។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

វិនយបិដកេ

សារត្ថទីបនី-ដីកា (ទុតិយោ ភាគោ)

១. បារាជិកកណ្ឌំ

១. បឋមបារាជិកំ

សុទិន្នភាណវារវណ្ណនា

២៤. អនុបទវណ្ណនន្តិ បទំ បទំ បដិវណ្ណនំ, បទានុក្កមេន វណ្ណនំ វា។ **ភណ្ឌប្បយោជនឧទ្ធារសារណាទិនា កិច្ចេនាតិ** ឯត្ថ វិក្កាយិកភណ្ឌស្ស វិក្កិណនំ **ភណ្ឌប្បយោជនំ**, ទាតុំ សង្កេតិតេ ទិវសេ គន្ត្វា គហណំ **ឧទ្ធារោ**, “អសុកស្មិំ ទិវសេ ទាតព្ព”ន្តិ សតុប្បាទនំ **សារណំ**។ **ចតុព្ពិធាយាតិ** ខត្តិយព្រាហ្មណគហបតិសមណានំ វសេន ចតុព្ពិធាយ, ភិក្ខុភិក្ខុនីឧបាសកឧបាសិកានំ វសេន វា។ **ទិស្វានស្ស ឯតទហោសីតិ** ហេតុអត្ថោ អយំ ទិស្វាន-សទ្ទោ អសមានកត្តុកោ យថា “ឃតំ បិវិត្វា ពលំ ហោតិ, សីហំ ទិស្វា ភយំ ហោតី”តិ។ ទស្សនការណា ហិ ឯវំ បរិវិតក្កនំ អហោសិ។ កិញ្ចាបិ ឯត្ថ “ភព្ពកុលបុត្តស្សា”តិ វុត្តំ, តថាបិ ឧបនិស្សយសម្បន្នស្សបិ អជាតសត្តុនោ វិយ អន្តរាយោ ភវិស្សតីតិ ឥមស្ស ថេរស្សបិ កតបាបកម្មមូលវិប្បដិសារវសេន អធិគមន្តរាយោ អហោសីតិ វទន្តិ។

កី បន យេសំ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយោ អត្ថិ, ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវេបិ តេសំ អន្តរាយោ ហោតីតិ? អាម ហោតិ, ន បន ពុទ្ធេ បដិច្ច។ ពុទ្ធា ហិ បរេសំ មគ្គផលាធិគមាយ ឧស្សាហជាតា តត្ថ និរន្តរំ យុត្តបយុត្តា ឯវ ហោន្តិ, តស្មា តេ បដិច្ច តេសំ អន្តរាយោ ន ហោតិ, អថ ខោ កិរិយាបរិហានិយា វា បាបមិត្តតាយ វា ហោតិ, កិរិយាបរិហានិ ច ទេសកស្ស តស្សេវ វា បុគ្គលស្ស តជ្ជបយោគាភាវតោ វេទិតព្ពា, ទេសកវសេន បនេត្ថ បរិហានិ សាវកានំ វសេនេវ វេទិតព្ពា, ន ពុទ្ធានំ វសេន។ តថា ហិ សចេ ធម្មសេនាបតិ ធនញ្ជានិយស្ស ព្រាហ្មណស្ស អាសយំ ញត្វា ធម្មំ ទេសយិស្ស, ព្រាហ្មណោ សោតាបន្នោ អភវិស្ស។ ឯវំ តាវ ទេសកស្ស វសេន កិរិយាបរិហានិយា អន្តរាយោ ហោតិ។ សចេ បេស្សោ ហត្ថារោហបុត្តោ ភគវតោ សម្មុខា ធម្មំ សុណន្តោ មុហុត្តំ និសីទេយ្យ, យាវ តស្ស ភគវា អត្តន្តបាទិកេ ចត្តារោ បុគ្គលេ វិត្ថារេន វិភជិត្វា ទេសេតិ, សោតាបត្តិផលេន សំយុត្តោ អភវិស្ស។ ឯវំ បុគ្គលស្ស វសេន កិរិយាបរិហានិយា អន្តរាយោ ហោតិ នាម។ ឥមស្ស ហិ ឧបាសកស្ស កិរិយាបរិហានិ ជាតា អបរិនិដ្ឋិតាយ ទេសនាយ ឧដ្ឋហិត្វា បក្កន្តត្តា។ សចេ អជាតសត្តុ ទេវទត្តស្ស វចនំ គហេត្វា បិតុឃាតកម្មំ នាករិស្ស, សាមញ្ញផលសុត្តកថិតទិវសេ សោតាបន្នោ អភវិស្ស, តស្ស វចនំ គហេត្វា បិតុឃាតកម្មស្ស កតត្តា បន នាហោសិ។ ឯវំ បាបមិត្តតាយ អន្តរាយោ ហោតិ។ សុទិន្នស្សបិ បាបមិត្តវសេន អន្តរាយោ អហោសីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យទិ ហិ តេន មាតាបិតូនំ វចនំ គហេត្វា បុរាណទុតិយិកាយ មេថុនធម្មោ បដិសេវិតោ នាភវិស្ស, ន តំមូលវិប្បដិសារវសេន អធិគមន្តរាយោ អភវិស្ស។

យន្នូនាតិ បរិវិតក្កនត្ថេ និបាតោតិ អាហ **“បរិវិតក្កទស្សនមេត”**ន្តិ។ “ធម្មំ សុណេយ្យ”ន្តិ កិរិយាបទេន វុច្ចមានោ ឯវ ហិ អត្ថោ “យន្នូនា”តិ និបាតបទេន ជោតីយតិ។ អហំ យន្នូន ធម្មំ សុណេយ្យន្តិ យោជនា។ **យន្នូនាតិ** ច យទិ បនាតិ អត្ថោ។ យទិ បនាតិ ឥទម្បិ ហិ តេន សមានត្ថមេវ។ យំ ធម្មំ សុណាតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ឧឡារុឡារជនាតិ** ខត្តិយមហាសាលាទិឧឡារុឡារជនាកិណ្ណា ។ សចេ អយម្បិ បឋមំ អាគច្ឆេយ្យ, ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា និសីទិតុំ អរហរូបោតិ អាហ **“បច្ឆា អាគតេនា”**តិ។ **សិក្ខត្តយូបសំហិតន្តិ** អធិសីលអធិចិត្តអធិបញ្ញាសង្ខាតសិក្ខត្តយយុត្តំ។ ថោកំ ធម្មកថំ សុត្វា អហោសីតិ សម្ពន្ធោ។ ឥធាបិ សុត្វា-សទ្ទោ ហេតុអត្ថោតិ ទដ្ឋព្ពោ, សវនការណា ឯតទហោសីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យទិ ឯវំ អថ កស្មា “ឯកមន្តំ និសិន្នស្ស…បេ…. ឯតទហោសី”តិ វុត្តន្តិ អាហ **“តំ បនស្ស យស្មា”**តិអាទិ។ តត្ថ **តន្តិ** បរិវិតក្កនំ។

សង្ខេបកថាតិ វិសុំ វិសុំ បទុទ្ធារំ អកត្វា សមាសតោ អត្ថវណ្ណនា។ **យេន យេន អាការេនាតិ** យេន យេន បការេន។ **តេន តេន មេ ឧបបរិក្ខតោតិ** “កាមា នាមេតេ អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា អដ្ឋិកង្កលូបមា”តិ (ម.

និ. ១.២៣៤; ២.៤២; បាចិ. ៤១៧; មហានិ. ៣; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១៤៧) ច អាទិនា យេន យេន អាការេន កាមេសុ អាទីនវំ ឱការំ សំកិលេសំ, តប្បដិបរិយាយតោ នេក្ខម្មេ អានិសំសំ គុណំ បកាសេន្តំ ភគវតា ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាមិ អវពុជ្ឈាមិ, តេន តេន បការេន ឧបបរិក្ខតោ វីមំសន្តស្ស មយ្ហំ ឯវំ ហោតិ ឯវំ ឧបដ្ឋាតិ។ **សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយ**ន្តិ អធិសីលសិក្ខាទិសិក្ខត្តយសង្គហំ សេដ្ឋចរិយំ។ **ឯកម្បិ ទិវស**ន្តិ ឯកទិវសមត្តម្បិ។ **អខណ្ឌំ កត្វា**តិ ទុក្កដមត្តស្សបិ អនាបជ្ជនេន អខណ្ឌិតំ កត្វា, អខណ្ឌអច្ឆិទ្ទាទិភាវាបាទនេន វា។ អខណ្ឌលក្ខណវចនញ្ហេតំ។ **ចរិមកចិត្ត**ន្តិ ចុតិចិត្តំ។ កិញ្ចិបិ ឯកទេសំ អសេសេត្វា ឯកន្តេនេវ បរិបូរេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិបុណ្ណំ។ កិលេសមលេន អមលីនំ កត្វា**តិ តណ្ហាសំកិលេសាទិនា អសំកិលិដ្ឋំ កត្វា, ចិត្តុប្បាទមត្តម្បិ សំកិលេសមលំ អនុប្បាទេត្វា។ អច្ចន្តមេវ វិសុទ្ធំ កត្វា បរិហរិតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិសុទ្ធំ**។ តតោ ឯវ សង្ខំ វិយ លិខិតន្តិ **សង្ខលិខិតំ**។ តេនាហ “**លិខិតសង្ខសទិស**”ន្តិ។ បរិយោទាតដ្ឋេន និម្មលភាវេន សង្ខំ វិយ លិខិតំ ធោតន្តិ សង្ខលិខិតន្តិ អាហ “**ធោតសង្ខសប្បដិភាគ**”ន្តិ។ “អជ្ឈាវសតា”តិ បទប្បយោគេន **អគារ**ន្តិ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ “**អគារមជ្ឈេ**”តិ។ ទាឋិកាបិ មស្សុគ្គហណេនេវ គហេត្វា “**មស្សុ**”ត្វេវ វុត្តំ, ឧត្តរាធរមស្សុន្តិ អត្ថោ។ កសាយេន រត្តានីតិ **កាសាយានី**តិ អាហ “**កសាយរសបីតតាយា**”តិ។ **បរិទហិត្វា**តិ និវាសេត្វា ចេវ បារុបិត្វា ច។ **អគារស្ស ហិត**ន្តិ អគារវាសោ អគារំ ឧត្តរបទលោបេន, តស្ស វឌ្ឍិអាវហំ អគារស្ស ហិតំ។

២៥. **ញាតិសាលោហិតា**តិអាទីសុ “អយំ អជ្ឈត្តិកោ”តិ ជានន្តិ, ញាយន្តិ វាតិ **ញាតី,** លោហិតេន សម្ពន្ធាតិ **សាលោហិតា**។ បិតុបក្ខិកា ញាតី, មាតុបក្ខិកា សាលោហិតា។ មាតុបក្ខិកា បិតុបក្ខិកា វា ញាតី , សស្សុសសុរបក្ខិកា សាលោហិតា។ មិត្តាយន្តីតិ **មិត្តា,** មិនន្តិ វា សព្ពគុយ្ហេសុ អន្តោ បក្ខិបន្តីតិ **មិត្តា**។ កិច្ចករណីយេសុ សហភាវដ្ឋេន អមា ហោន្តីតិ **អមច្ចា**។ មមាយតីតិ **មាតា,** បិយាយតីតិ **បិតា។ សរីរកិច្ចលេសេនា**តិ ឧច្ចារបស្សាវាទិសរីរកិច្ចលេសេន។ **អននុញ្ញាតំ បុត្តំ ន បព្ពាជេតី**តិ “មាតាបិតូនំ លោកិយមហាជនស្ស ច ចិត្តញ្ញថត្តំ មា ហោតូ”តិ ន បព្ពាជេតិ។ តតោយេវ ច សុទ្ធោទនមហារាជស្ស តថា វរោ ទិន្នោ។

២៦. **ធុរនិក្ខេបេនា**តិ ភណ្ឌប្បយោជនាទីសុ ធុរនិក្ខេបេន។ តេនាហ “**ន ហី**”តិអាទិ។ បិយាយិតព្ពោតិ **បិយោ**តិ អាហ “**បីតិជននកោ**”តិ។ មនស្ស អប្បាយនតោ **មនាបោ**តិ អាហ “**មនវឌ្ឍនកោ**”តិ។ **សុខេធិតោ** តរុណទារកកាលេ, តតោ បរញ្ច សប្បិខីរាទិសាទុរសមនុញ្ញភោជនាទិអាហារសម្បត្តិយា **សុខបរិហតោ**។ អថ វា ទន្ធភត្តិកធាតិជនាទិបរិជនសម្បត្តិយា ចេវ បរិច្ឆេទសម្បត្តិយា ច ឧឡារបណីតសុខបច្ចយូបហារេហិ ច **សុខេធិតោ,** អកិច្ឆេនេវ ទុក្ខបច្ចយវិនោទនេន **សុខបរិហតោ**។ អជ្ឈត្តិកង្គសម្បត្តិយា វា **សុខេធិតោ,** ពាហិរង្គសម្បត្តិយា **សុខបរិហតោ**។

កិញ្ចីតិ ឯតស្ស វិវរណំ “**អប្បមត្តកម្បិ កលភាគ**”ន្តិ។ យទា ជានាតិ-សទ្ទោ ពោធនត្ថោ ន ហោតិ, តទា តស្ស បយោគេ “សប្បិនោ ជានាតិ, មធុនោ ជានាតី”តិអាទីសុ វិយ ករណត្ថេ សាមិវចនំ សទ្ទវិទូ ឥច្ឆន្តីតិ អាហ “**កិញ្ចិ ទុក្ខេន នានុភោសី**”តិ។ តេនាហ “**ករណត្ថេ សាមិវចនំ, អនុភវនត្ថេ ច ជាននា**”តិ។ ឯត្ថ ច **កិញ្ចិ ទុក្ខេន នានុភោសី**តិ កេនចិ ទុក្ខេន ករណភូតេន វិសយំ នានុភោសីតិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ “កិញ្ចី”តិ ឯត្ថាបិ ហិ ករណត្ថេ សាមិវចនស្ស លោបោ កតោ។ តេនេវ ច វក្ខតិ “វិកប្បទ្វយេបិ បុរិមបទស្ស ឧត្តរបទេន សមានវិភត្តិលោបោ ទដ្ឋព្ពោ”តិ។ យទា បន ជានាតិ-សទ្ទោ សរណត្ថោ ហោតិ, តទា សរណត្ថានំ ធាតុសទ្ទានំ បយោគេ “មាតុ សរតិ, បិតុ សរតិ, ភាតុ ជានាតី”តិអាទីសុ វិយ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ សទ្ទសត្ថវិទូ វទន្តីតិ អាហ “**អថ វា កិញ្ចិ ទុក្ខំ នស្សរសីតិ អត្ថោ**”តិ, កស្សចិ ទុក្ខស្ស អននុភូតត្តា អត្តនា អនុភូតំ អប្បមត្តកម្បិ ទុក្ខំ បរិយេសមានោបិ អភាវតោយេវ នស្សរសីតិ អត្ថោ ។ **វិកប្បទ្វយេបី**តិ អនុភវនសរណត្ថវសេន វុត្តេ ទុតិយតតិយវិកប្បទ្វយេ។ **បុរិមបទស្សា**តិ “កិញ្ចី”តិ បទស្ស។ **ឧត្តរបទេនា**តិ “ទុក្ខស្សា”តិ បទេន។ **សមានវិភត្តិលោបោ**តិ ឧត្តរបទេន សមានស្ស សាមិវចនស្ស លោបោ។ “កស្សចិ ទុក្ខស្សា”តិ វត្តព្ពេ វិកប្បទ្វយេបិ បុរិមបទេ សាមិវចនស្ស លោបំ កត្វា “កិញ្ចិ ទុក្ខស្សា”តិ និទ្ទេសោ កតោ។ **អនិច្ឆកា**តិ អនិច្ឆន្តា។ **ឯវំ សន្តេ**តិ ននុ មយំ សុទិន្ន សាមាទីសុ កេនចិបិ ឧបាយេន អប្បដិសាធនេន អប្បដិការេន មរណេនបិ តយា អកាមកាបិ វិនា ភវិស្សាម, ឯវំ សតិ។ **យេនា**តិ យេន ការណេន។ **កឹ បនា**តិ ឯត្ថ **កិ**ន្តិ ករណត្ថេ បច្ចត្តវចនន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ “**កេន បន ការណេនា**”តិ។

២៨. **គន្ធព្ពនដនាដកាទីនី**តិ ឯត្ថ **គន្ធព្ពា** នាម គាយនកា, **នដា** នាម រង្គនដា, **នាដកា** លង្ឃនកាទយោ។ **បរិចារេហី**តិ ឯត្ថ បរិតោ តត្ថ តត្ថ យថាសកំ វិសយេសុ ចារេហីតិ អត្ថោតិ អាហ “**ឥន្ទ្រិយានិ ចារេហី**”តិអាទិ។ **បរិចារេហី**តិ វា សុខូបករណេហិ អត្តានំ បរិចារេហិ អត្តនោ បរិចរណំ ការេហិ។ តថាភូតោ ច យស្មា លឡន្តោ កីឡន្តោ នាម ហោតិ, តស្មា “**លឡា**”តិអាទិ វុត្តំ។ ភុញ្ជិតព្ពតោ បរិភុញ្ជិតព្ពតោ វិសេសតោ បញ្ច កាមគុណា ភោគា នាមាតិ អាហ “**ភោគេ ភុញ្ជន្តោ**”តិ។ **ទានប្បទានានី**តិ ឯត្ថ និច្ចទានំ **ទានំ** នាម, ឧបោសថទិវសាទីសុ ទាតព្ពំ អតិរេកទានំ **បទានំ** នាម។ បវេណីរក្ខណវសេន វា ទីយមានំ **ទានំ** នាម, អត្តនាវ

បដ្ឋបេត្វា ទីឃមានំ **បទានំ** នាម។ បចុរជនសាធារណំ វា នាតិឧឡារំ **ទានំ** នាម, អនញ្ញសាធារណំ អតិឧឡារំ **បទានំ** នាម។ **អាទិ**-សទ្ទេន សីលាទីនិ សង្គណ្ហាតិ។ នត្ថិ ឯតស្ស វចនប្បដិវចនសង្ខាតោ អាលាបសល្លាបោតិ **និរាលាបសល្លាបោ**។

៣០. **ពលំ គាហេត្វា**តិ ឯត្ថ ពលគ្គាហណំ នាម កាយពលស្ស ឧប្បាទនមេវាតិ អាហ “**កាយពលំ ជនេត្វា**”តិ។ **អស្សុមុខ**ន្តិ អស្សូនិ មុខេ ឯតស្សាតិ អស្សុមុខោ, តំ អស្សុមុខំ, អស្សុកិលិន្នមុខន្តិ អត្ថោ។ គាមោយេវ **គាមន្តសេនាសនំ** គាមបរិយាបន្នត្តា គាមន្តសេនាសនស្ស។ **អតិរេកលាភបដិក្ខេបេនា**តិ “បិណ្ឌិយាលោបភោជនំ និស្សាយា”តិ (មហាវ. ១២៨) ឯវំ វុត្តភិក្ខាហារលាភតោ អធិកលាភោ សង្ឃភត្តាទិអតិរេកលាភោ, តស្ស បដិក្ខេបេនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ចុទ្ទស ភត្តានិ បដិក្ខិបិត្វា**”តិ។ សង្ឃភត្តំ ឧទ្ទេសភត្តំ និមន្តនភត្តំ សលាកភត្តំ បក្ខិកំ ឧបោសថិកំ បាដិបទិកំ អាគន្តុកភត្តំ គមិកភត្តំ គិលានភត្តំ គិលានុបដ្ឋាកភត្តំ វិហារភត្តំ ធុរភត្តំ វារភត្តន្តិ ឥមានិ ចុទ្ទស ភត្តានិ។ តត្ថ សកលស្ស សង្ឃស្ស ទាតព្ពំ ភត្តំ **សង្ឃភត្តំ**។ កតិបយេ ភិក្ខូ ឧទ្ទិសិត្វា ទាតព្ពំ ភត្តំ **ឧទ្ទេសភត្តំ**។ ឯកស្មឹ បក្ខេ ឯកទិវសំ ទាតព្ពំ ភត្តំ **បក្ខិកំ**។ ឧបោសថេ ទាតព្ពំ ភត្តំ **ឧបោសថិកំ**។ បាដិបទទិវសេ ទាតព្ពំ ភត្តំ **បាដិបទិកំ**។ វិហារំ ឧទ្ទិស្ស ទាតព្ពំ ភត្តំ **វិហារភត្តំ**។ ធុរគេហេយេវ ឋបេត្វា ទាតព្ពំ ភត្តំ **ធុរភត្តំ**។ គាមវាសីអាទីហិ វារេន ទាតព្ពំ ភត្តំ **វារភត្តំ**។

អថ “**គហបតិចីវរំ បដិក្ខិបិត្វា**”តិ កស្មា វុត្តំ។ គហណេ ហិ សតិ បដិក្ខេបោ យុជ្ជេយ្យ, ន ច បឋមពោធិយំ គហបតិចីវរស្ស បដិគ្គហណំ អនុញ្ញាតំ បរតោ **ជីវកវត្ថុស្មឹ** អនុញ្ញាតត្តា។ តេនេវ វុត្តំ **ជីវកវត្ថុស្មឹ** (មហាវ. អដ្ឋ. ៣៣៧) “ភគវតោ ហិ ពុទ្ធភាវប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ យាវ ឥទំ វត្ថុំ, ឯត្ថន្តរេ វីសតិ វស្សានិ ន កោចិ គហបតិចីវរំ សាទិយិ, សព្ពេ បំសុកូលិកាវ អហេសុ”ន្តិ។ សុទិន្នោ ច បឋមពោធិយំយេវ បព្ពជិតោ។ តេនេវ វុត្តំ “សុទិន្នោ ហិ ភគវតោ ទ្វាទសមេ វស្សេ បព្ពជិតោ, វីសតិមេ វស្សេ ញាតិកុលំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋោ, សយំ បព្ពជ្ជាយ អដ្ឋវស្សិកោ ហុត្វា”តិ។ តស្មា “គហបតិចីវរំ បដិក្ខិបិត្វា”តិ កស្មា វុត្តន្តិ? វុច្ចតេ – អននុញ្ញាតេបិ គហបតិចីវរេ បំសុកូលិកង្គសមាទានវសេន គហបតិចីវរំ បដិក្ខិត្តំ នាម ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ “គហបតិចីវរំ បដិក្ខិបិត្វា”តិ។

លោលុប្បចារំ បដិក្ខិបិត្វាតិ កុសលភណ្ឌស្ស ភុសំ វិលុម្បនដ្ឋេន លោលុប្បំ វុច្ចតិ តណ្ហា, លោលុប្បេន ចរណំ លោលុប្បចារោ, តណ្ហាវសេន ឃរបដិបាដឹ អតិក្កមិត្វា ភិក្ខាយ ចរណំ, តំ បដិក្ខិបិត្វាតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ឃរបដិបាដិយា ភិក្ខាយ បវិសតី**”តិ។ ឯត្ថ ច អារញ្ញិកង្គាទិបធានង្គវសេន សេសធុតង្គានិបិ គហិតានេវ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ **វជ្ជីន**ន្តិ រាជានោ អបេក្ខិត្វា សាមិវចនំ កតំ, វជ្ជីរាជូនន្តិ អត្ថោ។ ជនបទ-សទ្ទស្ស តំនិវាសីសុបិ បវត្តនតោ “**វជ្ជីសូ**”តិ ជនបទាបេក្ខំ ភុម្មវចនំ, វជ្ជីនាមកេ ជនបទេតិ អត្ថោ។

ឧបភោគបរិភោគូបករណមហន្តតាយាតិ បញ្ចកាមគុណសង្ខាតានំ ឧបភោគានញ្ចេវ ហត្ថិអស្សរថឥត្ថិយាទិឧបភោគូបករណានញ្ច មហន្តតាយ។ ឧបភោគូបករណានេវ ហិ ឥធ បរិភោគូបករណសទ្ទេន វុត្តានិ។ តេនេវាហ “**យេ ហិ តេសំ ឧបភោគា, យានិ ច ឧបភោគូបករណានិ, តានិ មហន្តានី**”តិ។ “ឧបភោគា ហត្ថិអស្សរថឥត្ថិអាទយោ, ឧបភោគូបករណានិ តេសមេវ សុវណ្ណាទិឧបករណានី”តិបិ វទន្តិ។ **សារកានី**តិ សារភូតានិ។ **និធេត្វា**តិ និទហិត្វា, និធានំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ទិវសបរិព្ពយសង្ខាតភោគមហន្តតាយា**តិ ទិវសេ ទិវសេ បរិភុញ្ជិតព្ពសង្ខាតភោគានំ មហន្តតាយ។ **ជាតរូបរជតស្សេវ បហូតតាយា**តិ បិណ្ឌបិណ្ឌវសេន ចេវ សុវណ្ណមាសករជតមាសកាទិវសេន ច ជាតរូបរជតស្សេវ បហូតតាយ។ **វិត្តី**តិ តុដ្ឋិ, វិត្តិយា ឧបករណំ វិត្តូបករណំ, បហូតំ នានាវិធាលង្ការភូតំ វិត្តូបករណមេតេសន្តិ **បហូតវិត្តូបករណា**។ តេនាហ “**អលង្ការភូតស្សា**”តិអាទិ។ **វោហារវសេនា**តិ វណិជ្ជាវសេន វឌ្ឍិកតាទិវសេន។ **ធនធញ្ញស្ស បហូតតាយា**តិ សត្តរតនសង្ខាតស្ស ធនស្ស សព្ពបុព្ពណ្ណាបរណ្ណសង្គហិតស្ស ធញ្ញស្ស ច បហូតតាយាតិ អត្ថោ។ តត្ថ “សុវណ្ណរជតមណិមុត្តាវេឡុរិយវជិរបវាឡានិ សត្ត រតនានី”តិ វទន្តិ។ សាលិវីហិអាទិ **បុព្ពណ្ណំ** បុរក្ខតំ សស្សផលន្តិ កត្វា, តព្ពិបរិយាយតោ មុគ្គមាសាទិ **អបរណ្ណ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឧក្កដ្ឋបិណ្ឌបាតិកត្តា**តិ សេសធុតង្គបរិវារិតេន ឧក្កដ្ឋបិណ្ឌបាតធុតង្គេន សមន្នាគតត្តា។ តេនាហ “**សបទានចារំ ចរិតុកាមោ**”តិ។

៣១. អន្តោជាតតាយ វា ញាតិសទិសី ទាសីតិ **ញាតិទាសី**។ បូតិភាវេនេវ លក្ខិតព្ពទោសោ វា **អាភិទោសិកោ,** អភិទោសំ វា បច្ឆុសកាលំ គតោ បត្តោ អតិក្កន្តោតិ **អាភិទោសិកោ**។ តេនាហ “**ឯករត្តាតិក្កន្តស្ស វា**”តិអាទិ។ បូតិភូតភាវេន បរិភោគំ នារហតីតិ **អបរិភោគារហោ**។ ឆឌ្ឌនីយសភាវេ និច្ឆិតេបិ បុច្ឆាកាលេ សន្ទេហវោហារវសេនេវ បុច្ឆិតុំ យុត្តន្តិ អាហ “**សចេ**”តិ។ **អរិយវោហារេនា**តិ អរិយសមុទាចារេន។ អរិយា ហិ មាតុគាមំ ភគិនិវាទេន សមុទាចរន្តិ។ **និស្សដ្ឋបរិគ្គហ**ន្តិ បរិច្ចត្តាលយំ។

“អាកិរា”តិ វុត្តត្តា **“វិញ្ញត្តិ វា”**តិ វុត្តំ, “សចេ តំ ឆឌ្ឌនីយធម្ម”ន្តិ បរិយាយំ អមុញ្ចិត្វា វុត្តត្តា **“បយុត្តវាចា វា”**តិ វុត្តំ, បច្ចយបដិសំយុត្តា វាចា បយុត្តវាចា។ **វត្តុំ វដ្ដតីតិ** និរបេក្ខភាវតោ វុត្តំ , ឥធ បន វិសេសតោ អបរិភោគារហត្តាវ វត្តុនោ។ **អគ្គអរិយវំសិកោ**តិ អរិយវំសបដិបត្តិបូរកានំ អគ្គោ ឧត្តមោ។ និមីយតិ សញ្ញាយតីតិ **និមិត្តំ,** យថាសល្លក្ខិតោ អាកាពោតិ អាហ **“គិហិកាលេ សល្លក្ខិតបុព្ពំ អាការ”**ន្តិ។ ហត្ថបិដ្ឋិអាទីនិ ឧល្លោកយមានា “សាមិបុត្តស្ស មេ សុទិន្នស្ស វិយ សុវណ្ណកច្ឆបបិដ្ឋិសទិសា ឥមា ហត្ថបាទបិដ្ឋិយោ, ហរិតាលវដ្ដិយោ វិយ សុវដ្ដិតា អង្គុលិយោ, មធុរោ សរោ”តិ គិហិកាលេ សល្លក្ខិតបុព្ពំ អាការំ អគ្គហេសិ សញ្ជានិ សល្លក្ខេសិ។ កស្មា បន សា ញាតិទាសី ទិស្វាវ ន សញ្ជានីតិ អាហ **“សុទិន្នោ ហី”**តិអាទិ។ **បព្ពជ្ជូបគតេនា**តិ បព្ពជ្ជំ ឧបគតេន, បព្ពជិតេនាតិ អត្ថោ។ **ឃរំ បវិសិត្វា**តិ គេហសាមិនិយា និសីទិតព្ពដ្ឋានភូតំ អន្តោគេហំ បវិសិត្វា។ **យគ្ឃេ**តិ ឥមស្ស អារោចយាមីតិ អយមត្ថោតិ អាហ **“អារោចនត្ថេ និបាតោ”**តិ។ “យគ្ឃេ ជានេយ្យាសីតិ សុដ្ឋុ ជានេយ្យាសី”តិបិ អត្ថំ វទន្តិ។ **អាលបនេ**តិ ទាសិជនស្ស អាលបនេ។ តេនាហ **“ឯវញ្ហី”**តិអាទិ។

៣២. យមេសុ សាលា ហោន្តីតិ យមេសុ ឯកមន្តេ ភោជនសាលា ហោន្តិ បាការបរិក្ខិត្តា សុសំវិហិតទ្វារពន្ធា សុសម្មដ្ឋវាលិកង្គណា។ **ឧទកកញ្ជិយ**ន្តិ ឧទកញ្ច កញ្ជិយញ្ច។ កស្មា បន ពុទ្ធិសាយមេវ សាលាយ អញ្ញតរំ កុដ្ដមូលន្តិ អយមត្ថោ វុត្តោតិ អាហ **“ន ហិ បព្ពជិតា”**តិអាទិ។ **អសារុប្បេ ឋានេ**តិ ភិក្ខូនំ អននុច្ឆវិកេ បទេសេ។ **អត្ថិ នុ ខោ**តិ **នុ**-សទ្ទោ បុច្ឆនត្ថេ, **ខោ**-សទ្ទោ វចនសិលិដ្ឋតាយ វុត្តោ។ **នុខោ**តិ វា និបាតសមុទាយោ បុច្ឆនត្ថោ។ តេន នាម-សទ្ទស្ស បុច្ឆនត្ថតំ ទស្សេតិ។ **យេសំ នោ ត្វ**ន្តិ យេសំ នោ បុត្តោ ត្វំ។ **ពុទ្ធិសេ ឋានេ**តិ កិញ្ចាបិ តំ ឋានំ ភិក្ខូនំ អននុរូបំ ន ហោតិ, តថាបិ មាទិសានំ មហាភោគកុលានំ បុត្តស្ស បរកុលេ អាសនសាលាយំ និសីទិត្វា ភោជនំ នាម អយុត្តរូបន្តិ មញ្ញមានោ អាហ។ តេនេវាហ “ននុ នាម, តាត សុទិន្ន, សកំ គេហំ គន្តព្ព”ន្តិ។ អញ្ញេនបិ បការេន នាមសទ្ទស្ស បុច្ឆនត្ថតមេវ ទស្សេន្តោ អាហ **“តថា អត្ថិ នុ ខោ តាតា”**តិអាទិ។ **តថា**តិ សមុច្ចយត្ថោ។ ឥទានិ នាមសទ្ទស្ស មញ្ញនត្ថតំ ទស្សេន្តោ អាហ **“តថា អត្ថិ មញ្ញេ”**តិអាទិ។

ទុក្ខាភិតុន្នតាយាតិ មានសិកេន ទុក្ខេន អភិបីឡិតត្តា។ **ឯតមត្ថ**ន្តិ “អត្ថិ នុ ខោ, តាត សុទិន្ន, អម្ហាកំ ធន”ន្តិអាទិនា យថាវុត្តមត្ថំ។ **អនោកប្បនាមរិសនត្ថវសេនា**តិ ឯត្ថ **អនោកប្បនំ** អសទ្ទហនំ។ **អមរិសនំ** អសហនំ។ **អនាគតវចនំ** អនាគតសទ្ទប្បយោគោ, អត្ថោ បន វត្តមានកាលិកោវ។ តេនាហ **“បច្ចក្ខម្បី”**តិ។ **ន មរិសយាមី**តិ ន វិសហាមិ។ **តំ ន សុន្ទរ**ន្តិ “តទាយ”ន្តិ បាឋំ សន្ធាយាហ។ **អលំ, គហបតិ, កតំ មេ អជ្ជ ភត្តកិច្ច**ន្តិ ថេរោ ឧក្កដ្ឋឯកាសនិកតាយ បដិក្ខិបន្តោ ឯវមាហ។ **ឧក្កដ្ឋឯកាសនិកតាយា**តិ ច ឥទំ ភូតកថនវសេន វុត្តំ ថេរស្ស តថាភាវទីបនត្ថំ។ មុទុកស្សបិ ហិ ឯកាសនិកស្ស យាយ និសជ្ជាយ កិញ្ចិមត្តម្បិ ភោជនំ ភុត្តំ, វត្តសីសេនបិ តតោ វុដ្ឋិតស្ស បុន ភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ។ តេនាហ **តិបិដកចូឡាភយត្ថេរោ** “អាសនំ វា រក្ខេយ្យ ភោជនំ វា”តិ។ **ឧក្កដ្ឋបិណ្ឌបាតិកោបិ សមានោ**តិ និទស្សនមត្តមិទំ, ថេរោ សបទានចារិកេសុបិ ឧក្កដ្ឋោយេវ។ ឧក្កដ្ឋសបទានចារិកោបិ ហិ បុរតោ ច បច្ឆតោ ច អាហដភិក្ខម្បិ អគ្គហេត្វាវ យរទ្វារេ ឋត្វា បត្តវិស្សជ្ជនមេវ ករោតិ, តស្មា ថេរោ ឧក្កដ្ឋសបទានចារិកត្តាបិ ស្វាតនាយ ភិក្ខំ នាធិវាសេតិ។ អថ កស្មា “អធិវាសេសី”តិ អាហ **“សចេ ឯកភត្តម្បិ ន គហេស្សាមី”**តិអាទិ។ បណ្ឌិតា ហិ មាតាបិតូនំ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ វា កាតព្ពំ អនុគ្គហំ អជ្ឈុបេក្ខិត្វា ធុតង្គវិសុទ្ធិកា ន ភវន្តិ។

៣៣. មជ្ឈិមប្បមាណោតិ ចតុហត្ថោ បុរិសោ មជ្ឈិមប្បមាណោ។ “ឆហត្ថោ”តិបិ កេចិ។ តិរោ ករោន្តិ ឯតាយាតិ តិរោករណីតិ សាណិបាការវចនោ អយំ **តិរោករណី**-សទ្ទោតិ អាហ **“តិរោករណិយន្តិ ករណត្ថេ ភុម្ម”**ន្តិ។ “តិរោករណិយា”តិ វត្តព្ពេ “តិរោករណិយ”ន្តិ ករណត្ថេ ភុម្មំ វុត្តំ។ **តិរោករណីយ**-សទ្ទោ វា អយំ សាណិបាការបរិយាយោតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“អថ វា”**តិអាទិ។ **តំ បរិក្ខិបិត្វា**តិ តំ សមន្តតោ ខិបិត្វា, បរិតោ ពន្ធិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ **“សមន្តតោ កត្វា”**តិ។ វិភត្តិបតិរូបកោបិ និបាតោ ហោតីតិ អាហ **“តេនាតិ អយម្បិ វា”**តិអាទិ។

៣៤. “អថ ខោ អាយស្មតោ សុទិន្នស្ស បិតា សកេ និវេសនេ បណីតំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ បដិយាទាបេត្វា អាយស្មតោ សុទិន្នស្ស កាលំ អារោចេសិ – ‘កាលោ, តាត សុទិន្ន, និដ្ឋិតំ ភត្ត’ន្តិ” ឯវំ កាលារោចនស្ស បាឡិយំ អនារុឡ្ហត្តា អាហ – **“កិញ្ចាបិ បាឡិយំ កាលារោចនំ ន វុត្ត”**ន្តិ។ **អារោចិតេយេវ កាលេ**តិ “កាលោ, តាត សុទិន្ន, និដ្ឋិតំ ភត្ត”ន្តិ កាលេ អារោចិតេយេវ។ **ទ្វេ បុញ្ជេ**តិ កហាបណបុញ្ជញ្ច សុវណ្ណបុញ្ជញ្ច។

បេត្តិកន្តិ បិតិតោ អាគតំ បេត្តិកំ។ **និហិត**ន្តិ ភូមិគតំ។ **បយុត្ត**ន្តិ វឌ្ឍិវសេន បយោជិតំ។ **តទ្ទិតលោបំ កត្វា វេទិតព្ព**ន្តិ យថា អញ្ញត្ថាបិ “បិតាមហំ ធនំ លទ្ធា, សុខំ ជីវតិ សញ្ជយោ”តិ វុត្តំ, ឯវំ តទ្ធិតលោបំ កត្វា វុត្តន្តិ

ទដ្ឋព្ពំ។ បិតាមហតោ អាគតំ, បិតាមហស្ស វា ឥទំ **បេតាមហំ**។ **បព្ពជិតលិង្គន្តិ** សមណវេសំ។ **ន រាជភីតោតិ** អបរាធការណា ន រាជកុលា ភីតោ។ យេសំ សន្តកំ ធនំ គហិតំ, តេ **ឥណាយិកា**។ **បលិពុទ្ធោ** បីឡិតោ។

វិភត្តិបតិរូបកោតិ “តេនា”តិ បទំ សន្ធាយាហ។ **តំនិទានន្តិ** តំ ធនំ និទានំ ការណមស្សាតិ តំនិទានំ។ **អស្សាតិ** បច្ចត្តវចនស្ស, បទស្ស វា។ **ភយន្តិ** ចិត្តស្ស ឧត្រស្តាការេន បវត្តភយំ អធិប្បេតំ, ន ញាណភយំ, នាបិ “ភាយតិ ឯតស្មា”តិ ឯវំ វុត្តំ អារម្មណភយន្តិ អាហ **“ចិត្តុត្រាសោតិ អត្ថោ”**តិ។ **ឆម្ភិតត្តន្តិ** តេនេវ ចិត្តុត្រាសភយេន សកលសរីរស្ស ឆម្ភិតភាវោ។ វិសេសតោ បន ហទយមំសចលនន្តិ អាហ **“កាយកម្បោ ហទយមំសចលន”**ន្តិ។ **លោមហំសោតិ** តេន ភយេន តេន ឆម្ភិតត្តេន សកលសរីរលោមានំ ហដ្ឋភាវោ, សោ បន នេសំ ភិត្តិយំ នាគទន្តានំ វិយ ឧទ្ធំមុខតាតិ អាហ **“លោមានំ ហំសនំ ឧទ្ធគ្គភាវោ”**តិ។

៣៥. **អត្តនាតិ** បច្ចត្តេ ករណវចនំ, សយន្តិ អត្ថោ។ **ទេវច្ឆរានន្តិ** អនច្ចន្តិយោ សន្ធាយាហ។ **ទេវនាដកានន្តិ** នច្ចន្តិយោ, បរិយាយវចនំ វា ឯតំ ទេវកញ្ញានំ។ **សមុប្បន្នពាលវសោកា ហុត្វាតិ** អយំ លោកោ នាម អត្តានំវ ចិន្តេតិ, តស្មា សាបិ “ឥទានិ អហំ អនាថា ជាតា”តិ អត្តានំវ ចិន្តយមានា “អយំ អជ្ជ អាគមិស្សតិ, អជ្ជ អាគមិស្សតី”តិ អដ្ឋ វស្សានិ ពហិ ន និក្ខន្តា ឯតំ និស្សាយ មយា ទារកោបិ ន លទ្ធោ, យស្ស អានុភាវេន ជីវេយ្យាមិ, តតោ ចាម្ហិ បរិហីនា អញ្ញតោ ចាតិ សមុប្បន្នពាលវសោកា ហុត្វា។ កុលរុក្ខបតិដ្ឋាបនេ ពីជសទិសត្តា កុលវំសប្បតិដ្ឋាបកោ បុត្តោ ឥធ ពីជកោតិ អធិប្បេតោតិ អាហ **“កុលវំសពីជកំ ឯកំ បុត្ត”**ន្តិ។ សំនាម ធនំ, តស្ស បតីតិ សំបតិ, ធនវា វិភវសម្បន្នោ។ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកហិតាវហត្តា តស្ស ហិតន្តិ សាបតេយ្យំ, តទេវ ធនំ វិភវោតិ អាហ – **“ឥមំ សាបតេយ្យំ ឯវំ មហន្តំ អម្ហាកំ វិភវ”**ន្តិ។

៣៦. ឥត្ថីនំ កុមារិភាវប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ បច្ឆិមវយតោ ឱរំ អសតិ វិពន្ធេ អដ្ឋមេ អដ្ឋមេ សត្តាហេ គព្ភាសយសញ្ញិតេ តតិយេ អាវត្តេ កតិបយា លោហិតបីឡកា សណ្ឋហិត្វា អគ្គហិតបុព្ពា ឯវ ភិជ្ជន្តិ, តតោ លោហិតំ បគ្ឃរតិ, តត្ថ ឧតុសមញ្ញា បុប្ផសមញ្ញា ចាតិ អាហ – **“បុប្ផន្តិ ឧតុកាលេ ឧប្បន្នលោហិតស្ស នាម”**ន្តិ។ **គព្ភបតិដ្ឋានដ្ឋានេតិ** យស្មិំ ឱកាសេ ទារកោ និព្ពត្តតិ, តស្មិំ បទេសេ។ **សណ្ឋហិត្វាតិ** និព្ពត្តិត្វា។ **ភិជ្ជន្តីតិ** អគ្គហិតបុព្ពា ឯវ ភិជ្ជន្តិ។ អយញ្ហិ តាសំ សភាវោ។ **ទោសេនាតិ** លោហិតមលេន។ **សុទ្ធេ វត្ថុម្ហីតិ** បគ្ឃរិតលោហិតត្តា អនាមយត្តា ច នហានតោ បរំ ចតុត្ថទិវសតោ បដ្ឋាយ សុទ្ធេ គព្ភាសយេ។ សុទ្ធេ បន វត្ថុម្ហិ មាតាបិតូសុ ឯកវារំ សន្និបតិតេសុ យាវ សត្ត ទិវសានិ ខេត្តមេវ ហោតិ គព្ភសណ្ឋហនស្ស បរិត្តស្ស លោហិតលេបស្ស វិជ្ជមានត្តា។ កេចិ បន “អឌ្ឍមាសមត្តម្បិ ខេត្តមេវា”តិ វទន្តិ។ **ពាហាយន្តិ** អធិករណេ ភុម្មន្តិ អាហ **“បុរាណទុតិយិកាយ យា ពាហា, តត្រ នំ គហេត្វា”**តិ។ ឧបយោគត្ថេ ភុម្មវចនម្បិ យុជ្ជតិយេវ យថា “សុទិន្នស្ស បាទេសុ គហេត្វា”តិ។

បុព្ពេបិ បញ្ញត្តសិក្ខាបទានំ សព្ភាវតោ **អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេតិ** បារាជិកំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ – **“បឋមបារាជិកសិក្ខាបទេ អដ្ឋបិតេ”**តិ។ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេន្តោ អាហ – **“ភគវតោ កិរ បឋមពោធិយ”**ន្តិអាទិ។ **ឯវរូបន្តិ** បារាជិកបញ្ញត្តិយា អនុរូបំ។ និទស្សនមត្តញ្ចេតំ, សង្ឃាទិសេសបញ្ញត្តិយា អនុរូបម្បិ អជ្ឈាចារំ នាកំសុយេវ។ តេនេវាហ – **“អវសេសេ បញ្ច ឧទ្ទកាបត្តិក្ខន្ធេ ឯវ បញ្ញបេសី”**តិ។ ឥទញ្ច ថុល្លច្ចយាទីនំ បញ្ចន្នំ លហុកាបត្តិក្ខន្ធានំ សព្ភាវមត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បញ្ចាបត្តិក្ខន្ធានំ អនវសេសតោ បញ្ញត្តត្តា។ បឋមពោធិយំ បញ្ចន្នំ លហុកាបត្តីនំ សព្ភាវវចនេនេវ ធម្មសេនាបតិស្ស សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយាចនា វិសេសតោ គរុកាបត្តិបញ្ញត្តិយា បាតិមោក្ខុទ្ទេសស្ស ច ហេតុភូតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ កេចិ បន “តស្មិំ តស្មិំ បន វត្ថុស្មិំ អវសេសបញ្ចឧទ្ទកាបត្តិក្ខន្ធេ ឯវ បញ្ញបេសីតិ ឥទំ ទ្វាទសមេ វស្សេ វេរញ្ជាយំ វុត្ថវស្សេន ភគវតា តតោ បដ្ឋាយ អដ្ឋវស្សព្ភន្តរេ បញ្ញត្តសិក្ខាបទំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ តតោ បុព្ពេបិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា សព្ភាវតោ។ តេនេវ វេរញ្ជកណ្ឌេ “ឯកភិក្ខុនាបិ រត្តិច្ឆេទោ វា បច្ឆិមិកាយ តត្ថ វស្សំ ឧបគច្ឆាមាតិ វស្សច្ឆេទោ វា ន កតោ”តិ ច “សាមម្បិ បចនំ សមណសារុប្បំ ន ហោតិ, ន ច វដ្ដតី”តិ ច វុត្តំ។ **អារាធយិំសូតិ** ចិត្តំ គណ្ហឹសុ, អជ្ឈាសយំ បូរយឹសុ, ហទយគាហិនី បដិបត្តី បដិបជ្ជឹសូតិ អត្ថោ។ **ឯកំ សមយន្តិ** ឯកស្មិំ សមយេ, បឋមពោធិយន្តិ អត្ថោ។

យំ អាទីនវន្តិ សម្ពន្ធោ។ **សិក្ខាបទំ បញ្ញបេន្តោតិ** បឋមបារាជិកសិក្ខាបទំ បញ្ញបេន្តោ។ **អាទីនវំ ទស្សេស្សតីតិ** “វរំ តេ, មោឃបុរិស, អាសីវិសស្ស ឃោរវិសស្ស មុខេ អង្គជាតំ បក្ខិត្តំ, ន ត្វេវ មាតុគាមស្ស អង្គជាតេ អង្គជាតំ បក្ខិត្ត”ន្តិអាទិនា យំ អាទីនវំ ទស្សេស្សតិ។ **អភិវិញ្ញាបេសីតិ** ឥមស្ស “បវត្តេសី”តិ អយមត្ថោ កថំ លទ្ធោតិ អាហ **“បវត្តនាបិ ហី”**តិអាទិ។ **កាយវិញ្ញត្តិចោបនតោតិ** កាយវិញ្ញត្តិវសេន បវត្តចលនតោ។ កស្មា បនេស មេថុនធម្មេន អនត្ថិកោបិ សមានោ តិក្ខត្តុំ អភិវិញ្ញាបេសីតិ អាហ – **“តិក្ខត្តុំ អភិវិញ្ញាបនញ្ចេសា”**តិអាទិ។ តត្ថ **តិក្ខត្តុំ អភិវិញ្ញាបនន្តិ** មុត្តិបាបនវសេន តីសុ វារេសុ មេថុនធម្មស្ស បវត្តនំ។

សព្ពេសម្បិ បទានំ អវធារណផលត្តា វិនាបិ ឯវការំ អវធារណត្ថោ វិញ្ញាយតីតិ អាហ “**តេនេវ អជ្ឈាចារេនា**”តិ។ អដ្ឋ ហិ គព្ភការណានិ។ វុត្តញ្ចេតំ –

“មេថុនចោឡគ្គហណំ, តនុសំសគ្គោ ច នាភិអាមសនំ;
បានំ ទស្សនសវនំ, ឃាយនមិតិ គព្ភហេតវោ អដ្ឋា”តិ។

ឥទានិ អវធារណេន និវត្តិតមត្ថំ ទស្សេតុកាមោ អាហ – “**កី បន អញ្ញថាបិ គព្ភគ្គហណំ ហោតី**”តិអាទិ។ ននុ ច នាភិបរាមសនម្បិ កាយសំសគ្គោយេវ, កស្មា នំ វិសុំ វុត្តន្តិ? ឧភយេសំ ឆន្ទរាគវសេន កាយសំសគ្គោ វុត្តោ, ឥត្ថិយា ឆន្ទរាគវសេន នាភិបរាមសនំ, វត្ថុវសេន វា តំ វិសុំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កថំ បន កាយសំសគ្គេន គព្ភគ្គហណំ ហោតិ, កថញ្ច តត្ថ សុក្កសោណិតស្ស សម្ភវោតិ អាហ “**ឥត្ថិយោ ហី**”តិអាទិ ។ ឆន្ទរាគុប្បត្តិវសេន ឥត្ថិយា សុក្កកោដ្ឋាសោ ចលិតោ ហោតិ, សោបិ គព្ភសណ្ឋានស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ឥត្ថិសន្តានេបិ ហិ រសាទិសត្តធាតុយោ លព្ភន្តិយេវ។ តេនាហ – “**អង្គបច្ចង្គបរាមសនំ សាទិយន្តិយោបិ គព្ភំ គណ្ហន្តី**”តិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន “កាយសំសគ្គាទិនា សត្តប្បការេន គព្ភគ្គហណេ បិតុ សុក្កកោដ្ឋាសំ វិនា ឆន្ទរាគវសេន មាតុ វិការប្បត្តំ លោហិតមេវ គព្ភសណ្ឋានស្ស បច្ចយោ ហោតី”តិ វុត្តំ។ “យស្ស អង្គបច្ចង្គបរាមសនំ សាទិយិត្វា មាតា បុត្តំ បដិលភតិ, សចេ សោ អបរេន សមយេន បរិបុណ្ណិន្ទ្រិយោ ហុត្វា តាទិសំ បិតរំ មនុស្សជាតិកំ ជីវិតា វោរោបេតិ, បិតុឃាតកោវ ហោតី”តិ វទន្តិ។

តំ អសុចី ឯកទេសំ មុខេន អគ្គហេសីតិ បុរាណចីវរំ ធោវន្តី តត្ថ យំ អសុចី អទ្ទស, តំ អសុចី ឯកទេសំ បិវិ។ “វដ្ដតិ តុម្ហាកំ មេថុនធម្មោ”តិ បុដ្ឋោ “កប្បតុ វា មា វា កប្បតុ, មយំ តេន អនត្ថិកា”តិ ទស្សេន្តោ អាហ “**អនត្ថិកា មយំ ឯតេនា**”តិ។ កិញ្ចាបិ នាភិបរាមសនេ មេថុនរាគោ នត្ថិ, តថាបិ នាភិបរាមសនកាលេ ផស្សសាទិយនវសេន អស្សាទមត្តំ តស្សា អហោសីតិ គហេតព្ពំ, អញ្ញថា គព្ភសណ្ឋហនំ ន សិយា។ ទិដ្ឋមង្គលិកាយ នាភិបរាមសនេន មណ្ឌព្យស្ស និព្ពត្តិ អហោសិ, ចណ្ឌបជ្ជោតមាតុ នាភិយំ វិច្ឆិកា ផរិត្វា គតា, តេន ចណ្ឌបជ្ជោតស្ស និព្ពត្តិ អហោសីតិ អាហ “**ឯតេនេវ នយេនា**”តិអាទិ។ **បុរិសំ ឧបនិជ្ឈាយតី**តិ រាគបានាទិនា ទិស្វា វា ទិដ្ឋបុព្ពំ វា បុរិសំ ឧបនិជ្ឈាយតិ។ **រាជោរោធា វិយា**តិ សីហឡទីបេ កិរ ឯកិស្សា ឥត្ថិយា តថា អហោសិ, តស្មា ឯវំ វុត្តំ។

ឥធាតិ ឥមស្មឹ វត្ថុស្មឹ។ **អយន្តិ** សុទិន្នស្ស បុរាណទុតិយិកា។ **យំ សន្ធាយា**តិ យំ អជ្ឈាចារំ សន្ធាយ។ សុក្កំ សន្ធាយ “**មាតាបិតរោ ច សន្និបតិតា ហោន្តី**”តិ វុត្តំ, **មាតា ច ឧតុនី ហោតី**តិ លោហិតំ សន្ធាយ។ តត្ថ **សន្និបតិតា ហោន្តី**តិ អសទ្ធម្មវសេន ឯកស្មឹ ឋានេ សមាគតា សង្គតា ហោន្តិ។ **មាតា ច ឧតុនី ហោតី**តិ ឥទំ ឧតុសមយំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន លោកសមញ្ញាករជស្ស លគ្គនទិវសមត្តំ។ **គន្ធព្ពោ**តិ តត្រូបគសត្តោ, គន្តព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ត-ការស្ស ធ-ការោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា គន្ធនតោ ឧប្បជ្ជនគតិយា និមិត្តុបដ្ឋានេន សូចនតោ ទីបនតោ គន្ធោតិ លទ្ធនាមេន ភវគាមិកម្មុនា អព្ពតិ បវត្តតីតិ គន្ធព្ពោ, តត្ថ ឧប្បជ្ជនកសត្តោ។ **បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតី**តិ ឧបគតោ ហោតិ។ ឯត្ថ ច ន មាតាបិតូនំ សន្និបាតំ ឱលោកយមានោ សមីបេ ឋិតោ នាម ហោតិ, កម្មយន្តយន្តិតោ បន ឯកោ សត្តោ តស្មឹ ឱកាសេ និព្ពត្តនកោ បុរិមជាតិយំ ឋិតោយេវ គតិនិមិត្តាទិអារម្មណករណវសេន ឧបបត្តាភិមុខោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

សន្និបាតាតិ សមោធានេន សមាគមេន។ **គព្ភស្សា**តិ គព្ភេ និព្ពត្តនកសត្តស្ស។ គព្ភេ និព្ពត្តនកសត្តោបិ ហិ គព្ភោតិ វុច្ចតិ។ យថាហ – “យថា ខោ បនានន្ទ, អញ្ញា ឥត្ថិកា នវ វា ទស វា មាសេ គព្ភំ កុច្ឆិនា បរិហរិត្វា វិជាយន្តី”តិ (ម. និ. ៣.២០៥)។ កត្ថចិ បន គព្ភោតិ មាតុកុច្ឆិ វុត្តោ។ យថាហ –

“យមេករត្តឹ បឋមំ, គព្ភេ វសតិ មាណវោ;
អព្ភុដ្ឋិតោវ សោ យាតិ, ស គច្ឆំ ន និវត្តតី”តិ។ (ជា. ១.១៥.៣៦៣); –

ឯត្ថ ច គព្ភតិ អត្តភាវភាវេន បវត្តតីតិ គព្ភោ, កលលាទិអវត្ថោ ធម្មប្បពន្ធោ, តំនិស្សិតត្តា បន សត្តសន្តានោ “គព្ភោ”តិ វុត្តោ យថា “មញ្ចា ឧក្កុដ្ឋឹ ករោន្តី”តិ។ តំនិស្សយភាវតោ មាតុកុច្ឆិ “គព្ភោ”តិ វេទិតព្ពោ។ គព្ភោ វិយាតិ វា។ យថា ហិ និវាសដ្ឋានតាយ សត្តានំ ឱវរកោ “គព្ភោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ គព្ភសេយ្យកានំ សត្តានំ យាវ អភិជាតិ និវាសដ្ឋានតាយ មាតុកុច្ឆិ “គព្ភោ”តិ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ **អវក្កន្តិ ហោតី**តិ និព្ពត្តិ ហោតិ។

អារក្ខទេវតាតិ តស្ស អារក្ខត្ថាយ ឋិតា ទេវតា។ អស្ស តំ អជ្ឈាចារន្តិ សម្ពន្ធោ។ **តថា និច្ឆារេសុ**ន្តិ តថា មហន្តំ សទ្ទំ កត្វា និច្ឆារេសុំ។ កិញ្ចាបិ ឥធ បាឡិយំ អាកាសដ្ឋទេវតា វិសុំ ន អាគតា, តថាបិ សទ្ទស្ស

អនុស្សាវនេ អយមនុក្កមោតិ ទស្សេតុំ ចាតុមហារាជិកទេវតាយោ ទ្វិធា កត្វា អាកាសដ្ឋទេវតា វិសុំ វុត្តា។ តេនេត្ថ អាកាសដ្ឋកានំ វិសុំ គហិតត្តា ចាតុមហារាជិកាតិ បរិកណ្ឌបព្ពតដ្ឋកា វេទិតព្វា។ **ឥតិហា**តិ និបាត សមុទាយោ ឯវសទ្ទស្ស អត្ថេ ទដ្ឋព្វោតិ អាហ “**ឯវ**”ន្តិ។ **ខណេន មុហុត្តេនា**តិ បទទ្វយំ វេវចនភាវតោ សមានត្ថ មេវាតិ ទដ្ឋព្វំ។ **ឯកកោលាហលមហោសី**តិ ទេវព្រហ្មលោកេសុ ឯកកោលាហលមហោសិ។ កិញ្ចាបិ ហិ សោ សទ្ទោ យាវ ព្រហ្មលោកា អព្ភុគ្គច្ឆិ, តថាបិ ន សោ មនុស្សានំ វិសយោ តេសំ រូបំ វិយ, តេនេវ ភិក្ខូ បុច្ឆឹសុ – “កច្ចិ នោ ត្វំ, អាវុសោ សុទិន្ន, អនភិរតោ”តិ។

៣៧. “**ឯវំ មាតាបុត្តានំ បព្ពជ្ជា សផលា អហោសិ, បិតា បន វិប្បដិសារាភិភូតោ វិហាសី**”តិ វចនតោ សុទិន្នស្ស តស្មឹ អត្តភាវេ អរហត្តាធិគមោ នាហោសីតិ វិញ្ញាយតិ។ កេចិ បន “បុព្ពេកតបុញ្ញតាយ ចោទិយ មានស្ស ភព្ពកុលបុត្តស្សាតិ វុត្តត្តា សុទិន្នោ តំ កុក្កុច្ចំ វិនោទេត្វា អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ, តេនេវ បព្ពជ្ជា អនុញ្ញាតា”តិ វទន្តិ។ តំ បាឡិយា អដ្ឋកថាយ ច ន សមេតិ។ បុព្ពេកតបុញ្ញតា ច អប្បមាណំ តាទិសស្សបិ អន្តរាកតបាបកម្មស្ស វសេន អជាតសត្តុនោ វិយ អធិគមន្តរាយទស្សនតោ។ កតាកតានុសោចនលក្ខណំ កុក្កុច្ចំ ឥធាធិប្បេតន្តិ អាហ “**អជ្ឈាចារហេតុកោ បច្ឆានុតាបោ**”តិ។ កតំ អជ្ឈាចារំ បដិច្ច អនុសោចនវសេន វិរូបំ សរណំ ចិន្តនំ **វិប្បដិសារោ**តិ អាហ “**វិប្បដិសារោតិបិ តស្សេវ នាម**”ន្តិ។ កុច្ឆិតំ កតំ កិរិយាតិ កុកតំ, កុកត មេវ **កុក្កុច្ច**ន្តិ អាហ “**កុច្ឆិតកិរិយាភាវតោ កុក្កុច្ច**”ន្តិ។ **បរិយាទិន្នមំសលោហិតត្តា**តិ បរិក្ខីណមំសលោហិតត្តា។ **អវិប្ផារិកោ**តិ ឧទ្ទេសាទីសុ ព្យាបាររហិតោ, អព្យាវដោតិ អត្ថោ។ **វាហច្ឆិន្នោ**តិ ឆិន្នវហោ, ភារវហនេន ឆិន្នក្ខន្ធោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តំ តំ ចិន្តយី**តិ “យទិ អហំ តំ បាបំ ន ករិស្សំ, ឥមេ ភិក្ខូ វិយ បរិបុណ្ណសីលោ អស្ស”ន្តិអាទិនា តំ តំ ចិន្តយិ។

៣៨. **ឯវំភូត**ន្តិ កិសលូខាទិភាវប្បត្តំ។ **គណសង្គណិកាបបញ្ចេនា**តិ គណេ ជនសមាគមេ សន្និបតនំ គណសង្គណិកា, គណសង្គណិកាយេវ បបញ្ចោ គណសង្គណិកាបបញ្ចោ, តេន។ **យស្សា**តិ យេ អស្ស។ **កថា ផាសុកា**តិ វិស្សាសិកភាវេនេវ កថាករណេ ផាសុកា, សុខេន វត្តុំ សក្កុណេយ្យា, សុខសម្ភាសាតិ អត្ថោ។ បសាទស្ស បមាណតោ ឱនាធិកត្តំ សព្ពទា សព្ពេសំ នត្ថីតិ អាហ “**បសាទបតិដ្ឋានោកាសស្ស សម្បុណ្ណត្តា**”តិ។ **ទានី**តិ ឥមស្មឹ អត្ថេ ឯតរហិ-សទ្ទោ អត្ថីតិ អាហ “**ទានីតិ និបាតោ**”តិ។ **នោ**-សទ្ទោបិ នុ-សទ្ទោ វិយ បុច្ឆនត្ថោតិ អាហ “**កច្ចិ នុ ត្វ**”ន្តិ។ **តមេវ អនភិរតិ**ន្តិ តេហិ ភិក្ខូហិ បុច្ឆិតំ តមេវ គិហិភាវបត្ថនាការំ អនភិរតឹ។ “តមេវា”តិ អវធារណេន និវត្តិតមត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ “**អធិកុសលាន**”ន្តិអាទិ។ អធិកុសលា ធម្មា សមថវិបស្សនាទយោ។ **អត្ថី**តិ វិសយភាវេន ចិត្តេ បរិវត្តនំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បាបស្ស វត្តមានតំ សន្ធាយ, អត្ថិ វិសយភាវេន ចិត្តេ បរិវត្តតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ – “**និច្ចកាលំ អភិមុខំ វិយ មេ តិដ្ឋតី**”តិ។

យំ ត្វន្តិ ឯត្ថ **យ**ន្តិ ហេតុអត្ថេ និបាតោ, ករណត្ថេ វា បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ “**យេន បាបេនា**”តិ។ **អនេក បរិយាយេនា**តិ ឯត្ថ **បរិយាយ**-សទ្ទោ ការណវចនោតិ អាហ “**អនេកការណេនា**”តិ។ **វិរាគត្ថាយា**តិ ភវភោគេសុ វិរជ្ជនត្ថាយ។ **នោ រាគេន រជ្ជនត្ថាយា**តិ ភវភោគេសុយេវ រាគេន អរញ្ជនត្ថាយ។ តេនាហ “**ភគវតា ហី**”តិអាទិ។ **ឯស នយោ សព្ពបទេសូ**តិ អធិប្បាយិកមត្ថំ សព្ពបទេសុ អតិទិស្សតិ។ **ឥទំ បនេត្ថ បរិយាយវចនមត្ត**ន្តិ “វិសំយោគាយា”តិអាទីសុ សព្ពបទេសុ “កិលេសេហិ វិសំយុជ្ជនត្ថាយា”តិអាទិនា បទត្ថវិភាវនវសេន វុត្ត បរិយាយវចនំ សន្ធាយ វទតិ។ **ន សំយុជ្ជនត្ថាយា**តិ កិលេសេហិ ន សំយុជ្ជនត្ថាយ។ **អគ្គហណត្ថាយា**តិ កិលេសេ អគ្គហណត្ថាយ, ភវភោគេ វា តណ្ហាទិដ្ឋីវសេន អគ្គហណត្ថាយ។ **ន សង្គហណត្ថាយា**តិ ឯត្ថាបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្វោ។

និព្ពត្តិតលោកុត្តរនិព្ពានមេវាតិ សង្ខារេហិ និក្ខន្តំ វិវិត្តំ, តតោយេវ លោកតោ ឧត្តិណ្ណត្តា លោកុត្តរំ និព្ពានំ។ **មទនិម្មទនាយាតិ វា**តិ ឯត្ថ អវុត្តសមុច្ចយត្ថេន **វា**-សទ្ទេន អាទិអត្ថេន **ឥតិ**-សទ្ទេន វា “បិបាស វិនយាយា”តិអាទិ សព្ពំ សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តមានេន អរិយមគ្គេន បហីយមានា រាគមានមទាទយោ តំ បត្វា បហីយន្តិ នាមាតិ អាហ “**យស្មា បន តំ អាគម្មា**”តិអាទិ។ តត្ថ **តំ អាគម្មា**តិ និព្ពានំ អាគម្ម បដិច្ច អរិយមគ្គស្ស អារម្មណបច្ចយភាវហេតុ។ **មានមទបុរិសមទាទយោ**តិ ឯត្ថ ជាតិអាទី និស្សាយ សេយ្យស្ស “សេយ្យោហមស្មី”តិអាទិនា ឧប្បជ្ជនកមានោយេវ មទជននដ្ឋេន មទោតិ **មានមទោ។ បុរិសមទោ** វុច្ចតិ បុរិសមានោ, “អហំ បុរិសោ”តិ ឧប្បជ្ជនកមានោ។ “អសទ្ធម្មសេវនសមត្ថតំ និស្សាយ បវត្តោ មានោ, រាគោ ឯវ វា បុរិសមទោ”តិ កេចិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន ពលមទយោព្ពនមទាទី សង្គណ្ហាតិ ។ **មហាគណ្ឋិបទេ** បន **មជ្ឈិមគណ្ឋិបទេ** ច “បុរិសមទោ នាម សម្ភវោ”តិ វុត្តំ, តំ ឥធ យុត្តំ វិយ ន ទិស្សតិ។ ន ហិ “ភគវតា សម្ភវស្ស វិនាសាយ ធម្មោ ទេសិតោ”តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ **និម្មទា**តិ វិគតមទភាវោ។ ឥមមេវ ហិ អត្ថំ ទស្សេតុំ “**អមទា**”តិ វុត្តំ។ មទា និម្មទីយន្តិ ឯត្ថ អមទភាវំ វិនាសំ គច្ឆន្តីតិ **មទនិម្មទនោ**។ ឯស នយោ សេសបទេសុបិ។

កាមបិបាសាតិ កាមានំ បាតុកម្យតា, កាមតណ្ហាតិ អត្ថោ។ អាលីយន្តិ អភិរមិតព្ពដ្ឋេន សេវីយន្តីតិ អាលយា, បញ្ច កាមគុណាតិ អាហ “**បញ្ច កាមគុណាលយា**”តិ។ បញ្ចសុ ហិ កាមគុណេសុ ឆន្ទរាគប្បហានេនេវ បញ្ច កាមគុណាបិ បហីនា នាម ហោន្តិ, តេនេវ “យោ, ភិក្ខវេ, រូបេសុ ឆន្ទរាគោ”តិអាទិ (សំ. និ. ៣.៣២៣) វុត្តំ។ បញ្ចកាមគុណេសុ វា អាលយា **បញ្ចកាមគុណាលយា**។ អាលីយន្តិ អល្លីយន្តិ អភិរមនវសេន សេវន្តីតិ អាលយាតិ ហិ តណ្ហាវិចរិតានំ អធិវចនំ។ **តេភូមកវដ្ដ**ន្តិ តីសុ ភូមីសុ កម្មកិលេសវិបាកា វដ្ដនដ្ឋេន វដ្ដំ។ **វិវជ្ជតី**តិ បលុជ្ជតិ។ “**វិវជ្ជតី**តិ កាមវិនាសោ វុត្តោ, **និរុជ្ឈតី**តិ ឯកប្បហារេន វិនាសោ”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **វិរាគោ និរោធោ**តិ សាមញ្ញចោទនាយបិ “តណ្ហាក្ខយោ”តិ អធិកតត្តា តណ្ហាយ ឯវ វិវជ្ជនំ និរុជ្ឈនញ្ច វុត្តំ។

ចតស្សោ យោនិយោតិ ឯត្ថ **យោនី**តិ ខន្ធកោដ្ឋាសស្សបិ ការណស្សបិ បស្សាវមគ្គស្សបិ នាមំ។ “ចតស្សោ នាគយោនិយោ (សំ. និ. ៣.៣៤២-៣៤៣) ចតស្សោ សុបណ្ណយោនិយោ”តិ ឯត្ថ ហិ ខន្ធកោដ្ឋាសោ យោនិ នាម។ “យោនិ ហេសា ភូមិជ ផលស្ស អធិគមាយា”តិ (ម. និ. ៣.២២៦) ឯត្ថ ការណំ។ “ន ចាហំ ព្រាហ្មណំ ព្រូមិ, យោនិជំ មត្តិសម្ភវ”ន្តិ (ម. និ. ២.៤៥៧; ធ. ប. ៣៩៦) ឯត្ថ បស្សាវមគ្គោ។ ឥធ បន ខន្ធកោដ្ឋាសោ “យោនី”តិ អធិប្បេតោ។ យវន្តិ តាយ សត្តា អមិស្សិតាបិ សមានជាតិតាយ មិស្សិតា ហោន្តីតិ **យោនិ**។ សា បន អត្ថតោ អណ្ឌាទិឧប្បត្តិដ្ឋានវិសិដ្ឋោ ខន្ធានំ ភាគសោ បវត្តិវិសេសោ, សា ច អណ្ឌជជលាពុជសំសេទជឱបបាតិកវសេន ចតុព្ពិធា។ វុត្តញ្ហេតំ “ចតស្សោ ខោ ឥមា, សារិបុត្ត, យោនិយោ។ កតមា ចតស្សោ? អណ្ឌជា យោនិ ជលាពុជា យោនិ សំសេទជា យោនិ ឱបបាតិកា យោនី”តិ (ម. និ. ១.១៥២)។

តត្ថ អណ្ឌេ ជាតា **អណ្ឌជា**។ ជលាពុម្ហិ ជាតា **ជលាពុជា**។ សំសេទេ ជាតា **សំសេទជា**។ វិនា ឯតេហិ ការណេហិ ឧប្បតិត្វា វិយ និព្ពត្តាតិ **ឱបបាតិកា**។ ឯត្ថ ច បេតលោកេ តិរច្ឆានេ មនុស្សេសុ ច អណ្ឌជាទយោ ចតស្សោបិ យោនិយោ សម្ភវន្តិ, មនុស្សេសុ បនេត្ថ កេចិទេវ ឱបបាតិកា ហោន្តិ មហាបទុមកុមារាទយោ វិយ។ អណ្ឌជាបិ កោន្តបុត្តា ទ្វេភាតិយថេរា វិយ, សំសេទជាបិ បទុមគព្ភេ និព្ពត្តបោក្ខរសាតិព្រាហ្មណបទុមវតីទេវីអាទយោ វិយ កេចិទេវ ហោន្តិ, យេភុយ្យេន បន មនុស្សា ជលាពុជាវ។ បេតេសុបិ និជ្ឈាមតណ្ហិកបេតានំ និច្ចទុក្ខាតុរតាយ កាមសេវនា នត្ថិ, តស្មា តេ គព្ភសេយ្យកា ន ហោន្តិ។ ជាលាវន្តតាយ ន តាសំ កុច្ឆិយំ គព្ភោ សណ្ឋាតិ, តស្មា តេ ឱបបាតិកាយេវ សំសេទជតាយបិ អសម្ភវតោ, អវសេសបេតា បន ចតុយោនិកាបិ ហោន្តិ។ យថា ច តេ, ឯវំ យក្ខាបិ សព្ពចតុប្បទបក្ខិជាតិទីឃជាតិអាទយោបិ សព្ពេ ចតុយោនិកាយេវ។ សព្ពេ នេរយិកា ច ចតុមហារាជិកតោ បដ្ឋាយ ឧបរិទេវា ច ឱបបាតិកាយេវ, ភុម្មទេវា បន ចតុយោនិកាវ ហោន្តិ។ តត្ថ ទេវមនុស្សេសុ សំសេទជឱបបាតិកានំ អយំ វិសេសោ – សំសេទជា មន្ទា ទហរា ហុត្វា និព្ពត្តន្តិ, ឱបបាតិកា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកា ហុត្វា។

បញ្ច គតិយោតិ ឯត្ថ សុកតទុក្កដកម្មវសេន គន្តព្ពា ឧបបជ្ជិតព្ពាតិ គតិយោ។ យថា ហិ កម្មភវោ បរមត្ថតោ អសតិបិ ការកេ បច្ចយសាមគ្គិយា សិទ្ធោ, តំសមង្គិនា សន្តានលក្ខណេន សត្តេន កតោតិ វោហរីយតិ, ឯវំ ឧបបត្តិភវលក្ខណគតិយោ បរមត្ថតោ អសតិបិ គមកេ តំតំកម្មវសេន យេសំ តានិ កម្មានិ តេហិ គន្តព្ពាតិ វោហរីយន្តិ។ អបិច គតិគតិ និព្ពត្តិគតិ អជ្ឈាសយគតិ វិភវគតិ និប្ផត្តិគតីតិ ពហុវិធា គតិ នាម។ តត្ថ “តំ គតឹ បេច្ច គច្ឆាមី”តិ (អ. និ. ៤.១៨៤) ច “យស្ស គតឹ ន ជានន្តិ, ទេវា គន្ធព្ពមានុសា”តិ (ធ. ប. ៤២០; សុ. និ. ៦៤៩) ច អយំ **គតិគតិ** នាម។ “ឥមេសំ ខោ បនាហំ ភិក្ខូនំ សីលវន្តានំ នេវ ជានាមិ អាគតឹ វា គតឹ វា”តិ (ម. និ. ១.៥០៨) អយំ **និព្ពត្តិគតិ** នាម។ “ឯវម្បិ ខោ តេ អហំ ព្រហ្មេ គតិញ្ច បជានាមិ ចុតិញ្ច បជានាមី”តិ (ម. និ. ១.៥០៣) អយំ **អជ្ឈាសយគតិ** នាម។ “វិភវោ គតិ ធម្មានំ, និព្ពានំ អរហតោ គតី”តិ (បរិ. ៣៣៩) អយំ **វិភវគតិ** នាម។ “ទ្វេយេវ គតិយោ សម្ភវន្តិ អនញ្ញា”តិ (ទី. និ. ១.២៥៨; ២.៣៤; ៣.២០០) អយំ **និប្ផត្តិគតិ** នាម។ តាសុ ឥធ គតិគតិ អធិប្បេតា, សា បន និរយតិរច្ឆានយោនិបេត្តិវិសយមនុស្សទេវានំ វសេន បញ្ចវិធា ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ – “បញ្ច ខោ ឥមា, សារិបុត្ត, គតិយោ។ កតមា បញ្ច? និរយោ តិរច្ឆានយោនិ បេត្តិវិសយោ មនុស្សា ទេវា”តិ (ម. និ. ១.១៥៣)។

តត្ថ យស្ស ឧប្បជ្ជតិ, តំ ព្រូហេន្តោយេវ ឧប្បជ្ជតីតិ អយោ, សុខំ។ នត្ថិ ឯត្ថ អយោតិ **និរយោ,** តតោ ឯវ រមិតព្ពំ អស្សាទេតព្ពំ តត្ថ នត្ថីតិ និរតិអត្ថេន និរស្សាទដ្ឋេន ច និរយោតិ វុច្ចតិ។ តិរិយំ អញ្ចិតាតិ **តិរច្ឆានា,** ទេវមនុស្សាទយោ វិយ ឧទ្ធំ ទីឃា អហុត្វា តិរិយំ ទីឃាតិ អត្ថោ។ បកដ្ឋតោ សុខតោ អយនំ អបគមោ បេច្ចភាវោ, តំ បេច្ចភាវំ បត្តានំ វិសយោតិ **បេត្តិវិសយោ,** បេតយោនិ។ មនស្ស ឧស្សន្នតាយ **មនុស្សា,** សតិសូរភាវព្រហ្មចរិយយោគ្យតាទិគុណវសេន ឧបចិតមានសតាយ ឧក្កដ្ឋគុណចិត្តតាយ មនុស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ, អយំ បនត្ថោ និប្បរិយាយតោ ជម្ពុទីបវាសីវសេន វេទិតព្ពោ។ យថាហ – “តីហិ, ភិក្ខវេ, ឋានេហិ ជម្ពុទីបកា មនុស្សា ឧត្តរកុរុកេ ច មនុស្សេ អធិគ្គណ្ហន្តិ ទេវេ ច តាវតិំសេ។ កតមេហិ តីហិ? សូរា សតិមន្តោ ឥធ ព្រហ្មចរិយវាសោ”តិ (អ. និ. ៩.២១)។ តថា ហិ ពុទ្ធា ច ភគវន្តោ បច្ចេកពុទ្ធា អគ្គសាវកា មហាសាវកា ចក្ក

វត្តិនោ អញ្ញេ ច មហានុភាវា សត្តា តត្ថេវ ឧប្បជ្ជន្តិ, តេហិ សមានរូបាទិតាយ បន សទ្ធិំ បរិត្តទីបវាសីហិ ឥតរមហាទីបវាសិនោបិ មនុស្សាត្វេវ បញ្ញាយឹសុ។

អបរេ បន ភណន្តិ “លោភាទីហិ អលោភាទីហិ ច សហិតស្ស មនស្ស ឧស្សន្នតាយ មនុស្សា។ យេ ហិ សត្តា មនុស្សជាតិកា, តេសុ វិសេសតោ លោភាទយោ អលោភាទយោ ច ឧស្សន្នា។ តេ លោភាទិឧស្សន្នតាយ អបាយមគ្គំ, អលោភាទិឧស្សន្នតាយ សុគតិមគ្គំ និព្ពានគាមិមគ្គញ្ច បរិបូរេន្តិ, តស្មា លោភាទីហិ អលោភាទីហិ ច សហិតស្ស មនស្ស ឧស្សន្នតាយ បរិត្តទីបវាសីហិ សទ្ធិំ ចតុមហាទីបវាសិនោ សត្តវិសេសា មនុស្សាតិ វុច្ចន្តី”តិ។ លោកិយា បន “មនុនោ អបច្ចភាវេន មនុស្សា”តិ វទន្តិ។ មនុ នាម បឋមកប្បិកោ លោកមរិយាទាយ អាទិភូតោ សត្តានំ ហិតាហិតវិធាយកោ កត្តព្ពាកត្តព្ពតាវសេន បិតុដ្ឋានិយោ, យោ សាសនេ មហាសម្មតោតិ វុច្ចតិ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ, បច្ចក្ខតោ បរម្បរាយ ច តស្ស ឱវាទានុសាសនិយំ ឋិតា សត្តា បុត្តសទិសតាយ “មនុស្សា, មានុសា”តិ ច វុច្ចន្តិ។ តតោ ឯវ ហិ តេ “មានវា មនុជា”តិ ច វោហរីយន្តិ។

បញ្ចហិ កាមគុណេហិ អត្តនោ អត្តនោ ទេវានុភាវសង្ខាតេហិ ឥទ្ធិវិសេសេហិ ច ទិព្ពន្តិ កីឡន្តិ លឡន្តិ ជោតន្តីតិ **ទេវា**។ តត្ថ កាមទេវា កាមគុណេហិ ចេវ ឥទ្ធិវិសេសេហិ ច, ឥតរេ ឥទ្ធិវិសេសេហេវ ទិព្ពន្តីតិ វេទិតព្ពា។ សរណន្តិ វា គមិយន្តិ អភិត្ថវីយន្តីតិ វា ទេវា។ ឯត្ថ ច និរយគតិទេវគតិមនុស្សគតីហិ សទ្ធិំ ឱកាសេន ខន្ធា វុត្តា។ តិរច្ឆានយោនិបេត្តិវិសយគ្គហណេន ខន្ធានំ ឯវ គហណំ វេទិតព្ពំ តេសំ តាទិសស្ស បរិច្ឆិន្នស្ស ឱកាសស្ស អភាវតោ។ យត្ថ យត្ថ វា តេ អរញ្ញសមុទ្ទបព្ពតបាទាទិកេ និពទ្ធវាសំ វសន្តិ, តាទិសស្ស ឋានស្ស វសេន ឱកាសោបិ គហេតព្ពោ។ **សត្ត វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ នវ សត្តាវាសា** ច ហេដ្ឋា សំវណ្ណិតនយា ឯវ។ **អបរាបរភាវាយា**តិ អបរាបរំ យោនិអាទិតោ យោនិអាទិភាវាយ។ **អាពន្ធនំ** គណ្ឋិករណំ, **សំសិព្ពនំ** តុន្នករណំ។ **តណ្ហាយ និក្ខន្តំ** តត្ថ តស្សា សព្ពសោ អភាវតោ, និក្ខមនញ្ចស្ស តណ្ហាយ វិសំយោគោ ឯវាតិ អាហ “**វិសំយុត្ត**”ន្តិ។

កាមានំ បហានន្តិ ឯត្ថ កាមគ្គហណេន កាមីយតីតិ កាមោ, កាមេតីតិ កាមោតិ ទុវិធស្សបិ កាមស្ស សង្គហោ កតោតិ អាហ “**វត្ថុកាមានំ កិលេសកាមានញ្ច បហាន**”ន្តិ។ វត្ថុកាមប្បហានញ្ចេត្ថ តេសុ ឆន្ទរាគប្បហានេនាតិ វេទិតព្ពំ។ **កាមសញ្ញាន**ន្តិ កាមេសុ, កាមសហគតានំ វា សញ្ញានំ។ **បរិញ្ញា**តិ តិវិធាបិ បរិញ្ញា ឥធាធិប្បេតាតិ អាហ “**ញាតតីរណបហានវសេន តិវិធា បរិញ្ញា**”តិ។ តត្ថ កតមា ញាតបរិញ្ញា? សព្ពំ តេភូមកំ នាមរូបំ “ឥទំ រូបំ, ឯត្តកំ រូបំ, ន ឥតោ ភិយ្យោ, ឥទំ នាមំ, ឯត្តកំ នាមំ, ន ឥតោ ភិយ្យោ”តិ ភូតុបាទាយភេទំ រូបំ ផស្សាទិភេទំ នាមញ្ច លក្ខណរសបច្ចុបដ្ឋានបទដ្ឋានតោ វវត្ថបេតិ, កម្មាវិជ្ជាទិកញ្ចស្ស បច្ចយំ បរិគ្គណ្ហាតិ, អយំ **ញាតបរិញ្ញា**។

កតមា តីរណបរិញ្ញា? ឯវំ ញាតំ កត្វា តំ សព្ពំ តីរេតិ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ រោគតោតិ ទ្វាចត្តាលីសាយ អាការេហិ, អយំ **តីរណបរិញ្ញា** នាម។ កតមា បហានបរិញ្ញា? ឯវំ តីរយិត្វា អគ្គមគ្គេន សព្ពស្មិំ ឆន្ទរាគំ បជហតិ, អយំ **បហានបរិញ្ញា**។ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិកង្ខាវិតរណវិសុទ្ធិយោ វា ញាតបរិញ្ញា, មគ្គាមគ្គបដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិអាទយោ, កលាបសម្មសនាទិអនុលោមបរិយោសានា វា បញ្ញា តីរណបរិញ្ញា, អរិយមគ្គេ ញាណំ និប្បរិយាយេន បហានបរិញ្ញា។ ឥធ បន កាមសញ្ញានំ សភាវលក្ខណបដិវេធវសេន អនិច្ចាទិសាមញ្ញលក្ខណវសេន ច បវត្តមានានំ ញាតតីរណបរិញ្ញានម្បិ កិច្ចនិប្ផត្តិយា មគ្គេនេវ ឥជ្ឈនតោ មគ្គក្ខណំយេវ សន្ធាយ តិវិធាបិ បរិញ្ញា វុត្តា។ តេនេវ “ឥមេសុ បញ្ចសុ ឋានេសុ កិលេសក្ខយករោ លោកុត្តរមគ្គោវ កថិតោ”តិ វុត្តំ។

កាមេសុ, កាមេ វា បាតុមិច្ឆា កាមបិបាសាតិ អាហ – “**កាមេសុ បាតព្យតានំ, កាមេ វា បាតុមិច្ឆាន**”ន្តិ។ **ឥមេសុ បញ្ចសុ ឋានេសូ**តិ “កាមានំ បហានំ អក្ខាត”ន្តិអាទិនា វុត្តេសុ បញ្ចសុ ឋានេសុ។ **តីសុ ឋានេសូ**តិ “វិរាគាយ ធម្មោ ទេសិតោ, នោ សរាគាយ, វិសំយោគាយ ធម្មោ ទេសិតោ, នោ សំយោគាយ, អនុបាទានាយ ធម្មោ ទេសិតោ, នោ សឧបាទានាយា”តិ ឯវំ វុត្តេសុ ឋានេសុ។ **វិប្បដិសារំ ករោតី**តិ ឯវំ តំ បាបំ វិប្បដិសារំ ឧប្បាទេតិ។ កីទិសំ វិប្បដិសារំ ករោតីតិ អាហ “**ឦទិសេបិ នាមា**”តិអាទិ។

៣៩. នេវ បិយកម្យតាយាតិ អត្តនិ សត្ថុ នេវ បិយភាវកាមតាយ។ **ន ភេទបុរេក្ខារតាយា**តិ ន សត្ថុ តេន ភិក្ខុនា ភេទនាធិប្បាយបុរេក្ខារតាយ។ **ន កលិសាសនារោបនត្ថាយា**តិ ន ទោសារោបនត្ថាយ។ **កលី**តិ កោធស្សេតំ អធិវចនំ, តស្ស សាសនំ កលិសាសនំ, កោធវសេន វុច្ចមានោ គរហទោសោ។ **វេល**ន្តិ សិក្ខាបទវេលំ។ **មរិយាទ**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ សិក្ខាបទញ្ហិ អនតិក្កមនីយដ្ឋេន “វេលា, មរិយាទា”តិ ច វុច្ចតិ។

អជ្ឈាចារវីតិក្កមោតិ មេថុនវសេន បវត្តអជ្ឈាចារសង្ខាតោ វីតិក្កមោ។ **បករណេ**តិ ឯត្ថ **ប**-សទ្ទោ អារម្ភវចនោតិ អាហ “**កត្តុំ អារភតី**”តិ។ កត្ថចិ ឧបសគ្គោ ធាតុអត្ថមេវ វទតិ, ន វិសេសត្ថជោតកោតិ អាហ “**ករោតិយេវ វា**”តិ។ **ជាតិយា**តិ ខត្តិយាទិជាតិយា។ **គោត្តេនា**តិ គោតមកស្សបាទិគោត្តេន។ **កោលបុត្តិយេនា**តិ ខត្តិយាទិជាតីសុបិ សក្កកុលសោត្ថិយកុលាទិវិសិដ្ឋកុលានំ បុត្តភាវេន។ **យសស្សី**តិ មហាបរិវារោ។ **បេសលន្តិ** បិយសីលំ។ **អវិកម្បមានេនា**តិ បដិយានុនយេហិ អកម្បមានេន។ យស្ស តស្មិំ អត្តភាវេ ឧប្បជ្ជនារហានំ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយោ នត្ថិ, តំ ពុទ្ធា “មោឃបុរិសា”តិ វទន្តិ អរិដ្ឋលាឡុទាយីអាទិកេ វិយ។ ឧបនិស្សយេ សតិបិ តស្មិំ ខណេ មគ្គេ វា ផលេ វា អសតិ “មោឃបុរិសា”តិ វទន្តិយេវ ធនិយឧបសេនត្ថេរាទិកេ វិយ។ សុទិន្នស្ស បន តស្មិំ អត្តភាវេ មគ្គផលានំ ឧបនិស្សយោ សមុច្ឆិន្នោយេវ, តេន នំ “មោឃបុរិសា”តិ អាហ។

សមណករណានំ ធម្មានន្តិ ហិរោត្តប្បាទីនំ។ **មគ្គផលនិព្ពាន**គ្គហណេន បដិវេធសាសនស្ស គហិតត្តា **សាសនាន**ន្តិ បដិបត្តិបរិយត្តិសាសនានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ **ឆវី**ន្តិ តេសំ បភស្សរករណំ ឆវិំ។ កឹ តន្តិ អាហ “**ឆាយ**”ន្តិ, តេសំ បកាសកំ ឱភាសន្តិ អត្ថោ។ កឹ តន្តិ អាហ “**សុន្ទរភាវ**”ន្តិ។ ឆវិមនុគតំ **អនុច្ឆវិកំ**។ **បតិរូប**ន្តិអាទីសុបិ “តេស”ន្តិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ សមណានំ កម្មំ សាមណកំ, ន សាមណកំ **អស្សាមណកំ**។ កថំ-សទ្ទយោគេន “ន សក្ខិស្សសី”តិ អនាគតវចនំ កតំ។ “នាម-សទ្ទយោគេនា”តិ ច វទន្តិ។

ទយាលុកេនាតិ អនុកម្បាយ សហិតេន។ **បរិភាសន្តោ**តិ គរហន្តោ។ និរុត្តិនយេន អាសីវិស-សទ្ទស្ស អត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ “**អាសុ សីឃ**”ន្តិអាទិ។ **ឯតស្សា**តិ អាសីវិសស្ស។ **អាគច្ឆតី**តិ យោ តេន ទដ្ឋោ, តំ បតិអាគច្ឆតិ។ អាសិត្តវិសោតិបិ **អាសីវិសោ**, សកលកាយេ អាសិញ្ចិត្វា វិយ ឋបិតវិសោ បរស្ស ច សរីរេ អាសិញ្ចនវិសោតិ អត្ថោ។ អសិតវិសោតិបិ **អាសីវិសោ**។ យំ យញ្ហិ ឯតេន អសិតំ ហោតិ បរិភុត្តំ, តំ វិសមេវ សម្បជ្ជតិ, តស្មា អសិតំ វិសំ ឯតស្សាតិ អសិតវិសោតិ វត្តព្ពេ “អាសីវិសោ”តិ និរុត្តិនយេន វុត្តំ។ អសិសទិសវិសោតិបិ **អាសីវិសោ**, អសិ វិយ តិខិណំ បរស្ស មម្មច្ឆេទនសមត្ថំ វិសំ ឯតស្សាតិ អាសីវិសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ អាសីតិ វា ទាឋា វុច្ចតិ, តត្ថ សន្និហិតវិសោតិ **អាសីវិសោ**។ សេសសប្បេហិ កណ្ហសប្បស្ស មហាវិសត្តា អាសីវិសស្សានន្តរំ កណ្ហសប្បោ វុត្តោ។ សប្បមុខម្បិ អង្គារកាសុ វិយ ភយាវហត្តា អកុសលុប្បត្តិយា ឋានំ ន ហោតីតិ អកុសលកម្មតោ និវារណាធិប្បាយេន សីលភេទតោបិ សុទ្ធសីលេ ឋិតស្ស មរណមេវ វរតរន្តិ ទស្សេតុំ “អាសីវិសស្ស កណ្ហសប្បស្ស មុខេ អង្គជាតំ បក្ខិត្តំ វរ”ន្តិ វុត្តំ។ បព្ពជិតេន ហិ កតបាបកម្មំ ភគវតោ អាណាតិក្កមនតោ វត្ថុមហន្តតាយ មហាសាវជ្ជំ។ **កាសុ**ន្តិ អាវាដោបិ វុច្ចតិ រាសិបិ។

> “កិន្នុ សន្តរមានោវ, កាសុំ ខណសិ សារថិ;
> បុដ្ឋោ មេ សម្ម អក្ខាហិ, កឹ កាសុយា ករិស្សសី”តិ។ (ជា. ២.២២.៣) –

ឯត្ថ ហិ អាវាដោ កាសុ នាម។

> “អង្គារកាសុំ អបរេ ផុណន្តិ, នរា រុទន្តា បរិទឌ្ឍគត្តា”តិ (ជា. ២.២២.៤៦២) –

ឯត្ថ រាសិ។ តថ បន ឧភយម្បិ អធិប្បេតន្តិ អាហ “**អង្គារបុណ្ណកូបេ អង្គាររាសិម្ហិ វា**”តិ។ កស្សតិ ខណីយតីតិ កាសុ, អាវាដោ។ កសីយតិ ចីយតីតិ កាសុ, រាសិ។ **បទិត្តាយា**តិ ទិប្បមានាយ។ សំ-សទ្ទោ ឯត្ថ សមន្តបរិយាយោតិ អាហ “**សមន្តតោ បជ្ជលិតាយា**”តិ។

តទំ មាតុគាមស្ស អង្គជាតេ អង្គជាតបក្ខិបនំ និទានំ ការណមស្ស និរយុបបជ្ជនស្សាតិ **តតោនិទានំ,** ភាវនបុំសកញ្ចេតំ។ បច្ចត្តវចនស្ស តោ-អាទេសោ កតោ, តស្ស ច សមាសេបិ អលោបោ។ **តត្ថ នាម ត្វ**ន្តិ ឯត្ថ **ត្វំ**-សទ្ទោ “សមាបជ្ជិស្សសី”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធមុបគច្ឆមានោ អត្ថីតិ អាហ “**ត្វន្តិ តំសទ្ទស្ស វេវចន**”ន្តិ។ “យំ តន្តិ បន បាឋោ យុត្តរូបោ”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ យំ តន្តិ នាយំ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសោ, យថា លោកេ យំ វា តំ វាតិ អវញ្ញាតវចនំ, ឯវំ ទដ្ឋព្ពន្តិ អាហ – “**យំ វា តំ វា ហីឡិតំ អវញ្ញាតន្តិ វុត្តំ ហោតី**”តិ។ **នីចជនាន**ន្តិ និហីនគុណានំ សត្តានំ។ **គាមធម្ម**ន្តិ ឯត្ថ **គាម**-សទ្ទេន គាមវាសិនោ វុត្តា អភេទូបចារេនាតិ អាហ “**គាមវាសិកមនុស្សាន**”ន្តិ។ **កិលេសបគ្ឃរណកំ ធម្ម**ន្តិ រាគាទិកិលេសវិស្សន្ទនកធម្មំ ។ មេថុនធម្មោ ហិ រាគំ បគ្ឃរតិ។ មេថុនធម្មស្ស មហាសាវជ្ជតាយ ឱឡារិកត្តា វុត្តំ “**អសុខុម**”ន្តិ។ **អនិបុណ**ន្តិ តស្សេវ វេវចនំ។ ឧទកេ ភវំ ឱទកំ។ កឹ តំ? ឧទកកិច្ចន្តិ អាហ – “**ឧទកកិច្ចំ អន្តិកំ អវសានំ អស្សា**”តិ។ **សមាបជ្ជិស្សតី**តិ អនាគតវចនំ នាម-សទ្ទយោគេន កតន្តិ អាហ – “**សមាបជ្ជិស្សតីតិ…បេ… នាម-សទ្ទេន យោជេតព្ព**”ន្តិ។ លោកេ មេថុនធម្មស្ស អាទិកត្តា កោចិ បឋមកប្បិកោ, ន បនាយន្តិ អាហ – “**សាសនំ សន្ធាយ វទតី**”តិ។ **ពហូន**ន្តិ បុគ្គលាបេក្ខំ, ន បន អកុសលាបេក្ខន្តិ អាហ “**ពហូនំ បុគ្គលាន**”ន្តិ។

យំ អសំវរំ បដិច្ច ទុព្ភរតាទុប្បោសតាទិ ហោតិ, សោ អសំវរោ ទុព្ភរតាទិ-សទ្ទេន វុត្តោ ការណេ ផលូបចារេនាតិ អាហ – "**ទុព្ភរតាទីនំ វត្ថុភូតស្ស អសំវរស្សា**"តិ។ **វត្ថុភូតស្សា**តិ ការណភូតស្ស។ វសតិ ឯត្ថ ផលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ ហិ ការណំ វត្ថុ។ **អត្តា**តិ ចិត្តំ សរីរញ្ច, ចិត្តមេវ វា។ **ទុព្ភរតញ្ចេវ ទុប្បោសតញ្ច អាបជ្ជតី**តិ អត្តនា បច្ចយទាយកេហិ ច ទុក្ខេន ភរិតព្ពតំ បោសេតព្ពតញ្ច អាបជ្ជតិ។ អសំវរេ ឋិតោ ហិ ឯកច្ចោ អត្តនោបិ ទុព្ភរោ ហោតិ ទុប្បោសោ, ឯកច្ចោ ឧបដ្ឋាកានម្បិ។ កថំ? យោ ហិ អម្ពិលាទីនិ លទ្ធា អនម្ពិលាទីនិ បរិយេសតិ, អញ្ញស្ស ឃរេ លទ្ធំ អញ្ញស្ស ឃរេ ឆឌ្ឌេន្តោ សព្ពំ គាមំ ចរិត្វា រិត្តបត្តោវ វិហារំ បវិសិត្វា និបជ្ជតិ, អយំ **អត្តនោ ទុព្ភរោ**។ យោ បន សាលិមំសោទនាទីនំ បត្តេ បូរេត្វា ទិន្នេបិ ទុម្មុខភាវំ អនត្តមនភាវមេវ ទស្សេតិ, តេសំ វា សម្មុខាវ តំ បិណ្ឌបាតំ "កឹ តុម្ហេហិ ទិន្ន"ន្តិ អបសាទេន្តោ សាមណេរគហដ្ឋាទីនំ ទេតិ, អយំ **ឧបដ្ឋាកានំ ទុព្ភរោ**។ ឯតំ ទិស្វា មនុស្សា ទូរតោវ បរិវជ្ជេន្តិ "ទុព្ភរោ ភិក្ខុ ន សក្កា បោសេតុ"ន្តិ។

មហិច្ឆតន្តិ ឯត្ថ មហន្តានិ វត្ថូនិ ឥច្ឆតិ, មហតី វា បនស្ស ឥច្ឆាតិ មហិច្ឆោ, តស្ស ភាវោ មហិច្ឆតា, សន្តគុណវិភាវនតា បដិគ្គហណេ អមត្តញ្ញុតា ច។ មហិច្ឆោ ហិ ឥច្ឆាចារេ ឋត្វា អត្តនិ វិជ្ជមានសីលធុតធម្មាទិគុណេ វិភាវេតិ, តាទិសស្ស បដិគ្គហណេ អមត្តញ្ញុតាបិ ហោតិ។ យំ សន្ធាយ វទន្តិ "សន្តគុណសម្ភាវនតា បដិគ្គហណេ ច អមត្តញ្ញុតា, ឯតំ មហិច្ឆតាលក្ខណ"ន្តិ។ សា បនេសា មហិច្ឆតា "ឥធេកច្ចោ សទ្ធោ សមានោ 'សទ្ធោតិ មំ ជនោ ជានាតូ'តិ ឥច្ឆតិ, សីលវា សមានោ 'សីលវាតិ មំ ជនោ ជានាតូ'តិ" ឥមិនា នយេន អាគតាយេវ, តាយ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ ទុស្សន្តប្បិយោ ហោតិ, វិជាតមាតាបិស្ស ចិត្តំ គហេតុំ ន សក្កោតិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

> "អគ្គិក្ខន្ធោ សមុទ្ទោ ច, មហិច្ឆោ ចាបិ បុគ្គលោ;
> សកដេន បច្ចយំ ទេន្តុ, តយោបេតេ អតប្បិយា"តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៥២; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.៦៣; វិភ. អដ្ឋ. ៨៥០; ឧទា. អដ្ឋ. ៣១; មហានិ. អដ្ឋ. ៨៥);

សត្តេហិ កិលេសេហិ ច សង្គណនំ សមោធានំ **សង្គណិកា**តិ អាហ – "**គណសង្គណិកាយ ចេវ កិលេសសង្គណិកាយ ចា**"តិ។ **កោសជ្ជានុគតោ ច ហោតី**តិ កុសីតភាវេន អនុគតោ ហោតិ, កុសីតស្ស ភាវោ កោសជ្ជំ។ **អដ្ឋកុសីតវត្ថុបារិបូរិយា**តិ ឯត្ថ កុច្ឆិតំ សីទតីតិ កុសីតោ ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា។ យស្ស ធម្មស្ស វសេន បុគ្គលោ "កុសីតោ"តិ វុច្ចតិ, សោ កុសីតភាវោ ឥធ កុសីត-សទ្ទេន វុត្តោ។ វិនាបិ ហិ ភាវជោតនសទ្ទំ ភាវត្ថោ វិញ្ញាយតិ យថា "បដស្ស សុក្ក"ន្តិ, តស្មា កុសីតភាវវត្ថូនីតិ អត្ថោ, កោសជ្ជការណានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តថា ហិ –

> "កម្មំ ខោ មេ កត្តព្ពំ ភវិស្សតិ, កម្មំ ខោ បន មេ ករោន្តស្ស កាយោ កិលមិស្សតិ, ហន្ទាហំ និបជ្ជាមីតិ សោ និបជ្ជតិ, ន វីរិយំ អារភតិ អប្បត្តស្ស បត្តិយា អនធិគតស្ស អធិគមាយ អសច្ឆិកតស្ស សច្ឆិកិរិយាយ, ឥទំ បឋមំ កុសីតវត្ថុ។ អហំ ខោ កម្មំ អកាសឹ, កម្មំ ខោ បន មេ ករោន្តស្ស កាយោ កិលន្តោ, ហន្ទាហំ និបជ្ជាមិ...បេ.... មគ្គោ ខោ មេ គន្តព្ពោ ភវិស្សតិ, មគ្គំ ខោ បន មេ គច្ឆន្តស្ស កាយោ កិលមិស្សតិ, ហន្ទាហំ និបជ្ជាមិ...បេ.... អហំ ខោ មគ្គំ អគមាសឹ, មគ្គំ ខោ បន មេ គច្ឆន្តស្ស កាយោ កិលន្តោ, ហន្ទាហំ និបជ្ជាមិ...បេ.... អហំ ខោ គាមំ វា និគមំ វា បិណ្ឌាយ ចរន្តោ នាលត្ថំ លូខស្ស វា បណីតស្ស វា ភោជនស្ស យាវទត្ថំ បារិបូរិំ, តស្ស មេ កាយោ កិលន្តោ អកម្មញ្ញោ, ហន្ទាហំ និបជ្ជាមិ...បេ.... អហំ ខោ គាមំ វា និគមំ វា បិណ្ឌាយ ចរន្តោ អលត្ថំ លូខស្ស វា បណីតស្ស វា ភោជនស្ស យាវទត្ថំ បារិបូរិំ, តស្ស មេ កាយោ គរុកោ អកម្មញ្ញោ មាសាចិតំ មញ្ញេ, ហន្ទាហំ និបជ្ជាមិ...បេ.... ឧប្បន្នោ ខោ មេ អយំ អប្បមត្តកោ អាពាធោ, អត្ថិ កប្បោ និបជ្ជិតុំ, ហន្ទាហំ និបជ្ជាមិ...បេ.... អហំ ខោ គិលានា វុដ្ឋិតោ អចិរវុដ្ឋិតោ គេលញ្ញា, តស្ស មេ កាយោ ទុព្ពលោ អកម្មញ្ញោ, ហន្ទាហំ និបជ្ជាមីតិ សោ និបជ្ជតិ, ន វីរិយំ អារភតិ អប្បត្តស្ស បត្តិយា អនធិគតស្ស អធិគមាយ អសច្ឆិកតស្ស សច្ឆិកិរិយាយ។ ឥទំ អដ្ឋមំ កុសីតវត្ថុ"ន្តិ (ទី. និ. ៣.៣៣៤; អ. និ. ៨.៨០) –

ឯវមាគតានិ "ហន្ទាហំ និបជ្ជាមី"តិ ឯវំ បវត្តឱសីទនានិ ឧបរូបរិ កោសជ្ជការណត្តា អដ្ឋ កុសីតវត្ថូនិ នាម, តេសំ បារិបូរិយា សំវត្តតីតិ អត្ថោ។

សុភរោ ហោតិ សុបោសោតិ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកេហិ ច សុខេន ភរិតព្ពោ បោសេតព្ពោតិ អត្ថោ។ សំវរេ ឋិតោ ហិ ឯកច្ចោ អត្តនោបិ សុភរោ ហោតិ សុបោសោ, ឯកច្ចោ ឧបដ្ឋាកានម្បិ។ កថំ? យោ ហិ យំ កិញ្ចិ លូខំ វា បណីតំ វា លទ្ធា តុដ្ឋចិត្តោវ ភុញ្ជិត្វា វិហារំ គន្ត្វា អត្តនោ កម្មំ ករោតិ, អយំ **អត្តនោ សុភរោ**។ យោ បន បរេសម្បិ អប្បំ វា ពហុំ វា លូខំ វា បណីតំ វា ទានំ អហីឡេត្វា អត្តមនោ វិប្បសន្នមុខោ ហុត្វា ឯតេសំ សម្មុខាវ បរិភុញ្ជិត្វា យាតិ, អយំ **ឧបដ្ឋាកានំ សុភរោ**។ ឯតំ ទិស្វា មនុស្សា អតិវិយ វិស្សត្ថា ហោន្តិ, "អម្ហាកំ ភទន្តោ សុភរោ, ថោកថោកេនបិ តុស្សតិ, មយមេវ នំ បោសេស្សាមា"តិ បដិញ្ញំ កត្វា បោសេន្តិ។ **អប្បិច្ឆត**ន្តិ ឥច្ឆាវិ

រហិតត្តំ។ ឯត្ថ ហិ ព្យញ្ជនំ សាវសេសំ វិយ, អត្ថោ បន និរវសេសោ។ អប្ប-សទ្ទោ ហេត្ថ អភាវត្ថោតិ សក្កា វិញ្ញាតុំ “អប្បាពាធតញ្ច សញ្ជានាមី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២២៥) វិយ។ តេនេវាហ “**និត្តណ្ហភាវ**”ន្តិ។

តិប្បភេទាយ សន្តុដ្ឋិយាតិ យថាលាភាទិសន្តោសសាមញ្ញេន វុត្តំ, ចតូសុ បន បច្ចយេសុ តយោ តយោ សន្តោសាតិ ទ្វាទសវិធោ ហោតិ សន្តោសោ។ កថំ? ចីវរេ យថាលាភសន្តោសោ យថាពលសន្តោសោ យថាសារុប្បសន្តោសោតិ តិវិធោ ហោតិ សន្តោសោ។ ឯវំ បិណ្ឌបាតាទីសុ។ តស្សាយំ បភេទសំវណ្ណនា (ម. និ. អដ្ឋ. ១.២៥២; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.១៤៤; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.៦៥) – ឥធ ភិក្ខុ ចីវរំ លភតិ សុន្ទរំ វា អសុន្ទរំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ។ អយមស្ស **ចីវរេ យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន បកតិទុព្ពលោ វា ហោតិ អាពាធជរាភិភូតោ វា, គរុចីវរំ បារុបន្តោ កិលមតិ, សោ សភាគេន ភិក្ខុនា សទ្ធឹ តំ បរិវត្តេត្វា លហុកេន យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោយេវ ហោតិ។ អយមស្ស **ចីវរេ យថាពលសន្តោសោ**។ បកតិទុព្ពលាទីនញ្ហិ គរុចីវរានិ ន ផាសុភាវាវហានិ សរីរខេទាវហានិ ច ហោន្តីតិ បយោជនវសេន អនត្រិច្ឆតាទិវសេន តានិ បរិវត្តេត្វា លហុកចីវរបរិភោគោ ន សន្តោសវិរោធីតិ។ អបរោ បណីតបច្ចយលាភី ហោតិ, សោ បដ្ដចីវរាទីនំ អញ្ញតរំ មហគ្ឃចីវរំ ពហូនិ វា បន ចីវរានិ លភិត្វា “ឥទំ ថេរានំ ចិរបព្ពជិតានំ, ឥទំ ពហុស្សុតានំ អនុរូបំ, ឥទំ គិលានានំ, ឥទំ អប្បលាភានំ ហោតូ”តិ ទត្វា តេសំ បុរាណចីវរំ វា សង្ការកូដាទិតោ វា នន្តកានិ ឧច្ចិនិត្វា តេហិ សង្ឃាដឹ កត្វា ធារេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស **ចីវរេ យថាសារុប្បសន្តោសោ**។ មហគ្ឃញ្ហិ ចីវរំ ពហូនិ វា ចីវរានិ លភិត្វាបិ តានិ វិស្សជ្ជេត្វា តទញ្ញស្ស គហណំ យថាសារុប្បនយេ ឋិតត្តា ន សន្តោសវិរោធីតិ។

ឥធ បន ភិក្ខុ បិណ្ឌបាតំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ។ អយមស្ស **បិណ្ឌបាតេ យថាលាភសន្តោសោ**។ យោ បន អត្តនោ បកតិវិរុទ្ធំ វា ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា បិណ្ឌបាតំ លភតិ, យេនស្ស បរិភុត្តេន អផាសុ ហោតិ, សោ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ តំ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ សប្បាយភោជនំ ភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស **បិណ្ឌបាតេ យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ពហុំ បណីតំ បិណ្ឌបាតំ លភតិ, សោ តំ ចីវរំ វិយ ចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភគិលានានំ ទត្វា តេសំ វា សេសកំ បិណ្ឌាយ វា ចរិត្វា មិស្សកាហារំ ភុញ្ជន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស **បិណ្ឌបាតេ យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ សេនាសនំ លភតិ មនាបំ វា អមនាបំ វា, សោ តេន នេវ សោមនស្សំ, ន បដិឃំ ឧប្បាទេតិ, អន្តមសោ តិណសន្ថារកេនបិ យថាលទ្ធេនេវ តុស្សតិ។ អយមស្ស **សេនាសនេ យថាលាភសន្តោសោ**។ យោ បន អត្តនោ បកតិវិរុទ្ធំ វា ព្យាធិវិរុទ្ធំ វា សេនាសនំ លភតិ, យត្ថស្ស វសតោ អផាសុ ហោតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស សន្តកេ សប្បាយសេនាសនេ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស **សេនាសនេ យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ មហាបុញ្ញោ លេណមណ្ឌបកូដាគារាទីនិ ពហូនិ បណីតសេនាសនានិ លភតិ, សោ តានិ ចីវរាទីនិ វិយ ចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភគិលានានំ ទត្វា យត្ថ កត្ថចិ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស **សេនាសនេ យថាសារុប្បសន្តោសោ**។ យោបិ “ឧត្តមសេនាសនំ នាម បមាទដ្ឋានំ, តត្ថ និសិន្នស្ស ថិនមិទ្ធំ ឱក្កមតិ, និទ្ទាភិភូតស្ស បុន បដិពុជ្ឈតោ បាបវិតក្កា បាតុភវន្តី”តិ បដិសញ្ចិក្ខិត្វា តាទិសំ សេនាសនំ បត្តម្បិ ន សម្បដិច្ឆតិ, សោ តំ បដិក្ខិបិត្វា អព្ភោកាសរុក្ខមូលាទីសុ វសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយម្បិស្ស **សេនាសនេ យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ ភេសជ្ជំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ យំ លភតិ, តេនេវ តុស្សតិ អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ។ អយមស្ស **គិលានបច្ចយេ យថាលាភសន្តោសោ**។ យោ បន តេលេន អត្ថិកោ ផាណិតំ លភតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ តេលំ គហេត្វា អញ្ញទេវ វា បរិយេសិត្វា ភេសជ្ជំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស **គិលានបច្ចយេ យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ មហាបុញ្ញោ ពហុំ តេលមធុផាណិតាទិបណីតភេសជ្ជំ លភតិ, សោ តំ ចីវរំ វិយ ចិរបព្ពជិតពហុស្សុតអប្បលាភគិលានានំ ទត្វា តេសំ អាភតេន យេន កេនចិ យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ យោ បន ឯកស្មឹ ភាជនេ មុត្តហរីតកំ ឋបេត្វា ឯកស្មឹ ចតុមធុរំ “គណ្ហ, ភន្តេ, យទិច្ឆសី”តិ វុច្ចមានោ សចស្ស តេសុ អញ្ញតរេនបិ រោគោ វូបសម្មតិ, អថ “មុត្តហរីតកំ នាម ពុទ្ធាទីហិ វណ្ណិត”ន្តិ ចតុមធុរំ បដិក្ខិបិត្វា មុត្តហរីតកេនេវ ភេសជ្ជំ ករោន្តោ បរមសន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស **គិលានបច្ចយេ យថាសារុប្បសន្តោសោ**។ ឯវំ យថាលាភាទិវសេន តិប្បភេទោ សន្តោសោ ចតុន្នំ បច្ចយានំ វសេន ទ្វាទសវិធោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

កាមវិតក្កព្យាបាទវិតក្កវិហឹសាវិតក្កានំ វសេន **អកុសលវិតក្កត្តយំ**។ នេក្ខម្មវិតក្កអព្យាបាទវិតក្កអវិហឹសាវិតក្កានំ វសេន **កុសលវិតក្កត្តយំ**។ **សព្ពកិលេសាបចយភូតាយ វិវដ្ដាយា**តិ រាគាទិសព្ពកិលេសានំ អបចយហេតុភូតាយ និព្ពានធាតុយា។ **អដ្ឋវីរិយារម្ភវត្ថុបារិបូរិយា**តិ អដ្ឋន្នំ វីរិយារម្ភការណានំ បារិបូរិយា។ យថា តថា

បឋមំ បវត្តអព្ភុស្សហនញ្ហិ ឧបរិ វីរិយារម្ភស្ស ការណំ ហោតិ។ អនុរូបបច្ចវេក្ខណាសហិតានិ ហិ អព្ភុស្សហនានិ តម្មូលកានិ វា បច្ចវេក្ខណានិ អដ្ឋ វីរិយារម្ភវត្ថូនីតិ វេទិតព្ពានិ។ តថា ហិ –

“កម្មំ ខោ មេ កត្តព្ពំ ភវិស្សតិ, កម្មំ ខោ បន មេ ករោន្តេន ន សុករំ ពុទ្ធានំ សាសនំ មនសិ កាតុំ, ហន្ទាហំ វីរិយំ អារភាមិ អប្បត្តស្ស បត្តិយា អនធិគតស្ស អធិគមាយ អសច្ឆិកតស្ស សច្ឆិកិរិយាយ។ អហំ ខោ កម្មំ អកាសិំ, កម្មំ ខោ បនាហំ ករោន្តោ នាសក្ខិំ ពុទ្ធានំ សាសនំ មនសិ កាតុំ, ហន្ទាហំ វីរិយំ អារភាមិ...បេ.... មគ្គោ ខោ មេ គន្តព្ពោ ភវិស្សតិ, មគ្គំ ខោ បន មេ គច្ឆន្តេន ន សុករំ ពុទ្ធានំ សាសនំ មនសិ កាតុំ, ហន្ទាហំ វីរិយំ អារភាមិ...បេ.... អហំ ខោ មគ្គំ អគមាសិំ, មគ្គំ ខោ បនាហំ គច្ឆន្តោ នាសក្ខិំ ពុទ្ធានំ សាសនំ មនសិ កាតុំ, ហន្ទាហំ វីរិយំ អារភាមិ...បេ.... អហំ ខោ គាមំ វា និគមំ វា បិណ្ឌាយ ចរន្តោ នាលត្ថំ លូខស្ស វា បណីតស្ស វា ភោជនស្ស យាវទត្ថំ បារិបូរិំ, តស្ស មេ កាយោ លហុកោ កម្មញ្ញោ, ហន្ទាហំ វីរិយំ អារភាមិ...បេ.... អហំ ខោ គាមំ វា និគមំ វា បិណ្ឌាយ ចរន្តោ អលត្ថំ លូខស្ស វា បណីតស្ស វា ភោជនស្ស យាវទត្ថំ បារិបូរិំ, តស្ស មេ កាយោ ពលវា កម្មញ្ញោ, ហន្ទាហំ វីរិយំ អារភាមិ...បេ.... ឧប្បន្នោ ខោ មេ អយំ អប្បមត្តកោ អាពាធោ, ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតិ, យំ មេ អាពាធោ បវឌ្ឍេយ្យ, ហន្ទាហំ វីរិយំ អារភាមិ...បេ.... អហំ ខោ គិលានា វុដ្ឋិតោ អចិរវុដ្ឋិតោ គេលញ្ញា, ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតិ, យំ មេ អាពាធោ បច្ចុទាវត្តេយ្យ, ហន្ទាហំ វីរិយំ អារភាមិ អប្បត្តស្ស បត្តិយា អនធិគតស្ស អធិគមាយ អសច្ឆិកតស្ស សច្ឆិកិរិយាយា”តិ (ទី. និ. ៣.៣៣៥; អ. និ. ៨.៨០) –

ឯវំ បវត្តអនុរូបបច្ចវេក្ខណាសហិតានិ អព្ភុស្សហនានិ តម្មូលកានិ វា បច្ចវេក្ខណានិ អដ្ឋ វីរិយារម្ភវត្ថូនិ នាម។

តទនុច្ឆវិកំ តទនុលោមិកន្តិ ឯត្ថ **ត**-សទ្ទោ វក្ខមានាបេក្ខោ ច អតីតាបេក្ខោ ច ហោតីតិ អាហ **“យំ តទានិ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេស្សតី”**តិអាទិ។ សព្ពនាមានិ ហិ វក្ខមានវចនានិបិ ហោន្តិ បក្កន្តវចនានិបិ។ **សំវរប្បហានបដិសំយុត្ត**ន្តិ បញ្ចសំវរេហិ ចេវ បញ្ចបហានេហិ ច បដិសំយុត្តំ។ បញ្ចវិធោ ហិ សំវរោ សីលសំវរោ សតិសំវរោ ញាណសំវរោ ខន្តិសំវរោ វីរិយសំវរោតិ។ បហានម្បិ បញ្ចវិធំ តទង្គប្បហានំ វិក្ខម្ភនប្បហានំ សមុច្ឆេទប្បហានំ បដិប្បស្សទ្ធិប្បហានំ និស្សរណប្បហានន្តិ។

តត្ថ “ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេន ឧបេតោ ហោតិ សមុបេតោ”តិ (វិភ. ៥១១) ឯវមាគតោ បាតិមោក្ខសំវរោ **សីលសំវរោ** នាម, សោ ច អត្ថតោ កាយិកវាចសិកោ អវីតិក្កមោ។ “រក្ខតិ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ចក្ខុន្ទ្រិយេ សំវរំ អាបជ្ជតី”តិ (ទី. និ. ១.២១៣; ម. និ. ១.២៩៥; សំ. និ. ៤.២៣៩; អ. និ. ៣.១៦) ឯវមាគតា ឥន្ទ្រិយារក្ខា **សតិសំវរោ,** សា ច អត្ថតោ តថាបវត្តា សតិ ឯវ។ “សោតានំ សំវរំ ព្រូមិ, បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ (សុ. និ. ១០៤១; នេត្តិ. ១១) ឯវមាគតោ **ញាណសំវរោ**។ ឯត្ថ ហិ “សោតានំ សំវរំ ព្រូមី”តិ វត្វា “បញ្ញាយេតេ បិធីយរេ”តិ វចនតោ សោតសង្ខាតានំ តណ្ហាទិដ្ឋិទុច្ចរិតអវិជ្ជាទិកិលេសានំ សមុច្ឆេទកញាណំ បិទហនដ្ឋេន សំវរោតិ វុត្តំ។ “ខមោ ហោតិ សីតស្ស ឧណ្ហស្សា”តិឯវមាគតា (ម. និ. ១.២៤; ម. និ. ៣.១៥៩; អ. និ. ៤.១១៤) អធិវាសនា **ខន្តិសំវរោ,** សា ច អត្ថតោ តថាបវត្តា ខន្ធា អទោសោ វា។ បញ្ញាតិ ឯកេ, តំ ន គហេតព្ពំ។ “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតី”តិ (ម. និ. ១.២៦) ឯវមាគតំ កាមវិតក្កាទីនំ វិនោទនវសេន បវត្តំ វីរិយមេវ **វីរិយសំវរោ**។ សព្ពោ ចាយំ សំវរោ យថាសកំ សំវរិតព្ពានំ ទុស្សីល្យសង្ខាតានំ កាយវចីទុច្ចរិតានំ មុដ្ឋស្សច្ចសង្ខាតស្ស បមាទស្ស អភិជ្ឈាទីនំ វា អក្ខន្តិ អញ្ញាណកោសជ្ជានញ្ច សំវរណតោ បិទហនតោ ឆាទនតោ “សំវរោ”តិ វុច្ចតិ។ សំវរតីតិ សំវរោ, បិទហតិ និវារេតិ បវត្តិតុំ ន ទេតីតិ អត្ថោ។ បច្ចយសមវាយេ ឧប្បជ្ជនារហានំ កាយទុច្ចរិតាទីនំ តថា តថា អនុប្បាទនមេវ ហិ ឥធ សំវរណំ នាម។ ឯវំ តាវ បញ្ចវិធោ សំវរោ វេទិតព្ពោ។

តេន តេន គុណង្គេន តស្ស តស្ស អគុណង្គស្ស បហានំ **តទង្គប្បហានំ**។ នាមរូបបរិច្ឆេទាទីសុ ហិ វិបស្សនាញាណេសុ បដិបក្ខភាវតោ ទីបាលោកេនេវ តមស្ស នាមរូបវវត្ថានេន សក្កាយទិដ្ឋិយា, បច្ចយបរិគ្គហេន អហេតុវិសមហេតុទិដ្ឋីនំ, តស្សេវ អបរភាគេ ឧប្បន្នេន កង្ខាវិតរណេន កថំកថីភាវស្ស, កលាបសម្មសនេន “អហំ មមា”តិ គាហស្ស, មគ្គាមគ្គវវត្ថានេន អមគ្គេ មគ្គសញ្ញាយ, ឧទយទស្សនេន ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា, វយទស្សនេន សស្សតទិដ្ឋិយា, ភយទស្សនេន សភយេ អភយសញ្ញាយាតិអាទិនា នយេន តេន តេន វិបស្សនាញាណេន តស្ស តស្ស អគុណង្គស្ស បហានំ **តទង្គប្បហាន**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ យំ បន ឧបចារប្បនាភេទេន សមាធិនា បវត្តិនិវារណតោ ឃដប្បហារេនេវ ឧទកបិដ្ឋេ សេវាលស្ស តេសំ តេសំ នីវរណាទិធម្មានំ បហានំ, ឯតំ **វិក្ខម្ភនប្បហានំ** នាម។ វិក្ខម្ភនមេវ បហានំ វិក្ខម្ភនប្បហានំ។ យំ ចតុន្នំ អរិយមគ្គានំ ភាវិតត្តា តំតំមគ្គវតោ អត្តនោ សន្តានេ “ទិដ្ឋិគតានំ បហានាយា”តិអាទិនា (ធ. ស. ២៧៧) នយេន វុត្តស្ស សមុទយបក្ខិយស្ស កិលេសគណស្ស អច្ចន្តំ អប្បវត្តិភាវេន បហានំ, ឥទំ **សមុច្ឆេទប្បហានំ** នាម។ យំ បន ផលក្ខណេ បដិប្បស្សទ្ធត្តំ វូបសន្តតា កិលេសានំ, ឯតំ **បដិប្បស្សទ្ធិប្បហានំ** នាម។ យំ សព្ពសង្ខតនិស្សដត្តា បហីនសព្ពសង្ខតំ និព្ពានំ,

ឯតំ **និស្សរណប្បហានំ** នាម។ សព្ពម្បិ ចេតំ ចាគដ្ឋេន បហានន្តិ វុច្ចតិ។ ឯវមិមេហិ យថាវុត្តសំវរេហិ ចេវ បហានេហិ ច បដិសំយុត្តា ធម្មទេសនា “សំវរប្បហានបដិសំយុត្តា”តិ វេទិតព្ពា។

អសុត្តន្តវិនិពទ្ធន្តិ សុត្តន្តេសុ អនិពទ្ធំ, បាឡិអនារុឡ្ហន្តិ អត្ថោ។ បកិណ្ណកធម្មទេសនា ហិ សង្គហំ ន អារោហតិ។ វុត្តមេវត្ថំ បកាសេន្តោ អាហ “**បាឡិវិនិមុត្ត**”ន្តិ។ អថ វា **អសុត្តន្តវិនិពទ្ធ**ន្តិ សុត្តាភិធម្មបាឡី អនារុឡ្ហភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ, **បាឡិវិនិមុត្ត**ន្តិ វិនយបាឡី អនារុឡ្ហភាវំ សន្ធាយ។ **ឱក្កន្តិកធម្មទេសនា** នាម ញាណេន អនុបវិសិត្វា អន្តរា កថិយមានា ធម្មទេសនា, **បដិក្ខិបនាធិប្បាយា** ភទ្ទាលិត្ថេរសទិសា។ សម្បរេតព្ពតោ បេច្ច គន្តព្ពតោ សម្បរាយោ, បរលោកោ។ តត្ថ ភវំ **សម្បរាយិកំ**។ **វដ្ដភយេន តជ្ជេន្តោ**តិ “ឯវំ ទុស្សីលា និរយាទីសុ ទុក្ខំ បាបុណន្តី”តិ តជ្ជេន្តោ។ **ទីឃនិកាយប្បមាណម្បិ មជ្ឈិមនិកាយប្បមាណម្បិ ធម្មទេសនំ ករោតី**តិ “តេន ខណេន តេន មុហុត្តេន កថំ ភគវា តាវមហន្តំ ធម្មទេសនំ ករោតី”តិ ន វត្តព្ពំ។ យាវតា ហិ លោកិយមហាជនា ឯកំ បទំ កថេន្តិ, តាវ អានន្ទត្ថេរោ អដ្ឋ បទានិ កថេតិ។ អានន្ទត្ថេរេ បន ឯកំ បទំ កថេន្តេយេវ ភគវា សោឡស បទានិ កថេតិ។ ឥមិនា នយេន លោកិយជនស្ស ឯកបទុច្ចារណក្ខណេ ភគវា អដ្ឋវីសសតំ បទានិ កថេតិ។ កស្មា? ភគវតោ ហិ ជិវ្ហា មុទុ, ទន្តាវរណំ សុផុសិតំ, វចនំ អគឡិតំ, ភវង្គបរិវាសោ លហុកោ, តស្មា សចេ ឯកោ ភិក្ខុ កាយានុបស្សនំ បុច្ឆតិ, អញ្ញោ វេទនានុបស្សនំ, អញ្ញោ ចិត្តានុបស្សនំ, អញ្ញោ ធម្មានុបស្សនំ, “ឥមិនា បុដ្ឋេ អហំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ឯកោ ឯកំ ន ឱលោកេតិ, ឯវំ សន្តេបិ តេសំ ភិក្ខូនំ “អយំ បឋមំ បុច្ឆិ, អយំ ទុតិយ”ន្តិអាទិនា បុច្ឆនវារោ តាទិសស្ស បញ្ញវតោ បញ្ញាយតិ សុខុមស្ស អន្តរស្ស លព្ភនតោ។ ពុទ្ធានំ បន ទេសនាវារោ អញ្ញេសំ ន បញ្ញាយតេវ អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តេ ខណេ អនេកកោដិសហស្សចិត្តប្បវត្តិសម្ភវតោ។ ទឡ្ហធម្មេន ធនុគ្គហេន ខិត្តសរស្ស វិទត្ថិចតុរង្គុលំ តាលច្ឆាយំ អតិក្កមនតោ បុរេតរំយេវ ភគវា ចុទ្ទសវិធេន កាយានុបស្សនំ, នវវិធេន វេទនានុបស្សនំ, សោឡសវិធេន ចិត្តានុបស្សនំ, បញ្ចវិធេន ធម្មានុបស្សនំ កថេតិ។ តិដ្ឋន្តុ វា ឯតេ ចត្តារោ, សចេ ហិ អញ្ញេ ចត្តារោ សម្មប្បធានេសុ, អញ្ញេ ឥទ្ធិបាទេសុ, អញ្ញេ បញ្ចិន្ទ្រិយេសុ, អញ្ញេ បញ្ចពលេសុ, អញ្ញេ សត្តពោជ្ឈង្គេសុ, អញ្ញេ អដ្ឋមគ្គង្គេសុ បញ្ហេ បុច្ឆេយ្យុំ, តម្បិ ភគវា កថេយ្យ។ តិដ្ឋន្តុ វា ឯតេ អដ្ឋ, សចេ អញ្ញេ សត្តតឹស ជនា ពោធិបក្ខិយេសុ បញ្ហេ បុច្ឆេយ្យុំ, តម្បិ ភគវា តាវទេវ កថេយ្យ។

មូលំ និស្សយោ បតិដ្ឋាតិ បច្ឆិមំ បច្ឆិមំ បឋមស្ស បឋមស្ស វេវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តត្ថ **បតិដ្ឋា**តិ សម្បយោគវសេន ឧបនិស្សយវសេន ច ឱកាសភាវោ។ សិក្ខាសង្ខាតានញ្ហិ អវសេសកុសលធម្មានំ មេថុនវិរតិ សម្បយោគវសេន វា បតិដ្ឋា សិយា ឧបនិស្សយភាវេន វា។ តេនេវាហ “**មេថុនសំវរោ ហី**”តិអាទិ។ **វុត្តត្ថវសេនា**តិ បតិដ្ឋាអធិគមូបាយវសេន។ សិក្ខាបទវិភង្គេ និទ្ទិដ្ឋវិរតិចេតនា តំសម្បយុត្តធម្មា ច សិក្ខាបទន្តិ ទស្សេតុកាមោ អាហ – “**អយញ្ច អត្ថោ សិក្ខាបទវិភង្គេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ**”តិ។ សិក្ខាបទវិភង្គេ ហិ វិរតិអាទយោ ធម្មា និប្បរិយាយតោ បរិយាយតោ ច “សិក្ខាបទ”ន្តិ វុត្តា។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “តត្ថ កតមំ កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី សិក្ខាបទំ? យស្មិំ សមយេ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ កាមេសុមិច្ឆាចារា វិរមន្តស្ស, យា តស្មិំ សមយេ កាមេសុមិច្ឆាចារា អារតិ វិរតិ បដិវិរតិ វេរមណី អកិរិយា អករណំ អនជ្ឈាបត្តិ វេលាអនតិក្កមោ សេតុឃាតោ, ឥទំ វុច្ចតិ កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី សិក្ខាបទំ។ អវសេសា ធម្មា វេរមណិយា សម្បយុត្តា។
>
> “តត្ថ កតមំ កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី សិក្ខាបទំ? យស្មិំ សមយេ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ កាមេសុមិច្ឆាចារា វិរមន្តស្ស, យា តស្មិំ សមយេ ចេតនា សញ្ចេតនា ចេតយិតត្តំ, ឥទំ វុច្ចតិ កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី សិក្ខាបទំ។ អវសេសា ធម្មា ចេតនាយ សម្បយុត្តា។
>
> “តត្ថ កតមំ កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី សិក្ខាបទំ? យស្មិំ សមយេ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ កាមេសុមិច្ឆាចារា វិរមន្តស្ស, យោ តស្មិំ សមយេ ផស្សោ… បេ… បគ្គាហោ អវិក្ខេបោ, ឥទំ វុច្ចតិ កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី សិក្ខាបទ”ន្តិ (វិភ. ៧០៦)។

ឯត្ថ ហិ យស្មា ន កេវលំ វិរតិយេវ សិក្ខាបទំ, ចេតនាបិ សិក្ខាបទមេវ, តស្មា តំ ទស្សេតុំ ទុតិយនយោ វុត្តោ។ យស្មា ច ន កេវលំ ឯតេយេវ ទ្វេ ធម្មា សិក្ខាបទំ, ចេតនាសម្បយុត្តា បន បរោបណ្ណាស ធម្មាបិ សិក្ខិតព្ពកោដ្ឋាសតោ សិក្ខាបទមេវ, តស្មា តតិយនយោ ទស្សិតោ។ ទុវិធញ្ហិ សិក្ខាបទំ និប្បរិយាយសិក្ខាបទំ បរិយាយសិក្ខាបទន្តិ។ តត្ថ វិរតិ **និប្បរិយាយសិក្ខាបទំ**។ សា ហិ “បាណាតិបាតា វេរមណី”តិ បាឡិយំ អាគតា, នោ

ចេតនា។ វិរមន្តោ ច តាយ ឯវ តតោ តតោ វិរមតិ, ន ចេតនាយ, ចេតនម្បិ បន អាហរិត្វា ទស្សេតិ, តថា សេសចេតនាសម្បយុត្តធម្មេ។ តស្មា ចេតនា ចេវ អវសេសសម្បយុត្តធម្មា ច **បរិយាយសិក្ខាបទ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ ន កេវលំ ឥធ វិរតិអាទយោ ធម្មាវ សិក្ខាបទំ, អថ ខោ តទត្ថជោតិកា បញ្ញត្តិបីតិ ទស្សេន្តោ អាហ “**អបិចា**”តិអាទិ។ “**យោ តត្ថ នាមកាយោ បទកាយោ**តិ ឥទំ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ **នាមកាយោ**តិ នាមសមូហោ នាមបណ្ណត្តិយេវ។ បទនិរុត្តិព្យញ្ជនានិ នាមវេវចនានេវ “នាមំ នាមកម្មំ នាមនិរុត្តិ”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១៣១៣-១៣១៥) វិយ។ **សិក្ខាកោដ្ឋាសោ**តិ វិរតិអាទយោវ វុត្តា, តទត្ថជោតកំ វចនម្បិ សិក្ខាបទន្តិ ឥទម្បិ ឯត្ថ លព្ភតេវ។

អត្ថវសេតិ វុទ្ធិវិសេសេ អានិសំសវិសេសេ។ តេសំ បន សិក្ខាបទបញ្ញត្តិការណត្តា អាហ “**ទស ការណវសេ**”តិ, ទស ការណវិសេសេតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ហិតវិសេសេ**”តិ។ អត្ថោយេវ វា **អត្ថវសោ,** ទស អត្ថេ ទស ការណានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា អត្ថោ ផលំ តទធីនវុត្តិតាយ វសោ ឯតស្សាតិ **អត្ថវសោ,** ហេតូតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សុដ្ឋុ ទេវា**តិ ឥទំ **រាជន្តេបុរប្បវេសនសិក្ខាបទេ** (បាចិ. ៤៩៤ អាទយោ) វុត្តំ។ “យេ មម សោតព្ពំ សទ្ទហាតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តិ, តេសំ តំ អស្ស ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា”តិ វុត្តត្តា “**យោ ច តថាគតស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆតិ, តស្ស តំ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ហោតី**”តិ វុត្តំ។ **អសម្បដិច្ឆនេ អាទីនវ**ន្តិ **ភទ្ទាលិសុត្តេ** (ម. និ. ២.១៣៤ អាទយោ) វិយ អសម្បដិច្ឆនេ អាទីនវំ ទស្សេត្វា។ សុខវិហារាភាវេ សហជីវមានស្ស អភាវតោ សហជីវិតាបិ សុខវិហារោវ វុត្តោ។ សុខវិហារោ នាម ចតុន្នំ ឥរិយាបថវិហារានំ ផាសុតា។

មង្កុតន្តិ និត្តេជភាវំ។ **ធម្មេនា**តិអាទីសុ **ធម្មោ**តិ ភូតំ វត្ថុ។ **វិនយោ**តិ ចោទនា ចេវ សារណា ច។ **សត្ថុសាសន**ន្តិ ញត្តិសម្បទា ចេវ អនុស្សាវនសម្បទា ច។ **បិយសីលាន**ន្តិ សិក្ខាកាមានំ។ តេសញ្ហិ សីលំ បិយំ ហោតិ។ តេនេវាហ “**សិក្ខត្តយបារិបូរិយា ឃដមានា**”តិ។ **សន្ទិដ្ឋមានា**តិ សំសយំ អាបជ្ជមានា។ **ឧព្ពាឡ្ហា ហោន្តី**តិ បីឡិតា ហោន្តិ។ **សង្ឃកម្មានី**តិ សតិបិ ឧបោសថបវារណានំ សង្ឃកម្មភាវេ គោពលិពទ្ទញាយេន ឧបោសថំ បវារណញ្ច ឋបេត្វា ឧបសម្បទាទិវិសេសសង្ឃកម្មានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ សមគ្គានំ ភាវោ **សាមគ្គី**។

“ន វោ អហំ, ចុន្ទ, ទិដ្ឋធម្មិកានំយេវ អាសវានំ សំវរាយ ធម្មំ ទេសេមី”តិ (ទី. និ. ៣.១៨២) ឯត្ថ វិវាទមូលភូតា កិលេសា អាសវាតិ អាគតា។

“យេន ទេវូបបត្យស្ស, គន្ធព្ពោ វា វិហង្គមោ;
យក្ខត្តំ យេន គច្ឆេយ្យំ, មនុស្សត្តញ្ច អព្ពជេ;
តេ មយ្ហំ អាសវា ខីណា, វិទ្ធស្តា វិនឡីកតា”តិ។ (អ. និ. ៤.៣៦) –

ឯត្ថ តេភូមកំ កម្មំ អវសេសា ច អកុសលា ធម្មា។ ឥធ បន បរូបវាទវិប្បដិសារវធពន្ធាទយោ ចេវ អបាយទុក្ខភូតា ច នានប្បការា ឧបទ្ទវា **អាសវា**តិ អាហ – “**អសំវរេ ឋិតេន តស្មិំយេវ អត្តភាវេ បត្តព្ពា**”តិអាទិ។ យទិ ហិ ភគវា សិក្ខាបទំ ន បញ្ញបេយ្យ, តតោ អសទ្ធម្មបដិសេវនអទិន្នាទានបាណាតិបាតាទិហេតុ យេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ បរូបវាទាទយោ ទិដ្ឋធម្មិកា នានប្បការា អនត្ថា, យេ ច តំនិមិត្តមេវ និរយាទីសុ និព្ពត្តស្ស បញ្ចវិធពន្ធនកម្មការណាទិវសេន មហាទុក្ខានុភវនានប្បការា អនត្ថា, តេ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ “ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយា”តិ។ ទិដ្ឋធម្មោ វុច្ចតិ បច្ចក្ខោ អត្តភាវោ , តត្ថ ភវា **ទិដ្ឋធម្មិកា**។ តេន វុត្តំ “**តស្មិំយេវ អត្តភាវេ បត្តព្ពា**”តិ។ សម្មុខា គរហណំ **អកិត្តិ,** បរម្មុខា គរហណំ **អយសោ**។ អថ វា សម្មុខា បរម្មុខា ច គរហណំ **អកិត្តិ,** បរិវារហានិ **អយសោ**តិ វេទិតព្ពំ។ **អាគមនមគ្គថកនាយា**តិ អាគមនទ្វារបិទហនត្ថាយ។ សម្បរេតព្ពតោ បេច្ច គន្តព្ពតោ **សម្បរាយោ,** បរលោកោតិ អាហ “**សម្បរាយេ នរកាទីសូ**”តិ។ មេថុនាទីនិ **រជ្ជនដ្ឋានានិ,** បាណាតិបាតាទីនិ **ទុស្សនដ្ឋានានិ**។

ចុទ្ទស ខន្ធកវត្តានិ នាម វត្តក្ខន្ធកេ វុត្តានិ អាគន្តុកវត្តំ អាវាសិកគមិកអនុមោទនភត្តគ្គបិណ្ឌចារិកអារញ្ញិកសេនាសនជន្តាឃរវច្ចកុដិឧបជ្ឈាយសទ្ធិវិហារិកអាចរិយអន្តេវាសិកវត្តន្តិ ឥមានិ ចុទ្ទស វត្តានិ។ តតោ អញ្ញានិ បន កទាចិ តជ្ជនីយកម្មកតាទិកាលេយេវ ចរិតព្ពានិ **ទ្វេអសីតិ មហាវត្តានិ,** ន សព្ពាសុ អវត្ថាសុ ចរិតព្ពានិ, តស្មា ចុទ្ទសខន្ធកវត្តេសុ អគណិតានិ, តានិ បន “បារិវាសិកានំ ភិក្ខូនំ វត្តំ បញ្ញបេស្សាមី”តិ (ចូឡវ. ៧៥ អាទយោ) អារភិត្វា “ន ឧបសម្បាទេតព្ពំ…បេ.… ន ឆមាយំ ចង្កមន្តេ ចង្កមេ ចង្កមិតព្ព”ន្តិ (ចូឡវ. ៧៦) វុត្តាវសានានិ ឆសដ្ឋិ, តតោ បរំ “ន, ភិក្ខវេ, បារិវាសិកេន ភិក្ខុនា បារិវាសិកវុឌ្ឍតរេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ, មូលាយបដិកស្សនារហេន, មានត្តារហេន, មានត្តចារិកេន, អព្ភានារហេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ ឯកច្ឆន្នេ អាវាសេ វត្ថព្ព”ន្តិអាទិនា (ចូឡវ. ៨២) វុត្តវត្តានិ បកតត្តចរិតព្ពេហិ អនញ្ញត្តា វិសុំ អគណេត្វា

បារិវាសិកវុឌ្ឍតរាទីសុ បុគ្គលន្តរេសុ ចរិតព្ពត្តា តេសំ វសេន សម្បិណ្ឌេត្វា ឯកេកំ កត្វា គណិតានិ បញ្ចាតិ ឯក សត្តតិ វត្តានិ, ឧក្ខេបនីយកម្មកតវត្តេសុ វុត្តំ “ន បកតត្តស្ស ភិក្ខុនោ អភិវាទនំ បច្ចុដ្ឋានំ...បេ.... នហានេ បិដ្ឋិបរិកម្មំ សាទិតព្ព”ន្តិ (ចូឡវ. ៧៥) ឥទំ អភិវាទនាទីនំ អសាទិយនំ ឯកំ, “ន បកតត្តោ ភិក្ខុ សីលវិបត្តិយា អនុទ្ធំសេតព្ពោ”តិអាទីនិ (ចូឡវ. ៥១) ទសាតិ ឯវមេតានិ ទ្វាសីតិ វត្តានិ។ ឯតេស្វេវ បន កានិចិ តជ្ជនីយ កម្មាទិវត្តានិ, កានិចិ បារិវាសិកាទិវត្តានីតិ អគ្គហិតគ្គហណេន ទ្វាសីតិ ឯវ, អញ្ញត្ថ បន អដ្ឋកថាបទេសេ អប្បកំ ឩនមធិកំ វា គណនូបគំ ន ហោតីតិ “អសីតិ ខន្ធកវត្តានី”តិ វុត្តំ។

សំវរវិនយោតិ សីលសំវរោ សតិសំវរោ ញាណសំវរោ ខន្តិសំវរោ វីរិយសំវរោតិ បញ្ចវិធោបិ សំវរោ យថាសកំ សំវរិតព្ពានំ វិនេតព្ពានញ្ច កាយទុច្ចរិតាទីនំ សំវរណតោ សំវរោ, វិនយនតោ វិនយោតិ វុច្ចតិ។ **បហានវិនយោ**តិ តទង្គប្បហានំ វិក្ខម្ភនប្បហានំ សមុច្ឆេទប្បហានំ បដិប្បស្សទ្ធិប្បហានំ និស្សរណប្បហានន្តិ បញ្ចវិធម្បិ បហានំ យស្មា ចាគដ្ឋេន បហានំ , វិនយនដ្ឋេន វិនយោ, តស្មា បហានវិនយោតិ វុច្ចតិ។ **សមថវិនយោ**តិ សត្ត អធិករណសមថា។ **បញ្ញត្តិវិនយោ**តិ សិក្ខាបទមេវ។ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា ហិ វិជ្ជមានាយ ឯវ សិក្ខាបទសម្ភវតោ បញ្ញត្តិវិនយោបិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា អនុគ្គហិតោ ហោតិ។

ឥទានិ –

“យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសុ, យំ សង្ឃផាសុ, តំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយ, យំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយ, តំ បេសលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារាយ, យំ បេសលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារាយ, តំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ, យំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ, តំ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយ, យំ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយ, តំ អប្បសន្នានំ បសាទាយ, យំ អប្បសន្នានំ បសាទាយ, តំ បសន្នានំ ភិយ្យោភាវាយ, យំ បសន្នានំ ភិយ្យោភាវាយ, តំ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា, យំ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា, តំ វិនយានុគ្គហាយ។

“យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសុ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ បេសលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារាយ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ អប្បសន្នានំ បសាទាយ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ បសន្នានំ ភិយ្យោភាវាយ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ វិនយានុគ្គហាយ។

“យំ សង្ឃផាសុ, តំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយ, យំ សង្ឃផាសុ, តំ បេសលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារាយ, យំ សង្ឃផាសុ, តំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ, យំ សង្ឃផាសុ, តំ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយ, យំ សង្ឃផាសុ, តំ អប្បសន្នានំ បសាទាយ, យំ សង្ឃផាសុ, តំ បសន្នានំ ភិយ្យោភាវាយ, យំ សង្ឃផាសុ, តំ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា, យំ សង្ឃផាសុ, តំ វិនយានុគ្គហាយ, យំ សង្ឃផាសុ, តំ សង្ឃសុដ្ឋុតាយ។

“យំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយ...បេ.... យំ បេសលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារាយ...បេ.... យំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ...បេ.... យំ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយ...បេ.... យំ អប្បសន្នានំ បសាទាយ...បេ.... យំ បសន្នានំ ភិយ្យោភាវាយ...បេ.... យំ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា...បេ.... យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ សង្ឃសុដ្ឋុតាយ , យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ សង្ឃផាសុតាយ, យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយ, យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ បេសលានំ ភិក្ខូនំ ផាសុវិហារាយ, យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ, យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិឃាតាយ, យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ អប្បសន្នានំ បសាទាយ, យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ បសន្នានំ ភិយ្យោភាវាយ, យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា (បរិ. ៣៣៤)។

“អត្ថសតំ ធម្មសតំ, ទ្វេ ច និរុត្តិសតានិ;
ចត្តារិ ញាណសតានិ, អត្ថវសេ បករណេ”តិ (បរិ. ៣៣៤) –

យំ វុត្តំ **បរិវារេ**, តំ ទស្សេន្តោ **“អបិចេត្ថា”**តិអាទិមាហ។

តត្ថ “យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសុ, យំ សង្ឃផាសុ, តំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយា”តិ ឥមិនា អនុក្កមេន យំ វុត្តំ, តំ សន្ធាយ អាសន្នាសន្នបទានំ ឧបរូបរិបទេហិ សទ្ធឹ យោជិតត្តា សង្ខលិកពន្ធនសទិសត្តា

“**សង្ខលិកនយ**”ន្តិ វុត្តំ។ សង្ខលិកនយំ កត្វាតិ សម្ពន្ធោ។ “យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសុ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយា”តិ ឯវមាទិនា ទសសុ បទេសុ ឯកមេកំ បទំ តទវសេសេហិ នវនវបទេហិ យោជេត្វា យំ វុត្តំ, តំ សន្ធាយ “**ឯកេកបទមូលិកំ ទសក្ខត្តុំ យោជនំ កត្វា**”តិ វុត្តំ។

អត្ថសតន្តិអាទីសុ សង្ខលិកនយេ តាវ បុរិមបុរិមបទានំ វសេន ធម្មសតំ វេទិតព្ពំ, បច្ឆិមបច្ឆិមានំ វសេន អត្ថសតំ ទដ្ឋព្ពំ។ កថំ? កិញ្ចាបិ **បរិវារេ** “យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសូ”តិអាទិនា សង្ខលិកនយេ ខណ្ឌចក្កមេវ វុត្តំ, តថាបិ តេនេវ នយេន ពទ្ធចក្កស្សបិ នយោ ទិន្នោ, តស្មា “យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសូ”តិអាទី វត្វា “យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ សង្ឃសុដ្ឋូ”តិ យោជេត្វា ពទ្ធចក្កំ កាតព្ពំ។ ឯវំ “យំ សង្ឃផាសុ, តំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយា”តិអាទី វត្វាបិ “យំ វិនយានុគ្គហាយ, តំ សង្ឃសុដ្ឋុ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសូ”តិ យោជេត្វា ពទ្ធចក្កំ កាតព្ពំ។ ឥមិនា អនុក្កមេន សេសបទេសុបិ យោជិតេសុ សង្ខលិកនយេន ទស ពទ្ធចក្កានិ ហោន្តិ។ តេសុ ឯកេកស្មិំ ចក្កេ បុរិមបុរិមបទានំ វសេន ទស ទស ធម្មា, បច្ឆិមបច្ឆិមបទានំ វសេន ទស ទស អត្ថាតិ សង្ខលិកនយេ អត្ថសតំ ធម្មសតញ្ច សម្បជ្ជតិ។ ឯកមូលកនយេ បន “យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ សង្ឃផាសុ, យំ សង្ឃសុដ្ឋុ, តំ ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយា”តិ ឯវមាទិនា ឯកមេវ បទំ សេសេហិ នវហិ បទេហិ យោជិតន្តិ បុរិមបទស្ស ឯកត្តា ឯកមេវ ធម្មបទំ នវេវ អត្ថបទានិ ហោន្តិ, តស្មា ឯកមូលកនយេ ទសសុ បទេសុ ឯកមេកំ មូលំ កត្វា ទសក្ខត្តុំ យោជនាយ កតាយ ធម្មបទានំ វសេន ធម្មបទានិ ទស, អត្ថបទានិ នវុតីតិ អត្ថសតំ ធម្មសតញ្ច ន សម្បជ្ជតិ, តស្មា ឯកមូលកនយេ សង្ខលិកនយេ វុត្តនយេន អត្ថសតំ ធម្មសតញ្ច អគ្គហេត្វា យំ តត្ថ ទសធម្មបទានំ នវុតិអត្ថបទានញ្ច វសេន បទសតំ វុត្តំ, តំ សព្ពំ ធម្មសតន្តិ គហេត្វា តទត្ថជោតនវសេន អដ្ឋកថាយំ វុត្តានិ សង្ឃសុដ្ឋភាវាទីនិ អត្ថបទានិ អត្ថសតន្តិ ឯវំ គហិតេ អត្ថសតំ ធម្មសតញ្ច សម្បជ្ជតិ។ ឯវំ តាវ អត្ថសតំ ធម្មសតញ្ច វេទិតព្ពំ។ **ទ្វេ ច និរុត្តិសតានី**តិ ឯត្ថ បន អត្ថជោតិកានំ និរុត្តីនំ វសេន និរុត្តិសតំ, ធម្មភូតានំ និរុត្តីនំ វសេន និរុត្តិសតន្តិ ទ្វេ និរុត្តិសតានិ ច វេទិតព្ពានិ។ **ចត្តារិ ញាណសតានី**តិ អត្ថសតេ ញាណសតំ, ធម្មសតេ ញាណសតំ, ទ្វីសុ និរុត្តិសតេសុ ទ្វេ ញាណសតានីតិ ចត្តារិ ញាណសតានិ។

ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេតិ ឯត្ថ **ច**-សទ្ទោ ភិន្នក្កមេន យោជេតព្ពោតិ អាហ “**ឧទ្ទិសេយ្យាថ ចា**”តិ។ កថំ បនេត្ថ “ឧទ្ទិសេយ្យាថា”តិ វុត្តេ បរិយាបុណេយ្យាថាតិអាទិ អត្ថសម្ភវោតិ អាហ “**អតិរេកានយនត្ថោ ហិ ឯត្ថ ច-សទ្ទោ**”តិ។ វុត្តត្ថតោ អតិរេកស្ស អត្ថស្ស អានយនំ អតិរេកានយនំ, សោ អត្ថោ ឯតស្សាតិ **អតិរេកានយនត្ថោ,** អវុត្តសមុច្ចយត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អសំវាសោ”តិ វុត្តត្តា “**ទន្ធ្យំ កត្វា**”តិ វុត្តំ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

បឋមបញ្ញត្តិកថា និដ្ឋិតា។

សុទិន្នភាណវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មក្កដិវត្ថុកថាវណ្ណនា

៤០. **អនុត្តានបទវណ្ណនា**តិ ឧត្តានំ វុច្ចតិ បាកដំ, តប្បដិបក្ខេន អនុត្តានំ អបាកដំ អប្បចុរំ ទុវិញ្ញេយ្យញ្ច, អនុត្តានានំ បទានំ វណ្ណនា អនុត្តានបទវណ្ណនា។ ឧត្តានបទវណ្ណនាយ បយោជនាភាវតោ អនុត្តានគ្គហណំ។ **បចុរបដិសេវនោ ហោតី**តិ ពហុលបដិសេវនោ ហោតិ, ទិវសេ ទិវសេ និរន្តរំ បដិសេវតីតិ អត្ថោ។ **បចុរត្ថេ ហិ វត្តមានវចន**ន្តិ សព្ពទា បដិសេវនាភាវេបិ “ឥហ មល្លា យុជ្ឈន្តី”តិអាទីសុ វិយ ពាហុល្លវុត្តឹ ឧបាទាយ វត្តមានវចនំ។ **អាហិណ្ឌន្តោ**តិ វិចរន្តោ។ **អញ្ញេសុបី**តិ អញ្ញេសុបិ ភិក្ខូសុ។

៤១. **សហោឌ្ឍគ្គហិតោ**តិ សហ ភណ្ឌេន គហិតោ។ អត្តនោ មិច្ឆាគាហេន លេសឱឌ្ឌនេន វា បរិបុណ្ណត្ថម្បិ បឋមបញ្ញត្តឹ អញ្ញថា ករោន្តោ “តញ្ច ខោ មនុស្សិត្ថិយា, នោ តិរច្ឆានគតាយា”តិ អាហ។ **ទស្សន**ន្តិ សានុរាគទស្សនំ។ **គហណ**ន្តិ អនុរាគវសេនេវ ហត្ថេន គហណំ។ **អាមសនំ** អត្តនោ សរីរេន តស្សា សរីរស្ស ឧបរិ អាមសនមត្តំ, **ផុសនំ** តតោ ទឡ្ហតរំ កត្វា សំផុសនំ, **ឃដ្ដនំ** តតោបិ ទឡ្ហតរំ កត្វា សរីរេន សរីរស្ស ឃដ្ដនំ។ **តំ សព្ពម្បី**តិ ទស្សនាទិ សព្ពម្បិ។

៤២. **ទឡ្ហតរំ សិក្ខាបទមកាសី**តិ តមេវ អធិការេ អនុបញ្ញត្តិយា សិក្ខាបទស្ស ទឡ្ហីករណំ សិថិលករណញ្ច បសង្គតោ អាបន្នំ វិភជិត្វា ទស្សេតុកាមោ “**ទុវិធញ្ហិ សិក្ខាបទ**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្ស សចិត្តកស្ស

សិក្ខាបទស្ស ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តំ លោកវជ្ជំ។ យស្ស សចិត្តកាចិត្តកបក្ខសហិតស្ស អចិត្តកស្ស ច ស ចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តម្បិ សុរាបានាទិ លោកវជ្ជន្តិ ឥមមត្ថំ សម្បិណ្ឌេត្វា ទស្សេតុំ **"យស្ស ស ចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តំ លោកវជ្ជំ នាមា"**តិ វុត្តំ។ "សចិត្តកបក្ខេ"តិ ហិ ឥទំ វចនំ អចិត្តកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ន ហិ ឯកំសតោ សចិត្តកស្ស "សចិត្តកបក្ខេ"តិ វិសេសនេ បយោជនំ អត្ថិ។ សចិត្តកបក្ខេតិ ច វត្ថុវីតិក្កមវិជាននចិត្តេន "សចិត្តកបក្ខេ"តិ គហេតព្ពំ, ន បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តេន។ យទិ ហិ "ន វដ្តតី"តិ បណ្ណត្តិវិជាននចិត្តេនបិ យស្ស សិក្ខាបទស្ស សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ, តម្បិ លោកវជ្ជន្តិ វទេយ្យ, សព្ពេសំ បណ្ណត្តិវជ្ជសិក្ខាបទានម្បិ លោកវជ្ជតា អាបជ្ជេយ្យ បណ្ណត្តិវជ្ជានម្បិ "ន វដ្តតី"តិ ជានិត្វា វីតិក្កមេ អកុសលចិត្តស្សេវ សម្ភវតោ។ ន ហិ ភគវតោ អាណំ ជានិត្វា មទ្ទន្តស្ស កុសលចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ អនាទរិយវសេន បដិឃចិត្តស្សេវ ឧប្បជ្ជនតោ។

អបិចេត្ថ "សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវា"តិ វចនតោ អចិត្តកស្ស វត្ថុអជាននវសេន អចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវាតិ អយំ និយមោ នត្ថីតិ វិញ្ញាយតិ។ យទិ ហិ អចិត្តកស្ស អចិត្តកបក្ខេបិ ចិត្តំ អកុសលមេវ សិយា, "សចិត្តកបក្ខេ"តិ ឥទំ វិសេសនំ និរត្ថកំ សិយា។ "យស្ស ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តំ លោកវជ្ជ"ន្តិ ឯត្តកេ វុត្តេ សុរាតិ អជានិត្វា បិវន្តស្ស គន្ធវណ្ណកាទិភាវំ អជានិត្វា តានិ លិម្បន្តីនំ ភិក្ខុនីនញ្ច វិនាបិ អកុសល ចិត្តេន អាបត្តិសម្ភវតោ ឯកន្តាកុសលំ សចិត្តកសិក្ខាបទំ ឋបេត្វា សុរាបានាទិអចិត្តកសិក្ខាបទានំ លោក វជ្ជតា ន សិយាតិ តេសម្បិ សង្គណ្ហត្ថំ "យស្ស សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវ ហោតិ, តំ លោកវជ្ជ"ន្តិ វុត្តំ។ តេនេវ **ចូឡគណ្ឋិបទេ មជ្ឈិមគណ្ឋិបទេ** ច វុត្តំ "ឯតំ សត្តំ មារេស្សាមីតិ តស្មិំយេវ បទេសេ និបន្នំ អញ្ញំ មារេន្តស្ស បាណសាមញ្ញស្ស អត្ថិតាយ យថា បាណាតិបាតោ ហោតិ, ឯវំ ឯតំ មជ្ជំ បិវិស្សាមីតិ អញ្ញំ មជ្ជំ បិ វន្តស្ស មជ្ជសាមញ្ញស្ស អត្ថិតាយ អកុសលមេវ ហោតិ។ យថា បន កដ្ឋសញ្ញាយ សប្បំ ឃាតេន្តស្ស បាណាតិបាតោ ន ហោតិ, ឯវំ នាឡិកេរបានសញ្ញាយ មជ្ជំ បិវន្តស្ស អកុសលំ ន ហោតី"តិ។

កេចិ បន វទន្តិ "សាមណេរស្ស សុរាតិ អជានិត្វា បិវន្តស្ស បារាជិកោ នត្ថិ, អកុសលំ បន ហោតី"តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ។ "ភិក្ខុនោ អជានិត្វាបិ ពីជតោ បដ្ឋាយ មជ្ជំ បិវន្តស្ស បាចិត្តិយំ, សាមណេរោ ជានិត្វា បិវន្តោ សីលភេទំ អាបជ្ជតិ, ន អជានិត្វា"តិ ឯត្តកមេវ ហិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ, "អកុសលំ បន ហោតី"តិ ន វុត្តន្តិ។ អបរម្បិ វទន្តិ "អជានិត្វា បិវន្តស្សបិ សោតាបន្នស្ស មុខំ សុរា ន បវិសតិ កម្មបថប្បត្តអកុសលចិត្តេនេវ បាតព្ពតោ"តិ, តម្បិ ន សុន្ទរំ។ ពោធិសត្តេ កុច្ឆិគតេ ពោធិសត្តមាតុ សីលំ វិយ ហិ ឥទម្បិ អរិយសាវកានំ ធម្មតាសិទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ ទីឃនិកាយេ **កូដទន្តសុត្តដ្ឋកថាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣៥២) វុត្តំ –

> "ភវន្តរេបិ ហិ អរិយសាវកោ ជីវិតហេតុបិ នេវ បាណំ ហនតិ, ន សុរំ បិវតិ។ សចេបិស្ស សុរញ្ច ខីរញ្ច មិស្សេត្វា មុខេ បក្ខិបន្តិ, ខីរមេវ បវិសតិ, ន សុរា។ យថា កឹ? យថា កោញ្ចសកុណានំ ខីរមិស្សកេ ឧទកេ ខីរមេវ បវិសតិ, ន ឧទកំ។ ឥទំ យោនិសិទ្ធន្តិ ចេ? ឥទម្បិ ធម្មតាសិទ្ធន្តិ វេទិតព្ព"ន្តិ។

យទិ ឯវំ ***សុរាបានសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ*** (បាចិ. អដ្ឋ. ៣២៩) "វត្ថុអជាននតាយ ចេត្ថ អចិត្តកតា វេទិតព្ពា, អកុសលេនេវ បាតព្ពតាយ លោកវជ្ជតា"តិ កស្មា វុត្តំ? នាយំ ទោសោ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – សចិត្តកបក្ខេ អកុសលចិត្តេនេវ បាតព្ពតាយ លោកវជ្ជតាតិ។ ឥមិនាយេវ ហិ អធិប្បាយេន អញ្ញេសុបិ លោកវជ្ជេសុ អចិត្តក សិក្ខាបទេសុ អកុសលចិត្តតាយេវ វុត្តា, ន បន សចិត្តកតា។ តេនេវ ***ភិក្ខុនីវិភង្គដ្ឋកថាយំ*** (បាចិ. អដ្ឋ. ១២២៧) វុត្តំ –

> "គិរគ្គសមជ្ជំ ចិត្តាគារសិក្ខាបទំ សង្ឃាណិ ឥត្ថាលង្ការោ គន្ធវណ្ណកោ វាសិតកបិញ្ញាកោ ភិក្ខុនី អាទីហិ ឧម្មទ្ទនបរិមទ្ទនាតិ ឥមានិ ទស សិក្ខាបទានិ អចិត្តកានិ លោកវជ្ជានិ អកុសលចិត្តានី"តិ,

អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – វិនាបិ ចិត្តេន អាបជ្ជិតព្ពត្តា អចិត្តកានិ, ចិត្តេ បន សតិ អកុសលេនេវ អាបជ្ជិតព្ពត្តា លោកវជ្ជានិ ចេវ អកុសលចិត្តានិ ចាតិ។ តស្មា ***ភិក្ខុវិភង្គេ*** អាគតានិ សុរាបានឧយ្យុត្ត ឧយ្យោធិកសិក្ខាបទានិ តីណិ, ***ភិក្ខុនីវិភង្គេ*** អាគតានិ គិរគ្គសមជ្ជាទីនិ ទសាតិ ឥមេសំ តេរសន្នំ អចិត្តកសិក្ខា បទានំ លោកវជ្ជតាទស្សនត្ថំ "សចិត្តកបក្ខេ"តិ ឥទំ វិសេសនំ កតន្តិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ យស្មា បន បណ្ណត្តិវជ្ជស្ស វត្ថុវីតិក្កមវិជាននចិត្តេន សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ សិយា កុសលំ, សិយា អកុសលំ, សិយា អព្យាកតំ, ត ស្មា តស្ស សចិត្តកបក្ខេ ចិត្តំ អកុសលមេវាតិ អយំ និយមោ នត្ថីតិ សេសំ បណ្ណត្តិវជ្ជន្តិ វុត្តំ។

រុន្ធន្តីតិ វីតិក្កមំ រុន្ធន្តី។ **ទ្វារំ បិទហន្តី**តិ វីតិក្កមលេសស្ស ទ្វារំ បិទហន្តី។ **សោតំ បច្ឆិន្ទមានា**តិ ឧបរូបរិ វីតិក្កមសោតំ បច្ឆិន្ទមានា។ អថ វា **រុន្ធន្តី**តិ អនាបត្តិលេសំ រុន្ធន្តី។ **ទ្វារំ បិទហន្តី**តិ អនាបត្តិលេសស្ស ទ្វារំ

បិទហន្តិ។ **សោតំ បច្ឆិន្នមានា**តិ អនាបត្តិសោតំ បច្ឆិន្នមានា, អាបត្តិមេវ កុរុមានាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ននុ ច លោកវជ្ជេ កាចិ អនុបញ្ញត្តិ ឧប្បជ្ជមានា សិថិលំ ករោន្តី ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា “**លោកវជ្ជេ អនុបញ្ញត្តិ ឧប្បជ្ជមានា... បេ.... គាឡ្ហតរំ ករោន្តី ឧប្បជ្ជតី**”តិ ឥទំ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ “**អញ្ញត្រ អធិមានា អញ្ញត្រ សុបិនន្តា**”តិអាទិ។ “អញ្ញត្រ អធិមានា”តិ ឥមិស្សា អនុបញ្ញត្តិយា “វីតិក្កមាភាវា”តិ ការណំ វុត្តំ, “អញ្ញត្រ សុបិនន្តា”តិ ឥមិស្សា “អព្ពោហារិកត្តា”តិ ការណំ វុត្តំ។ តត្ថ **វីតិក្កមាភាវា**តិ បាបិច្ឆោ ឥច្ឆាបកតោតិអាទិវីតិក្កមាភាវា។ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ ហិ “បាបិច្ឆោ ឥច្ឆាបកតោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ ឧល្លបតី”តិ (មហាវ. ១២៩) វចនតោ វិសំវាទនាធិប្បាយេន មុសា ភណន្តោ បារាជិកោ ហោតិ។ អយំ បន អធិមានេន អធិគតសញ្ញី ហុត្វា ឧល្លបតិ, ន សិក្ខាបទំ វីតិក្កមិតុកាមោ, តស្មា “អញ្ញត្រ អធិមានា”តិ អយំ អនុបញ្ញត្តិ ឧប្បជ្ជមានា វីតិក្កមាភាវា អនាបត្តិករា ជាតា។ **អព្ពោហារិកត្តា**តិ សុបិនន្តេ វិជ្ជមានាយបិ ចេតនាយ វីតិក្កមិច្ឆាយ ច អព្ពោហារិកត្តា។ កិញ្ចាបិ ហិ សុបិនន្តេ មោចនស្សាទចេតនា សំវិជ្ជតិ, កទាចិ ឧបក្កមនម្បិ ហោតិ, តថាបិ ថិនមិទ្ធេន អភិភូតត្តា តំ ចិត្តំ អព្ពោហារិកំ, ចិត្តស្ស អព្ពោហារិកត្តា ឧបក្កមកិរិយាសំវត្តនិកាបិ ចេតនា អព្ពោហារិកា។ តេនេវ “អត្ថេសា ភិក្ខវេ ចេតនា, សា ច ខោ អព្ពោហារិកា”តិ (បារា. ២៣៥) ភគវតា វុត្តា, តស្មា “អញ្ញត្រ សុបិនន្តា”តិ អយំ អនុបញ្ញត្តិ អព្ពោហារិកត្តា អនាបត្តិករា ជាតា។

អកតេ វីតិក្កមេតិ “កុក្កុច្ចាយន្តា ន ភុញ្ជឹសូ”តិអាទីសុ វិយ វីតិក្កមេ អកតេ។ **សិថិលំ ករោន្តី**តិ បឋមំ សាមញ្ញតោ ពទ្ធសិក្ខាបទំ មោចេត្វា អត្តនោ អត្តនោ វិសយេ អនាបត្តិករណវសេន សិថិលំ ករោន្តី។ **ទ្វារំ ទទមានា**តិ អនាបត្តិយា ទ្វារំ ទទមានា។ តេនេវាហ “**អបរាបរម្បិ អនាបត្តឹ កុរុមានា**”តិ។ ននុ ច សព្ពវិត្ថសិក្ខាបទេ “អន្តមសោ តង្ខណិកាយបី”តិ អនុបញ្ញត្តិ ឧប្បជ្ជមានា អាបត្តិមេវ ករោន្តី ឧប្បន្នា, អថ កស្មា “អនាបត្តឹ កុរុមានា ឧប្បជ្ជតី”តិ វុត្តន្តិ អាហ “**អន្តមសោ តង្ខណិកាយបី**”តិអាទិ។ ឧទាយិនា ភិក្ខុនា តង្ខណិកាយ សព្ពវិត្ថំ អាបន្នវត្ថុស្មិំ បញ្ញត្តត្តា “**កតេ វីតិក្កមេ**”តិ វុត្តំ។ **បញ្ញត្តិគតិកាវ ហោតី**តិ មូលបញ្ញត្តិយំយេវ អន្តោគធា ហោតិ។

មក្កដិវត្ថុកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សន្ថតភាណវារោ

វជ្ជិបុត្តកវត្ថុវណ្ណនា

៤៣. វេសាលី និវាសោ ឯតេសន្តិ **វេសាលិកា**តិ អាហ “**វេសាលិវាសិនោ**”តិ។ វជ្ជីសុ ជនបទេ វសន្តា វជ្ជិនោ, វជ្ជីនំ បុត្តកា **វជ្ជិបុត្តកា**តិ អាហ “**វជ្ជិរដ្ឋេ វេសាលិយំ កុលានំ បុត្តា**”តិ។ **ញាតីនំ ព្យសន**ន្តិ ញាតីនំ វិនាសោ។ សោ បន ញាតីនំ វិនាសោ រាជទណ្ឌាទិការណេន ហោតីតិ អាហ “**រាជទណ្ឌព្យាធិមរណវិប្បវាសនិមិត្តេនា**”តិ។ ភោគានំ ព្យសនំ វិនាសោ **ភោគព្យសនំ**។ តញ្ច ហិរញ្ញសុវណ្ណទាសិទាសាទីនំ ឧបភោគបរិភោគវត្ថូនំ រាជទណ្ឌាទិនា វិនាសោតិ អាហ “**ឯស នយោ ទុតិយបទេបី**”តិ។ **ន ពុទ្ធំ គរហាមា**តិ “អសព្ពញ្ញូ ពុទ្ធោ”តិអាទិនា ពុទ្ធំ ន គរហាម។ **ន ធម្មគរហិនោ**តិ “អនិយ្យានិកោ ធម្មោ”តិអាទិនា ធម្មំ ន គរហាម។ **ន សង្ឃគរហិនោ**តិ “ទុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ”តិអាទិនា សង្ឃំ ន គរហាម។ **អដ្ឋតឹសារម្មណេសូ**តិ ទស កសិណា ទស អសុភា ទសានុស្សតិយោ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារា ចត្តារោ អារុប្បា ចតុធាតុវវត្ថានំ អាហារេ បដិកូលសញ្ញាតិ ឥមេសុ ចត្តាលីសកម្មដ្ឋានេសុ បាឡិយំ អនាគតត្តា អាលោកាកាសកសិណទ្វយំ ឋបេត្វា អវសេសានិ គហេត្វា វុត្តំ។ **វិភត្តា កុសលា ធម្មា**តិ “ឥមស្មិំ អារម្មណេ ឥទំ ហោតី”តិ ឯវំ វិភត្តា ឧបចារជ្ឈានេន សទ្ធិំ បឋមជ្ឈានាទយោ មហគ្គតកុសលា ធម្មា ។ **តេវ ធម្មេ**តិ តេ ឯវំ កុសលេ ធម្មេ។ មជ្ឈិមយាមោ ភិក្ខូនំ និទ្ទាកិលមថវិនោទនោកាសត្តា ន គហិតោតិ អាហ “**បឋមយាមញ្ច បច្ឆិមយាមញ្ចា**”តិ។ សច្ចានិ ពុជ្ឈតិ បដិវិជ្ឈតីតិ ពោធិ, អរហត្តមគ្គញាណំ។ ឧបការកត្តេន តស្ស បក្ខេ ភវា **ពោធិបក្ខិយា**តិ អាហ “**ពោធិស្ស បក្ខេ ភវានំ, អរហត្តមគ្គញាណស្ស ឧបការកាន**”ន្តិ។ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, បញ្ច ពលានិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គា, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោតិ ឥមេ សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មា។ “**គិហិបលិពោធំ អាវាសបលិពោធញ្ច បហាយា**”តិ ឥមេសំយេវ ទ្វិន្នំ បលិពោធានំ ឧបច្ឆេទស្ស សុទុក្ករភាវតោ វុត្តំ។ **យុត្តបយុត្តា**តិ សម្មទេវ យុត្តា។

អាសយន្តិ អជ្ឈាសយំ។ សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ ភិក្ខុភាវេ ឋត្វា បដិសេវិតមេថុនានំ តេសំ វជ្ជិបុត្តកានំ ឧបសម្បទំ អនុជានន្តោ ភគវា “បារាជិកោ ហោតិ អសំវាសោ”តិ ឯវំ បញ្ញត្តសិក្ខាបទំ សមូហនតិ នាមាតិ អាហ – “**យទិ ហិ ភគវា...បេ.... បញ្ញត្តំ សមូហនេយ្យា**”តិ។ “យោ បន ភិក្ខូ”តិ វុត្តត្តា បន សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ បដិសេវិតមេថុនស្ស ឧបសម្បទំ អនុជានន្តោ ន សមូហនតិ នាម។ ន ហិ សោ ភិក្ខុ ហុត្វា បដិសេវតិ។ “សោ

អាគតោ ន ឧបសម្បាទេតព្វោ”តិ វចនតោ សាមណេរភូមិ អនុញ្ញាតាតិ អាហ “**សាមណេរភូមិយំ បន ឋិតោ**”តិអាទិ។ **ឧត្តមត្ថន្តិ** អរហត្តំ និព្ពានមេវ វា។

វជ្ជិបុត្តកវត្ថុវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុព្ពិធវិនយកថាវណ្ណនា

៤៥. នីហរិត្វាតិ សាសនតោ នីហរិត្វា។ តថា ហិ “បញ្ចហុបាលិ អង្គេហិ សមន្នាគតេន ភិក្ខុនា នានុយុញ្ជិតព្វំ។ កតមេហិ បញ្ចហិ? សុត្តំ ន ជានាតិ, សុត្តានុលោមំ ន ជានាតី”តិ (បរិ. ៤៤២) ឯវមាទិបរិយត្តិសាសនតោ សុត្តំ សុត្តានុលោមញ្ច នីហរិត្វា បកាសេសុំ, “អនាបត្តិ ឯវំ អម្ហាកំ អាចរិយានំ ឧគ្គហោ បរិបុច្ឆាតិ គណ្ហាតី”តិ ឯវមាទិបរិយត្តិសាសនតោ អាចរិយវាទំ នីហរិត្វា បកាសេសុំ, **ភារុកច្ឆកវត្ថុស្មឹ** (បារា. ៧៨) “អាយស្មា ឧបាលិ ឯវមាហ អនាបត្តិ អាវុសោ សុបិនន្តេនា”តិ ឯវមាទិបរិយត្តិសាសនតោ ឯវ អត្តនោមតឹ នីហរិត្វា បកាសេសុំ។ តាយ ហិ អត្តនោមតិយា ថេរោ ឯតទគ្គដ្ឋានំ លភិ។

វុត្តន្តិ នាគសេនត្ថេរេន វុត្តំ។ បជ្ជតេ អនេន អត្ថោតិ បទំ, ភគវតា កណ្ឋាទិវណ្ណប្បវត្តិដ្ឋានំ អាហច្ច វិសេសេត្វា ភាសិតំ បទំ **អាហច្ចបទំ**, ភគវតោយេវ វចនំ។ តេនាហ “**អាហច្ចបទន្តិ សុត្តំ អធិប្បេត**”ន្តិ។ “ឥទំ កប្បតិ, ឥទំ ន កប្បតី”តិ ឯវំ អវិសេសេត្វា “យំ, ភិក្ខវេ, មយា ‘ឥទំ ន កប្បតី’តិ អប្បដិក្ខិត្តំ, តញ្ចេ អកប្បិយំ អនុលោមេតិ, កប្បិយំ បដិពាហតិ, តំ វោ ន កប្បតី”តិអាទិនា (មហាវ. ៣០៥) វុត្តំ សាមញ្ញលក្ខណំ ឥធ “រសោ”តិ អធិប្បេតន្តិ អាហ “**រសោតិ សុត្តានុលោម**”ន្តិ។ ធម្មសង្គាហកប្បភុតិអាចរិយបរម្បរតោ អានីតា អដ្ឋកថាតន្តិ ឥធ “អាចរិយវំសោ”តិ អធិប្បេតាតិ អាហ “**អាចរិយវំសោតិ អាចរិយវាទោ**”តិ។

ឥធ វិនយវិនិច្ឆយស្ស អធិកតត្តា តទនុច្ឆវិកមេវ សុត្តំ ទស្សេន្តោ អាហ – “**សុត្តំ នាម សកលេ វិនយបិដកេ បាឡី**”តិ។ **មហាបទេសាតិ** មហាឱកាសា, មហន្តានិ វិនយស្ស បតិដ្ឋាបនដ្ឋានានិ យេសុ បតិដ្ឋាបិតោ វិនយោ វិនិច្ឆយតិ អសន្ទេហតោ។ មហន្តានិ វា ការណានិ **មហាបទេសា**, មហន្តានិ វិនយវិនិច្ឆយការណានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អត្ថតោ បន ‘យំ, ភិក្ខវេ’តិអាទិនា វុត្តា សាធិប្បាយា បាឡិយេវ មហាបទេសា”តិ វទន្តិ។ តេនេវាហ “**យេ ភគវតា ឯវំ វុត្តា**”តិអាទិ។ ឥមេ ច មហាបទេសា ខន្ធកេ អាគតា, តស្មា តេសំ វិនិច្ឆយកថា តត្ថេវ អាវិភវិស្សតីតិ ឥធ ន វុច្ចតិ។ យទិបិ តត្ថ តត្ថ ភគវតា បវត្តិតា បកិណ្ណកទេសនាវ អដ្ឋកថា, សា បន ធម្មសង្គាហកេហិ បឋមំ តីណិ បិដកានិ សង្គាយិត្វា តស្ស អត្ថវណ្ណនានុរូបេនេវ វាចនាមគ្គំ អារោបិតត្តា “អាចរិយវាទោ”តិ វុច្ចតិ អាចរិយា វទន្តិ សំវណ្ណេន្តិ បាឡឹ ឯតេនាតិ កត្វា។ តេនាហ – “**អាចរិយវាទោ នាម…បេ…. អដ្ឋកថាតន្តី**”តិ។ តិស្សោ សង្គីតិយោ អារុឡ្ហោយេវ ច ពុទ្ធវចនស្ស អត្ថសំវណ្ណនាភូតោ កថាមគ្គោ មហាមហិន្ទត្ថេរេន តម្ពបណ្ណិទីបំ អាភតោ, បច្ឆា តម្ពបណ្ណិយេហិ មហាថេរេហិ សីហឡភាសាយ ឋបិតោ និកាយន្តរលទ្ធិសង្ករបរិហរណត្ថំ។ កិញ្ចាបិ អត្តនោមតិ សុត្តាទីហិ សំសន្ទិត្វាវ បរិកប្បីយតិ, តថាបិ សា ន សុត្តាទីសុ វិសេសតោ និទ្ទិដ្ឋាតិ អាហ “**សុត្តសុត្តានុលោមអាចរិយវាទេ មុញ្ចិត្វា**”តិ។ **អនុពុទ្ធិយាតិ** សុត្តាទីនិយេវ អនុគតពុទ្ធិយា។ **នយគ្គាហេនាតិ** សុត្តាទិតោ លព្ភមាននយគ្គហណេន។

អត្តនោមតឹ សាមញ្ញតោ បឋមំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តមេវ វិសេសេត្វា ទស្សេន្តោ “**អបិចា**”តិអាទិមាហ។ ឥទានិ តត្ថ បដិបជ្ជិតព្ពាការំ ទស្សេន្តោ អាហ – “**តំ បន អត្តនោមតឹ គហេត្វា កថេន្តេនា**”តិអាទិ។ **អត្ថេនាតិ** អត្ថនា សល្លក្ខិតេន អត្ថេន។ **អាចរិយវាទេ ឱតារេតព្ពាតិ** អាចរិយវាទេ ញាណេន អនុប្បវេសេតព្ពា។ **សព្ពទុព្ពលាតិ** បុគ្គលស្ស សយំ បដិភានភាវតោ។ បមាទបាឋវសេន អាចរិយវាទស្ស កទាចិ សុត្តានុលោមេន អសំសន្ទនាបិ សិយា, សោ ន គហេតព្វោតិ ទស្សេន្តោ អាហ – “**អាចរិយវាទោបិ…បេ…. សមេន្តោ ឯវ គហេតព្វោ**”តិ។ **សមេន្តមេវ គហេតព្វន្តិ** យថា សុត្តេន សំសន្ទតិ, ឯវំ មហាបទេសតោ អត្ថា ឧទ្ធរិតព្វាតិ ទស្សេតិ។ សុត្តានុលោមស្ស សុត្តេកទេសត្តេបិ សុត្តេ វិយ “ឥទំ កប្បតិ, ឥទំ ន កប្បតី”តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អាហច្ច ភាសិតំ កិញ្ចិ នត្ថីតិ អាហ – “**សុត្តានុលោមតោ ហិ សុត្តមេវ ពលវតរ**”ន្តិ។ **អប្បដិវត្តិយន្តិ** អប្បដិពាហិយំ។ **ការកសង្ឃសទិសន្តិ** បមាណត្តា សង្គីតិការកសង្ឃសទិសំ។ **ពុទ្ធានំ ឋិតកាលសទិសន្តិ** ឥមិនា ពុទ្ធេហេវ កថិតត្តា ធរមានពុទ្ធសទិសន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សុត្តេ ហិ បដិពាហិតេ ពុទ្ធោវ បដិពាហិតោ ហោតិ។ **សកវាទី សុត្តំ គហេត្វា កថេតីតិ** សកវាទី អត្តនោ សុត្តំ គហេត្វា វោហរតិ។ **បរវាទី សុត្តានុលោមន្តិ** អញ្ញនិកាយវាទី អត្តនោ និកាយេ សុត្តានុលោមំ គហេត្វា កថេតិ។ **ខេបំ វា គរហំ វា អកត្វាតិ** “កឹ ឥមិនា”តិ ខេបំ វា “កិមេស ពាលោ វទតី”តិ គរហំ វា អកត្វា។ **សុត្តានុលោមន្តិ** បរវាទិនា វុត្តំ អញ្ញនិកាយេ សុត្តានុលោមំ។ **សុត្តេ ឱតារេតព្វន្តិ** សកវាទិនា អត្តនោ សុត្តេ ឱតារេតព្វំ។ **សុត្តស្មិំយេវ ឋាតព្វន្តិ** អត្តនោ សុត្តេយេវ ឋាតព្វំ។ ឯវំ សេសវារេសុបិ អត្ថយោជនា កាតព្វា។ **អយន្តិ** សកវាទី។ **បរោតិ** អញ្ញនិកាយវាទី។ ឯវំ សេសេសុបិ។

ននុ ច “សុត្តានុលោមតោ សុត្តមេវ ពលវតរ”ន្តិ ហេដ្ឋា វុត្តំ, ឥធ បន “សុត្តានុលោមេ សុត្តំ ឱតារេតព្ព”ន្តិអាទិ កស្មា វុត្តន្តិ? នាយំ វិរោធោ។ “សុត្តានុលោមតោ សុត្តមេវ ពលវតរ”ន្តិ ហិ ឥទំ សកមតេយេវ សុត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តត្ថ ហិ សកមតិបរិយាបន្នមេវ សុត្តាទី សន្ធាយ “អត្តនោមតិ សព្ពទុព្ពលា, អត្តនោមតិតោ អាចរិយវាទោ ពលវតរោ, អាចរិយវាទតោ សុត្តានុលោមំ ពលវតរំ, សុត្តានុលោមតោ សុត្តមេវ ពលវតរ”ន្តិ ច វុត្តំ។ ឥធ បន បរវាទិនា អានីតំ អញ្ញនិកាយេ សុត្តំ សន្ធាយ “សុត្តានុលោមេ សុត្តំ ឱតារេតព្ព”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តស្មា បរវាទិនា អានីតំ សុត្តាទី អត្តនោ សុត្តានុលោមអាចរិយវាទអត្តនោមតីសុ ឱតារេត្វា សមេន្តំយេវ គហេតព្ពំ, ឥតរំ ន គហេតព្ពន្តិ អយំ នយោ ឥធ វុច្ចតីតិ ន កោចិ បុព្ពាបរវិរោធោ។

ពាហិរកសុត្តន្តិ តិស្សោ សង្គីតិយោ អនារុឡ្ហគុឡ្ហវេស្សន្តរាទីនិ មហាសង្ឃិកនិកាយវាសីនំ សុត្តានិ។ **វេទល្លាទីន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន គុឡ្ហឧម្មគ្គាទិគ្គហណំ វេទិតព្ពំ, ឥតរំ គារយ្ហសុត្តំ ន គហេតព្ពំ។ **អត្តនោមតិយមេវ ឋាតព្ព**ន្តិ ឥមិនា អញ្ញនិកាយតោ អានីតសុត្តតោបិ សកនិកាយេ អត្តនោមតិយេវ ពលវតរាតិ ទស្សេតិ។ សកវាទី សុត្តំ គហេត្វា កថេតិ, បរវាទីបិ សុត្តមេវាតិឯវមាទិនា សមានជាតិកានំ វសេន វារោ ន វុត្តោ, សុត្តស្ស សុត្តេយេវ ឱតារណំ ភិន្នំ វិយ ហុត្វា ន បញ្ញាយតិ, វុត្តនយេនេវ ច សក្កា យោជេតុន្តិ។

ឥទានិ សកវាទីបរវាទីនំ កប្បិយាកប្បិយាទិភាវំ សន្ធាយ វិវាទេ ឧប្បន្នេ តត្ថ បដិបជ្ជិតព្ពវិធី ទស្សេន្តោ អាហ – “**អថ បនាយំ កប្បិយន្តិ គហេត្វា កថេតី**”តិអាទិ។ តត្ថ **សុត្តេ ច សុត្តានុលោមេ ច ឱតារេតព្ព**ន្តិ សកវាទិនា អត្តនោយេវ សុត្តេ ច សុត្តានុលោមេ ច ឱតារេតព្ពំ។ **បរោ ការណំ ន វិន្ទតី**តិ បរវាទី ការណំ ន លភតិ។ **សុត្តតោ ពហុំ ការណញ្ច វិនិច្ឆយញ្ច ទស្សេតី**តិ បរវាទី អត្តនោ សុត្តតោ ពហុំ ការណំ វិនិច្ឆយញ្ច អាហរិត្វា ទស្សេតិ។ **សាធូតិ សម្បដិច្ឆិត្វា អកប្បិយេវ ឋាតព្ព**ន្តិ ឥមិនា អត្តនោ និកាយេ សុត្តាទីនិ អលភន្តេន សកវាទិនា បរវាទីវចនេយេវ ឋាតព្ពន្តិ វទតិ។ **ទ្វិន្នម្បិ ការណច្ឆាយា ទិស្សតី**តិ សកវាទីបរវាទីនំ ឧភិន្នម្បិ កប្បិយាកប្បិយភាវសាធកំ ការណបតិរូបកំ ទិស្សតិ។ យទិ ទ្វិន្នម្បិ ការណច្ឆាយា ទិស្សតិ, កស្មា “អកប្បិយេវ ឋាតព្ព”ន្តិ អាហ “**វិនយញ្ហិ បត្វា**”តិអាទិ។ “វិនយំ បត្វា”តិ វុត្តមេវត្ថំ បាកដតរំ កត្វា ទស្សេន្តោ អាហ “**កប្បិយាកប្បិយវិចារណមាគម្ម**”តិ។ **រុន្ធិតព្ព**ន្តិអាទីសុ ទុព្ពិញ្ញេយ្យវិនិច្ឆយេ កប្បិយាកប្បិយភាវេ សតិ កប្បិយន្តិ គហណំ រុន្ធិតព្ពំ, អកប្បិយន្តិ គហណំ **គាឡ្ហំ កាតព្ពំ**។ អបរាបរំ បវត្តកប្បិយគហណ**សោតំ បច្ឆិន្ទិតព្ពំ**, គរុកភាវសង្ខាតេ អកប្បិយភាវេយេវ ឋាតព្ពន្តិ អត្ថោ។

ពហូហិ សុត្តវិនិច្ឆយការណេហីតិ ពហូហិ សុត្តេហិ ចេវ តតោ អានីតវិនិច្ឆយការណេហិ ច។ **អត្តនោ គហណំ ន វិស្សជ្ជេតព្ព**ន្តិ សកវាទិនា អត្តនោ អកប្បិយន្តិ គហណំ ន វិស្សជ្ជេតព្ពំ។ ឥទានិ វុត្តមេវត្ថំ និគមេន្តោ “**ឯវំ**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យោ**តិ សកវាទីបរវាទីសុ យោ កោចិ។ កេចិ បន “សកវាទីសុយេវ យោ កោចិ ឥធាធិប្បេតោ”តិ វទន្តិ, ឯវំ សន្តេ “អថ បនាយំ កប្បិយន្តិ គហេត្វា កថេតី”តិអាទីសុ សព្ពត្ថ ឧភោបិ សកវាទិនោយេវ សិយុំ ហេដ្ឋា វុត្តស្សេវ និគមនវសេន “ឯវំ”ន្តិអាទីនំ វុត្តត្តា, តស្មា តំ ន គហេតព្ពំ។ **អតិរេកការណំ លភតី**តិ ឯត្ថ សុត្តាទីសុ បុរិមំ បុរិមំ អតិរេកការណំ នាម, យោ វា សុត្តាទីសុ ចតូសុ ពហុតរំ ការណំ លភតិ, សោ អតិរេកការណំ លភតិ នាម។

សុដ្ឋុ បវត្តិ ឯតស្សាតិ សុប្បវត្តិ, សុដ្ឋុ បវត្តតិ សីលេនាតិ វា សុប្បវត្តិ។ តេនាហ “**សុប្បវត្តីតិ សុដ្ឋុ បវត្ត**”ន្តិ។ វាចាយ ឧគ្គតំ **វាចុគ្គតំ**, វចសា សុគ្គហិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **សុត្តតោ**តិ ឥមស្ស វិវរណំ “**បាឡិតោ**”តិ។ ឯត្ថ ច “សុត្តំ នាម សកលំ វិនយបិដក”ន្តិ វុត្តត្តា **បាឡិតោ**តិ តទត្ថទីបិកា អញ្ញាយេវ បាឡិ វេទិតព្ពា។ **អនុព្យញ្ជនសោ**តិ ឥមស្ស វិវរណំ “**បរិបុច្ឆតោ ច អដ្ឋកថាតោ ចា**”តិ។ បាឡឹ អនុគន្ត្វា អត្ថស្ស ព្យញ្ជនតោ បកាសនតោ **អនុព្យញ្ជន**ន្តិ ហិ បរិបុច្ឆា អដ្ឋកថា ច វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច អដ្ឋកថាយ វិសុំ គហិតត្តា **បរិបុច្ឆា**តិ ថេរវាទោ វុត្តោ។ សង្ឃភេទស្ស បុព្ពភាគេ បវត្តកលហស្សេតំ អធិវចនំ **សង្ឃរាជី**តិ។ **កុក្កុច្ចកោ**តិ អណុមត្តេសុបិ វជ្ជេសុ ភយទស្សនវសេន កុក្កុច្ចំ ឧប្បាទេន្តោ។ **តន្តឹ អវិសំវាទេត្វា**តិ បាឡឹ អញ្ញថា អកត្វា។ **អវោក្កមន្តោ**តិ អនតិក្កមន្តោ។

វិត្ថុនតីតិ អត្ថំ អទិស្វា និត្ថុនតិ។ **វិប្ផន្ទតី**តិ កម្បតិ។ **សន្តិដ្ឋិតុំ ន សក្កោតី**តិ ឯកស្មឹយេវ អត្ថេ បតិដ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ។ តេនាហ “**យំ យំ បរេន វុច្ចតិ, តំ តំ អនុជានាតី**”តិ។ **បរវាទំ គណ្ហាតី**តិ “ឧច្ឆុម្ហិ កសដំ យាវជីវិកំ, រសោ សត្តាហកាលិកោ, តទុភយវិនិមុត្តោ ច ឧច្ឆុ នាម វិសុំ នត្ថិ, តស្មា ឧច្ឆុបិ វិកាលេ វដ្ដតី”តិ បរវាទិនា វុត្តេ តម្បិ គណ្ហាតិ។ **ឯកេកលោម**ន្តិ បលិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **យម្ហី**តិ យស្មឹ បុគ្គលេ។ **បរិក្ខយំ បរិយាទាន**ន្តិ អត្ថតោ ឯកំ។

អាចរិយបរម្បរា ខោ បនស្ស សុគ្គហិតា ហោតីតិ ឯត្ថ **អាចរិយបរម្បរា**តិ អាចរិយានំ វិនិច្ឆយបរម្បរា។ តេនេវ វក្ខតិ “យថា អាចរិយោ ច អាចរិយាចរិយោ ច បាឡិញ្ច បរិបុច្ឆញ្ច វទន្តិ, តថា ញាតុំ វដ្ដតី”តិ។

បុព្ពាបរានុសន្ធិតោតិ “ឥទំ បុព្ពវចនំ, ឥទំ បរវចនំ, អយមនុសន្ធី”តិ ឯវំ បុព្ពាបរានុសន្ធិតោ។ **អាចរិយបរម្បរន្តិ** ឥមស្សេវ វេវចនំ **ថេរវាទង្គន្តិ**, ថេរបដិបាដិន្តិ អត្ថោ។ **ទ្វេ តយោ បរិវដ្ដា**តិ ទ្វេ តិស្សោ បរម្បរា។

ឥមេហិ ច បន តីហិ លក្ខណេហីតិ “សុត្តមស្ស ស្វាគតំ ហោតី”តិអាទិនា ហេដ្ឋា វុត្តេហិ តីហិ លក្ខណេហិ។ ឯត្ថ ច បឋមេន លក្ខណេន វិនយស្ស សុដ្ឋុ ឧគ្គហិតភាវោ វុត្តោ, ទុតិយេន ឧគ្គហិតេន អចលតា សុប្បតិដ្ឋិតតា វុត្តា, តតិយេន យំ បាឡិយា អដ្ឋកថាយ ច នត្ថិ, តម្បិ អាចរិយវចនេន វិនិច្ឆិនិតុំ សមត្ថតា វុត្តា។ **ឱតិណ្ណេ វត្ថុស្មិន្តិ** ចោទនាសង្ខាតេ វីតិក្កមសង្ខាតេ វា វត្ថុស្មឹ សង្ឃមជ្ឈេ ឱតិណ្ណេ, ឱសដេតិ អត្ថោ។ វុត្តមេវ វិភាវេន្តោ **“ចោទកេន ច ចុទិតកេន ច វុត្តេ វត្តព្ពេ”**តិ អាហ។ កេចិ បន “ចោទកេន ឱតិណ្ណេ វត្ថុស្មឹ ចុទិតកេន ច វុត្តេ វត្តព្ពេ”តិ ឯវំ យោជេន្តិ។ អបរេ បន “ចោទកេន ច ចុទិតកេន ច វុត្តេ វិនយធរេន ច វត្តព្ពេ”តិ ឯវម្បិ យោជេន្តិ។ “ចោទកេន ច ចុទិតកេន ច វុត្តេ វត្តព្ពេ”តិ អយមេវ បន យោជនា សុន្ទរតរាតិ វេទិតព្ពា។ **វត្ថុ ឱលោកេតព្ព**ន្តិ តស្ស តស្ស សិក្ខាបទស្ស វត្ថុ ឱលោកេតព្ពំ។ “តិណេន វា បណ្ណេន វា...បេ.... យោ អាគច្ឆេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (បារា. ៥១៧) ហិ ឥទំ និស្សគ្គិយេ អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទស្ស វត្ថុស្មឹ បញ្ញត្តំ, ចុល្លច្ចយទុព្ភាសិតាបត្តីនំ មាតិកាយ អនាគតត្តា **“បញ្ចន្នំ អាបត្តីនំ អញ្ញតរ”**ន្តិ វុត្តំ។ **អញ្ញតរំ វា អាបត្តិ**ន្តិ “កាលេ វិកាលសញ្ញី អាបត្តិ ទុក្កដស្ស, កាលេ វេមតិកោ អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឯវមាទិនា (បាចិ. ២៥០) អាគតំ ទុក្កដំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សិក្ខាបទន្តរេសូ**តិ វិនីតវត្ថុំ អន្តោកត្វា ឯកេកស្មឹ សិក្ខាបទន្តរេ។

សុខុមាតិ អត្តនោបិ ទុវិញ្ញេយ្យសភាវស្ស លហុបរិវត្តិនោ ចិត្តស្ស សីឃបរិវត្តិតាយ វុត្តំ។ តេនាហ **“ចិត្តលហុកា”**តិ។ ចិត្តំ លហុ សីឃបរិវត្តិ ឯតេសន្តិ **ចិត្តលហុកា។ តេ**តិ តេ វីតិក្កមេ។ **តំវត្ថុក**ន្តិ តេ អទិន្នាទានមនុស្សវិគ្គហវីតិក្កមា វត្ថុ អធិដ្ឋានំ ការណមេតស្សាតិ តំវត្ថុកំ។ **សីលានិ សោធេត្វា**តិ យំវត្ថុកំ កុក្កុច្ចំ ឧប្បន្នំ, តំ អមនសិករិត្វា អវសេសសីលានិ សោធេត្វា។ បាកដភាវតោ សុខវឡញ្ជនតាយ ច **“ទ្វត្តឹសាការំ តាវ មនសិករោហី”**តិ វុត្តំ។ អញ្ញស្មឹ បន កម្មដ្ឋានេ កតបរិចយេន តទេវ មនសិ កាតព្ពំ។ **កម្មដ្ឋានំ ឃដយតី**តិ អន្តរន្តរា ខណ្ឌំ អទស្សេត្វា ចិត្តេន សទ្ធឹ អាលម្ពនភាវេន ចិរកាលំ ឃដយតិ។ **សង្ខារា បាកដា ហុត្វា ឧបដ្ឋហន្តី**តិ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានិកោ ចេ, តស្ស សង្ខារា បាកដា ហុត្វា ឧបដ្ឋហន្តិ។ សចេ កតបារាជិកវីតិក្កមោ ភវេយ្យ, តស្ស សតិបិ អសរិតុកាមតាយ វិប្បដិសារវត្ថុវសេន បុនប្បុនំ តំ ឧបដ្ឋហតីតិ ចិត្តេកគ្គតំ ន វិន្ទតិ។ តេន វុត្តំ **“កម្មដ្ឋានំ ន ឃដយតី”**តិអាទិ។ **អត្តនា ជានាតី**តិ សយមេវ ជានាតិ។ បច្ចត្តេ ចេតំ ករណវចនំ, អត្តា ជានាតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អញ្ញា ច ទេវតា ជានន្តី**តិ អារក្ខទេវតាហិ អញ្ញា បរចិត្តវិទុនិយោ ទេវតា ច ជានន្តិ។

និដ្ឋិតា ចតុព្ពិធវិនយកថាវណ្ណនា

វិនយធរស្ស ច លក្ខណាទិកថាវណ្ណនា។

ភិក្ខុបទភាជនីយវណ្ណនា

តស្មាតិ យស្មា បន-សទ្ទំ អបនេត្វា អនិយមេន បុគ្គលទីបកំ យោ-សទ្ទមេវ អាហ, តស្មា។ **ឯត្ថា**តិ ឥមស្មឹ យោ-សទ្ទេ។ បន-សទ្ទស្ស និបាតមត្តត្តា យោ-សទ្ទស្សេវ អត្ថំ បកាសេន្តោ **“យោ កោចីតិ វុត្តំ ហោតី”**តិ អាហ។ **យោ កោចិ នាមា**តិ យោ វា សោ វា យោ កោចីតិ វុត្តោ។ **វាសធុរយុត្តោ វា**តិ វិបស្សនាធុរយុត្តោ វា។ **សីលេសូ**តិ បកតីសុ។

ភិក្ខតីតិ យាចតិ។ **លភន្តោ វា អលភន្តោ វា**តិ យោ កោចិ ភិក្ខតិ ភិក្ខំ ឯសតិ គវេសតិ, សោ តំ លភតុ វា មា វា, តថាបិ ភិក្ខតីតិ ភិក្ខូតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ **អរិយាយ យាចនាយា**តិ “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយាន យាចនា”តិ ឯវំ វុត្តាយ អរិយយាចនាយ, ន កបណទ្ធិកវណិព្ពកយាចកានំ វិយ “ទេហិ ទេហី”តិ ឯវំ បវត្តយាចនាយ។ **ភិក្ខាចរិយ**ន្តិ ឧញ្ឆាចរិយំ។ **អជ្ឈុបគតត្តា**តិ អនុដ្ឋិតត្តា។ **កាជភត្ត**ន្តិ កាជេហិ អានីតំ ភត្តំ។ **អគ្ឃផស្សវណ្ណភេទេនា**តិ អគ្ឃាទីនំ បុរិមបកតិវិជហនេន។ បុរិមបកតិវិជហនញ្ចេត្ថ ភេទោតិ អធិប្បេតំ។ ធោវិត្វា អបនេតុំ អសក្កុណេយ្យសភាវំ **មលំ**, តថា អបនេតុំ សក្កុណេយ្យសភាវា **ជល្លិកា។ ភិន្នបដធរោ**តិ និព្ពចនំ ភិន្នបដធរេ ភិក្ខុ-សទ្ទស្ស និរុឡ្ហត្តា កតំ។

ឧបនិស្សយសម្បន្នន្តិ បុព្ពេ អដ្ឋបរិក្ខារទានូបនិស្សយសម្បន្នំ។ យោ ហិ ចីវរាទិកេ អដ្ឋ បរិក្ខារេ បត្តចីវរមេវ វា សោតាបន្នាទិអរិយស្ស បុថុជ្ជនស្សេវ វា សីលសម្បន្នស្ស ទត្វា “ឥទំ បរិក្ខារទានំ អនាគតេ ឯហិភិក្ខុភាវាយ បច្ចយោ ហោតូ”តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេសិ, តស្ស តំ សតិ អធិការសម្បត្តិយំ ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវេ

ឥទ្ធិមយបរិក្ខារលាភាយ សំវត្តតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ព្រហ្មឃោស**ន្តិ ឧត្តមឃោសំ, ព្រហ្មុនោ ឃោសសទិសំ វា ឃោសំ។ **ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ សាសនព្រហ្មចរិយំ មគ្គព្រហ្មចរិយញ្ច។ ទុក្ខស្ស សម្មា អន្តកិរិយាយាតិ យោជេតព្ពំ។ **ភណ្ឌូ**តិ មុណ្ឌោ។ **វាសី**តិ ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនវាសិ។ **ពន្ធន**ន្តិ កាយពន្ធនំ។ យុត្តោ ភាវនានុយោគោ អស្សាតិ **យុត្តយោគោ**, តស្ស យុត្តយោគស្ស, ភាវនានុយោគមនុយុត្តស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥរិយាបថសម្បន្នតាវិភាវនត្ថំ "**សង្ឃិ វស្សិកត្ថេរោ វិយា**"តិ វុត្តំ។ ពុទ្ធោវ បព្ពជ្ជាចរិយោ ឧបសម្បទាចរិយោ ច អស្សាតិ **ពុទ្ធាចរិយកោ**។ បឋមពោធិយម្បិ បឋមកាលេយេវ សេសឧបសម្បទានំ អភាវោតិ អាហ "**បឋមពោធិយំ ឯកស្មិំ កាលេ**"តិ។ **បញ្ច បញ្ចវគ្គិយត្ថេរា**តិ បញ្ចវគ្គិយត្ថេរា បញ្ច។ **តីណិ សត**ន្តិ តីណិ សតានិ, គាថាពន្ធសុខត្ថំ វចនវិបល្លាសោ កតោ។ **ឯកោ ច ថេរោ**តិ អង្គុលិមាលត្ថេរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ន វុត្តា**តិ អដ្ឋកថាយំ ន វុត្តា។ **តត្ថា**តិ វិនយបាឡិយំ។

វេឡុវនមហាវិហារេ គន្ធកុដិយំ និសិន្នោយេវ ភគវា មហាកស្សបត្ថេរស្ស អត្តានំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតភាវំ វិទិត្វា តស្ស បច្ចុគ្គមនំ ករោន្តោ តិគាវុតំ មគ្គំ ឯកកោវ គន្ត្វា ពហុបុត្តនិគ្រោធមូលេ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នោ អត្តនោ សន្តិកំ អាគន្ត្វា បរមនិបច្ចការំ ទស្សេត្វា "សត្ថា មេ ភន្តេ ភគវា, សាវកោហមស្មិ, សត្ថា មេ ភន្តេ ភគវា, សាវកោហមស្មី"តិ តិក្ខត្តុំ អត្តនោ សាវកត្តំ សាវេត្វា ឋិតស្ស មហាកស្សបត្ថេរស្ស និបច្ចការមហត្តតំ អត្តនោ ច មហានុភាវតំ ទីបេតុំ យស្ស អញ្ញស្ស អជានំយេវ "ជានាមី"តិ បដិញ្ញស្ស ពាហិរកស្ស សត្ថុនោ ឯវំ សព្ពចេតសា សមន្នាគតោ បសន្នចិត្តោ សាវកោ ឯវរូបំ បរមនិបច្ចការំ ករេយ្យ, តស្ស វណ្ដច្ឆិន្នតាលបក្កំ វិយ គីវតោ មុទ្ធាបិ វិបតេយ្យ, សត្តធា វា ផលេយ្យាតិ ទស្សេន្តោ "យោ ខោ, កស្សប, ឯវំ សព្ពចេតសា សមន្នាគតំ សាវកំ អជានំយេវ វទេយ្យ 'ជានាមី'តិ, អបស្សំយេវ វទេយ្យ 'បស្សាមី'តិ, មុទ្ធាបិ តស្ស វិបតេយ្យ, សត្តធា វា ផលេយ្យ, អហំ ខោ, កស្សប, ជានំយេវ វទាមិ 'ជានាមី'តិ, បស្សំយេវ វទាមិ 'បស្សាមី'" (សំ. និ. ២.១៥៤) តិ វត្វា ជាតិមទមានមទរូបមទប្បហានត្ថំ តីហិ ឱវាទេហិ មហាកស្សបត្ថេរំ ឱវទន្តោ "**តស្មាតិហ តេ កស្សបា**"តិអាទិមាហ។

តត្ថ (សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.១៥៤) **តស្មាតិហា**តិ តស្មា ឥច្ចេវ វុត្តំ ហោតិ, យស្មា អហំ ជានន្តោវ "ជានាមី"តិ បស្សន្តោ ឯវ ច "បស្សាមី"តិ វទាមិ, តស្មាតិ អត្ថោ។ **តិ**-ការ **ហ**-ការា និបាតា។ **ឥហា**តិ វា ឥមស្មិំ សាសនេ, **ត**-ការោ បទសន្ធិវសេន អាគតោ។ **ឯវំ សិក្ខិតព្ព**ន្តិ ឥទានិ វុច្ចមានាការេន សិក្ខិតព្ពំ។ **តិព្ព**ន្តិ ពហលំ មហន្តំ។ **ហិរោត្តប្បញ្ចា**តិ ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ច។ **បច្ចុបដ្ឋិតំ ភវិស្សតី**តិ ឧបសង្កមនតោ បឋមតរមេវ ឧបដ្ឋិតំ ភវិស្សតិ។ តថា ហិ សតិ តេសំ បុរតោ អស្ស សគារវសប្បតិស្សវតា សណ្ឋាតិ។ យោ ច ថេរាទីសុ ហិរោត្តប្បំ ឧបដ្ឋបេត្វា ឧបសង្កមតិ, ថេរាទយោបិ តំ សហិរិកា សឱត្តប្បា ច ហុត្វា ឧបសង្កមន្តីតិ អយមេត្ថ អានិសំសោ។ **កុសលូបសំហិត**ន្តិ កុសលនិស្សិតំ, អនវជ្ជធម្មនិស្សិតន្តិ អត្ថោ។ **អដ្ឋឹ កត្វា**តិ អត្តានំ តេន ធម្មេន អដ្ឋិកំ កត្វា, តំ វា ធម្មំ "ឯស មយ្ហំ ធម្មោ"តិ អដ្ឋឹ កត្វា។ **មនសិ កត្វា**តិ ចិត្តេ ឋបេត្វា។ **សព្ពចេតសា សមន្នាហរិត្វា**តិ ចិត្តស្ស ថោកម្បិ ពហិ គន្តុំ អទេន្តោ សព្ពេន សមន្នាហារចិត្តេន សមន្នាហរិត្វា។ **ឱហិតសោតោ**តិ ឋបិតសោតោ, ធម្មេ និហិតសោតោតិ អត្ថោ។ **ឯវញ្ហិ តេ សិក្ខិតព្ព**ន្តិ ញាណសោតញ្ច បសាទសោតញ្ច ឱទហិត្វា "មយា ទេសិតំ ធម្មំ សក្កច្ចមេវ សុណិស្សាមី"តិ ឯវញ្ហិ តេ សិក្ខិតព្ពំ។ **សាតសហគតា ច មេ កាយគតាសតី**តិ អសុភេសុ ចេវ អានាបានេ ច បឋមជ្ឈានវសេន សុខសម្បយុត្តា កាយគតាសតិ។ យោ ច បនាយំ តិវិធោ ឱវាទោ, ថេរស្ស អយមេវ បព្ពជ្ជា ច ឧបសម្បទា ច អហោសិ។

កសិណារម្មណំ រូបាវចរជ្ឈានំ រូបសញ្ញា។ សញ្ញាសីសេន ហេត្ថ ឈានំ វុត្តំ, តទេវ ច ឧទ្ធុមាតក បដិភាគារម្មណត្តា "**ឧទ្ធុមាតកសញ្ញា**"តិ វុត្តំ។ សោបាកសាមណេរោ ភគវតា បុដ្ឋោ "ឯតេ ទ្វេ រូបាវចរភាវេន ឯកត្ថា, ព្យញ្ជនមេវ នាន"ន្តិ អាហ។ **អារទ្ធចិត្តោ**តិ អារាធិតចិត្តោ។ គរុធម្មបដិគ្គហណាទិឧបសម្បទា ឧបរិ វិត្ថារតោ សយមេវ អាវិ ភវិស្សតិ។

កល្យាណបុថុជ្ជនាទយោតិ ឯត្ថ ពហូនំ នានប្បការានំ សក្កាយទិដ្ឋិអាទីនំ អវិហតត្តា ជនេតិ, តាហិ វា ជនិតោតិ បុថុជ្ជនោ, កល្យាណោ ច សោ បុថុជ្ជនោ ចាតិ កល្យាណបុថុជ្ជនោ, សោ អាទិ យេសំ សោតាបន្នាទីនំ តេ កល្យាណបុថុជ្ជនាទយោ។ កល្យាណគ្គហណេន ចេត្ថ អន្ធបុថុជ្ជនំ និវត្តេតិ។ ទ្វិធា ហិ បុថុជ្ជនា អន្ធបុថុជ្ជនោ កល្យាណបុថុជ្ជនោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> "ទុវេ បុថុជ្ជនា វុត្តា, ពុទ្ធេនាទិច្ចពន្ធុនា;
> អន្ធោ បុថុជ្ជនោ ឯកោ, កល្យាណេកោ បុថុជ្ជនោ"តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៧; ម. និ. អដ្ឋ. ១.២; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.៦១; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.៥១);

ភទ្រាយ បញ្ញាយ ភទ្រាយ វិមុត្តិយាតិ យោជេតព្ពំ។ **សីលេនា**តិអាទីសុ **សីល**ន្តិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **សមាធី**តិ វិបស្សនាបាទកា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ។ **បញ្ញា**តិ លោកិយលោកុត្តរញាណំ។ **វិមុត្តី**តិ អរិយផលវិមុត្តិ។ **វិមុត្តិញាណទស្សន**ន្តិ ឯកូនវីសតិវិធំ បច្ចវេក្ខណញាណំ។ យថាសម្ភវេន ចេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ កល្យាណបុថុជ្ជនស្ស ហិ សីលាទយោ តយោ ឯវ សម្ភវន្តិ, អរិយានំ បន សព្ពេបិ សីលាទយោ។ សារោ ភិក្ខូតិបិ កល្យាណបុថុជ្ជនាទយោវ វុត្តាតិ អាហ “**តេហិយេវ សីលសារាទីហី**”តិអាទិ។ អថ វា និប្បរិយាយតោ ខីណាសវោវ សារោ ភិក្ខុ នាមាតិ អាហ “**វិគតកិលេសផេគ្គុភាវតោ វា**”តិអាទិ។

យោបិ កល្យាណបុថុជ្ជនោ អនុលោមបដិបទាយ បរិបូរការី សីលសម្បន្នោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ភោជនេ មត្តញ្ញូ ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តោ បុព្ពរត្តាបររត្តំ ពោធិបក្ខិយានំ ធម្មានំ ភាវនានុយោគមនុយុត្តោ វិហរតិ “អជ្ជ វា ស្វេ វា អញ្ញតរំ សាមញ្ញផលំ អធិគមិស្សាមី”តិ, សោបិ វុច្ចតិ សិក្ខតីតិ សេខោតិ អាហ “**បុថុជ្ជនកល្យាណកេន សទ្ធិ**”ន្តិ។ **សត្ត អរិយា**តិ ចត្តារោ មគ្គដ្ឋា, ហេដ្ឋិមា ច តយោ ផលដ្ឋាតិ ឥមេ សត្ត អរិយា។ **តិស្សោ សិក្ខា**តិ អធិសីលាទិកា តិស្សោ សិក្ខា។ សិក្ខាសុ ជាតោតិ វា **សេខោ**។ អរិយបុគ្គលោ ហិ អរិយាយ ជាតិយា ជាយមានោ សិក្ខាសុ ជាយតិ, ន យោនិយំ។ សិក្ខនសីលោតិ វា **សេខោ**, បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ វា កថាយ សេខស្ស អយន្តិ អនញ្ញសាធារណា មគ្គផលត្តយធម្មា សេខបរិយាយេន វុត្តា។ **អសេខោ**តិ ច យត្ថ សេខភាវាសង្កា អត្ថិ, តត្ថាយំ បដិសេធោតិ លោកិយនិព្ពានេសុ អសេខភាវានាបត្តិ ទដ្ឋព្ពា។ សីលសមាធិបញ្ញាសង្ខាតា ហិ សិក្ខា អត្តនោ បដិបក្ខកិលេសេហិ វិមុត្តត្តា បរិសុទ្ធា, ឧបក្កិលេសានំ អារម្មណភាវម្បិ អនុបគមនតោ ឯតា សិក្ខាតិ វត្តុំ យុត្តា, អដ្ឋសុបិ មគ្គផលេសុ វិជ្ជន្តិ, តស្មា ចតុមគ្គហេដ្ឋិមផលត្តយសមង្គិនោ វិយ អរហត្តផលសមង្គីបិ តាសុ សិក្ខាសុ ជាតោតិ តំសមង្គិនោ អរហតោ ឥតរេសំ វិយ សេខត្តេ សតិ សេខស្ស អយន្តិ, សិក្ខា សីលំ ឯតស្សាតិ ច សេខោតិ វត្តព្ពោ សិយាតិ តំ និវត្តនត្ថំ “អសេខោ”តិ យថាវុត្តសេខភាវបដិសេធោ កតោ។ អរហត្តផលេហិ បវត្តមានា សិក្ខា បរិនិដ្ឋិតសិក្ខាកិច្ចត្តា ន សិក្ខាកិច្ចំ ករោន្តិ, កេវលំ សិក្ខាផលភាវេនេវ បវត្តន្តិ, តស្មា តា ន សិក្ខាវចនំ អរហន្តិ, នាបិ តំសមង្គី សេខវចនំ, ន ច សិក្ខនសីលោ, សិក្ខាសុ ជាតោតិ ច វត្តព្ពតំ អរហតិ, ហេដ្ឋិមផលេសុ បន សិក្ខា សកទាគាមិមគ្គវិបស្សនាទីនំ ឧបនិស្សយភាវតោ សិក្ខាកិច្ចំ ករោន្តីតិ សិក្ខាវចនំ អរហន្តិ, តំសមង្គិនោ ច សេខវចនំ សិក្ខនសីលា, សិក្ខាសុ ជាតាតិ ច វត្តព្ពតំ អរហន្តិ “សិក្ខន្តីតិ សេខា”តិ អបរិយោសិតសិក្ខានំ ទស្សិតត្តា, “ន សិក្ខតីតិ អសេខោ”តិ ឥមិនា បរិយោសិតសិក្ខោ ទស្សិតោ, ន សិក្ខាយ រហិតោតិ អាហ – “**សេក្ខធម្មេ អតិក្កម្ម ...បេ.... ខីណាសវោ អសេខោតិ វុច្ចតី**”តិ។ វុទ្ធិប្បត្តសិក្ខោ វា អសេខោតិ ឯតស្មឹ អត្ថេ សេខធម្មេសុ ឯវ ឋិតស្ស កស្សចិ អរិយស្ស អសេខភាវាបត្តីតិ អរហត្តមគ្គធម្មា វុទ្ធិប្បត្តា ច យថាវុត្តេហិ អត្ថេហិ សេខាតិ កត្វា តំសមង្គិនោ អគ្គមគ្គដ្ឋស្ស អសេខភាវោ អាបន្នោតិ? ន, តំសទិសេសុ តព្ពោហារតោ។ អរហត្តមគ្គតោ ហិ និន្នានាករណំ អរហត្តផលំ ឋបេត្វា បរិញ្ញាកិច្ចករណំ វិបាកភាវញ្ច, តស្មា តេ ឯវ សេខា អគ្គផលធម្មភាវំ អាបន្នាតិ សក្កា វត្តុំ។ កុសលសុខតោ ច វិបាកសុខំ សន្តតរតាយ បណីតតរន្តិ វុទ្ធិប្បត្តា ច តេ ធម្មា ហោន្តីតិ តំសមង្គី អសេខោតិ វុច្ចតីតិ។

សព្ពន្តិមេន បរិយាយេនាតិ សព្ពន្តិមេន បរិច្ឆេទេន។ ឧបសម្បទាកម្មស្ស អធិការត្តា “**បញ្ចវគ្គករណីយេ**”តិ វុត្តំ។ បញ្ចន្នំ វគ្គោ សមូហោតិ បញ្ចវគ្គោ, បញ្ចបរិមាណយុត្តោ វា វគ្គោ បញ្ចវគ្គោ, តេន កត្តព្ពំ កម្មំ **បញ្ចវគ្គករណីយំ។ យាវតិកា ភិក្ខូ**តិ យត្តកា ភិក្ខូ។ **កម្មប្បត្តា**តិ កម្មារហា បារាជិកំ អនាបន្នា អនុក្ខិត្តា ច។ ឧបសម្បទាកម្មស្ស បញ្ចវគ្គករណីយត្តា បញ្ចេវ ភិក្ខូ កម្មប្បត្តា ឯត្តកេហិបិ កម្មសិទ្ធិតោ, ឥតរេ ឆន្ទារហា។ **ញត្តិចតុត្ថេនា**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ ញត្តិ សព្ពបឋមំ វុច្ចតិ, តិស្សន្នំ បន អនុស្សាវនានំ អត្ថព្យញ្ជនភេទាភាវតោ អត្ថព្យញ្ជនភិន្នា ញត្តិ តាសំ ចតុត្ថាតិ កត្វា “ញត្តិចតុត្ថ”ន្តិ វុច្ចតិ។ ព្យញ្ជនានុរូបមេវ អដ្ឋកថាយំ “**តីហិ អនុស្សាវនាហិ ឯកាយ ច ញត្តិយា**”តិ វុត្តំ, អត្ថប្បវត្តិក្កមេន បន “ឯកាយ ញត្តិយា តីហិ អនុស្សាវនាហី”តិ វត្តព្ពំ។ **វត្ថុញត្តិអនុស្សាវនសីមាបរិសសម្បត្តិសម្បន្នត្តា**តិ ឯត្ថ **វត្ថូ**តិ ឧបសម្បទាបេក្ខោ បុគ្គលោ, សោ ឋបេត្វា ឩនវីសតិវស្សំ អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នបុព្ពំ បណ្ឌកាទយោ ច ឯកាទស អភព្ពបុគ្គលេ វេទិតព្ពោ។ ឩនវីសតិវស្សាទយោ ហិ តេរស បុគ្គលា ឧបសម្បទាយ អវត្ថុ, ឥមេ បន ឋបេត្វា អញ្ញស្មឹ ឧបសម្បទាបេក្ខេ សតិ ឧបសម្បទាកម្មំ **វត្ថុសម្បត្តិសម្បន្នំ** នាម ហោតិ។

វត្ថុសង្ឃបុគ្គលញត្តីនំ អបរាមសនានិ បច្ឆា ញត្តិដ្ឋបនញ្ចាតិ ឥមេ តាវ បញ្ច ញត្តិទោសា។ តត្ថ “អយំ ឥត្ថន្នាមោ”តិ ឧបសម្បទាបេក្ខស្ស អកិត្តនំ **វត្ថុអបរាមសនំ** នាម។ “សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ”តិ ឯត្ថ “សុណាតុ មេ, ភន្តេ”តិ វត្វា “សង្ឃោ”តិ អភណនំ **សង្ឃអបរាមសនំ** នាម។ “ឥត្ថន្នាមស្ស ឧបសម្បទាបេក្ខោ”តិ ឧបជ្ឈាយស្ស អកិត្តនំ **បុគ្គលអបរាមសនំ** នាម។ សព្ពេន សព្ពំ ញត្តិយា អនុច្ចារណំ **ញត្តិអបរាមសនំ** នាម។ បឋមំ កម្មវាចំ និដ្ឋាបេត្វា “ឯសា ញត្តី”តិ វត្វា “ខមតិ សង្ឃស្សា”តិ ឯវំ ញត្តិកិត្តនំ **បច្ឆា ញត្តិដ្ឋបនំ** នាម។ ឥតិ ឥមេហិ ទោសេហិ វិមុត្តាយ ញត្តិយា សម្បន្នំ **ញត្តិសម្បត្តិសម្បន្នំ** នាម។

វត្ថុសង្ឃបុគ្គលានំ អបរាមសនានិ សាវនាយ ហាបនំ អកាលេ សាវនន្តិ ឥមេ បញ្ច អនុស្សាវនទោសា។ តត្ថ **វត្ថា**ទីនំ អបរាមសនានិ ញត្តិយំ វុត្តសទិសានេវ។ កីសុ បន អនុស្សាវនាសុ យត្ថ កត្ថចិ ឯតេសំ អបរាមសនំ អបរាមសនមេវ, សព្ពេន សព្ពំ បន កម្មវាចំ អវត្វា ចតុក្ខត្តុំ ញត្តិកិត្តនមេវ។ អថ វា បន កម្មវាចព្ភន្តរេ អក្ខរស្ស វា បទស្ស វា អនុច្ចារណំ វា ទុរុច្ចារណំ វា **សាវនាយ ហាបនំ** នាម។ សាវនាយ អនោកាសេ បឋមំ ញត្តឹ អដ្ឋបេត្វា អនុស្សាវនករណំ **អកាលេ សាវនំ** នាម។ ឥតិ ឥមេហិ ទោសេហិ វិមុត្តាយ អនុស្សាវនាយ សម្បន្នំ **អនុស្សាវនសម្បត្តិសម្បន្នំ** នាម។

វិបត្តិសីមាលក្ខណំ សមតិក្កន្តាយ បន សីមាយ កតំ **សីមាសម្បត្តិសម្បន្នំ** នាម។ យាវតិកា ភិក្ខូ កម្មប្បត្តា, តេសំ អនាគមនំ, ឆន្ទារហានំ ឆន្ទស្ស អនាហរណំ, សម្មុខីភូតានំ បដិក្កោសនន្តិ ឥមេ បន តយោ បរិសទោសា, តេហិ វិមុត្តាយ បរិសាយ កតំ **បរិសសម្បត្តិសម្បន្នំ** នាម។

ឧបសម្បទាកម្មវាចាសង្ខាតំ ភគវតោ វចនំ ឧបសម្បទាកម្មករណស្ស ការណត្តា ឋានំ, យថា ច តំ កត្តព្ពន្តិ ភគវតា អនុសិដ្ឋំ, តថា កតត្តា តទនុច្ឆវិកំ យថាវុត្តំ អនូនំ ញត្តិអនុស្សាវនំ ឧប្បដិបាដិយា ច អវុត្តំ **ឋានារហំ**។ យថា កត្តព្ពន្តិ ហិ ភគវតា វុត្តំ, តថា អកតេ ឧបសម្បទាកម្មស្ស ការណំ ន ហោតីតិ ន តំ ឋានារហំ។ តេនាហ “**ការណារហេន សត្ថុសាសនារហេនា**”តិ។ ឥមិនា ញត្តិអនុស្សាវនសម្បត្តិ កថិតាតិ វេទិតព្ពា។ “សមគ្គេន សង្ឃេនា”តិ ឥមិនា បន បរិសសម្បត្តិ កថិតាវ។ “អកុប្បេនា”តិ ឥមិនា បារិសេសតោ វត្ថុសីមាសម្បត្តិយោ កថិតាតិ វេទិតព្ពា។ អដ្ឋកថាយំ បន អកុប្បលក្ខណំ ឯកត្ថ សម្បិណ្ឌេត្វា ទស្សេតុំ **អកុប្បេនា**តិ ឥមស្ស “វត្ថុញត្តិអនុស្សាវនសីមាបរិសសម្បត្តិសម្បន្នត្តា អកោបេតព្ពតំ អប្បដិក្កោសិតព្ពតំ ឧបគតេនា”តិ អត្ថោ វុត្តោ។ កេចិ បន “ឋានារហេនាតិឯត្ថ ‘ន ហត្ថច្ឆិន្នោ បព្ពាជេតព្ពោ’តិអាទិ (មហាវ. ១១៩) សត្ថុសាសនំ ឋាន”ន្តិ វទន្តិ។

“ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេនា”តិ ឥមស្មឹ អធិការេ បសង្គតោ អាហរិត្វា យំ កម្មលក្ខណំ សព្ពអដ្ឋកថាសុ បបញ្ចិតំ, តំ យថាអាគតដ្ឋានេយេវ ទស្សេតុកាមោ ឥធ តស្ស អវចនេ តត្ថ វចនេ ច បយោជនំ ទស្សេតុំ **“ឥមស្មឹ បន ឋានេ ឋត្វា**”តិអាទិមាហ។

អដ្ឋសុ ឧបសម្បទាសុ ឯហិភិក្ខូបសម្បទា សរណគមនូបសម្បទា ឱវាទបដិគ្គហណូបសម្បទា បញ្ហាព្យាករណូបសម្បទាតិ ឥមាហិ ឧបសម្បទាហិ ឧបសម្បន្នានំ លោកវជ្ជសិក្ខាបទវីតិក្កមេ អភព្ពត្តា គរុធម្មបដិគ្គហណូបសម្បទា ទូតេនូបសម្បទា អដ្ឋវាចិកូបសម្បទាតិ ឥមាសញ្ច តិស្សន្នំ ឧបសម្បទានំ ភិក្ខុនីនំយេវ អនុញ្ញាតត្តា ញត្តិចតុត្ថេនេវ កម្មេន ឧបសម្បន្នោ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។ តថា ហិ ឯហិភិក្ខូបសម្បទា អន្តិមភវិកានំយេវ, សរណគមនូបសម្បទា បរិសុទ្ធានំ, ឱវាទបដិគ្គហណបញ្ហាព្យាករណូបសម្បទា មហាកស្សបសោបាកានំ, ន ច តេ ភព្ពា បារាជិកាទិលោកវជ្ជំ អាបជ្ជិតុំ, គរុធម្មបដិគ្គហណាទយោ ច ភិក្ខុនីនំយេវ អនុញ្ញាតា, អយញ្ច ភិក្ខុ, តស្មា ឯត្ថ ញត្តិចតុត្ថេន ឧបសម្បន្នោវ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។

បណ្ណត្តិវជ្ជេសុ បន សិក្ខាបទេសុ អញ្ញេបិ ឯហិភិក្ខូបសម្បទាយ ឧបសម្បន្នាទយោ សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ តេបិ ហិ សហសេយ្យាទិបណ្ណត្តិវជ្ជំ អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តិយេវ។ យទិ ឯវំ បណ្ណត្តិវជ្ជេសុបិ សិក្ខាបទេសុ “អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ ភិក្ខូ”តិ ញត្តិចតុត្ថេនេវ កម្មេន ឧបសម្បន្នោ កស្មា វុត្តោតិ? សព្ពសិក្ខាបទវីតិក្កមារហត្តា សព្ពកាលិកត្តា ច។ ឯហិភិក្ខូបសម្បទាទយោ ហិ ន សព្ពសិក្ខាបទវីតិក្កមារហា អសព្ពកាលិកា ច។ តថា ហិ អដ្ឋសុ ឧបសម្បទាសុ ញត្តិចតុត្ថកម្មូបសម្បទា ទូតេនូបសម្បទា អដ្ឋវាចិកូបសម្បទាតិ ឥមា តិស្សោយេវ ថាវរា, សេសា ពុទ្ធេ ធរមានេយេវ អហេសុំ។ តេនេវ ច **ភិក្ខុនីវិភង្គេ**បិ (បាចិ. ៦៥៨) “តត្រ យាយំ ភិក្ខុនី សមគ្គេន ឧភតោសង្ឃេន ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន អកុប្បេន ឋានារហេន ឧបសម្បន្នា, អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតា ភិក្ខុនី”តិ ទូតេនូបសម្បទាយ អដ្ឋវាចិកូបសម្បទាយ ច ឧបសម្បន្នំ អនាមសិត្វា ឧភតោសង្ឃេន ញត្តិចតុត្ថេនេវ កម្មេន ឧបសម្បន្នា ភិក្ខុនី វុត្តា, ន គរុធម្មបដិគ្គហណូបសម្បទាយ ឧបសម្បន្នា តស្សា ឧបសម្បទាយ បាដិបុគ្គលិកភាវតោ អសព្ពកាលិកត្តា។ គរុធម្មបដិគ្គហណូបសម្បទា ហិ មហាបជាបតិយា ឯវ អនុញ្ញាតត្តា បាដិបុគ្គលិកាតិ, តស្មា សព្ពសិក្ខាបទវីតិក្កមារហំ សព្ពកាលិកាយ ញត្តិចតុត្ថកម្មូបសម្បទាយ ឧបសម្បន្នមេវ គហេត្វា សព្ពសិក្ខាបទានិ បញ្ញត្តានីតិ គហេតព្ពំ។ យទិ ឯវំ បណ្ណត្តិវជ្ជេសុ សិក្ខាបទេសុ ច ឯហិភិក្ខូបសម្បន្នាទីនម្បិ សង្គហោ កថំ វិញ្ញាយតីតិ? អត្ថតោ អាបន្នត្តា។ តថា ហិ “ទ្វេ បុគ្គលា អភព្ពា អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ពុទ្ធា ច បច្ចេកពុទ្ធា ច, ទ្វេ បុគ្គលា ភព្ពា អាបត្តឹ អាបជ្ជិតុំ ភិក្ខូ ច ភិក្ខុនិយោ ចា”តិ (បរិ. ៣២២) សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា ឯហិភិក្ខូបសម្បន្នាទយោបិ អសញ្ចិច្ច អស្សតិយា អចិត្តកំ បណ្ណត្តិវជ្ជំ សហសេយ្យាទិអាបត្តឹ

អាបជ្ជន្តីតិ អត្ថោ អាបន្នន្តិ អយមេត្ថ សារោ។ យំ បនេត្ថ ឥតោ អញ្ញថា **កេនចិ** បបញ្ចិតំ, ន តំ សារតោ បច្ចេតព្ពំ។

និរុត្តិវសេនាតិ និព្ពចនវសេន។ **អភិលាបវសេនា**តិ វោហារវសេន។ **អនុប្បន្នាយ កម្មវាចាយា**តិ អនុប្បន្នាយ ញត្តិចតុត្ថកម្មវាចាយ។ **គុណវសេនា**តិ សីលាទិតំតំគុណយោគតោ។ ឯត្ថ ច ភិន្ទតិ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេតិ ភិក្ខូតិ និព្ពចនំ វេទិតព្ពំ។

ភិក្ខុបទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សិក្ខាសាជីវបទភាជនីយវណ្ណនា

សិក្ខិតព្ពាតិ អាសេវិតព្ពា។ **ឧត្តម**ន្តិ វិសិដ្ឋំ។ អធិសីលាទីសុ វិជ្ជមានេសុ សីលាទីហិបិ ភវិតព្ពំ។ យថា ហិ ឱមកតរប្បមាណំ ឆត្តំ វា ធជំ វា ឧបាទាយ អតិរេកប្បមាណំ “អតិឆត្តំ អតិធជោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវមិហាបិ “អនុក្កដ្ឋសីលំ ឧបាទាយ អធិសីលេន ភវិតព្ពំ, តថា អនុក្កដ្ឋំ ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ឧបាទាយ អធិចិត្តេន អធិបញ្ញាយ ច ភវិតព្ព”ន្តិ មនសិ កត្វា សីលាទី សរូបតោ វិភាវេតុកាមោ **“កតមំ បនេត្ថ សីល”**ន្តិអាទិមាហ។ អដ្ឋង្គសីលំ ទសង្គសីលេស្វេវ អន្តោគធត្តា វិសុំ អគ្គហេត្វា **“បញ្ចង្គទសង្គសីល”**ន្តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ **បាតិមោក្ខសំវរសីល**ន្តិ ចារិត្តវារិត្តវសេន ទុវិធំ វិនយបិដកបរិយាបន្នំ សិក្ខាបទសីលំ។ តញ្ហិ យោ នំ បាតិ រក្ខតិ, តំ មោក្ខេតិ មោចេតិ អាបាយិកាទីហិ ទុក្ខេហីតិ បាតិមោក្ខន្តិ វុច្ចតិ។ សំវរណំ សំវរោ , កាយវាចាហិ អវីតិក្កមោ។ បាតិមោក្ខមេវ សំវរោ បាតិមោក្ខសំវរោ។ សោ ឯវ សីលនដ្ឋេន សីលន្តិ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ។

អបរោ នយោ (ឧទា. អដ្ឋ. ៣១; ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៩៧) – កិលេសានំ ពលវភាវតោ បាបកិរិយាយ សុករភាវតោ បុញ្ញកិរិយាយ ច ទុក្ករភាវតោ ពហុក្ខត្តុំ អបាយេសុ បតនសីលោតិ បាតី, បុថុជ្ជនោ។ អនិច្ចតាយ វា ភវាភវាទីសុ កម្មវេគក្ខិត្តោ ឃដិយន្តំ វិយ អនវដ្ឋានេន បរិព្ភមនតោ គមនសីលោតិ បាតី, មរណវសេន វា តម្ហិ តម្ហិ សត្តនិកាយេ អត្តភាវស្ស បតនសីលោតិ បាតី, សត្តសន្តានោ, ចិត្តមេវ វា។ តំ បាតិនំ សំសារទុក្ខតោ មោក្ខេតីតិ បាតិមោក្ខំ។ ចិត្តស្ស ហិ វិមោក្ខេន សត្តោ វិមុត្តោតិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហិ “ចិត្តវោទានា វិសុជ្ឈន្តី”តិ (សំ. និ. ៣.១០០), “អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុត្ត”ន្តិ (មហាវ. ២៨) ច។

អថ វា អវិជ្ជាទិនា ហេតុនា សំសារេ បតតិ គច្ឆតិ បវត្តតីតិ បាតិ។ “អវិជ្ជានីវរណានំ សត្តានំ តណ្ហាសំយោជនានំ សន្ធាវតំ សំសរត”ន្តិ (សំ. និ. ២.១២៤) ហិ វុត្តំ។ តស្ស បាតិនោ សត្តស្ស តណ្ហាទិសំកិលេសត្តយតោ មោក្ខោ ឯតេនាតិ បាតិមោក្ខោ។ “កណ្ឋេកាឡោ”តិអាទីនំ វិយស្ស សមាសសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។

អថ វា បាតេតិ វិនិបាតេតិ ទុក្ខេហីតិ បាតិ, ចិត្តំ។ វុត្តញ្ហិ “ចិត្តេន នីយតិ លោកោ, ចិត្តេន បរិកស្សតី”តិ (សំ. និ. ១.៦២)។ តស្ស បាតិនោ មោក្ខោ ឯតេនាតិ បាតិមោក្ខោ។ បតតិ វា ឯតេន អបាយទុក្ខេ សំសារទុក្ខេ ចាតិ បាតិ, តណ្ហាសំកិលេសោ។ វុត្តញ្ហិ “តណ្ហា ជនេតិ បុរិសំ (សំ. និ. ១.៥៥-៥៧), តណ្ហាទុតិយោ បុរិសោ”តិ (អ. និ. ៤.៩; ឥតិវុ. ១៥, ១០៥) ច អាទិ។ តតោ បាតិតោ មោក្ខោតិ បាតិមោក្ខោ។

អថ វា បតតិ ឯត្ថាតិ បាតិ, ឆ អជ្ឈត្តិកពាហិរានិ អាយតនានិ។ វុត្តញ្ហិ “ឆសុ លោកោ សមុប្បន្នោ, ឆសុ កុព្ពតិ សន្ថវ”ន្តិ (សំ. និ. ១.៧០; សុ. និ. ១៧១)។ តតោ ឆអជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនសង្ខាតតោ បាតិតោ មោក្ខោតិ បាតិមោក្ខោ។

អថ វា បាតោ វិនិបាតោ អស្ស អត្ថីតិ បាតី, សំសារោ។ តតោ មោក្ខោតិ បាតិមោក្ខោ។

អថ វា សព្ពលោកាធិបតិភាវតោ ធម្មិស្សរោ ភគវា បតីតិ វុច្ចតិ, មុច្ចតិ ឯតេនាតិ មោក្ខោ, បតិនោ មោក្ខោ តេន បញ្ញត្តត្តាតិ បតិមោក្ខោ, បតិមោក្ខោ ឯវ បាតិមោក្ខោ។ សព្ពគុណានំ វា មូលភាវតោ ឧត្តមដ្ឋេន បតិ ច សោ យថាវុត្តេន អត្ថេន មោក្ខោ ចាតិ បតិមោក្ខោ, បតិមោក្ខោ ឯវ បាតិមោក្ខោ។ តថា ហិ វុត្តំ “បាតិមោក្ខន្តិ មុខមេតំ បមុខមេត”ន្តិ (មហាវ. ១៣៥) វិត្ថារោ។

អថ វា ប-ឥតិ បការេ, **អតី**តិ អច្ចន្តត្ថេ និបាតោ, តស្មា បការេហិ អច្ចន្តំ មោក្ខេតីតិ បាតិមោក្ខោ។ ឥទញ្ហិ សីលំ សយំ តទង្គវសេន សមាធិសហិតំ បញ្ញាសហិតញ្ច វិក្ខម្ភនវសេន សមុច្ឆេទវសេន ច អច្ចន្តំ មោក្ខេតិ មោចេតីតិ បាតិមោក្ខោ។

បតិ បតិ មោក្ខោតិ វា បតិមោក្ខោ, តម្ហា តម្ហា វីតិក្កមទោសតោ បច្ចេកំ មោក្ខេតីតិ អត្ថោ, បតិមោក្ខោ ឯវ បាតិមោក្ខោ។ មោក្ខោ វា និព្ពានំ, តស្ស មោក្ខស្ស បដិពិម្ពភូតោតិ បតិមោក្ខោ។ សីលសំវរោ ហិ សូរិយស្ស អរុណុគ្គមនំ វិយ និព្ពានស្ស ឧទយភូតោ តប្បដិភាគោ ច យថារហំ កិលេសនិព្ពាបនតោ, បតិមោក្ខោយេវ បាតិមោក្ខោ។ បតិវត្តតិ មោក្ខាភិមុខន្តិ វា បតិមោក្ខំ, បតិមោក្ខមេវ បាតិមោក្ខន្តិ ឯវំ តាវេត្ថ បាតិមោក្ខសទ្ទស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សំវរតិ បិទហតិ ឯតេនាតិ សំវរោ, បាតិមោក្ខមេវ សំវរោ បាតិមោក្ខសំវរោ។ សោ ឯវ សីលំ **បាតិមោក្ខសំវរសីលំ**, អត្ថតោ បន តតោ តតោ វីតិក្កមិតព្ពតោ វិរតិយោ ចេវ ចេតនា ច។

អធិសីលន្តិ វុច្ចតីតិ អនវសេសតោ កាយិកវាចសិកសំវរភាវតោ ច មគ្គសីលស្ស បទដ្ឋានភាវតោ ច បាតិមោក្ខសំវរសីលំ អធិកំ វិសិដ្ឋំ សីលំ អធិសីលន្តិ វុច្ចតិ។ **បជ្ជោតាន**ន្តិ អាលោកានំ។ ននុ ច បច្ចេកពុទ្ធាបិ ធម្មតាវសេន បាតិមោក្ខសំវរសីលេន សមន្នាគតាវ ហោន្តិ, ឯវំ សតិ កស្មា “ពុទ្ធុប្បាទេយេវ បវត្តតិ, ន វិនា ពុទ្ធុប្បាទា”តិ និយមេត្វា វុត្តន្តិ អាហ – **“ន ហិ តំ បញ្ញត្តិ ឧទ្ធរិត្វា”**តិអាទិ។ កិញ្ចាបិ បច្ចេកពុទ្ធា បាតិមោក្ខសំវរសម្បន្នាគតា ហោន្តិ, ន បន តេសំ វសេន វិត្ថារិតំ ហុត្វា បវត្តតីតិ អធិប្បាយោ។ “តមស្មិំ វត្តស្មិំ តមស្មិំ វីតិក្កមេ ឥទំ នាម ហោតី”តិ បញ្ញាបនំ អញ្ញេសំ អវិសយោ, ពុទ្ធានំយេវ ឯស វិសយោ, ពុទ្ធានំ ពលន្តិ អាហ – **“ពុទ្ធាយេវ បនា”**តិអាទិ។ លោកិយសីលស្ស អធិសីលភាវោ បរិយាយេនាតិ និប្បរិយាយមេវ តំ ទស្សេតុំ **“បាតិមោក្ខសំវរតោបិ ច មគ្គផលសម្បយុត្តមេវ សីលំ អធិសីល”**ន្តិ វុត្តំ។ **ន ហិ តំ សមាបន្នោ ភិក្ខូ**តិ គហដ្ឋេសុ សោតាបន្នានំ សទារវីតិក្កមសម្ភវតោ វុត្តំ។ តថា ហិ តេ សបុត្តទារា អគារំ អជ្ឈាវសន្តិ។

សមាទាបនំ សមាទានញ្ចាតិ អញ្ញេសំ សមាទាបនំ សយំ សមាទានញ្ច។ **អធិចិត្តន្តិ វុច្ចតី**តិ មគ្គសមាធិស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ អធិចិត្តន្តិ វុច្ចតិ។ **ន វិនា ពុទ្ធុប្បាទា**តិ កិញ្ចាបិ បច្ចេកពុទ្ធានំ វិបស្សនាបាទកំ អដ្ឋសមាបត្តិចិត្តំ ហោតិយេវ, ន បន តេ តត្ថ អញ្ញេ សមាទាបេតុំ សក្កោន្តីតិ ន តេសំ វសេន វិត្ថារិតំ ហុត្វា បវត្តតីតិ អធិប្បាយោ។ វិបស្សនាបញ្ញាយបិ អធិបញ្ញាភាសាជនេ “ន វិនា ពុទ្ធុប្បាទា”តិ វចនំ ឥមិនាវ អធិប្បាយេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ លោកិយចិត្តស្ស អធិចិត្តតា បរិយាយេនាតិ និប្បរិយាយមេវ តំ ទស្សេតុំ **“តតោបិ ច មគ្គផលចិត្តមេវ អធិចិត្ត”**ន្តិ អាហ។ **តំ បន ឥធ អនធិប្បេត**ន្តិ ឥមិនា អដ្ឋកថាវចនេន លោកិយចិត្តស្ស វសេន អធិចិត្តសិក្ខាបិ ឥធ អធិប្បេតាតិ វិញ្ញាយតិ។ **ន ហិ តំ សមាបន្នោ ភិក្ខុ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវតី**តិ ច ឥមិនា លោកិយអធិចិត្តំ សមាបន្នោ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវតីតិ អាបន្នំ។ អធិបញ្ញានិទ្ទេសេ ច “តតោបិ ច មគ្គផលបញ្ញាវ អធិបញ្ញា”តិ វត្វា “សា បន ឥធ អនធិប្បេតា។ ន ហិ តំ សមាបន្នោ ភិក្ខុ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវតី”តិ វុត្តត្តា លោកិយបញ្ញាវសេន អធិបញ្ញាសិក្ខាយបិ ឥធាធិប្បេតភាវោ តំ សមាបន្នស្ស មេថុនធម្មបដិសេវនញ្ច អដ្ឋកថាយំ អនុញ្ញាតន្តិ វិញ្ញាយតិ។ ឥទញ្ច សព្វំ “តត្រ យាយំ អធិសីលសិក្ខា, អយំ ឥមស្មិំ អត្ថេ អធិប្បេតា សិក្ខា”តិ ឥមាយ បាឡិយា ន សមេតិ។ អយញ្ហិ បាឡិ អធិសីលសិក្ខាវ ឥធ អធិប្បេតា, ន ឥតរាតិ ទីបេតិ, តស្មា បាឡិយា អដ្ឋកថាយ ច ឯវមធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ – លោកិយអធិចិត្តអធិបញ្ញាសមាបន្នស្ស តថារូបបច្ចយំ បដិច្ច “មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិស្សាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ តតោ អធិចិត្តតោ អធិបញ្ញាតោ ច បរិហានិ សម្ភវតីតិ តំ ទ្វយំ សមាបន្នេន ន សក្កា មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិតុន្តិ បាឡិយំ អធិសីលសិក្ខាវ វុត្តា។ អធិសីលសិក្ខញ្ហិ យាវ វីតិក្កមំ ន ករោតិ, តាវ សមាបន្នោវ ហោតិ។ ន ហិ ចិត្តុប្បាទមត្តេន បាតិមោក្ខសំវរសីលំ ភិន្នំ នាម ហោតីតិ។ អដ្ឋកថាយំ បន លោកិយអធិចិត្តតោ អធិបញ្ញាតោ ច បរិហាយិត្វាបិ ភិក្ខុនោ មេថុនធម្មបដិសេវនំ កទាចិ ភវេយ្យាតិ តំ ទ្វយំ អប្បធិក្ខិបិត្វា មគ្គផលធម្មានំ អកុប្បសភាវត្តា តំ សមាបន្នស្ស ភិក្ខុនោ តតោ បរិហាយិត្វា មេថុនធម្មបដិសេវនំ នាម ន កទាចិ សម្ភវតីតិ លោកុត្តរាធិចិត្តអធិបញ្ញានំយេវ បដិក្ខេបោ កតោតិ វេទិតព្ពោ។

អត្ថិ ទិន្នំ អត្ថិ យិដ្ឋន្តិអាទិនយប្បវត្តន្តិ ឥមិនា –

> “តត្ថ កតមំ កម្មស្សកតញាណំ? ‘អត្ថិ ទិន្នំ, អត្ថិ យិដ្ឋំ, អត្ថិ ហុតំ, អត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ វិបាកោ, អត្ថិ អយំ លោកោ, អត្ថិ បរោ លោកោ, អត្ថិ មាតា, អត្ថិ បិតា, អត្ថិ សត្តា ឱបបាតិកា, អត្ថិ លោកេ សមណព្រាហ្មណា សម្មគ្គតា សម្មា បដិបន្នា, យេ ឥមញ្ច លោកំ បរញ្ច លោកំ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា បវេទេន្តី’តិ យា ឯវរូបា បញ្ញា បជាននា…បេ… អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ, ឥទំ វុច្ចតិ កម្មស្សកតញាណំ។ ឋបេត្វា សច្ចានុលោមិកំ ញាណំ សព្ពាបិ សាសវា កុសលា បញ្ញា កម្មស្សកតញាណ”ន្តិ (វិភ. ៧៩៣) –

ឥមំ វិភង្គបាឡឹ សង្គណ្ហាតិ។

តត្ថ (វិភ. អដ្ឋ. ៧៩៣) **អត្ថិ ទិន្នន្តិ**អាទីសុ ទិន្នបច្ចយា ផលំ អត្ថីតិ ឥមិនា ឧបាយេន អត្ថោ វេទិតព្វោ។ **ទិន្នន្តិ** ច ទេយ្យធម្មសីសេន ទានំ វុត្តំ។ **យិដ្ឋន្តិ** មហាយាគោ, សព្ពសាធារណំ មហាទានន្តិ អត្ថោ។ **ហុតន្តិ** បហោនកសក្ការោ អធិប្បេតោ។ **អត្ថិ មាតា, អត្ថិ បិតាតិ** មាតាបិតូសុ សម្មាបដិបត្តិមិច្ឆាបដិបត្តិអាទីនំ ផលសម្ភវោ វុត្តោ។ **ឥទំ វុច្ចតីតិ** យំ ញាណំ "ឥទំ កម្មំ សកំ, ឥទំ នោ សក"ន្តិ ជានាតិ, ឥទំ កម្មស្សកតញ្ញាណំ នាម វុច្ចតីតិ អត្ថោ។ តត្ថ តិវិធំ កាយទុច្ចរិតំ ចតុព្ពិធំ វចីទុច្ចរិតំ តិវិធំ មនោទុច្ចរិតន្តិ ឥទំ **ន សកកម្មំ** នាម, តីសុ ទ្វារេសុ ទសវិធម្បិ សុចរិតំ **សកកម្មំ** នាម។ អត្តនោ វាបិ ហោតុ បរស្ស វា, សព្ពម្បិ អកុសលំ **ន សកកម្មំ** នាម។ កស្មា? អត្ថភញ្ជនតោ អនត្ថជននតោ ច។ អត្តនោ វា ហោតុ បរស្ស វា, សព្ពម្បិ កុសលំ **សកកម្មំ** នាម។ កស្មា? អនត្ថភញ្ជនតោ អត្ថជននតោ ច។ ឯវំ ជាននសមត្ថេ ឥមស្មិំ កម្មស្សកតញ្ញាណេ ឋត្វា ពហុំ ទានំ ទត្វា សីលំ បូរេត្វា ឧបោសថំ សមាទិយិត្វា សុខេន សុខំ សម្បត្តិយា សម្បត្តិំ អនុភវិត្វា និព្ពានំ បត្តានំ សត្តានំ គណនបរិច្ឆេទោ នត្ថិ។ **ឋបេត្វា សច្ចានុលោមិកំ ញាណន្តិ** មគ្គសច្ចស្ស បរមត្ថសច្ចស្ស ច អនុលោមនតោ សច្ចានុលោមិកន្តិ លទ្ធនាមំ វិបស្សនាញាណំ ឋបេត្វា អវសេសា សព្ពាបិ សាសវា កុសលា បញ្ញា កម្មស្សកតញ្ញាណមេវាតិ អត្ថោ។

តិលក្ខណាការបរិច្ឆេទកន្តិ អនិច្ចាទិលក្ខណត្តយស្ស ហុត្វា អភាវាទិអាការបរិច្ឆិន្ទនកំ។ **អធិបញ្ញាតិ វុច្ចតីតិ** មគ្គបញ្ញាយ អធិដ្ឋានភាវតោ វិបស្សនាញាណំ អធិបញ្ញាតិ វុច្ចតិ។

> "កល្យាណការី កល្យាណំ, បាបការី ច បាបកំ;
> អនុភោតិ ទ្វយមេតំ, អនុពន្ធតិ ការក"ន្តិ។ (សំ. និ. ១.២៥៦);

ឯវំ អតីតេ អនាគតេ ច វដ្ដមូលកទុក្ខសល្លក្ខណវសេន សំវេគវត្ថុតាយ វិមុត្តិអាកង្ខាយ បច្ចយភូតា កម្មស្សកតបញ្ញា អធិបញ្ញាតិបិ វទន្តិ។ លោកិយបញ្ញាយ អធិបញ្ញាភាវោ បរិយាយេនាតិ និប្បរិយាយមេវ តំ ទស្សេតុំ **"តតោបិ ច មគ្គផលបញ្ញាវ អធិបញ្ញា"**តិ វុត្តំ។

សហ អាជីវន្តិ ឯត្ថាតិ **សាជីវោ**តិ សព្ពសិក្ខាបទំ វុត្តន្តិ អាហ – **"សព្ពម្បិ…បេ…. តស្មា សាជីវន្តិ វុច្ចតី"**តិ។ តត្ថ **សិក្ខាបទន្តិ** "នាមកាយោ បទកាយោ និរុត្តិកាយោ ព្យញ្ជនកាយោ"តិ វុត្តំ ភគវតោ វចនសង្ខាតំ សិក្ខាបទំ។ **សភាគវុត្តិនោ**តិ សមានវុត្តិកា, សទិសប្បវត្តិកាតិ អត្ថោ។ **តស្មិំ សិក្ខតីតិ** ឯត្ថ អាធេយ្យាបេក្ខត្តា អធិករណស្ស កិមាធេយ្យមបេក្ខិត្វា "តស្មិ"ន្តិ អធិករណំ និទ្ទិដ្ឋន្តិ អាហ – **"តំ សិក្ខាបទំ ចិត្តស្ស អធិករណំ កត្វា"**តិ, តំ សាជីវសង្ខាតំ សិក្ខាបទំ "យថាសិក្ខាបទំ នុ ខោ សិក្ខាមិ, ន សិក្ខាមី"តិ ឯវំ បវត្តិវសេន សិក្ខាបទវិសយត្តា តទាធេយ្យភូតស្ស ចិត្តស្ស អធិករណំ កត្វាតិ អត្ថោ។ ននុ ច "សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ"តិ ឥមស្ស បទភាជនំ ករោន្តេន "យំ សិក្ខំ សាជីវញ្ច សមាបន្នោ, តទុភយំ ទស្សេត្វា តេសុ សិក្ខតិ, តេន វុច្ចតិ សិក្ខាសាជីវសមាបន្នោ"តិ វត្តព្ពំ សិយា, ឯវមវត្វា "តស្មិំ សិក្ខតិ, តេន វុច្ចតិ សាជីវសមាបន្នោ"តិ ឯត្តកមេវ កស្មា វុត្តន្តិ អន្តោលីនចោទនំ សន្ធាយាហ **"ន កេវលញ្ចាយមេតស្មិ"**ន្តិអាទិ។

តស្សា ច សិក្ខាយាតិ តស្សា អធិសីលសង្ខាតាយ សិក្ខាយ។ **សិក្ខំ បរិបូរេន្តោតិ**

សីលសំវរំ បរិបូរេន្តោ, វារិត្តសីលវសេន វិរតិសម្បយុត្តំ ចេតនំ ចារិត្តសីលវសេន វិរតិវិប្បយុត្តំ ចេតនញ្ច អត្តនិ បវត្តេន្តោតិ អត្ថោ។ **តស្មិញ្ច សិក្ខាបទេ អវីតិក្កមន្តោ សិក្ខតីតិ** "នាមកាយោ បទកាយោ និរុត្តិកាយោ ព្យញ្ជនកាយោ"តិ ឯវំ វុត្តំ ភគវតោ វចនសង្ខាតំ សិក្ខាបទំ អវីតិក្កមន្តោ ហុត្វា តស្មិំ យថាវុត្តសិក្ខាបទេ សិក្ខតីតិ អត្ថោ។ សីលសំវរបូរណំ សាជីវានតិក្កមនញ្ចាតិ ឥទមេវ ច ទ្វយំ ឥធ សិក្ខនំ នាមាតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ សាជីវានតិក្កមោ សិក្ខាបារិបូរិយា បច្ចយោ។ សាជីវានតិក្កមតោ ហិ យាវ មគ្គា សិក្ខាបារិបូរី ហោតិ។ អបិចេត្ថ "សិក្ខំ បរិបូរេន្តោ សិក្ខតី"តិ ឥមិនា វិរតិចេតនាសង្ខាតស្ស សីលសំវរស្ស វិសេសតោ សន្តានេ បវត្តនកាលោវ គហិតោ, "អវីតិក្កមន្តោ សិក្ខតី"តិ ឥមិនា បន អប្បវត្តនកាលោបិ។ សិក្ខញ្ហិ បរិបូរណវសេន អត្តនិ បវត្តេន្តោបិ និទ្ទាទិវសេន អប្បវត្តេន្តោបិ វីតិក្កមាភាវា "អវីតិក្កមន្តោ សិក្ខតី"តិ វុច្ចតីតិ។

សិក្ខាសាជីវបទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សិក្ខាបច្ចក្ខានវិភង្គវណ្ណនា

"អប្បច្ចក្ខាយ អប្បច្ចក្ខាតាយា"តិ ឧភយថាបិ បាឋោ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តោ។ **ទុព្ពល្យេ អាវិកតេបីតិ** "យំនូនាហំ ពុទ្ធំ បច្ចក្ខេយ្យ"ន្តិអាទិនា ទុព្ពលភាវេ បកាសិតេបិ។ **សិក្ខាយ បន បច្ចក្ខាតាយាតិ** "ពុទ្ធំ

បច្ចក្ខាមី”តិអាទិនា សិក្ខាយ បច្ចក្ខាតាយ។ យស្មា ទិរុត្តវចនេ គហិតេ តេន បុរិមបច្ឆិមបទានិ សំសិលិដ្ឋានិ ហោន្តិ, ន តស្មិំ អគ្គហិតេ, តស្មា ទិរុត្តវចនេន ព្យញ្ជនសិលិដ្ឋតាមត្តមេវ បយោជនន្តិ អាហ “**ព្យញ្ជនសិលិដ្ឋតាយា**”តិ។ **មុខារុឡ្ហតាយា**តិ យស្មា ឯវរូបំ វចនំ លោកស្ស មុខមារុឡ្ហំ, តស្មាតិ អត្ថោ។

ព្យញ្ជនំ សម្បាទេតីតិ តស្ស វិសុំ អត្ថាភាវតោ វុត្តមេវត្ថំ អញ្ញបទេន ទីបេន្តោ ព្យញ្ជនំ សម្បាទេតិ។ វុត្តមេវត្ថំ ការណេន វិភាវេន្តោ អាហ “**បរិវារកបទវិរហិតញ្ហិ**”តិអាទិ។ អត្ថទីបកំ បទំ **អត្ថបទំ**។

សិក្ខាបច្ចក្ខានស្សាតិ “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី”តិអាទិសិក្ខាបច្ចក្ខានវចនស្ស។ “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី”តិអាទីសុ “ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ទុព្ពល្យាវិកម្មញ្ចេវ ហោតិ សិក្ខា ច បច្ចក្ខាតា”តិ វុត្តត្តា ឧភយម្បិ ហោតីតិ អាហ – “**ឯកច្ចំ ទុព្ពល្យាវិកម្មំ អត្ថោ ហោតី**”តិ។ កិញ្ចាបិ “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី”តិអាទិសិក្ខាបច្ចក្ខានវចនស្ស ទុព្ពល្យាវិកម្មបទត្ថោ ន ហោតិ, តថាបិ “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី”តិ វុត្តេ សិក្ខាបរិបូរណេ ទុព្ពល្យាវិភាវស្សបិ គម្យមានត្តា “សិក្ខាបច្ចក្ខានស្ស ឯកច្ចំ ទុព្ពល្យាវិកម្មំ អត្ថោ ហោតី”តិ វុត្តំ។ **នំ សន្ធាយា**តិ នំ អត្ថភូតំ ទុព្ពល្យាវិកម្មំ សន្ធាយ។

វិសេសាវិសេសន្តិ ឯត្ថ យេន ទុព្ពល្យាវិកម្មមេវ ហោតិ, ន សិក្ខាបច្ចក្ខានំ, តត្ថ សិក្ខាបច្ចក្ខានទុព្ពល្យាវិកម្មានំ អត្ថិ វិសេសោ។ យេន បន សិក្ខាបច្ចក្ខានញ្ចេវ ទុព្ពល្យាវិកម្មញ្ច ហោតិ, តត្ថ នេវត្ថិ វិសេសោតិ វេទិតព្ពំ។ កបកិច្ចជីវនេតិ ធាតូសុ បឋិតត្តា វុត្តំ “**កិច្ចជីវិកប្បត្តោ**”តិ។ ឧក្កណ្ឋនំ ឧក្កណ្ឋា, កិច្ចជីវិកា, តំ ឥតោ បត្តោតិ **ឧក្កណ្ឋិតោ។ ឥតោ**តិ ឥតោ ឋានតោ, ឥតោ វិហារតោ វា។ **ឯត្ថា**តិ គន្ថុមិច្ឆិតំ បទេសំ វទតិ។ អនភិរតិយា បីឡិតោ វិក្ខិត្តចិត្តោ ហុត្វា សីសំ ឧក្ខិបិត្វា ឧទ្ធំមុខោ ឥតោ ចិតោ ច ឱលោកេន្តោ អាហិណ្ឌតីតិ អាហ “**ឧទ្ធំ កណ្ឋំ កត្វា វិហរមានោ**”តិ។

អឌ្ឌីយមានោតិ ឯត្ថ អដ្ដមិវ អត្តានមាចរតិ អឌ្ឌីយតីតិ អឌ្ឌីយសទ្ទស្ស អន្តោគធឧបមានភូតកម្មត្តា ឧបមេយ្យភូតេន អត្តនាវ សកម្មកត្តំ, ន ភិក្ខុភាវេនាតិ អាហ “**ភិក្ខុភាវន្តិ ភិក្ខុភាវេនា**”តិ។ ន ហិ សោ ភិក្ខុភាវំ អដ្ដមិវ អាចរតិ, កិញ្ចរហិ អត្តានំ តស្មា ភិក្ខុភាវេន ករណភូតេន អត្តានំ អឌ្ឌីយមានោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោតិ អាហ “**ករណត្ថេ ឧបយោគវចន**”ន្តិ។ **កណ្ឋេ អាសត្តេន អឌ្ឌីយេយ្យា**តិ ឯត្ថ បន ករណត្ថេយេវ ករណវចនន្តិ អាហ – “**យថាលក្ខណំ ករណវចនេនេវ វុត្ត**”ន្តិ។ កត្តុអត្ថេ វា ឧបយោគវចនំ ទដ្ឋព្ពន្តិ អាហ – “**តេន វា ភិក្ខុភាវេនា**”តិអាទិ, តេន កត្តុភូតេន ភិក្ខុភាវេនាតិ អត្ថោ។ ឥមស្មិំ បនត្ថេ អដ្ដំ ករោតីតិ អឌ្ឌីយតីតិ អឌ្ឌីយ-សទ្ទំ និប្ផាទេត្វា តតោ កម្មនិ មាន-សទ្ទេ កតេ “អឌ្ឌីយមានោ”តិ បទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។ តេនេវាហ – “**អដ្ដោ ករិយមានោ បីឡិយមានោ**”តិ។ **ជិគុច្ឆមានោ**តិ ឥមិនា បន សម្ពន្ធេ ករិយមានេ ភិក្ខុភាវន្តិ ឧបយោគត្ថេ ឯវ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ – “**អសុចិំ វិយ តំ ជិគុច្ឆន្តោ**”តិ, តំ ភិក្ខុភាវំ ជិគុច្ឆន្តោតិ អត្ថោ។ **សចាហ**ន្តិ សចេ អហំ។

បច្ចក្ខានាការេន វុត្តានីតិ “បច្ចក្ខេយ្យំ បច្ចក្ខេយ្យ”ន្តិ វុត្តត្តា បច្ចក្ខានាការសម្ពន្ធេន វុត្តានិ។ **ភាវវិកប្បាការេនា**តិ “អស្សំ អស្ស”ន្តិ អាគតត្តា យំ យំ ភវិតុកាមោ, តស្ស តស្ស ភាវស្ស វិកប្បាការេន, ភិក្ខុភាវតោ អញ្ញភាវវិកប្បាការេនាតិ អធិប្បាយោ។

៥០. ន ឧស្សហាមីតិ អត្តនោ តត្ថ តត្ថ ឧស្សហាភាវំ ទស្សេតិ។ **ន វិសហាមី**តិ ឯកភត្តាទីនំ អសយ្ហភាវំ ទស្សេតិ។ **ន រមាមី**តិ “បព្ពជ្ជាមូលកំ នត្ថិ មេ សុខ”ន្តិ ទស្សេតិ។ **នាភិរមាមី**តិ បព្ពជ្ជាយ អត្តនោ សន្តោសាភាវំ ទស្សេតិ។

ឥទានិ សិក្ខាបច្ចក្ខានវារេ បត្វា អយំ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ – តត្ថ “សាមញ្ញា ចវិតុកាមោ”តិអាទីហិ បទេហិ ចិត្តនិយមំ ទស្សេតិ។ “ពុទ្ធំ ធម្ម”ន្តិអាទីហិ បទេហិ ខេត្តនិយមំ ទស្សេតិ។ យថា ហិ លោកេ សស្សានំ រុហនដ្ឋានំ “ខេត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ, ឯវមិទម្បិ សិក្ខាបច្ចក្ខានស្ស រុហនដ្ឋានត្តា “ខេត្ត”ន្តិ វុច្ចតិ។ “បច្ចក្ខាមិ ធារេហី”តិ ឯតេន កាលនិយមំ ទស្សេតិ។ “វទតី”តិ ឥមិនា បយោគនិយមំ ទស្សេតិ។ “អលំ មេ ពុទ្ធេន, កិន្នុ មេ ពុទ្ធេន, ន មមត្ថោ ពុទ្ធេន, សុមុត្តាហំ ពុទ្ធេនា”តិអាទីហិ អនាមដ្ឋកាលវសេនបិ បច្ចក្ខានំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ “វិញ្ញាបេតី”តិ ឥមិនា វិជាននិយមំ ទស្សេតិ។ “ឧម្មត្តកោ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតិ, ឧម្មត្តកស្ស សន្តិកេ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតី”តិអាទីហិ បុគ្គលនិយមំ ទស្សេតិ។ “អរិយកេន មិលក្ខស្ស សន្តិកេ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតិ, សោ ច នប្បដិវិជានាតិ, អប្បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា”តិអាទីហិ បុគ្គលាទិនិយមេ សតិបិ វិជាននិយមាសម្ភវំ ទស្សេតិ ។ “ទវាយ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតិ, អប្បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា”តិអាទីហិ ខេត្តាទិនិយមេ សតិបិ ចិត្តនិយមាភាវេន ន រុហតីតិ ទស្សេតិ។ “សាវេតុកាមោ ន សាវេតិ, អបច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា”តិ ឥមិនា ចិត្តនិយមេបិ សតិ បយោគនិយមាភាវេន ន រុហតីតិ ទស្សេតិ។ “អវិញ្ញុស្ស សាវេតិ, វិញ្ញុស្ស ន សាវេតី”តិ ឯតេហិ ចិត្តខេត្តកាលបយោគ

បុគ្គលវិជាននិយមេបិ សតិ យំ បុគ្គលំ ឧទ្ទិស្ស សាវេតិ, តស្សេវ សវនេន រុហតិ, ន អញ្ញស្សាតិ ទស្សេតិ។ “សព្ពសោ វា បន ន សាវេតិ, អប្បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា”តិ ឥទំ បន ចិត្តាទិនិយមេនេវ សិក្ខា បច្ចក្ខាតា ហោតិ, ន អញ្ញថាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តស្មា ចិត្តខេត្តកាលបយោគបុគ្គលវិជាននិយមវសេន សិក្ខាយ បច្ចក្ខានំ ញត្វា តទភាវេន អប្បច្ចក្ខានំ វេទិតព្ពំ។

កថំ? ឧបសម្បន្នភាវតោ ចវិតុកាមតាចិត្តេនេវ ហិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន ទវា វា រវា វា ភណន្តស្ស។ ឯវំ **ចិត្តវសេន** សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។

តថា “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមិ, ធម្មំ បច្ចក្ខាមិ, សង្ឃំ បច្ចក្ខាមិ, សិក្ខំ, វិនយំ, បាតិមោក្ខំ, ឧទ្ទេសំ, ឧបជ្ឈាយំ, អាចរិយំ, សទ្ធិវិហារិកំ, អន្តេវាសិកំ, សមានុបជ្ឈាយកំ, សមានាចរិយកំ, សព្រហ្មចារិំ បច្ចក្ខាមី”តិ ឯវំ វុត្តានំ ពុទ្ធាទីនំ ចតុទ្ទសន្នំ, “គិហីតិ មំ ធារេហិ, ឧបាសកោ, អារាមិកោ, សាមណេរោ, តិត្ថិយោ, តិត្ថិយសាវកោ, អស្សមណោ, អសក្យបុត្តិយោតិ មំ ធារេហី”តិ ឯវំ វុត្តានំ គិហិអាទីនំ អដ្ឋន្នញ្ចាតិ ឥមេសំ ទ្វាវីសតិយា ខេត្តបទានំ យស្ស កស្សចិ សវេវចនស្ស វសេន តេសុ ច យំកិញ្ចិ វត្តុកាមស្ស យំកិញ្ចិ វទតោបិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន រុក្ខាទីនំ អញ្ញតរស្ស នាមំ គហេត្វា សិក្ខំ បច្ចក្ខន្តស្ស។ ឯវំ **ខេត្តវសេន** សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។

តត្ថ យទេតំ “បច្ចក្ខាមី”តិ ច “មំ ធារេហី”តិ ច វុត្តំ វត្តមានកាលវចនំ, យានិ ច “អលំ មេ ពុទ្ធេន, កិន្នុ មេ ពុទ្ធេន, ន មមត្ថោ ពុទ្ធេន, សុមុត្តាហំ ពុទ្ធេនា”តិអាទិនា នយេន អាខ្យាតវសេន កាលំ អនាមសិត្វា បុរិមេហិ ចុទ្ទសហិ បទេហិ សទ្ធិំ យោជេត្វា វុត្តានិ “អលំ មេ”តិអាទីនិ ចត្តារិ បទានិ, តេសំយេវ ច សវេវចនានំ វសេន បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន “បច្ចក្ខាសិ”ន្តិ វា “បច្ចក្ខិស្ស”ន្តិ វា “មំ ធារេសី”តិ វា “ធារេស្សសី”តិ វា “យន្នូនាហំ បច្ចក្ខេយ្យ”ន្តិ វាតិអាទីនិ អតីតានាគតបរិកប្បវចនានិ ភណន្តស្ស។ ឯវំ **វត្តមានកាលវសេន** ចេវ **អនាមដ្ឋកាលវសេន** ច បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។

បយោគោ បន ទុវិធោ កាយិកោ វាចសិកោ។ តត្ថ “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី”តិអាទិនា នយេន យាយ កាយចិ ភាសាយ វចីភេទំ កត្វា វាចសិកបយោគេនេវ បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន អក្ខរលិខនំ វា ហត្ថមុទ្ទាទិទស្សនំ វា កាយបយោគំ ករោន្តស្ស។ ឯវំ **វាចសិកបយោគេនេវ** បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។

បុគ្គលោ បន ទុវិធោ យោ ច បច្ចក្ខាតិ, យស្ស ច បច្ចក្ខាតិ។ តត្ថ យោ បច្ចក្ខាតិ, សោ សចេ ឧម្មត្តកខិត្តចិត្តវេទនាដ្ដានំ អញ្ញតរោ ន ហោតិ។ យស្ស បន បច្ចក្ខាតិ, សោ សចេ មនុស្សជាតិកោ ហោតិ, ន ច ឧម្មត្តកាទីនំ អញ្ញតរោ, សម្មុខីភូតោ ច សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ។ ន ហិ អសម្មុខីភូតស្ស ទូតេន វា បណ្ណេន វា អារោចនំ រុហតិ។ ឯវំ **យថាវុត្តបុគ្គលវសេន** បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។

វិជាននម្បិ និយមិតានិយមិតវសេន ទុវិធំ។ តត្ថ យស្ស យេសំ វា និយមេត្វា “ឥមស្ស ឥមេសំ វា អារោចេមី”តិ វទតិ, សចេ តេ យថា បកតិយា លោកេ មនុស្សា វចនំ សុត្វា អាវជ្ជនសមយេ ជានន្តិ, ឯវំ តស្ស វចនានន្តរមេវ តស្ស “អយំ ឧក្កណ្ឋិតោ”តិ វា “គិហិភាវំ បត្ថយតី”តិ វា យេន កេនចិ អាការេន សិក្ខាបច្ចក្ខានភាវំ ជានន្តិ, បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា។ អថ អបរភាគេ “កិំ ឥមិនា វុត្ត”ន្តិ ចិន្តេត្វា ជានន្តិ, អញ្ញេ វា ជានន្តិ, អប្បច្ចក្ខាតាវ ហោតិ សិក្ខា។ អនិយមេត្វា អារោចេន្តស្ស បន សចេ វុត្តនយេន យោ កោចិ មនុស្សជាតិកោ វចនត្ថំ ជានាតិ, បច្ចក្ខាតាវ ហោតិ សិក្ខា។ ឯវំ **វិជាននវសេន** បច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន តទភាវេន។ ឥតិ ឥមេសំ វុត្តប្បការានំ ចិត្តាទីនំ វសេនេវ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន អញ្ញថាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

៥១. “វទតី”តិ វចីភេទប្បយោគំ ទស្សេត្វា តទនន្តរំ “វិញ្ញាបេតី”តិ វុត្តត្តា តេនេវ វចីភេទេន អធិប្បាយវិញ្ញាបនំ ឥធាធិប្បេតំ, ន យេន កេនចិ ឧបាយេនាតិ អាហ **“តេនេវ វចីភេទេនា”**តិ។ **បទបច្ចាភដ្ឋំ កត្វា**តិ បទវិបរាវត្តិំ កត្វា។ ឥទញ្ច បទប្បយោគស្ស អនិយមិតត្តា វុត្តំ។ យថា ហិ លោកេ “អាហរ បត្តំ, បត្តំ អាហរា”តិ អនិយមិតេន បទប្បយោគេន តទត្ថវិញ្ញាបនំ ទិដ្ឋំ, ឯវមិធាបិ “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមិ, បច្ចក្ខាមិ ពុទ្ធ”ន្តិ អនិយមិតេន បទប្បយោគេន តទត្ថវិញ្ញាបនំ ហោតិយេវាតិ អធិប្បាយោ។ ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមីតិ អត្ថប្បធានោ អយំ និទ្ទេសោ, ន សទ្ទប្បធានោតិ អាហ **“មិលក្ខភាសាសុ វា អញ្ញតរភាសាយ តមត្ថំ វទេយ្យា”**តិ។ មាគធភាសតោ អវសិដ្ឋា សព្ពាបិ អន្ធទមិឡាទិភាសា មិលក្ខភាសាតិ វេទិតព្ពា។ ខេត្តបទេសុ ឯកំ វត្តុកាមោ សចេបិ អញ្ញំ វទេយ្យ, ខេត្តបទន្តោគធត្តា បច្ចក្ខាតាវ ហោតិ សិក្ខាតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមីតិ វត្តុកាមោ”**តិអាទិ។ យទិបិ “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី”តិ វត្តុំ អនិច្ឆន្តោ ចិត្តេន តំ បដិក្ខិបិត្វា អញ្ញំ វត្តុកាមោ បុន វិរជ្ឈិត្វា តមេវ វទេយ្យ, តថាបិ សាសនតោ ចវិតុកាមតាចិត្តេ សតិ ខេត្តបទស្សេវ វុត្តត្តា អង្គបារិបូរិសម្ភវតោ ហោតេវ សិក្ខាបច្ចក្ខានន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណ**ន្តិ សិក្ខាបច្ចក្ខានស្ស រុហនដ្ឋានភូតំ ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណំ។

“បច្ចក្ខាមិ ធារេហី”តិ វត្តមានកាលស្ស បធានភាវេន វុត្តមិច្ឆិតត្តា អតីតានាគតបរិកប្បវចនេហិ នេវត្ថិ សិក្ខាបច្ចក្ខានន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ **“សចេ បន ពុទ្ធំ បច្ចក្ខិន្តិ វា”**តិអាទិ។ **វទតិ វិញ្ញាបេតី**តិ ឯត្ថ **វទតី**តិ ឥមិនា បយោគស្ស និយមិតត្តា ឯកស្ស សន្តិកេ អត្តនោ វចីភេទប្បយោគេនេវ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន ទូត សាសនាទិប្បយោគេនាតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“ទូតំ វា បហិណាតី”**តិអាទិ។ តត្ថ “មម សិក្ខាបច្ចក្ខានភាវំ កថេហី”តិ មុខសាសនវសេន “ទូតំ វា បហិណាតី”តិ វុត្តំ។ បណ្ណេ លិខិត្វា បហិណនវសេន **“សាសនំ វា បេសេតី”**តិ វុត្តំ។ រុក្ខាទីសុ អក្ខរានិ លិខិត្វា ទស្សនវសេន **“អក្ខរំ វា ឆិន្ទតី”**តិ វុត្តំ។ **ហត្ថមុទ្ទាយ វា តមត្ថំ អារោចេតី**តិ ហត្ថេន អធិប្បាយវិញ្ញាបនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អធិប្បាយវិញ្ញាបកោ ហិ ហត្ថវិការោ ហត្ថមុទ្ទា។ ហត្ថ-សទ្ទោ ចេត្ថ តទេកទេសេសុ អង្គុលីសុ ទដ្ឋព្ពោ “ន សព្ពំ ហត្ថំ មុខេ បក្ខិបិស្សាមី”តិអាទីសុ (បាចិ. ៦១៨) វិយ។ តស្មា អធិប្បាយវិញ្ញាបកេន អង្គុលិសង្កោចាទិនា ហត្ថវិការេន តមត្ថំ អារោចេតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ចិត្តសម្បយុត្តន្តិ បច្ចក្ខាតុកាមតាចិត្តសម្បយុត្តំ។ ឥទានិ វិជាននវសេន សិក្ខាបច្ចក្ខានំ និយមិតា និយមិតវសេន ទ្វិធា វេទិតព្ពន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ – **“យទិ អយមេវ ជានាតូ”**តិអាទិ។ អយញ្ហ វិភាគោ “វទតិ វិញ្ញាបេតីតិ ឯកវិសយត្តា យស្ស វទតិ, តស្សេវ វិជាននំ អធិប្បេតំ, ន អញ្ញស្សា”តិ ឥមិនា នយេន លទ្ធោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ យស្ស វទតិ, តតោ អញ្ញំ វិញ្ញាបេតីតិ អយមត្ថោ សម្ភវតិ។ **សោយេវ ជានាតី**តិ អវធារណេន តស្មិំ អវិជានន្តេយេវ អញ្ញស្ស ជាននំ បដិក្ខិបតិ។ តេនេវាហ – **“អថ សោ ន ជានាតិ, អញ្ញោ សមីបេ ឋិតោ ជានាតិ, អបច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា”**តិ។ តស្មា “អយមេវ ជានាតូ”តិ ឯកំ និយមេត្វា អារោចិតេ យទិបិ សោបិ ជានាតិ អញ្ញោបិ, និយមិតស្ស បន និយមិតវសេន វិជាននសម្ភវតោ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ “អញ្ញោ មា ជានាតូ”តិ អនិយមិតត្តា។ **ទ្វិន្នម្បិ និយមេត្វា**តិ ឥទំ “ទ្វេ វា ជានន្តុ ឯកោ វា, ឥមេសំយេវ ទ្វិន្នំ អារោចេមី”តិ ឯវំ និយមេត្វា អារោចនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនេវាហ – **“ឯកស្មិំ ជានន្តេបិ ទ្វីសុ ជានន្តេសុបី”**តិ។ តស្មា “ទ្វេយេវ ជានន្តុ, ឯកោ មា ជានាតូ”តិ ឯវំ ទ្វិន្នំ និយមេត្វា អារោចិតេ ទ្វីសុយេវ ជានន្តេសុ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិ, ន ឯកស្មិំ ជានន្តេតិ វទន្តិ។

សភាគេតិ វិស្សាសិកេ។ **បរិសង្កមានោ**តិ “សចេ តេ ជានេយ្យុំ, មំ តេ វារេស្សន្តី”តិ អាសង្កមានោ។ **សមយញ្ញូ**តិ សាសនាចារកុសលោ, ឥធ បន តទធិប្បាយជាននមត្តេនបិ សមយញ្ញូ នាម ហោតិ។ តេនេវ អាហ – **“ឧក្កណ្ឋិតោ អយំ…បេ… សាសនតោ ចុតោតិ ជានាតី”**តិ។ តស្មា “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី”តិ ឥមស្ស អត្ថំ ញត្វាបិ សចេ “អយំ ភិក្ខុភាវតោ ចវិតុកាមោ, គិហី វា ហោតុកាមោ”តិ ន ជានាតិ, អប្បច្ចក្ខាតាវ ហោតិ សិក្ខា។ សចេ បន “ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី”តិ វចនស្ស អត្ថំ អជានិត្វាបិ “ឧក្កណ្ឋិតោ គិហី ហោតុកាមោ”តិ អធិប្បាយំ ជានាតិ, បច្ចក្ខាតាវ ហោតិ សិក្ខា។ អញ្ញស្មិំ ខណេ សោតវិញ្ញាណវីថិយា សទ្ទគ្គហណំ, អញ្ញស្មិំយេវ ច មនោវិញ្ញាណវីថិយា តទត្ថវិជាននន្តិ អាហ – **“តង្ខណញ្ញេវ បន អបុព្ពំ អចរិមំ ទុជ្ជាន”**ន្តិ។ ន ហិ ឯកស្មិំយេវ ខណេ សទ្ទសវនំ តទត្ថវិជាននញ្ច សម្ភវតិ។ តថា ហិ “ឃដោ”តិ វា “បដោ”តិ វា កេនចិ វុត្តេ តត្ថ ឃ-សទ្ទំ បច្ចុប្បន្នំ គហេត្វា ឯកា សោតវិញ្ញាណវីថិ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈតិ, តទនន្តរំ ឯកា មនោវិញ្ញាណវីថិ តមេវ អតីតំ គហេត្វា ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ តេន វុត្តវចនេ យត្តកានិ អក្ខរានិ ហោន្តិ, តេសុ ឯកមេកំ អក្ខរំ បច្ចុប្បន្នមតីតញ្ច គហេត្វា សោតវិញ្ញាណវីថិយា មនោវិញ្ញាណវីថិយា ច ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធាយ អវសានេ តានិ អក្ខរានិ សម្បិណ្ឌេត្វា អក្ខរសមូហំ គហេត្វា ឯកា មនោវិញ្ញាណវីថិ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈតិ។ តទនន្តរំ “អយមក្ខរសមូហោ ឯតស្ស នាម”ន្តិ នាមបញ្ញត្តិគ្គហណវសេន អបរាយ មនោវិញ្ញាណវីថិយា ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធាយ តទនន្តរំ ឧប្បន្នាយ មនោវិញ្ញាណវីថិយា “អយមេតស្ស អត្ថោ”តិ បកតិយា តទត្ថវិជាននំ សម្ភវតិ។

អាវជ្ជនសមយេនាតិ ភុម្មត្ថេ ករណវចនំ, អត្ថាភោគសមយេតិ អត្ថោ។ ឥទានិ តមេវ អាវជ្ជនសមយំ វិភាវេន្តោ អាហ – **“យថា បកតិយា…បេ… ជានន្តី”**តិ។ តេនេវ វចីភេទេន អធិប្បាយវិញ្ញាបនស្ស ឥធាធិប្បេតត្តា អបរភាគេ “កឹ ឥមិនា វុត្ត”ន្តិ តំ កង្ខន្តស្ស ចិរេន អធិប្បាយវិជាននំ អញ្ញេនបិ កេនចិ ឧបាយន្តរេន សម្ភវតិ, ន កេវលំ វចីភេទមត្តេនាតិ អាហ – **“អថ អបរភាគេ…បេ… អប្បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា”**តិ។ “គិហី ភវិស្សាមី”តិ វុត្តេ អត្ថភេទោ កាលភេទោ ច ហោតីតិ អប្បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា។ “ធារេហី”តិ ហិ ឥមស្ស យោ អត្ថោ កាលោ ច, ន សោ “ភវិស្សាមី”តិ ឯតស្ស។ “គិហី ហោមី”តិ វុត្តេ បន អត្ថភេទោយេវ, ន កាលភេទោ “ហោមី”តិ វត្តមានកាលស្សេវ វុត្តត្តា។ “គិហី ជាតោម្ហិ, គិហីម្ហី”តិ ឯត្ថាបិ អត្ថស្ស ចេវ កាលស្ស ច ភិន្នត្តា អប្បច្ចក្ខាតា ហោតិ សិក្ខា។ “អជ្ជ បដ្ឋាយា”តិ ឥទំ តថា វុត្តេបិ ទោសភាវតោ បរិបុណ្ណំ កត្វា វុត្តំ។ “ធារេហី”តិ អត្ថប្បធានត្តា និទ្ទេសស្ស បរិយាយវចនេហិបិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិយេវាតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“ជានាហី”**តិអាទិ។ ធារេហិ ជានាហិ សញ្ជានាហិ មនសិ ករោហីតិ ហិ ឯតានិ បទានិ អត្ថតោ កាលតោ ច អភិន្នានិ។

៥២. **ឬរិមានេវ ចុទ្ទសា**តិ ពុទ្ធាទិសព្រហ្មចារិបរិយន្តានិ។ ហោតុ ភវតូតិ ឥទម្បិ បដិក្ខេបមត្តមេវាតិ អាហ "**ហោតុ, បរិយត្តន្តិ អត្ថោ**"តិ។

៥៣. **វណ្ណបដ្ឋាន**ន្តិ មហាសង្ឃិកានំ ពុទ្ធគុណបរិទីបកំ ឯកំ សុត្តន្តិ វទន្តិ។ **ឧបាលិគាថាសូ**តិ (ម. និ. ២.៧៦) –

"ធីរស្ស វិគតមោហស្ស,
បភិន្នខីលស្ស វិជិតវិជយស្ស;
អនីឃស្ស សុសមចិត្តស្ស;
វុទ្ធសីលស្ស សាធុបញ្ញស្ស;
វេសមន្តរស្ស វិមលស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មិ។

"អកថំកថិស្ស តុសិតស្ស;
វន្តលោកាមិសស្ស មុទិតស្ស;
កតសមណស្ស មនុជស្ស;
អន្តិមសារីរស្ស នរស្ស;
អនោបមស្ស វិរជស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មិ។

"អសំសយស្ស កុសលស្ស;
វេនយិកស្ស សារថិវរស្ស;
អនុត្តរស្ស រុចិរធម្មស្ស;
និក្កង្ខស្ស បភាសកស្ស;
មានច្ឆិទស្ស វីរស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មិ។

"និសភស្ស អប្បមេយ្យស្ស;
គម្ភីរស្ស មោនប្បត្តស្ស;
ខេមង្ករស្ស វេទស្ស;
ធម្មដ្ឋស្ស សំវុតត្តស្ស;
សង្គាតិគស្ស មុត្តស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មិ។

"នាគស្ស បន្តសេនស្ស;
ខីណសំយោជនស្ស មុត្តស្ស;
បដិមន្តកស្ស ធោនស្ស;
បន្នទ្ធជស្ស វីតរាគស្ស;
ទន្តស្ស និប្បបញ្ចស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មិ។

"ឥសិសត្តមស្ស អកុហស្ស;
តេវិជ្ជស្ស ព្រហ្មប្បត្តស្ស;
ន្ហាតកស្ស បទកស្ស;
បស្សទ្ធស្ស វិទិតវេទស្ស;
បុរិន្ទទស្ស សក្កស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មិ។

"អរិយស្ស ភាវិតត្តស្ស;
បត្តិប្បត្តស្ស វេយ្យាករណស្ស;

សតិមតោ វិបស្សិស្ស;
អនភិនតស្ស នោ អបនតស្ស;
អនេជស្ស វសិប្បត្តស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មិ។

“សមុគ្គតស្ស ឈាយិស្ស;
អននុគតន្តរស្ស សុទ្ធស្ស;
អសិតស្ស ហិតស្ស;
បវិវិត្តស្ស អគ្គប្បត្តស្ស;
តិណ្ណស្ស តារយន្តស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មិ។

“សន្តស្ស ភូរិបញ្ញស្ស;
មហាបញ្ញស្ស វីតលោភស្ស;
តថាគតស្ស សុគតស្ស;
អប្បដិបុគ្គលស្ស អសមស្ស;
វិសារទស្ស និបុណស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មិ។

“តណ្ហច្ឆិទស្ស ពុទ្ធស្ស;
វីតធូមស្ស អនុបលិត្តស្ស;
អាហុនេយ្យស្ស យក្ខស្ស;
ឧត្តមបុគ្គលស្ស អតុលស្ស;
មហតោ យសគ្គប្បត្តស្ស;
ភគវតោ តស្ស សាវកោហមស្មី”តិ។ –

ឯវំ ឧបាលិគហបតិនា វុត្តាសុ ឧបាលិសុត្តេ អាគតគាថាសុ។

យថាវុតមេវាតិ យថាវុត្តមេវ, បាឡិយំ អាគតមេវាតិ អធិប្បាយោ។ យស្មា “សម្មាសម្ពុទ្ធំ អនន្តពុទ្ធី អនោមពុទ្ធី ពោធិបញ្ញាណ”ន្តិ ឥមានិ វណ្ណបដ្ឋានេ អាគតនាមានិ, “ធីរ”ន្តិអាទីនិ បន ឧបាលិគាថាសុ អាគតនាមានិ។ តត្ថ ពោធិ វុច្ចតិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, តំ សញ្ញាននហេតុត្តា បញ្ញាណំ ឯតស្សាតិ **ពោធិបញ្ញាណោ**, ភគវា។ ធិយា បញ្ញាយ រាតិ គណ្ហាតិ , សេវតីតិ វា **ធីរោ**។ សមុច្ឆិន្នសព្ពចេតោខីលត្តា **បភិន្នខីលោ**។ សព្ពបុថុជ្ជនេ វិជិនីសុ វិជយន្តិ វិជិនិស្សន្តិ ចាតិ វិជយា។ កេ តេ? មច្ចុមារកិលេសមារទេវបុត្តមារា។ តេ វិជិតា វិជយា ឯតេនាតិ **វិជិតវិជយោ**, ភគវា។ កិលេសមារមច្ចុមារវិជយេនេវ បនេត្ថ អភិសង្ខារក្ខន្ធមារាបិ វិជិតាវ ហោន្តីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ស្វាក្ខាតន្តិអាទីសុ (វិសុទ្ធិ. ១.១៤៧) សាត្ថសព្យញ្ជនកេវលបរិបុណ្ណបរិសុទ្ធព្រហ្មចរិយស្ស បកាសនតោ **ស្វាក្ខាតោ** ធម្មោ, អត្ថវិបល្លាសាភាវតោ វា សុដ្ឋុ អក្ខាតោតិ **ស្វាក្ខាតោ**។ យថា ហិ អញ្ញតិត្ថិយានំ ធម្មស្ស អត្ថោ វិបល្លាសំ អាបជ្ជតិ “អន្តរាយិកា”តិ វុត្តធម្មានំ អន្តរាយិកត្តាភាវតោ, “និយ្យានិកា”តិ ច វុត្តធម្មានំ និយ្យានិកត្តាភាវតោ, តេន តេ អញ្ញតិត្ថិយា ទុរក្ខាតធម្មាយេវ ហោន្តិ, ន តថា ភគវតោ ធម្មស្ស អត្ថោ វិបល្លាសំ អាបជ្ជតិ “ឥមេ ធម្មា អន្តរាយិកា និយ្យានិកា”តិ ឯវំ វុត្តធម្មានំ តថាភាវានតិក្កមនតោតិ។ ឯវំ តាវ បរិយត្តិធម្មោ ស្វាក្ខាតោ ធម្មោ។

លោកុត្តរធម្មោ បន និព្ពានានុរូបាយ បដិបត្តិយា បដិបទានុរូបស្ស ច និព្ពានស្ស អក្ខាតត្តា ស្វាក្ខាតោ។ យថាហ –

“សុបញ្ញត្តា ខោ បន តេន ភគវតា សាវកានំ និព្ពានគាមិនី បដិបទា សំសន្ទតិ និព្ពានញ្ច បដិបទា ច។ សេយ្យថាបិ នាម គង្គោទកំ យមុនោទកេន សំសន្ទតិ សមេតិ, ឯវមេវ សុបញ្ញត្តា តេន ភគវតា សាវកានំ និព្ពានគាមិនី បដិបទា សំសន្ទតិ និព្ពានញ្ច បដិបទា ចា”តិ (ទី. និ. ២.២៩៦)។

អរិយមគ្គោ ចេត្ថ អន្តទ្វយំ អនុបគម្ម មជ្ឈិមាបដិបទាភូតោវ “មជ្ឈិមា បដិបទា”តិ អក្ខាតត្តា ស្វាក្ខាតោ។ សាមញ្ញផលានិ បដិប្បស្សទ្ធកិលេសានេវ “បដិប្បស្សទ្ធកិលេសានី”តិ អក្ខាតត្តា ស្វាក្ខាតានិ។ និព្ពានំ សស្សតាមតតាណលេណាទិសភាវមេវ សស្សតាទិសភាវវសេន អក្ខាតត្តា ស្វាក្ខាតន្តិ ឯវំ លោកុត្តរធម្មោបិ ស្វាក្ខាតោ។

អរិយមគ្គោ អត្តនោ សន្តានេ រាគាទីនំ អភាវំ ករោន្តេន អរិយបុគ្គលេន សាមំ ទដ្ឋព្វោ “អរិយមគ្គេន មម រាគាទយោ បហីនា”តិ សយំ អត្តនា អនញ្ញនេយ្យេន បស្សិតព្វោតិ សន្ទិដ្ឋិ, សន្ទិដ្ឋិ ឯវ **សន្ទិដ្ឋិកោ**។ អបិច នវវិធោ លោកុត្តរធម្មោ យេន យេន អធិគតោ ហោតិ, តេន តេន អរិយសាវកេន បរសទ្ធាយ គន្តព្វតំ ហិត្វា បច្ចក្ខញាណេន សយំ ទដ្ឋព្វោតិ **សន្ទិដ្ឋិកោ**។ អថ វា បសត្ថា ទិដ្ឋិ សន្ទិដ្ឋិ, សន្ទិដ្ឋិយា ជយតីតិ **សន្ទិដ្ឋិកោ**។ តថា ហេត្ថ អរិយមគ្គោ សម្បយុត្តាយ, អរិយផលំ ការណភូតាយ, និព្ពានំ វិសយិភូតាយ សន្ទិដ្ឋិយា កិលេសេ ជយតិ, តស្មា យថា រថេន ជយតីតិ រថិកោ, ឯវំ នវវិធោបិ លោកុត្តរធម្មោ សន្ទិដ្ឋិយា ជយតីតិ សន្ទិដ្ឋិកោ។ អថ វា ទិដ្ឋន្តិ ទស្សនំ វុច្ចតិ, ទិដ្ឋមេវ សន្ទិដ្ឋំ, សន្ទស្សនន្តិ អត្ថោ។ សន្ទិដ្ឋំ អរហតីតិ **សន្ទិដ្ឋិកោ**។ លោកុត្តរធម្មោ ហិ ភាវនាភិសមយវសេន សច្ឆិកិរិយាភិសមយវសេន ច ទិស្សមានោយេវ វដ្ដភយំ និវត្តេតិ, តស្មា យថា វត្ថមរហតីតិ វត្ថិកោ, ឯវំ សន្ទិដ្ឋំ អរហតីតិ សន្ទិដ្ឋិកោ។

អត្តនោ ផលទានំ សន្ធាយ នាស្ស អាគមេតព្វោ កាលោ អត្ថីតិ អកាលោ។ យថា ហិ លោកិយកុសលស្ស ឧបបជ្ជអបរាបរិយាយេតិអាទិនា ផលទានំ បតិ អាគមេតព្វោ កាលោ អត្ថិ, ន ឯវមេតស្សាតិ អត្ថោ។ អកាលោយេវ **អកាលិកោ**, ន បញ្ចាហសត្តាហាទិភេទំ កាលំ ខេបេត្វា ផលំ ទេតិ, អត្តនោ បន បវត្តិសមនន្តរមេវ ផលទោតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា អត្តនោ ផលប្បទានេ វិប្បកដ្ឋោ ទូរេ កាលោ បត្តោ ឧបនីតោ អស្សាតិ កាលិកោ, កាលន្តរផលទាយី។ កោ សោ? លោកិយោ កុសលធម្មោ។ អយំ បន សមនន្តរផលទាយកត្តា ន កាលិកោតិ **អកាលិកោ**។ មគ្គមេវ ហិ សន្ធាយ “អកាលិកោ”តិ ឥទំ វុត្តំ។

“ឯហិ បស្ស ឥមំ ធម្ម”ន្តិ ឯវំ បវត្តំ ឯហិបស្សវិធិំ អរហតីតិ **ឯហិបស្សិកោ**។ កស្មា បនេស តំ វិធិំ អរហតីតិ? បរមត្ថតោ វិជ្ជមានត្តា បរិសុទ្ធត្តា ច។ រិត្តមុដ្ឋិយញ្ហិ ហិរញ្ញំ វា សុវណ្ណំ វា អត្ថីតិ វត្វាបិ “ឯហិ បស្ស ឥម”ន្តិ ន សក្កា វត្តុំ។ កស្មា? អវិជ្ជមានត្តា។ វិជ្ជមានម្បិ ច គូថំ វា មុត្តំ វា មនុញ្ញភាវប្បកាសនេន ចិត្តសម្បហំសនត្ថំ “ឯហិ បស្ស ឥម”ន្តិ ន សក្កា វត្តុំ, អបិច ខោ នំ តិណេហិ វា បណ្ណេហិ វា បដិច្ឆាទេតព្វមេវ ហោតិ។ កស្មា? អបរិសុទ្ធត្តា។ អយំ បន នវវិធោបិ លោកុត្តរធម្មោ សភាវតោ ច វិជ្ជមានោ វិគតវលាហកេ ច អាកាសេ សម្បុណ្ណចន្ទមណ្ឌលំ វិយ បណ្ឌុកម្ពលេ និក្ខិត្តជាតិមណិ វិយ ច បរិសុទ្ធោ, តស្មា វិជ្ជមានត្តា បរិសុទ្ធត្តា ច ឯហិបស្សវិធិំ អរហតីតិ ឯហិបស្សិកោ។

ឧបនេតព្វោតិ **ឱបនេយ្យិកោ**។ អយំ បនេត្ថ វិនិច្ឆយោ – ឧបនយនំ ឧបនយោ, អាទិត្តំ ចេលំ វា សីសំ វា អជ្ឈុបេក្ខិត្វាបិ ភាវនាវសេន អត្តនោ ចិត្តេ ឧបនយនំ ឧប្បាទនំ អរហតីតិ ឱបនេយ្យិកោ។ ឥទំ សង្ខតេ លោកុត្តរធម្មេ យុជ្ជតិ, អសង្ខតោ បន អត្តនោ ចិត្តេ អារម្មណភាវេន ឧបនយនំ អរហតីតិ ឱបនេយ្យិកោ, សច្ឆិកិរិយាវសេន អល្លីយនំ អរហតីតិ អត្ថោ ។ អថ វា និព្ពានំ ឧបនេតិ អរិយបុគ្គលន្តិ អរិយមគ្គោ ឧបនេយ្យោ, សច្ឆិកាតព្វតំ ឧបនេតព្វោតិ ផលនិព្ពានធម្មោ ឧបនេយ្យោ, ឧបនេយ្យោ ឯវ **ឱបនេយ្យិកោ**។

សព្វេហិ ឧគ្ឃដិតញ្ញូអាទីហិ វិញ្ញូហិ “ភាវិតោ មេ មគ្គោ, អធិគតំ ផលំ, សច្ឆិកតោ និរោធោ”តិ អត្តនិ អត្តនិ វេទិតព្វោតិ **បច្ចត្តំ វេទិតព្វោ វិញ្ញូហិ**។ ន ហិ ឧបជ្ឈាយេន ភាវិតេន មគ្គេន សទ្ធិវិហារិកស្ស កិលេសា បហីយន្តិ, ន សោ តស្ស ផលសមាបត្តិយា ផាសុ វិហរតិ, ន តេន សច្ឆិកតំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ, តស្មា ន ឯស បរស្ស សីសេ អាភរណំ វិយ ទដ្ឋព្វោ, អត្តនោ បន ចិត្តេយេវ ទដ្ឋព្វោ, អនុភវិតព្វោ វិញ្ញូហីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អសង្ខតន្តិ សង្គម្ម សមាគម្ម បច្ចយសមោធានលក្ខណេន សង្គមេន សន្និបតិត្វា អន្នរូបេហិ បច្ចយេហិ អកតំ អនិព្ពត្តិតន្តិ អសង្ខតំ។ នត្ថិ ឯត្ថ មតន្តិ **អមតំ**, ឯតស្មិំ វា អធិគតេ នត្ថិ បុគ្គលស្ស មតំ មរណន្តិ អមតំ។ កិញ្ចាបិ ឯត្ថ “ស្វាក្ខាតំ ធម្មំ បច្ចក្ខាមី”តិអាទិនា សព្វត្ថ ធម្ម-សទ្ទប្បយោគោ ទស្សិតោ, តថាបិ ធម្ម-សទ្ទេន អយោជេត្វា វុត្តេ វេវចនេ ន បច្ចក្ខានំ នាម ន ហោតីតិ “ស្វាក្ខាតំ បច្ចក្ខាមី”តិអាទិនា វុត្តេបិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិយេវាតិ ទដ្ឋព្វំ។ “ស្វាក្ខាតំ ធម្ម”ន្តិអាទិនា បន ធម្ម-សទ្ទប្បយោគោ ស្វាក្ខាតា-ទិសទ្ទានំ ធម្ម-វិសេសនភាវទស្សនត្ថំ កតោតិ វេទិតព្វំ។ **ឯកធម្មក្ខន្ធស្សបិ នាម**ន្តិ ឯត្ថ “បឋមធម្មក្ខន្ធំ ទុតិយធម្មក្ខន្ធំ បុច្ឆាធម្មក្ខន្ធំ វិស្សជ្ជនាធម្មក្ខន្ធ”ន្តិអាទិនា ធម្មក្ខន្ធនាមានិ វេទិតព្ពានិ។

សុប្បដិបន្នន្តិ ស្វាក្ខាតេ ធម្មវិនយេ យថានុសិដ្ឋំ បដិបន្នត្តា សុប្បដិបន្នំ។ មជ្ឈិមាយ បដិបទាយ អន្តទ្វយំ អនុបគម្ម បដិបន្នត្តា កាយវចីមនោវង្កកុដិលជិម្ហទោសប្បហានាយ បដិបន្នត្តា ច **ឧជុប្បដិបន្នំ**។ ញាយោ វុច្ចតិ និព្ពានំ អរិយមគ្គាទីហិ ញាយតិ បដិវិជ្ឈីយតិ សច្ឆិករីយតីតិ កត្វា, តទត្ថាយ បដិបន្នត្តា **ញាយប្បដិបន្នំ**។ យថា បដិបន្នា គុណសម្ភាវនាយ បរេហិ ករិយមានំ បច្ចុដ្ឋានាទិសាមីចិកម្មំ អរហន្តិ, តថា បដិបន្នត្តា **សាមីចិប្បដិបន្នំ**។

យុគឡវសេន បឋមមគ្គដ្ឋោ ផលដ្ឋោតិ ឥទមេកំ យុគឡន្តិ ឯវំ ចត្តារិ បុរិសយុគានិ ហោន្តិ។ ឯត្ថ បន “ចតុបុរិសយុគំ សង្ឃ”ន្តិ វត្តព្ពេ “ចត្តារី”តិ វិភត្តិលោបំ អកត្វា និទ្ទេសោ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ចត្តារិ បុរិសយុគានិ ឯត្ថាតិ **ចតុបុរិសយុគោ**តិ ហិ សង្ឃោ វុច្ចតិ។ **អដ្ឋបុរិសបុគ្គល**ន្តិ បុរិសបុគ្គលវសេន ឯកោ បឋមមគ្គដ្ឋោ, ឯកោ ផលដ្ឋោតិ ឥមិនា នយេន អដ្ឋេវ បុរិសបុគ្គលា ហោន្តិ។ អដ្ឋ បុរិសបុគ្គលា ឯត្ថាតិ **អដ្ឋបុរិសបុគ្គលោ**, សង្ឃោ។ ឯត្ថ ច បុរិសោតិ វា បុគ្គលោតិ វា ឯកត្ថានេតានិ បទានិ, វេនេយ្យវសេន បនេតំ វុត្តំ។

អាហុនេយ្យន្តិអាទីសុ (វិសុទ្ធិ. ១.១៥៦) អានេត្វា ហុនិតព្ពន្តិ អាហុនំ, ទូរតោបិ អានេត្វា សីលវន្តេសុ ទាតព្ពានំ ចតុន្នំ បច្ចយានមេតំ អធិវចនំ។ តំ អាហុនំ បដិគ្គហេតុំ យុត្តោ តស្ស មហប្ផលភាវករណតោតិ **អាហុនេយ្យោ**, សង្ឃោ។ អថ វា ទូរតោបិ អាគន្ត្វា សព្ពសាបតេយ្យម្បិ ឯត្ថ ហុនិតព្ពន្តិ អាហវនីយោ, សក្កាទីនម្បិ វា អាហវនំ អរហតីតិ អាហវនីយោ។ យោ ចាយំ ព្រាហ្មណានំ អាហវនីយោ អគ្គិ, យត្ថ ហុតំ មហប្ផលន្តិ តេសំ លទ្ធិ។ សចេ ហុតស្ស មហប្ផលតាយ អាហវនីយោ, សង្ឃោវ អាហវនីយោ។ សង្ឃេ ហុតញ្ហិ មហប្ផលំ ហោតិ។ យថាហ –

“យោ ច វស្សសតំ ជន្តុ, អគ្គិំ បរិចរេ វនេ;
ឯកញ្ច ភាវិតត្តានំ, មុហុត្តមបិ បូជយេ;
សាយេវ បូជនា សេយ្យោ, យញ្ចេ វស្សសតំ ហុត”ន្តិ។ (ធ. ប. ១០៧);

តទេតំ និកាយន្តរេ “អាហវនីយោ”តិ បទំ ឥធ “អាហុនេយ្យោ”តិ ឥមិនា បទេន អត្ថតោ ឯកំ, ព្យញ្ជនតោ បនេត្ថ កិញ្ចិមត្តមេវ នានំ។

បាហុនេយ្យន្តិ ឯត្ថ បន បាហុនំ វុច្ចតិ ទិសាវិទិសតោ អាគតានំ បិយមនាបានំ ញាតិមិត្តានំ អត្ថាយ សក្ការេន បដិយត្តំ អាគន្តុកទានំ។ តម្បិ ឋបេត្វា តេ តថារូបេ បិយមិត្តាទិកេ បាហុនកេ សង្ឃស្សេវ ទាតុំ យុត្តំ, សង្ឃោវ តំ បដិគ្គហេតុំ យុត្តោ។ សង្ឃសទិសោ ហិ បាហុនកោ នត្ថិ។ តថា ហេស ឯកពុទ្ធន្តរេ វីតិវត្តេយេវ ទិស្សតិ, អព្ពោកិណ្ណញ្ច បិយមនាបត្តករេហិ សីលាទិធម្មេហិ សមន្នាគតោតិ ឯវំ បាហុនមស្ស ទាតុំ យុត្តំ, បាហុនញ្ច បដិគ្គហេតុំ យុត្តោតិ **បាហុនេយ្យោ**។

ទក្ខន្តិ ឯតាយ សត្តា យថាធិប្បេតាហិ សម្បត្តីហិ វឌ្ឍន្តីតិ ទក្ខិណា, បរលោកំ សទ្ទហិត្វា ទាតព្ពទានំ។ តំ ទក្ខិណំ អរហតិ, ទក្ខិណាយ វា ហិតោ យស្មា នំ មហប្ផលករតាយ វិសោធេតីតិ **ទក្ខិណេយ្យោ**។ ឧភោ ហត្ថេ សិរសិ បតិដ្ឋាបេត្វា សព្ពលោកេន ករិយមានំ អញ្ជលិកម្មំ អរហតីតិ **អញ្ជលិករណីយោ។ អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្ត**ន្តិ សព្ពលោកស្ស អសទិសំ បុញ្ញវិរុហនដ្ឋានំ ។ យថា ហិ រញ្ញោ វា អមច្ចស្ស វា សាលីនំ វា យវានំ វា វិរុហនដ្ឋានំ រញ្ញោ សាលិក្ខេត្តំ យវក្ខេត្តន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំ សង្ឃោ សព្ពលោកស្ស បុញ្ញានំ វិរុហនដ្ឋានំ។ សង្ឃំ និស្សាយ ហិ លោកស្ស នានប្បការហិតសុខសំវត្តនិកានិ បុញ្ញានិ វិរុហន្តិ, តស្មា សង្ឃោ អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្ស។ ឯត្ថាបិ “សុប្បដិបន្នំ សង្ឃ”ន្តិអាទិនា សព្ពត្ថ សង្ឃ-សទ្ទប្បយោគោ សុប្បដិបន្នា-ទិសទ្ទានំ សង្ឃវិសេសនភាវទស្សនត្ថំ កតោ, តស្មា “សុប្បដិបន្នំ បច្ចក្ខាមី”តិអាទិនា វុត្តេបិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សិក្ខាវេវចនេសុ បន សិក្ខា-សទ្ទំ វិនា កេវលំ ភិក្ខុ-សទ្ទោ ភិក្ខុនី-សទ្ទោ ច សិក្ខាយ អធិវចនំ ន ហោតីតិ **“ភិក្ខុសិក្ខំ ភិក្ខុនីសិក្ខ”**ន្តិ វុត្តេយេវ សីសំ ឯតិ, អធិសីលាទយោ បន សិក្ខា ឯវាតិ “អធិសីលំ បច្ចក្ខាមី”តិអាទិនា វុត្តេបិ សីសំ ឯតិ។ **បឋមំ បារាជិក**ន្តិអាទិនា សិក្ខាបទានំយេវ គហណំ វេទិតព្ពំ, ន អាបត្តីនំ។

ឧបជ្ឈាយវេវចនេសុ ឧបជ្ឈាយោ ហុត្វា យោ បព្ពាជេសិ ចេវ ឧបសម្បាទេសិ ច, តំ សន្ធាយ **“យោ មំ បព្ពាជេសី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **យស្ស មូលេនា**តិ យស្ស បធានភាវេន ការណភាវេន វា។ យស្ស មូលំ បធានភាវោ ការណភាវោ វា ឯតិស្សាតិ **យស្សមូលិកា**, បព្ពជ្ជា ឧបសម្បទា ច។ មូល-សទ្ទស្ស សាបេក្ខភាវេបិ និច្ចសាបេក្ខតាយ គមកត្តា តទ្ធិតវុត្តិ ទដ្ឋព្ពា។

អាចរិយវេចនេសុ បន យោ ឧបជ្ឈំ អទត្វា អាចរិយោវ ហុត្វា បព្ពាជេសិ, កម្មវាចាចរិយោ ហុត្វា ឧប
សម្បាទេសិ ច, តំ សន្ធាយ **“យោ មំ បព្ពាជេសិ, យោ មំ អនុសាវេសី”**តិ វុត្តំ។ ឥមេហិ ទ្វីហិ វចនេហិ
បព្ពជ្ជាចរិយោ ច ឧបសម្បទាចរិយោ ច ទស្សិតោ។ **យាហំ និស្សាយ វសាមី**តិ និស្សយាចរិយំ ទស្សេតិ។ **យាហំ
ឧទ្ទិសាបេមី**តិអាទិនា បន ធម្មាចរិយោ វុត្តោ។ តត្ថ **ឧទ្ទិសាបេមី**តិ បាឋំ ឧទ្ទិសាបេមិ។ **បរិបុច្ឆាមី**តិ
ឧគ្គហិតបាឋស្ស អត្ថំ បរិបុច្ឆាមិ។ សទ្ធិវិហារិកវេវចនាទីសុ ច វុត្តានុសារេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **តស្ស មូលេ**តិ
ឯត្ថ បន តស្ស សន្តិកេតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឱកល្លកោតិ ឧប្បិបាសាទិទុក្ខបរេតានំ ខីណសុខានំ នហានាទិសរីរបដិជគ្គនរហិតានំ កបណមនុស្សាន
មេតំ អធិវចនំ។ **មោឡិពទ្ធោ**តិ សិខាពទ្ធោ ឱមុក្កមកុដោ វា។ កិញ្ចាបិ ទ្វេវាចិកោ ឧបាសកោ បឋម
ពោធិយំយេវ សម្ភវតិ, តថាបិ តទា លព្ភមាននាមំ គហេត្វា វុត្តេបិ សិក្ខាបច្ចក្ខានំ ហោតិយេវាតិ ទស្សនត្ថំ **“ទ្វេ
វាចិកោ ឧបាសកោ”**តិ វុត្តំ។ “ទ្វេវាចិកោ”តិ ឥទមេវ បនេត្ថ វេវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ, តស្មា “ទ្វេវាចិកោតិ មំ
ធារេហី”តិ ឯត្តកេបិ វុត្តេ សីសំ ឯតិ។ ឯវំ សេសេសុបិ។

កុមារកោតិ កុមារវត្តោ អតិវិយ ទហរសាមណេរោ។ **ចេល្លកោ**តិ តតោ មហន្តតរោ ខុទ្ទកសាមណេរោ។ **ចេ
ដកោ**តិ មជ្ឈិមោ។ **មោឡិគល្លោ**តិ មហាសាមណេរោ។ **សមណុទ្ទេសោ**តិ បន អវិសេសតោ សាមណេរាធិវចនំ។
និគណ្ឋបដ្ឋកោតិអាទីនិបិ តិត្ថិយសាវកវេវចនានីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ទុស្សីលោតិ និស្សីលោ សីលវិរហិតោ។ **បាបធម្មោ**តិ ទុស្សីលត្តា ឯវ ហីនជ្ឈាសយតាយ លាមកសភាវោ។
អសុចិសង្កស្សរសមាចារោតិ អបរិសុទ្ធកាយកម្មាទិតាយ អសុចិ ហុត្វា សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារោ។ ទុស្សីលោ ហិ
កិញ្ចិទេវ អសារុប្បំ ទិស្វា “ឥទំ អសុកេន កតំ ភវិស្សតី”តិ បរេសំ អាសង្កនីយោ ហោតិ។ កេនចិទេវ ករណីយេន
មន្តយន្តេ ភិក្ខូ ទិស្វា “កច្ចិ នុ ខោ ឥមេ មយា កតកម្មំ ជានិត្វា មន្តេន្តី”តិ អត្តនោយេវ សង្កាយ
សរិតព្ពសមាចារោ។ **បដិច្ឆន្នកម្មន្តោ**តិ លជ្ជិតព្ពតាយ បដិច្ឆាទេតព្ពកម្មន្តោ។ **អស្សមណោ**តិ ន សមណោ។
សលាកគ្គហណាទីសុ “អហម្បិ សមណោ”តិ មិច្ឆាបដិញ្ញាយ **សមណបដិញ្ញោ**, អសេដ្ឋចារិតាយ **អព្រហ្មចារី**,
ឧបោសថាទីសុ “អហម្បិ ព្រហ្មចារី”តិ មិច្ឆាបដិញ្ញាយ **ព្រហ្មចារិបដិញ្ញោ**, បូតិនា កម្មេន សីលវិបត្តិយា អន្តោ
អនុបវិដ្ឋត្តា **អន្តោបូតិ**, ឆហិ ទ្វារេហិ រាគាទិកិលេសានុស្សវនេន តិន្តត្តា **អវស្សុតោ**, សញ្ជាតរាគាទិកចវរត្តា
សីលវន្តេហិ ឆឌ្ឌេតព្ពត្តា ច **កសម្ពុជាតោ។ កោណ្ឌោ**តិ ទុស្សីលាធិវចនមេតំ។

“យានិ វា បនញ្ញានិបិ អត្ថិ ពុទ្ធវេវចនានិ វា”តិអាទិនា យំ-សទ្ទបរាមដ្ឋានំ ពុទ្ធាទិវេវចនានំយេវ តំ-សទ្ទេន
បរាមសនំ ហោតីតិ អាហ – **“តេហិ អាការេហិ…បេ…. ពុទ្ធាទីនំ វេវចនេហី”**តិ។ កថំ បន តានិ អាការាទិ
សទ្ទេហិ វោហរិយន្តីតិ អាហ **“វេវចនានិ ហី”**តិអាទិ។ សណ្ឋានវន្តានំ ពុទ្ធាទីនំ សណ្ឋានទីបនំ តាវ ហោតុ, សណ្ឋាន
រហិតានំ បន ធម្មសិក្ខាទីនំ កថន្តិ អាហ **“សិក្ខាបច្ចក្ខានសណ្ឋានត្តា ឯវ វា”**តិ។ សិក្ខាបច្ចក្ខានរូបានិ ហិ វេ
វចនានិ **“សិក្ខាបច្ចក្ខានសណ្ឋានានី”**តិ វុច្ចន្តិ។ **ឯវំ ខោ**តិ ឯត្ថ **ខោ**តិ អវធារណត្ថេ និបាតោតិ អាហ **“ឯវ
មេវា”**តិ។

៥៤. មុច្ឆាបរេតោតិ មុច្ឆាយ អភិភូតោ។ វចនត្ថវិជាននសមត្ថំ តិរច្ឆានគតំ ទស្សេតុំ
“នាគមាណវកស្សា”តិអាទិ វុត្តំ។ **តិហេតុកបដិសន្ធិកា**តិ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ។ ន ហិ សព្ពាបិ ទេវតា តិហេតុក
បដិសន្ធិកាវ ហោន្តិ ទ្វិហេតុកានម្បិ សម្ភវតោ។ **អតិខិប្បំ ជានន្តី**តិ ទេវតានំ ភវង្គបរិវាសស្ស មនុស្សានំ វិយ
អទន្ធភាវតោ វុត្តំ។

សភាគស្សាតិ បុរិសស្ស។ **វិសភាគស្សា**តិ មាតុគាមស្ស។ **អនរិយកោ**តិ មាគធវោហារតោ អញ្ញោ។ **ទវា**តិ
សហសា។ **រវា**តិ វិរជ្ឈិត្វា។ អញ្ញំ ភណិស្សាមីតិ អញ្ញំ ភណន្តោ ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមីតិ ភណតីតិ យោជេតព្ពំ។
អក្ខរសមយានភិញ្ញតាយ វា ករណសម្បត្តិយា អភាវតោ វា កថេតព្ពំ កថេតុំ អសក្កោន្តោ ហុត្វា អញ្ញំ កថេន្តោ
រវា ភណតិ នាម។ ឧភយថាបិ អញ្ញំ ភណិតុកាមស្ស អញ្ញភណនំ សមានន្តិ អាហ **“បុរិមេន កោ វិសេសោ”**តិ។

វាចេតីតិ បាឡឹ កថេន្តោ អញ្ញំ ឧគ្គណ្ហាបេន្តោ វា វាចេតិ។ **បរិបុច្ឆតី**តិ បាឡិយា អត្ថំ បរិបុច្ឆន្តោ បាឡឹ
បរិបុច្ឆតិ។ **ឧគ្គណ្ហាតី**តិ អញ្ញស្ស សន្តិកេ បាឡឹ ឧគ្គណ្ហាតិ។ **សជ្ឈាយំ ករោតី**តិ ឧគ្គហិតបាឡឹ សជ្ឈាយតិ។
វណ្ណេតីតិ បាឡិយា អត្ថំ សំវណ្ណេន្តោ បាឡឹ វណ្ណេតិ។ មហល្លកស្ស កិញ្ចិ អជាននតោ អវិទិតិន្ទ្រិយតាយ វា
“បោត្ថករូបសទិសស្សា”តិ វុត្តំ, មត្តិកាយ កតរូបសទិសស្សាតិ អត្ថោ។ **គរុមេធស្សា**តិ អារម្មណេសុ លហុប្ប
វត្តិយា អភាវតោ ទន្ធគតិកតាយ គរុបញ្ញស្ស, មន្ទបញ្ញស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សព្ពសោ វា**តិ ឥមិនា “ឥទំ បទំ
សាវេស្សាមិ ‘សិក្ខំ បច្ចក្ខាមី’”តិ ឯវំ បវត្តចិត្តុប្បាទស្ស អភាវំ ទស្សេតិ។ យស្មា បន អសតិ ឯវរូបេ ចិត្តុប្បាទេ

កេនចិ បរិយាយេន តថាវិធំ វចីភេទំ កត្វា សាវនំ នាម នេវ សម្បជ្ជតិ, តស្មា វុត្តំ “**ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមីតិអាទីសុ...បេ. ... វចីភេទំ កត្វា ន សាវេតី**”តិ។

សិក្ខាបច្ចក្ខានវិភង្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មូលបញ្ញត្តិវណ្ណនា

៥៥. **និទ្ទិសិតព្ពស្សា**តិ វិវរិតព្ពស្ស បកាសេតព្ពស្ស។ **កិលេសេហី**តិ អហិរិកាទីហិ កិលេសេហិ។ **ឥតោ បដ្ឋាយា**តិ ទុដ្ឋុល្ល-បទតោ បដ្ឋាយ។ **តស្ស កម្មស្សា**តិ មេថុនធម្មបដិសេវនសង្ខាតស្ស កម្មស្ស។ **ទស្សេន**្តិអាទិ វុត្តនយមេវ។ **អស្សា**តិ មេថុនធម្មស្ស។

ទ្វីហិ ទ្វីហិ សមាបជ្ជិតព្ពា **ទ្វយំទ្វយសមាបត្តី**តិ អាហ “**ទ្វយេន ទ្វយេន សមាបជ្ជិតព្ពតោ**”តិ។ រាគបរិយុដ្ឋានេន សទិសភាវប្បត្តិយា មិថុនានំ ឥទំ មេថុនំ, មេថុនមេវ ធម្មោ **មេថុនធម្មោ**តិ អាហ “**ឧភិន្នំ រត្តាន**”ន្តិអាទិ។ តត្ថ **រត្តាន**ន្តិ មេថុនរាគេន រត្តានំ។ **សារត្តាន**ន្តិ តេនេវ រាគេន អតិវិយ រត្តានំ។ **អវស្សុតាន**ន្តិ លោកស្សាទមិត្តសន្ថវវសេន ឧប្បន្នមេថុនរាគេន តិន្តានំ។ **បរិយុដ្ឋិតាន**ន្តិ មេថុនរាគុប្បត្តិយា បរិយោនទ្ធចិត្តានំ។ **សទិសាន**ន្តិ រត្តតាទីហិ សទិសានំ។

យស្មា “បដិសេវតិ នាមា”តិ បទំ មាតិកាយ នត្ថិ, តស្មា “បដិសេវតិ នាមាតិ កស្មា ឧទ្ធដ”ន្តិ យោ មញ្ញតិ, តស្ស ការណំ ទស្សេន្តោ “**បដិសេវេយ្យាតិ ឯត្ថ...បេ.... មាតិកាបទ**”ន្តិ អាហ។ **ឥត្ថិយា និមិត្តេនា**តិ ឥទំ “មគ្គេន គច្ឆតី”តិអាទិ វិយ ទដ្ឋព្ពំ។ យថា ហិ “មគ្គេន គច្ឆតី”តិ វុត្តេ “មគ្គំ គច្ឆតិ, មគ្គេ វា គច្ឆតី”តិ អយមត្ថោ លព្ភតិ, ឯវំ “ឥត្ថិយា និមិត្តេន បវេសេតី”តិ វុត្តេ “ឥត្ថិយា និមិត្តំ បវេសេតិ, និមិត្តេ វា បវេសេតី”តិ អយមត្ថោ លព្ភតិ។ ឥទញ្ច យេភុយ្យេន បុរិសបយោគទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **និមិត្តំ អង្គជាត**ន្តិ អត្ថតោ ឯកំ។ បវេសនំ នាម ន ពហិ ឆុបនមត្តន្តិ អាហ “**រាគេន អសម្ភុដ្ឋេ អល្លោកាសេ**”តិ។ អព្ភន្តរញ្ហិ បវេសេន្តោ “បវេសេតី”តិ វុច្ចតិ, ន ពហិ ឆុបន្តោ។ **អព្ភន្តរ**ន្តិ ច បកតិយា សព្ពសោ បិហិតស្ស និមិត្តស្ស វាតេន អសម្ផុដ្ឋោកាសោ វុច្ចតីតិ។

ឥទានិ សព្ពថា លេសោកាសបិទហនត្ថំ ឥត្ថិនិមិត្តេ បុរិសនិមិត្តេ ច លព្ភមានំ បវេសកាលេ អញ្ញមញ្ញំ ផស្សារហំ បទេសវិសេសំ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ “**ឥត្ថិនិមិត្តេ ចត្តារិ បស្សានី**”តិអាទិមាហ។ វាតេន ហិ អសម្ផុដ្ឋេ អល្លោកាសេ យត្ថ កត្ថចិ ឯកេនបិ បទេសេន ឆុបិត្វា បវេសេន្តោ “បវេសេតី”តិ វុច្ចតិ។ **វេមជ្ឈ**ន្តិ យថា ចត្តារិ បស្សានិ អសម្ផុសន្តោ បវេសេតិ, ឯវំ កតវិវរស្ស ឥត្ថិនិមិត្តស្ស ហេដ្ឋិមតលំ វុច្ចតិ , បុរិសនិមិត្តេ បន **មជ្ឈ**ន្តិ អគ្គកោដី សន្ធាយ វទតិ។ **ឧបរី**តិ អគ្គកោដិតោ ឧបរិភាគប្បទេសោ។ ឥទញ្ច មជ្ឈេន សមិញ្ជិត្វា បវេសេន្តស្ស មជ្ឈិមបព្ពសមិញ្ជិតង្គុលី កត្ថចិ បវេសេន្តស្ស អង្គុលិយា មជ្ឈិមបព្ពបិដ្ឋិសទិសំ អង្គជាតស្ស ឧបរិភាគវេមជ្ឈំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ហេដ្ឋា បវេសេន្តោ**តិ ឥត្ថិនិមិត្តស្ស ហេដ្ឋិមភាគេន ឆុបន្តំ បវេសេន្តោ។ **មជ្ឈេន បវេសេន្តោ**តិ អព្ភន្តរតលំ ឆុបិត្វា មជ្ឈេន បវេសេន្តោ។ កត្ថចិ អច្ឆុបន្តំ បវេសេត្វា នីហរន្តស្ស ហិ នត្ថិ បារាជិកំ, ទុក្កដំ បន ហោតិ ឆិន្នសីសវត្ថុស្មី វដ្ដកតេ មុខេ អច្ឆុបន្តំ បវេសេត្វា នីហរន្តស្ស វិយ។ **មជ្ឈេនេវ ឆុបន្តំ បវេសេន្តោ**តិ អគ្គកោដិយា ឆុបន្តំ បវេសេន្តោ។ មជ្ឈិមបព្ពបិដ្ឋិយា សមិញ្ជិតង្គុលិន្តិ សម្ពន្ធោ។ អថ វា សមិញ្ជិតង្គុលី មជ្ឈិមបព្ពបិដ្ឋិយា បវេសេន្តោ វិយាតិ យោជេតព្ពំ។ **សង្កោចេត្វា**តិ និមិត្តមជ្ឈេន ភិន្ទិត្វា។ **ឧបរិភាគេនា**តិ សង្កោចិតស្ស ឧបរិភាគកោដិយា។ ឥទានិ បុរិសនិមិត្តស្ស ហេដ្ឋា វុត្តេសុ ឆសុ ឋានេសុ ឧបរីតិ វុត្តដ្ឋានន្តរស្ស វសេន វិសុំ ចត្តារិ បស្សានិ គហេត្វា បុរិសនិមិត្តេ ទសធា ឋានភេទំ ទស្សេន្តោ “**តត្ថា**”តិអាទិមាហ។ ហេដ្ឋា បន វិសុំ តានិ អគ្គហេត្វា “ចត្តារិ បស្សានី”តិ វចនសាមញ្ញតោបិ វិសុំ វិសុំ លព្ភមានានិ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា ឆ ឋានានិ វុត្តានិ។ **តុលាទណ្ឌសទិសំ បវេសេន្តស្សា**តិ ឧជុកំ បវេសេន្តស្ស។

និមិត្តេ ជាតន្តិ អត្តនោ និមិត្តេ ជាតំ។ **ចម្មខីល**ន្តិ និមិត្តេ ឧដ្ឋិតំ ចម្មមេវ។ “ឧណ្ណិគណ្ឌោ”តិបិ វទន្តិ។ និមិត្តេ ជាតម្បិ ចម្មខីលាទិ និមិត្តមេវាតិ អាហ “**អាបត្តិ បារាជិកស្សា**”តិ។ “ឧបហតកាយប្បសាទ”ន្តិ អវត្វា “**នដ្ឋកាយប្បសាទ**”ន្តិ វចនំ ឧបាទិន្នភាវស្ស នត្ថិតាទស្សនត្ថំ។ តេនេវាហ – “**មតចម្មំ វា សុក្ខបីឡកំ វា**”តិ។ សតិ ហិ ឧបាទិន្នភាវេ ឧបហតេបិ កាយប្បសាទេ ឧបហតិន្ទ្រិយវត្ថុស្មី វិយ បារាជិកាបត្តិយេវ សិយា, មតចម្មំ បន សុក្ខបីឡកញ្ច អនុបាទិន្នកំ ឧបាទិន្នកេយេវ ច បារាជិកាបត្តិ។ តេនេវាហ “**អាបត្តិ ទុក្កដស្សា**”តិ។ ន ច ឯវំ គហេតព្ពំ អនាបត្តិ សក្កា វត្តុន្តិ ទុក្កដំ វុត្តំ, ឥត្ថិនិមិត្តស្ស បន នដ្ឋេបិ ឧបាទិន្នភាវេ បារាជិកាបត្តិយេវ។ មតេ អក្ខាយិតេ យេភុយ្យេន អក្ខាយិតេ បារាជិកាបត្តិវចនតោ **មេថុនស្សាទេនា**តិ ឥមិនា កាយសំសគ្គរាគំ

និវត្តេតិ។ សតិ ហិ កាយសំសគ្គរាគេ សង្ឃាទិសេសោវ សិយា, ពីជានិបិ និមិត្តសង្ខំ ន គច្ឆន្តីតិ ទុក្កដមេវ វុត្តំ។ “និមិត្តេន និមិត្តំ បវេសេតី”តិ ហិ វុត្តំ។

ឥទានិ ឥមិស្សា មេថុនកថាយ អសព្ភិរូបត្តា “ឦទិសំ ឋានំ កថេន្តេហិ សុណន្តេហិ ច ឯវំ បដិបជ្ជិតព្ពំ”ន្តិ អនុសាសន្តោ **“អយញ្ច មេថុនកថា នាមា”**តិអាទិមាហ។ មេថុនកថាយ រាគវុទ្ធិហេតុត្តា ហាសវិសយត្តា ច តទុភយនិវត្តនត្ថំ បដិកូលមនសិការាទីសុ និយោជេតិ។ បដិកូលមនសិការេន ហិ រាគោ និវត្តតិ, សមណសញ្ញាទីសុ បច្ចុបដ្ឋិតេសុ ហាសោ និវត្តតិ។ **សត្ថានុទ្ទយាយា**តិ សត្ថានំ អបាយទុក្ខាទីហិ អនុរក្ខណត្ថំ។ **លោកានុកម្បាយា**តិ សត្តលោកវិសយាយ អនុកម្បាយ។

មុខំ អបិធាយាតិ មុខំ អបិទហិត្វា, យេន កេនចិ បមាទេន កទាចិ មន្ទហាសោ ភវេយ្យ, តទា គរុត្តំ កុប្បេយ្យ, តស្មា តាទិសេ កាលេ គរុភាវស្ស អវិកោបនត្ថំ ពីជកេន មុខំ បដិច្ឆាទេត្វា និសីទិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ អថ វា **មុខំ អបិធាយា**តិ មុខំ បិទហិត្វាតិ អត្ថោ។ ពីជកេន មុខំ បដិច្ឆាទេត្វា ហសមានេន ន និសីទិតព្ពន្តិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ **ទន្តវិទំសក**ន្តិ ទន្តេ ទស្សេត្វា វិវរិត្វា ចាតិ អត្ថោ។ **គព្ភិតេនា**តិ សង្កោចំ អនាបជ្ជន្តេន, ឧស្សាហជាតេនាតិ អត្ថោ។ យទិ ហិ “ឦទិសំ នាម អសព្ភិំ កថេមី”តិ សង្កោចំ អាបជ្ជេយ្យ, អត្ថវិភាវនំ ន សិយា, តស្មា “តាទិសេន សម្មាសម្ពុទ្ធេនបិ តាវ ឦទិសំ កថិតំ, កិមង្គំ បនាហំ កថេមី”តិ ឯវំ ឧស្សាហជាតេន កថេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ **សត្ថុបដិភាគេនា**តិ សត្ថុកប្បេន, សត្ថុសទិសេនាតិ អត្ថោ។

មូលបញ្ញត្តិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនុបញ្ញត្តិវណ្ណនា

តិរច្ឆានេសុ គតាយាតិ តិរច្ឆានេសុ ឧប្បន្នាយ។ យស្មា តិរច្ឆានគតា នាម អតិខុទ្ទកាបិ ហោន្តិ, យេសំ មគ្គេសុ តិលផលមត្តម្បិ បវេសនំ នប្បហោតិ, តស្មា ន សព្ពាវ តិរច្ឆានគតិត្ថិយោ បារាជិកវត្ថុភូតាតិ បវេសនប្បហោនកវសេន លព្ភមានកតិរច្ឆានគតិត្ថិយោ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទស្សេន្តោ **“បារាជិកវត្ថុភូតា ឯវ ចេត្ថា”**តិអាទិមាហ។ **អបទានំ អហិមច្ឆា**តិអាទិគាថា បារាជិកវត្ថូនំ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ បោរាណេហិ ឋបិតា។ តត្ថ **អហី**តិ ជាតិនិទ្ទេសេន សព្ពាបិ សប្បជាតិ សង្គហិតាតិ អាហ – **“អហិគ្គហណេន…បេ… ទីឃជាតិ សង្គហិតា”**តិ។ តត្ថ **គោនសា**តិ សប្បវិសេសា, យេសំ បិដ្ឋីសុ មហន្តានិ មណ្ឌលានិ សន្ទិស្សន្តិ។ **មច្ឆ**គ្គហណំ ឱទកជាតិយា ឧបលក្ខណបទន្តិ អាហ – **“មច្ឆគ្គហណេន…បេ… ឱទកជាតិ សង្គហិតា”**តិ។ តេនេវ មណ្ឌូកកច្ឆបានំ សបាទកត្តេបិ ឱទកជាតិកត្តា សង្គហោ កតោ។

មុខសណ្ឋានន្តិ ឱដ្ឋចម្មសណ្ឋានំ។ **វណសង្ខេបំ គច្ឆតី**តិ វណសង្គហំ គច្ឆតិ នវសុ វណមុខេសុ សង្គហិតត្តាតិ អធិប្បាយោ។ វណេ ថុល្លច្ចយញ្ច “អមគ្គេន អមគ្គំ បវេសេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ ឥមស្ស វសេន វេទិតព្ពំ។ តស្មិញ្ហិ សុត្តេ ទ្វីសុ សម្ភិន្នវណេសុ ឯកេន វណេន បវេសេត្វា ទុតិយេន នីហរន្តស្ស ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ។ វក្ខតិ ច “ឥមស្ស សុត្តស្ស អនុលោមវសេន សព្ពត្ថ វណសង្ខេបេ ថុល្លច្ចយំ វេទិតព្ព”ន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៦៦)។ **កុក្កុដិគ្គហណម្បិ** សព្ពាយ បក្ខិជាតិយា ឧបលក្ខណបទន្តិ អាហ – **“កុក្កុដិគ្គហណេន…បេ… បក្ខិជាតិ សង្គហិតា”**តិ។ **មជ្ជារិគ្គហណម្បិ** ចតុប្បទជាតិយា ឧបលក្ខណបទន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ – **“មជ្ជារិគ្គហណេន…បេ… ចតុប្បទជាតិ សង្គហិតា”**តិ។ **រុក្ខសុនខា** នាម កលន្ទកាតិបិ វទន្តិ។ **មង្គុសា**តិ នដ្គុលា។

បរាជិត-សទ្ទោ ឧបសគ្គស្ស វុទ្ធិំ កត្វា ត-ការស្ស ច ក-ការំ កត្វា **បារាជិកោ**តិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អាហ **“បារាជិកោតិ បរាជិតោ”**តិ។ **“កត្ថចិ អាបត្តី”**តិ ‘បារាជិកេន ធម្មេន អនុទ្ធំសេយ្យា’តិអាទីសុ (បារា. ៣៨៤, ៣៩១), **កត្ថចិ សិក្ខាបទ**ន្តិ ឥទំ បន ទិស្វា ជានិតព្ព”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ បរាជយតីតិ បារាជិកំ, បារាជិកាតិ ច កត្តុសាធនេន បារាជិក-សទ្ទេន សិក្ខាបទំ អាបត្តិ ច វុច្ចតីតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“យោ តំ អតិក្កមតី”**តិអាទិ។ បុគ្គលោ បន កម្មសាធនេន បារាជិក-សទ្ទេន វុច្ចតីតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“បុគ្គលោ យស្មា បរាជិតោ”**តិអាទិ។

ឯតមេវ ហិ អត្ថំ សន្ធាយាតិ “តំ អាបត្តិំ អាបន្នោ បុគ្គលោ បរាជិតោ ហោតិ បរាជយមាបន្នោ”តិ ឯតមត្ថំ សន្ធាយ។ **ចុតោ បរទ្ធោ**តិអាទិនា ហិ តំ អាបត្តិំ អាបន្នបុគ្គលោ ចុតោ ហោតិ បរាជិតោ បរាជយំ អាបន្នោតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ, ន បន បុគ្គលោ បារាជិកោ នាម ហោតីតិ ឯតមត្ថំ សន្ធាយាតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ ន ហិ **បរិវារេ**បិ គាថា បុគ្គលវុត្តិបារាជិកសទ្ទនិព្ពចនទស្សនត្ថំ វុត្តា អាបត្តិវុត្តីនំ បារាជិកា-ទិសទ្ទានំ និព្ពចនវិភាគប្បសង្គេ វុត្តត្តា។ អយញ្ហិ បរិវារគាថាយ អត្ថោ (បរិ. អដ្ឋ. ៣៣៩) – យមិទំ បុគ្គលាបត្តិសិក្ខាបទបារាជិកេសុ អាបត្តិបារាជិកំ នាម វុត្តំ, តំ អាបជ្ជន្តោ បុគ្គលោ យស្មា បរាជិតោ បរាជយមាបន្នោ សទ្ធមា

ចុតោ បរទ្ធោ ភដ្ឋោ និរង្កតោ ច ហោតិ, អនីហដេ តស្មឹ បុគ្គលេ បុន ឧបោសថបវារណាទិភេទោ សំវាសោ នត្ថិ, **តេនេតំ ឥតិ វុច្ចតិ** តេន ការណេន ឯតំ អាបត្តិបារាជិកំ ឥតិ វុច្ចតីតិ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – យស្មា ប រាជិតោ ហោតិ ឯតេន, តស្មា ឯតំ បារាជិកន្តិ វុច្ចតីតិ។ **បរិភដ្ឋោ**តិ សាសនតោ ភដ្ឋោ, បរិហីនោតិ អត្ថោ។ **ឆិន្នោ**តិ អន្តរា ខណ្ឌិតោ។

សទ្ទី យោជនាយាតិ បទយោជនាយ សទ្ទី។ **ចតុព្ពិធំ សង្ឃកម្ម**ន្តិ អបលោកនាទិវសេន ចតុព្ពិធំ កម្មំ។ **សីមាបរិច្ឆិន្នេហី**តិ ឯកសីមាបរិយាបន្នេហិ។ **បកតត្តា** នាម បារាជិកំ អនាបន្នា អនុក្ខិត្តា ច។ **បញ្ចវិធោបី**តិ និទានុទ្ទេសាទិវសេន បញ្ចវិធោបិ។ នហាបិតបុព្ពកានំ វិយ ឱធិសអនុញ្ញាតំ ឋបេត្វា អវសេសំ សព្ពម្បិ សិក្ខាបទំ សព្ពេហិបិ លជ្ជីបុគ្គលេហិ អនតិក្កមនីយត្តា វុត្តំ “**សព្ពេហិបិ លជ្ជីបុគ្គលេហិ សមំ សិក្ខិតព្ពភាវតោ**”តិ។ **សម**ន្តិ សទ្ទី, ឯកប្បហារេន វា។ **សិក្ខិតព្ពភាវតោ**តិ អនតិក្កមនវសេន ឧគ្គហបរិបុច្ឆាទិនា ច សិក្ខិតព្ពភាវតោ។ សាមញ្ញសិក្ខាបទេសុ “តទំ តយា ន សិក្ខិតព្ព”ន្តិ ឯវំ អពហិកាតព្ពតោ “**ន ឯកោបិ តតោ ពហិទ្ធា សន្ទិស្សតី**”តិ វុត្តំ។ យំ តំ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។

៥៦. ន កេវលំ ឥត្ថិយា ឯវ និមិត្តំ បារាជិកវត្ថូតិ ឥមិនា កេវលំ ឥត្ថិយា ឯវ និមិត្តំ បារាជិកវត្ថុ ន ហោតិ, អថ ខោ ឧភតោព្យញ្ជនកបណ្ឌកបុរិសានម្បិ និមិត្តំ បារាជិកវត្ថូតិ ទស្សេតិ។ **ន ច មនុស្សិត្ថិយា ឯវា**តិ ឥមិនា បន មនុស្សិត្ថិយា ឯវ និមិត្តំ បារាជិកវត្ថុ ន ហោតិ, អមនុស្សិត្ថិតិរច្ឆានគតិត្ថិអមនុស្សុភតោព្យញ្ជនកាទីនម្បិ និមិត្តំ បារាជិកវត្ថូតិ ទស្សេតិ។ “**វត្ថុមេវ ន ហោតី**តិ អមនុស្សិត្ថិបសង្គេន អាគតំ សុវណ្ណរជតាទិមយំ បដិក្ខិបតី”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ, តំ យុត្តំ វិយ ន ទិស្សតិ។ ន ហិ ឥតោ បុព្ពេ អមនុស្សិត្ថិគ្គហណំ កតំ អត្ថិ, យេន តប្បសង្គោ សិយា។ ឥទានេវ ហិ “តិស្សោ ឥត្ថិយោ”តិអាទិនា អមនុស្សិត្ថិគ្គហណំ កតំ, ន ច អមនុស្សិត្ថិគ្គហណេន សុវណ្ណរជតាទិមយានំ បសង្គោ យុត្តោ។ មនុស្សាមនុស្សតិរច្ឆានជាតិវសេន តិវិធា កត្វា បារាជិកវត្ថុភូតសត្តានំ និទ្ទេសេន សុវណ្ណរជតាទិមយានំ បសង្គស្ស និវត្តិតត្តា។ តថា ហិ ឥត្ថិបុរិសាទីសុ មនុស្សាមនុស្សាទីសុ វា កញ្ចិ អនាមសិត្វា អវិសេសេន “មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវេយ្យា”តិ ឯត្តកមេវ មាតិកាយំ វុត្តំ។ តស្ស បទភាជនេ ច “បដិសេវតិ នាមា”តិ មាតិកំ បទំ ឧទ្ធរិត្វា “យោ និមិត្តេន និមិត្តំ អង្គជាតេន អង្គជាតំ អន្តមសោ តិលផលមត្តម្បិ បវេសេតិ, ឯសោ បដិសេវតិ នាមា”តិ បដិសេវនាការោវ ទស្សិតោ, ន បន បារាជិកវត្ថុភូតនិមិត្តនិស្សយា មនុស្សាមនុស្សតិរច្ឆានគតា ឥត្ថិបុរិសបណ្ឌកឧភតោព្យញ្ជនកា និយមេត្វា ទស្សិតា, តស្មា “ឥត្ថិយា ឯវ នុ ខោ និមិត្តំ បារាជិកវត្ថុ, ឧទាហុ អញ្ញេសម្បី”តិ ឯវមាទិ សន្ទេហោ សិយា, និមិត្ត វោហារោ ច សុវណ្ណរជតាទិមយរូបកេសុ ច លព្ភតិយេវ។ តេនេវ **វិនីតវត្ថូសុ** (បារា. ៧១) “លេបចិត្តស្ស និមិត្តំ អង្គជាតេន ឆុបិ, ទារុធីតលិកាយ និមិត្តំ អង្គជាតេន ឆុបី”តិ វុត្តំ, តស្មា និមិត្តសាមញ្ញតោ “សុវណ្ណរជតាទិមយានម្បិ និមិត្តំ បារាជិកវត្ថុ ហោតិ, ន ហោតី”តិ កស្សចិ អាសង្កា សិយា។ តេនេវ “លេប ចិត្តាទិវត្ថូសុ តស្ស កុក្កុច្ចំ អហោសី”តិ វុត្តំ។ តស្មា តទាសង្កានិវត្តនត្ថំ បារាជិកវត្ថុភូតសត្តនិយមនត្ថញ្ច ជាតិវសេន មនុស្សាមនុស្សាទិភេទា តិធា កត្វា បារាជិកវត្ថុភូតេ សត្តេ ភគវា វិភជិត្វា ទស្សេតិ, តស្មា “វត្ថុមេវ ន ហោតី”តិ និមិត្តសាមញ្ញតោ បសង្គាគតំ សុវណ្ណរជតាទិមយានំ និមិត្តំ បដិក្ខិបតីតិ វត្តព្ពំ។

តយោ មគ្គេតិ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ “**តីសុ មគ្គេសូតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ**”តិ។ **ឯវំ សព្ពត្ថា**តិ ឥមិនា “ទ្វេ មគ្គេ”តិ ឯត្ថាបិ ទ្វីសុ មគ្គេសូតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ អតិទិស្សតិ។

អនុបញ្ញត្តិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមចតុក្កកថាវណ្ណនា

៥៧. អស្សាតិ អាខ្យាតិកបទន្តិ តស្ស អត្ថំ ទស្សេន្តោ “**ហោតី**”តិ អាហ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន “អស្សាតិ បុគ្គលំ បរាមសិត្វា ហោតីតិ វចនសេសោ ទស្សិតោ”តិបិ អត្ថវិកប្បោ ទស្សិតោ, ន សោ សុន្ទរតរោ។ យទិ ហិ វចនសេសោ អធិប្បេតោ សិយា, “ហោតី”តិ វត្តព្ពំ, តេនេវ អញ្ញស្មឹ អត្ថវិកប្បេ ហោតីតិ វចនសេសោ កតោ។

៥៨. សាទិយន្តស្សេវាតិ ឯត្ថ សាទិយនំ នាម សេវេតុកាមតាចិត្តស្ស ឧបដ្ឋាបនន្តិ អាហ “**បដិសេវន ចិត្តសមង្គិស្សា**”តិ។ “**បដិបក្ខំ អត្ថយន្តី**តិ សិក្ខាកាមានំ ភិក្ខូនំ បដិបក្ខំ ទុស្សីលភាវំ អត្ថយន្តី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ អត្តនោ វេរិបុគ្គលស្ស បន បដិបក្ខភូតំ កញ្ចិ អមិត្តំ អត្ថយន្តិ គវេសន្តីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ បច្ចត្ថិកា ហិ អត្តនោ វេរី នាសេតុកាមា តស្ស បដិបក្ខភូតំ កញ្ចិ អមិត្តំ អត្តនោ សហាយភាវមុបគច្ឆន្តំ ឥច្ឆន្តិ។ រាជបច្ចត្ថិកាទីនំ ឧបរិ វក្ខមានត្តា តទនុរូបវសេន អត្ថំ ទស្សេន្តោ “**ភិក្ខូ ឯវ បច្ចត្ថិកា ភិក្ខុ បច្ចត្ថិកា**”តិ អាហ។ “ភិក្ខុស្ស បច្ចត្ថិកា ភិក្ខុបច្ចត្ថិកា”តិ ឯវំ បន វុច្ចមានេ ភិក្ខុស្ស បច្ចត្ថិកា រាជានោយោបិ

ឯត្ថេវ សង្គយ្ហន្តីតិ រាជបច្ចត្ថិកាទយោ វិសុំ ន វត្តព្ពា សិយុំ, អញ្ញត្ថ បន ភិក្ខុស្ស បច្ចត្ថិកា ភិក្ខុបច្ចត្ថិកាតិ អយមត្ថោ លព្ភតេវ “សាសនបច្ចត្ថិកា”តិ យថា។ **ឥស្សាបកតា**តិ បរេសំ លាភសក្ការាទិអសហនលក្ខណាយ ឥស្សាយ អភិភូតា។ **និប្បរិប្ផន្ទ**ន្តិ បរិប្ផន្ទវិរហិតំ, យថា ចលិតុំ បរិវត្តិតុំ ន សក្កោតិ, តថា គហេត្វាតិ អត្ថោ។ **សម្បយោជេន្តី**តិ វច្ចមគ្គេន សទ្ធឹ យោជេន្តិ។

តស្មឹ ខណេតិ តស្មឹ បវេសនក្ខណេ, អគ្គតោ យាវ មូលា បវេសនកាលោ “បវេសនក្ខណោ”តិ វុច្ចតិ។ សាទិយនំ នាម សេវនចិត្តស្ស ឧប្បាទនន្តិ អាហ “**សេវនចិត្តំ ឧបដ្ឋាបេតី**”តិ។ **បវិដ្ឋកាលេ**តិ អង្គជាតស្ស យត្តកំ ឋានំ បវេសនារហំ, តត្តកំ អនវសេសតោ បវិដ្ឋកាលេ។ ឯវំ បវិដ្ឋស្ស ឧទ្ធរណារម្ភតោ អន្តរា ឋិតកាលោ **ឋិតំ** នាម។ អដ្ឋកថាយំ បន មាតុគាមស្ស សុក្កវិស្សដ្ឋឹ បត្វា សព្ពថា វាយមតោ ឱរមិត្វា ឋិតកាលំ សន្ធាយ “**សុក្កវិស្សដ្ឋិសមយេ**”តិ វុត្តំ។ **ឧទ្ធរណំ** នាម យាវ អគ្គា នីហរណកាលោតិ អាហ – “**នីហរណកាលេ បដិសេវនចិត្តំ ឧបដ្ឋាបេតី**”តិ។ **អង្គារកាសុ**ន្តិ អង្គាររាសឹ។ ឯវរូបេ កាលេ អសាទិយនំ នាម ន សព្ពេសំ វិសយោតិ អាហ “**ឥមញ្ហិ ឯវរូបំ អារទ្ធវិបស្សក**”ន្តិអាទិ ។ **ឯកាទសហិ អគ្គីហី**តិ រាគទោសមោហជាតិជរាមរណសោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសសង្ខាតេហិ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ។ រាគាទយោ ហិ អនុឌហនដ្ឋេន “អគ្គី”តិ វុច្ចន្តិ។ តេ ហិ យស្ស សន្តិ , តំ និឌហន្តិ, មហាបរិឡាហា ច ហោន្តិ ទុន្និព្ពាបយា ច។ ភគវតា ច ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហោ ឥច្ឆិតោយេវាតិ អាហ – “**បច្ចត្ថិកានញ្ហស្ស មនោរថវិឃាតំ ករោន្តោ**”តិ។ **អស្សា**តិ អសាទិយន្តស្ស យថាវុត្តគុណសមង្គិស្ស។

បឋមចតុក្កកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឯកូនសត្តតិទ្វិសតចតុក្កកថាវណ្ណនា

៥៩-៦០. អក្ខាយិតនិមិត្តា អក្ខាយិត-សទ្ទេន វុត្តា ឧត្តរបទលោបេនាតិ អាហ “**សោណសិង្គាលាទីហិ អក្ខាយិតនិមិត្ត**”ន្តិ។ អក្ខាយិតំ និមិត្តំ យស្សា សា **អក្ខាយិតនិមិត្តា**។ “ជាគរន្តិ”ន្តិអាទិ វិសេសនរហិតត្តា “**សុទ្ធិកចតុក្កានី**”តិ វុត្តំ។

សមានាចរិយកា ថេរាតិ ឯកាចរិយស្ស បាឋកន្តេវាសិកា។ **មហាភយេ**តិ ព្រាហ្មណតិស្សភយេ។ គង្គាយ អបរភាគោ **អបរគង្គំ**។ **វត រេ**តិ គរហត្ថេ និបាតោ។ អវិស្សជ្ជនេន កឹ កត្តព្ពន្តិ អាហ “**និច្ចកាលំ សោតព្ព**”ន្តិអាទិ។ **ឯវំ វិនយគរុកាន**ន្តិ ឥមិនា ឧបរិ តេហិ វុច្ចមានវិនិច្ឆយស្ស គរុករណីយតាយ ការណំ វុត្តំ។ **សព្ពំ បរិយាទិយិត្វា**តិ សព្ពំ បារាជិកក្ខេត្តំ អនវសេសតោ គហេត្វា។ **សោតំ ឆិន្ទិត្វា**តិ បារាជិកក្ខេត្តេ វីតិក្កមសោតំ ឆិន្ទិត្វា។ អបញ្ញត្តភាវតោ យុត្តិអភាវតោ ច “**បារាជិកច្ឆាយា បនេត្ថ ន ទិស្សតី**”តិ វុត្តំ។ កេចិ បន “ឧបឌ្ឍក្ខាយិតភាវស្ស ទុព្ពិនិច្ឆយត្តា តត្ថ បារាជិកំ ន បញ្ញបេសី”តិ វទន្តិ, តំ អការណំ, ន ច ទុព្ពិនិច្ឆយតា អបញ្ញត្តិការណំ យេភុយ្យក្ខាយិតាទីសុបិ ទុព្ពិនិច្ឆយភាវស្ស សមានត្តា។ ឧបឌ្ឍក្ខាយិតតោ ហិ កិញ្ចិទេវ អធិកំ ឩនំ វា យទិ ខាយិតំ សិយា, តម្បិ យេភុយ្យេន ខាយិតំ អក្ខាយិតន្តិ សង្ខ្យំ គច្ឆតីតិ ឧបឌ្ឍក្ខាយិតមិវ យេភុយ្យក្ខាយិតាទីនិបិ ទុព្ពិនិច្ឆយានេវ។ អបិច ឧបឌ្ឍក្ខាយិតំ យទិ សភាវតោ បារាជិកក្ខេត្តំ សិយា, ន តត្ថ ភគវា ទុព្ពិនិច្ឆយន្តិ បារាជិកំ ន បញ្ញបេតិ។

ឥទានិ ថេរេន កតវិនិច្ឆយមេវ ឧបត្ថម្ភេត្វា អបរម្បិ តត្ថ ការណំ ទស្សេន្តោ “**អបិចា**”តិអាទិមាហ។ និមិត្តេ អប្បមត្តិកាបិ មំសរាជិ សចេ អវសិដ្ឋា ហោតិ, តំ **យេភុយ្យក្ខាយិត**មេវ ហោតិ, តតោ បរំ បន សព្ពសោ ខាយិតេ និមិត្តេ ទុក្កដមេវាតិ ទស្សេន្តោ អាហ “**តតោ បរំ ថុល្លច្ចយំ នត្ថី**”តិ។ អថ វា **យេភុយ្យេន ខាយិតំ** នាម វច្ចមគ្គបស្សាវមគ្គមុខានំ ចតូសុ កោដ្ឋាសេសុ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ អតិក្កម្ម យាវ តតិយកោដ្ឋាសស្ស បរិយោសានា ខាទិតំ, តតោ បរំ បន តតិយកោដ្ឋាសំ អតិក្កម្ម យាវ ចតុត្ថកោដ្ឋាសស្ស បរិយោសានា ខាទិតំ ទុក្កដវត្ថូតិ វេទិតព្ពំ។ **មតសរីរស្មឹយេវ វេទិតព្ព**ន្តិ “មតំ យេភុយ្យេន អក្ខាយិត”ន្តិអាទិវចនតោ។ “**យទិបិ និមិត្តំ សព្ពសោ ខាយិត**ន្តិអាទិ សព្ពំ ជីវមានកសរីរមេវ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ **មហាគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ **កេនចិ** បន “តំ វីមំសិត្វា គហេតព្ព”ន្តិ លិខិតំ។ កិមេត្ថ វីមំសិតព្ពំ ជីវមានកសរីរស្សេវ អធិកតត្តា មតសរីរេ លព្ភមានស្ស វិនិច្ឆយស្ស វិសុំ វក្ខមានត្តា ច។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយម្បិ** (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា) –

“ជីវមានកសរីរស្ស វុត្តប្បការេ មគ្គេ សចេបិ តចាទីនិ អនវសេសេត្វា សព្ពសោ ឆិន្នេ និមិត្តសណ្ឋានមត្តំ បញ្ញាយតិ, តត្ថ អន្តមសោ អង្គជាតេ ឧដ្ឋិកំ អនដ្ឋកាយប្បសាទំ បីឡកំ វា ចម្មខីលំ វា បវេសេន្តស្សបិ សេវនចិត្តេ សតិ បារាជិកំ, នដ្ឋកាយប្បសាទំ សុក្ខបីឡកំ វា មតចម្មំ វា លោមំ វា បវេ

សេន្តស្ស ទុក្កដំ។ សចេ និមិត្តសណ្ឋានមត្តម្បិ អនវសេសេត្វា សព្ពសោ មគ្គោ ឧប្បាដិតោ, តត្ថ ឧបក្កមតោ វណសង្ខេបវសេន ថុល្លច្ចយ”ន្តិ –

ជីវមានកសរីរស្មឹយេវ យថាវុត្តវិនិច្ឆយោ ទស្សិតោ។

សព្ពសោ ខាយិតន្តិ និមិត្តប្បទេសេ ពហិដ្ឋិតំ ឆវិចម្មំ សព្ពសោ ឆិន្ទិត្វា សោណសិង្គាលាទីហិ ខាយិតសទិសំ កតំ។ តេនេវាហ “**ឆវិចម្មំ នត្ថី**”តិ។ និមិត្តមំសស្ស បន អព្ភន្តរេ ឆវិចម្មស្ស ច វិជ្ជមានត្តា “**និមិត្តសណ្ឋានំ បញ្ញាយតី**”តិ វុត្តំ។ តេនេវាហ “**បវេសនំ ជាយតី**”តិ។ **និមិត្តសណ្ឋានំ បន អនវសេសេត្វា**តិ និមិត្តាការេន ឋិតំ ឆវិចម្មមំសាទិំ អនវសេសេត្វា។ ជីវមានកសរីរេ លព្ភមានវិសេសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ មតកសរីរេ លព្ភមានវិសេសំ ទស្សេន្តោ អាហ “**មតកសរីរេ បនា**”តិអាទិ។

មនុស្សានំ ជីវមានកសរីរេតិអាទិនា បន អក្ខិអាទយោបិ វណសង្គហំ គច្ឆន្តីតិ វណេន ឯកបរិច្ឆេទំ កត្វា អក្ខិអាទីសុបិ ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ។ តេសញ្ច វណសង្គហោ “នវទ្វារោ មហាវណោ”តិ (មិ. ប. ២.៦.១) ឯវមាទិសុត្តានុសារេន វេទិតព្ពោ។ តិរច្ឆានគតានំ អក្ខិកណ្ណវណេសុ ទុក្កដំ បន អដ្ឋកថាប្បមាណេន គហេតព្ពំ។ យថា ហិ មនុស្សាមនុស្សតិរច្ឆានគតេសុ វច្ចមគ្គបស្សាវមគ្គមុខានំ បារាជិកវត្ថុភាវេ នានាករណំ នត្ថិ, ឯវំ អក្ខិអាទីនម្បិ ថុល្លច្ចយាទិវត្ថុភាវេ និន្នានាករណេន ភវិតព្ពំ។ វណេ ថុល្លច្ចយញ្ច “អមគ្គេន អមគ្គំ បវេសេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ (បារា. ៦៦) សាមញ្ញតោ វុត្តំ, ន បន “មនុស្សាន”ន្តិ វិសេសនំ អត្ថិ។ យទិ ច តិរច្ឆានគតានំ វណេសុ ថុល្លច្ចយេន ន ភវិតព្ពំ, បតង្គមុខមណ្ឌូកស្ស មុខសណ្ឋានេ វណសង្ខេបតោ ថុល្លច្ចយំ ន វត្តព្ពំ, វុត្តញ្ច, តស្មា អដ្ឋកថាចរិយា ឯវេត្ថ បមាណំ។ ភគវតោ អធិប្បាយញ្ញូនោ ហិ អដ្ឋកថាចរិយា។ តេនេវ វុត្តំ “ពុទ្ធេន ធម្មោ វិនយោ ច វុត្តោ, យោ តស្ស បុត្តេហិ តថេវ ញាតោ”តិអាទិ (បារា. អដ្ឋ. ១.)។ **មនុស្សាន**ន្តិ ឥត្ថិបុរិសបណ្ឌកឧភតោព្យញ្ជនកានំ សាមញ្ញតោ វុត្តំ។ **វត្ថិកោសេសូ**តិ វត្ថិបុដេសុ បុរិសានំ អង្គជាតកោសេសុ។ មតសរីរំ យាវ ឧទ្ធុមាតកាទិភាវេន កុថិតំ ន ហោតិ, តាវ អល្លសរីរន្តិ វេទិតព្ពំ។ តេនាហ – “**យទា បន សរីរំ ឧទ្ធុមាតកំ ហោតី**”តិអាទិ។ **បារាជិកវត្ថុញ្ច ថុល្លច្ចយវត្ថុញ្ច វិជហតី**តិ ឯត្ថ បារាជិកវត្ថុភាវំ ថុល្លច្ចយវត្ថុភាវញ្ច វិជហតីតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ មតានំ តិរច្ឆានគតានន្តិ សម្ពន្ធោ។

មេថុនរាគេន វត្ថិកោសំ បវេសេន្តស្ស ថុល្លច្ចយំ វុត្តន្តិ អាហ “**បត្តិកោសំ អប្បវេសេន្តោ**”តិ។ **ឥត្ថិយា អប្បវេសេន្តោ**តិ ឥត្ថិយា និមិត្តំ អប្បវេសេន្តោ។ **អប្បវេសេន្តោ**តិ ច បវេសនាធិប្បាយស្ស អភាវំ ទស្សេតិ។ បវេសនាធិប្បាយេន ពហិ ឆុបន្តស្ស បន មេថុនស្ស បុព្ពបយោគត្តា ទុក្កដេនេវ ភវិតព្ពំ។ **និមិត្តេន និមិត្តំ ឆុបតិ, ថុល្លច្ចយ**ន្តិ ឥទំ “ន ច, ភិក្ខវេ, រត្តចិត្តេន អង្គជាតំ ឆុបិតព្ពំ, យោ ឆុបេយ្យ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ (មហាវ. ២៥២) ឥមស្ស សុត្តស្ស វសេន វុត្តំ។ តត្ថ ច កេសញ្ចិ អញ្ញថាបិ អត្ថវិកប្បស្ស វិធិំ ទស្សេន្តោ “**មហាអដ្ឋកថាយំ បនា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ “កត្វា មហាអដ្ឋកថំ សរីរ”ន្តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.គន្ថារម្ភកថា) វុត្តំ, តថាបិ សេសអដ្ឋកថាសុ “មេថុនរាគេន មុខេនា”តិ វចនស្ស អភាវំ ទស្សេតុំ “មហាអដ្ឋកថាយំ បនា”តិ វុត្តំ។ “អង្គជាតេនា”តិ អវុត្តត្តា “**អវិសេសេនា**”តិ វុត្តំ។

ឥទានិ មហាអដ្ឋកថំ បាឡិយា សំសន្ទិត្វា ទស្សេន្តោ “**យំ តាវ មហាអដ្ឋកថាយ**”ន្តិអាទិមាហ។ **ឥតរថា ហិ ទុក្កដំ សិយា**តិ បកតិមុខេន ឆុបន្តស្ស វិសាណាទិគ្គហណេ វិយ ទុក្កដំ សិយា។ ឯវំ មហាអដ្ឋកថំ បាឡិយា សំសន្ទិត្វា ឥទានិ តត្ថ កេសញ្ចិ អញ្ញថា អត្ថវិកប្បំ ទស្សេន្តោ “**កេចិ បនា**”តិអាទិមាហ។ **សង្ឃាទិសេសោ**តិ កាយសំសគ្គសិក្ខាបទេន សង្ឃាទិសេសោ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ មេថុនរាគេនេវ។ “និមិត្តមុខេនា”តិ វុត្តត្តា តិរច្ឆានគតិត្ថិយា បស្សាវមគ្គំ មេថុនរាគេន បកតិមុខេន ឆុបន្តស្ស ទុក្កដន្តិ វេទិតព្ពំ។ **កាយសំសគ្គរាគេន ទុក្កដ**ន្តិ និមិត្តមុខេន វា បកតិមុខេន វា កាយសំសគ្គរាគេន ឆុបន្តស្ស ទុក្កដមេវ។

ឯកូនសត្តតិទ្វិសតចតុក្កកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សន្ថតចតុក្កភេទកថាវណ្ណនា

៦១-២. បដិបន្នកស្សាតិ អារទ្ធវិបស្សកស្ស។ **ឧបាទិន្នក**ន្តិ កាយិន្ទ្រិយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឧបាទិន្នកេន ផុសតី**តិ ឧបាទិន្នកេន ផុសីយតិ ឃដ្ដីយតីតិ ឯវំ កម្មនិ យ-ការលោបេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អថ វា ឯវំ ករោន្តោ កិញ្ចិ ឧបាទិន្នកំ ឧបាទិន្នកេន ន ផុសតិ ន ឃដ្ដេតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **លេសំ ឱឌ្ឌេស្សន្តី**តិ លេសំ សមុដ្ឋាបេស្សន្តិ, បរិកប្បេស្សន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សន្ថតាទិភេទេហិ ភិន្ទិត្វា**តិ សន្ថតាទិវិសេសនេហិ វិសេសេត្វា, សន្ថតាទីហិ ចតូហិ យោជេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។

សន្ថតាយាតិ ឯកទេសេ សមុទាយវោហារោ “បដោ ទឌ្ឍោ”តិអាទីសុ វិយ។ តថា ហិ បដស្ស ឯកទេសេបិ ទឌ្ឍេ “បដោ ទឌ្ឍោ”តិ វោហរន្តិ , ឯវំ ឥត្ថិយា វច្ចមគ្គាទីសុ កិស្មិញ្ចិ មគ្គេ សន្ថតេ ឥត្ថី “សន្ថតា”តិ វុច្ចតិ។ តេនាហ **“សន្ថតា នាមា”**តិអាទិ។ វត្ថាទីនិ អន្តោ អប្បវេសេត្វា ពហិ បបេត្វា ពទ្ធនំ សន្ធាយ **“បលិវេឋេត្វា”**តិ វុត្តំ។ ឯកទេសេ សមុទាយវោហារវសេនេវ ភិក្ខុបិ “សន្ថតោ”តិ វុច្ចតីតិ អាហ **“សន្ថតោ នាមា”**តិអាទិ។ **យត្ថកេ បវិដ្ឋេ**តិ តិលផលមត្តេ បវិដ្ឋេ។ អក្ខិអាទិម្ហិ សន្ថតេបិ យថាវត្ថុកមេវាតិ អាហ **“ថុល្លច្ចយក្ខេត្តេ ថុល្លច្ចយំ, ទុក្កដក្ខេត្តេ ទុក្កដមេវ ហោតី”**តិ។

ខាណុំ ឃដ្ដេន្តស្ស ទុក្កដន្តិ ឥត្ថិនិមិត្តស្ស អន្តោ ខាណុំ បវេសេត្វា សមតលំ អតិរិត្តំ វា ខាណុំ ឃដ្ដេន្តស្ស ទុក្កដំ បវេសាភាវតោ។ សចេ បន ឦសកំ អន្តោ បវិសិត្វា ឋិតំ ខាណុកមេវ អង្គជាតេន ឆុបតិ, បារាជិកមេវ។ **តស្ស តល**ន្តិ វេឡុនឡាទិកស្ស អន្តោតលំ។ វិនីតវត្ថូសុ “តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរោ ភិក្ខុ សិវថិកំ គន្ត្វា ឆិន្នសីសំ បស្សិត្វា វដ្ដកតេ មុខេ អច្ឆុបន្តំ អង្គជាតំ បវេសេសិ។ តស្ស កុក្កុច្ចំ អហោសិ…បេ… អនាបត្តិ ភិក្ខុ បារាជិកស្ស, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តត្តា តស្ស សុត្តស្ស អនុលោមតោ **“អាកាសគតមេវ កត្វា បវេសេត្វា នីហរតិ, ទុក្កដ”**ន្តិ (បារា. ៧៣) វុត្តំ។ **ពហិទ្ធា ខាណុកេ**តិ អន្តោបវេសិតវេឡុបព្ពាទិកស្ស ពហិ និក្ខន្តខាណុកេ។ មេថុនរាគេន ឥន្ទ្រិយពទ្ធអានិន្ទ្រិយពទ្ធសន្តានេសុ យត្ថ កត្ថចិ ឧបក្កមន្តស្ស ន សក្កា អនាបត្តិយា ភវិតុន្តិ **“ទុក្កដមេវា”**តិ វុត្តំ។ តេនេវ វិនីតវត្ថុម្ហិ អដ្ឋិកេសុ ឧបក្កមន្តស្ស ទុក្កដំ វុត្តំ។

សន្ថតចតុក្កភេទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

រាជបច្ចត្ថិកាទិចតុក្កភេទកថាវណ្ណនា

៦៥. សាមញ្ញជោតនាយ បករណតោ វិសេសវិនិច្ឆយោតិ អាហ **“ធុត្តាតិ មេថុនុបសំហិតខិឌ្ឌាបសុតា”**តិអាទិ។ ឥទានិ សាមញ្ញតោបិ អត្ថសម្ភវំ ទស្សេន្តោ **“ឥត្ថិធុត្តសុរាធុត្តាទយោ វា”**តិ អាហ។ **ហទយ**ន្តិ ហទយមំសំ។

សព្ពាការេន ចតុក្កភេទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាបត្តានាបត្តិវារវណ្ណនា

៦៦. **បដិញ្ញាករណំ នត្ថី**តិ បុច្ឆិតព្ពាភាវតោ។ ន ហិ ទូសកោ “កេន ចិត្តេន វីតិក្កមំ អកាសិ, ជានិត្វា អកាសិ, ឧទាហុ អជានិត្វា”តិ ឯវំ បុច្ឆាយ អរហតិ។ **តត្ថេវា**តិ វេសាលិយំ មហាវនេ ឯវ។ **សព្ពង្គគត**ន្តិ បបេត្វា កេសលោមទន្តនខានំ មំសវិនិមុត្តដ្ឋានញ្ចេវ ថទ្ធសុក្ខចម្មញ្ច ឧទកមិវ តេលពិន្ទុ អវសេសសព្ពសរីរំ ព្យាបេត្វា ឋិតំ។ **សរីរកម្បាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អក្ខីនំ បីតវណ្ណាទី សង្គណ្ហាតិ។ **បិត្តកោសកេ ឋិត**ន្តិ ហទយបប្ផាសានំ អន្តរេ យកនមំសំ និស្សាយ បតិដ្ឋិតេ មហាកោសាតកីកោសសទិសេ បិត្តកោសេ ឋិតំ។ **កុបិតេ**តិ បិត្តកោសតោ ចលិត្វា ពហិ និក្ខន្តេ។

វិស្សដ្ឋចិត្តោតិ វិស្សដ្ឋបកតិចិត្តោ។ **យក្ខុម្មត្តកោ**តិ យក្ខា កិរ យស្ស ចិត្តំ ខិបិតុកាមា ហោន្តិ, តស្ស សេតមុខំ នីលោទរំ សុរត្តហត្ថបាទំ មហាសីសំ បជ្ជលិតនេត្តំ ភេរវំ វា អត្តភាវំ និម្មិនិត្វា ទស្សេន្តិ, ភេរវំ វា សទ្ទំ សាវេន្តិ, កថេន្តស្សេវ វា មុខេន ហត្ថំ បក្ខិបិត្វា ហទយមំសំ មទ្ទន្តិ, តេន សោ សត្តោ ឧម្មត្តកោ ហោតិ ខិត្តចិត្តោ។ តេនេវាហ **“ភេរវានិ វា អារម្មណានិ ទស្សេត្វា”**តិអាទិ។ តត្ថ **ភេរវានី**តិ ទស្សនមត្តេនេវ សត្តានំ ភយំ ឆម្ភិតត្តំ លោមហំសំ ឧប្បាទេតុំ សមត្ថានិ។ **និច្ចមេវ ឧម្មត្តកោ ហោតី**តិ យស្ស បិត្តកោសតោ បិត្តំ ចលិត្វា ពហិ និក្ខន្តំ ហោតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យស្ស បន បិត្តំ ចលិត្វា បិត្តកោសេយេវ ឋិតំ ហោតិ ពហិ អនិក្ខន្តំ, សោ អន្តរន្តរា សញ្ញំ បដិលភតិ, ន និច្ចមេវ ឧម្មត្តកោ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ **ញត្វា**តិ សញ្ញាបដិលាភេន ជានិត្វា។ **អធិមត្តាយា**តិ អធិកប្បមាណាយ។

អាបត្តានាបត្តិវារវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា

បកិណ្ណកន្តិ វោមិស្សកនយំ។ **សមុដ្ឋាន**ន្តិ ឧប្បត្តិការណំ។ **កិរិយា**តិអាទិ និទស្សនមត្តំ, អកិរិយាទីនម្បិ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **វេទនាយា**តិ សហយោគេ ករណវចនំ, វេទនាយ សហ កុសលញ្ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សព្ព សង្គាហកវសេនា**តិ សព្ពេសំ សិក្ខាបទានំ សង្គាហកវសេន។ **ឆ សិក្ខាបទសមុដ្ឋានានី**តិ កាយោ វាចា កាយវាចា កាយចិត្តំ វាចាចិត្តំ កាយវាចាចិត្តន្តិ ឯវំ វុត្តានិ ឆ អាបត្តិសមុដ្ឋានានិ។ អាបត្តិយេវ ហិ សិក្ខាបទសីសេន វុត្តា។ សមុដ្ឋានាទយោ ហិ អាបត្តិយា ហោន្តិ, ន សិក្ខាបទស្ស, ឥមេសុ បន ឆសុ សមុដ្ឋានេសុ បុរិមានិ តីណិ អចិត្តកានិ, បច្ឆិមានិ សចិត្តកានិ។ តេសុ ឯកេន វា ទ្វីហិ វា តីហិ វា ចតូហិ វា ឆហិ វា សមុដ្ឋានេហិ អាបត្តិយោ សមុដ្ឋហន្តិ, បញ្ចសមុដ្ឋានា អាបត្តិ នាម នត្ថិ។ តត្ថ **ឯកសមុដ្ឋានា** ចតុត្ថេន ច បញ្ចមេន ច ឆដ្ឋេន ច សមុដ្ឋានេន សមុដ្ឋាតិ, ន អញ្ញេន។ **ទ្វិសមុដ្ឋានា** បឋមចតុត្ថេហិ ច ទុតិយបញ្ចមេហិ ច តតិយឆដ្ឋេហិ ច ចតុត្ថឆដ្ឋេហិ ច បញ្ចមឆដ្ឋេហិ ច សមុដ្ឋានេហិ សមុដ្ឋាតិ, ន អញ្ញេហិ។ **តិសមុដ្ឋានា** បឋមេហិ ច តីហិ, បច្ឆិមេហិ ច តីហិ សមុដ្ឋានេហិ សមុដ្ឋាតិ, ន អញ្ញេហិ។ **ចតុសមុដ្ឋានា** បឋមតតិយចតុត្ថឆដ្ឋេហិ ច ទុតិយតតិយបញ្ចមឆដ្ឋេហិ ច សមុដ្ឋានេហិ សមុដ្ឋាតិ, ន អញ្ញេហិ។ **ឆសមុដ្ឋានា** ឆហិបិ សមុដ្ឋាតិ។

សិក្ខាបទំ នាម អត្ថិ ឆសមុដ្ឋានន្តិ ឯត្ថាបិ សិក្ខាបទសីសេន អាបត្តិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ តេនេវ វក្ខតិ “សព្ពញ្ចេតំ អាបត្តិយំ យុជ្ជតិ, សិក្ខាបទសីសេន បន សព្ពអដ្ឋកថាសុ ទេសនា អារុឡ្ហា”តិ។ កាយាទីហិ ឆហិ សមុដ្ឋានំ ឧប្បត្តិ, ឆ វា សមុដ្ឋានានិ ឯតស្សាតិ **ឆសមុដ្ឋានំ**។ **អត្ថិ ចតុសមុដ្ឋាន**ន្តិ កាយោ កាយវាចា កាយចិត្តំ កាយវាចាចិត្តន្តិ ឥមានិ ចត្តារិ, វាចា កាយវាចា វាចាចិត្តំ កាយវាចាចិត្តន្តិ ឥមានិ វា ចត្តារិ សមុដ្ឋានានិ ឯតស្សាតិ ចតុសមុដ្ឋានំ។ **អត្ថិ តិសមុដ្ឋាន**ន្តិ កាយោ វាចា កាយវាចាតិ ឥមានិ តីណិ, កាយចិត្តំ វាចាចិត្តំ កាយវាចាចិត្តន្តិ ឥមានិ វា តីណិ សមុដ្ឋានានិ ឯតស្សាតិ តិសមុដ្ឋានំ។ ទ្វិសមុដ្ឋានំ ឯកសមុដ្ឋានញ្ច សមុដ្ឋានសីសវសេន ទស្សេន្តោ “**អត្ថិ កឋិនសមុដ្ឋាន**”ន្តិអាទិមាហ។ តេរស ហិ សមុដ្ឋានសីសានិ បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានំ អទិន្នាទានសមុដ្ឋានំ សញ្ចរិត្តសមុដ្ឋានំ សមនុភាសនសមុដ្ឋានំ កឋិនសមុដ្ឋានំ ឯឡកលោមសមុដ្ឋានំ បទសោធម្មសមុដ្ឋានំ អទ្ធានសមុដ្ឋានំ ថេយ្យសត្ថសមុដ្ឋានំ ធម្មទេសនាសមុដ្ឋានំ ភូតារោចនសមុដ្ឋានំ ចោរិវុដ្ឋាបនសមុដ្ឋានំ អននុញ្ញាតសមុដ្ឋានន្តិ។

តត្ថ “អត្ថិ ឆសមុដ្ឋាន”ន្តិ ឥមិនា សញ្ចរិត្តសមុដ្ឋានំ វុត្តំ។ “អត្ថិ ចតុសមុដ្ឋាន”ន្តិ ឥមិនា បន អទ្ធានសមុដ្ឋានំ អននុញ្ញាតសមុដ្ឋានញ្ច សង្គហិតំ។ យញ្ហិ បឋមតតិយចតុត្ថឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ អទ្ធានសមុដ្ឋានំ។ យំ បន ទុតិយតតិយបញ្ចមឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ អននុញ្ញាតសមុដ្ឋានំ។ “អត្ថិ តិសមុដ្ឋាន”ន្តិ ឥមិនា អទិន្នាទានសមុដ្ឋានំ ភូតារោចនសមុដ្ឋានញ្ច សង្គហិតំ។ យញ្ហិ សចិត្តកេហិ តីហិ សមុដ្ឋានេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ អទិន្នាទានសមុដ្ឋានំ។ យំ បន អចិត្តកេហិ តីហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ភូតារោចនសមុដ្ឋានំ។ “អត្ថិ កឋិនសមុដ្ឋាន”ន្តិអាទិនា បន អវសេសសមុដ្ឋានសីសេន ទ្វិសមុដ្ឋានំ ឯកសមុដ្ឋានញ្ច សង្គណ្ហាតិ។ តថា ហិ យំ តតិយឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ កឋិនសមុដ្ឋានន្តិ វុច្ចតិ។ យំ បឋមចតុត្ថេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ឯឡកលោមសមុដ្ឋានំ។ យំ ឆដ្ឋេនេវ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ធុរនិក្ខេបសមុដ្ឋានំ, សមនុភាសនសមុដ្ឋានន្តិបិ តស្សេវ នាមំ។ អាទិ-សទ្ទសង្គហិតេសុ បន បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានបទសោធម្មថេយ្យសត្ថធម្មទេសនាចោរិវុដ្ឋាបនសមុដ្ឋានេសុ យំ កាយចិត្តតោ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ បឋមបារាជិកសមុដ្ឋានំ។ យំ ទុតិយបញ្ចមេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ បទសោធម្មសមុដ្ឋានំ។ យំ ចតុត្ថឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ថេយ្យសត្ថសមុដ្ឋានំ។ យំ បញ្ចមេនេវ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ធម្មទេសនាសមុដ្ឋានំ។ យំ បញ្ចមឆដ្ឋេហិ សមុដ្ឋាតិ, ឥទំ ចោរិវុដ្ឋាបនសមុដ្ឋានន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ សមុដ្ឋានសីសេន សព្ពសិក្ខាបទានិ តេរសធា ទស្សេត្វា ឥទានិ កិរិយាវសេន បញ្ចធា ទស្សេន្តោ “**តត្រាបិ កិញ្ចិ កិរិយតោ សមុដ្ឋាតី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កិញ្ចី**តិ សិក្ខាបទសីសេន អាបត្តឹ វទតិ។ តស្មា យា កាយេន វា វាចាយ វា បថវីខណនាទីសុ វិយ វីតិក្កមំ ករោន្តស្ស ហោតិ, អយំ **កិរិយតោ សមុដ្ឋាតិ** នាម។ យា កាយវាចាយ កត្តព្ពំ អករោន្តស្ស ហោតិ បឋមកឋិនាបត្តិ វិយ, អយំ **អកិរិយតោ សមុដ្ឋាតិ** នាម។ យា ករោន្តស្ស ច អករោន្តស្ស ច ហោតិ អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា ហត្ថតោ ចីវរបដិគ្គហណាបត្តិ វិយ, អយំ **កិរិយាកិរិយតោ សមុដ្ឋាតិ** នាម។ យា សិយា ករោន្តស្ស ច សិយា អករោន្តស្ស ច ហោតិ រូបិយបដិគ្គហណាបត្តិ វិយ, អយំ **សិយា កិរិយតោ សិយា អកិរិយតោ សមុដ្ឋាតិ** នាម។ យា សិយា ករោន្តស្ស ច សិយា ករោន្តស្ស ច អករោន្តស្ស ច ហោតិ កុដិការាបត្តិ វិយ, អយំ **សិយា កិរិយតោ សិយា កិរិយាកិរិយតោ សមុដ្ឋាតិ** នាម។

ឥទានិ សព្ពសិក្ខាបទានិ សញ្ញាវសេន ទ្វិធា កត្វា ទស្សេន្តោ “**តត្រាបិ អត្ថិ សញ្ញាវិមោក្ខ**”ន្តិអាទិមាហ។ សញ្ញាយ អភាវេន វិមោក្ខោ អស្សាតិ **សញ្ញាវិមោក្ខ**ន្តិ មជ្ឈេបទលោបសមាសោ ទដ្ឋព្ពោ។ យតោ ហិ វីតិក្កម សញ្ញាអភាវេន មុច្ចតិ, ឥទំ សញ្ញាវិមោក្ខន្តិ វុច្ចតិ។ **ចិត្តង្គំ លភតិយេវា**តិ កាយចិត្តាទិសចិត្តកសមុដ្ឋានេហេវ សមុដ្ឋហនតោ ។ “លភតិយេវា”តិ អវធារណេន នោ ន លភតីតិ ទស្សេតិ។ តស្មា យំ ចិត្តង្គំ លភតិ, ន លភតិ ច, តំ “**ឥតរ**”ន្តិ វុត្តំ ឥតរ-សទ្ទស្ស វុត្តបដិយោគវិសយត្តា។

បុន សព្ពសិក្ខាបទានិ ចិត្តវសេន ទ្វិធា ទស្សេន្តោ “**បុន អត្ថិ សចិត្តក**”ន្តិអាទិមាហ។ **យំ សហេវ ចិត្តេន អាបជ្ជតី**តិ យំ សចិត្តកេនេវ សមុដ្ឋានេន អាបជ្ជតិ, នោ អចិត្តកេន។ **វិនាបី**តិ **អបិ**-សទ្ទេន សហាបិ ចិត្តេន អាបជ្ជតីតិ ទស្សេតិ។ យញ្ហិ កទាចិ អចិត្តកេន, កទាចិ សចិត្តកេន សមុដ្ឋានេន សមុដ្ឋាតិ, តំ អចិត្តកន្តិ វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច សញ្ញាទុកំ អនាបត្តិមុខេន, សចិត្តកទុកំ អាបត្តិមុខេន វុត្តន្តិ ឥទមេតេសំ នានាករណន្តិ វេទិតព្ពំ។

លោកវជ្ជទុកស្ស ហេដ្ឋា វុត្តលក្ខណត្តា តំ អវិភជិត្វា ឥទានិ សព្ពសិក្ខាបទានិ កម្មវសេន ទុវិធានិ, កុសលាទិវសេន វេទនាវសេន ច តិវិធានិ ហោន្តីតិ ទស្សេន្តោ “**កម្មកុសលវេទនាវសេនា**”តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ បន កិញ្ចាបិ អដ្ឋកថាសុ អាគតនយេន កាយកម្មំ វចីកម្មន្តិ កម្មវសេន ទុកំ វុត្តំ, តិកមេវ បន ទស្សេតុំ វដ្ដតិ។ សព្ពមេវ ហិ សិក្ខាបទំ កាយទ្វារេ អាបជ្ជិតព្ពតោ វចីទ្វារេ អាបជ្ជិតព្ពតោ កាយវចីទ្វារេ អាបជ្ជិតព្ពតោ ច តិវិធំ ហោតិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. បឋមបារាជិកវណ្ណនា) វុត្តំ “សព្ពាវ កាយកម្មវចីកម្មតទុភយវសេន តិវិធា ហោន្តិ។ តត្ថ កាយទ្វារេ អាបជ្ជិតព្ពា កាយកម្មន្តិ វុច្ចតិ, វចីទ្វារេ អាបជ្ជិតព្ពា វចីកម្មន្តិ វុច្ចតិ, ឧភយត្ថ អាបជ្ជិតព្ពា កាយកម្មវចីកម្ម”ន្តិ។ តតោយេវ ច អទិន្នាទានសិក្ខាបទាទីសុ កាយកម្មវចីកម្មន្តិ តទុភយវសេន ទស្សិតំ។

អត្ថិ បន សិក្ខាបទំ កុសលន្តិអាទិនា អាបត្តិំ អាបជ្ជន្តោ កុសលចិត្តសមង្គី វា អាបជ្ជតិ អកុសលចិត្តសមង្គី វា អព្យាកតចិត្តសមង្គី វាតិ ទស្សេតិ, ន បន កុសលាបិ អាបត្តិ អត្ថីតិ។ ន ហិ កុសលា អាបត្តិ នាម អត្ថិ “អាបត្តាធិករណំ សិយា អកុសលំ សិយា អព្យាកតំ, នត្ថិ អាបត្តាធិករណំ កុសល”ន្តិ (បរិ. ៣០៣) វចនតោ។ **ទស កាមាវចរកិរិយចិត្តានី**តិ ហសិតុប្បាទវោដ្ឋព្ពនេហិ សទ្ធិំ អដ្ឋ មហាកិរិយចិត្តានិ។ ទ្វិន្នំ អភិញ្ញាចិត្តានំ អាបត្តិសមុដ្ឋាបកត្តំ បញ្ញត្តិំ អជានន្តស្ស ឥទ្ធិវិកុព្ពនាទីសុ ទដ្ឋព្ពំ។ **យំ កុសលចិត្តេន អាបជ្ជតី**តិ យំ សិក្ខាបទសីសេន គហិតំ អាបត្តិំ កុសលចិត្តសមង្គី អាបជ្ជតិ។ ឥមិនា បន វចនេន តំ កុសលន្តិ អាបត្តិយា វុច្ចមានោ កុសលភាវោ បរិយាយតោវ, ន បរមត្ថតោតិ ទស្សេតិ។ កុសលចិត្តេន ហិ អាបត្តិំ អាបជ្ជន្តោ សវិញ្ញត្តិកំ អវិញ្ញត្តិកំ វា សិក្ខាបទវីតិក្កមាការប្បវត្តំ រូបក្ខន្ធសង្ខាតំ អព្យាកតាបត្តិំ អាបជ្ជតិ។ **ឥតរេហិ ឥតរ**ន្តិ ឥតរេហិ អកុសលាព្យាកតចិត្តេហិ យំ អាបជ្ជតិ, តំ ឥតរំ, អកុសលំ អព្យាកតញ្ចាតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច អាបត្តិំ អាបជ្ជន្តោ អកុសលចិត្តសមង្គី វា អាបជ្ជតិ កុសលាព្យាកតចិត្តសមង្គី វាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឯវំ សន្តេបិ សព្ពសិក្ខាបទេសុ កិញ្ចិ អកុសលចិត្តមេវ កិញ្ចិ កុសលាព្យាកតវសេន ទ្វិចិត្តំ, កិញ្ចិ សព្ពេសំ វសេន តិចិត្តន្តិ អយមេវ បភេទោ លព្ភតិ, ន អញ្ញោតិ វេទិតព្ពំ។

តិវេទនំ ទ្វិវេទនំ ឯកវេទនន្តិ ឥទញ្ច យថាវុត្តវេទនាវសេនេវ លព្ភតិ, នាញ្ញថាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ និបជ្ជិត្វា និរោធំ សមាបន្នស្ស សហសេយ្យវសេន តទាការប្បវត្តរូបក្ខន្ធស្សេវ អាបត្តិភាវតោ “អត្ថិ អវេទន”ន្តិបិ វត្តព្ពមេតំ, កទាចិ ករហចិ យទិច្ឆកំ សម្ភវតីតិ អគ្គហេត្វា យេភុយ្យវសេន លព្ភមានំយេវ គហេត្វា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ យថាវុត្តសមុដ្ឋានាទីនិ ឥមស្មិំ សំវណ្ណិយមានសិក្ខាបទេ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ “**ឥមំ បកិណ្ណកំ វិទិត្វា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វិទិត្វា**តិ ឥមស្ស “វេទិតព្ព”ន្តិ ឥមិនា អបរកាលកិរិយាវចនេន សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **កិរិយសមុដ្ឋាន**ន្តិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ បរូបក្កមេ សតិ សាទិយន្តស្ស អកិរិយសមុដ្ឋានភាវតោ។ “មនោទ្វារេ អាបត្តិ នាម នត្ថីតិ ឥទម្បិ ពាហុល្លវសេនេវ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ **ចិត្តំ បនេត្ថ អង្គមត្តំ ហោតី**តិ បឋមបារាជិកំ កាយចិត្តតោ សមុដ្ឋាតីតិ ចិត្តមេត្ថ អាបត្តិយា អង្គមេវ ហោតិ។ **ន តស្ស វសេន កម្មភាវោ លព្ភតី**តិ វិញ្ញត្តិជនកវសេន កាយទ្វារេ បវត្តត្តា តស្ស ចិត្តស្ស វសេន ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស មនោកម្មភាវោ ន លព្ភតីតិ អត្ថោ។ សិក្ខាបទស្ស ហេដ្ឋា វុត្តនយេន បញ្ញត្តិភាវតោ “**សព្ពញ្ចេតំ អាបត្តិយំ យុជ្ជតី**”តិ វុត្តំ។ ន ហិ យថាវុត្តសមុដ្ឋានាទិ បញ្ញត្តិយំ យុជ្ជតិ។

បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

ឥទំ កិន្តិ កថេតុកម្យតាយ បុច្ឆតិ។ វិនីតានិ វិនិច្ឆិតានិ វត្ថូនិ **វិនីតវត្ថូនិ**។ តានិ ហិ “អាបត្តិំ ត្វំ ភិក្ខុ អាបន្នោ បារាជិកំ។ អនាបត្តិ ភិក្ខុ បារាជិកស្ស, អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្ស។ អនាបត្តិ ភិក្ខុ អសាទិយន្តស្សា”តិអាទិនា ភគវតាយេវ វិនិច្ឆិតានិ ។ តេនាហ “**ភគវតា សយំ វិនិច្ឆិតាន**”ន្តិ។ **ឧទ្ទានគាថា**តិ ឧទ្ទេសគាថា, សង្គហគាថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វត្ថុគាថា**តិ “តេន ខោ បន សមយេន អញ្ញតរោ ភិក្ខូ”តិអាទិកា និទានវត្ថុទីបិកា វិនីតវត្ថុបាឡិយេវ តេសំ តេសំ វត្ថូនំ គន្ថនតោ “វត្ថុគាថា”តិ វុត្តា, ន ឆន្ទោវិចិតិលក្ខណេន។

គាថានំ វត្ថុ **វត្ថុគាថា**តិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឯត្ថាតិ** វិនីតវត្ថូសុ។ **ទុតិយាទីន**ន្តិ ទុតិយបារាជិកាទីនំ។ ទុតិយាទីនិ វិនិច្ឆិនិតព្ពានីតិ យោជេតព្ពំ។ **សិប្បិកាន**ន្តិ ចិត្តការាទិសិប្បិកានំ។ យំ បស្សិត្វា បស្សិត្វា ចិត្តការាទយោ ចិត្តកម្មាទីនិ ឧគ្គណ្ហន្តា ករោន្តិ, តំ **"បដិច្ឆន្នករូប"**ន្តិ វុច្ចតិ។

៦៧. បុរិមានិ ទ្វេ វត្ថូនីតិ មក្កដិវត្ថុំ វជ្ជិបុត្តកវត្ថុញ្ច។ តានិ បន កិញ្ចាបិ អនុបញ្ញត្តិយំ អាគតានេវ, តថាបិ ភគវតា សយំ វិនិច្ឆិតវត្ថុភាវតោ អទិន្នាទានាទីសុ អនុបញ្ញត្តិយំ អាគតានិ រជកាទិវត្ថូនិ វិយ បុន វិនីតវត្ថូសុ បក្ខិត្តានិ។ យទិ ឯវំ "តស្ស កុក្កុច្ចំ អហោសី"តិ ឥទំ វិរុជ្ឈេយ្យ, អនុបញ្ញត្តិយញ្ហិ អញ្ញេ ភិក្ខូ ទិស្វា តំ ភិក្ខុំ ចោទេសុន្តិ? សច្ចមេតំ, តេហិ បន ភិក្ខូហិ អនុបញ្ញត្តិយំ វុត្តនយេន ចោទេត្វា "ននុ, អាវុសោ, តថេវ តំ ហោតី"តិ វុត្តេ តស្ស កុក្កុច្ចំ អហោសីតិ គហេតព្ពំ។ "ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសី"តិ ឥទញ្ច តេហិ ភិក្ខូហិ អនុបញ្ញត្តិយំ វុត្តនយេន ភគវតោ អារោចិតេ "សច្ចំ កិរ ត្វំ ភិក្ខុ មក្កដិយា មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវី"តិ ភគវតា បុដ្ឋោ សមានោ "សច្ចំ ភគវា"តិ ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសីតិ គហេតព្ពំ។

វជ្ជិបុត្តកវត្ថុម្ហិ បន សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ ទុព្ពល្យំ អនាវិកត្វា មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិត្វា វិព្ភមិត្វា យេ អានន្ទត្ថេរំ ឧបសង្កមិត្វា បុន បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទញ្ច យាចីសុ, តេ សន្ធាយ "អដ្ឋានមេតំ, អានន្ទ, អនវកាសោ, យំ តថាគតោ វជ្ជីនំ វា វជ្ជិបុត្តកានំ វា ការណា សាវកានំ បារាជិកំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ សមូហនេយ្យា"តិអាទិ អនុបញ្ញត្តិយំ វុត្តំ។ យេ បន អវិព្ភមិត្វា សលិង្គេ ឋិតាយេវ ឧប្បន្នកុក្កុច្ចា ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ, តេ សន្ធាយ "អាបត្តឹ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, អាបន្នា បារាជិក"ន្តិ ឥធ វុត្តំ។ កេចិ បន ឥមំ អធិប្បាយំ អជានន្តាវ "អញ្ញមេវ មក្កដិវត្ថុ វជ្ជិបុត្តកវត្ថុ ច វិនីតវត្ថូសុ អាគត"ន្តិ វទន្តិ។

កុសេ គន្ថេត្វាតិ កុសតិណានិ គន្ថេត្វា។ **កេសេហី**តិ មនុស្សកេសេហិ។ **តំ រាគ**ន្តិ កាយសំសគ្គរាគំ។ **ញត្វា**តិ សយមេវ ជានិត្វា។ យទិ កាយសំសគ្គរាគេន កតំ, កាយសំសគ្គរាគសិក្ខាបទស្ស វិនីតវត្ថូសុ អវត្វា ឥធ កស្មា វុត្តន្តិ? វុច្ចតេ – កិញ្ចាបិ តំ កាយសំសគ្គរាគេន កតំ, តស្ស បន ភិក្ខុនោ បារាជិកក្ខេត្តេ កតុបក្កមត្តា "បារាជិកំ នុ ខោ អហំ អាបន្នោ"តិ បារាជិកវិសយំ កុក្កុច្ចំ អហោសីតិ ឥធ វុត្តំ។ តេនេវាហ – "អនាបត្តិ ភិក្ខុ បារាជិកស្ស, អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្សា"តិ។

៦៨. អតិទស្សនីយាតិ ទិវសម្បិ បស្សន្តានំ អតិត្តិករណតោ អតិវិយ ទស្សនយោគ្គា។ **វណ្ណបោក្ខរតាយា**តិ ឯត្ថ បោក្ខរតា វុច្ចតិ សុន្ទរភាវោ, វណ្ណស្ស បោក្ខរតា វណ្ណបោក្ខរតា, តាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ, វណ្ណសម្បត្តិយាតិ អត្ថោ។ បោរាណា បន បោក្ខរន្តិ សរីរំ វទន្តិ, វណ្ណំ វណ្ណមេវ។ តេសំ មតេន វណ្ណញ្ច បោក្ខរញ្ច វណ្ណបោក្ខរានិ, តេសំ ភាវោ វណ្ណបោក្ខរតា, តស្មា **វណ្ណបោក្ខរតាយា**តិ បរិសុទ្ធេន វណ្ណេន ចេវ សរីរសណ្ឋានសម្បត្តិយា ចាតិ អត្ថោ។ អថ វា វណ្ណសម្បន្នំ បោក្ខរំ វណ្ណបោក្ខរន្តិ ឧត្តរបទលោបោ បុព្ពបទស្ស ទដ្ឋព្ពោ, តស្ស ភាវោ វណ្ណបោក្ខរតា, តាយ **វណ្ណបោក្ខរតាយ**, វណ្ណសម្បន្នសរីរតាយាតិ អត្ថោ។ **បជំសេសី**តិ អភិភវីតិ អត្ថោ។ កថំ បន អសាទិយន្តី និសីទីតិ អាហ – **"អសទ្ធម្មាធិប្បាយេន...បេ.... ខាណុកា វិយា"**តិ។

ន លិម្បតីតិ ន អល្លីយតិ។ **កាមេសូ**តិ វត្ថុកាមកិលេសកាមេសុ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យថា បទុមិនិបណ្ណេ ឧទកពិន្ទុ ន សណ្ឋាតិ, យថា ច សូចិមុខេ សាសបោ ន សន្តិដ្ឋតិ, ឯវមេវ យោ អព្ភន្តរេ ទុវិធេនបិ កាមេន ន លិម្បតិ, តស្មឹ កាមោ ន សណ្ឋាតិ, តមហំ ព្រាហ្មណំ វទាមីតិ។

៦៩. បុរិសសណ្ឋានំ អន្តរហិតំ, ឥត្ថិសណ្ឋានំ ឧប្បន្នន្តិ ផលស្ស វិនាសុប្បាទទស្សនេន ការណស្សបិ វិនាសុប្បាទា វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បុរិសិន្ទ្រិយេ ហិ នដ្ឋេ បុរិសសណ្ឋានំ អន្តរធាយតិ, ឥត្ថិន្ទ្រិយេ សមុប្បន្នេ ឥត្ថិសណ្ឋានំ បាតុភវតិ។ តថា ហិ "យស្ស ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស បុរិសិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតីតិ? នោ។ យស្ស វា បន បុរិសិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតីតិ? នោ"តិ **យមកបករណេ** (យម. ៣. ឥន្ទ្រិយយមក.១៨៨) វុត្តត្តា ឥន្ទ្រិយទ្វយស្ស ឯកស្មឹ សន្តានេ សហបវត្តិយា អសម្ភវតោ យស្មឹ ខណេ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បាតុភវតិ, តតោ បុព្ពេ សត្តរសមចិត្តតោ បដ្ឋាយ បុរិសិន្ទ្រិយំ នុប្បជ្ជតិ។ តតោ បុព្ពេ ឧប្បន្នេសុ ច បុរិសិន្ទ្រិយេសុ សហជរូបេហិ សទ្ធឹ កមេន និរុទ្ធេសុ តស្មឹ សន្តានេ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ឧប្បជ្ជតិ។ តតោ បុរិសសណ្ឋានាការេន បវត្តេសុ កម្មជរូបេសុ សេសរូបេសុ ច កញ្ចិ កាលំ បវត្តិត្វា និរុទ្ធេសុ ឥត្ថិសណ្ឋានាការេន ច ចតុជរូបសន្តតិយា បវត្តាយ បុរិសសណ្ឋានំ អន្តរហិតំ, ឥត្ថិសណ្ឋានំ បាតុភូតន្តិ វុច្ចតិ។ ឥត្ថិយា បុរិសលិង្គបាតុភាវេបិ អយមេវ នយោ វេទិតព្ពោ។

បុរិសលិង្គំ ឧត្តមំ, ឥត្ថិលិង្គំ ហីនន្តិ ឥមិនា ច បុរិសិន្ទ្រិយស្ស ឧត្តមភាវោ, ឥត្ថិន្ទ្រិយស្ស ច ហីនភាវោ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ ឥន្ទ្រិយស្ស ហីនុក្កដ្ឋភាវំ វិនា តន្និស្សយស្ស លិង្គស្ស ហីនុក្កដ្ឋតា សម្ភវតិ។ **បុរិសលិង្គំ ពលវអកុសលេន អន្តរធាយតី**តិអាទិនាបិ ឥន្ទ្រិយស្សេវ វិនាសុប្បាទា វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥន្ទ្រិយេ ហិ វិនដ្ឋេ ឧប្បន្នេ ច

តន្និស្សយស្ស លិង្គស្សបិ អន្តរធានំ បតិដ្ឋានញ្ច សម្ភវតិ។ កថំ បនេត្ថ បុរិសលិង្គំ ពលវអកុសលេន អន្តរធាយតិ, ឥត្ថិលិង្គំ ទុព្ពលកុសលេន បតិដ្ឋាតីតិ? វុច្ចតេ – បដិសន្ធិយំ តាវ បុរិសិន្ទ្រិយុប្បាទកំ អនុបហតសាមត្ថិយំ ពលវកុសលកម្មំ យាវតាយុកំ បុរិសិន្ទ្រិយមេវ ឧប្បាទេតិ, អន្តរា បន កេនចិ លទ្ធបច្ចយេន បារទារិកត្តាទិនា ពលវអកុសលកម្មេន ឧបហតសាមត្ថិយំ តទេវ បដិសន្ធិទាយកំ កុសលកម្មំ ទុព្ពលីភូតំ បុរិសិន្ទ្រិយំ អនុប្បាទេត្វា អត្តនោ សាមត្ថិយានុរូបំ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បវត្តេ ឧប្បាទេតិ។ យទា បន បដិសន្ធិទានកាលេយេវ កេនចិ លទ្ធបច្ចយេន បារទារិកត្តាទិនា ពលវអកុសលកម្មេន បុរិសិន្ទ្រិយុប្បាទនសាមត្ថិយំ ឧបហតំ ហោតិ, តទា ទុព្ពលីភូតំ កុសលកម្មំ បុរិសិន្ទ្រិយំ អនុប្បាទេត្វា បដិសន្ធិយំយេវ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ឧប្បាទេតិ។ តស្មា "បុរិសលិង្គំ ពលវអកុសលេន អន្តរធាយតិ, ឥត្ថិលិង្គំ ទុព្ពលកុសលេន បតិដ្ឋាតី"តិ វុច្ចតិ។

ទុព្ពលអកុសលេន អន្តរធាយតីតិ បារទារិកត្តាទិពលវអកុសលកម្មស្ស បុរិសិន្ទ្រិយុប្បាទនវិពន្ធកស្ស ទុព្ពលភាវេ សតិ អន្តរធាយន្តំ ឥត្ថិលិង្គំ ទុព្ពលអកុសលេន អន្តរធាយតីតិ វុត្តំ។ តថា ហិ បារទារិកត្តាទិនា ពលវអកុសលកម្មេន ពាហិតត្តា បុរិសិន្ទ្រិយុប្បាទនេ អសមត្ថំ បដិសន្ធិយំ ឥត្ថិយា ឥត្ថិន្ទ្រិយុប្បាទកំ ទុព្ពលកុសលកម្មំ យទា បវត្តិយំ ព្រហ្មចរិយវាសមិច្ឆាចារបដិវិរតិវសេន បុរិសត្តបត្ថនាវសេន វា កតុបចិតពលវកុសលកម្មេន អាហិតសាមត្ថិយំ បុរិសិន្ទ្រិយុប្បាទនេ សមត្ថំ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ អនុប្បាទេត្វា អត្តនោ សាមត្ថិយានុរូបំ បុរិសិន្ទ្រិយំ ឧប្បាទេតិ, តទា បុរិសិន្ទ្រិយុប្បាទនវិពន្ធកស្ស ពលវអកុសលកម្មស្ស ទុព្ពលភាវេ សតិ តំ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ អន្តរហិតន្តិ "ឥត្ថិលិង្គំ អន្តរធាយន្តំ ទុព្ពលអកុសលេន អន្តរធាយតី"តិ វុច្ចតិ។ យថាវុត្តនយេនេវ ពលវតា កុសលកម្មេន បុរិសិន្ទ្រិយស្ស ឧប្បាទិតត្តា "បុរិសលិង្គំ ពលវកុសលេន បតិដ្ឋាតី"តិ វុច្ចតិ។ បុព្ពេ ឥត្ថិភូតស្ស បដិសន្ធិយំ បុរិសិន្ទ្រិយុប្បាទេបិ អយំ នយោ វេទិតព្ពោ។ **ឧភយម្បិ អកុសលេន អន្តរធាយតិ, កុសលេន បដិលព្ភតី**តិ ឥទំ សុគតិភវំ សន្ធាយ វុត្តំ, ទុគ្គតិយំ បន ឧភិន្នំ ឧប្បត្តិ វិនាសោ ច អកុសលកម្មេនេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឧភិន្នម្បិ សហសេយ្យាបត្តិ ហោតីតិ "យោ បន ភិក្ខុ មាតុគាមេន សហសេយ្យំ កប្បេយ្យ, បាចិត្តិយំ។ យា បន ភិក្ខុនី បុរិសេន សហសេយ្យំ កប្បេយ្យ, បាចិត្តិយ"ន្តិ វុត្តត្តា ឧភិន្នម្បិ សហសេយ្យវសេន បាចិត្តិយាបត្តិ ហោតិ។ **ទុក្ខី**តិ ចេតោទុក្ខសមង្គិតាយ ទុក្ខី។ **ទុម្មនោ**តិ ទោសេន ទុដ្ឋមនោ, វិរូបមនោ វា ទោមនស្សាភិភូតតាយ។ **"សមស្សាសេតព្ពោ"**តិ វត្វា សមស្សាសេតព្ពវិធឹ ទស្សេន្តោ **"ហោតុ មា ចិន្តយិត្ថ"**តិអាទិមាហ។ **អនាវដោ**តិ អវារិតោ។ **ធម្មោ**តិ បរិយត្តិបដិបត្តិបដិវេធសង្ខាតោ តិវិធោបិ សទ្ធម្មោ។ សគ្គោ ច មគ្គោ ច សគ្គមគ្គោ, សគ្គស្ស វា មគ្គោ សគ្គមគ្គោ, សគ្គូបបត្តិសាធិកា បដិបត្តិ។ ភិក្ខុនិយា សទ្ធឹ សំវិធាយ អទ្ធានគមនេ អាបត្តិ បរិហរិតព្ពាតិ ទស្សេន្តោ **"សំវិទហនំ បរិមោចេត្វា"**តិ អាហ។ **"មយំ អសុកំ នាម ឋានំ គច្ឆាមា"**តិ វត្វា "ឯហិ សទ្ធឹ គមិស្សាមា"តិអាទិនា អសំវិទហិតត្តា អនាបត្តិ។

ពាហិគាមេតិ អត្តនោ វសនគាមតោ ពហិ។ **គាមន្តរនទីបាររត្តិវិប្បវាសគណឱហីយនាបត្តីហិ អនាបត្តី**តិ "ទុតិយិកា ភិក្ខុនី បក្កន្តា វា ហោតី"តិអាទិនា (បាចិ. ៦៩៣) វុត្តអនាបត្តិលក្ខណេហិ សំសន្ទនតោ វុត្តំ។ **អារាធិកា**តិ ចិត្តារាធនេ សមត្ថា។ **តា កោបេត្វា**តិ តា បរិច្ចជិត្វា។ **លជ្ជិនិយោ…បេ…. លព្ភតី**តិ "សង្គហេ អសតិ ឧក្កណ្ឋិត្វា វិព្ភមេយ្យាបី"តិ សង្គហវសេនេវ វុត្តំ។ **អលជ្ជិនិយោ…បេ…. លព្ភតី**តិ អលជ្ជិភាវតោ អសន្តបក្ខំ ភជន្តីតិ វុត្តំ។ **អញ្ញាតិកា…បេ…. វដ្ដតី**តិ ឥទំ បន ឥមិស្សា អាវេណិកំ កត្វា អដ្ឋកថាយំ អនុញ្ញាតន្តិ វទន្តិ។ **ភិក្ខុភាវេបី**តិ ភិក្ខុកាលេបិ។ **បរិសាវចរោ**តិ ឧបជ្ឈាយោ ច អាចរិយោ ច ហុត្វា បរិសុបដ្ឋាកោ។ **អញ្ញស្ស សន្តិកេ និស្សយោ គហេតព្ពោ**តិ តស្ស សន្តិកេ ឧបសម្បន្នេហិ សទ្ធិវិហារិកេហិ អញ្ញស្ស អាចរិយស្ស សន្តិកេ និស្សយោ គហេតព្ពោ។ **តំ និស្សាយ វសន្តេហិបី**តិ អន្តេវាសិកេ សន្ធាយ វទតិ។ **ឧបជ្ឈា គហេតព្ពា**តិ ឧបសម្បទត្ថំ ឧបជ្ឈា គហេតព្ពា, អញ្ញស្ស សន្តិកេ ឧបសម្បជ្ជិតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

វិនយកម្មន្តិ វិកប្បនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បុន កាតព្ព**ន្តិ បុន វិកប្បេតព្ពំ។ **បុន បដិគ្គហេត្វា សត្តាហំ វដ្ដតី**តិ "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនីនំ សន្និធិ ភិក្ខូហិ, ភិក្ខូនំ សន្និធិ ភិក្ខុនីហិ បដិគ្គាហាបេត្វា បរិភុញ្ជិតុ"ន្តិ (ចូឡវ. ៤២១) វចនតោ បុន បដិគ្គហិតំ តទហុ សាមិសម្បិ វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **សត្តមេ ទិវសេ**តិ ឥទំ តញ្ច និស្សគ្គិយំ អនាបជ្ជិត្វាវ បុនបិ សត្តាហំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ យស្មា បន ភិក្ខុនិយា និស្សគ្គិយំ ភិក្ខុស្ស វដ្ដតិ, ភិក្ខុស្ស និស្សគ្គិយំ ភិក្ខុនិយា វដ្ដតិ, តស្មា អដ្ឋមេបិ ទិវសេ លិង្គបរិវត្តេ សតិ អនិស្សជ្ជិត្វាវ អន្តោសត្តាហេ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ **តំ បកតត្តោ រក្ខតី**តិ អបរិវត្តលិង្គោ តំ បដិគ្គហណវិជហនតោ រក្ខតិ, អវិភត្តតាយ បដិគ្គហណំ ន វិជហតីតិ អធិប្បាយោ។ **សាមំ គហេត្វាន និក្ខិបេយ្យា**តិ បដិគ្គហេត្វា សយំ និក្ខិបេយ្យ។ **បរិភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តី**តិ លិង្គបរិវត្តេ សតិ បដិគ្គហណវិជហនតោ បុន បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស អាបត្តិ។

“**ហីនាយាវត្តនេនា**តិ បារាជិកំ អាបន្នស្ស គិហិភាវូបគមនេនា”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ, តំ សុវុត្តំ។ ន ហិ បារាជិកំ អនាបន្នស្ស សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ “វិព្ភមិស្សាមី”តិ គិហិលិង្គគ្គហណមត្តេន ភិក្ខុភាវោ វិនស្សតិ។ បារាជិកំ អាបន្នោ ច ភិក្ខុលិង្គេ ឋិតោ យាវ ន បដិជានាតិ, តាវ អត្តេវ តស្ស ភិក្ខុភាវោ, ន សោ អនុបសម្បន្នសង្ខ្យំ គច្ឆតិ។ តថា ហិ សោ សំវាសំ សាទិយន្តោបិ ថេយ្យសំវាសកោ ន ហោតិ, សហសេយ្យាទិអាបត្តឹ ន ជនេតិ, ឱមសវាទេ បាចិត្តិយញ្ច ជនេតិ។ តេនេវ “អសុទ្ធោ ហោតិ បុគ្គលោ អញ្ញតរំ បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោ, តញ្ចេ សុទ្ធទិដ្ឋិ សមានោ ឱកាសំ ការាបេត្វា អក្កោសាធិប្បាយោ វទេតិ, អាបត្តិ ឱមសវាទស្សា”តិ (បារា. ៣៨៩) ឱមសវាទេ បាចិត្តិយំ វុត្តំ។ អសតិ ហិ ភិក្ខុភាវេ ទុក្កដំ ភវេយ្យ, សតិ ច ភិក្ខុភាវេ បដិគ្គហិតស្ស បដិគ្គហណវិជហនំ នាម អយុត្តំ, តស្មា សព្ពសោ ភិក្ខុភាវស្ស អភាវតោ បារាជិកំ អាបជ្ជិត្វា គិហិលិង្គគ្គហណេន គិហិភាវូបគមនំ ឥធ “ហីនាយាវត្តន”ន្តិ អធិប្បេតំ, ន បន បកតត្តស្ស គិហិលិង្គគ្គហណមត្តំ។ តេនេវ កត្ថចិ សិក្ខាបច្ចក្ខានេន សមានគតិកត្តា ហីនាយាវត្តនំ វិសុំ ន គណ្ហន្តិ។ សិក្ខាបច្ចក្ខានេន បដិគ្គហណវិជហនេ វុត្តេ បារាជិកំ អាបន្នស្ស គិហិភាវូបគមនេន សព្ពសោ ភិក្ខុភាវស្ស អភាវតោ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ។ តថា ហិ **ពុទ្ធទត្តាចរិយេន** អត្តនោ វិនយវិនិច្ឆយេ –

> “អច្ឆេទគាហនិរបេក្ខនិសគ្គតោ ច,
> សិក្ខាប្បហានមរណេហិ ច លិង្គភេទា;
> ទានេន តស្ស ច បរស្ស អភិក្ខុកស្ស,
> សព្ពំ បដិគ្គហណមេតិ វិនាសមេវា”ន្តិ។ –

ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ តថា **ធម្មសិរិត្ថេរេន**បិ –

> “សិក្ខាមរណលិង្គេហិ, អនបេក្ខវិសគ្គតោ;
> អច្ឆេទានុបសម្បន្ន-ទានា គាហោបសម្មតី”តិ។ –

វុត្តំ ។ យទិ ច បកតត្តស្ស គិហិលិង្គគ្គហណមត្តេនបិ បដិគ្គហណំ វិជហេយ្យ, តេបិ អាចរិយា វិសុំ តម្បិ វទេយ្យុំ, ន វុត្តញ្ច, តតោ វិញ្ញាយតិ “បកតត្តស្ស គិហិលិង្គគ្គហណមត្តំ ឥធ ហីនាយាវត្តនន្តិ នាធិប្បេត”ន្តិ។ ភិក្ខុនិយា បន សិក្ខាបច្ចក្ខានស្ស អភាវតោ គិហិលិង្គគ្គហណមត្តេនបិ បដិគ្គហណំ វិជហតិ។

អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេនាតិ អញ្ញស្ស អទត្វាវ អនត្ថិកតាយ “នត្ថិ ឥមិនា កម្មំ, ន ឥទានិ នំ បរិភុញ្ជិស្សាមី”តិ វត្ថុសុ វា “បុន បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជិស្សាមី”តិ បដិគ្គហណេ វា អនបេក្ខវិស្សជ្ជនេន។ **អច្ឆិន្ទិត្វា គាហេនា**តិ ចោរាទីហិ អច្ឆិន្ទិត្វា គហណេន។

ឯត្ថាតិ ភិក្ខុវិហារេ។ **ឧបរោបកា**តិ តេន រោបិតា រុក្ខគច្ឆា។ **តេរសសុ សម្មុតីសូ**តិ ភត្តុទ្ទេសកសេនាសនបញ្ញាបកភណ្ឌាគារិកចីវរបដិគ្គាហកចីវរភាជកយាគុភាជកផលភាជកខជ្ជភាជកអប្បមត្តកវិស្សជ្ជកសាដិយគ្គាហាបកបត្តគ្គាហាបកអារាមិកបេសកសាមណេរបេសកសម្មុតិសង្ខាតាសុ តេរសសុ សម្មុតីសុ។ កាមំ បុរិមិកាយ បច្ឆិមិកាយ ច សេនាសនគ្គាហោ បដិប្បស្សម្ភតិយេវ, បុរិមិកាយ បន សេនាសនគ្គាហេ បដិប្បស្សទ្ធេ បច្ឆិមិកាយ អញ្ញត្ថ ឧបគន្តុំ សក្កាតិ បុរិមិកាយ សេនាសនគ្គាហបដិប្បស្សទ្ធឹ វិសុំ ទស្សេត្វា បច្ឆិមិកាយ សេនាសនគ្គាហេ បដិប្បស្សទ្ធេ ន សក្កា អញ្ញត្ថ ឧបគន្តុន្តិ តត្ថ ភិក្ខូហិ កត្តព្ពសង្គហំ ទស្សេន្តោ **“សចេ បច្ឆិមិកាយ សេនាសនេ គហិតេ”**តិអាទិមាហ។

បក្ខមានត្តមេវ ទាតព្ពន្តិ ភិក្ខុនីនំ បដិច្ឆន្នាយបិ អាបត្តិយា មានត្តចារស្សេវ អនុញ្ញាតត្តា។ **បុន បក្ខមានត្តមេវ ទាតព្ព**ន្តិ ភិក្ខុកាលេ ចិណ្ណមានត្តាភាវតោ។ ***ភិក្ខុនីហិ អព្ភានកម្មំ កាតព្ព***ន្តិ ភិក្ខុកាលេ ចិណ្ណមានត្តតាយ ភិក្ខុនីកាលេបិ ចិណ្ណមានត្តា ឥច្ចេវ សង្ខ្យំ គច្ឆតីតិ កត្វា វុត្តំ។ **សចេ អកុសលវិបាកេ…បេ…. ឆារត្តំ មានត្តមេវ ទាតព្ព**ន្តិ មានត្តំ ចរន្តស្ស លិង្គបរិវត្តាធិការត្តា វុត្តំ។ សចេ បន ភិក្ខុកាលេ បដិច្ឆន្នាយ សាធារណាបត្តិយា បរិវសន្តស្ស អសមាទិណ្ណបរិវាសស្ស វា លិង្គំ បរិវត្តតិ, តស្ស ភិក្ខុនីកាលេ បក្ខមានត្តំ ចរន្តស្ស អកុសលវិបាកេ បរិក្ខីណេ បុន លិង្គេ បរិវត្តិតេ បរិវាសំ ទត្វា បរិវុត្ថបរិវាសស្ស ឆារត្តំ មានត្តំ ទាតព្ពន្តិ វទន្តិ។

សព្ពវិត្ថាបត្តីតិ សាធារណាបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **បរិវាសទានំ នត្ថី**តិ ភិក្ខុកាលេ អប្បដិច្ឆន្នភាវតោ។ ភិក្ខុនីកាលេ បន អារោចិតាបិ សាធារណាបត្តិ សចេ ភិក្ខុកាលេ អនារោចិតា, បដិច្ឆន្នាវ ហោតីតិ វទន្តិ។ ***ភិក្ខូហិ មានត្តេ អទិន្នេ***តិ អចិណ្ណមានត្តាយ លិង្គបរិវត្តេ សតិ។ ភិក្ខុនីភាវេ ឋិតាយបិ តា សុប្បដិប្បស្សទ្ធា ឯវាតិ សម្ពន្ធោ។ **យា អាបត្តិយោ បុព្ពេ បដិប្បស្សទ្ធា**តិ យា អសាធារណាបត្តិយោ បុព្ពេ ភិក្ខុភាវេ បដិប្បស្សទ្ធា។

“បារាជិកំ អាបន្នស្ស លិង្គបរិវត្តេ សតិ សន្តានស្ស ឯកត្តា ន បុន សោ ឧបសម្បទំ លភតិ, តថា វិព្ភន្តាបិ ភិក្ខុនី លិង្គបរិវត្តេ សតិ បុន ឧបសម្បទំ ន លភតី”តិ វទន្តិ។

៧១. “អនុបាទិន្នកេសូតិ អធិការត្តា ឧបាទិន្នកេបិ ឯសេវ នយោតិ វុត្ត”ន្តិ **ចូឡគណ្ឋិបទេ មជ្ឈិមគណ្ឋិបទេ** ច វុត្តំ, តំ ទុវុត្តំ។ ន ហិ ឧបាទិន្នកេសុ និមិត្តេ ឧបក្កមន្តស្ស ទុក្កដំ ទិស្សតិ។ តថា ហិ ឧបាទិន្នកេសុ និមិត្តេ អប្បវេសេត្វា ពហិ ឧបក្កមន្តស្ស ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ “ន ច, ភិក្ខវេ, រត្តចិត្តេន អង្គជាតំ ឆុបិតព្ពំ, យោ ឆុបេយ្យ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ (មហាវ. ២៥២) វុត្តត្តា។ ឯត្ថ ច យំ វត្តព្ពំ, តំ សព្ពំ អដ្ឋកថាយំ បុព្ពេ វិចារិតមេវ។ **ទុក្កដមេវា**តិ មោចនរាគស្ស អភាវតោ។ **តថេវា**តិ មុច្ចតុ វា មា វាតិ ឥមមត្ថំ អតិទិស្សតិ។

អវិសយោតិ អសាទិយនំ នាម ឯវរូបេ ឋានេ ទុក្ករន្តិ កត្វា វុត្តំ។ **មាតុគាមស្ស វចនំ គហេត្វា**តិ “អហំ វាយមិស្សាមិ, ត្វំ មា វាយមី”តិអាទិនា វុត្តវចនំ គហេត្វា។ ឧភយវាយាមេនេវ អាបត្តីតិ សញ្ញាយ “ត្វំ មា វាយមី”តិ វុត្តំ។

៧៣. **វដ្ដកតេ**តិ ឥមស្ស អត្ថំ ទស្សេន្តោ **“វិវដេ”**តិ អាហ។ “បារាជិកភយេន អាកាសគតមេវ កត្វា បវេសនាទីនិ ករោន្តស្ស សហសា តាលុកំ វា បស្សំ វា អង្គជាតំ ផុសតិ ចេ, ទុក្កដមេវ មេថុនរាគស្ស អភាវតោ”តិ វទន្តិ, ឧបបរិក្ខិត្វា គហេតព្ពោ។ **សុផុសិតា**តិ សុដ្ឋុ បិហិតា។ **អន្តោមុខេ ឱកាសោ នត្ថី**តិ ទន្តានំ សុបិហិតភាវតោ អន្តោមុខេ បវេសេតុំ ឱកាសោ នត្ថិ។ **ឧប្បាដិតេ បន ឱដ្ឋមំសេ ទន្តេសុយេវ ឧបក្កមន្តស្ស ថុល្លច្ចយ**ន្តិ បតង្គមុខមណ្ឌូកស្ស មុខសណ្ឋានេ វិយ វណសង្ខេបវសេន ថុល្លច្ចយំ។ “មេថុនរាគេន ឥត្ថិយា អប្បវេសេន្តោ និមិត្តេន និមិត្តំ ឆុបតិ, ថុល្លច្ចយ”ន្តិ ឥមិនា វា លក្ខណេន សមានត្តា ឥធ ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ។ **ពហិ និក្ខន្តទន្តជិវ្ហាសុ**បិ ឯសេវ នយោ។

អមុច្ចន្តេ ថុល្លច្ចយន្តិ “ចេតេតិ ឧបក្កមតិ ន មុច្ចតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ (បារា. ២៦២) វចនតោ។ **និជ្ឈាមតណ្ហិកាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ឧប្បិបាសិកាទិបេតីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **អល្លីយិតុម្បិ ន សក្កា**តិ និជ្ឈាមតណ្ហិកានំ លោមកូបេហិ សមុដ្ឋិតអគ្គិជាលាហិ និច្ចំ បជ្ជលិតសរីរតាយ ឧប្បិបាសិកាទីនំ អតិវិយ បដិកូលវិរូបពីភច្ឆអដ្ឋិចម្មាវសិដ្ឋនិច្ឆាតុរសរីរតាយ អាមសិតុម្បិ ន សក្កា។ **ទេវតា វិយ សម្បត្តិំ អនុភោន្តី**តិ ឯត្ថ **យាស**ន្តិ សាមិវចនំ **យា**តិ បច្ចត្តវចនេន វិបរិណាមេត្វា យោជេតព្ពំ “យា ទេវតា វិយ សម្បត្តិំ អនុភោន្តី”តិ។ **ទស្សនា**ទីសុ **ទស្សនំ** នាម ភិក្ខុនា តាសំ ទស្សនំ, **គហណម្បិ** ភិក្ខុនាវ តាសំ អង្គបច្ចង្គគហណំ។ **អាមសនា**ទីនិ បន តាសំ កិច្ចានិ។ តត្ថ **អាមសនំ** នាម អត្តនោ សរីរេន ភិក្ខុនោ សរីរស្ស ឧបរិ អាមសនមត្តំ, **ផុសនំ** តតោ ទឡ្ហតរំ កត្វា សម្ផុសនំ, **ឃដ្ដនំ** តតោបិ ទឡ្ហតរំ កត្វា សរីរេន សរីរស្ស ឃដ្ដនំ។ **វិសញ្ញំ កត្វា**តិ យថា សោ កតម្បិ ឧបក្កមនំ ន ជានាតិ, ឯវំ កត្វា។ យទិបិ អាមសនាទិ តស្សា កិច្ចំ, តថាបិ តេនេវ អនាបត្តិំ អវត្វា “តំ បុគ្គលំ វិសញ្ញំ កត្វា”តិ វចនតោ អកតវិសញ្ញោ ជានិត្វា សាទិយតិ ចេ, បារាជិកមេវ។ ភិក្ខុនោ បន ទស្សនគហណេសុ សតិ អសាទិយនំ នាម ន ហោតីតិ ទស្សនគហណេសុ បញ្ញាយមានេសុ អនាបត្តិ ន វុត្តា។ យទិ បន បឋមំ ទស្សនគហណេសុ សតិ បច្ឆា តំ បុគ្គលំ វិសញ្ញំ កត្វា អាមសនាទីនិ ករោន្តិ អត្តនោ មនោរថំ បូរេត្វា គច្ឆតិ, នត្ថិ បារាជិកំ។

ឧបហតកាយប្បសាទោតិ អនដ្ឋេបិ កាយប្បសាទេ កាយវិញ្ញាណុប្បាទនេ អសមត្ថតាបាទនវសេន វាតបិត្តាទីហិ ឧបហតកាយប្បសាទោ។ **សេវនចិត្តវសេន អាបត្តី**តិ យថា សន្ថតនិមិត្តវសេន ឧបាទិន្នផស្សំ អវិន្ទន្តស្សបិ សេវនចិត្តវសេន អាបត្តិ, ឯវមិធាបិ បិត្តវាតាទិនា ឧបហតកាយប្បសាទត្តា អវេទិយន្តស្សបិ សេវនចិត្តវសេន អាបត្តិ។

ននុ ច ឆុបិតមត្តវត្ថុស្មិំ “មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិស្សាមីតិ ឆុបិតមត្តេ វិប្បដិសារី អហោសី”តិ វុត្តត្តា មេថុនស្ស បុព្ពបយោគេ ទុក្កដេន ភវិតព្ពំ, អថ កស្មា “អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្សា”តិ វុត្តន្តិ ឥមំ អន្តោលីនចោទនំ មនសិកត្វា តំ បរិហរិតុំ **“យោ មេថុន”**ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **សីស**ន្តិ មគ្គេន មគ្គបដិបាទនំ។ តញ្ហិ បយោគានំ មត្ថកសទិសត្តា “សីស”ន្តិ វុត្តំ តតោ បរំ បយោគាភាវតោ។ **ទុក្កដេ តិដ្ឋន្តី**តិ ទុក្កដំ ជនេន្តិ។ ទុក្កដញ្ហិ ជនេន្តា ហត្ថគ្គាហាទយោ បយោគា “ទុក្កដេ តិដ្ឋន្តី”តិ វុត្តា អញ្ញិស្សា អាបត្តិយា ជនកវសេន អប្បវត្តនតោ។

៧៤. **ជាតិបុប្ផគុម្ពាន**ន្តិ ជាតិសុមនគុម្ពានំ។ **ឧស្សន្នតាយា**តិ ពាហុល្លតាយ។ **ឧបចារេ**តិ អាសន្នប្បទេសេ។ **តេន វាតុបត្ថម្ភេនា**តិ “អង្គមង្គានិ វាតុបត្ថទ្ធានិ ហោន្តី”តិ ឯវំ វុត្តវាតុបត្ថម្ភេន។ ឥមិនា និទ្ទោក្កមនស្ស ការណំ វុត្តំ។ **ឯករស**ន្តិ អាវជ្ជនាទិវីថិចិត្តេហិ អព្ពោកិណ្ណំ។

៧៦. **សង្គាមសីសយោធោ ភិក្ខូ**តិ យស្មា កិលេសារីហិ អនភិភូតោ ហុត្វា តេ បរាជេសិ, តស្មា សង្គាមមុខេ យោធសទិសោ ភិក្ខុ។

៧៧. **ឧប្បន្នេ វត្ថុស្មិន្តិ** មេថុនវត្ថុស្មឹ ឧប្បន្នេ។ **បរិវត្តកទ្វារមេវា**តិ សំវរណវិវរណវសេន ឥតោ ចិតោ ច បរិវត្តនយោគ្គទ្វារមេវ។ **រុក្ខសូចិកណ្ដកទ្វារ**ន្តិ រុក្ខសូចិទ្វារំ កណ្ដកទ្វារញ្ច។ “រុក្ខសូចិទ្វារំ កណ្ដកទ្វារ”មិច្ចេវ វា បាឋោ។ យំ ឧភោសុ បស្សេសុ រុក្ខថម្ភេ និខណិត្វា តត្ថ វិជ្ឈិត្វា មជ្ឈេ ទ្វេ តិស្សោ រុក្ខសូចិយោ បវេសេត្វា ករោន្តិ, តំ **រុក្ខសូចិទ្វារំ**។ យំ បវេសននិក្ខមនកាលេ អបនេត្វា ថកនយោគ្គំ, ឯកាយ ពហូហិ វា កណ្ដកសាខាហិ កតំ, តំ **កណ្ដកទ្វារំ**។ **ចក្កលកយុត្តទ្វារ**ន្តិ ហេដ្ឋា ឯកំ ចក្កំ យោជេត្វា កតំ មហាទ្វារំ, យំ ន សក្កា ឯកេន សំវរិតុំ វិវរិតុញ្ច។ **គោប្ផេត្វា**តិ រជ្ជូហិ គន្ថេត្វា។ **ឯកំ ទុស្សសាណិទ្វារមេវា**តិ ឯត្ថ កិលញ្ជសាណិទ្វារម្បិ សង្គហំ គច្ឆតិ។

យត្ថ ទ្វារំ សំវរិត្វា និបជ្ជិតុំ ន សក្កា ហោតិ, តត្ថ កត្តព្ពវិធឹ ទស្សេតុំ **“សចេ ពហូនំ វឡញ្ជនដ្ឋានំ ហោតី”**តិអាទិ វុត្តំ។ ពហូនំ អវឡញ្ជនដ្ឋានេបិ ឯកំ អាបុច្ឆិត្វា និបជ្ជិតុំ វដ្ដតិយេវ។ **អថ ភិក្ខូ...បេ.... និសិន្នា ហោន្តី**តិ ឥទំ តត្ថ ភិក្ខូនំ សន្និហិតភាវសន្ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “និសិន្នោ វា បន ហោតុ និបន្នោ វា, យេន កេនចិ ឥរិយាបថេន សមន្នាគតោ សចេ តត្ថ សន្និហិតោ ហោតិ, អាភោគំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “និសិន្នា ហោន្តីតិ វចនតោ សចេ និបន្នា ហោន្តិ, អាភោគំ កាតុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ យទិ ហិ “និសិន្នា ហោន្តី”តិ វចនតោ និបន្នេ អាភោគំ កាតុំ ន វដ្ដតិ, ឋិតេបិ ចង្កមន្តេបិ អាភោគំ កាតុំ ន វដ្ដតិ។ ន ហិ និសិន្នវចនំ និបន្នំយេវ និវត្តេតិ, តស្មា “និសិន្នា ហោន្តី”តិ ឥទំ តត្ថ តេសំ អត្ថិតាមត្តសន្ទស្សនត្ថំ, ន សេសឥរិយាបថសមង្គិតានិវត្តនត្ថំ។ ឯវំ សន្តេបិ និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តោ អសន្តបក្ខេ ឋិតត្តា អាភោគារហោ ន ហោតីតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ អសន្តបក្ខេ ឋិតត្តាយេវ ហិ រហោ និសជ្ជាយ និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តោ អនាបត្តឹ ន ករោតីតិ វុត្តំ។ ទ្វារសំវរណំ នាម ភិក្ខុនីអាទីនំ បវេសននិវារណត្ថន្តិ អាហ – **“ភិក្ខុនី វា មាតុគាមំ វា អាបុច្ឆិតុំ ន វដ្ដតី”**តិ។ “ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកំ ឥត្ថិបណ្ឌកញ្ច អាបុច្ឆិតុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ មាតុគាមស្ស អន្តោគព្ភេ ឋិតភាវំ ជានិត្វាបិ ទ្វារេ យថាវុត្តវិធឹ កត្វា និបជ្ជន្តស្ស អនាបត្តិ។ **និស្សេណឹ អារោបេត្វា**តិ ឧបរិតលំ អារោបេត្វា វិសង្ខរិត្វា ភូមិយំ បាតេត្វា ឆិន្ទិត្វា វា និបជ្ជិតុម្បិ វដ្ដតិ។ **ទ្វេបិ ទ្វារានិ ជគ្គិតព្ពានី**តិ ឯត្ថ សចេ ឯកស្មឹ ទ្វារេ កវាដំ វា នត្ថិ, ហេដ្ឋា វុត្តនយេន សំវរិតុំ វា ន សក្កា, ឥតរំ ទ្វារំ អសំវរិត្វាបិ និបជ្ជិតុំ វដ្ដតិ។

ភិក្ខាចារា បដិក្កម្មាតិ ភិក្ខាចារតោ និវត្តិត្វា។ **ទ្វារបាលស្សា**តិ ទ្វារកោដ្ឋកេ មហាទ្វារេ និស្សេណិមូលេ វា ឋត្វា ទ្វាររក្ខណកស្ស។ **បច្ឆិមានំ ភារោ**តិ ឯកានុពន្ធវសេន អាគច្ឆន្តេ សន្ធាយ វុត្តំ។ អសំវុតទ្វារេ អន្តោគព្ភេ វាតិ យោជេតព្ពំ។ **ពហិ វា**តិ គព្ភតោ ពហិ។ **និបជ្ជនកាលេបិ...បេ.... វដ្ដតិយេវា**តិ ឯត្ថ “ទ្វារជគ្គនកស្ស តទធីនត្តា តទា តស្ស តត្ថ សន្និហិតាសន្និហិតភាវំ អនុបធារេត្វាបិ អាភោគំ កាតុំ វដ្ដតិយេវា”តិ វទន្តិ។

យេន កេនចិ បរិក្ខិត្តេតិ បាការេន វា វតិយា វា យេន កេនចិ បរិក្ខិត្តេ។ “បរិក្ខេបស្ស ឧច្ចតោ បមាណំ សហសេយ្យប្បហោនកេ វុត្តនយេន វេទិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ យទិ បន ឯកស្មឹ បទេសេ បរិក្ខេបោ វុត្តប្បមាណតោ នីចតរោ ហោតិ, វដ្ដតិ។ **មហាបរិវេណំ ហោតី**តិ មហន្តំ អង្គណំ ហោតិ។ **មហាពោធិយង្គណលោហបាសាទយង្គណសទិស**ន្តិ ពហុសញ្ចារទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន មហាបរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ។ **អរុណេ ឧគ្គតេ ឧដ្ឋហតិ, អនាបត្តី**តិ សុទ្ធចិត្តេន និបន្នស្ស និទ្ទាយន្តស្សេវ អរុណេ ឧគ្គតេយេវ និទ្ទាវសេនេវ អនាបត្តិ។ **បពុជ្ឈិត្វា បុន សុបតិ, អាបត្តី**តិ អរុណេ ឧគ្គតេ បពុជ្ឈិត្វា អរុណុគ្គមនំ អជានិត្វាបិ អនុដ្ឋហិត្វាវ សយិតសន្តានេន សយន្តស្ស អាបត្តិ, បុរារុណេ បពុជ្ឈិត្វាបិ អជានិត្វា សយិតសន្តានេន សយន្តស្សបិ អរុណេ ឧគ្គតេ អាបត្តិយេវ។ **យថាបរិច្ឆេទមេវ វុដ្ឋាតី**តិ អរុណេ ឧគ្គតេយេវ ឧដ្ឋហតិ។ **តស្ស អាបត្តី**តិ អសុទ្ធចិត្តេនេវ និបន្នត្តា និទ្ទាយន្តស្សបិ អរុណេ ឧគ្គតេ ទិវាបដិសល្លានមូលិកា អាបត្តិ។ **“ឯវំ និបជ្ជន្តោ អនាទរិយទុក្កដាបិ ន មុច្ចតី”**តិ វុត្តត្តា អសុទ្ធចិត្តេន និបជ្ជន្តោ អរុណុគ្គមនតោ បុរេតរំ ឧដ្ឋហន្តោបិ អនុដ្ឋហន្តោបិ និបជ្ជនកាលេយេវ អនាទរិយទុក្កដំ អាបជ្ជតិ, ទិវាបដិសល្លានមូលិកំ បន ទុក្កដំ អរុណេ ឧគ្គតេយេវ អាបជ្ជតិ។

យំ បនេត្ថ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ “រត្តឹ ទ្វារំ សំវរិត្វា និបន្នោ សចេ អរុណុគ្គមនវេលាយំ ទ្វារេ វិវដេបិ និបជ្ជតិ, តស្ស អាបត្តិ អខេត្តេ សំវរិត្វា និបន្នត្តា។ អរុណុគ្គមនវេលាយំ វិវដេបិ ទ្វារេ “និបជ្ជិស្សាមី”តិ រត្តឹ ទ្វារំ សំវរិត្វាបិ និបន្នស្ស អខេត្តេ បិហិតត្តា និបជ្ជនកាលេ អនាទរិយទុក្កដំ, អរុណេ ឧគ្គតេ និបជ្ជនមូលទុក្កដញ្ច ហោតិ។ រត្តឹ បិហិតេបិ អបិហិតេបិ ទ្វារេ និបន្នស្ស អរុណុគ្គមនក្ខណេយេវ អបិហិតទ្វារេ បិហិតេ បិហិតទ្វារេ ច បុន វិវរិត្វា បិហិតេ ខេត្តេ បិហិតត្តា អនាបត្តី”តិ, តំ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ។ រត្តឹ ទ្វារំ អសំវរិត្វា និបន្នស្សេវ ហិ អរុណុគ្គមនេ អាបត្តិ អដ្ឋកថាយំ ទស្សិតា, តស្មា ខេត្តេ វា បិហិតំ ហោតុ អខេត្តេ វា, សំវរណមេវេត្ថ បមាណន្តិ អម្ហាកំ ខន្តិ។

និទ្ទាវសេន និបជ្ជតីតិ និទ្ទាភិភូតតាយ ឯកបស្សេន និបជ្ជតិ, ឯវំ បន និបន្នោ និបន្នោ នាម ន ហោតីតិ **អនាបត្តិ** វុត្តា។ **អបស្សាយ សុបន្តស្សា**តិ កដិយា បិដ្ឋិវេមជ្ឈស្ស ច អន្តរេ អប្បមត្តកម្បិ បទេសំ ភូមឹ អផុសាបេត្វា ថម្ភាទឹ អបស្សាយ សុបន្តស្ស។ **សហសាវ វុដ្ឋាតី**តិ បក្ខលិត្វា បតិតោ វិយ សហសា វុដ្ឋាតិ។ **តត្ថេវ សយតិ ន វុដ្ឋាតី**តិ និទ្ទាភិភូតតាយ សុបន្តោ ន វុដ្ឋាតិ, ន មុច្ឆាបរេតោ។ តេនេវ "អវិសយត្តា អាបត្តិ ន ទិស្សតី"តិ ន វុត្តំ។

ឯកភង្គេនាតិ ឯកស្ស បស្សស្ស ភញ្ជនេន, ហេដ្ឋា វុត្តនយេន បាទេ ភូមិតោ អមោចេត្វាវ ឯកំ បស្សំ ភញ្ជិត្វា នាមេត្វា និបន្នោតិ វុត្តំ ហោតិ។ មហាអដ្ឋកថាយំ បន មហាបទុមត្ថេរេន វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ មុច្ឆិត្វា បតិតត្តា ថេរេន **"អវិសយត្តា អាបត្តិ ន ទិស្សតី"**តិ វុត្តំ។ អាចរិយា បន យថា យក្ខគហិតកោ ពន្ធិត្វា និបជ្ជាបិតោ ច បរវសោ ហោតិ, ឯវំ អបរវសត្តា មុច្ឆិត្វា បតិតោ កញ្ចិ កាលំ ជានិត្វាបិ និបជ្ជតីតិ អនាបត្តឹ ន វទន្តិ។ **យោ ច យក្ខគហិតកោ, យោ ច ពន្ធិត្វា និបជ្ជាបិតោ**តិ ឥមស្ស មហាអដ្ឋកថាវាទស្ស បច្ឆិមត្តា សោយេវ បមាណតោ គហេតព្ពោ។ តថា ច វក្ខតិ "សព្ពត្ថ យោ យោ អដ្ឋកថាវាទោ វា ថេរវាទោ វា បច្ឆា វុច្ចតិ, សោវ បមាណតោ ទដ្ឋព្ពោ"តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.៩២)។ យក្ខគហិតគ្គហណេនេវ ចេត្ថ វិសញ្ញីភូតោបិ សង្គហិតោតិ វេទិតព្ពំ។ ឯកភង្គេន និបន្នោ បន អត្ថតោ អនិបន្នត្តា មុច្ចតិយេវាតិ មហាអដ្ឋកថាវាទេន សោ អប្បដិក្ខិត្តោវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ទិវា សំវរិត្វា និបន្នស្ស កេនចិ វិវដេបិ ទ្វារេ អនាបត្តិ និបជ្ជនកាលេ សំវរិត្វា និបន្នត្តា។ សចេ ទិវា សំវរិត្វា ទ្វារសមីបេ និបន្នោ បច្ឆា សយមេវ ទ្វារំ វិវរតិ, ឯវម្បិ វដ្ដតិ។ អចិត្តកា ចាយំ អាបត្តិ កិរិយា ច អកិរិយា ច។

៧៨. **"អបទេ បទំ ករោន្តោ វិយា"**តិ វត្វា បុន តមេវត្ថំ អាវិករោន្តោ **"អាកាសេ បទំ ទស្សេន្តោ វិយា"**តិ អាហ។ **ឯតទគ្គ**ន្តិ ឯសោ អគ្គោ។ **យទិទ**ន្តិ យោ អយំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តត្រិទន្តិអាទិ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថមេវ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

បឋមបារាជិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយបារាជិកំ

អទុតិយេន ជិនេន យំ ទុតិយំ បារាជិកំ បកាសិតំ, តស្ស ឥទានិ យស្មា សំវណ្ណនាក្កមោ បត្តោ, តស្មា យំ សុវិញ្ញេយ្យំ, យញ្ច បុព្ពេ បកាសិតំ, តំ សព្ពំ វជ្ជយិត្វា អស្ស ទុតិយស្ស អយំ សំវណ្ណនា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។

ធនិយវត្ថុវណ្ណនា

៨៤. **រាជគហេ**តិ ឯត្ថ ទុក្កជនបទដ្ឋានវិសេសសម្បទាទិយោគតោ បធានភាវេន រាជូហិ គហិតំ បរិគ្គហិតន្តិ **រាជគហ**ន្តិ អាហ **"មន្ធាតុ…បេ…. វុច្ចតី"**តិ។ តត្ថ មហាគោវិន្ទេន មហាសត្តេន បរិគ្គហិតំ រេណុនា បរិគ្គហិតមេវ ហោតីតិ មហាគោវិន្ទគ្គហណំ។ មហាគោវិន្ទបអគ្គហិតតាកិត្តនញ្ហិ តទា រេណុនា មគធរាជេន បរិគ្គហិតភាវូបលក្ខណំ។ តស្ស ហិ សោ បុរោហិតោ។ **"មហាគោវិន្ទោ**តិ មហានុភាវោ បុរាតនោ ឯកោ មគធរាជា"តិ កេចិ។ **បរិគ្គហិតត្តា**តិ រាជធានីភាវេន បរិគ្គហិតត្តា។ គយ្ហតីតិ គហោ, រាជូនំ គហោតិ **រាជគហំ,** នគរសទ្ទាបេក្ខាយ នបុំសកនិទ្ទេសោ។ **អញ្ញេបេត្ថ បការេ**តិ "នគរមាបនេន រញ្ញា ការិតសព្ពគេហត្តា រាជគហំ, គិជ្ឈកូដាទីហិ បរិក្ខិត្តត្តា បព្ពតរាជេហិ បរិក្ខិត្តគេហសទិសន្តិបិ រាជគហំ, សម្បន្នភវនតាយ រាជមានំ គេហន្តិបិ រាជគហំ, សុវិហិតារក្ខតាយ អនត្ថាវហភាវេន ឧបគតានំ បដិរាជូនំ គហំ គេហភូតន្តិបិ រាជគហំ, រាជូហិ ទិស្វា សម្មា បតិដ្ឋាបិតត្តា តេសំ គហំ គេហភូតន្តិបិ រាជគហំ។ អារាមរាមណេយ្យកាទីហិ រាជតេ, និវាសសុខតាទិនា សត្តេហិ មមត្តវសេន គយ្ហតិ បរិគ្គយ្ហតីតិ វា រាជគហ"ន្តិ ឯវមាទិសេ បការេ។ សោ បទេសោ ឋានវិសេសភាវេន ឧឡារសត្តបរិភោគោតិ អាហ **"តំ បនេត"**ន្តិអាទិ។ តត្ថ **ពុទ្ធកាលេ ចក្កវត្តិកាលេ ចា**តិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ។ **តេស**ន្តិ យក្ខានំ។ **វសនវន**ន្តិ អាបានភូមិភូតំ ឧបវនំ។ គិជ្ឈា ឯត្ថ សន្តីតិ គិជ្ឈំ, កូដំ។ តំ ឯតស្សាតិ **គិជ្ឈកូដោ**។ គិជ្ឈោ វិយាតិ វា គិជ្ឈំ, កូដំ។ តំ ឯតស្សាតិ **គិជ្ឈកូដោ,** បព្ពតោ។ គិជ្ឈសទិសកូដោតិ គិជ្ឈកូដោតិ វា មជ្ឈេបទលោបីសមាសោ យថា "សាកបត្ថវោ"តិ, តស្មឹ គិជ្ឈកូដេ។ តេនាហ **"គិជ្ឈា"**តិអាទិ។

តតោ បរំ សង្ឃោតិ តិណ្ណំ ជនានំ ឧបរិ សង្ឃោ ចតុវគ្គករណីយាទិកម្មប្បត្តត្តា។ **តស្មិំ បព្ពតេ សន្និបតិត្វា សមាបត្តិយា វីតិនាមេន្តី**តិ យថាផាសុកដ្ឋានេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចា អាគន្ត្វា ចេតិយគព្ភេ យមកមហាទ្វារំ វិវរិត្វា វិយ តំ បព្ពតំ ទ្វិធា កត្វា អន្តោ បវិសិត្វា រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានានិ មាបេត្វា តត្ថ សមាបត្តិយា វីតិនាមេន្តិ។

កទា បនេតេ តត្ថ វសឹសុ? អតីតេ កិរ អនុប្បន្នេ តថាគតេ ពារាណសឹ ឧបនិស្សាយ ឯកស្មិំ គាមកេ ឯកា កុលធីតា ខេត្តំ រក្ខតិ, តស្សា ខេត្តកុដិយា វីហយោ ភជ្ជន្តិយា តត្ថ មហាករញ្ចបុប្ផប្បមាណា មហន្តមហន្តា មនោហរា បញ្ចសតមត្តា លាជា ជាយឹសុ។ សា តេ គហេត្វា មហតិ បទុមិនិបត្តេ ឋបេសិ។ តស្មិញ្ច សមយេ ឯកោ បច្ចេកសម្ពុទ្ធោ តស្សា អនុគ្គហត្ថំ អវិទូរេ ខេត្តបាឡិយា គច្ឆតិ។ សា តំ ទិស្វា បសន្នមានសា សុបុប្ផិតំ មហន្តំ ឯកំ បទុមំ គហេត្វា តត្ថ លាជេ បក្ខិបិត្វា បច្ចេកពុទ្ធំ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ចហិ លាជសតេហិ សទ្ធិំ តំ បទុមបុប្ផំ ទត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា “ឥមស្ស, ភន្តេ, បុញ្ញស្ស អានុភាវេន អានុភាវសម្បន្នេ បញ្ចសតបុត្តេ លភេយ្យ”ន្តិ បញ្ច បុត្តសតានិ បត្ថេសិ។ តស្មិំយេវ ខណេ បញ្ចសតា មិគលុទ្ទកា សម្ភតសម្ភារា បរិបក្កបច្ចេកពោធិញាណា តស្សេវ បច្ចេកពុទ្ធស្ស មធុរមំសំ ទត្វា “ឯតិស្សា បុត្តា ភវេយ្យាមា”តិ បត្ថយឹសុ។ អតីតាសុ អនេកាសុ ជាតីសុ តស្សា បុត្តភាវេន អាគតត្តា តថា តេសំ អហោសិ។ សា យាវតាយុកំ ឋត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិ, តតោ ចុតា ជាតស្សរេ បទុមគព្ភេ និព្ពត្តិ។ តមេកោ តាបសោ ទិស្វា បដិជគ្គិ។ តស្សា បទសា វិចរន្តិយា បទុទ្ធារេ បទុទ្ធារេ ភូមិតោ បទុមានិ ឧដ្ឋហន្តិ។ ឯកោ វនចរកោ ទិស្វា ពារាណសិរញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា តំ អានេត្វា អគ្គមហេសឹ អកាសិ, តស្សា គព្ភោ សណ្ឋាតិ។ មហាបទុមកុមារោ មាតុកុច្ឆិយំ វសិ, សេសា ពហិ និក្ខន្តំ គព្ភមលំ និស្សាយ សំសេទជភាវេន និព្ពត្តា។ “ឱបបាតិកភាវេនា”តិ កេចិ។ តេ វយប្បត្តា ឧយ្យានេ បទុមស្សរេ កីឡន្តា ឯកេកស្មិំ បទុមេ និសីទិត្វា ខយវយំ បដ្ឋបេត្វា បច្ចេកពោធិញាណំ និព្ពត្តយឹសុ។ អយំ តេសំ ព្យាករណគាថា អហោសិ –

> “សរោរុហំ បទុមបលាសមត្រជំ, សុបុប្ផិតំ ភមរគណានុចិណ្ណំ;
> អនិច្ចតាយំ វយតំ វិទិត្វា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។ –

តស្មិំ កាលេ តេ តត្ថ វសឹសុ។ តទា ចស្ស បព្ពតស្ស **“ឥសិគិលី”**តិ សមញ្ញា ឧទបាទិ។ **ឥមេ ឥសយោ**តិ ឥមេ បច្ចេកពុទ្ធឥសី។ សមា ញាយតិ ឯតាយាតិ **សមញ្ញា,** នាមន្តិ អត្ថោ។

តិណច្ឆទនា កុដិយោ មជ្ឈេបទលោបីសមាសំ កត្វា, ឯកទេសេ វា សមុទាយវោហារវសេន “តិណកុដិយោ”តិ វុត្តា។ “វស្សំ ឧបគច្ឆឹសូ”តិ វចនតោ វស្សូបគមនារហា សទ្វារពន្ធា ឯវ វេទិតព្ពាតិ អាហ **“តិណច្ឆទនា សទ្វារពន្ធា កុដិយោ”**តិ។ **វស្សំ ឧបគច្ឆន្តេនា**តិ វស្សាវាសំ ឧបគច្ឆន្តេន។ **នាលកបដិបទ**ន្តិ “មោនេយ្យំ តេ ឧបញ្ញិស្ស”ន្តិអាទិនា (សុ. និ. ៧២១) សត្ថារា នាលកត្ថេរស្ស ទេសិតំ បុថុជ្ជនកាលតោ បភុតិ កិលេសចិត្តំ អនុប្បាទេត្វា បដិបជ្ជិតព្ពំ មោនេយ្យបដិបទំ។ តំ បន បដិបទំ សុត្វា នាលកត្ថេរោ តីសុ ឋានេសុ អប្បិច្ឆោ អហោសិ ទស្សនេ សវនេ បុច្ឆាយាតិ។ សោ ហិ ទេសនាបរិយោសានេ បសន្នចិត្តោ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា វនំ បវិដ្ឋោ។ បុន “អហោ វតាហំ ភគវន្តំ បស្សេយ្យ”ន្តិ លោលភាវំ ន ជនេសិ, អយមស្ស **ទស្សនេ** អប្បិច្ឆតា។ តថា “អហោ វតាហំ បុន ធម្មទេសនំ សុណេយ្យ”ន្តិ លោលភាវំ ន ជនេសិ, អយមស្ស **សវនេ** អប្បិច្ឆតា។ តថា “អហោ វតាហំ បុន មោនេយ្យបដិបទំ បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ លោលភាវំ ន ជនេសិ, អយមស្ស **បុច្ឆាយ** អប្បិច្ឆតា។

សោ ឯវំ អប្បិច្ឆោ សមានោ បព្ពតបាទំ បវិសិត្វា ឯកវនសណ្ឌេ ទ្វេ ទិវសានិ ន វសិ, ឯករុក្ខមូលេ ទ្វេ ទិវសានិ ន និសីទិ, ឯកស្មិំ គាមេ ទ្វេ ទិវសានិ បិណ្ឌាយ ន បាវិសិ។ ឥតិ វនតោ វនំ, រុក្ខតោ រុក្ខំ, គាមតោ គាមំ អាហិណ្ឌន្តោ អនុរូបបដិបទំ បដិបជ្ជិត្វា អគ្គផលេ បតិដ្ឋាសិ។ ឯកស្ស ភគវតោ កាលេ ឯកោយេវ នំ បូរេតិ។ ឥមញ្ហិ មោនេយ្យបដិបទំ ឧក្កដ្ឋំ កត្វា បូរេន្តោ ភិក្ខុ សត្តេវ មាសានិ ជីវតិ, មជ្ឈិមំ កត្វា បូរេន្តោ សត្ត វស្សានិ, មុទុកំ កត្វា បូរេន្តោ សោឡស វស្សានិ។ អយំ បន ថេរោ ឧក្កដ្ឋំ កត្វា បូរេសិ, តស្មា សត្ត មាសេ ឋត្វា អត្តនោ អាយុសង្ខារស្ស បរិក្ខយំ ញត្វា នហាយិត្វា និវាសេត្វា កាយពន្ធនំ ពន្ធិត្វា ទិគុណំ សង្ឃាដឹ បារុបិត្វា ទសពលាភិមុខោ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន តំ វន្ទិត្វា អញ្ជលឹ បគ្គហេត្វា ហិង្គុលកបព្ពតំ និស្សាយ ឋិតកោវ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។ តស្ស បរិនិព្ពុតភាវំ ញត្វា ភគវា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិំ តត្ថ គន្ត្វា សរីរកិច្ចំ កត្វា ធាតុយោ គាហាបេត្វា ចេតិយំ បតិដ្ឋាបេត្វា អគមាសិ។ ឯវរូបំ បដិបទំ បដិបន្នេនបិ វស្សំ ឧបគច្ឆន្តេន ឆន្នេ សទ្វារពន្ធេយេវ ឋានេ ឧបគន្តព្ពំ។ អប្បិច្ឆតំ និស្សាយបិ សិក្ខាបទស្ស អនតិក្កមនីយត្តំ ទស្សេតុំ **“នាលកបដិបទំ បដិបន្នេនបី”**តិ វុត្តំ។

បញ្ចន្នំ ឆទនានន្តិ តិណបណ្ណឥដ្ឋកសិលាសុធាសង្ខាតានំ បញ្ចន្នំ ឆទនានំ។ **“ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ព**ន្តិ (មហាវ. ២០៤) វចីភេទំ កត្វា វស្សូបគមនំ សន្ធាយេវ បដិក្ខេបោ, ន អាលយករណវសេន

ឧបគមនំ សន្ធាយា”តិ វទន្តិ។ បាឡិយំ បន អវិសេសត្វា អដ្ឋកថាយញ្ច “នាលកបដិបទំ បដិបន្នេនបិ”តិអាទិនា អវិសេសេនេវ ទឡ្ហំ កត្វា វុត្តត្តា អសេនាសនិកស្ស នាវាទី វិនា អញ្ញត្ថ អាលយោ ន វដ្ដតីតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ នាវាសត្ថវជេសុយេវ ហិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, នាវាយំ វស្សំ ឧបគន្តុ”ន្តិអាទិនា (មហាវ. ២០៣) សតិ អសតិ វា សេនាសនេ វស្សូបគមនស្ស វិសុំ អនុញ្ញាតត្តា “ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ព”ន្តិ អយំ បដិក្ខេបោ តត្ថ ន លព្ភតីតិ អសតិ សេនាសនេ អាលយវសេនបិ នាវាទីសុ ឧបគមនំ វុត្តំ។ **អនុធម្មតា**តិ វុត្តំ។ **វត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន វច្ចកុដិបស្សាវដ្ឋានាទី សង្គណ្ហាតិ។

កតិកវត្តានិ ច ខន្ធកវត្តានិ ច អធិដ្ឋាយាតិ បរិយត្តិធម្មោ នាម តិវិធម្បិ សទ្ធម្មំ បតិដ្ឋាបេតិ, តស្មា សក្កច្ចំ ឧទ្ទិសថ ឧទ្ទិសាបេថ, សជ្ឈាយំ ករោថ, បធានឃរេ វសន្តានំ សង្ឃដ្ដនំ អកត្វា អន្តោវិហារេ និសីទិត្វា ឧទ្ទិសថ ឧទ្ទិសាបេថ, សជ្ឈាយំ ករោថ, ធម្មស្សវនំ សមិទ្ធំ ករោថ, បព្ពាជេន្តា សោធេត្វា បព្ពាជេថ, សោធេត្វា ឧបសម្បាទេថ, សោធេត្វា និស្សយំ ទេថ។ ឯកោបិ ហិ កុលបុត្តោ បព្ពជ្ជញ្ច ឧបសម្បទញ្ច លភិត្វា សកលំ សាសនំ បតិដ្ឋាបេតិ។ អត្តនោ ថាមេន យត្តកានិ សក្កោថ, តត្តកានិ ធុតង្គានិ សមាទិយថ, អន្តោវស្សំ នាមេតំ សកលទិវសំ រត្តិយា ច បឋមបច្ឆិមយាមេសុ អប្បមត្តេហិ ភវិតព្ពំ, វីរិយំ អារភិតព្ពំ ។ បោរាណកមហាថេរាបិ សព្ពបលិពោធេ ឆិន្ទិត្វា អន្តោវស្សេ ឯកចរិយវត្តំ បូរយឹសុ។ ភស្សេ មត្តំ ជានិត្វា ទស វត្ថុកកថំ ទសអសុភទសានុស្សតិអដ្ឋតឹសារម្មណកថំ កាតុំ វដ្ដតិ។ អាគន្តុកានំ វត្តំ កាតុំ, សត្តាហករណីយេន គតានំ អបលោកេត្វា ទាតុំ វដ្ដតិ។ វិក្កាហិកបិសុណផរុសវចនានិ មា វទថ, ទិវសេ ទិវសេ សីលានិ អាវជ្ជេន្តា ចតុរារក្ខំ អហាបេន្តា មនសិការពហុលា វិហរថ, ចេតិយំ វា ពោធឹ វា វន្ទន្តេន គន្ធមាលំ វា បូជេន្តេន បត្តំ វា ថវិកាយ បក្ខិបន្តេន ន កថេតព្ពំ, អន្តោគាមេ មនុស្សេហិ សទ្ធឹ បច្ចយសំយុត្តកថា វា វិសភាគកថា វា ន កថេតព្ពា, រក្ខិតិន្ទ្រិយេហិ ភវិតព្ពំ, ខន្ធកវត្តញ្ច សេខិយវត្តញ្ច បូរេតព្ពន្តិ ឯវមាទិនា កតិកវត្តានិ ខន្ធកវត្តានិ ច អធិដ្ឋហិត្វា។

“អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វស្សំវុដ្ឋានំ តីហិ ឋានេហិ បវារេតុ”ន្តិ (មហាវ. ២០៩) វុដ្ឋវស្សានំ បវារណាយ អនុញ្ញាតត្តា តមស្ស សុក្កស្ស វសេន បវារណាទិវសស្ស អរុណុគ្គមនតោ បដ្ឋាយ អប្បវារិតាបិ “វុដ្ឋវស្សា”តិ វុច្ចន្តិ។ កិញ្ចាបិ “តមំ តេមាសំ វស្សំ ឧបេមី”តិ (មហាវ. អដ្ឋ. ១៨៤) វចនតោ បវារណាទិវសស្ស តេមាសន្តោគធត្តា តំ ទិវសំ យាវ ន បវារេន្តិ , តាវ វស្សំ វសន្តា នាម ហោន្តិ, តថាបិ ឯកទេសេន អវុដ្ឋម្បិ តំ ទិវសំ វុដ្ឋភាគាបេក្ខាយ វុដ្ឋមេវ ហោតីតិ កត្វា ឯវំ វុត្តំ កតាកតភាគាបេក្ខាយ សមុទាយេ បវត្តកតាកតវោហារោ វិយ។ វិប្បកតញ្ហិ យំ កិញ្ចិ “កតាកត”ន្តិ វុច្ចតិ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វស្សំវុដ្ឋានំ កឋិនំ អត្ថរិតុ”ន្តិ (មហាវ. ៣០៦) តមស្ស បន សុក្កស្ស វសេន និប្បរិយាយតោ មហាបវារណាយ បវារិតា បាដិបទទិវសតោ បដ្ឋាយ “វុដ្ឋវស្សា”តិ វុច្ចន្តីតិ ទស្សេតុំ **“មហាបវារណាយ បវារិតា”**តិអាទិ វុត្តំ។ បាដិបទទិវសតោ បដ្ឋាយ ហិ វស្សានស្ស បច្ឆិមេ មាសេ កឋិនត្ថារោ អនុញ្ញាតោ **បរិវារេ** “កឋិនស្ស អត្ថារមាសោ ជានិតព្ពោតិ វស្សានស្ស បច្ឆិមោ មាសោ ជានិតព្ពោ”តិ (បរិ. ៤១២) វុត្តត្តា។ “មហាបវារណាយ បវារិតា”តិ ឥទញ្ច បុរិមិកាយ វស្សូបគតានំ សភាវទស្សនមត្តំ, កេនចិ អន្តរាយេន អប្បវារិតាបិ “វុដ្ឋវស្សា”ឥច្ចេវ វុច្ចន្តិ។

“អាបុច្ឆិតព្ពា”តិ វត្វា ឥទានិ អាបុច្ឆនវិធឹ ទស្សេន្តោ **“សចេ ឥមំ កុដិ”**ន្តិអាទិមាហ។ **បដិជគ្គនកំ វា ន លភតី**តិ វិហារបច្ចន្តេ កតេ បដិជគ្គនកំ ន លភតិ។ តេ បន ភិក្ខូ ជនបទចារិកំ បក្កមឹសូតិ សម្ពន្ធោ។ អទ្ធានគមនេ ចារិកាវោហារោ សាសនេ និរុឡ្ហោ។ កិញ្ចាបិ អយំ ចារិកា នាម មហាជនសង្គហត្ថំ ពុទ្ធានំយេវ លព្ភតិ, ពុទ្ធេ ឧបាទាយ បន រុឡ្ហីសទ្ទវសេន សាវកានម្បិ វុច្ចតិ កិលញ្ជាទីហិ កតពីជនីនម្បិ តាលវណ្ដវោហារោ វិយ។ **សង្គោបេត្វា**តិ ឯកស្មឹ បទេសេ រាសឹ កត្វា។ ឥទានិ តមេវ សង្គោបនវិធឹ ទស្សេន្តោ **“យថា ច ឋបិត”**ន្តិអាទិមាហ។ ន ឱវស្សីយតីតិ **អនោវស្សកំ**, កម្មនិ អក-សទ្ទោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា ច ឋបិតំ ន ឱវស្សីយតិ ន តេមីយតីតិ អត្ថោ។

អនវយោតិ ឯត្ថ **វយោ**តិ ហានិ “អាយវយោ”តិអាទីសុ វិយ។ នត្ថិ ឯតស្ស អត្តនោ សិប្បេ វយោ ឩនតាតិ **អវយោ**តិ អាហ **“អនូនោ បរិបុណ្ណសិប្បោ”**តិ។ អាចរិយស្ស កម្មំ **អាចរិយក**ន្តិ អាហ **“អាចរិយកម្មេ”**តិ។ **បិដ្ឋសង្ឃាដោ** ទ្វារពាហា, កដ្ឋកម្មំ **ថម្ភាទិ**។ **តេលតម្ពមត្តិកាយា**តិ តេលមិស្សតម្ពមត្តិកាយ។

៨៥. កុដិកាយ ករណភាវន្តិ កុដិយា កតភាវំ។ សទ្ទសត្ថវិទូហិ កី-សទ្ទយោគេ អនាគតវចនស្ស ឥច្ឆិតត្តា វុត្តំ **“តស្ស លក្ខណំ សទ្ទសត្ថតោ បរិយេសិតព្ព”**ន្តិ។ **មេត្តាបុព្ពភាគ**ន្តិ មេត្តាឈានស្ស បុព្ពភាគភូតំ សព្ពសត្តេសុ ហិតផរណមត្តំ។ កស្មា បនេតំ វុត្តំ, ននុ អនុទ្ទយា-សទ្ទោ ករុណាយ បវត្តតីតិ? សច្ចមេតំ, អយំ បន អនុទ្ទយាសទ្ទោ អនុរក្ខណមត្តំ អន្តោនីតំ កត្វា បវត្តមានោ មេត្តាយ ករុណាយ ច បវត្តតីតិ ឥធ មេត្តាយ បវត្តមានោ វុត្តោ, តស្មា សុវុត្តមេតំ “ឯតេន មេត្តាបុព្ពភាគំ ទស្សេតី”តិ។ **ករុណាបុព្ពភាគ**ន្តិ ករុណាឈានស្ស

បុព្ពភាគភូតំ សត្តេសុ អនុកម្បមត្តំ។ **ចិក្ខល្លំ** មត្តិកា, តស្ស **មទ្ទនំ** ឧទកំ អាសិញ្ចិត្វា ហត្ថាទីហិ បរិមទ្ទនំ។ **មេត្តាករុណាន**ន្តិ អប្បនាប្បត្តមេត្តាករុណានំ។ កិញ្ចាបិ ថេរេន សញ្ចិច្ច ខុទ្ទានុខុទ្ទកា បាណា មរណាធិប្បាយេន ន ព្យាពាធិតា, តថាបិ ករុណាយ អភាវេន “ឯវំ កតេ ឥមេ បាណា វិនស្សិស្សន្តី”តិ អនុបបរិក្ខិត្វា កតត្តា ថេរំ វិគរហិ។ ជនានំ សមូហោ **ជនតា**តិ អាហ “**បច្ឆិមោ ជនសមូហោ**”តិ។ **បាតព្យភាវ**ន្តិ វិនាសេតព្ពតំ។ **បាណាតិបាតំ ករោន្តាន**ន្តិ ថេរេន អកតេបិ បាណាតិបាតេ បរេហិ សល្លក្ខណាការំ ទស្សេតិ។ **ឥមស្ស ទិដ្ឋានុគតិ**ន្តិ ឥមស្ស ទិដ្ឋិយា អនុគមនំ។ **ឃំសិតព្ពេ**តិ ឃដ្ដយិតព្ពេ, វិនាសិតព្ពេតិ អត្ថោ។ **ឯវំ មញ្ញី**តិ យថា ថេរេន កតំ, ឯវំ មា មញ្ញិ។ “មា បច្ឆិមា ជនតា បាណេសុ បាតព្យតំ អាបជ្ជី”តិ វចនតោ យោ ភិក្ខុ ឥដ្ឋកបចនបត្តបចនកុដិករណវិហារការាបនវិហារសម្មជ្ជនបដគ្គិទានកូបបោក្ខរណីខណាបនាទីសុ យត្ថ “ខុទ្ទានុខុទ្ទកានំ បាណានំ វិហឹសា ភវិស្សតី”តិ ជានាតិ, តេន តាទិសេ បទេសេ កប្បិយវចនំ វត្វាបិ ន តំ កម្មំ ការេតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

តត្ថ តត្ថ វុត្តមេវ អាបត្តិន្តិ បឋវីខណនភូតគាមបាតព្យតាទីសុ វុត្តបាចិត្តិយាទិអាបត្តិំ។ **អាទិកម្មិកត្តា អនាបត្តី**តិ កុដិករណបច្ចយា អនាបត្តិ។ **សិក្ខាបទំ អតិក្កមិត្វា**តិ “ន ច, ភិក្ខវេ, សព្ពមត្តិកាមយា កុដិកា កាតព្ពា, យោ ករេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ វុត្តសិក្ខាបទំ អតិក្កមិត្វា។ យទិ អញ្ញេន កតំ លភិត្វា វសន្តស្ស អនាបត្តិ សិយា, ន ភគវា តំ កុដិកំ ភិន្ទាបេយ្យាតិ អាហ – “**កតំ លភិត្វា តត្ថ វសន្តានម្បិ ទុក្កដមេវា**”តិ។ **យថា វា តថា វា មិស្សា ហោតូ**តិ ហេដ្ឋា មត្តិកា ឧបរិ ទព្ពសម្ភារាតិអាទិនា យេន កេនចិ អាការេន មិស្សា ហោតុ។ **គិញ្ជកាវសថសង្ខេបេនា**តិ ឯត្ថ គិញ្ជកា វុច្ចន្តិ ឥដ្ឋកា, គិញ្ជកាហិ ឯវ កតោ អាវសថោ គិញ្ជកាវសថោ។ ឥដ្ឋកាមយស្ស អាវសថស្សេតំ អធិវចនំ។ តំ កិរ អាវសថំ យថា សុធាបរិកម្មេន បយោជនំ នត្ថិ, ឯវំ ឥដ្ឋកាហិ ឯវ ចិនិត្វា ឆាទេត្វា ករោន្តិ, តុលាទណ្ឌកវាដផលកានិ បន ទារុមយានេវ។ **វិកិរន្តា**តិ ចុណ្ណវិចុណ្ណំ ករោន្តា។

កិស្សាតិ កេន ការណេន។ **វយកម្មម្បិ អត្ថី**តិ ទ្វារកវាដាទិអភិសង្ខរណាទីសុ កតវយកម្មម្បិ អត្ថិ។ ភិក្ខូនំ អកប្បិយត្តា ឯវ តិត្ថិយវតានុរូបត្តា **តិត្ថិយធជោ**។ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តការណេសុ អត្តនោ អធិប្បេតការណទ្វយំ បតិដ្ឋាបេត្វា អបរានិបិ តត្ថ វុត្តការណានិ ទស្សេន្តោ អាហ – “**អដ្ឋកថាយំ បន អញ្ញានិបិ ការណានិ វុត្តានី**”តិអាទិ។ តត្ថ **សត្តានុទ្ទយាយា**តិ តាទិសាយ កុដិកាយ ករណបច្ចយា វិនស្សមានសត្តេសុ អនុទ្ទយាយ។ យស្មា សព្ពមត្តិកាមយា កុដិ សុករា ភិន្ទិតុំ, តស្មា តត្ថ ឋបិតំ បត្តចីវរាទិ អគុត្តំ ហោតិ, ចោរាទីហិ អវហរិតុំ សក្កា។ តេន វុត្តំ “**បត្តចីវរគុត្តត្ថាយា**”តិ។ **សេនាសនពាហុល្លបដិសេធនត្ថាយា**តិ សេនាសនានំ ពហុភាវនិសេធនត្ថាយ, តាទិសស្ស វា សេនាសនស្ស អភិសង្ខរណេ ភិក្ខូនំ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទីនិ សេសកម្មានិ បរិច្ចជិត្វា និច្ចព្យាវដតានិសេធនត្ថំ។ **អនុបវជ្ជោ**តិ ទោសំ អារោបេត្វា ន វត្តព្ពោ។

បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយវណ្ណនា

បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយេសុ **តញ្ច ខោ…បេ… ន វណ្ណមដ្ឋត្ថាយា**តិ ឥទំ ឆត្តទណ្ឌគ្គាហកសលាកបញ្ជរវិនន្ធនំ សន្ធាយាតិ វទន្តិ។ **សព្ពត្ថា**តិ ឆត្តទណ្ឌេ សព្ពត្ថ។ **អារគ្គេនា**តិ និខាទនមុខេន។ **ឃដកម្បិ វាឡរូបម្បិ ភិន្ទិត្វា ធារេតព្ព**ន្តិ សចេ តាទិសំ អកប្បិយឆត្តំ លភតិ, ឃដកម្បិ វាឡរូបម្បិ ភិន្ទិត្វា តច្ឆេត្វា ធារេតព្ពំ។ **សុត្តកេន វា ទណ្ឌោ វេឋេតព្ពោ**តិ យថា ឆត្តទណ្ឌេ លេខា ន បញ្ញាយតិ, តថា វេឋេតព្ពោ។ **ទណ្ឌពុន្ទេ**តិ ទណ្ឌមូលេ, ឆត្តទណ្ឌស្ស ហេដ្ឋិមតលេតិ អត្ថោ។ **ឆត្តមណ្ឌលិក**ន្តិ ឆត្តស្ស អន្តោ ខុទ្ទកមណ្ឌលំ។ **ឧក្កិរិត្វា**តិ ឧដ្ឋបេត្វា។ **សា វដ្ដតី**តិ យទិបិ រជ្ជុកេហិ ន ពន្ធន្តិ, ពន្ធិតុំ បន យុត្តដ្ឋានត្តា វដ្ដតិ។

នានាសុត្តកេហីតិ នានាវណ្ណេហិ សុត្តេហិ។ ឥទញ្ច តថា ករោន្តានំ ករណប្បការទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ឯកវណ្ណសុត្តកេនបិ វុត្តប្បការេន សិព្ពិតុំ ន វដ្ដតិយេវ។ **បដ្ដមុខេ**តិ បដ្ដកោដិយំ។ ទ្វិន្នំ បដ្ដានំ សង្ឃដ្ដិតដ្ឋានំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **បរិយន្តេ**តិ ចីវរបរិយន្តេ។ ចីវរអនុវាតំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **វេណិ**ន្តិ វរកសីសាការេន សិព្ពនំ។ **សង្ខលិក**ន្តិ ពិឡាលពន្ធនាការេន សិព្ពនំ។ “វេណឹ សង្ខលិក”ន្តិ ចេត្ថ ឧបយោគវចនំ “ករោន្តី”តិ ករណកិរិយាបេក្ខំ។ **អគ្ឃិយគយមុគ្គរាទីនី**តិ ឯត្ថ **អគ្ឃិយំ** នាម ចេតិយសណ្ឋានេន សិព្ពនំ, មូលេ តនុកំ អគ្គេ មហន្តំ កត្វា គទាការេន សិព្ពនំ **គយា**, មូលេ ច អគ្គេ ច ឯកសទិសំ កត្វា មុគ្គរាការេន សិព្ពនំ **មុគ្គរោ**។ **កក្កដក្ខីនិ ឧក្កិរន្តី**តិ គណ្ឋិកបដ្ដបាសកបដ្ដានំ អន្តេ បាឡិពទ្ធំ កត្វា កក្កដកានំ អក្ខិសណ្ឋានំ ឧដ្ឋបេន្តិ, ករោន្តីតិ អត្ថោ។ “**កោណសុត្តបិឡកា**តិ គណ្ឋិកបាសកបដ្ដានំ កោណេហិ នីហដសុត្តានំ កោដិយោ”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កថំ បន តា បិឡកា ទុវិញ្ញេយ្យរូបា កាតព្ពាតិ? កោណេហិ នីហដសុត្តានំ អន្តេសុ ឯកវារំ គណ្ឋិកករណេន វា បុន និវត្តេត្វា សិព្ពនេន វា ទុវិញ្ញេយ្យសភាវំ កត្វា សុត្តកោដិយោ រស្សំ កត្វា ឆិន្ទិតព្ពា។ **ធម្មសិរិត្ថេរេន** បន –

“កោណសុត្តា ច បិឡកា, ទុវិញ្ញេយ្យាវ កប្បរេ”តិ –

វុត្តំ។ តថា **អាចរិយពុទ្ធទត្តត្ថេរេន**បិ –

“សុត្តា ច បិឡកា តត្ថ, ទុវិញ្ញេយ្យាវ ទីបិតា”តិ –

វុត្តំ ។ តស្មា តេសំ មតេន កោណសុត្តា ច បិឡកា ច កោណសុត្តបិឡកាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

មណិនាតិ មសារគល្លាទិបាសាណេន។ **ន ឃដ្ដេតព្ពន្តិ** ន ឃំសិតព្ពំ, អំសពទ្ធកកាយពន្ធនានិ បន សង្ខាទីហិ ឃំសិតុំ វដ្ដតិ។ **ជាសកំ កត្វា ពន្ធិតព្ព**ន្តិ វជនកាលេ ពន្ធិតព្ពំ, សេសកាលេ មោចេត្វា ឋបេតព្ពំ។ **គណ្ឋិកេ**តិ ទន្តមយាទិគណ្ឋិកេ។ **បិឡកា**តិ ពិន្ទុំ ពិន្ទុំ កត្វា ឧដ្ឋាបេតព្ពបិឡកា។

“តេលវណ្ណោតិ សមណសារុប្បវណ្ណំ សន្ធាយ វុត្តំ, មណិវណ្ណំ បន បត្តំ អញ្ញេន កតំ លភិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **បត្តមណ្ឌលេ**តិ តិបុសីសាទិមយេ បត្តមណ្ឌលេ។ “ន, ភិក្ខវេ, ចិត្រានិ បត្តមណ្ឌលានិ ធារេតព្ពានិ រូបកាកិណ្ណានិ ភិត្តិកម្មកតានី”តិ (ចូឡវ. ២៥៣) វុត្តត្តា **“ភិត្តិកម្មំ ន វដ្ដតី”**តិ វុត្តំ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, មករទន្តកំ ឆិន្ទិតុ”ន្តិ វចនតោ **“មករទន្តកំ បន វដ្ដតី”**តិ វុត្តំ។

មករមុខន្តិ មករមុខសណ្ឋានំ។ **ទេឌ្ឌុភសីស**ន្តិ ឧទកសប្បសីសសណ្ឋានំ។ **អច្ចីនី**តិ កុញ្ចរច្ឆិសណ្ឋានានិ។ **វដ្ដកកាយពន្ធនំ ឯកមេវ វដ្ដតី**តិ រជ្ជុកំ ពន្ធន្តេន ឯកគុណមេវ កត្វា ពន្ធិតុំ វដ្ដតិ, មជ្ឈេ ភិន្ទិត្វា ទិគុណំ កត្វា ពន្ធិតុំ ន វដ្ដតិ, ទិគុណំ បន អកត្វា ឯករជ្ជុកមេវ សតវារម្បិ បុនប្បុនំ អាវិជ្ឈិត្វា ពន្ធិតុំ វដ្ដតិ។ **ឯកម្បិ ន វដ្ដតី**តិ ឯកគុណម្បិ កត្វា ពន្ធិតុំ ន វដ្ដតិ។ **ពហុរជ្ជុកេ...បេ... វដ្ដតី**តិ ឥទំ កាយពន្ធនំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន ទសា សន្ធាយ។ ឦទិសញ្ហិ កាយពន្ធនំ ពន្ធិតុំ វដ្ដតិ។ តេនេវ **អាចរិយពុទ្ធទត្តត្ថេរេន** វុត្តំ –

“ឯករជ្ជុមយំ វុត្តំ, មុនិនា កាយពន្ធនំ;
បញ្ចបាមង្គសណ្ឋានំ, ឯកម្បិ ច ន វដ្ដតិ។

“រជ្ជុកេ ឯកតោ កត្វា, ពហូ ឯកាយ រជ្ជុយា;
និរន្តរញ្ហិ វេឋេត្វា, កតំ វដ្ដតិ ពន្ធិតុ”ន្តិ។

មុរជំ បន កាយពន្ធនំ ន វដ្ដតិ “ន, ភិក្ខវេ, ឧច្ចាវចានិ កាយពន្ធនានិ ធារេតព្ពានិ កលាពុកំ ទេឌ្ឌុភកំ មុរជំ មទ្ទវីណំ, យោ ធារេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ (ចូឡវ. ២៧៨) វុត្តត្តា។ កឹ បន ពហុរជ្ជុកេ ឯកតោ កត្វា ឯកេន និរន្តរំ វេឋេត្វា កតំ មុរជសង្ខំ ន គច្ឆតីតិ? អាម ន គច្ឆតិ។ មុរជញ្ហិ នាម នានាវណ្ណេហិ សុត្តេហិ មុរជវដ្ដិសណ្ឋានំ វេឋេត្វា កតំ។ កេចិ បន “មុរជន្តិ ពហុរជ្ជុកេ ឯកតោ សង្កឌ្ឍិត្វា ឯកាយ រជ្ជុយា បលិវេឋេត្វា កតរជ្ជូ”តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ យទិ ចេតំ មុរជំ សិយា, “ពហុរជ្ជុកេ ឯកតោ កត្វា ឯកេន និរន្តរំ វេឋេត្វា កតំ ពហុរជ្ជុក”ន្តិ ន វត្តព្ពំ, “តំ វដ្ដតី”តិ ឥទំ វិរុជ្ឈេយ្យ។ មុរជំ បន បាមង្គសណ្ឋានញ្ច ទសាសុ វដ្ដតិ “កាយពន្ធនស្ស ទសា ជីរន្តិ។ អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, មុរជំ មទ្ទវីណ”ន្តិ (ចូឡវ. ២៧៨) វុត្តត្តា។ តេនេវ វក្ខតិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, មុរជំ មទ្ទវីណន្តិ ឥទំ ទសាសុយេវ អនុញ្ញាត”ន្តិ។

កាយពន្ធនវិធេតិ “កាយពន្ធនស្ស បវនន្តោ ជីរតិ។ អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, វិធ”ន្តិ វុត្តត្តា កាយពន្ធនស្ស បាសន្តេ ទសាមូលេ តស្ស ថិរភាវត្ថំ កត្តព្ពេ ទន្តវិសាណាទិមយេ វិធេ។ **“អដ្ឋ មង្គលានិ** នាម សង្ខោ ចក្កំ បុណ្ណកុម្ភោ គយា សិរីវច្ឆោ អង្កុសោ ធជំ សោវត្ថិក”ន្តិ វទន្តិ។ **បរិច្ឆេទលេខាមត្ត**ន្តិ ឧភោសុ កោដីសុ កាតព្ពបរិច្ឆេទរាជិមត្តំ។ “ឧជុកមេវា”តិ វុត្តត្តា ចតុរស្សាទិវង្កគតិកំ ន វដ្ដតិ។ “ឆត្តទណ្ឌជម្ពុករណអញ្ជននាឡិកា នានាវណ្ណលេខាបអកម្មកតា ន វដ្ដន្តី”តិ វទន្តិ។

អារកណ្ដកេតិ បោត្ថកាទិអភិសង្ខរណត្ថំ កតេ ទីឃមុខសត្ថកេ។ **វដ្ដមណិក**ន្តិ វដ្ដំ កត្វា អគ្គកោដិយំ ឧដ្ឋាបេតព្ពបុព្ពុឡំ។ **អញ្ញំ វា វណ្ណមដ្ឋ**ន្តិ ឥមិនា បិឡកាទី សង្គណ្ហាតិ។ **មណិក**ន្តិ ឯកាវដ្ដមណិ។ **បិឡក**ន្តិ សាសបមត្តិកា មុត្តរាជិសទិសា ពហុវដ្ដលេខា។ “ឥមស្មឹ អធិការេ អវុត្តត្តា លេខនិយំ យំ កិញ្ចិ វណ្ណមដ្ឋំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **វលិតក**ន្តិ មជ្ឈេ វលិ ឧដ្ឋាបេត្វា។ **មណ្ឌលំ ហោតី**តិ ឧត្តរារណិយា បវេសនត្ថំ អាហដមណ្ឌលំ ហោតិ។

កិញ្ចាបិ ឯត្ថ ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនវាសិយេវ វុត្តា, មហាវាសិយម្បិ បន ន វដ្ដតិយេវ។ ឧជុកមេវ ពន្ធិតុន្តិ សម្ពន្ធោ។ “ឧភោសុ វា បស្សេសុ ឯកបស្សេវា”តិ វចនសេសោ។ កត្តរយដ្ឋិកោដិយំ កតអយោវលយានិបិ វដ្ដន្តិ, យេសំ

អញ្ញមញ្ញសង្ឃដ្ដនេន សទ្ទោ និច្ឆរតិ។

អាមណ្ឌសារកេតិ អាមលកេហិ កតភាជនេ។ **ភូមត្ថរណេ**តិ ចិត្តកដសារកចិត្តត្ថរណាទិកេ បរិកម្មកតាយ ភូមិយា អត្ថរិតព្ពអត្ថរណេ។ **បានីយឃដេ**តិ ឥមិនា កុណ្ឌិកសរកេបិ សង្គណ្ហាតិ។ **ពីជនេ**តិ ចតុរស្សពីជនេ។ **សព្ពំ…បេ… វដ្ដតី**តិ យថាវុត្តេសុ មញ្ចបីឋាទីសុ ឥត្ថិរូបំ វិនា សព្ពំ មាលាកម្មលតាកម្មាទិ វណ្ណមដ្ឋំ ភិក្ខុនោ វដ្ដតិ។ **សេនាសនេ កិញ្ចិ បដិសេធេតព្ពំ នត្ថិ អញ្ញត្រ វិរុទ្ធសេនាសនា**តិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ – សេនាសនបរិក្ខារេសុ បដិសេធេតព្ពំ នាម កិញ្ចិ នត្ថិ, វិរុទ្ធសេនាសនំ បន សយមេវ បដិក្ខិបិតព្ពន្តិ។ **អញ្ញេសន្តិ** សីមសាមិនោ វុត្តា។ **រាជវល្លភា** បរនិកាយិកាបិ ឯកនិកាយិកាបិ ឧបោសថបវារណានំ អន្តរាយករា អលជ្ជិនោ រាជកុលូបកា វុច្ចន្តិ។ **តេសំ លជ្ជិបរិសា**តិ តេសំ សីមសាមិកានំ បក្ខា ហុត្វា អនុពលំ ទាតុំ សមត្ថា លជ្ជិបរិសា។ **សុកតមេវា**តិ អញ្ញេសំ សន្តកេបិ អត្តនោ សីមាយ អន្តោវុត្ថវិធិនា កតំ សុកតមេវ។

បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨៦. ទេវេន គហិតទារូនីតិ រញ្ញា បរិគ្គហិតទារូនិ, រញ្ញោ សន្តកានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ខណ្ឌាខណ្ឌំ ករោន្តោ**តិ ខុទ្ទកំ មហន្តញ្ច ខណ្ឌំ ករោន្តោ។

៨៧. កុលភោគឥស្សរិយាទីហិ មហតី មត្តា បមាណំ ឯតស្សាតិ **មហាមត្តោ**។ តេនាហ – “**មហតិយា ឥស្សរិយមត្តាយ សមន្នាគតោ**”តិ។

៨៨. អវជ្ឈាយន្តីតិ ហេដ្ឋា កត្វា ឱលោកេន្តិ, ចិន្តេន្តិ វា។ តេនាហ “**អវជានន្តា**”តិអាទិ។ **លាមកតោ វា ចិន្តេន្តី**តិ និហីនតោ ចិន្តេន្តិ។ **កថេន្តី**តិ “កី នាមេតំ កី នាមេត”ន្តិ អញ្ញមញ្ញំ កថេន្តិ។

កថំ បនេត្ថ “ទារូនី”តិ ពហុវចនំ “អទិន្ន”ន្តិ ឯកវចនេន សទ្ធី សម្ពន្ធមុបគច្ឆតីតិ អាហ – “**អទិន្នំ អាទិយិស្សតីតិ អយំ ឧជ្ឈាយនត្ថោ**”តិអាទិ។ ឧជ្ឈាយនស្ស អទិន្នាទានវិសយត្តា អទិន្នាទានំ ឧជ្ឈាយនត្ថោតិ វុត្តំ។ សតិបិ បនេត្ថ គោបកេន ទិន្នទារូនំ គហណេ ឧជុកំ អវត្វា លេសេន គហិតត្តា ថេរោ “អទិន្នំ អាទិយី”តិ វេទិតព្ពោ។ **វចនភេទេ**តិ ឯកវចនពហុវចនានំ ភេទេ។

សព្ពាវន្តំ បរិសន្តិ ភិក្ខុភិក្ខុនីអាទិសព្ពាវយវវន្តំ បរិសំ។ សព្ពា ចតុបរិសសង្ខាអាតា បជា ឯត្ថ អត្ថីតិ **សព្ពាវន្តា**, បរិសា។ សេនា ឯតស្ស អត្ថីតិ សេនិកោ, សេនិកោ ឯវ **សេនិយោ**។ **ពិម្ពិសារោតិ តស្ស នាម**ន្តិ ឯត្ថ **ពិម្ពី**តិ សុវណ្ណំ, តស្មា សារសុវណ្ណសទិសវណ្ណតាយ ពិម្ពិសារោតិ វុច្ចតីតិ វេទិតព្ពោ។ **ចតុត្ថោ ភាគោ បាទោតិ វេទិតព្ពោ**តិ ឥមិនាវ សព្ពជនបទេសុ កហាបណស្ស វីសតិមោ ភាគោ មាសកោតិ ឥទញ្ច វុត្តមេវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បោរាណសត្ថានុរូបំ លក្ខណសម្បន្នា ឧប្បាទិតា **នីលកហាបណា**តិ វេទិតព្ពា។ រុទ្រទាមេន ឧប្បាទិតោ **រុទ្រទាមកោ**។ សោ កិរ នីលកហាបណស្ស តិភាគំ អគ្ឃតិ។ យស្មិំ បទេសេ នីលកហាបណា ន សន្តិ, តត្ថាបិ នីលកហាបណានំ វឡញ្ជនដ្ឋានេ ច អវឡញ្ជនដ្ឋានេ ច សមានអគ្ឃវសេន បវត្តមានំ ភណ្ឌំ គហេត្វា នីលកហាបណវសេនេវ បរិច្ឆេទោ កាតព្ពោតិ វទន្តិ។

ធនិយវត្ថុវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តស្សត្ថោ…បេ… វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ ឥមិនា “ភគវតា ភិក្ខូនំ ឥទំ សិក្ខាបទំ ឯវំ បញ្ញត្តំ ហោតិ ច, ឥទញ្ច អញ្ញំ វត្ថុ ឧទបាទី”តិ ឯវំ **បឋមបារាជិកវណ្ណនាយំ** (បារា. អដ្ឋ. ១.៣៩) វុត្តនយេន តស្សត្ថោ វេទិតព្ពោ។ “ឥទានិ យំ តំ អញ្ញំ វត្ថុ ឧប្បន្នំ, តំ ទស្សេតុំ ‘តេន ខោ បន សមយេនា’តិអាទិមាហា”តិ ឯវំ អនុបញ្ញត្តិសម្ពន្ធោ ច តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ ទស្សេតិ។

៩០-៩១. រជកា អត្ថរន្តិ ឯត្ថាតិ **រជកត្ថរណំ**, រជកត្ថរណន្តិ រជកតិត្ថំ វុច្ចតីតិ អាហ “**រជកតិត្ថំ គន្ត្វា**”តិ។ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេន្តោ អាហ “**តត្ថ**”តិអាទិ។

បទភាជនីយវណ្ណនា

៩២. “អភិនវនិវិដ្ឋោ ឯកកុដិកាទិកាមោ យាវ មនុស្សា បវិសិត្វា វាសំ ន កប្បេន្តិ, តាវ គាមសង្ខ្យំ ន គច្ឆតី”តិ វទន្តិ, តស្មា តត្ថ គាមប្បវេសនាបុច្ឆាទិកិច្ចម្បិ នត្ថិ។ **យក្ខបរិគ្គហភូតោ**តិ សឧបទ្ទវវសេន វុត្តំ, យក្ខនគរាទី វា សង្គណ្ហាតិ។ យក្ខនគរម្បិ អាបណាទីសុ ទិស្សមានេសុ គាមសង្ខ្យំ គច្ឆតិ, អទិស្សមានេសុ ន

គច្ឆតិ, តស្មា យក្ខនគរម្បិ បវិសន្តេន អាបណាទីសុ ទិស្សមានេសុ សព្ពំ គាមប្បវេសនវត្តំ កាតព្ពំ, អទិស្សមានេសុ ន កាតព្ពន្តិ វទន្តិ។ **បុនបិ អាគន្តុកាមា**តិ ឥមិនា តេសំ តត្ថ សាបេក្ខភាវំ ទស្សេតិ។ យតោ បន និរបេក្ខាវ ហុត្វា បក្កមន្តិ, សោ គាមសង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ, តស្មា តត្ថ គាមប្បវេសនាបុច្ឆាទិកិច្ចម្បិ នត្ថិ។

ននុ ច "គាមា វា អរញ្ញា វា"តិ ឯត្តកមេវ មាតិកាយំ វុត្តំ, តស្មា គាមលក្ខណំ ទស្សេត្វា អរញ្ញមេវ ទស្សេតព្ពំ សិយា, គាមូបចារោ នាមាតិអាទិ បន កស្មា វុត្តន្តិ អាហ – **"គាមូបចារោតិអាទិ អរញ្ញបរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ វុត្ត"**ន្តិ។ គាមូបចារេ ហិ ទស្សិតេ ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច អវសេសំ អរញ្ញំ នាមាតិ អរញ្ញបរិច្ឆេទោ សក្កា ទស្សេតុំ, ឥទញ្ច គាមគាមូបចារេ អសង្ករតោ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ មាតិកាយំ បន គាមគ្គហណេនេវ គាមូបចារោបិ សង្គហិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ គាមូបចារោ ហិ លោកេ គាមសង្ខ្យមេវ គច្ឆតិ។ ឯវញ្ច កត្វា មាតិកាយ អនវសេសអវហរណដ្ឋានបរិគ្គហោ សិទ្ធោ ហោតិ។ **ឥន្ទខីលេ**តិ ឧម្មារេ។ **អរញ្ញសង្ខេបំ គច្ឆតី**តិ "និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលា សព្ពមេតំ អរញ្ញ"ន្តិ (វិភ. ៥២៩) អភិធម្មេ វុត្តត្តា។ **វេមជ្ឈមេវ ឥន្ទខីលោតិ វុច្ចតី**តិ ឥន្ទខីលដ្ឋានិយត្តា អសតិបិ ឥន្ទខីលេ វេមជ្ឈមេវ តថា វុច្ចតិ។ យត្ថ បន ទ្វារពាហាបិ នត្ថិ, តត្ថ ឧភោសុ បស្សេសុ វតិយា វា បាការស្ស វា កោដិវេមជ្ឈមេវ ឥន្ទខីលដ្ឋានិយត្តា "ឥន្ទខីលោ"តិ គហេតព្ពំ។ **ឧជ្ជាបេន្តោ**តិ បលាបេន្តោ។ **លុឋិត្វា**តិ បរិវត្តេត្វា។

មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្សាតិ ថាមមជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស។ ឥមិនា បន វចនេន សុប្បមុសលបាតោបិ ពលទស្សនវសេនេវ កតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **កុរុន្ទដ្ឋកថាយំ មហាបច្ចរិយញ្ច** ឃរូបចារោ គាមោតិ អធិប្បាយេន "ឃរូបចារេ ឋិតស្ស លេឌ្ឌុបាតោ គាមូបចារោ"តិ វុត្តំ។ **ទ្វារេ**តិ និព្ពកោសស្ស ឧទកបតនដ្ឋានតោ អព្ភន្តរំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អន្តោគេហេ**តិ ច បមុខស្ស អព្ភន្តរមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **កតបរិក្ខេបោ**តិ ឥមិនាវ ឃរស្ស សមន្តតោ តត្តកោ បរិច្ឆេទោ ឃរូបចារោ នាមាតិ វុត្តំ ហោតិ។ យស្ស បន ឃរស្ស សមន្តតោ គោរូបានំ បវេសននិវារណត្ថំ បាការវតិអាទីហិ បរិក្ខេបោ កតោ ហោតិ, តត្ថ សោវ បរិក្ខេបោ ឃរូបចារោ, សុប្បបាតាទិបរិច្ឆេទោ បន អបរិក្ខិត្តឃរំ សន្ធាយ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពំ ។ **ឥទមេត្ថ បមាណ**ន្តិ វិកាលគាមប្បវេសនាទីសុ គាមគាមូបចារានំ អសង្ករតោ វិនិច្ឆយស្ស វេទិតព្ពត្តា។ **កុរុន្ទី**អាទីសុ វុត្តនយេន ហិ ឃរូបចារស្ស គាមោតិ អាបន្នត្តា ឃរឃរូបចារគាមគាមូបចារានំ សង្ករោ សិយា។ **ឯវំ សព្ពត្ថា**តិ ឥមិនា ឥតោ បុព្ពេបិ បច្ឆិមស្សេវ វាទស្ស បមាណភាវំ ទស្សេតិ ។ កេចិ បន "ឥតោ បដ្ឋាយ វក្ខមានវាទំ សន្ធាយ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។

សេសម្បីតិ គាមូបចារលក្ខណំ សន្ធាយ វទតិ។ **តត្រា**តិ តស្មិំ គាមូបចារគ្គហណេ។ **តស្ស គាមបរិច្ឆេទទស្សនត្ថ**ន្តិ តស្ស អបរិច្ឆេទស្ស គាមស្ស គាមបរិច្ឆេទំ ទស្សេតុន្តិ អត្ថោ។ យទិ ឯវំ "គាមោ នាមា"តិ បទំ ឧទ្ធរិត្វា "អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឃរូបចារេ ឋិតស្ស មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស លេឌ្ឌុបាតោ"តិ កស្មា ន វុត្តន្តិ? "គាមោ នាមាតិ ឥធ អវុត្តម្បិ អធិការវសេន លព្ភតិយេវា"តិ វទន្តិ។ អបរេ បន ភណន្តិ "គាមូបចារោ នាមាតិ ឥមិនាវ គាមស្ស ច គាមូបចារស្ស ច សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ កថំ? 'គាមស្ស ឧបចារោ គាមូបចារោ'តិ ឯវំ វិគ្គហេ ករិយមានេ 'បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឥន្ទខីលេ ឋិតស្ស មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស លេឌ្ឌុបាតោ'តិ ឥមិនា បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស គាមូបចារលក្ខណំ ទស្សិតំ ហោតិ, 'គាមសង្ខាតោ ឧបចារោ គាមូបចារោ'តិ ឯវំ បន គយ្ហមានេ 'អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឃរូបចារេ ឋិតស្ស មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស លេឌ្ឌុបាតោ'តិ ឥមិនា អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស គាមបរិច្ឆេទោ ទស្សិតោតិ សក្កា វិញ្ញាតុ"ន្តិ។ "ឃរូបចារេ ឋិតស្ស មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស លេឌ្ឌុបាតោ"តិ ឥមិនា បរិក្ខិត្តស្សបិ គាមស្ស សចេ លេឌ្ឌុបាតតោ ទូរេ បរិក្ខេបោ ហោតិ, លេឌ្ឌុបាតោយេវ គាមបរិច្ឆេទោតិ គហេតព្ពន្តិ វទន្តិ។ **បុព្ពេ វុត្តនយេនេវា**តិ បរិក្ខិត្តគាមេ វុត្តនយេនេវ។

សង្ករិយតីតិ មិស្សីយតិ។ **ឯត្ថា**តិ ឃរឃរូបចារគាមគាមូបចារេសុ។ "វិកាលេ គាមប្បវេសនេ បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កមន្តស្ស អាបត្តិ បាចិត្តិយស្ស, អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តស្ស អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា"តិ (បាចិ. ៥១៣) វុត្តត្តា គាមគាមូបចារានំ អសង្ករតា ឥច្ឆិតព្ពាតិ អាហ – **"អសង្ករតោ ចេត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ វិកាលេ គាមប្បវេសនាទីសូ"**តិ។ ឯត្ថ ច "បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស បរិក្ខេបំ, អបរិក្ខិត្តស្ស បរិក្ខេបារហដ្ឋានំ អតិក្កមន្តស្ស វិកាលគាមប្បវេសនាបត្តិ ហោតី"តិ កេចិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ បទភាជនិយំ បន "បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កមន្តស្ស អាបត្តិ បាចិត្តិយស្ស, អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តស្ស អាបត្តិ បាចិត្តិយស្សា"តិ (បាចិ. ៥១៣) វុត្តត្តា។ អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឃរូបចារតោ បដ្ឋាយ ទុតិយលេឌ្ឌុបាតសង្ខាតស្ស គាមូបចារស្ស ឱក្កមនេ អាបត្តិ វេទិតព្ពា។ តេនេវ **វិកាលគាមប្បវេសនសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** (បាចិ. អដ្ឋ. ៥១២) "អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារោ អទិន្នាទានេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ"តិ វុត្តំ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយម្បិ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា) វុត្តំ "ឃ្វាយំ អបរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស ឧបចារោ ទស្សិតោ, តស្ស វសេន វិកាលគាមប្បវេសនាទីសុ អាបត្តិ បរិច្ឆិន្ទិតព្ពា"តិ។ យទិ ឯវំ "វិកាលេ គាមំ បវិសេយ្យា"តិ ឥមិនា វិរុជ្ឈតីតិ? ន វិរុជ្ឈតិ គាមូបចារស្សបិ គាមគ្គហណេន គហិតត្តា។ តស្មា បរិក្ខិត្តស្ស

គាមស្ស បរិក្ខេបំ អតិក្កមន្តស្ស, អបរិក្ខិត្តស្ស ឧបចារំ ឱក្កមន្តស្ស វិកាលគាមប្បវេសនាបត្តិ ហោតីតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ **វិកាលេ គាមប្បវេសនាទីសូ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ឃរឃរូបចារាទីសុ ឋិតានំ ឧប្បន្នលាភភាជនាទី សង្គណ្ហាតិ។

និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលាតិ ឥន្ទខីលតោ ពហិ និក្ខមិត្វាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច វិនយបរិយាយេន តាវ “ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច អវសេសំ អរញ្ញ”ន្តិ (បារា. ៩២) អាគតំ, សុត្តន្តបរិយាយេន អារញ្ញិកំ ភិក្ខុំ សន្ធាយ “អារញ្ញកំ នាម សេនាសនំ បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិម”ន្តិ (បារា. ៦៥៤) អាគតំ។ វិនយសុត្តន្តា ឧភោបិ បរិយាយទេសនា នាម, អភិធម្មោ បន និប្បរិយាយទេសនា។ និប្បរិយាយតោ ច គាមវិនិមុត្តំ ឋានំ អរញ្ញមេវ ហោតីតិ អភិធម្មបរិយាយេន អរញ្ញំ ទស្សេតុំ “និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលា”តិ (វិភ. ៥២៩) វុត្តំ។ “**អាចរិយធនុ** នាម បកតិហត្ថេន នវវិទត្ថិប្បមាណំ, ឌិឃាយ បន អារោបិតាយ ចតុហត្ថប្បមាណ”ន្តិ វទន្តិ។ **លេសោកាសនិសេធនត្ថ**ន្តិ “មយា នេវ គាមេ, ន អរញ្ញេ ហដំ, ឃរេ វា ឃរូបចារេសុ វា គាមូបចារេសុ វា អញ្ញតរស្មិ”ន្តិ វត្តុំ មា លភតូតិ វុត្តំ ហោតិ។

កប្បិយន្តិ អនុរូបវសេន វុត្តំ។ អកប្បិយម្បិ បន អប្បដិគ្គហិតញ្ចេ, អទិន្នសង្ខ្យមេវ គច្ឆតិ។ បរិច្ចាគាទិម្ហិ អកតេ “ឥទំ មយ្ហំ សន្តក”ន្តិ អវិទិតម្បិ បរបរិគ្គហិតមេវ មាតាបិតូនំ អច្ចយេន មន្ទានំ ឧត្តានសេយ្យកានំ ទារកានំ សន្តកមិវ។

យស្ស វសេន បុរិសោ ថេនោតិ វុច្ចតិ, តំ **ថេយ្យ**ន្តិ អាហ “**អវហរណចិត្តស្សេតំ អធិវចន**”ន្តិ។ **សង្ខា**-សទ្ទោ ញាណកោដ្ឋាសបណ្ណត្តិគណនាទីសុ ទិស្សតិ។ “សង្ខាយេកំ បដិសេវតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៦៨) ហិ ញាណេ ទិស្សតិ។ “បបញ្ចសញ្ញាសង្ខា សមុទាចរន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២០៤) កោដ្ឋាសេ។ “តេសំ តេសំ ធម្មានំ សង្ខា សមញ្ញា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១៣១៣) បណ្ណត្តិយំ។ “ន សុករំ សង្ខាតុ”ន្តិអាទីសុ (ធ. ប. ១៩៦; អប. ថេរ. ១.១០.២) គណនាយំ។ តត្ថ កោដ្ឋាសវចនំ សង្ខា-សទ្ទំ សន្ធាយាហ “**សង្ខាសង្ខាតន្តិ អត្ថតោ ឯក**”ន្តិ។ តេនាហ “**កោដ្ឋាសស្សេតំ អធិវចន**”ន្តិ។ **បបញ្ចសង្ខា**តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិសង្ខាតា បបញ្ចកោដ្ឋាសា។ “**ឯកោ ចិត្តកោដ្ឋាសោ**តិ យញ្ច បុព្ពភាគេ អវហរិស្សាមីតិ បវត្តំ ចិត្តំ, យញ្ច គមនាទិសាធកំ បរាមសនាទិសាធកំ វា មជ្ឈេ បវត្តំ, យញ្ច ឋានាចាវនប្បយោគសាធកំ, តេសុ អយមេវេកោ បច្ឆិមោ ចិត្តកោដ្ឋាសោ ឥធាធិប្បេតោ”តិ កេចិ វទន្តិ។ **ចូឡគណ្ឋិបទេ** បន “ឩនមាសកមាសកឩនបញ្ចមាសកបញ្ចមាសកាវហរណចិត្តេសុ ឯកោ ចិត្តកោដ្ឋាសោ”តិ វុត្តំ។ “អនេកប្បភេទត្តា ចិត្តស្ស ឯកោ ចិត្តកោដ្ឋាសោតិ វុត្ត”ន្តិ **មហាគណ្ឋិបទេ មជ្ឈិមគណ្ឋិបទេ** ច វុត្តំ។ ឥទមេវេត្ថ សុន្ទរតរំ “ថេយ្យចិត្តសង្ខាតោ ឯកោ ចិត្តកោដ្ឋាសោ”តិ វុត្តត្តា។ **ថេយ្យសង្ខាតេនា**តិ ថេយ្យចិត្តកោដ្ឋាសេន ករណភូតេន, ន វិស្សាសតាវកាលិកាទិគាហវសប្បវត្តចិត្តកោដ្ឋាសេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។

អភិយោគវសេនាតិ អឌ្ឌករណវសេន។ **អភិយុញ្ជតី**តិ ចោទេតិ, អឌ្ឌំ ករោតីតិ អត្ថោ។ **បរិកប្បិតដ្ឋាន**ន្តិ ឱកាសបរិកប្បនវសេន បរិកប្បិតប្បទេសំ។ **សុង្កឃាត**ន្តិ ឯត្ថ រាជូនំ ទេយ្យភាគស្ស ឯតំ អធិវចនំ សុង្កោតិ, សោ ឯត្ថ ហញ្ញតិ អទត្វា គច្ឆន្តេហីតិ សុង្កឃាតោ។ “ឯត្ថ បវិដ្ឋេហិ សុង្កោ ទាតព្ពោ”តិ រុក្ខបព្ពតាទិសញ្ញាណេន និយមិតប្បទេសស្សេតំ អធិវចនំ។

បញ្ចវីសតិអវហារកថាវណ្ណនា

អាកុលាតិ សង្កុលា។ **លុឡិតា**តិ វិលោឡិតា។ **កត្ថចី**តិ ឯកិស្សាយ អដ្ឋកថាយំ។ **ឯកំ បញ្ចកំ ទស្សិត**ន្តិ “បរបរិគ្គហិតញ្ច ហោតិ, បរបរិគ្គហិតសញ្ញី ច, គរុកោ ច ហោតិ បរិក្ខារោ បញ្ចមាសកោ វា អតិរេកបញ្ចមាសកោ វា, ថេយ្យចិត្តញ្ច បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, អាមសតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ ផន្ទាបេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្ស។ ឋានា ចាវេតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ (បារា. ១២២) ឯវំ វុត្តបញ្ចអវហារង្គានិ ឯកំ បញ្ចកន្តិ ទស្សិតំ។ **ទ្វេ បញ្ចកានិ ទស្សិតានី**តិ “ឆហាការេហិ អទិន្នំ អាទិយន្តស្ស អាបត្តិ បារាជិកស្ស។ ន ច សកសញ្ញី, ន ច វិស្សាសគ្គាហី, ន ច តាវកាលិកំ, គរុកោ ច ហោតិ បរិក្ខារោ បញ្ចមាសកោ វា អតិរេកបញ្ចមាសកោ វា, ថេយ្យចិត្តញ្ច បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, អាមសតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ ផន្ទាបេតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្ស។ ឋានា ចាវេតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ ឯវំ វុត្តេសុ ឆសុ បទេសុ ឯកំ អបនេត្វា អវសេសានិ បញ្ច បទានិ ឯកំ បញ្ចកន្តិ ទស្សេត្វា ហេដ្ឋា វុត្តបញ្ចកញ្ច គហេត្វា ទ្វេ បញ្ចកានិ ទស្សិតានិ។ **ឯត្ថ បនា**តិ “បញ្ចហាការេហិ អទិន្នំ អាទិយន្តស្សា”តិអាទីសុ។ **សព្ពេហិបិ បទេហី**តិ “បរបរិគ្គហិតញ្ច ហោតី”តិអាទីហិ បទេហិ។ **លព្ភមាននានិយេវ បញ្ចកានី**តិ បញ្ចវីសតិយា អវហារេសុ លព្ភមានបញ្ចកានិ។

បញ្ចន្នំ អវហារានំ សមូហោ បញ្ចកំ, សកោ ហត្ថោ សហត្ថោ, តេន និព្ពត្តោ, តស្ស វា សម្ពន្ធីតិ សាហត្ថិកោ, អវហារោ។ សាហត្ថិកាទិ បញ្ចកំ **សាហត្ថិកបញ្ចក**ន្តិ អាទិបទវសេន នាមលាភោ ទដ្ឋព្ពោ កុសលាទិត្តិកស្ស កុសលត្តិកវោហារោ វិយ។ ឥមិនាវ នយេន បុព្ពបយោគាទិ បញ្ចកំ **បុព្ពបយោគបញ្ចកំ,** ថេយ្យាវហារាទិ បញ្ចកំ **ថេយ្យាវហារបញ្ចក**ន្តិ នាមលាភោ ទដ្ឋព្ពោតិ។ **តតិយបញ្ចមេសុ បញ្ចកេសូ**តិ សាហត្ថិកបញ្ចកថេយ្យាវហារបញ្ចកេសុ។ **លព្ភមានបទវសេនា**តិ សាហត្ថិកបញ្ចកេ លព្ភមានស្ស និស្សគ្គិយាវហារបទស្ស វសេន ថេយ្យាវហារបញ្ចកេ លព្ភមានស្ស បរិកប្បាវហារបទស្ស ច វសេន យោជេតព្ពន្តិ អត្ថោ។

អាណត្តិយា និព្ពត្តោ អវហារោ **អាណត្តិកោ**។ និស្សជ្ជនំ និស្សគ្គោ, សុង្កឃាតដ្ឋានេ បរិកប្បិតោកាសេ វា ឋត្វា ភណ្ឌស្ស ពហិ បាតនំ។ និស្សគ្គោវ **និស្សគ្គិយោ**។ កិរិយាសិទ្ធិតោ បុរេតរមេវ បារាជិកាបត្តិសង្ខាតំ អត្ថំ សាធេតីតិ **អត្ថសាធកោ**។ “អសុកស្ស ភណ្ឌំ យទា សក្កោសិ, តទា អវហរា”តិ ឯវរូបោ ហិ អាណាបនបយោគោ បរស្ស តេលកុម្ភិយា បាទគ្ឃនកំ តេលំ អវស្សំ បិវនកានំ ឧបាហនាទីនំ និក្ខេបបយោគោ ច អាណត្តស្ស ភណ្ឌគ្គហណតោ ឧបាហនាទីនំ តេលបាតនតោ ច បុរេតរមេវ បារាជិកាបត្តិសង្ខាតំ អត្ថំ សាធេតិ។ សាហត្ថិកបយោគោបិ ហិ ឯវរូបោ អត្ថសាធកោតិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហេតំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា) –

> “អត្ថសាធកោ នាម ‘អសុកស្ស ភណ្ឌំ យទា សក្កោសិ, តទា តំ អវហរា’តិ អាណាបេតិ។ តត្ថ សចេ បរោ អនន្តរាយិកោ ហុត្វា តំ អវហរតិ, អាណាបកស្ស អាណត្តិក្ខណេយេវ បារាជិកំ។ បរស្ស វា បន តេលកុម្ភិយា បាទគ្ឃនកំ តេលំ អវស្សំ បិវនកានិ ឧបាហនាទីនិ បក្ខិបតិ, ហត្ថតោ មុត្តមត្តេយេវ បារាជិក”ន្តិ។

ធុរស្ស និក្ខិបនំ **ធុរនិក្ខេបោ**។ អារាមាភិយុញ្ជនាទីសុ អត្តនោ ច បរស្ស ច ទានគ្គហណេសុ និរុស្សាហភាវាបជ្ជនំ។ **សហត្ថា អវហរតី**តិ សហត្ថេន គណ្ហាតិ។ **“អសុកស្ស ភណ្ឌំ អវហរា”តិ អញ្ញំ អាណាបេតី**តិ ឯត្ថាបិ អាណាបកស្ស អាណត្តិក្ខណេយេវ អាបត្តិ ទដ្ឋព្ពា។ យទិ ឯវំ ឥមស្ស, អត្ថសាធកស្ស ច កោ វិសេសោតិ? តង្ខណញ្ញេវ គហណេ និយុញ្ជនំ អាណត្តិកបយោគោ, កាលន្តរេន គហណត្ថំ និយោគោ អត្ថសាធកោតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។ តេនេវាហ – **“អសុកស្ស ភណ្ឌំ យទា សក្កោសិ, តទា អវហរាតិ អាណាបេតី”**តិ។ ឯត្ថ ច អាណាបនបយោគោវ អត្ថសាធកោតិ ទស្សិតោ, សាហត្ថិកវសេនបិ អត្ថសាធកបយោគោ បន ឧបរិ អាវិភវិស្សតិ។ **ធុរនិក្ខេបោ បន ឧបនិក្ខិត្តភណ្ឌវសេន វេទិតព្ពោ**តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ។ អារាមាភិយុញ្ជនាទីសុបិ តាវកាលិកភណ្ឌទេយ្យានំ អទានេបិ ឯសេវ នយោ។

“អាណត្តិវសេន បុព្ពបយោគោ វេទិតព្ពោ”តិ វុត្តត្តា អនន្តរាយេន គណ្ហន្តស្ស ‘អសុកស្ស ភណ្ឌំ អវហរា’តិ អាណាបនំ ភណ្ឌគ្គហណតោ បុព្ពត្តា **បុព្ពបយោគោ,** បយោគេន សហ វត្តមានោ អវហារោ **សហបយោគោ,** “អសុកំ នាម ភណ្ឌំ ហរិស្សាមា”តិ សំវិទហិត្វា សម្មន្តយិត្វា អវហរណំ **សំវិទាវហារោ**។ **សង្កេតកម្មំ** នាម បុព្ពណ្ហាទិកាលបរិច្ឆេទវសេន សញ្ជាននកម្មំ, **និមិត្តកម្មំ** នាម សញ្ញុប្បាទនត្ថំ អក្ខិនិខណនាទិនិមិត្តករណំ។ **ឋានាចាវនវសេន សហបយោគោ**តិ ឥទំ បន និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ, ខិលសង្កមនាទីសុបិ អសតិ ច ឋានាចាវនេ សហបយោគោ ទដ្ឋព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា) “ឋានាចាវនវសេន ខិលាទីនិ សង្កាមេត្វា ខេត្តាទិគ្គហណវសេន ច សហបយោគោ វេទិតព្ពោ”តិ។

ថេនោ វុច្ចតិ ចោរោ, តស្ស ភាវោ ថេយ្យំ, តេន អវហរណំ **ថេយ្យាវហារោ**។ យោ ហិ សន្ធិច្ឆេទាទីនិ កត្វា អទិស្សមានោ អវហរតិ, កុលាកូដមានកូដកូដកហាបណាទីហិ វា វញ្ចេត្វា គណ្ហាតិ, តស្សេវំ គណ្ហតោ អវហារោ ថេយ្យាវហារោ។ បសយ្ហ អភិភវិត្វា អវហរណំ **បសយ្ហាវហារោ**។ យោ ហិ បសយ្ហ ពលក្ការេន បរេសំ សន្តកំ គណ្ហាតិ គាមឃាតកាទយោ វិយ, អត្តនោ បត្តពលិតោ វា វុត្តនយេន អធិកំ គណ្ហាតិ រាជភដាទយោ វិយ, តស្សេវំ គណ្ហតោ អវហារោ បសយ្ហាវហារោ។ ភណ្ឌវសេន ច ឱកាសវសេន ច បរិកប្បេត្វា អវហរណំ **បរិកប្បាវហារោ**។ តិណបណ្ណាទីហិ អង្គុលិមុទ្ទិកាទីនិ បដិច្ឆាទេត្វា បច្ឆា តស្ស បដិច្ឆន្នស្ស អវហរណំ **បដិច្ឆន្នាវហារោ**។ កុសំ សង្កាមេត្វា អវហរណំ **កុសាវហារោ**។

តុលយិត្វាតិ ឧបបរិក្ខិត្វា។ **សាមីចីតិ** វត្តំ, អាបត្តិ បន នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ **មហាជនសម្មទ្ទោ**តិ មហាជនសង្ខោភោ។ **ភណ្ឌេ ជនកាយេ**តិ អបគតេ ជនកាយេ។ **“ឥទញ្ច កាសាវំ អត្តនោ សន្តកំ កត្វា ឯតស្សេវ ភិក្ខុនោ ទេហី”**តិ កឹការណា ឯវមាហ? ចីវរសាមិកេន យស្មា ធុរនិក្ខេបោ កតោ, តស្មា តស្ស អទិន្នំ គហេតុំ ន វដ្ដតិ។ អវហារកោបិ វិប្បដិសារស្ស ឧប្បន្នកាលតោ បដ្ឋាយ ចីវរសាមិកំ បរិយេសន្តោ វិចរតិ “ទស្សាមី”តិ, ចីវរសាមិកេន ច “មមេត”ន្តិ វុត្តេ ឯតេនបិ អវហារកេន អាលយោ បរិច្ចត្តោ, តស្មា ឯវមាហ។ យទិ ឯវំ ចីវរ

សាមិកោយេវ “អត្តនោ សន្តកំ គណ្ហាហី”តិ កស្មា ន វុត្តោតិ? ឧភិន្នម្បិ កុក្កុច្ចវិនោទនត្ថំ។ កថំ? អវហារកស្ស “មយា សហត្ថេន ន ទិន្នំ, ភណ្ឌទេយ្យមេត”ន្តិ កុក្កុច្ចំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ឥតរស្ស “មយា បឋមំ ធុរនិក្ខេបំ កត្វា បច្ឆា អទិន្នំ គហិត”ន្តិ កុក្កុច្ចំ ឧប្បជ្ជេយ្យាតិ។

សមគ្ឃន្តិ អប្បគ្ឃំ។ **ទារុអត្ថំ ផរតីតិ** ទារូហិ កត្តព្ពកិច្ចំ សាធេតិ។ **មយិ សន្តេតិ**អាទិ សព្ពំ រញ្ញា បសាទេន វុត្តំ, “ថេរេន បន អននុច្ឆវិកំ កត”ន្តិ ន មញ្ញិតព្ពំ។

ឯកទិវសំ ទន្តកដ្ឋច្ឆេទនាទិនា យា អយំ អគ្ឃហានិ វុត្តា, សា សព្ពា ភណ្ឌសាមិនា

កិណិត្វា គហិតមេវ សន្ធាយ វុត្តា, សព្ពំ បនេតំ អដ្ឋកថាចរិយប្បមាណេន គហេតព្ពំ។ បាសាណញ្ច សក្ខរញ្ច **បាសាណសក្ខរំ។ ធារេយ្យត្ថំ វិចក្ខណោតិ** ឥមស្សេវ វិវរណំ **“អាបត្តី វា អនាបត្តី វា”**តិអាទិ។

បញ្ចវីសតិអវហារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អក្ខទស្សាតិ ឯត្ថ **អក្ខ**-សទ្ទេន កិរ វិនិច្ឆយសាលា វុច្ចតិ។ តត្ថ និសីទិត្វា វជ្ជាវជ្ជំ បស្សន្តីតិ **អក្ខទស្សា** វុច្ចន្តិ ធម្មវិនិច្ឆនកា។ **ហនេយ្យុន្តិ** ឯត្ថ ហននំ នាម ហត្ថបាទាទីហិ បោថនញ្ចេវ សីសាទិច្ឆេទនញ្ច ហោតីតិ អាហ – “**ហនេយ្យុន្តិ បោថេយ្យុញ្ចេវ ឆិន្ទេយ្យុញ្ចា**”តិ។ តេនេវ បទភាជនិយញ្ច “ហត្ថេន វា បាទេន វា កសាយ វា វេត្តេន វា អឌ្ឍទណ្ឌកេន វា ឆេជ្ជាយ វា ហនេយ្យុ”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ **អឌ្ឍទណ្ឌកេនាតិ** ទ្វិហត្ថប្បមាណេន រស្សមុគ្គរេន វេឡុបេសិកាយ វា។ **ឆេជ្ជាយាតិ** ហត្ថបាទសីសាទីនំ ឆេទនេន។ **នីហរេយ្យុន្តិ** គាមនិគមាទិតោ នីហរេយ្យុំ។ **ចោរោសិ… បេ… ថេនោសីតិ** ឯត្ថ “បរិភាសេយ្យុ”ន្តិ បទំ អជ្ឈាហរិត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ អាហ **“ចោរោសីតិ ឯវមាទីនិ ច វត្វា បរិភាសេយ្យុ”**ន្តិ។

៨៣. យំ តំ ភណ្ឌំ ទស្សិតន្តិ សម្ពន្ធោ។ **យត្ថ យត្ថ ឋិតន្តិ** ភូមិអាទីសុ យត្ថ យត្ថ ឋិតំ។ **យថា យថា អាទានំ គច្ឆតីតិ** ភូមិអាទីសុ ឋិតំ ភណ្ឌំ សព្ពសោ អគ្គហណេបិ យេន យេន អាការេន គហណំ ឧបគច្ឆតិ។

ភូមដ្ឋកថាវណ្ណនា

៨៤. ផន្ទាបេតិ, សព្ពត្ថ ទុក្កដមេវាតិ ឯត្ថ “ឧទ្ធរិស្សាមី”តិ ផន្ទាបេត្វា បុន អនុទ្ធរិត្វា តត្ថេវ សយន្តស្សបិ អង្គបច្ចង្គំ អផន្ទាបេត្វា ឯកបយោគេន ឧទ្ធរន្តស្សបិ ទុក្កដមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អញ្ញស្មិំ វា គមនស្ស អនុបការេតិ** យថា ទ្វារបិទហនេ កុម្ភិដ្ឋានគមនស្ស អនុបការត្តា អនាបត្តិ, ឯវំ អញ្ញស្មិំ វា គមនស្ស អនុបការេ កាយវចីកម្មេ អនាបត្តិ។ **វាចាយ វាចាយាតិ** ឯកេកត្ថទីបិកាយ វាចាយ វាចាយ។ **ឧបលទ្ធោតិ** ញាតោ។ **បុញ្ញានិ ច ករិស្សាមាតិ** ឯត្ថ “មុសាវាទំ កត្វា បុញ្ញានិ ករិស្សាមាតិ វទន្តស្ស ទុក្កដមេវា”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ, តំ ឥមស្មិំយេវ បទេសេ អដ្ឋកថាវចនេន វិរុជ្ឈតិ។ តថា ហិ “យំ យំ វចនំ មុសា, តត្ថ តត្ថ បាចិត្តិយ”ន្តិ ច “ន ហិ អទិន្នាទានស្ស បុព្ពបយោគេ បាចិត្តិយដ្ឋានេ ទុក្កដំ នាម អត្ថី”តិ ច វក្ខតិ។ ឯវំ បន វុត្តេន វិរុជ្ឈតិ “មុសាវាទំ កត្វា បុញ្ញានិ ច ករិស្សាមាតិ វទន្តស្ស បាចិត្តិយេន សទ្ធិំ ទុក្កដ”ន្តិ។ តថា ហិ “អកប្បិយបថវិំ ខណន្តានំ ទុក្កដេហិ សទ្ធិំ បាចិត្តិយានីតិ មហាបច្ចរិយំ វុត្ត”ន្តិ ច “យថា ច ឥធ, ឯវំ សព្ពត្ថ បាចិត្តិយដ្ឋានេ ទុក្កដា ន មុច្ចតី”តិ ច វក្ខតិ។ សចេ បន កុសលចិត្តោ “បុញ្ញានិ ករិស្សាមា”តិ វទតិ, អនាបត្តិ “ពុទ្ធបូជំ វា ធម្មបូជំ វា សង្ឃភត្តំ វា ករិស្សាមាតិ កុសលំ ឧប្បាទេតិ, កុសលចិត្តេន គមនេ អនាបត្តី”តិ ច “យថា ច ឥធ, ឯវំ សព្ពត្ថ អថេយ្យចិត្តស្ស អនាបត្តី”តិ ច វក្ខមានត្តា។

បមាទលិខិតន្តិ វេទិតព្ពន្តិ អបរភាគេ បោត្ថការុឡ្ហកាលេ បមជ្ជិត្វា លិខិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ បាឡិយំ សេសអដ្ឋកថាសុ ច “កុទាលំ វា បិដកំ វា”តិ ឥទមេវ ទ្វយំ វត្វា វាសិផរសូនំ អវុត្តត្តា តេសម្បិ សង្ខេបដ្ឋកថាទីសុ អាគតភាវំ ទស្សេតុំ **“សង្ខេបដ្ឋកថាយំ បន មហាបច្ចរិយញ្ចា”**តិអាទិ វុត្តំ។ ថេយ្យចិត្តេន កតត្តា “ទុក្កដេហិ សទ្ធិំ បាចិត្តិយានី”តិ វុត្តំ។ **តតោ បរំ សព្ពកិរិយាសូតិ** ពីជគ្គហណតោ បរំ កត្តព្ពកិរិយាសុ។ **សព្ពំ បុរិមនយេនេវាតិ** យាវ បិដកបរិយោសានា ហត្ថវារបទវារេសុ ទុក្កដំ។

ថេរេហិ ទស្សិតន្តិ បុព្ពបយោគសហបយោគទុក្កដេសុ អសម្មោហត្ថំ សមោធានេត្វា ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ ទស្សិតំ។ “សព្ពេសម្បិ ទុក្កដានំ ឥមេសុយេវ អដ្ឋសុ សង្គហេតព្ពភាវតោ ឥតរេហិ សត្តហិ ទុក្កដេហិ វិនិមុត្តំ វិនយទុក្កដេយេវ សង្គហេតព្ព”ន្តិ វទន្តិ។ **ទសវិធំ រតនន្តិ** “មុត្តា មណិ វេឡុរិយោ សង្ខោ សិលា បវាឡំ រជតំ ជាតរូបំ លោហិតង្កោ មសារគល្ល”ន្តិ ឯវមាគតំ ទសវិធំ រតនំ។

“មណិ មុត្តា វេឡុរិយោ ច សង្ខោ,
សិលា បវាឡំ រជតញ្ច ហេមំ;
សលោហិតង្គញ្ច មសារគល្លំ,
ទសេតិ ធីរោ រតនានិ ជញ្ញា”តិ។ –

ហិ វុត្តំ។

សត្តវិធំ ធញ្ញន្តិ សាលិ វីហិ យវោ កង្គុ កុទ្រូសោ វរកោ គោធុមោតិ ឥទំ សត្តវិធំ ធញ្ញំ។ **អាវុធភណ្ឌាទិន្តិ អាទិ**-សទ្ទេន តូរិយភណ្ឌឥត្ថិរូបាទី សង្គណ្ហាតិ។ អនាមសិតព្ពេ វត្ថុម្ហិ ទុក្កដំ **អនាមាសទុក្កដំ**។ **ទុរុបចិណ្ណទុក្កដន្តិ** “ន កត្តព្ព”ន្តិ វារិតស្ស កតត្តា ទុដ្ឋុ អាចិណ្ណំ ចរិតន្តិ ទុរុបចិណ្ណំ, តស្មិំ ទុក្កដំ ទុរុបចិណ្ណទុក្កដំ។ វិនយេ បញ្ញត្តំ ទុក្កដំ **វិនយទុក្កដំ**។ “សង្ឃភេទាយ បរក្កមតី”តិ សុត្វា តំនិវារណត្ថាយ ញាតេ អវុត្តេ អវទន្តស្ស **ញាតទុក្កដំ**។ ឯកាទស សមនុភាសនា នាម ភិក្ខុបាតិមោក្ខេ ចត្តារោ យាវតតិយកា សង្ឃាទិសេសា, អរិដ្ឋសិក្ខាបទន្តិ បញ្ច, ភិក្ខុនីបាតិមោក្ខេ ឯកំ យាវតតិយកំ បារាជិកំ, ចត្តារោ សង្ឃាទិសេសា, ចណ្ឌកាឡីសិក្ខាបទន្តិ ឆ។ វស្សាវាសាទី បដិស្សុណិត្វា ន សម្បាទេន្តស្ស បដិស្សវនិមិត្តំ ទុក្កដំ **បដិស្សវទុក្កដំ**។

បុព្ពសហបយោគេ ច, អនាមាសទុរុបចិណ្ណេ;
វិនយេ ចេវ ញាតេ ច, ញត្តិយា ច បដិស្សវេ;
អដ្ឋេតេ ទុក្កដា វុត្តា, វិនយេ វិនយញ្ញុនា។

សហបយោគតោ បដ្ឋាយ ចេត្ថ បុរិមា បុរិមា អាបត្តិយោ បដិប្បស្សម្ភន្តីតិ អាហ **“អថ ធុរនិក្ខេបំ អកត្វា”**តិអាទិ។ តត្ថ “ធុរនិក្ខេបំ អកត្វា”តិ វុត្តត្តា ធុរនិក្ខេបំ កត្វា ខណន្តស្ស បុរិមាបត្តិយោ ន បដិប្បស្សម្ភន្តីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **វិយូហនទុក្កដំ បដិប្បស្សម្ភតិ, ឧទ្ធរណទុក្កដេ បតិដ្ឋាតីតិ** ឥទំ បាឡិយំ អាគតានុក្កមេន ទស្សេតុំ វុត្តំ។ យទិ បន បំសុំ ឧទ្ធរិត្វា សខស្សាហេវ បុន ខណតិ, ឧទ្ធរណទុក្កដំ បដិប្បស្សម្ភតិ, ខណនទុក្កដេ បតិដ្ឋាតិ។

កតំ ករណំ កិរិយាតិ អត្ថតោ ឯកន្តិ អាហ **“វិរូបា សា កិរិយា”**តិ។ ឥទានិ វុត្តមេវត្ថំ **បរិវារបាឡិយា** និទស្សេន្តោ **“វុត្តម្បិ ចេត”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អបរទ្ធំ វិរទ្ធំ ខលិតន្តិ** សព្ពមេតំ **យញ្ច ទុក្កដន្តិ** ឯត្ថ វុត្តស្ស ទុក្កដស្ស បរិយាយវចនំ។ យញ្ហិ ទុដ្ឋុ កតំ, វិរូបំ វា កតំ , តំ ទុក្កដំ។ តំ បនេតំ យថា សត្ថារា វុត្តំ, ឯវំ អកតត្តា **អបរទ្ធំ**, កុសលំ វិរជ្ឈិត្វា បវត្តត្តា **វិរទ្ធំ**, អរិយវំសប្បដិបទំ អនារុឡ្ហត្តា **ខលិតំ**។ **យំ មនុស្សោ ករេតិ** ឥទំ បនេត្ថ ឱបម្មនិទស្សនំ។ តស្សត្ថោ – យថា យំ លោកេ មនុស្សោ អាវិ វា យទិ វា រហោ បាបំ ករោតិ, តំ ទុក្កដន្តិ បវេទេន្តិ, ឯវមិទម្បិ ពុទ្ធបដិកុដ្ឋេន លាមកភាវេន បាបំ, តស្មា ទុក្កដន្តិ វេទិតព្ពន្តិ។

យថា ទុក្ខា, កុច្ឆិតា វា គតិ ទុគតីតិ វត្តព្ពេ “ទុគ្គតី”តិ វុត្តំ, យថា ច កដុកំ ផលមេតស្សាតិ កដុកផលន្តិ វត្តព្ពេ “កដុកប្ផល”ន្តិ វុត្តំ, ឯវមិធាបិ ថូលត្តា អច្ចយត្តា ច ថូលច្ចយន្តិ វត្តព្ពេ “ថុល្លច្ចយ”ន្តិ វុត្តន្តិ ទស្សេតុំ **“សម្បរាយេ ច ទុគ្គតី”**តិអាទិមាហ។ សំយោគេ បន កតេ សំយោគបរស្ស រស្សត្តំ សិទ្ធមេវាតិ មនសិ កត្វា **“សំយោគភាវោ វេទិតព្ពោ”**តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ **ឯកស្ស មូលេតិ** ឯកស្ស សន្តិកេ។ **អច្ចយោ តេន សមោ នត្ថីតិ** ទេសនាគាមីសុ អច្ចយេសុ តេន សមោ ថូលោ អច្ចយោ នត្ថិ។ **តេនេតំ ឥតិ វុច្ចតីតិ** ថូលត្តា អច្ចយស្ស ឯតំ ថុល្លច្ចយន្តិ វុច្ចតីតិ អត្ថោ។

“សព្ពត្ថាបិ អាមសនេ ទុក្កដំ ផន្ទាបនេ ថុល្លច្ចយញ្ច វិសុំ វិសុំ ថេយ្យចិត្តេន អាមសនផន្ទាបនបយោគំ ករោន្តស្សេវ ហោតិ, ឯកបយោគេន គណ្ហន្តស្ស បន ឧទ្ធារេ បារាជិកមេវ, ន ទុក្កដថុល្លច្ចយានី”តិ វទន្តិ។ **សហបយោគំ បន អកត្វាតិ** ឯត្ថ “បុព្ពបយោគេ អាបន្នាបត្តីនំ បដិប្បស្សទ្ធិយា អភាវតោ សហបយោគំ កត្វាបិ លជ្ជិធម្មំ ឱក្កន្តេន បុព្ពបយោគេ អាបន្នាបត្តិយោ ទេសេតព្ពា”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ អដ្ឋកថាវចនំ បន កតេ សហបយោគេ បុព្ពបយោគេ អាបន្នាបត្តីនម្បិ បដិប្បស្សទ្ធិំ ទីបេតិ, អញ្ញថា “សហបយោគំ បន អកត្វា”តិ ឥទំ វិសេសនមេវ និរត្ថកំ សិយា។ យញ្ច ហេដ្ឋា វុត្តំ “សចេ បនស្ស តត្ថជាតកេ តិណរុក្ខលតាទិម្ហិ ឆិន្នេបិ លជ្ជិធម្មោ ឱក្កមតិ, សំវរោ ឧប្បជ្ជតិ, ឆេទនបច្ចយា ទុក្កដំ ទេសេត្វា មុច្ចតី”តិ, តម្បិ សហបយោគេ កតេ បុព្ពបយោគេ អាបន្នាបត្តីនំ បដិប្បស្សទ្ធិមេវ ទីបេតិ សហបយោគេ ឆេទនបច្ចយា អាបន្នទុក្កដស្សេវ ទេសនាយ វុត្តត្តា។ **សហបយោគតោ បដ្ឋាយេវាតិ** ច ឥទំ សហបយោគំ បត្តស្ស តតោ បុព្ពេ អាបន្នានំ បុព្ពបយោគាបត្តីនម្បិ បដិប្បស្សទ្ធិំ ទីបេតិ។ តេន ហិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ “យាវ សហបយោគំ ន បាបុណាតិ, តាវ បុព្ពេ អាបន្នាបត្តីនំ បដិប្បស្សទ្ធិ ន ហោតិ, សហបយោគំ បត្តកាលតោ បន បដ្ឋាយ តាសម្បិ បដិប្បស្សទ្ធិ ហោតី”តិ, តស្មា សុដ្ឋុ ឧបបរិក្ខិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។

ពហុកាបិ អាបត្តិយោ ហោន្តុ, ឯកមេវ ទេសេត្វា មុច្ចតីតិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ – សចេ ខណនវិយូហនុទ្ធរណេសុ ទស ទស កត្វា អាបត្តិយោ អាបន្នា, តាសុ ឧទ្ធរណេ ទស អាបត្តិយោ ទេសេត្វា មុច្ចតិ វិសភាគកិរិយំ បត្វា បុរិមាបុរិមាបត្តីនំ បដិប្បស្សទ្ធត្តាតិ។ ជាតិវសេន បន សមានកិរិយាយ អាបន្នាបត្តិយោ ឯកត្តេន គហេត្វា “ឯកមេវ ទេសេត្វា”តិ វុត្តំ, តស្មា ឥមិនាបិ កុរុន្ទដ្ឋកថាវចនេន បឋមំ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្ត បុរិមាបត្តិបដិប្បស្សទ្ធិមេវ សមត្ថយតិ, ន បន ឧភិន្នំ អដ្ឋកថានំ អត្ថតោ នានាករណំ អត្ថិ។ អបរម្បេត្ថ បការំ វណ្ណយន្តិ “សមានកិរិយាសុបិ បុរិមបុរិមខណនបច្ចយា អាបន្នាបត្តិយោ បច្ឆិមបច្ឆិមខណនំ បត្វា បដិប្បស្សម្ភន្តីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ‘បំសុខណនាទីសុ ច លទ្ធិធម្មេ ឧប្បន្នេ ពហុកាបិ អាបត្តិយោ ហោន្តុ, ឯកមេវ ទេសេត្វា មុច្ចតីតិ **កុរុន្ទដ្ឋកថាយំ** វុត្ត’”ន្តិ។ “ឯវញ្ច សតិ ‘ពហុកាបិ អាបត្តិយោ ហោន្តុ’តិ ន វត្តព្ពំ ភវេយ្យ, វុត្តញ្ច, តស្មា វិសភាគកិរិយមេវ បត្វា បុរិមាបត្តីនំ បដិប្បស្សទ្ធី ឥច្ឆន្តេនេវ ពហុកាសុបិ អាបត្តីសុ ឯកមេវ ទេសេត្វា មុច្ចតីតិ ឥមស្មឹ ឋានេ វិសុំយេវេកោ ទេសនាក្កមោ ទស្សិតោ”តិបិ វទន្តិ។ អយមេតេសំ អធិប្បាយោ – យថា ឥធ បុរិមាបត្តីនំ បដិប្បស្សទ្ធិ អដ្ឋកថាចរិយប្បមាណេន គហិតា, ឯវំ ពហុកាសុបិ អាបត្តីសុ ឯកមេវ ទេសេត្វា មុច្ចតីតិ ឥទម្បិ ឥធ អដ្ឋកថាចរិយប្បមាណតោយេវ វេទិតព្ពំ។ យថា ច បាឡិយំ បាចិត្តិយដ្ឋានេបិ ទុក្កដមេវ ហោតីតិ ឥធ អាវេណិកំ កត្វា អាបត្តិវិសេសោ ទស្សិតោ, ឯវំ បុរិមាបត្តីនំ បដិប្បស្សទ្ធិវិសេសោ ច ទេសនាវិសេសោ ច អដ្ឋកថាចរិយេហិ ទស្សិតោតិ។

ហេដ្ឋតោ ឱសីទេន្តោតិ “សាមិកេសុ អាគន្ត្វា អបស្សិត្វា គតេសុ គណ្ហិស្សាមី”តិ ថេយ្យចិត្តេន ហេដ្ឋាភូមិយំ ឱសីទេន្តោ។ **ពុន្ទេនា**តិ កុម្ភិយា ហេដ្ឋិមតលេន។ ឯវំ ឯកដ្ឋានេ ឋិតាយ កុម្ភិយា ឋានាចាវនំ ឆហិ អាការេហិ វេទិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ **វលយំ នីហរតិ, បារាជិក**ន្តិ អាកាសគតំ អកត្វា ឃំសិត្វា នីហរន្តស្ស ឆិន្នកោដិតោ នីហដមត្តេ បារាជិកំ។ **ឥតោ ចិតោ ច សារេតី**តិ ឃំសន្តោយេវ អាកាសគតំ អកត្វា សារេតិ។

ឆិន្នមត្តេ បារាជិកន្តិ អវស្សំ ចេ បតតិ, ឆិន្នមត្តេ បារាជិកំ។ **បរិច្ឆេទោ**តិ “បញ្ចមាសកំ វា អតិរេកបញ្ចមាសកំ វា”តិ វុត្តគណនបរិច្ឆេទោ។ **អបព្យូហន្តោ**តិ “ហេដ្ឋា ឋិតំ គណ្ហិស្សាមី”តិ ហត្ថេន ទ្វិធា ករោន្តោ។ **ឧបឌ្ឍកុម្ភិយ**ន្តិ ឧបឌ្ឍបុណ្ណាយ កុម្ភិយា។ ននុ ច អដ្ឋកថាចរិយប្បមាណេន សង្ខេបដ្ឋកថាទីសុ វុត្តម្បិ កស្មា ន គហេតព្ពន្តិ អាហ – **“វិនយវិនិច្ឆយេ ហិ អាគតេ គរុកេ ឋាតព្ព”**ន្តិ។ **វិនយធម្មតា**តិ វិនយគរុកានំ ធម្មតា។ វិនយគរុកា ហិ វិនយវិនិច្ឆយេ អាគតេ គរុកេ តិដ្ឋន្តិ។ វិនយគរុកតាព្យាបនត្ថញ្ហិ វិនយគរុកោយេវេត្ថ វិនយសទ្ទេន វុត្តោ, វិនយស្ស វា ឯសា ធម្មតា តេសំ គរុការវដ្ឋានស្ស វិនយវិសយត្តា។

ឥទានិ សង្ខេបដ្ឋកថាទីសុ វុត្តំ បាឡិយាបិ ន សមេតីតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“អបិចា”**តិអាទិ។ **ភាជន**ន្តិ បត្តាទិភាជនំ។ បត្តាទី អបូរេត្វា គណ្ហន្តស្ស អនុទ្ធដេបិ មុខវដ្ដិបរិច្ឆេទោ ហោតិ, បូរេត្វា គណ្ហន្តស្ស បន ឧទ្ធរណកាលេ ហោតីតិ អាហ **“មុខវដ្ដិបរិច្ឆេទេន វា ឧទ្ធារេន វា”**តិ។ យទា បន តេលកុម្ភីអាទីសុ តេលាទីនំ អពហុភាវតោ ភាជនំ និមុជ្ជាបេត្វា គណ្ហិតុំ ន សក្កា ហោតិ, តទា មុខវដ្ដិបរិច្ឆេទេនេវ ហោតិ។ **ចិក្កន**ន្តិ ថទ្ធំ។ **អាកឌ្ឍនវិកឌ្ឍនយោគ្គ**ន្តិ ឯត្ថ អភិមុខំ កឌ្ឍនំ **អាកឌ្ឍនំ**, បរតោ កឌ្ឍនំ **វិកឌ្ឍនំ**។ **បដិនីហរិតុ**ន្តិ អត្តនោ ភាជនតោ បដិនីហរិតុំ។ **ហត្ថតោ មុត្តមត្តេ បារាជិក**ន្តិ ថេយ្យចិត្តេន បរសន្តកគ្គហណបយោគស្ស កតត្តា។ **មហាអដ្ឋកថាយមេវ** “សចេបិ មរិយាទំ ទុព្ពលំ កត្វា សុក្ខតឡាកស្ស ឧទកនិព្ពហនដ្ឋានំ ឧទកនិទ្ធមនតុម្ពំ វា បិទហតិ, អញ្ញតោ ច គមនមគ្គេ វា បាឡឹ ពន្ធតិ, សុក្ខមាតិកំ វា ឧជុំ ករោតិ, បច្ឆា ទេវេ វុដ្ឋេ ឧទកំ អាគន្ត្វា មរិយាទំ ភិន្ទតិ, សព្ពត្ថ ភណ្ឌទេយ្យ”ន្តិ វុត្តត្តា **“តំ បន តត្ថេវ សុក្ខតឡាកេ សុក្ខមាតិកាយ ឧជុករណវិនិច្ឆយេន វិរុជ្ឈតី”**តិ វុត្តំ។

អវហារលក្ខណន្តិ បញ្ចវីសតិយា អវហារេសុ ឯកម្បិ អវហារលក្ខណំ, ឋានាចាវនបយោគោ ឯវ វា។ **ឧទ្ធារេ**តិ កុម្ភិយា ផុដ្ឋដ្ឋានតោ កេសគ្គមត្តេបិ ឧទ្ធដេ។ **យុត្ត**ន្តិ ឋានាចាវនបយោគសព្ភាវតោ យុត្តំ។ **សង្កោបនត្ថាយា**តិ ឥមិនា សុទ្ធចិត្តតំ ទស្សេតិ។ **បលិពុជ្ឈិស្សតី**តិ និវារេស្សតិ។ **វុត្តនយេនេវ បារាជិក**ន្តិ ហត្ថតោ មុត្តមត្តេយេវ បារាជិកំ។ **សុទ្ធចិត្តោវ ឧទ្ធរតី**តិ កុម្ភិយំ តេលស្ស អាកិរណតោ បុរេតរមេវ សុទ្ធចិត្តោ និក្ខិបិត្វា បច្ឆា សុទ្ធចិត្តោវ ឧទ្ធរតិ។ **នេវ អវហារោ**តិ ថេយ្យចិត្តេន អវហរណបយោគស្ស អកតត្តា។ អត្តនោ ភាជនត្តា បន **“ន គីវា”**តិ វុត្តំ, អនាបត្តិមត្តមេវ វុត្តំ, ន បន ឯវំ វិចារិតន្តិ អធិប្បាយោ។ អថ វា **អនាបត្តិមត្តមេវ វុត្ត**ន្តិ ឥមិនាបិ ឥតត្ថ “គីវា”តិ វចនាភាវតោ “ន គីវា”តិ បុព្ពេ វុត្តមហាអដ្ឋកថាវាទមេវ បតិដ្ឋាបេតិ, បច្ឆា ទស្សិតេន កុរុន្ទិវាទេនបិ មហាអដ្ឋកថាវាទោវ សមត្ថិតោ។ **អត្តនោ ភណ្ឌ**ន្តិ តេលាកិរណតោ បុរេតរមេវ អត្តនោ កុម្ភិយំ សុទ្ធចិត្តេន ឋបិតំ បីតតេលំ អត្តនោ បរិក្ខារំ។ **សម្មោហដ្ឋាន**ន្តិ អាបត្តិវិនិច្ឆយវសេន សម្មោហដ្ឋានំ។

ពាហិគតំ នាម ហោតីតិ តតោ បដ្ឋាយ តេលស្ស អដ្ឋានភាវតោ អធោមុខភាវតោ ច ពាហិគតំ នាម ហោតិ។ អន្តោ បដ្ឋាយ ឆិទ្ទេ ករិយមានេ តេលស្ស និក្ខមិត្វា គតគតដ្ឋានំ ភាជនសង្ខ្យមេវ គច្ឆតីតិ អាហ –

“**ពាហិរន្តតោ បាទគ្ឃនកេ គន្ឋិតេ បារាជិក**”ន្តិ។ **យថា តថា វា កតស្សា**តិ ពាហិរន្តតោ អព្ភន្តរតោ វា បដ្ឋាយ កតស្ស។ **មជ្ឈេ ឋបេត្វា កតឆិទ្ទេ**តិ មជ្ឈេ ថោកំ កបាលំ ឋបេត្វា បច្ឆា តំ ឆិន្ទន្តេន កតឆិទ្ទេ។ “មរិយាទច្ឆេទនេ អន្តោ ឋត្វា ពហិមុខោ ឆិន្ទន្តោ ពហិ អន្តេន ការេតព្ពោ, ពហិ ឋត្វា អន្តោមុខោ ឆិន្ទន្តោ អន្តោ អន្តេន ការេតព្ពោ, អន្តោ ច ពហិ ច ឆិន្ទិត្វា មជ្ឈេ ឋបេត្វា តំ ឆិន្ទន្តោ មជ្ឈេន ការេតព្ពោ”តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.១០៨) វុត្តត្តា “**តឡាកស្ស ច មរិយាទភេទេន សមេតី**”តិ វុត្តំ។ **តទមេត្ថ យុត្ត**ន្តិ អន្តោ ច ពហិ ច បដ្ឋាយ កតឆិទ្ទេ មជ្ឈេន ការេតព្ពោ។ **អន្តោ បដ្ឋាយ កតេ បន ពាហិរន្តេន, ពហិ បដ្ឋាយ កតេ អព្ភន្តរេន ការេតព្ពោ**តិ អយំ តិប្បការោបិ ឯត្ថ វេមជ្ឈឆិទ្ទេ យុត្តោ។ ឧទកេ កតបយោគស្ស អភាវតោ “**ឋានាចាវនបយោគស្ស អភាវា**”តិ វុត្តំ។

អដ្ឋកថាយំ តាវ វុត្តន្តិ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។ បត្ថិន្នស្ស ខាទនំ ឥតរស្ស បានញ្ច សប្បិអាទីនំ បរិភោគោតិ អាហ – “**អខាទិតព្ពំ វា អបាតព្ពំ វា ករោតី**”តិ។ កថំ បន តថា ករោតីតិ អាហ “**ឧច្ចារំ វា បស្សាវំ វា**”តិអាទិ។ កស្មា បនេត្ថ ទុក្កដំ វុត្តន្តិ អាហ “**ឋានាចាវនស្ស នត្ថិតាយ ទុក្កដ**”ន្តិ។ **បុរិមទ្វយ**ន្តិ ភេទនំ ឆឌ្ឌនញ្ច។ កស្មា ន សមេតីតិ អាហ “**តញ្ហិ**”តិអាទិ។ **កុម្ភិជជ្ជរករណេនា**តិ បុណ្ណកុម្ភិយា ជជ្ជរករណេន។ **មាតិកាឧជុករណេនា**តិ ឧទកបុណ្ណាយ មាតិកាយ ឧជុករណេន។ **ឯកលក្ខណ**ន្តិ ភេទនំ កុម្ភិជជ្ជរករណេន ឆឌ្ឌនំ មាតិកាយ ឧជុករណេន សទ្ធឹ ឯកសភាវំ ឋានាចាវនបយោគសព្ភាវតោ។ **បច្ឆិមំ បន ទ្វយ**ន្តិ ឈាបនំ អបរិភោគករណញ្ច។

ឯត្ថ ឯវំ វិនិច្ឆយំ វទន្តីតិ ឯត្ថ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តេ ឯកេ អាចរិយា ឯវំ វិនិច្ឆយំ វទន្តិ។ **បច្ឆិមទ្វយំ សន្ធាយ វុត្ត**ន្តិ ឯត្ថ បុរិមទ្វយេ វិនិច្ឆយោ ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ តត្ថ កិញ្ចិ អវត្វា បច្ឆិមទ្វយំ សន្ធាយ ឋានាចាវនស្ស នត្ថិតាយ ទុក្កដន្តិ ឥទំ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ **ថេយ្យចិត្តេនា**តិ អត្តនោ វា បរស្ស វា កាតុកាមតាវសេន ឧប្បន្នថេយ្យចិត្តេន។ **វិនាសេតុកាមតាយា**តិ ហត្ថបាទាទី ឆិន្ទន្តោ វិយ កេវលំ វិនាសេតុកាមតាយ។ បុរិមទ្វយេ កឹ ហោតិ, កឹ អធិប្បាយេន ន កិញ្ចិ វុត្តន្តិ អាហ – “**បុរិមទ្វយេ បន…បេ…. បារាជិក**”ន្តិ។ តត្ថ **វុត្តនយេន ភិន្ទន្តស្ស វា ឆឌ្ឌេន្តស្ស វា**តិ មុគ្គរេន បោថេត្វា ភិន្ទន្តស្ស ឧទកំ វា វាលិកំ វា អាកិរិត្វា ឧត្តរាបេន្តស្សាតិ អត្ថោ។ **អយុត្តន្តិ ចេ**តិ បាឡិយំ បុរិមបទទ្វយេបិ ទុក្កដស្សេវ វុត្តត្តា “បុរិមទ្វយេ… បេ…. បារាជិកន្តិ ឥទំ អយុត្ត”ន្តិ យទិ តុម្ហាកំ សិយាតិ អត្ថោ។ **នា**តិ អយុត្តភាវប្បសង្គំ និសេធេត្វា តត្ថ ការណមាហ “**អញ្ញថា គហេតព្ពត្ថតោ**”តិ។ កថំ បនេត្ថ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ អាហ “**បាឡិយំ ហិ**”តិអាទិ។ នាសេតុកាមតាបក្ខេ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អត្ថស្ស អវិរុជ្ឈនតោ “**ថេយ្យចិត្តបក្ខេ**”តិ វុត្តំ។ “ឯវំ វិនិច្ឆយំ វទន្តី”តិ ឥតោ បដ្ឋាយ វុត្តស្ស សព្ពស្សបិ ឯកស្សេវ វចនត្តា “**ឯវមេកេ វទន្តី**”តិ និគមនវសេន វុត្តំ។

ឥទានិ យថាវុត្តវសេន បាឡិយា អត្ថេ គយ្ហមានេ មហាអដ្ឋកថាយំ ចតុន្នម្បិ សាមញ្ញតោ វុត្តស្ស បច្ឆិមទ្វយំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វចនេ វិសេសាភាវតោ បាឡិយំ វុត្តេសុ ចតូសុ បទេសុ “ឆឌ្ឌេតិ វា អបរិភោគំ វា ករោតី”តិ ឥមេសំ បទានំ វិសេសាភាវប្បសង្គតោ ច សយំ អញ្ញថា បាឡឹ អដ្ឋកថញ្ច សំសន្ទិត្វា អត្ថំ ទស្សេតុកាមោ “**អយំ បនេត្ថ សារោ**”តិអាទិមាហ។ វិនីតវត្ថុម្ហិ “សង្ឃស្ស បុញ្ជកិតំ តិណំ ថេយ្យចិត្តោ ឈាបេសី”សិ (បារា. ១៥៦) វុត្តត្តា **វិនីតវត្ថុម្ហិ តិណជ្ឈាបកោ វិយា**តិ ឥមិនាវ **ឋានា អចាវេតុកាមោវា**តិ ឯត្ថាបិ ថេយ្យចិត្តេន ឋានា អចាវេតុកាមោតិ ឥទំ វុត្តមេវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អឆឌ្ឌេតុកាមោយេវា**តិ ឯត្ថាបិ ថេយ្យចិត្តេនាតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ ឥទញ្ហិ ថេយ្យចិត្តបក្ខំ សន្ធាយ វុត្តំ នាសេតុកាមតាបក្ខស្ស វក្ខមានត្តា។ តេនេវាហ “**នាសេតុកាមតាបក្ខេ បនា**”តិអាទិ។ **ឥតរថាបិ យុជ្ជតី**តិ ថេយ្យចិត្តាភាវា ឋានា ចាវេតុកាមស្សបិ ទុក្កដំ យុជ្ជតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

ភូមដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាកាសដ្ឋកថាវណ្ណនា

៩៦. អាកាសដ្ឋកថាយំ **មុខតុណ្ឌកេនា**តិ មុខគ្គេន។ **កលាបគ្គេនា**តិ បិញ្ឆកលាបស្ស អគ្គេន។ **បសារេតី**តិ គហណត្ថំ បសារេតិ។ **អគ្គហេត្វា វា**តិ លេឌ្ឌុអាទីហិ បហរិត្វា នយនវសេន អគ្គហេត្វា វា។ អាកាសដ្ឋវិនិច្ឆយេ វុច្ចមានេបិ តប្បសង្គេន អាកាសដ្ឋស្ស វេហាសដ្ឋាទិភាវមុបគតេបិ អសម្មោហត្ថំ “**យស្មឹ អង្គេ និលីយតី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អន្តោវត្ថុម្ហី**តិ បរិក្ខិត្តវត្ថុស្ស អន្តោ។ **អន្តោគាមេ**តិ បរិក្ខិត្តស្ស គាមស្ស អន្តោ។ អបរិក្ខិត្តេ បន វត្ថុម្ហិ, គាមេ វា ឋិតដ្ឋានមេវ ឋានំ។ **អដវិមុខំ ករោតី**តិ អរញ្ញាភិមុខំ ករោតិ។ **រក្ខតី**តិ តេន បយោគេន តស្ស ឥច្ឆិតដ្ឋានំ អគតត្តា រក្ខតិ។ ភូមិយា គច្ឆន្តំ សន្ធាយ “**ទុតិយបទវារេ វា**”តិ វុត្តំ។ **គាមតោ និក្ខន្តស្សា**តិ បរិក្ខិត្តគាមតោ និក្ខន្តស្ស។ **កបិញ្ជរោ** នាម ឯកា បក្ខិជាតិ។

អាកាសដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វេហាសដ្ឋកថាវណ្ណនា

៩៧. វេហាសដ្ឋកថាយំ បន ចីវរវំសេ ឋបិតស្ស ចីវរស្ស អាកឌ្ឍនេ យថាវុត្តប្បទេសាតិក្កមោ ឯកទ្វង្គុលមត្តាកឌ្ឍនេន សិយាតិ អធិប្បាយេន វុត្តំ “**ឯកទ្វង្គុលមត្តាកឌ្ឍនេនេវ បារាជិក**”ន្តិ។ ឥទញ្ច តាទិសំ នាតិមហន្តំ ចីវរវំសទណ្ឌកំ សន្ធាយ វុត្តំ, មហន្តេ បន តតោ អធិកមត្តាកឌ្ឍនេនេវ សិយា។ **រជ្ជុកេន ពន្ធិត្វា**តិ ឯកាយ រជ្ជុកោដិយា ចីវរំ ពន្ធិត្វា អបរាយ កោដិយា ចីវរវំសំ ពន្ធិត្វា ឋបិតចីវរំ។ មុត្តមត្តេ អដ្ឋត្វា បតនកសភាវត្តា “**មុត្តេ បារាជិក**”ន្តិ វុត្តំ។

ឯកមេកស្ស ផុដ្ឋោកាសមត្តេ អតិក្កន្តេ បារាជិកន្តិ ភិត្តិំ អផុសាបេត្វា ឋបិតត្តា វុត្តំ។ **ភិត្តិំ និស្សាយ ឋបិត**ន្តិ បដិបាដិយា ឋបិតេសុ នាគទន្តាទីសុយេវ អារោបេត្វា ភិត្តិំ ផុសាបេត្វា ឋបិតំ។ **បណ្ណន្តរំ អារោបេត្វា ឋបិតា**តិ អញ្ញេហិ ឋបិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។

វេហាសដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧទកដ្ឋកថាវណ្ណនា

៩៨. ឧទកដ្ឋកថាយំ សន្ទមានឧទកេ និក្ខិត្តំ ន តិដ្ឋតីតិ អាហ “**អសន្ទនកេ ឧទកេ**”តិ។ **អនាបត្តី**តិ ហត្ថវារបទវារេសុ ទុក្កដាបត្តិយា អភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **កឌ្ឍតី**តិ ហេដ្ឋតោ ឱសារេតិ។ **ឧប្បលាទីសូ**តិ **អាទិ-**សទ្ទេន បទុមបុណ្ឌរីកាទីនំ សង្គហណ្ហាតិ។ រត្តំ **បទុមំ**, សេតំ **បុណ្ឌរីកំ**។ សេតំ វា **បទុមំ**, រត្តំ **បុណ្ឌរីកំ**។ អថ វា រត្តំ វា ហោតុ សេតំ វា សតបត្តំ **បទុមំ**, ឩនសតបត្តំ **បុណ្ឌរីកំ**។ **វត្ថុ បូរតី**តិ បារាជិកវត្ថុ បហោតិ។ **តស្មឹ ឆិន្នមត្តេ បារាជិក**ន្តិ ឧទកតោ អច្ចុគ្គតស្ស ឧទកវិនិមុត្តដ្ឋានតោ ឆេទនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **យំ វត្ថុំ បូរេតី**តិ យំ បុប្ផំ បារាជិកវត្ថុំ បូរេតិ។ ទសហិ បុប្ផេហិ កតកលាបោ **ហត្ថកោ**, មហន្តំ កលាបំ កត្វា ពទ្ធំ **ភារពទ្ធំ**។ **រជ្ជុកេសុ តិណានិ សន្ថរិត្វា**តិ ឯត្ថ “ទ្វេ រជ្ជុកានិ ឧទកបិដ្ឋេ ឋបេត្វា តេសំ ឧបរិ តិរិយតោ តិណានិ សន្ថរិត្វា តេសំ ឧបរិ ពន្ធិត្វា វា អពន្ធិត្វា វា តិរិយតោយេវ បុប្ផានិ ឋបេត្វា ហេដ្ឋតោ គតានិ ទ្វេ រជ្ជុកានិ ឧក្ខិបិត្វា បុប្ផមត្ថកេ ឋបេន្តី”តិ វទន្តិ។

កេសគ្គមត្តម្បិ យថាឋិតដ្ឋានតោ ចាវេតីតិ បារិមន្តេន ផុដ្ឋោកាសំ, ឱរិមន្តេន កេសគ្គមត្តំ ចាវេតិ។ **សកលមុទក**ន្តិ ទណ្ឌេន ផុដ្ឋោកាសគតំ សកលមុទកំ។ **ន ឧទកំ ឋាន**ន្តិ អត្តនា កតដ្ឋានស្ស អដ្ឋានត្តា។ **ឥទំ ឧភយ**ន្តិ ឯត្ថ “ពន្ធនំ អមោចេត្វា…បេ… បារាជិក”ន្តិ ឥទមេវេកំ, “បឋមំ ពន្ធនំ…បេ… ឋានបរិច្ឆេទោ”តិ ឥទំ ទុតិយំ។ **បទុមិនិយ**ន្តិ បទុមគច្ឆេ។ **ឧប្បាដិតាយា**តិ បរេហិ អត្តនោ អត្ថាយ ឧប្បាដិតាយ។

ពហិ ឋបិតេតិ ឧទកតោ ពហិ ឋបិតេ។ ហត្ថកវសេន ឧទ្ធកំ កត្វា

ពទ្ធំ **កលាបពទ្ធំ**។ **មុឡាល**ន្តិ កន្ទំ។ **បត្តំ វា បុប្ផំ វា**តិ ឥទំ កទ្ទមស្ស អន្តោ បវិសិត្វា ឋិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សកលមុទក**ន្តិ វាបិអាទីសុ បរិយាបន្នំ សកលមុទកំ។ **និទ្ធមនតុម្ព**ន្តិ វាបិយា ឧទកស្ស និក្ខមនមគ្គំ។ **ឧទកវាហក**ន្តិ មហាមាតិកំ។ **ន អវហារោ**តិ ឥទំ បុព្ពសទិសំ ន ហោតីតិ អាហ – “**កស្មា…បេ… ឯវរូបា ហិ តត្ថ កតិកា**”តិ។ **អវហារោ នត្ថី**តិ សព្ពសាធារណេ អបរិគ្គហដ្ឋានេ គហិតត្តា។ **មាតិកំ អារោបេត្វា**តិ ឧទ្ធកមាតិកំ អារោបេត្វា។ **មរិត្វា…បេ… តិដ្ឋន្តី**តិ ឯត្ថ “មតមច្ឆានំយេវ តេសំ សន្តកត្តា អមតេ គណ្ហន្តស្ស នត្ថិ អវហារោ”តិ វទន្តិ។

ឧទកដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នាវដ្ឋកថាវណ្ណនា

៩៩. នាវដ្ឋកថាយំ បន **យា ពន្ធនា មុត្តមត្តេ ឋានា ន ចវតី**តិ ឥមិនា ចណ្ឌសោតេ ពទ្ធនាវំ បដិក្ខិបតិ។ **តាវ ទុក្កដ**ន្តិ “ពន្ធនំ មោចេតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឯវំ មោចេន្តស្ស បញ្ញត្តំ ទុក្កដំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ថុល្លច្ចយម្បិ បារាជិកម្បិ ហោតី**តិ ឯត្ថ បឋមំ ឋានា អចាវេត្វា មុត្តេ ថុល្លច្ចយំ, បឋមំ ឋានា ចាវេត្វា មុត្តេ បារាជិកន្តិ វេទិតព្ពំ។

“បាសេ ពទ្ធសូករោ វិយា”តិអាទិនា វុត្តំ សន្ធាយាហ “**តត្ថ យុត្តិ បុព្ពេ វុត្តា ឯវា**”តិ។ **វិប្បនដ្ឋា នាវាតិ** វិសម វាតាទីហិ វិនាសំ បត្វា ឧទកេ និមុជ្ជិត្វា ហេដ្ឋា ភូមិតលំ អប្បត្វា មជ្ឈេ ឋិតំ សន្ធាយ វទតិ។ តេនេវ “**អធោ វា ឱបិលាបេន្តស្ស...បេ.... នាវាតលេន ផុដ្ឋោកាសំ មុខវដ្ដិ អតិក្កន្តមត្តេ បារាជិក**”ន្តិ វុត្តំ។ **ឱបិលាបេន្តស្សាតិ** ឱសីទាបេន្តស្ស។ **អតិក្កន្តមត្តេតិ** ផុដ្ឋោកាសំ អតិក្កន្តមត្តេ។ **ឯសេវ នយោតិ** មុត្តមត្តេ បារាជិកន្តិ ទស្សេតិ។

នាវាកឌ្ឍនយោគ្គមហាយោត្តតាយ យោត្តកោដិតោ បដ្ឋាយ សកលម្បិ “**ឋាន**”ន្តិ វុត្តំ។

អសតិបិ វាតេ យថា វាតំ គណ្ហាតិ, តថា ឋបិតត្តា “**វាតំ គណ្ហាបេតី**”តិ វុត្តំ។ **ពលវា ច វាតោ អាគម្មាតិ** ឥមិនា អសតិ វាតេ អយំ បយោគោ កតោតិ ទស្សេតិ។ តេនេវ “**បុគ្គលស្ស នត្ថិ អវហារោ**”តិ វុត្តំ។ សតិ បន វាតេ កតោ បយោគោ ឋានាចាវនបយោគោយេវាតិ មាតិកាឧជុករណេ វិយ អត្ថេវ អវហារោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឋានាចាវនបយោគោ ន ហោតីតិ** សុក្ខមាតិកាឧជុករណេ វិយ អសតិ វាតេ កតបយោគត្តា។ **ភណ្ឌទេយ្យំ បន ហោតីតិ** នាវាសាមិកស្ស ភណ្ឌទេយ្យំ ហោតិ។

នាវដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

យានដ្ឋកថាវណ្ណនា

១០០. យានដ្ឋកថាយំ **ទុកយុត្តស្សាតិ** ទ្វីហិ គោណេហិ យុត្តស្ស។ **អយុត្តកន្តិ** គោណេហិ អយុត្តំ។ **កប្បកតាតិ** យថា ទ្វីហិ ភាគេហិ ហេដ្ឋា បតិដ្ឋាតិ, ឯវំ កតា។ **តីណិ វា ចត្តារិ វា ឋានានីតិ** អកប្បកតាយ ឧបត្ថម្ភនិយា វសេន តីណិ ឋានានិ, កប្បកតាយ វសេន ចត្តារិ ឋានានីតិ។ តថា បថវិយំ ឋបិតស្ស តីណិ ឋានានីតិ សម្ពន្ធោ។ **ត**ន្តិ ផលកស្ស វា ទារុកស្ស វា ឧបរិ ឋបិតំ បថវិយំ ឋបិតញ្ច។ **ទ្វីហិ អក្ខសីសេហីតិ** ទ្វីហិ អក្ខកោដីហិ។ **ទារូនំ ឧបរិ ឋបិតស្សាតិ** ទ្វិន្នំ ទារូនំ ឧបរិ ទ្វីហិ អក្ខកោដីហិ ឱលម្ពេត្វា សកដសាលាយំ ឋបិតស្ស។ **ហេដ្ឋិមតលស្សាតិ** សកដពាហាយ ភូមិ ផុសិត្វា ឋិតស្ស ហេដ្ឋិមភាគស្ស។ **សេសំ នាវាយំ វុត្តសទិស**ន្តិ ឥមិនា “យទិ បន តំ ឯវំ គច្ឆន្តំ បកតិគមនំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា អញ្ញំ ទិសាភាគំ នេតិ, បារាជិកំ។ សយមេវ យំ កញ្ចិ គាមំ សម្បត្តំ ឋានា អចាវេន្តោវ វិក្កិណិត្វា គច្ឆតិ, នេវត្ថិ អវហារោ, ភណ្ឌទេយ្យំ បន ហោតី”តិ ឥមំ នយំ អតិទិស្សតិ។

យានដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភារដ្ឋកថាវណ្ណនា

១០១. ភារដ្ឋកថាយំ **បុរិមគលេ គលវាដកោតិ** បុរិមគលេ ឧបរិមគលវាដកោ។ **ឧរបរិច្ឆេទមជ្ឈេតិ** ឧរបរិយន្តស្ស មជ្ឈេ។ **អនាណត្តត្តាតិ** “អសុកដ្ឋានំ នេហី”តិ អនាណត្តត្តា។ **យោ ចាយំ សីសភារេ វុត្តោតិ** យោ ចាយំ វិនិច្ឆយោ សីសភារេ វុត្តោ។ សីសាទីហិ វា គហិតោ ហោតូតិ សម្ពន្ធោ។ **តាទិស**ន្តិ គប្បដិច្ឆាទនសមត្ថំ។

ភារដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អារាមដ្ឋកថាវណ្ណនា

១០២. អារាមដ្ឋកថាយំ **ពន្ធន**ន្តិ បុប្ផានំ វណ្ដេ បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ។ **អភិយុញ្ជតីតិ** ចោទេតិ អឌ្ឌំ ករោតិ។ **អទិន្នាទានស្ស បយោគត្តាតិ** សហបយោគមាហ វត្ថុម្ហិយេវ កតបយោគត្តា។ សហបយោគវសេន ហេតំ ទុក្កដំ។ **វិនិច្ឆយប្បសុត**ន្តិ វិនិច្ឆយេ និយុត្តំ។ **កក្ខឡោតិ** ទារុណោ។ **ធុរំ និក្ខិបតីតិ** ឧស្សាហំ ឋបេតិ, អត្តនោ សន្តកករណេ និរុស្សាហោ ហោតីតិ អត្ថោ។ កូដឌ្ឌការកោបិ សចេ ធុរំ ន និក្ខិបតិ, នត្ថិ អវហារោតិ អាហ “**សចេ សយម្បិ កតធុរនិក្ខេបោ ហោតី**”តិ។ **សយម្បីតិ** អភិយុញ្ជកោបិ។ **កតធុរនិក្ខេបោតិ** “ន ទានិ នំ ឥមស្ស ទស្សាមី”តិ ឯវំ តស្ស ទានេ កតធុរនិក្ខេបោ។ **កិង្ការបដិស្សាវីភាវេតិ** “កឹ ករោមិ កឹ ករោមី”តិ ឯវំ កិង្ការមេវ បដិស្សុណន្តោ វិចរតីតិ កិង្ការបដិស្សាវី, តស្ស ភាវោ កិង្ការបដិស្សាវីភាវោ, តស្មិំ, អត្តនោ វសវត្តិភាវេតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឧក្កោចំ ទត្វាតិ លញ្ជំ ទត្វា។ **កូដវិនិច្ឆយិកាន**ន្តិ កូដវិនិច្ឆយេ និយុត្តានំ វិនយធរានំ។ “គណ្ហា”តិ អវត្វា “អសាមិកស្ស សាមិកោ អយ”ន្តិអាទិនា បរិយាយេន វុត្តេបិ តស្ស សន្តកភាវំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា បវត្តវចនត្តា កូដវិនិច្ឆយំ ករោន្តានំ កូដសក្ខីនញ្ច បារាជិកមេវ។ អសតិបិ ចេត្ថ ឋានាចាវនេ ឧភិន្នំ ធុរនិក្ខេបោយេវ ឋានាចាវនដ្ឋានេ តិដ្ឋតិ។ ឥមស្មិំ ធុរនិក្ខេបេ បារាជិកេ សាមិកស្ស វិមតុប្បាទនបយោគេ កតេ ថុល្លច្ចយំ,

តស្សេវ ធុរនិក្ខេបបយោគេ និដ្ឋិតេ បារាជិកំ។ **សយំ បរាជយំ បាបុណាតី**តិ កូដឌ្ឌការកោ បរាជយំ បាបុណាតិ។

អារាមដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វិហារដ្ឋកថាវណ្ណនា

១០៣. វិហារដ្ឋកថាយំ វិហារោបិ បរិវេណម្បិ អាវាសោបិ វិហារោត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតីតិ អាហ **"វិហារំ វា"**តិអាទិ។ តត្ថ **វិហារ**ន្តិ មហាវិហារំ។ **បរិវេណ**ន្តិ មហាវិហារស្ស អព្ភន្តរេ វិសុំ វិសុំ បាការបរិច្ឆិន្នដ្ឋានំ។ **អាវាស**ន្តិ ឯកំ អាវសថំ។ អភិយោគេ កតេបិ អវហារស្ស អសិជ្ឈនតោ វុត្តំ **"អភិយោគោ ន រុហតី"**តិ។ គណសន្តកេ បន បរិច្ឆិន្នសាមិកត្តា សក្កា ធុរំ និក្ខិបាបេតុន្តិ អាហ **"ទីឃភាណកាទិភេទស្ស បន គណស្សា"**តិ។ តដាបិ សចេ ឯកោបិ ធុរំ ន និក្ខិបតិ, រក្ខតិយេវ។ សព្ពេសំ ធុរនិក្ខេបេនេវ ហិ បារាជិកំ។

វិហារដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ខេត្តដ្ឋកថាវណ្ណនា

១០៤. ខេត្តដ្ឋកថាយំ **សត្ត ធញ្ញានី**តិ សាលិវីហិយវកង្គុកុទ្រូសវរកគោធុមានំ វសេន សត្ត ធញ្ញានិ ។ **និរុម្ភិត្វា វា**តិអាទីសុ "គណ្ហន្តស្សា"តិ បច្ចេកំ យោជេតព្ពំ។ តត្ថ និរុម្ភិត្វា គហណំ នាម វីហិសីសំ អច្ឆិន្ទិត្វា យថាឋិតមេវ ហត្ថេន គហេត្វា អាកឌ្ឍិត្វា ពីជមត្តស្សេវ គហណំ។ **ឯកមេក**ន្តិ ឯកមេកំ វីហិសីសំ។ **ឧប្បាដេត្វា វា**តិ មុគ្គមាសាទីនិ ឧទ្ធរិត្វា វា។ **យស្មិំ ពីជេ វា**តិអាទិ និរុម្ភិត្វា គហណាទីសុ យថាក្កមំ យោជេតព្ពំ។ សាលិសីសាទីនិ និរុម្ភិត្វា គណ្ហន្តស្ស យស្មិំ ពីជេ វត្ថុ បូរតិ, ឯកមេកំ ហត្ថេនេវ ឆិន្ទិត្វា គណ្ហន្តស្ស យស្មិំ សីសេ វត្ថុ បូរតិ, អសិតេន លាយិត្វា គណ្ហន្តស្ស យស្សំ មុដ្ឋិយំ វត្ថុ បូរតិ, ពហូនិ ឯកតោ ឧប្បាដេត្វា គណ្ហន្តស្ស យស្មិំ មុគ្គមាសាទិផលេ វត្ថុ បូរតីតិ ឯវមេត្ថ យថាក្កមោ វេទិតព្ពោ។ **"តស្មិំ ពន្ធនា មោចិតមត្តេ"**តិ វចនតោ តស្មិំ ពីជាទិម្ហិ ពន្ធនា មោចិតេ សតិ តតោ អនបនីតេបិ បារាជិកមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អច្ឆិជ្ជមានោ**តិ អច្ឆិន្នោ ហុត្វា ឋិតោ។ **ជជ្ជិតានី**តិ ឆិន្ទិតានិ អច្ឆិន្នេហិ សទ្ធិំ ជដិតានិ ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **សភុស**ន្តិ បលាលសហិតំ។ **អភុស**ន្តិ បលាលរហិតំ។

ខីលេនាតិ ខាណុកេន។ ឯត្ថ ច ខីលសង្កមនាទីសុ ឧភយំ សម្ភវតិ សហបយោគោ ធុរនិក្ខេបោ ច។ យទា ហិ បរស្ស ខេត្តាទីសុ ឯកទេសំ ខីលសង្កមនាទិវសេន អត្តនោ សន្តកំ ករោតិ, តទា សតិបិ បឋមតរំ សាមិកានំ ធុរនិក្ខេបេ ខីលសង្កមនាទិសហបយោគំ វិនា ន ហោតីតិ សហបយោគេនេវ បារាជិកំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា) វុត្តំ "ឋានាចាវនវសេន ខីលាទីនិ សង្កាមេត្វា ខេត្តាទិគ្គហណវសេន ច សហបយោគោ វេទិតព្ពោ"តិ។ យទា បន អសតិ ធុរនិក្ខេបេ ខីលសង្កមនាទិមត្តំ កតំ, តទា វិនា ធុរនិក្ខេបេន ន ហោតីតិ ធុរនិក្ខេបេនេវ បារាជិកំ។ តេនេវេត្ថ **"តញ្ច ខោ សាមិកានំ ធុរនិក្ខេបេនា"**តិ វុត្តំ។ **ឯវំ សព្ពត្ថា**តិ យថាវុត្តមត្ថំ រជ្ជុសង្កមនាទីសុបិ អតិទិសតិ។

យដ្ឋិន្តិ មានទណ្ឌំ។ **ឯកស្មិំ អនាគតេ ថុល្លច្ចយំ, តស្មិំ អាគតេ បារាជិក**ន្តិ ឯត្ថ សចេ ទារូនិ និខណិត្វា តត្តកេនេវ គណ្ហិតុកាមោ ហោតិ, អវសានេ ទារុម្ហិ បារាជិកំ។ សចេ តត្ថ សាខាយោបិ កត្វា គហេតុកាមោ ហោតិ, អវសានសាខាយ បារាជិកន្តិ វេទិតព្ពំ។ **តត្តកេន អសក្កោន្តោ**តិ ទារូនិ និខណិត្វា វតិំ កាតុំ អសក្កោន្តោ។ **ខេត្តមរិយាទ**ន្តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតុំ **"កេទារបាឡិ"**ន្តិ វុត្តំ។ **វិត្ថតំ ករោតី**តិ បុព្ពេ វិជ្ជមានមេវ មរិយាទំ វិត្ថិណ្ណំ ករោតិ។ **អកតំ វា បន បតិដ្ឋបេតី**តិ បុព្ពេ អកតំ វា មរិយាទំ ឋបេតិ។

ខេត្តដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វត្ថុដ្ឋកថាវណ្ណនា

១០៥. វត្ថុដ្ឋកថាយំ **តិណ្ណំ បាការាន**ន្តិ ឥដ្ឋកសិលាទារូនំ វសេន តិណ្ណំ បាការានំ។ **ឯតេនេវ នយេនា**តិ ឥមិនា "កេវលំ ភូមិំ សោធេត្វា...បេ.... អបរិក្ខិបិត្វា វា"តិ វុត្តមត្ថំ និទស្សេតិ។

គាមដ្ឋកថាវណ្ណនា

១០៦. គាមដ្ឋកថាយំ គាមោ នាមាតិ បាឡិយំ ន វុត្តំ សព្ពសោ គាមលក្ខណស្ស បុព្ពេ វុត្តត្តា។

អរញ្ញដ្ឋកថាវណ្ណនា

១០៧. អរញ្ញដ្ឋកថាយំ **អរញ្ញំ នាមា**តិ ឥទំ បន ន កេវលំ បុព្ពេ វុត្តអរញ្ញលក្ខណប្បត្តិមត្តេន អរញ្ញំ ឥធាធិប្បេតំ, កិន្តុ យំ អត្តនោ អរញ្ញលក្ខណេន អរញ្ញំ បរបរិគ្គហិតញ្ច ហោតិ, តំ អរញ្ញំ ឥធាធិប្បេតន្តិ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **តេនា**តិ បុន អរញ្ញវចនេន។ **ន បរិគ្គហិតភាវោ អរញ្ញស្ស លក្ខណ**ន្តិ យទិ ហិ បរិគ្គហិតភាវោ អរញ្ញលក្ខណំ សិយា, “អរញ្ញំ នាម យំ មនុស្សានំ បរិគ្គហិត”ន្តិ ឯត្តកមេវ វទេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **យ**ន្តិ ឥមិនា បុព្ពេ វុត្តលក្ខណមេវ អរញ្ញំ បរាមដ្ឋន្តិ អាហ **“យំ បន អត្តនោ អរញ្ញលក្ខណេន អរញ្ញ”**ន្តិ។

វិនិវិជ្ឈិត្វាតិ ឧជុកមេវ វិនិវិជ្ឈិត្វា។ **បណ្ណំ វា**តិ តាលបណ្ណាទិ បណ្ណំ វា។ **អទ្ធគតោបី**តិ ចិរកាលំ តត្ថេវ ឋិតោបិ។ **ន គហេតព្ពោ**តិ ឯត្ថ បន យោ បរេហិ អរញ្ញសាមិកានំ ហត្ថតោ កិណិត្វា តច្ឆេត្វា តត្ថេវ ឋបិតោ, សោ អរញ្ញសាមិកេន អនុញ្ញាតោបិ ន គហេតព្ពោ។ **សាមិកេហិ ឆឌ្ឌិតោតិ គហេតុំ វដ្ដតី**តិ បំសុកូលសញ្ញាយ គហណំ វុត្តំ។ **លក្ខណច្ឆិន្នស្សាបី**តិ អរញ្ញសាមិកានំ ហត្ថតោ កិណិត្វា គណ្ហន្តេហិ កតសញ្ញាណស្ស។ **ឆល្លិយា បរិយោនទ្ធំ ហោតី**តិ ឥមិនា សាមិកានំ និរបេក្ខតំ ទីបេតិ។ តេន វុត្តំ **“គហេតុំ វដ្ដតី”**តិ។ យទិ សាមិកានំ សាបេក្ខតា អត្ថិ, ន វដ្ដតិ។ **តានិ កតានិ អជ្ឈាវុត្ថានិ ច ហោន្តី**តិ តានិ គេហាទីនិ កតានិ បរិនិដ្ឋិតានិ មនុស្សេហិ ច អជ្ឈាវុត្ថានិ ហោន្តិ។ **ទារូនិបី**តិ គេហាទីនំ កតត្តា តតោ អវសិដ្ឋទារូនិបិ។ **ឯតេស**ន្តិ ឯតេសំ យថាវុត្តទារូនំ។

តេសំ អារក្ខដ្ឋានន្តិ តេសំ អរញ្ញបាលានំ ឋិតដ្ឋានំ។ **ទេហីតិ វុត្តេ ទាតព្ពមេវា**តិ ឯត្ថ “ទេហី”តិ វុត្តេ “ទស្សាមី”តិ អាភោគសព្ភាវតោ “ទេហី”តិ អវុត្តេ អទត្វាបិ គន្តុំ វដ្ដតិយេវ។ **គន្តុំ ទេថា**តិ គមនំ ទេថ។ **អទិស្វា គច្ឆតិ, ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ បរិសុទ្ធចិត្តេន គច្ឆតិ, ភណ្ឌទេយ្យំ។ យត្ថ កត្ថចិ នីតានម្បិ ទារូនំ អរញ្ញសាមិកានំយេវ សន្តកត្តា សុទ្ធចិត្តេន និក្ខន្តោបិ បុន ថេយ្យចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា គច្ឆតិ, បារាជិកមេវាតិ វទន្តិ។

អរញ្ញដ្ឋកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧទកកថាវណ្ណនា

១០៨. ឧទកកថាយំ មហាកុច្ឆិកា ឧទកចាដិ **ឧទកមណិកោ**។ “សមេខលា ចាដិ ឧទកមណិកោ”តិបិ វទន្តិ។ **តត្ថា**តិ តេសុ ភាជនេសុ។ **និព្ពហនឧទក**ន្តិ “មហោទកំ អាគន្ត្វា តឡាកមរិយាទំ មា ឆិន្ទី”តិ តឡាករក្ខណត្ថំ តស្ស ឯកបស្សេន វិស្សជ្ជិតឧទកំ។ **និទ្ធមនតុម្ព**ន្តិ សស្សាទីនំ អត្ថាយ ឧទកនិក្ខមនមគ្គំ។ **មរិយាទំ ទុព្ពលំ កត្វា**តិ ឥទំ អវស្សំ ឆិន្នសភាវទស្សនត្ថំ ភណ្ឌទេយ្យវិសយទស្សនត្ថញ្ច វុត្តំ។ មរិយាទំ ទុព្ពលំ អកត្វាបិ យថាវុត្តប្បយោគេ កតេ មរិយាទំ ឆិន្ទិត្វា និក្ខន្តឧទកគ្ឃានុរូបេន អវហារេន ការេតព្ពមេវ។

អនិគ្គតេតិ អនិក្ខមិត្វា តឡាកស្មឹយេវ ឧទកេ ឋិតេ។ **អសម្បត្តេវា**តិ តឡាកតោ និក្ខមិត្វា មហាមាតិកាយ ឯវ ឋិតេ។ **អនិក្ខន្តេ**តិ តឡាកតោ អនិក្ខន្តេ ឧទកេ។ **សុពទ្ធា**តិ ភណ្ឌទេយ្យម្បិ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **“និក្ខន្តេ ពទ្ធា ភណ្ឌទេយ្យ”**ន្តិ, តឡាកតោ និក្ខមិត្វា បរេសំ ខុទ្ទកមាតិកាមុខំ អបាបុណិត្វា មហាមាតិកាយំយេវ ឋិតេ ពទ្ធា ចេ, ភណ្ឌទេយ្យន្តិ អត្ថោ។ “អនិក្ខន្តេ ពទ្ធា សុពទ្ធា, និក្ខន្តេ ពទ្ធា ភណ្ឌទេយ្យ”ន្តិ ហិ ឥទំ ទ្វយំ ហេដ្ឋា វុត្តវិកប្បទ្វយស្ស យថាក្កមេន វុត្តំ។ **នត្ថិ អវហារោ**តិ ឯត្ថ “អវហារោ នត្ថិ, ភណ្ឌទេយ្យំ បន ហោតី”តិ កេចិ វទន្តិ, តឡាកគតឧទកស្ស សព្ពសាធារណត្តា តំ អយុត្តំ វិយ ទិស្សតិ, “អនិក្ខន្តេ ពទ្ធា សុពទ្ធា”តិ ឥមិនា ច អដ្ឋកថាវចនេន ន សមេតិ។ **វត្តុំ…បេ…. ន សមេតី**តិ ឯត្ថ តឡាកគតឧទកស្ស សព្ពសាធារណត្តា អបរិគ្គហិតំ ឥធ វត្ថុន្តិ អធិប្បាយោ។

ឧទកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទន្តបោនកថាវណ្ណនា

១០៩. ទន្តកដ្ឋកថាយំ **តតោ បដ្ឋាយ អវហារោ នត្ថី**តិ “យថាសុខំ ភិក្ខុសង្ឃោ បរិភុញ្ជតូ”តិ យថាសុខំ បរិភោគត្ថាយ ឋបិតត្តា វស្សគ្គេន អភាជេតព្ពត្តា អរក្ខិតព្ពត្តា សព្ពសាធារណត្តា ច អញ្ញំ សង្ឃិកំ វិយ ន ហោតីតិ ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហន្តស្សបិ នត្ថិ អវហារោ ។ **វត្ត**ន្តិ ទន្តកដ្ឋគ្គហណេ វត្តំ។ ឥទានិ តទេវ វត្តំ ទស្សេន្តោ **“យោ ហី”**តិអាទិមាហ។ **“បុន សាមណេរា អាហរិស្សន្តី”**តិ កេចិ ថេរា វទេយ្យុន្តិ យោជេតព្ពំ។

ទន្តបោនកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វនប្បតិកថាវណ្ណនា

១១០. វនប្បតិកថាយំ “**ឧជុកមេវ តិដ្ឋតី**តិ រុក្ខភារេន កិញ្ចិទេវ ភស្សិត្វា ឋិតត្តា ហោតិយេវ ឋានាចាវនន្តិ អធិប្បាយេន វុត្តំ”ន្តិ វទន្តិ។ **វាតមុខំ សោធេតី**តិ យថា វាតោ អាគន្ត្វា រុក្ខំ បាតេតិ, ឯវំ វាតស្ស អាគមនមគ្គំ រុន្ធិត្វា ឋិតានិ សាខាគុម្ពាទីនិ ឆិន្ទិត្វា អបនេន្តោ សោធេតិ។ “**មណ្ឌូកកណ្ដកំ វា វិស**ន្តិ មណ្ឌូកានំ នង្គុដ្ឋេ អគ្គកោដិយំ ឋិតកណ្ដក”ន្តិ វទន្តិ, “ឯកំ វិសមច្ឆកណ្ដក”ន្តិបិ វទន្តិ។

វនប្បតិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ហរណកកថាវណ្ណនា

១១១. ហរណកកថាយំ **ហរណក**ន្តិ ហរិយមានំ។ អភិមុខំ កត្វា កឌ្ឍនំ **អាកឌ្ឍនំ**, សេសទិសាកឌ្ឍនំ **វិកឌ្ឍនំ**។ **បាទំ អគ្ឃតិ, បារាជិកមេវា**តិ ឯត្ថ អន្តំ ន គណ្ហាមីតិ អសល្លក្ខិតត្តា អន្តស្ស ច គណ្ហិស្សាមីតិ សល្លក្ខិតស្សេវ បដស្ស ឯកទេសត្តា បារាជិកំ វុត្តំ។ **សហភណ្ឌហារក**ន្តិ ភណ្ឌហារកេន សទ្ធិំ។ **សន្តជ្ជេត្វា**តិ ធនុអាទីហិ សន្តជ្ជេត្វា។

សោតិ ភណ្ឌហារកោ។ **អនជ្ឈាវុត្ថក**ន្តិ អបរិគ្គហិតកំ, អសាមិកន្តិ អត្ថោ។

អាហរាបេន្តេ ទាតព្ពន្តិ ឯត្ថ “ឆឌ្ឌេត្វា ធុរំ និក្ខិបិត្វា គតានម្បិ និរាលយានំ បុន អាហរាបនស្ស វុត្តត្តា ភិក្ខុនម្បិ អត្តនោ សន្តកេ បរិក្ខារេ អច្ឆិន្ទិត្វា បរេហិ គហិតេ តត្ថ ធុរនិក្ខេបំ កត្វាបិ បុន តំ ពលក្ការេនបិ អាហរាបេតុំ វដ្ដតី”តិ ទេសវាសិនោ អាចរិយា វទន្តិ, សីហឡទីបវាសិនោ បន តំ កេចិ អាចរិយា ន ឥច្ឆន្តិ។ តេនេវ **មហាគណ្ឋិបទេ មជ្ឈិមគណ្ឋិបទេ** ច វុត្តំ “អម្ហាកំ បន តំ ន រុច្ចតី”តិ។ **អញ្ញេសូ**តិ មហាបច្ចរិអាទីសុ។ **វិចារណា ឯវ នត្ថី**តិ តត្ថាបិ បដិក្ខេបាភាវតោ អយមេវត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។

ហរណកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបនិធិកថាវណ្ណនា

១១២. ឧបនិធិកថាយំ “សង្គោបនត្ថាយ អត្តនោ ហត្ថេ និក្ខិត្តស្ស ភណ្ឌស្ស គុត្តដ្ឋានេ បដិសាមនបយោគំ វិនា អញ្ញស្មិំ បយោគេ អកតេបិ រជ្ជសង្ខោភាទិកាលេ ‘ន ទានិ តស្ស ទស្សាមិ, ន មយ្ហំ ទានិ ទស្សតី’តិ ឧភោហិបិ សកសកដ្ឋានេ និសីទិត្វា ធុរនិក្ខេបេ កតេ បារាជិកមេវ បដិសាមនបយោគស្ស កតត្តា”តិ វទន្តិ។ **អត្តនោ ហត្ថេ និក្ខិត្តត្តា**តិ ឯត្ថ អត្តនោ ហត្ថេ សង្គោបនត្ថាយ និក្ខិត្តកាលតោ បដ្ឋាយ តប្បដិពទ្ធត្តា អារក្ខាយ ភណ្ឌសាមិកដ្ឋានេ ឋិតត្តា ឋានស្ស ច តទាយត្តតាយ ឋានាចាវនស្ស អលព្ភនតោ នត្ថិ អវហារោតិ អធិប្បាយោ។

ធម្មំ វាចាបេត្វាតិ ធម្មំ កថាបេត្វា។ **ឯសេវ នយោ**តិ ឧទ្ធារេយេវ បារាជិកំ។ កស្មា? អញ្ញេហិ អសាធារណស្ស អភិញ្ញាណស្ស វុត្តត្តា។ “**អញ្ញំ តាទិសមេវ គណ្ហន្តេ យុជ្ជតី**តិ ឥទំ សញ្ញាណំ កថេន្តេនេវ ‘អសុកស្មិំ ឋានេ’តិ ឱកាសស្ស ច និយមិតត្តា តស្មិំ ឋានេ ឋិតំ បត្តំ អបនេត្វា តស្មិំ ឱកាសេ អញ្ញំ តាទិសមេវ បច្ឆា ឋបិតំ បត្តំ សន្ធាយ កថិត”ន្តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ ចោរេន សល្លក្ខិតបត្តស្ស គហណាភាវេបិ “ឥទំ ថេនេត្វា គណ្ហិស្សាមី”តិ តស្មិំ ឱកាសេ ឋិតេ តាទិសេ វត្ថុមត្តេ តស្ស ថេយ្យចិត្តសព្ភាវតោ អញ្ញំ តាទិសមេវ គណ្ហន្តេ យុជ្ជតីតិ ចោរស្ស អវហារោ ទស្សិតោ។ **បទវារេនា**តិ ថេរេន នីហរិត្វា ទិន្នំ បត្តំ គហេត្វា គច្ឆតោ ចោរស្ស បទវារេន។ **តំ អតាទិសមេវ គណ្ហន្តេ យុជ្ជតី**តិ “មមាយំ បត្តោ ន ហោតី”តិ វា “មយា កថិតោ អយំ បត្តោ ន ហោតី”តិ វា ជានិត្វា ថេយ្យចិត្តេន គណ្ហន្តស្ស “ឥទំ ថេនេត្វា គណ្ហិស្សាមី”តិ វត្ថុមត្តេ ថេយ្យចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា គណ្ហន្តស្ស ច អវហារសព្ភាវតោ វុត្តំ។

គាមទ្វារន្តិ សមណសារុប្បំ វោហារមត្តមេតំ, អន្តោគាមំ ឥច្ចេវ វុត្តំ ហោតិ។ **វុត្តនយេនេវ ថេរស្ស បារាជិក**ន្តិ ថេយ្យចិត្តេនេវ បរសន្តកស្ស គហិតត្តា ឧទ្ធារេយេវ ថេរស្ស បារាជិកំ។ **ចោរស្ស ទុក្កដ**ន្តិ អសុទ្ធចិត្តេន គហិតត្តា គហិតកាលេ ចោរស្ស ទុក្កដំ។ **វុត្តនយេនេវ ឧភិន្នម្បិ ទុក្កដ**ន្តិ ចោរស្ស សាមិកេន ទិន្នត្តា បារាជិកំ នត្ថិ, អសុទ្ធចិត្តេន គហិតត្តា ទុក្កដំ, ថេរស្ស បន អត្តនោ សន្តកេបិ អសុទ្ធចិត្តតាយ ទុក្កដន្តិ។

អាណត្តិយា គហិតត្តាតិ ឯត្ថ “បត្តចីវរំ គណ្ហ, អសុកំ នាម គាមំ គន្ត្វា បិណ្ឌាយ ចរិស្សាមា”តិ ឯវំ ថេរេន កតអាណត្តិយា វិហារស្ស បរភាគេ ឧបចារតោ បដ្ឋាយ យាវ តស្ស គាមស្ស បរតោ ឧបចារោ, តាវ សព្ពំ ខេត្តមេវ ជាតន្តិ អធិប្បាយោ។ **មគ្គតោ ឱក្កម្មា**តិ ឯត្ថ ឧភិន្នំ សកដចក្កមគ្គានំ អន្តរាឡម្បិ មគ្គោយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អដ្ឋត្វា អនិសីទិត្វា**តិ ឯត្ថ វិហារំ បវិសិត្វា សីសាទីសុ ភារំ ភូមិយំ អនិក្ខិបិត្វាវ តិដ្ឋន្តោ និសីទន្តោ វា វិស្សមិត្វា ថេយ្យចិត្តេ វូបសន្តេ បុន ថេយ្យចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា គច្ឆតិ ចេ, បាទុទ្ធារេន ការេតព្ពោ។ សចេ ភូមិយំ និក្ខិបិត្វា បុន តំ គហេត្វា គច្ឆតិ, ឧទ្ធារេន ការេតព្ពោ។ កស្មា? អាណាបកស្ស អាណត្តិយា យំ កត្តព្ពំ, តស្ស តាវ បរិនិដ្ឋិតត្តា។ កេចិ បន “បុរិមស្មឹ ថេយ្យចិត្តេ អវូបសន្តេបិ វុត្តនយេនេវ វិស្សមិត្វា គច្ឆតោ បាទុទ្ធារេន ឧទ្ធារេន វា ការេតព្ពោ”តិ វទន្តិ, “អសុកំ នាម គាមន្តិ អនិយមេត្វា ‘អន្តោគាមំ បវិសិស្សាមា’តិ អវិសេសេន វុត្តេ វិហារសាមន្តា សព្ពោបិ គោចរគាមោ ខេត្តមេវា”តិបិ វទន្តិ។ **សេសន្តិ** មគ្គក្កមនវិហារាភិមុខគមនាទិ សព្ពំ។ **បុរិមសទិសមេវា**តិ អនាណត្តិយា គហិតេបិ សាមិកស្ស កថេត្វា គហិតត្តា ហេដ្ឋា វុត្តវិហារូបចារាទិ សព្ពំ ខេត្តមេវាតិ កត្វា វុត្តំ។

ឯសេវ នយោតិ “អន្តរាមគ្គេ ថេយ្យចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា”តិអាទិនា វុត្តនយំ អតិទិសតិ។ **និមិត្តេ វា កតេ**តិ “ចីវរំ មេ កិលិដ្ឋំ, កោ នុ ខោ រជិត្វា ទស្សតី”តិអាទិនា និមិត្តេ កតេ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ អនាណត្តស្ស ថេរេន សទ្ធឹ បត្តចីវរំ គហេត្វា គមនវារេ វុត្តនយេនេវ។ **ឯកបស្សេ វា**តិ វិហារស្ស មហន្តតាយ អត្តានំ អទស្សេត្វា ឯកស្មឹ បស្សេ វសន្តោ វា។ **ថេយ្យចិត្តេន បរិភុញ្ជន្តោ ជីរាបេតី**តិ ថេយ្យចិត្តេ ឧប្បន្នេ ឋានាចាវនំ អកត្វា និវត្ថបារុតនីហារេនេវ បរិភុញ្ជន្តោ ជីរាបេតិ, ឋានា ចាវេន្តស្ស បន ថេយ្យចិត្តេ សតិ បារាជិកមេវ សីសេ ភារំ ខន្ធេ ករណាទីសុ វិយ។ **យថា តថា វា នស្សតី**តិ អគ្គិអាទិនា វា ឧបចិកាទីហិ ខាទិតំ វា នស្សតិ។

អញ្ញោ វា កោចីតិ ឥមិនា បន យេន ឋបិតំ, សោបិ សង្គហិតោតិ វេទិតព្ពំ។ **តវ ថូលសាដកោ លទ្ធោ**តិអាទិនា មុសាវាទេ ទុក្កដំ អទិន្នាទានបយោគត្តា។ **ឥតរំ គណ្ហតោ ឧទ្ធារេ បារាជិក**ន្តិ ឯត្ថ “បវិសិត្វា តវ សាដកំ គណ្ហាហី”តិ ឥមិនាវ ឧបនិធិភាវតោ មុត្តត្តា សាមិកស្ស ឥតរំ គណ្ហតោបិ អត្តនោ សាដកេ អាលយស្ស សព្ភាវតោ ច ឧទ្ធារេ បារាជិកំ វុត្តំ។ **ន ជានន្តី**តិ តេន វុត្តំ វចនំ អសុណន្តា ន ជានន្តិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ ឯត្ថ សចេ ជានិត្វាបិ ចិត្តេន ន សម្បដិច្ឆន្តិ, ឯសេវ នយោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បដិក្ខិបន្តី**តិ ឯត្ថ ចិត្តេន បដិក្ខេបោបិ សង្គហិតោវាតិ វេទិតព្ពំ។ **យាចិតា វា អយាចិតា វា**តិ ឯត្ថ យាចិតា យទិ ចិត្តេនបិ សម្បដិច្ឆន្តិ, នដ្ឋេ គីវា។ អយាចិតា បន យទិបិ ចិត្តេន សម្បដិច្ឆន្តិ, នត្ថិ គីវា។

គហេត្វា ឋបេតីតិ ឯត្ថ ចាលេត្វា តស្មឹយេវ ឋានេ ឋបិតេបិ នដ្ឋេ គីវា។ **ឧបចារេ វិជ្ជមានេ**តិ ភណ្ឌាគារស្ស សមីបេ ឧច្ចារបស្សាវដ្ឋានេ វិជ្ជមានេ។ **មយិ ច មតេ សង្ឃស្ស ច សេនាសនេ វិនដ្ឋេ**តិ ឯត្ថ “កេវលំ សង្ឃស្ស សេនាសនំ មា នស្សីតិ ឥមិនាវ អធិប្បាយេន វិវរិតុម្បិ វដ្ដតិយេវា”តិ វទន្តិ។ **សហាយេហិ ភវិតព្ព**ន្តិ តេហិបិ កិញ្ចិ កិញ្ចិ ទាតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អយំ សាមីចី**តិ ភណ្ឌាគារេ វសន្តានំ ឥទំ វត្តំ។

លោលមហាថេរោតិ មន្ទោ មោមូហោ ហសិតកីឡិតប្បសុតោ វា មហាថេរោ។ អត្តនោ អត្តនោ វសនគព្ភេសុ សភាគភិក្ខូនំ បរិក្ខារំ ឋបេន្តីតិ យោជេតព្ពំ។ **ឥតរេហី**តិ តស្មឹយេវ គព្ភេ វសន្តេហិ ឥតរភិក្ខូហិ។ វិហារវារេ និយុត្តោ **វិហារវារិកោ,** វារំ កត្វា វិហាររក្ខណកោ។ **និវាបន្តិ** ភត្តវេតនំ។ **បដិបថំ គតេសូ**តិ ចោរានំ អាគមនំ ញត្វា “បឋមតរំយេវ គន្ត្វា សទ្ទំ ករិស្សាមា”តិ ចោរានំ អភិមុខំ គតេសុ។ **និស្សិតកេ ជគ្គន្តី**តិ អត្តនោ អត្តនោ និស្សិតកេ សិក្ខាចរិយាយ បោសេន្តាបិ និស្សិតកេ វិហារំ ជគ្គាបេន្តិ។ “អសហាយស្ស អទុតិយស្សា”តិ បាឋោ យុត្តោ, បច្ឆិមំ បុរិមស្សេវ វេវចនំ។ **អសហាយស្ស វា អត្តទុតិយស្ស វា**តិ ឥមស្មឹ បន បាឋេ ឯកេន អានីតំ ទ្វិន្នំ នប្បហោតីតិ អត្តទុតិយស្សបិ វារោ និវារិតោតិ វទន្តិ, តំ “យស្ស សភាគោ ភិក្ខុ ភត្តំ អានេត្វា ទាតា នត្ថី”តិ ឥមិនា ន សមេតីតិ វីមំសិតព្ពំ។ **ឧបជីវន្តេន ឋាតព្ព**ន្តិ អញ្ញេកាសិកេន រុក្ខមូលិកេនបិ បាករវដ្ដំ ឧបនិស្សាយ ជីវន្តេន បត្តចីវររក្ខណត្ថាយ វិហារវារេ សម្បត្តេ ឋាតព្ពំ។ **បរិបុច្ឆ**ន្តិ បុច្ឆិតបញ្ហាវិស្សជ្ជនំ អដ្ឋកថំ វា។ **ទិគុណ**ន្តិ វស្សគ្គេន បាបិតំ វិនាវ ទ្វេ កោដ្ឋាសេតិ វទន្តិ។ **បក្ខវារេនា**តិ អឌ្ឍមាសវារេន។

ឧបនិធិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សុង្កឃាតកថាវណ្ណនា

១១៣. សុង្កឃាតកថាយំ **តតោ ហនន្តី**តិ តតោ នីហរន្តា ហនន្តិ។ **តន្តិ** សុង្កដ្ឋានំ។ **យតោ**តិ យតោ នីហរិយមានភណ្ឌតោ។ **រាជគ្គ**ន្តិ រាជាយត្តំ។ តម្បិ រាជាហរមេវាតិ អាហ **“អយមេវត្ថោ”**តិ។ **ឥតោ**តិ ឥតោ ភណ្ឌតោ។ **ទុតិយំ បាទំ អតិក្កាមេតី**តិ ឯត្ថ “បឋមំ បាទំ បរិច្ឆេទតោ ពហិ ឋបេត្វា ទុតិយេ បាទេ ឧទ្ធដមត្តេ បារាជិក”ន្តិ

វទន្តិ ឧទ្ធរិត្វា ពហិ អដ្ឋបិតោបិ ពហិ ឋិតោយេវ នាម ហោតីតិ កត្វា។ យត្ថ យត្ថ បទវារេន អាបត្តិ ការេតព្ពា, តត្ថ តត្ថ សព្ពត្ថាបិ ឯសេវ នយោតិ វទន្តិ។ សុង្កឃាតតោ ពហិ **ពហិសុង្កឃាតំ**។ **អវស្សំ បតនក**ន្តិ អវស្សំ សុង្កឃាតតោ ពហិ បតនកំ។ **បុព្ពេ វុត្តនយេនេវា**តិ អវស្សំ បតនកេ ហត្ថតោ មុត្តមត្តេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វដ្ដន្តំ បុន អន្តោ បវិសតី**តិ មហាអដ្ឋកថាវចនស្ស កុរុន្ទិសង្ខេបដ្ឋកថាហិ អធិប្បាយោ បកាសិតោ។ **អន្តោ ឋត្វា ពហិ គច្ឆន្តំ រក្ខតី**តិ ភិក្ខុនោ បយោគេន គមនវេគស្ស អន្តោយេវ វូបសន្តត្តា។ **បរិវត្តេត្វា អព្ភន្តរិមំ ពហិ ឋបេតី**តិ អព្ភន្តរេ ឋិតំ បុដកំ បរិវត្តេត្វា ពហិ ឋបេតិ។ ឯត្ថ ច “អព្ភន្តរិមេ បុដកេ ភូមិតោ មោចិតមត្តេ បារាជិក”ន្តិ វទន្តិ។

“**គច្ឆន្តេ យានេ វា…បេ… ឋបេតី**តិ សុង្កឃាតំ អបវិសិត្វា ពហិយេវ ឋបេតី”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ សុង្កដ្ឋានស្ស ពហិ ឋបិតន្តិ វក្ខមានត្តា។ អាចរិយា បន “សុង្កដ្ឋានស្ស ពហិ ឋិត”ន្តិ បាឋំ វិកប្បេត្វា “បឋមំ អន្តោសុង្កឃាតំ បវិដ្ឋេសុយេវ យានាទីសុ ឋបិតំ បច្ឆា យានេន សទ្ធឹ នីហដំ សុង្កឃាតស្ស ពហិ ឋិតំ, ន ច តេន នីត”ន្តិ អត្ថំ វទន្តិ។ អយំ បន តេសំ អធិប្បាយោ – សុង្កដ្ឋានស្ស អន្តោ បវិដ្ឋយានាទីសុ ឋបិតេបិ ភិក្ខុស្ស បយោគំ វិនា អញ្ញេន នីហដត្តា នេវត្ថិ បារាជិកំ, “**អត្រ បវិដ្ឋស្ស សុង្កំ គណ្ហន្តូ**”តិ វុត្តត្តា អញ្ញេន នីហដស្ស ពហិ ឋិតេ ភណ្ឌទេយ្យម្បិ ន ហោតីតិ។ អយមេវ ច នយោ “វដ្ដិត្វា គមិស្សតីតិ វា អញ្ញោ នំ វដ្ដេស្សតីតិ វា អន្តោ ឋបិតំ បច្ឆា សយំ វា វដ្ដមានំ អញ្ញេន វា វដ្ដិតំ ពហិ គច្ឆតិ, រក្ខតិយេវា”តិ ឥមិនា វចនេន សមេតីតិ យុត្តតរោ វិយ ទិស្សតិ។ សុង្កដ្ឋានស្ស អន្តោ បវិសិត្វា បុន បច្ឆាគច្ឆតោបិ តេន បស្សេន បរិច្ឆេទំ អតិក្កមន្តស្ស យទិ គតោបិ គច្ឆន្តានំ ហត្ថតោ សុង្កំ គណ្ហន្តិ, សីមាតិក្កមេ បារាជិកមេវ។

ហត្ថិសុត្តាទីសូតិ ហត្ថិសិក្ខាទីសុ។ **ឥមស្មឹ ឋានេ**តិ យថាវុត្តយានាទីហិ វុត្តប្បការេន នីហរណេ។ **អនាបត្តី**តិ តត្ថ “សហត្ថា”តិ វចនតោ អញ្ញេន នីហរាបេន្តស្ស អនាបត្តិ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ អទិន្នាទានសិក្ខាបទេ។ **តត្រា**តិ តស្មឹ ឯឡកលោមសិក្ខាបទេ។ **ហោន្តីតិ** ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ ហេតុអត្ថោ, យស្មា ឯឡកលោមានិ និស្សគ្គិយានិ ហោន្តិ, តស្មា បាចិត្តិយន្តិ អត្ថោ។ **ឥធ អនាបត្តី**តិ ឥមស្មឹ សិក្ខាបទេ អវហារាភាវា អនាបត្តិ។ **ឧបចារ**ន្តិ សុង្កឃាតបរិច្ឆេទតោ ពហិ សមន្តា ទ្វិន្នំ លេឌ្ឌុបាតានំ អព្ភន្តរំ វតិអាសន្នប្បទេសសង្ខាតំ ឧបចារំ។ តាទិសំ ឧបចារំ ឱក្កមិត្វា បរិហរណេ សាទីនវត្តា ទុក្កដំ វុត្តំ។ **ឯត្ថា**តិ សុង្កឃាតេ។ “**ទ្វីហិ លេឌ្ឌុបាតេហី**តិ អយំ និយមោ អាចរិយបរម្បរាភតោ”តិ **មហាគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

សុង្កឃាតកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បាណកថាវណ្ណនា

១១៤. បាណកថាយំ តិរច្ឆានគតស្ស ឯកន្តេន បាទគ្ឃនកតា ន សម្ភវតីតិ អាហ – “**ឯកំសេន អវហារកប្បហោនកបាណំ ទស្សេន្តោ**”តិ។ **ភុជិស្សំ ហរន្តស្ស អវហារោ នត្ថី**តិ បរបរិគ្គហិតាភាវតោ។ **ភុជិស្សោ**តិ អទាសោ។ **អាឋបិតោ**តិ មាតាបិតូហិ ឥណំ គណ្ហន្តេហិ “យាវ ឥណទានា អយំ តុម្ហាកំ សន្តិកេ ហោតូ”តិ ឥណទាយកានំ និយ្យាតិតោ។ យស្មា មាតាបិតរោ ទាសានំ វិយ បុត្តានំ ន សាមិនោ។ យេសញ្ច សន្តិកេ អាឋបិតោ, តេបិ តស្ស ហត្ថកម្មេ សាមិនោ, ន តស្សាតិ អាហ “**អវហារោ នត្ថី**”តិ។ **ធនំ បន គតដ្ឋានេ វឌ្ឍតី**តិ ឯត្ថ “អាឋបេត្វា គហិតធនំ វឌ្ឍិយា សហ អវហារកស្ស គីវា”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

អន្តោជាត…បេ… អវហារោ ហោតីតិ ឯត្ថ បទេសចារិត្តវសេន អត្តនាវ អត្តានំ និយ្យាតេត្វា ទាសព្យំ ឧបគតំ អវហរន្តស្សបិ បារាជិកមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ **គេហទាសិយា កុច្ឆិម្ហិ ទាសស្ស ជាតោ**តិ ឯវម្បិ សម្ភវតីតិ សម្ភវន្តំ គហេត្វា វុត្តំ។ គេហទាសិយា កុច្ឆិស្មឹ បន អញ្ញស្ស ជាតោបិ ឯត្ថេវ សង្គហិតោ។ **ករមរានីតោ** នាម ពន្ធគាហគហិតោ។ តេនាហ “**បរទេសតោ បហរិត្វា**”តិអាទិ។ តត្ថ **បរទេសតោ បហរិត្វា**តិ បរទេសំ វិលុម្បកេហិ រាជរាជមហាមត្តាទីហិ មហាចោរេហិ បរទេសតោ បហរិត្វា។ **អនាបត្តិ បារាជិកស្សា**តិ យទិ តស្ស វចនេន តតោ អធិកំ វេគំ ន វឌ្ឍេតិ, អនាបត្តិ។ **បរិយាយេនា**តិ បរិយាយវចនេន។ មនុស្សវិគ្គហេ “មរណវណ្ណំ វា សំវណ្ណេយ្យា”តិ វុត្តត្តា បរិយាយកថាយបិ ន មុច្ចតិ, ឥធ បន “អទិន្នំ ថេយ្យសង្ខាតំ អាទិយេយ្យា”តិ អាទានស្សេវ វុត្តត្តា បរិយាយកថាយ មុច្ចតិ។

បាណកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អបទកថាវណ្ណនា

អបទកថាយំ **នាមេនា**តិ សប្បនាមេន វា សាមិកេន កតនាមេន វា។ **ករណ្ឌបុដ**ន្តិ បេឡាយ បិធានំ។ **អាហច្ចា**តិ បហរិត្វា។

ចតុប្បទកថាវណ្ណនា

១១៦. ចតុប្បទកថាយំ **ភិង្កច្ឆាប**ន្តិ ភិង្កភិង្កាតិ សទ្ទាយនតោ ឯវំលទ្ធនាមំ ហត្ថិបោតកំ។ **អន្តោវត្ថុម្ហី**តិ បរិក្ខិត្តេ អន្តោវត្ថុម្ហិ។ **រាជង្គណេ**តិ បរិក្ខិត្តេ នគរេ វត្ថុទ្វារតោ ពហិរាជង្គណេ។ **ហត្ថិសាលា ឋាន**ន្តិ និព្ពកោសតោ ឧទកបាតព្ពន្តរំ ឋានំ។ **ពហិនគរេ ឋិតស្សា**តិ បរិក្ខិត្តនគរំ សន្ធាយ វុត្តំ, អបរិក្ខិត្តនគរេ បន អន្តោនគរេ ឋិតស្សាបិ ឋិតដ្ឋានមេវ ឋានំ។ **ខណ្ឌទ្វារ**ន្តិ អត្តនា ខណ្ឌិតទ្វារំ។ **សាខាភង្គ**ន្តិ ភញ្ជិតសាខំ។ **និបន្នស្ស ទ្វេ**តិ ពន្ធនេន សទ្ធឹ ទ្វេ។ **ឃាតេតី**តិ ឯត្ថ “ថេយ្យចិត្តេន វិនាសេន្តស្ស សហបយោគត្តា ទុក្កដមេវ, ន បាចិត្តិយ”ន្តិ អាចរិយា វទន្តិ។

ចតុប្បទកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឱចរកកថាវណ្ណនា

ឱចរកកថាយំ **ឱចរ**ន្តិ ឱចរិតំ, អានីតន្តិ អត្ថោ។ “ឱចរកស្ស សន្តិកេ ឋបិតំ ភណ្ឌំ ឧបនិធិ វិយ សង្គោបនត្ថាយ អនិក្ខិបិត្វា មុហុត្តំ ឱលោកនត្ថាយ ឋបិតត្តា តស្ស ឋានាចាវនមត្តេន បារាជិកំ ជនេតី”តិ វទន្តិ។

សំវិទាវហារកថាវណ្ណនា

សំវិទាវហារកថាយំ “សម្ពហុលា សំវិទហិត្វា ឯកោ ភណ្ឌំ អវហរតិ, អាបត្តិ សព្ពេសំ បារាជិកស្សា”តិ បាឡិយំ អវិសេសេន វុត្តត្តា អាណាបកានំ អាណត្តិក្ខណេ អាបត្តិ, អវហារកស្ស ឧទ្ធារេតិ យថាសម្ភវំ យោជេត្វា អត្ថោ គហេតព្ពោ អាណត្តិកថាយំ “សោ តំ ភណ្ឌំ អវហរតិ, អាបត្តិ សព្ពេសំ បារាជិកស្សា”តិអាទីសុ វិយ។ ឯត្ថាបិ ហិ អាណាបកស្ស អាណត្តិក្ខណេយេវ អាបត្តិ វុត្តា។ តថា ច វក្ខតិ “អថ តំ ភណ្ឌំ អវស្សំ ហារិយំ ហោតិ, យំ បរតោ សព្ពេសំ អាបត្តិ បារាជិកស្សាតិ វុត្តំ, តតោ តមស្ស តង្ខណេយេវ បារាជិកំ ហោតីតិ អយំ យុត្តិ សព្ពត្ថ វេទិតព្ពា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ១.១២១)។ សំវិទាវហារេ ច “អាណត្តិ នត្ថី”តិ ន វត្តព្ពា “អន្តេវាសិកេសុ ឯកមេកស្ស ឯកេកោ មាសកោ សាហត្ថិកោ ហោតិ, បញ្ច អាណត្តិកា”តិ វចនតោ។ អាណត្តិយា ច សតិ អាណាបកស្ស អាណត្តិក្ខណេយេវ អាបត្តិ ឥច្ឆិតព្ពា, ន ឧទ្ធារេ។

យទិ ឯវំ **“តេសុ ឯកោ ភណ្ឌំ អវហរតិ, តស្សុទ្ធារេ សព្ពេសំ បារាជិក”**ន្តិ កស្មា វុត្តន្តិ? នាយំ ទោសោ។ ឯត្ថ ហិ សព្ពេសំយេវ អាបត្តិទស្សនត្ថំ អវហារកស្សបិ អាបត្តិសម្ភវដ្ឋានំ ទស្សេន្តោ “តស្សុទ្ធារេ សព្ពេសំ បារាជិក”ន្តិ អាហ, ន បន អាណាបកានម្បិ ឧទ្ធារេយេវ អាបត្តិទស្សនត្ថន្តិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ **“សម្ពហុលា ឯកំ អាណាបេន្តិ ‘គច្ឆេតំ អាហរា’តិ, តស្សុទ្ធារេ សព្ពេសំ បារាជិក”**ន្តិអាទីសុបិ ឯវមេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ អថ វា សំវិទាវហារេ អាណាបកានម្បិ ឧទ្ធារេយេវ អាបត្តិ, ន អាណត្តិក្ខណេតិ អាវេណិកមិទំ លក្ខណន្តិ អដ្ឋកថាចរិយប្បមាណេន គហេតព្ពំ, ឥតោ វា អញ្ញេន បការេន យថា អដ្ឋកថាយំ បុព្ពេនាបរំ ន វិរុជ្ឈតិ, តថា វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

សំវិធាយាតិ សំវិទហិត្វា។ **តេន នេសំ ទុក្កដាបត្តិយោ**តិ អាណត្តិវសេន បារាជិកាបត្តិយា អសម្ភវេ សតិ វុត្តំ។ យទិ ហិ តេ អាណត្តា អវស្សំ តំ ហរន្តិ, បារាជិកាបត្តិយេវ នេសំ ទដ្ឋព្ពា, ន ទុក្កដាបត្តិ។ **សាហត្ថិកំ វា អាណត្តិកស្ស អាណត្តិកំ វា សាហត្ថិកស្ស អង្គំ ន ហោតី**តិ ភិន្នកាលវិសយត្តា អញ្ញមញ្ញស្ស អង្គំ ន ហោតិ។ តថា ហិ សហត្ថា អវហរន្តស្ស ឋានាចាវនេ អាបត្តិ, អាណត្តិយា បន អាណត្តិក្ខណេយេវាតិ ភិន្នកាលវិសយា សាហត្ថិកាណត្តិកេហិ អាបជ្ជិតព្ពាបត្តិយោ។

សំវិទាវហារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សង្កេតកម្មកថាវណ្ណនា

១១៨. សង្កេតកម្មកថាយំ **ឱចរកេ វុត្តនយេនេវា**តិ “អវស្សំ ហារិយេ ភណ្ឌេ”តិអាទិនា វុត្តនយេន។ បាឡិយំ **តំ សង្កេតំ បុរេ វា បច្ឆា វា**តិ ឯត្ថ **តំ សង្កេត**ន្តិ សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ, តស្ស សង្កេតស្សាតិ អត្ថោ។

អថ វា តំ សង្កេតំ អសម្បត្វា បុរេ វា តំ សង្កេតំ អតិក្កម្ម បច្ឆា វាតិ ឯវមេត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ តេនេវាហ – “**អជ្ឋាតិ និយាមិតំ តំ សង្កេតំ អតិក្កម្មា**”តិអាទិ។ **តំ និមិត្តំ បុរេ វា បច្ឆា វា**តិ ឯត្ថាបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សង្កេតកម្មកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និមិត្តកម្មកថាវណ្ណនា

១២០. និមិត្តកម្មកថាយំ អក្ខិនិខណាទិនិមិត្តកម្មំ បន លហុកំ ឥត្តរកាលំ, តស្មា តង្ខណេយេវ តំ ភណ្ឌំ អវហរិតុំ ន សក្កា។ តថា ហិ កិញ្ចិ ភណ្ឌំ ទូរេ ហោតិ កិញ្ចិ ភារិយំ, តំ គហេតុំ យាវ គច្ឆតិ, យាវ ឧក្ខិបិតុំ វាយមតិ, តាវ និមិត្តកម្មស្ស បច្ឆា ហោតិ។ ឯវំ សន្តេបិ និមិត្តកម្មតោ បដ្ឋាយ គណ្ហិតុំ អារទ្ធត្តា តេនេវ និមិត្តេន អវហរតីតិ វុច្ចតិ។ យទិ ឯវំ “បុរេភត្តបយោគោវ ឯសោ”តិ វាទោ បមាណភាវំ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ។ ន ហិ សង្កេតកម្មំ វិយ និមិត្តកម្មំ ទដ្ឋព្ពំ។ តត្ថ ហិ កាលបរិច្ឆេទោ អត្ថិ, ឥធ នត្ថិ។ កាលវសេន ហិ សង្កេតកម្មំ វុត្តំ, កិរិយាវសេន និមិត្តកម្មន្តិ អយមេតេសំ វិសេសោ។ “តំ និមិត្តំ បុរេ វា បច្ឆា វា តំ ភណ្ឌំ អវហរតិ, មូលដ្ឋស្ស អនាបត្តី”តិ ឥទំ បន តេន និមិត្តកម្មេ កតេ គណ្ហិតុំ អនារភិត្វា សយមេវ គណ្ហន្តស្ស វសេន វុត្តំ។

និមិត្តកម្មកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាណត្តិកថាវណ្ណនា

១២១. អាណត្តិកថាយំ **អសម្មោហត្ថ**ន្តិ យស្មា សង្កេតកម្មនិមិត្តកម្មានិ ករោន្តោ ឯកោ បុរេភត្តាទីសុ វា អក្ខិនិខណនាទីនិ វា ទិស្វា “គណ្ហា”តិ វទតិ, ឯកោ គហេតព្ពភណ្ឌនិស្សិតំ កត្វា “បុរេភត្តំ ឯវំវណ្ណសណ្ឋានំ ភណ្ឌំ គណ្ហា”តិ វទតិ, ឯកោ “ត្វំ ឥត្ថន្នាមស្ស បាវទ, សោ អញ្ញស្ស បាវទតូ”តិអាទិនា បុគ្គលបដិបាដិយា ច អាណាបេតិ, តស្មា កាលវសេន កិរិយាវសេន ភណ្ឌវសេន បុគ្គលវសេន ច អាណត្តេ វិសង្កេតាវិសង្កេតវសេន ឯតេសុ សង្កេតកម្មនិមិត្តកម្មេសុ អសម្មោហត្ថំ។ **និមិត្តសញ្ញំ កត្វា**តិ “វណ្ណាទិសំ នាម ភណ្ឌ”ន្តិ វណ្ណសណ្ឋានាទិវសេន គហណស្ស និមិត្តភូតំ សញ្ញាណំ កត្វា។

យថាធិប្បាយំ គច្ឆតីតិ ទុតិយោ តតិយស្ស, តតិយោ ចតុត្ថស្សាតិ ឯវំ បដិបាដិយា ចេ វទន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សចេ បន ទុតិយោ ចតុត្ថស្ស អារោចេតិ, ន យថាធិប្បាយំ អាណត្តិ គតាតិ នេវត្ថិ ថុល្លច្ចយំ, បឋមំ វុត្តទុក្កដមេវ ហោតិ។ **តទេវ ហោតី**តិ ភណ្ឌគ្គហណំ វិនា កេវលំ សាសនប្បដិគ្គហណមត្តស្សេវ សិទ្ធត្តា តទេវ ថុល្លច្ចយំ ហោតិ , ន ទុក្កដំ នាបិ បារាជិកន្តិ អត្ថោ។ **សព្ពត្ថា**តិ វណ្ណាទិសេសុ សព្ពដ្ឋានេសុ។

តេសម្បិ ទុក្កដន្តិ អារោចនបច្ចយា ទុក្កដំ។ **បដិគ្គហិតមត្តេ**តិ ឯត្ថ អវស្សំ ចេ បដិគ្គណ្ហាតិ, តតោ បុព្ពេវ អាចរិយស្ស ថុល្លច្ចយំ, ន បន បដិគ្គហិតេតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កស្មា បនស្ស ថុល្លច្ចយន្តិ អាហ – “**មហាជនោ ហិ តេន បាបេ និយោជិតោ**”តិ។

មូលដ្ឋស្សេវ ទុក្កដន្តិ អយំ តាវ អដ្ឋកថានយោ, អាចរិយា បន “វិសង្កេតត្តា ឯវំ មូលដ្ឋស្សាតិ បាឡិយំ អវុត្តត្តា បដិគ្គណ្ហន្តស្សេវ តំ ទុក្កដំ វុត្តំ, ឥមិនាវ ហេដ្ឋា អាគតវារេសុបិ បដិគ្គណ្ហន្តានំ បដិគ្គហណេ ទុក្កដំ វេទិតព្ពំ, តំ បន តត្ថ ឱកាសាភាវតោ អវត្វា ឥធ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។

ឯវំ បុន អាណត្តិយាបិ ទុក្កដមេវ ហោតីតិ បឋមំ អត្ថសាធកត្តាភាវតោ វុត្តំ។ **អាណត្តិក្ខណេយេវ បារាជិកោ**តិ មគ្គានន្តរផលំ វិយ អត្ថសាធិកាណត្តិចេតនាក្ខណេយេវ បារាជិកោ។ **ពធិរតាយា**តិ ឧច្ចំ ភណន្តោ ពធិរតាយ វា ន សាវេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អាណត្តោ អហំ តយា”តិ ឥមស្មឹ វារេ បុន បដិក្ខិបិតព្ពាភាវេន អត្ថសាធកត្តាភាវតោ មូលដ្ឋស្ស នត្ថិ បារាជិកំ។ “បណ្ណេ វា សិលាយ វា យត្ថ កត្ថចិ ‘ចោរិយំ កាតព្ព’ន្តិ លិខិត្វា ឋបិតេ បារាជិកមេវា”តិ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ តំ បន យស្មា អទិន្នាទានតោ បរិយាយកថាយ មុច្ចតិ, តស្មា វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ យទិ បន “អសុកស្មឹ នាម ឋានេ អសុកំ នាម ភណ្ឌំ ឋិតំ, តំ អវហរា”តិ បណ្ណេ លិខិត្វា កស្សចិ បេសេតិ, សោ ចេ តំ ភណ្ឌំ អវហរតិ, អាណត្តិយា អវហដំ នាម ហោតីតិ យុត្តំ អាណាបកស្ស បារាជិកំ។

អាណត្តិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាបត្តិភេទវណ្ណនា

១២២. **តត្ថ តត្ថា**តិ ភូមដ្ឋថលដ្ឋាទីសុ។ អង្គញ្ច ទស្សេន្តោតិ យោជេតព្ពំ។ **វត្ថុភេទេនា**តិ អវហរិតព្ពស្ស វត្ថុស្ស គរុកលហុកភេទេន។ **អាបត្តិភេទ**ន្តិ បារាជិកថុល្លច្ចយទុក្កដានំ វសេន អាបត្តិភេទំ។ មនុស្សភូតេន បរេន បរិគ្គហិតំ **បរបរិគ្គហិតំ**។

១២៥. **ន ច សកសញ្ញី**តិ ឥមិនា បន បរបរិគ្គហិតំ វត្ថុ កថិតំ។ **ន ច វិស្សាសគ្គាហី, ន ច តាវកាលិក**ន្តិ ឥមិនា បន បរបរិគ្គហិតសញ្ញា កថិតា។ **ន វិស្សាសគ្គាហិតា**តិ វិស្សាសគ្គាហេន អគ្គហិតភាវោ។ **ន តាវកាលិកតា**តិ បច្ឆា ទាតព្ពតំ កត្វា អគ្គហិតភាវោ។ **អនជ្ឈាវុត្ថក**ន្តិ “មមេទ”ន្តិ បរិគ្គហវសេន អនជ្ឈាវុត្ថកំ អរញ្ញេ ទារុតិណបណ្ណាទិ។ **ឆឌ្ឌិត**ន្តិ កដ្ឋហារាទីហិ អតិភារាទិតាយ អនត្ថិកភាវេន អរញ្ញាទីសុ ឆឌ្ឌិតំ។ **ឆិន្នមូលក**ន្តិ នដ្ឋំ បរិយេសិត្វា អាលយសង្ខាតស្ស មូលស្ស ឆិន្នត្តា ឆិន្នមូលំ។ **អសាមិក**ន្តិ អនជ្ឈាវុត្ថកាទីហិ តីហិ អាការេហិ ទស្សិតំ អសាមិកវត្ថុ។ **ឧភយម្បី**តិ យថាវុត្តលក្ខណំ អសាមិកំ អត្តនោ សន្តកញ្ច។

អាបត្តិភេទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនាបត្តិភេទវណ្ណនា

១៣១. យាយ សេយ្យាយ សយិតោ កាលំ ករោតិ, សា **អនុដ្ឋានសេយ្យា** នាម។ “**ចិត្តេន បន អធិវាសេតី**”តិ វុត្តមត្ថំ វិភាវេតុំ “**ន កិញ្ចិ វទតី**”តិ វុត្តំ។ **បាកតិកំ កាតុ**ន្តិ យត្តកំ គហិតំ បរិភុត្តំ វា, តត្តកំ ទាតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

បដិទស្សាមីតិ យំ គហិតំ, តទេវ វា អញ្ញំ វា តាទិសំ បុន ទស្សាមីតិ អត្ថោ។ សង្ឃសន្តកេ សង្ឃំ អនុជានាបេតុមសក្កុណេយ្យត្តា កស្សចិ វត្ថុនោ អននុជានិតព្ពតោ ច “**សង្ឃសន្តកំ បន បដិទាតុមេវ វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។

តស្មិំយេវ អត្តភាវេ និព្ពត្តាបីតិ តស្មិំយេវ មតសរីរេ ឧប្បន្នាបិ។ រិនីតវត្ថូសុ សាដកតណ្ហាយ តស្មិំយេវ មតសរីរេ និព្ពត្តបេតោ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **រុក្ខាទីសុ លគ្គិតសាដកេ វត្តព្ពមេវ នត្ថី**តិ មនុស្សេហិ អបរិគ្គហិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សចេ បន តំ អារក្ខកេហិ បរិគ្គហិតំ ហោតិ, គហេតុំ ន វដ្ដតីតិ។

អនាបត្តិភេទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា

ទារុខណ្ឌាទីសុ “ភារិយមិទំ, ត្វំ ឯកបស្សំ ឧក្ខិបាហិ, អហំ ឯកបស្សំ ឧក្ខិបាមី”តិ ឧភយេសំ បយោគេន ឯកស្ស វត្ថុនោ ឋានាចាវនំ សន្ធាយ “**សាហត្ថិកាណត្តិក**”ន្តិ វុត្តំ។ ឥទញ្ច កាយវាចានំ វិសេសេ ឋានេ អង្គភាវមត្តទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ យាយ បន ចេតនាយ សមុដ្ឋាបិតោ បយោគោ សាហត្ថិកោ អាណត្តិកោ វា បធានភាវេន ឋានាចាវនំ សាធេតិ, តស្សា វសេន អាបត្តិ ការេតព្ពា។ អញ្ញថា សាហត្ថិកំ វា អាណត្តិកស្ស អង្គំ ន ហោតិ, អាណត្តិកំ វា សាហត្ថិកស្សាតិ ឥទំ វិរុជ្ឈតិ។

បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

១៣២. វិនីតវត្ថូសុ **សន្ធាវតី**តិ សុដ្ឋុ ធាវតិ។ **វិធាវតី**តិ វិវិធា នានប្បការេន ធាវតិ។ **កាយវចីទ្វារភេទំ វិនាបី**តិ កាយចោបនំ វចីភេទញ្ច វិនា។ **បដិសង្ខានពលេនា**តិ តថាវិធចិត្តុប្បាទេ អាទីនវបច្ចវេក្ខណពលេន។

១៣៥. **បុច្ឆាសភាគេនា**តិ បុច្ឆានុរូបេន។ និរុត្តិ ឯវ បថោ និរុត្តិបថោ, តស្មិំ និរុត្តិបថេ។ តេនាហ “**វោហារវចនមត្តេ**”តិ។

១៣៧. **យថាកម្មំ គតោ**តិ ឥមិនា តស្ស មតភាវំ ទស្សេតិ។ **អព្ពោហារិកោ**តិ ឥមិនាបិ វុត្តមេវ បរិយាយន្តរេន វិភាវេតុំ “**អលួសរីរេ**”តិ វុត្តំ។ **វិសភាគសរីរេ**តិ ឥត្ថិសរីរេ។ វិសភាគសរីរត្តា អច្ចាសន្នេន ន ភវិតព្ពន្តិ អាហ

“**សីសេ វា**”តិអាទិ។ **វដ្ដតីតិ** វិសភាគសរីរេបិ អត្តនាវ វុត្តវិធឹ កាតុំ សាដកញ្ច គហេតុំ វដ្ដតិ។ កេចិ បន “កិញ្ចាបិ ឥមិនា សិក្ខាបទេន អនាបត្តិ, ឥត្ថិរូបំ បន អាមសន្តស្ស ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ។

១៣៨. កុសំ សង្កាមេត្វាតិ កុសំ បរិវត្តេត្វា។ **កូដមានកូដកហាបណាទីហី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន តុលាកូដកំសកូដវញ្ចនាទី សង្គណ្ហាតិ។ តត្ថ កូដមានំ ហទយភេទសិខាភេទរជ្ជុភេទវសេន តិវិធំ ហោតិ។ តត្ថ **ហទយ**ន្តិ នាឡិអាទិមានភាជនានំ អព្ភន្តរំ, តស្ស ភេទោ ឆិទ្ទករណំ **ហទយភេទោ,** សោ សប្បិតេលាទិមិននកាលេ លព្ភតិ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ ហេដ្ឋាឆិទ្ទេន មានេន “សណិកំ អាសិញ្ចា”តិ វត្វា អន្តោភាជនេ ពហុំ បគ្ឃរាបេត្វា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ ឆិទ្ទំ បិធាយ សីឃំ បូរេត្វា ទេតិ។ **សិខាភេទោ** តិលតណ្ឌុលាទិមិននកាលេ លព្ភតិ។ តានិ ហិ គណ្ហន្តោ សណិកំ សិខំ ឧស្សាបេត្វា គណ្ហាតិ, ទេន្តោ វេគេន បូរេត្វា សិខំ ឆិន្ទន្តោ ទេតិ។ **រជ្ជុភេទោ** ខេត្តវត្ថុមិននកាលេ លព្ភតិ។ ខេត្តាទី មិនន្តា ហិ អមហន្តម្បិ មហន្តំ កត្វា មិនន្តិ, មហន្តម្បិ អមហន្តំ។ **កូដកហាបណោ** បាកដោយេវ។

តុលាកូដំ បន រូបកូដំ អង្គកូដំ គហណកូដំ បដិច្ឆន្នកូដន្តិ ចតុព្ពិធំ ហោតិ។ តត្ថ **រូបកូដំ** នាម ទ្វេ តុលា សរូបា កត្វា គណ្ហន្តោ មហតិយា គណ្ហាតិ, ទទន្តោ ខុទ្ទិកាយ ទេតិ។ **អង្គកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ បច្ឆាភាគេ ហត្ថេន តុលំ អក្កមតិ, ទទន្តោ បុព្ពភាគេ អក្កមតិ។ **គហណកូដំ** នាម គណ្ហន្តោ មូលេ រជ្ជុំ គណ្ហាតិ, ទទន្តោ អគ្គេ។ **បដិច្ឆន្នកូដំ** នាម តុលំ សុសិរំ កត្វា អន្តោ អយចុណ្ណំ បក្ខិបិត្វា គណ្ហន្តោ តំ បច្ឆាភាគេ ករោតិ, ទទន្តោ អគ្គភាគេ។

កំសោ វុច្ចតិ សុវណ្ណបាតិ, តាយ វញ្ចនំ **កំសកូដំ**។ កថំ? ឯកំ សុវណ្ណបាតឹ កត្វា អញ្ញា ទ្វេ តិស្សោ លោហបាតិយោ សុវណ្ណវណ្ណា ករោន្តិ, តតោ ជនបទំ គន្ត្វា កិញ្ចិទេវ អឌ្ឍំ កុលំ បវិសិត្វា “សុវណ្ណភាជនានិ កិណថា”តិ វត្វា អគ្ឃេ បុច្ឆិតេ សមគ្ឃតរំ ទាតុកាមា ហោន្តិ។ តតោ តេហិ “កថំ ឥមេសំ សុវណ្ណភាវោ ជានិតព្ពោ”តិ វុត្តេ “វីមំសិត្វា គណ្ហថា”តិ សុវណ្ណបាតឹ បាសាណេ ឃំសិត្វា សព្ពបាតិយោ ទត្វា គច្ឆន្តិ។

វញ្ចនំ នាម តេហិ តេហិ ឧបាយេហិ បរេសំ វញ្ចនំ។ តត្រិទមេកំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ លុទ្ទកោ មិគញ្ច មិគបោតកញ្ច គហេត្វា អាគច្ឆតិ។ តមេកោ ធុត្តោ “កឹ, ភោ, មិគោ អគ្ឃតិ, កឹ មិគបោតកោ”តិ អាហ។ “មិគោ ទ្វេ កហាបណេ, មិគបោតកោ ឯក”ន្តិ ច វុត្តេ ឯកំ កហាបណំ ទត្វា មិគបោតកំ គហេត្វា ថោកំ គន្ត្វា និវត្តោ “ន មេ, ភោ, មិគបោតកេន អត្ថោ, មិគំ មេ ទេហី”តិ អាហ។ តេន ហិ ទ្វេ កហាបណេ ទេហីតិ។ សោ អាហ – “ននុ, ភោ, មយា បឋមំ ឯកោ កហាបណោ ទិន្នោ”តិ? “អាម ទិន្នោ”តិ។ “ឥមំ មិគបោតកំ គណ្ហ, ឯវំ សោ ច កហាបណោ, អយញ្ច កហាបណគ្ឃនកោ មិគបោតកោតិ ទ្វេ កហាបណា ភវិស្សន្តី”តិ។ សោ “ការណំ វទតី”តិ សល្លក្ខេត្វា មិគបោតកំ គហេត្វា មិគំ អទាសីតិ។

ពលសាតិ ពលេន។ **បន្ថឃាត**-គ្គហណេន ហិមវិបរាមោសគុម្ពវិបរាមោសាបិ សង្គហិតា។ តត្ថ យំ ហិមបាតសមយេ ហិមេន បដិច្ឆន្នា ហុត្វា មគ្គប្បដិបន្នំ ជនំ មូសន្តិ, អយំ **ហិមវិបរាមោសោ**។ យំ គុម្ពាទីហិ បដិច្ឆន្នា ជនំ មូសន្តិ, អយំ **គុម្ពវិបរាមោសោ**។

ឧទ្ធារេយេវ បារាជិកន្តិ “សចេ សាដកោ ភវិស្សតិ, គណ្ហិស្សាមី”តិ បរិកប្បស្ស បវត្តត្តា សាដកស្ស ច តត្ថ សព្ភាវតោ។ **បទវារេន ការេតព្ពោ**តិ ភូមិយំ អនិក្ខិបិត្វាវ វីមំសិតត្តា វុត្តំ។ **បរិយុដ្ឋិតោ**តិ អនុពទ្ធោ។ **ទិស្វា ហដត្តា បរិកប្បាវហារោ ន ទិស្សតី**តិ ឥមិនា បរិកប្បាវហារស្ស អសម្ភវំ ទស្សេន្តោ មហាបច្ចរិអាទីសុ វុត្តស្ស អយុត្តភាវំ វិភាវេតិ។ **មហាអដ្ឋកថាយ**ន្តិអាទិនា បន បរិកប្បាវហារសម្ភវំ បាឡិយា សំសន្ទនភាវញ្ច វិភាវេន្តោ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តមេវ សុវុត្តន្តិ ទីបេតិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ មហាអដ្ឋកថានយោវ ទស្សិតោ។

កេចីតិ មហាអដ្ឋកថាយមេវ ឯកច្ចេ អាចរិយា។ **មហាបច្ចរិយំ បនា**តិ **បន**-សទ្ទោ កេចិវាទតោ មហាបច្ចរិវាទស្ស វិសេសសន្ទស្សនត្ថោ។ តេន កេចិវាទោ មហាបច្ចរិវាទេនបិ ន សមេតីតិ ទស្សេតិ។ មហាអដ្ឋកថានយោ ឯវ ច មហាបច្ចរិវាទេនបិ សំសន្ទនតោ យុត្តតរោតិ វិភាវេតិ។

អលង្ការភណ្ឌន្តិ អង្គុលិមុទ្ទិកាទិ អលង្ការភណ្ឌំ។ **កុសំ បាតេត្វា**តិ វិលីវមយំ វា តាលបណ្ណមយំ វា កតសញ្ញាណំ យំ កិញ្ចិ កុសំ បាតេត្វា។ **សមគ្ឃតរ**ន្តិ អប្បគ្ឃតរំ។ បរកោដ្ឋាសតោ កុសេ ឧទ្ធដេបិ ន តាវ កុសស្ស បរិវត្តនំ ជាតន្តិ វុត្តំ “**ឧទ្ធារេ រក្ខតី**”តិ។ **សិវេយ្យក**ន្តិ សិវិរដ្ឋេ ជាតំ។

១៣៩. ជន្តាឃរវត្ថុស្មឹ យស្មា អានន្ទត្ថេរោ តត្ថ អនាបត្តិភាវំ ជានាតិ, តស្មា “តស្ស កុក្កុច្ចំ អហោសី”តិ ន វុត្តំ។ យស្មា ច សយំ ភគវតោ នារោចេសិ, តស្មា “អារោចេសី”តិ ឯកវចនំ ន វុត្តំ។

១៤០. **វិឃាស**ន្តិ ខាទិតាវសេសំ ឧច្ឆិដ្ឋំ វា។ **កប្បិយំ ការាបេត្វា**តិ បចាបេត្វា។ **អត្តគុត្តត្ថាយា**តិ តំនិមិត្ត ឧបទ្ទវតោ អត្តានំ រក្ខណត្ថាយ។ ជិឃច្ឆាភិភូតា ហិ សីហាទយោ អត្តនា ខាទិយមានំ គណ្ហន្តានំ អនត្ថម្បិ ករេយ្យុំ។ **បរានុទ្ទយតាយា**តិ សីហាទីសុ បរសត្តេសុ អនុកម្បាយ។ ជិឃច្ឆាវិនោទនត្ថញ្ហិ តេហិ ខាទិយមានំ តេ បលាបេត្វា គណ្ហតោ តេសុ អនុកម្បា នាម ន ភវិស្សតិ។

១៤១. **តេកដុលយាគុវត្ថុម្ហិ វិយា**តិ មុសាវាទសាមញ្ញតោ វុត្តំ។ **អាណត្តេហី**តិ សម្មតេន អាណត្តេហិ។ **អាណត្តេនា**តិ សាមិកេហិ អាណត្តេន។ **អបរស្ស ភាគំ ទេហី**តិ អសន្តំ បុគ្គលំ ទស្សេត្វា គហិតត្តា “**ភណ្ឌទេយ្យ**”ន្តិ វុត្តំ។ **អញ្ញេនា**តិ យថាវុត្តេហិ សម្មតាទីហិ ចតូហិ អញ្ញេន។ “**អបរម្បិ ភាគំ ទេហី**”តិ វុត្តេបិ សង្ឃសន្តកត្តា អមូលកមេវ គហិតន្តិ “**ឧទ្ធារេយេវ ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពោ**”តិ វុត្តំ។ **ឥតរេហិ ទីយមាន**ន្តិ សម្មតេន, តេន អាណត្តេន វា ទីយមានំ។ **ឯវំ គណ្ហតោ**តិ “អបរម្បិ ភាគំ ទេហី”តិ វត្វា វា កូដវស្សានិ គណេត្វា វា គណ្ហតោ។ **សុទិន្ន**ន្តិ ហេដ្ឋា សាមិកេន, តេន អាណត្តេន វា ទីយមានំ គិហិសន្តកំ “អបរស្ស ភាគំ ទេហី”តិ វត្វា គណ្ហតោ អបរស្ស អភាវតោ សាមិសន្តកមេវ ហោតីតិ ភណ្ឌទេយ្យំ ជាតំ។ ឥធ បន តេហិ ឯវំ ទីយមានំ “អបរម្បិ ភាគំ ទេហីតិ វត្វា វា កូដវស្សានិ គណេត្វា វា គណ្ហតោ ទេហី”តិ វុត្តត្តា អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិមត្តំ ឋបេត្វា នេវ បារាជិកំ ន ភណ្ឌទេយ្យន្តិ សុទិន្នមេវ ហោតិ។

១៤២-៣. បរិក្ខារវត្ថូសុ វុត្តបរិក្ខារស្ស ហេដ្ឋា វុត្តភណ្ឌស្ស ច កោ វិសេសោ? យំ បរិភោគយោគ្គំ អាភរណាទិរូបំ អកត្វា យថាសភាវតោ ឋបិតំ, តំ **ភណ្ឌំ**។ យំ បន តថា កត្វា បរិភុញ្ជិតុំ អនុច្ឆវិកាការេន ឋបិតំ អាភរណាទិកំ, តំ **បរិក្ខារ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។

១៤៤-១៤៦. **សង្កាមេត្វា**តិ ឋិតដ្ឋានតោ អបនេត្វា។ **ថវិក**ន្តិ ឧបាហនត្ថវិកាទិ យំកិញ្ចិ ថវិកំ។ **អាហរាបេន្តេសុ ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ “គហិតេ អត្តមនោ ហោតី”តិ (មហាវ. ៣៥៦) វចនតោ អនត្តមនស្ស សន្តកំ គហិតម្បិ បុន ទាតព្ពមេវាតិ វុត្តំ។ “សម្មុខីភូតេហិ ភាជេតព្ព”ន្តិ (មហាវ. ៣៧៩) វចនតោ ភាជនីយភណ្ឌំ ឧបចារសីមដ្ឋានំយេវ បាបុណាតីតិ អាហ “**ឧបចារសីមាយំ ឋិតស្សេវ គហេតុំ វដ្ដតី**”តិ។

១៤៨-៩. “**ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ ឧភិន្នំ សាលយភាវេ សតិ ចោរស្ស វា សាមិកស្ស វា សម្បត្តស្ស កស្សចិ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ បំសុកូលសញ្ញាយ គហិតេ ភណ្ឌទេយ្យំ, ថេយ្យចិត្តេន បារាជិកន្តិ អត្ថោ។ **គាមេសូ**តិ គាមិកេសុ មនុស្សេសុ។ គាម-គ្គហណេន ហេត្ថ គាមដ្ឋា វុត្តា។ **វុដ្ឋហន្តេសូ**តិ គាមំ ឆឌ្ឌេត្វា បលាយន្តេសុ។ **បុន អាវសន្តេ ជនបទេ**តិ ជានបទិកេសុ បុន អាគន្ត្វា វសន្តេសុ។

អវិសេសេន វុត្តន្តិ “សឧស្សាហា វា និរុស្សាហា វា”តិ វិសេសំ អបរាមសិត្វា សាមញ្ញតោ វុត្តំ។ ន ហិ កតិបយានំ អនុស្សាហេ សតិ សង្ឃិកំ អសង្ឃិកំ ហោតីតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ **សឧស្សាហមត្តមេវ បមាណ**ន្តិ សាមិកានំ បរិច្ឆិន្នភាវតោ វុត្តំ។ **តតោ**តិ គណសន្តកតោ បុគ្គលសន្តកតោ វា។ **សេនាសនត្ថាយ និយមិត**ន្តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ, ចតូសុ បច្ចយេសុ យស្ស កស្សចិ អត្ថាយ និយមិតេបិ វុត្តនយមេវ។ **ឥស្សរវតាយា**តិ បរំ អាបុច្ឆិត្វា វា អនាបុច្ឆិត្វា វា ទាតព្ពកិច្ចំ នត្ថិ, អយមេវេត្ថ បមាណន្តិ ឯវំ អត្តនោ ឥស្សរភាវេន។ **អគ្ឃេន ការេតព្ពោ**តិ អគ្ឃានុរូបំ ទុក្កដេន ថុល្លច្ចយេន វា ការេតព្ពោ។ **ឥស្សរវតាយ បរិភុញ្ជតោ គីវា**តិ ន កេវលំ ឯត្ថេវ គីវា, ហេដ្ឋា កុលសង្គហត្ថាយ ឥស្សរវតាយ វា ទិន្នេបិ គីវាយេវ។ **សុខាទិតមេវា**តិ អន្តោវិហារេ និសីទិត្វា យណ្ឌិប្បហរណាទិវុត្តវិធានស្ស កតត្តា សុខាទិតំ។ សង្ឃិកញ្ហិ វេភង្គិយភណ្ឌំ អន្តោវិហារេ វា ពហិសីមាយ វា ហោតុ, ពហិសីមាយំ ឋិតេហិ អបលោកេត្វា ភាជេតុំ ន វដ្ដតិ, ឧភយត្ថ ឋិតម្បិ បន អន្តោសីមាយំ ឋិតេហិ អបលោកេត្វា ភាជេតុំ វដ្ដតិយេវ។ តេនេវ **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ “វិហារេយេវ និសីទិត្វា ឯវំ កតត្តា សុខាទិតន្តិ អាហា”តិ។ អយញ្ច អត្ថោ **វស្សូបនាយិកក្ខន្ធកដ្ឋកថាយំ** អាវិ ភវិស្សតិ។

១៥០. វុត្តវាទកវត្ថូសុ បាឡិយំ **យុគសាដក**ន្តិ សាដកយុគំ។ **តុល**ន្តិ បលសតំ។ **ទោណ**ន្តិ សោឡសនាឡិមត្តំ។ **បរិច្ឆេទំ បន កត្វា**តិ យត្តកំ ឥច្ឆិតំ, តត្តកំ អគ្ឃវសេន វា ចីវរាទិបច្ចយវសេន វា បរិច្ឆេទំ កត្វា។ **ឧបារម្ភា**តិ “ភទន្តា អបរិច្ឆេទំ កត្វា វទន្តី”តិ ឯវំ ទោសារោបនតោ។

១៥៣. **ឆាតជ្ឈត្ត**ន្តិ ជិឃច្ឆាទុក្ខេន បីឡិតអត្តសន្តានំ។ **ធនុក**ន្តិ ខុទ្ទកធនុកំ។ **ពទ្ធោ ហោតី**តិ តិរិយំ ពទ្ធោ ហោតិ។ **សុនខទដ្ឋ**ន្តិ សាមិកេហិ វិស្សជ្ជិតសុនខេន គហិតំ។ **យដ្ឋិយា សហ បាតេតី**តិ សូករស្ស

អាគមនតោ បុរេតរមេវ តត្ថ អពជ្ឈនត្ថាយ បាតេតិ។ **មទ្ទន្តោ គច្ឆតិ, ភណ្ឌទេយ្យ**ន្តិ ឯកសូករគ្ឃនកំ ភណ្ឌំ ទាតព្ពំ។ ន ហិ តេន មគ្គេន គច្ឆន្តា សព្ពេវ សូករា តេន បាសេន ពជ្ឈន្តិ, ឯកោយេវ បឋមតរំ គច្ឆន្តោ ពជ្ឈតិ, តស្មា ឯកសូករគ្ឃនកំ ភណ្ឌំ ទាតព្ពំ។ **បច្ឆា គច្ឆតី**តិ តេន កតបយោគេន អគន្ត្វា បច្ឆា សយមេវ គច្ឆតិ។ ហេដ្ឋា វុត្តេសុបិ ឦទិសេសុ ឋានេសុ ឯសេវ នយោ។ **ឧទ្ទរិត្វា ឆឌ្ឌេតី**តិ បុរេតរមេវ ឧទ្ទរិត្វា ឆឌ្ឌេតិ។ **វិហារ ភូមិយ**ន្តិ វិហារសាមន្តា អរញ្ញប្បទេសេ។ **រក្ខំ យាចិត្វា**តិ រាជរាជមហាមត្តាទីនំ សន្តិកំ គន្ត្វា អនុទ្ទិស្ស រក្ខំ យាចិត្វា។

កុមីនមុខន្តិ កុមីនស្ស អន្តោ មច្ឆានំ បវិសនមុខំ។ **កុម្តេ ខិបតិ, ភណ្ឌទេយ្យមេវា**តិ កុមីនស្ស អន្តោ បវិសិតព្ពានំ មច្ឆានំ អគ្ឃេន ភណ្ឌទេយ្យំ។

១៥៦. វិសតីសាទិវសេន បរិច្ឆិន្នា ភិក្ខូ ឯត្ថាតិ **បរិច្ឆិន្នភិក្ខុកំ**។ **ថេរាន**ន្តិ អាគន្តុកត្ថេរានំ ។ **តេសម្បី**តិ អាវាសិកភិក្ខូនម្បិ។ **បរិភោគត្ថាយា**តិ សង្ឃិកបរិភោគវសេន បរិភុញ្ជនត្ថាយ។ គហណេតិ បាឋសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **យត្ថា**តិ យស្មិំ អាវាសេ។ **អញ្ញេសំ អត្ថិភាវ**ន្តិ អញ្ញេសំ អាគន្តុកភិក្ខូនំ អត្ថិភាវំ។ **តត្ថា**តិ តាទិសេ អាវាសេ។ **ភាជេត្វា ខាទន្តី**តិ អាគន្តុកានម្បិ សម្បត្តានំ ភាជេត្វា ខាទន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **ចតូសុ បច្ចយេសុ សម្មា ឧបនេន្តី**តិ អម្ពផលាទីនិ វិក្កិណិត្វា ចីវរាទីសុ ចតូសុ បច្ចយេសុ សម្មា ឧបនេន្តិ។ **ចីវរត្ថាយ និយមេត្វា ទិន្នា**តិ “ឥមេសំ រុក្ខានំ ផលានិ វិក្កិណិត្វា ចីវរេសុយេវ ឧបនេតព្ពានិ, ន ភាជេត្វា ខាទិតព្ពានី”តិ ឯវំ និយមេត្វា ទិន្នា។ **តេសុបិ អាគន្តុកា អនិស្សរា**តិ បច្ចយបរិភោគត្ថាយ និយមេត្វា ទិន្នត្តា ភាជេត្វា ខាទិតុំ អនិស្សរា។

ន តេសុ...បេ.... ឋាតព្ពន្តិ ឯត្ថ អាគន្តុកេហិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ភាជេត្វា ខាទិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ **តេសំ កតិកាយ ឋាតព្ព**ន្តិ “ភាជេត្វា ន ខាទិតព្ព”ន្តិ វា “ឯត្តកេសុ រុក្ខេសុ ផលានិ គណ្ហិស្សាមា”តិ វា “ឯត្តកានិ ផលានិ គណ្ហិស្សាមា”តិ វា “ឯត្តកានំ ទិវសានំ អព្ភន្តរេ គណ្ហិស្សាមា”តិ វា “ន កិញ្ចិ គណ្ហិស្សាមា”តិ វា ឯវំ កតាយ អាវាសិកានំ កតិកាយ អាគន្តុកេហិ ឋាតព្ពំ។ មហាអដ្ឋកថាយំ “អនិស្សរា”តិ វចនេន ទីបិតោយេវ អត្ថោ មហាបច្ចរិយំ **“ចតុន្នំ បច្ចយាន”**ន្តិអាទិនា វិត្ថារេត្វា ទស្សិតោ។ **បរិភោគវសេនេវា**តិ ឯត្ថ **ឯវ**-សទ្ទោ អដ្ឋានប្បយុត្តោ។ បរិភោគវសេន តមេវ ភាជេត្វាតិ យោជេតព្ពំ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ វិហារេ រដ្ឋេ វា។ **សេនាសន បច្ចយ**ន្តិ សេនាសនញ្ច តទត្ថាយ និយមេត្វា ឋបិតញ្ច។

លាមកកោដិយាតិ លាមកំ អាទិំ កត្វា, លាមកសេនាសនតោ បដ្ឋាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេនាសនេបិ តិណាទីនិ លាមកកោដិយាវ វិស្សជ្ជេតព្ពានិ, សេនាសនបរិក្ខារាបិ លាមកកោដិយាវ វិស្សជ្ជេតព្ពា។ **មូលវត្ថុច្ឆេទំ បន កត្វា ន ឧបនេតព្ព**ន្តិ ឥមិនា កី វុត្តំ ហោតីតិ? **តីសុបិ គណ្ឋិបទេសុ** តាវ ឥទំ វុត្តំ “សព្ពានិ សេនាសនានិ ន វិស្សជ្ជេតព្ពានីតិ វុត្តំ ហោតី”តិ។ លាមកកោដិយា វិស្សជ្ជេន្តេហិបិ សេនាសនភូមិយោ ន វិស្សជ្ជេតព្ពាតិ អយមត្ថោ វុត្តោ ហោតីតិ នោ ខន្តិ, វីមំសិត្វា យំ រុច្ចតិ, តំ គហេតព្ពំ។

ធម្មសន្តកេន ពុទ្ធបូជំ កាតុំ, ពុទ្ធសន្តកេន វា ធម្មបូជំ កាតុំ វដ្ដតិ, ន វដ្ដតីតិ? “តថាគតស្ស ខោ ឯតំ វាសេដ្ឋ អធិវចនំ ធម្មកាយោ ឥតិបីតិ ច យោ ខោ, វក្កលិ, ធម្មំ បស្សតិ, សោ មំ បស្សតី”តិ (សំ. និ. ៣.៨៧) ច វចនតោ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ កេចិ បន “ឯវំ សន្តេ ‘យោ, ភិក្ខវេ, មំ ឧបដ្ឋហេយ្យ, សោ គិលានំ ឧបដ្ឋហេយ្យា’តិ វចនតោ ពុទ្ធសន្តកេន គិលានស្សបិ ភេសជ្ជំ កាតុំ យុត្តន្តិ អាបជ្ជេយ្យ, តស្មា ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ អការណំ។ ន ហិ “យោ, ភិក្ខវេ, មំ ឧបដ្ឋហេយ្យ, សោ គិលានំ ឧបដ្ឋហេយ្យា”តិ ឥមិនា អត្តនោ ច គិលានស្ស ច ឯកសទិសតា តទុបដ្ឋានស្ស វា សមផលតា វុត្តា។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ “យោ មំ ឱវាទានុសាសនីករណេន ឧបដ្ឋហេយ្យ, សោ គិលានំ ឧបដ្ឋហេយ្យ, មម ឱវាទករណេន គិលានោ ឧបដ្ឋាតព្ពោ”តិ។ ភគវតោ ច គិលានស្ស ច ឧបដ្ឋានំ ឯកសទិសន្តិ ឯវំ បនេត្ថ អត្ថោ ន គហេតព្ពោ។ តស្មា “យោ វោ, អានន្ទ, មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា”តិ វចនតោ “អហញ្ច បនិទានិ ឯកោ ឱវទាមិ អនុសាសាមិ, មយិ បរិនិព្ពុតេ ឥមានិ ចតុរាសីតិ ពុទ្ធសហស្សានិ តុម្ហេ ឱវទិស្សន្តិ អនុសាសិស្សន្តី”តិ វុត្តត្តា ច ពហុស្សុតំ ភិក្ខុំ បសំសន្តេន ច “យោ ពហុស្សុតោ, ន សោ តុម្ហាកំ សាវកោ នាម, ពុទ្ធោ នាម ឯស ចុន្ទា”តិ វុត្តត្តា ធម្មគរុកត្តា ច តថាគតស្ស បុព្ពនយោ ឯវ បសត្ថតរោតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។

បណ្ណំ អារោបេត្វាតិ “ឯត្តកេហេវ រុក្ខេហិ ឯត្តកមេវ គហេតព្ព”ន្តិ បណ្ណំ អារោបេត្វា, លិខិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **និមិត្តសញ្ញំ កត្វា**តិ សង្កេតំ កត្វា។ **ទារកា**តិ តេសំ បុត្តនត្តាទយោ ទារកា។ អញ្ញេបិ យេ កេចិ គោបកា ហោន្តិ, តេ សព្ពេបិ វុត្តា។ សព្ពត្ថាបិ គិហីនំ គោបកទានេ យត្តកំ គោបកា ទេន្តិ, តត្តកំ គហេតព្ពំ។ សង្ឃិកេ បន យថាបរិច្ឆេទមេវ គហេតព្ពន្តិ ទីបិតត្តា **“អត្ថតោ ឯក”**ន្តិ វុត្តំ។

តតោតិ យថាវុត្តឧបោសថាគារាទិករណត្ថាយ ឋបិតទារុសម្ភារតោ។ **អាបុច្ឆិត្វា**តិ ការកសង្ឃំ អាបុច្ឆិត្វា។ **តំ សព្ពម្បិ អាហរិត្វា**តិ អនាបុច្ឆិត្វាបិ តាវកាលិកំ អាហរិត្វា។ **អាហរាបេន្តោ**តិ ឯត្ថ អនាហរាបេន្តោបិ ទាតព្ព មេវ។ **អយមេវ ភិក្ខុ ឥស្សរោ**តិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ បាបុណនដ្ឋានំ, តតោយេវ សេនាសនតោ តស្ស ទាតព្ពំ, ន ច សោ តតោ ឧដ្ឋាបេតព្ពោតិ វុត្តំ ហោតិ។

“**ឧទកបូជ**ន្តិ ចេតិយដ្ឋានេសុ សិញ្ចន”ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **វត្តសីសេនា**តិ កេវលំ សទ្ធាយ, ន វេតនាទិ អត្ថាយ។ **សវត្ថុក**ន្តិ សហ ភូមិយា។ **តិណមត្តំ បន ទាតព្ព**ន្តិ កស្មា វុត្តំ, កឹ តំ គរុភណ្ឌំ ន ហោតីតិ? ន ហោតិ។ អរក្ខិតអគោបិតដ្ឋានេ ហិ វិនស្សកភាវេន ឋិតំ គរុភណ្ឌំ ន ហោតិ, តស្មា តាទិសំ សន្ធាយ “តិណមត្តំ បន ទាតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ **ជគ្គិត្វា**តិ សំវច្ឆរេ សំវច្ឆរេ ជគ្គិត្វា។

កុដ្ដន្តិ គេហភិត្តឹ។ **បាការ**ន្តិ បរិក្ខេបបាការំ។ **តតោ**តិ ឆឌ្ឌិតវិហារតោ។ **តតោ អាហរិត្វា សេនាសនំ កតំ ហោតី**តិ សាមន្តគាមវាសីហិ ភិក្ខូហិ ឆឌ្ឌិតវិហារតោ ទារុសម្ភារាទី អាហរិត្វា សេនាសនំ កតំ ហោតិ។

១៥៧. **ចតុភាគឧទកសម្ភិន្នេ**តិ ចតុត្ថភាគេន ឧទកេន សម្ភិន្នេ។ **ឱទនភាជនីយវត្ថុស្មិ**ន្តិ “ទេហិ អប រស្ស ភាគ”ន្តិ អាគតវត្ថុស្មឹ។

១៥៨. អយ្យា អត្តនា កាតុំ យុត្តម្បិ ន ករោន្តិ, អតិវិយ ថទ្ធាតិ បសាទំ ភិន្ទិត្វា ចិត្តេន កុប្បន្តិ, តស្មា “**បសាទានុរក្ខណត្ថាយា**”តិ វុត្តំ។ **ឥទ្ធឹ បដិសំហរី**តិ ឥទ្ធឹ វិស្សជ្ជេសិ។ **សកដ្ឋានេយេវ អដ្ឋាសី**តិ ឥទ្ធិយា វិស្សជ្ជិតត្តា ឯវ “បាសាទោ បុន អាគច្ឆតូ”តិ អនធិដ្ឋិតេបិ សយមេវ អាគន្ត្វា សកដ្ឋានេយេវ អដ្ឋាសិ។ “យាវ ទារកា បាសាទំ អារោហន្តិ, តាវ បាសាទោ តេសំ សន្តិកេ ហោតូ”តិ បុព្ពេ អធិដ្ឋិតត្តា ឯវ ច កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា អធិដ្ឋិតេន តតោ បរំ ឥទ្ធិ វិស្សជ្ជិតា នាម ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ “ថេរោ ឥទ្ធឹ បដិសំហរី”តិ។ យស្មា តេ ទារកា ឯវំ គហេត្វា គតានំ សន្តកា ន ហោន្តិ, យស្មា ច ឥទ្ធិវិសេន បយោគេន ថេរេន តេ អានីតា នាម ន ហោន្តិ, តស្មា ថេរោ ឯវមកាសីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវាហ “**វោហារវសេនា**”តិអាទិ។ អត្តនោ បកតិវណ្ណំ អវិជហិត្វា ពហិទ្ធា ហត្ថិអាទិ ទស្សនំ “ឯកោបិ ហុត្វា ពហុធា ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.២៣៨; ម. និ. ១.១៤៧; សំ. និ. ៥.៨៤២) អាគតញ្ច អធិ ដ្ឋានវសេន និប្ផន្នត្តា **អធិដ្ឋានិទ្ធិ** នាម។ “សោ បកតិវណ្ណំ វិជហិត្វា កុមារកវណ្ណំ វា ទស្សេតិ នាគវណ្ណំ វា…បេ… វិវិធម្បិ សេនាព្យូហំ ទស្សេតី”តិ (បដិ. ម. ៣.១៣) ឯវំ អាគតា ឥទ្ធិ បកតិវណ្ណវិជហនវិការវសេន បវត្តត្តា **វិកុព្ពនិទ្ធិ** នាម។ អត្តានំ អទស្សេត្វា ពហិទ្ធា ហត្ថិអាទិទស្សនម្បិ ឯត្ថេវ សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ បកតិវណ្ណវិជហនញ្ហិ នាម អត្តនោ បកតិរូបស្ស អញ្ញេសំ អទស្សនំ, ន សព្ពេន សព្ពំ តស្ស និរោធនំ។ ឯវញ្ច កត្វា “អត្តានំ អទស្សេ ត្វា ពហិទ្ធា ហត្ថិអាទិទស្សនម្បិ ឯត្ថេវ សង្គហិត”ន្តិ ឥទំ “បកតិវណ្ណំ វិជហិត្វា”តិ វុត្តមូលបទេន ន វិរុជ្ឈតិ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

ទុតិយបារាជិកវណ្ណនា សមត្តា។

អនុសាសនីកថាវណ្ណនា

បរាជិតកិលេសេនាតិ សន្តានេ បុន អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនេន ចតូហិ មគ្គញាណេហិ សហ វាសនាយ សមុច្ឆិន្នសព្ពកិលេសេន។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ សាសនេ។ តេន សិក្ខាបទេន សមំ អញ្ញំ អនេកនយវោកិណ្ណំ គម្ភីរត្ថ វិនិច្ឆយំ កិញ្ចិ សិក្ខាបទំ ន វិជ្ជតីតិ យោជេតព្ពំ។ អត្ថោ ច វិនិច្ឆយោ ច អត្ថវិនិច្ឆយា, គម្ភីរា អត្ថវិនិច្ឆយា អស្សាតិ **គម្ភីរត្ថវិនិច្ឆយំ**។ **វត្ថុម្ហិ ឱតិណ្ណេ**តិ ចោទនាវត្ថុម្ហិ សង្ឃមជ្ឈំ ឱតិណ្ណេ, ឯកេន ឯកស្មឹ ចោទិតេ, សយមេវ វា អាគន្ត្វា អត្តនោ កតវីតិក្កមេ អារោចិតេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯត្ថា**តិ ឱតិណ្ណេ វត្ថុម្ហិ។

វិនិច្ឆយំ ករោន្តេន សហសា “បារាជិក”ន្តិ អវត្វា យំ កត្តព្ពំ, តំ ទស្សេតុំ “**បាឡិ**”ន្តិអាទិមាហ។ **វិនិច្ឆយោ**តិ បារាជិកាបត្តិវិនិច្ឆយោ។ **អវត្វាវា**តិ “ត្វំ បារាជិកំ អាបន្នោ”តិ អវត្វាវ។ **កប្បិយេបិ ច វត្ថុស្មិ**ន្តិ អវត្វាបិ គណ្ហិតុំ កប្បិយេ មាតុបិតុសន្តកេបិ វត្ថុស្មឹ។ **លហុវត្តិនោ**តិ ថេយ្យចិត្តុប្បាទេន លហុបរិវត្តិនោ។ **អាសីវិស**ន្តិ សីឃមេវ សកលសរីរេ ផរណសមត្ថវិសំ។

អនុសាសនីកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បារាជិកកណ្ឌដ្ឋកថាយ បឋមភាគវណ្ណនា សមត្តា។

៣. តតិយបារាជិកំ

តីហីតិ កាយវចីមនោទ្វារេហិ។ **វិភាវិត**ន្តិ បកាសិតំ, ទេសិតំ បញ្ញត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

បឋមបញ្ញត្តិនិទានវណ្ណនា

១៦២. តិក្ខត្តុំ បាការបរិក្ខេបវឌ្ឍនេនាតិ តិក្ខត្តុំ បាការបរិក្ខេបេន នគរភូមិយា វឌ្ឍនេន។ **វិសាលីភូតត្តា**តិ គាវុតន្តរំ គាវុតន្តរំ បុថុភូតត្តា។ ពារាណសិរញ្ញោ កិរ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៦; ខុ. បា. អដ្ឋ. ៦. រតនសុត្តវណ្ណនា) អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ គព្ភោ សណ្ឋាសិ, សា ញត្វា រញ្ញោ និវេទេសិ, រាជា គព្ភបរិហារំ អទាសិ។ សា សម្មា បរិហរិយមានា គព្ភបរិបាកកាលេ វិជាយនឃរំ បាវិសិ។ បុញ្ញវន្តីនំ បច្ចូសសមយេ គព្ភវុដ្ឋានំ ហោតិ, សា ច តាសំ អញ្ញតរា, តេន បច្ចូសសមយេ អលត្តកបដលពន្ធុជីវកបុប្ផសទិសំ មំសបេសឹ វិជាយិ។ តតោ "អញ្ញា ទេវិយោ សុវណ្ណពិម្ពសទិសេ បុត្តេ វិជាយន្តិ, អគ្គមហេសី មំសបេសិន្តិ រញ្ញោ បុរតោ មម អវណ្ណោ ឧប្បជ្ជេយ្យា"តិ ចិន្តេត្វា តេន អវណ្ណភយេន តំ មំសបេសឹ ឯកស្មឹ ភាជនេ បក្ខិបិត្វា បដិកុជ្ជិត្វា រាជមុទ្ទិកាយ លញ្ឆេត្វា គង្គាយ សោតេ បក្ខិបាបេសិ។ មនុស្សេហិ ឆឌ្ឌិតមត្តេ ទេវតា អារក្ខំ សំវិទហឹសុ។ សុវណ្ណបដ្ដិកញ្ចេត្ថ ជាតិហិង្គុលកេន "ពារាណសិរញ្ញោ អគ្គមហេសិយា បជា"តិ លិខិត្វា ពន្ធឹសុ។ តតោ តំ ភាជនំ ឩមិភយាទីហិ អនុបទ្ទុតំ គង្គាសោតេន បាយាសិ។

តេន ច សមយេន អញ្ញតរោ តាបសោ គោបាលកកុលំ និស្សាយ គង្គាតីរេ វិហរតិ។ សោ បាតោវ គង្គំ ឱតិណ្ណោ តំ ភាជនំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា បំសុកូលសញ្ញាយ អគ្គហេសិ។ អថេត្ថ តំ អក្ខរបដ្ដិកំ រាជមុទ្ទិកាលញ្ឆនញ្ច ទិស្វា មុញ្ចិត្វា តំ មំសបេសឹ អទ្ទស។ ទិស្វានស្ស ឯតទហោសិ "សិយា គព្ភោ, តថា ហិស្ស ទុគ្គន្ធបូតិភាវោ នត្ថី"តិ។ ឧទកប្បវាហេនាគតស្សាបិ ហិ ឧស្មា ន វិគច្ឆតិ, ឧស្មា ច នាម ព្លទិសាយ សវិញ្ញាណកតាយ ភវេយ្យាតិ "សិយា គព្ភោ"តិ ចិន្តេសិ។ បុញ្ញវន្តតាយ បន ទុគ្គន្ធំ នាហោសិ សឧសុមគតាយ បូតិភាវោ ច។ ឯវំ បន ចិន្តេត្វា អស្សមំ នេត្វា នំ សុទ្ធេ ឱកាសេ បបេសិ។ អថ អឌ្ឍមាសច្ចយេន ទ្វេ មំសបេសិយោ អហេសុំ។ តាបសោ ទិស្វា សាធុកតរំ ឋបេសិ។ តតោ បុន អឌ្ឍមាសច្ចយេន ឯកមេកិស្សា បេសិយា ហត្ថបាទសីសានមត្ថាយ បញ្ច បញ្ច បិឡកា ឧដ្ឋហឹសុ។ អថ តតោ អឌ្ឍមាសច្ចយេន ឯកា មំសបេសិ សុវណ្ណពិម្ពសទិសោ ទារកោ, ឯកា ទារិកា អហោសិ។ តេសុ តាបសស្ស បុត្តសិនេហោ ឧប្បជ្ជិ, ទារកានំ បុញ្ញបនិស្សយតោ អង្គុដ្ឋកតោ ចស្ស ខីរំ និព្ពត្តិ។ តតោ បភុតិ ច ខីរភត្តំ អលភិត្ថ។ តាបសោ ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា ខីរំ ទារកានំ មុខេ អាសិញ្ចតិ។ តេសំ បន យំ យំ ឧទរំ បវិសតិ, តំ សព្ពំ មណិភាជនគតំ វិយ ទិស្សតិ។ ចវិមភាវេ ពោធិសត្តេ កុច្ឆិគតេ ពោធិសត្តមាតុ វិយ ឧទរច្ឆវិយា អច្ឆវិប្បសន្នតាយ ឯវំ តេ និច្ឆវី អហេសុំ។ អបរេ អាហុ "សិព្វិត្វា ឋបិតា វិយ នេសំ អញ្ញមញ្ញំ លីនា ឆវិ អហោសី"តិ។ ឯវំ តេ និច្ឆវិតាយ វា លីនច្ឆវិតាយ វា **"លិច្ឆវី"**តិ បញ្ញាយឹសុ។

តាបសោ ទារកេ បោសេន្តោ ឧស្សូរេ គាមំ ភិក្ខាយ បវិសតិ, អតិទិវា បដិក្កមតិ។ តស្ស តំ ព្យាបារំ ញត្វា គោបាលកា អាហំសុ – "ភន្តេ, បព្ពជិតានំ ទារកបោសនំ បលិពោធោ, អម្ហាកំ ទារកេ ទេថ, មយំ បោសេស្សាម, តុម្ហេ អត្តនោ កម្មំ ករោថា"តិ។ តាបសោ "សាធូ"តិ បដិស្សុណិ។ គោបាលកា ទុតិយទិវសេ មគ្គំ សមំ កត្វា បុប្ផេហិ ឱកិរិត្វា ធជបដាកា ឧស្សាបេត្វា តូរិយេហិ វជ្ជមានេហិ អស្សមំ អាគតា។ តាបសោ "មហាបុញ្ញា ទារកា, អប្បមាទេនេវ វឌ្ឍេថ, វឌ្ឍេត្វា អញ្ញមញ្ញំ អាវាហំ ករោថ, បញ្ចគោរសេន រាជានំ តោសេត្វា ភូមិភាគំ គហេត្វា នគរំ មាបេថ, តត្ថ កុមារំ អភិសិញ្ចថា"តិ វត្វា ទារកេ អទាសិ។ តេ "សាធូ"តិ បដិស្សុណិត្វា ទារកេ នេត្វា បោសេសុំ។ ទារកា វុឌ្ឍិមន្វាយ កីឡន្តា វិវាទដ្ឋានេសុ អញ្ញេ គោបាលកទារកេ ហត្ថេនបិ បាទេនបិ បហរន្តិ, តេ រោទន្តិ។ "កិស្ស រោទថា"តិ ច មាតាបិតូហិ វុត្តា "ឥមេ និម្មាតាបិតិកា តាបសបោសិតា អម្ហេ អតីវ បហរន្តី"តិ វទន្តិ។ តតោ នេសំ បោសកមាតាបិតរោបិ "ឥមេ ទារកា អញ្ញេ ទារកេ វិហេសេន្តិ ទុក្ខាបេន្តិ, ន ឥមេ សង្គហេតព្ពា, វជ្ជេតព្ពា ឥមេ"តិ អាហំសុ។ តតោ បភុតិ កិរ សោ បទេសោ **"វជ្ជី"**តិ វុច្ចតិ យោជនសតបរិមាណេន។

អថ តំ បទេសំ គោបាលកា រាជានំ តោសេត្វា អគ្គហេសុំ។ តត្ថ ច នគរំ មាបេត្វា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកំ កុមារំ អភិសិញ្ចិត្វា រាជានំ អកំសុ។ វជ្ជសម្បត្តិទាយកស្ស កម្មស្ស កតត្តា អសម្ភិន្នេ ឯវ រាជកុលេ ឧប្បន្នត្តា ច រាជកុមារស្ស បុញ្ញានុភាវសញ្ចោទិតា ទេវតាធិគ្គហិតា អកំសូតិ កេចិ។ ទារកស្ស ទារិកាយ សទ្ធឹ វារេយ្យំ កត្វា កតិកំ អកំសុ "ពាហិរតោ ទារិកា ន អានេតព្ពា, ឥតោ ទារិកា ន កស្សចិ ទាតព្ពា"តិ។ តេសំ បឋមសំវាសេន ទ្វេ ទារកា ជាតា ធីតា ច បុត្តោ ច។ ឯវំ សោឡសក្ខត្តុំ ទ្វេ ទ្វេ ជាតា។ តតោ តេសំ ទារកានំ យថាក្កមំ វឌ្ឍន្តានំ

អារាមុយ្យានទិវាសង្ហានបរិវារសម្បត្តិ គហេតុំ អប្បហោន្តំ នគរំ តិក្ខត្តុំ គាវុតន្តរេន គាវុតន្តរេន បរិក្ខិបឹសុ។ តស្ស បុនប្បុនំ វិសាលីកតត្តា **"វេសាលី"**ត្វេវ នាមំ ជាតំ។ តេន វុត្តំ – "តិក្ខត្តុំ បាការបរិក្ខេបវឌ្ឍនេន វិសាលីភូតត្តា វេសាលីតិ វុច្ចតី"តិ។

ឥទម្បិ ច នគរន្តិ ន កេវលំ រាជគហសាវត្ថិយោ យេវាតិ ទស្សេតិ។ **តត្ថ មហាវនំ នាមា**តិអាទិ មជ្ឈិមភាណកសំយុត្តភាណកានំ សមានដ្ឋកថា។ **មជ្ឈិមដ្ឋកថាយញ្ហិ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៦) សំយុត្តដ្ឋកថាយញ្ច** (សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.៩៨៤-៩៨៥) ឥមិនាវ នយេន វុត្តំ។ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣៥៩) បន **"មហាវនេ**តិ ពហិនគរេ ហិមវន្តេន សទ្ធឹ ឯកាពទ្ធំ ហុត្វា ឋិតំ សយំជាតំ វនំ អត្ថិ, យំ មហន្តភាវេនេវ មហាវនន្តិ វុច្ចតិ, តស្មិំ មហាវនេ។ **កូដាគារសាលាយ**ន្តិ តស្មិំ វនសណ្ឌេ សង្ឃារាមំ បតិដ្ឋាបេសុំ។ តត្ថ កណ្ណិកំ យោជេត្វា ថម្ភានំ ឧបរិ កូដាគារសាលាសង្ខេបេន ទេវវិមានសទិសំ បាសាទំ អកំសុ, តំ ឧបាទាយ សកលោបិ សង្ឃារាមោ កូដាគារសាលាតិ បញ្ញាយិត្ថា"តិ វុត្តំ។ វនមជ្ឈេ កតត្តា **"វនំ និស្សាយា"**តិ វុត្តំ។ **អារាមេ**តិ សង្ឃារាមេ។ **ហំសវដ្ដកច្ឆទនេនា**តិ ហំសវដ្ដកបដិច្ឆន្នេន, ហំសមណ្ឌលាការេនាតិ អត្ថោ។

អនេកបរិយាយេនាតិ ឯត្ថ **បរិយាយ**-សទ្ទោ ការណវចនោតិ អាហ **"អនេកេហិ ការណេហី"**តិ, អយំ កាយោ អវិញ្ញាណកោបិ សវិញ្ញាណកោបិ ឯវម្បិ អសុភោ ឯវម្បិ អសុភោតិ នានាវិធេហិ ការណេហីតិ អត្ថោ។ **អសុភាការសន្ទស្សនប្បវត្ត**ន្តិ កេសាទិវសេន តត្ថាបិ វណ្ណាទិតោ អសុភាការស្ស សព្ពសោ ទស្សនវសេន បវត្តំ។ **កាយវិច្ឆន្ទនិយកថ**ន្តិ អត្តនោ បរស្ស ចករជកាយេ វិច្ឆន្ទនុប្បាទនកថំ។ **មុត្តំ វា**តិអាទិនា ព្យតិរេកមុខេន កាយស្ស អមនុញ្ញតំ ទស្សេតិ។ តត្ថ អាទិតោ តីហិ បទេហិ អទស្សនីយតាយ អសារកតាយ មជ្ឈេ ចតូហិ ទុគ្គន្ធតាយ, អន្តេ ឯកេន លេសមត្តេនបិ មនុញ្ញតាភាវមស្ស ទស្សេតិ។ **អថ ខោ**តិអាទិនា អន្វយតោ សរូបេនេវ អមនុញ្ញតាយ ទស្សនំ។ **ឆន្ទោ**តិ ទុព្ពលរាគោ។ **រាគោ**តិ ពលវរាគោ។ "កេសា លោមាទី"តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិភាគេន ទស្សេតុំ **"យេបិ ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **អសុភា**តិ អាគន្តុកេន សុភាការេន វិរហិតត្តា អសុភា។ **អសុចិនោ**តិ អត្តនោ សភាវេនេវ អសុចិនោ។ **បដិកូលា**តិ នាគរិកស្ស អសុចិកដ្ឋានំ វិយ ជិគុច្ឆនីយត្តា បដិកូលា។

កេសា នាមេតេ វណ្ណតោបិ បដិកូលា, សណ្ឋានតោបិ គន្ធតោបិ អាសយតោបិ ឱកាសតោបិ បដិកូលាតិ ទស្សេន្តោ **"សោ ច នេសំ...បេ.... បញ្ចហិ ការណេហិ វេទិតព្ពោ"**តិ អាហ។ មនុញ្ញេបិ (វិសុទ្ធិ. ១.៣៨៣; វិភ. អដ្ឋ. ៣៥៦) ហិ យាគុបត្តេ វា ភត្តបត្តេ វា កេសវណ្ណំ កិញ្ចិ ទិស្វា "កេសមិស្សកមិទំ, ហរថ ន"ន្តិ ជិគុច្ឆន្តិ, ឯវំ កេសា **វណ្ណតោ** បដិកូលា។ រត្តិំ បរិភុញ្ជន្តាបិ កេសសណ្ឋានំ អក្កវាកំ វា មកចិវាកំ វា ឆុបិត្វា តថេវ ជិគុច្ឆន្តិ, ឯវំ **សណ្ឋានតោ**បិ បដិកូលា។ តេលមក្ខនបុប្ផធូបាទិសង្ខារវិរហិតានញ្ច កេសានំ គន្ធោ បរមជេគុច្ឆោ ហោតិ, តតោ ជេគុច្ឆតរោ អគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តានំ។ កេសា ហិ វណ្ណសណ្ឋានតោ អប្បដិកូលាបិ សិយុំ, គន្ធេន បន បដិកូលាយេវ។ យថា ហិ ទហរស្ស កុមារកស្ស វច្ចំ វណ្ណតោ ហលិទ្ទិវណ្ណំ, សណ្ឋានតោបិ ហលិទ្ទិបិណ្ឌសណ្ឋានំ, សង្ការដ្ឋានេ ឆឌ្ឌិតញ្ច ឧទ្ធុមាតកកាឡសុនខសរីរំ វណ្ណតោ តាលបក្កវណ្ណំ, សណ្ឋានតោ វដ្ដេត្វា វិស្សដ្ឋមុទិង្គសណ្ឋានំ, ទាឋាបិស្ស សុមនមកុឡសទិសាតិ ឧភយម្បិ វណ្ណសណ្ឋានតោ សិយា អប្បដិកូលំ, គន្ធេន បន បដិកូលមេវ, ឯវំ កេសាបិ សិយុំ វណ្ណសណ្ឋានតោ អប្បដិកូលា, **គន្ធេន** បន បដិកូលាយេវាតិ។

យថា បន អសុចិដ្ឋានេ គាមនិស្សន្ទេន ជាតានិ សូបេយ្យបណ្ណានិ នាគរិកមនុស្សានំ ជេគុច្ឆានិ ហោន្តិ អបរិភោគានិ, ឯវំ កេសាបិ បុព្ពលោហិតមុត្តករីសបិត្តសេម្ហាទិនិស្សន្ទេន ជាតត្តា ជេគុច្ឆាតិ ឥទំ តេសំ **អាសយតោ** បាដិកុល្យំ។ ឥមេ ច កេសា នាម គូថរាសិម្ហិ ឧដ្ឋិតកណ្ណកំ វិយ ឯកតឹសកោដ្ឋាសរាសិម្ហិ ជាតា, តេ សុសានសង្ការដ្ឋានាទីសុ ជាតសាកំ វិយ បរិខាទីសុ ជាតកមលកុវលយាទិបុប្ផំ វិយ ច អសុចិដ្ឋានេ ជាតត្តា បរមជេគុច្ឆាតិ ឥទំ តេសំ **ឱកាសតោ** បាដិកុល្យំ។ យថា ច កេសានំ, ឯវំ សព្ពកោដ្ឋាសានញ្ច វណ្ណសណ្ឋានគន្ធាសយោកាសវសេន បញ្ចធា បដិកូលតា វេទិតព្ពាតិ អាហ **"ឯវំ លោមាទីន"**ន្តិ។ **បញ្ចបញ្ចប្បភេទេនា**តិ ឯត្ថ ពាហិរត្ថសមាសោ ទដ្ឋព្ពោ បញ្ច បញ្ច បភេទា ឯតស្សាតិ បញ្ចបញ្ចប្បភេទោតិ។

សំវណ្ណេន្តោតិ វិត្ថារេន្តោ។ **អសុភាយា**តិ អសុភមាតិកាយ។ **ផាតិកម្ម**ន្តិ ពហុលីការោ។ **បញ្ចង្គវិប្បហីនំ បញ្ចង្គសមន្នាគត**ន្តិ ឯត្ថ កាមច្ឆន្ទោ ព្យាបាទោ ថិនមិទ្ធំ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ វិចិកិច្ឆាតិ ឥមេសំ បញ្ចន្នំ នីវរណានំ បហានវសេន បញ្ចង្គវិប្បហីនតា វេទិតព្ពា។ ន ហិ ឯតេសុ អប្បហីនេសុ ឈានំ ឧប្បជ្ជតិ, តេនស្សេតានិ បហានង្គានីតិ វុច្ចន្តិ។ កិញ្ចាបិ ហិ ឈានក្ខណេ អញ្ញេបិ អកុសលា ធម្មា បហីយន្តិ, តថាបិ ឯតានេវ វិសេសេន ឈានន្តរាយករានិ។ កាមច្ឆន្ទេន ហិ នានាវិសយបលោភិតំ ចិត្តំ ន ឯកត្តារម្មណេ សមាធិយតិ, កាមច្ឆន្ទាភិភូតំ វា ចិត្តំ ន កាមធាតុប្បហានាយ បដិបទំ បដិបជ្ជតិ, ព្យាបាទេន ច អារម្មណេ បដិហញ្ញមានំ ន និរន្តរំ បវត្តតិ, ថិនមិទ្ធាភិភូតំ អកម្មញ្ញំ ហោតិ, ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចបរេតំ អវូបសន្តមេវ ហុត្វា បរិព្ភមតិ, វិចិកិច្ឆា

យ ឧបហតំ ឈានាធិគមសាធិកំ បដិបទំ នារោហតិ។ ឥតិ វិសេសេន ឈានន្តរាយករត្តា ឯតានេវ បហានង្គានីតិ វុត្តានិ។

យស្មា បន វិតក្កោ អារម្មណេ ចិត្តំ អភិនិរោបេតិ, វិចារោ អនុប្បពន្ធតិ, តេហិ អវិក្ខេបាយ សម្បាទិតបយោគស្ស ចេតសោ បយោគសម្បត្តិសម្ភវា បីតិ បីននំ, សុខញ្ច ឧបព្រូហនំ ករោតិ, អថ នំ ស សម្បយុត្តធម្មំ ឯតេហិ អភិនិរោបនានុពន្ធនបីននឧបព្រូហនេហិ អនុគ្គហិតា ឯកគ្គតា ឯកត្តារម្មណេ សមំ សម្មា អាធិយតិ, តស្មា វិតក្កោ វិចារោ បីតិ សុខំ ចិត្តេកគ្គតាតិ ឥមេសំ បញ្ចន្នំ ឧប្បត្តិវសេន បញ្ចង្គសមន្នាគតតា វេទិតព្ពា។ ឧប្បន្នេសុ ហិ ឯតេសុ បញ្ចសុ ឈានំ ឧប្បន្នំ នាម ហោតិ, តេនស្ស ឯតានិ បញ្ចសមន្នាគតង្គានីតិ វុច្ចន្តិ។ តស្មា ន ឯតេហិ សមន្នាគតំ អញ្ញទេវ ឈានំ នាម អត្ថីតិ គហេតព្ពំ។ យថា បន អង្គមត្តវសេនេវ ចតុរង្គិនី សេនា, បញ្ចង្គិកំ តូរិយំ អដ្ឋង្គិកោ ច មគ្គោតិ វុច្ចតិ, ឯវមិទម្បិ អង្គមត្តវសេនេវ “បញ្ចង្គិក”ន្តិ វា “បញ្ចង្គសមន្នាគត”ន្តិ វា វុច្ចតីតិ វេទិតព្ពំ។

ឯតានិ ច បញ្ចង្គានិ កិញ្ចាបិ ឧបចារក្ខណេបិ អត្ថិ, អថ ខោ ឧបចារេ បកតិចិត្តតោ ពលវតរានិ, ឥធ បន ឧបចារតោបិ ពលវតរានិ រូបាវចរលក្ខណប្បត្តានិ។ ឯត្ថ ហិ វិតក្កោ សុវិសទេន អាការេន អារម្មណេ ចិត្តំ អភិនិរោបយមានោ ឧប្បជ្ជតិ, វិចារោ អតិវិយ អារម្មណំ អនុមជ្ជមានោ, បីតិសុខំ សព្ពាវន្តម្បិ កាយំ ផរមានំ។ តេនេវ វុត្តំ “នាស្ស កិញ្ចិ សព្ពាវតោ កាយស្ស វិវេកជេន បីតិសុខេន អប្ផុដំ ហោតី”តិ។ ចិត្តេកគ្គតាបិ ហេដ្ឋិមម្ហិ សមុគ្គបដលេ ឧបរិមំ សមុគ្គបដលំ វិយ អារម្មណេ សុផុសិតា ហុត្វា ឧប្បជ្ជតិ។ អយមេតេសំ ឥតរេហិ វិសេសោ, តស្មា “បញ្ចង្គសមន្នាគត”ន្តិ អប្បនាឈានមេវ វិសេសេត្វា វុត្តំ។

តិវិធកល្យាណំ ទសលក្ខណសម្បន្នន្តិ ឯត្ថ បន ឈានស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានវសេន តិវិធកល្យាណតា, តេសំយេវ អាទិមជ្ឈបរិយោសានានំ លក្ខណវសេន ទសលក្ខណសម្បន្នតា វេទិតព្ពា។ វិត្ថារនយំ បនេត្ថ សយមេវ បកាសយិស្សតិ។ កិលេសចោរេហិ អនភិភវនីយត្តា ឈានំ **“ចិត្តមញ្ជូស”**ន្តិ វុត្តំ។ **និស្សាយា**តិ បាទកំ កត្វា។

ទសលក្ខណវិភាវនេនេវ តិវិធកល្យាណតាបិ វិភាវិតា ហោតីតិ ទសលក្ខណំ តាវ ទស្សេន្តោ **“តត្រិមានី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បារិបន្ថិកតោ ចិត្តវិសុទ្ធី**តិអាទីនំ បទានំ អត្ថោ “តត្រាយំ បាឡី”តិអាទិនា វុត្តបាឡិវណ្ណនាយមេវ អាវិ ភវិស្សតិ។ **តត្រា**តិ តស្មិំ ទសលក្ខណវិភាវនេ។ **បដិបទាវិសុទ្ធី**តិ បដិបជ្ជតិ ឈានំ ឯតាយាតិ បដិបទា, គោត្រភុបរិយោសានោ បុព្ពភាគិយោ ភាវនានយោ។ បរិបន្ថតោ វិសុជ្ឈនំ វិសុទ្ធិ, បដិបទាយ វិសុទ្ធិ បដិបទាវិសុទ្ធិ។ សា បនាយំ យស្មា ឈានស្ស ឧប្បាទក្ខណេ លព្ភតិ, តស្មា វុត្តំ **“បដិបទាវិសុទ្ធិ អាទី”**តិ។ **ឧបេក្ខានុព្រូហនា**តិ វិសោធេតព្ពតាទីនំ អភាវតោ ឈានបរិយាបន្នាយ តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខាយ កិច្ចនិប្ផត្តិយា អនុព្រូហនា។ សា បនាយំ យស្មា វិសេសតោ ឈានស្ស ឋិតិក្ខណេ លព្ភតិ, តេន វុត្តំ **“ឧបេក្ខានុព្រូហនា មជ្ឈេ”**តិ។ **សម្បហំសនា**តិ តត្ថ ធម្មានំ អនតិវត្តនាទិសាធកស្ស ញាណស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិវសេន បរិយោទបនា។ សា បន យស្មា ឈានស្ស ឱសានក្ខណេ បាកដា ហោតិ, តស្មា វុត្តំ **“សម្បហំសនា បរិយោសាន”**ន្តិ។ **ឥមានិ តីណិ លក្ខណានី**តិ បរិបន្ថតោ ចិត្តស្ស វិសុជ្ឈនាការោ, មជ្ឈិមស្ស សមថនិមិត្តស្ស បដិបជ្ជនាការោ, តត្ថ បក្ខន្ទនាការោតិ ឥមានិ តីណិ ឈានស្ស អាទិតោ ឧប្បាទក្ខណេ អប្បនាប្បត្តិលក្ខណានិ។ តេហិ អាការេហិ វិនា អប្បនាប្បត្តិយា អភាវតោ អសតិ ច អប្បនាយំ តទភាវតោ **អាទិកល្យាណញ្ចេវ** វិសុទ្ធិបដិបទត្តា យថាវុត្តេហិ លក្ខណេហិ សមន្នាគតត្តា ច **តិលក្ខណសម្បន្នញ្ច**។ ឥមិនា នយេន មជ្ឈបរិយោសានលក្ខណានញ្ច យោជនា វេទិតព្ពា។

កេចិ បន “បដិបទាវិសុទ្ធិ នាម សសម្ភារិកោ ឧបចារោ, ឧបេក្ខានុព្រូហនា នាម អប្បនា, សម្បហំសនា នាម បច្ចវេក្ខណា”តិ វណ្ណយន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ តថា ហិ សតិ អឈានធម្មេហិ ឈានស្ស គុណសំកិត្តនំ នាម កតំ ហោតិ។ ន ហិ ភូមន្តរំ ភូមន្តរបរិយាបន្នំ ហោតិ, បាឡិយា ចេតំ វិរុជ្ឈតិ។ “ឯកត្តគតំ ចិត្តំ បដិបទាវិសុទ្ធិបក្ខន្ទញ្ចេវ ហោតិ ឧបេក្ខានុព្រូហិតញ្ច ញាណេន ច សម្បហំសិត”ន្តិ (បដិ. ម. ១.១៥៨) ហិ បាឡិយំ វុត្តំ។ ឯត្ថ ហិ **ឯកត្តគតំ ចិត្ត**ន្តិ ឥន្ទ្រិយានំ ឯករសភាវេន ឯកគ្គតាយ ច សិខាប្បត្តិយា តទនុគុណំ ឯកត្តគតំ សសម្បយុត្តំ អប្បនាប្បត្តំ ចិត្តំ វុត្តំ, តស្សេវ ច បដិបទាវិសុទ្ធិបក្ខន្ទតាទិ អនន្តរំ វុច្ចតេ។ តស្មា បាឡិយំ ឯកស្មិំយេវ អប្បនាចិត្តក្ខណេ បដិបទាវិសុទ្ធិអាទីនំ វុត្តត្តា អន្តោអប្បនាយមេវ បរិកម្មាគមនវសេន បដិបទាវិសុទ្ធិ, តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខាយ កិច្ចវសេន ឧបេក្ខានុព្រូហនា, ធម្មានំ អនតិវត្តនាទិភាវសាធនេន បរិយោទាបកស្ស ញាណស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិវសេន សម្បហំសនា ច វេទិតព្ពា។

កថំ? យស្មិំ (បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.១.១៥៨; វិសុទ្ធិ. ១.១៧៥) វារេ អប្បនា ឧប្បជ្ជតិ , តស្មិំ **យោ** នីវរណសង្ខាតោ កិលេសគណោ **តស្ស** ឈានស្ស **បរិបន្ថោ, តតោ ចិត្តំ វិសុជ្ឈតិ,** វិសុទ្ធត្តា អាវរណវិរហិតំ ហុត្វា **មជ្ឈិមំ សមថ**

និមិត្តំ បដិបជ្ជតិ។ មជ្ឈិមំ សមថនិមិត្តំ នាម សមប្បវត្តោ អប្បនាសមាធិយេវ, លីនុទ្ធច្ចសង្ខាតានំ ឧភិន្នំ អន្តានំ អនុបគមនេន **មជ្ឈិមោ**, សវិសេសំ បច្ចនីកធម្មានំ វូបសមនតោ **សមថោ**, យោគិនោ សុខវិសេសានំ ការណភាវតោ **និមិត្ត**ន្តិ កត្វា។ តស្ស បន អប្បនាចិត្តស្ស អនន្តរបច្ចយភូតំ គោត្រភុចិត្តំ សតិបិ បរិត្ត មហគ្គតភាវភេទេ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវភេទេ ច ឯកិស្សាយេវ សន្តតិយា បរិណាមូបគមនតោ ឯក សន្តតិបរិណាមនយេន តថត្តំ អប្បនាសមាធិវសេន សមាហិតភាវំ ឧបគច្ឆមានំ **មជ្ឈិមំ សមថនិមិត្តំ បដិបជ្ជតិ** នាម។ ឯវំ បដិបន្នត្តា តថត្តុបគមនេន **តត្ថ បក្ខន្ទតិ** នាម។ យស្មិញ្ហិ ខណេ តថត្តំ មជ្ឈិមំ សមថ និមិត្តំ បដិបជ្ជតិ, តស្មឹយេវ ខណេ តថត្តុបគមនេន អប្បនាសមាធិនា សមាហិតភាវូបគមនេន **តត្ថ បក្ខន្ទតិ** នាម។ ឯវំ តាវ បុរិមស្មឹ គោត្រភុចិត្តេ វិជ្ជមានា បរិបន្ថវិសុទ្ធិមជ្ឈិមសមថប្បដិបត្តិបក្ខន្ទនាការា អាគមនវសេន និប្ផជ្ជមានា **បឋមស្ស ឈានស្ស** ឧប្បាទក្ខណេយេវ **បដិបទាវិសុទ្ធី**តិ វេទិតព្វា។ តេយេវ ហិ អាការា បច្ចយវិសេសតោ ឈានក្ខណេ និប្ផជ្ជមានា **បដិបទាវិសុទ្ធី**តិ វុត្តា។

ឯវំ វិសុទ្ធស្ស បន តស្ស ចិត្តស្ស បុន សោធេតព្វាភាវតោ វិសោធនេ ព្យាបារំ អករោន្តោ **វិសុទ្ធំ ចិត្តំ អជ្ឈុបេក្ខតិ** នាម។ សមថភាវូបគមនេន សមថប្បដិបន្នស្ស បុន សមាធានេ ព្យាបារំ អករោន្តោ **សមថប្បដិបន្នំ អជ្ឈុបេក្ខតិ** នាម។ សមថប្បដិបន្នភាវតោ ឯវំ ចស្ស កិលេសសំសគ្គំ បហាយ ឯកត្តេន ឧបដ្ឋិតស្ស បុន ឯកត្តុបដ្ឋានេ ព្យាបារំ អករោន្តោ **ឯកត្តុបដ្ឋានំ អជ្ឈុបេក្ខតិ** នាម។ ឯវំ តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខាយ កិច្ចវសេន ឧបេក្ខានុព្រូហនា វេទិតព្វា។

យេ បនេតេ ឯវំ ឧបេក្ខានុព្រូហិតេ តស្មឹ ឈានចិត្តេ ជាតា សមាធិបញ្ញាសង្ខាតា យុគនទ្ធធម្មា អញ្ញមញ្ញំ អនតិវត្តមានា ហុត្វា បវត្តា, យានិ ច សទ្ធាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ នានាកិលេសេហិ វិមុត្តត្តា វិមុត្តិរសេន ឯករសានិ ហុត្វា បវត្តានិ, យញ្ចេស តទុបគំ តេសំ អនតិវត្តនឯករសភាវានំ អនុច្ឆវិកំ វីរិយំ វាហយតិ, យា ចស្ស តស្មឹ ខណេ បវត្តា អាសេវនា, សព្ពេបិ តេ អាការា យស្មា ញាណេន សំកិលេសវោទានេសុ តំ តំ អាទីនវញ្ច អានិសំសញ្ច ទិស្វា តថា តថា សម្បហំសិតត្តា វិសោធិតត្តា បរិយោទាបិតត្តា និប្ផន្នា, តស្មា ធម្មានំ អនតិវត្តនាទិភាវសាធនេន បរិយោទាបកស្ស ញាណស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិវសេន សម្បហំសនា វេទិតព្វាតិ វុត្តំ។

អថ កស្មា សម្បហំសនាវ “បរិយោសាន”ន្តិ វុត្តា, ន ឧបេក្ខានុព្រូហនាតិ? យស្មា តស្មឹ ភាវនាចិត្តេ ឧបេក្ខាវសេន ញាណំ បាកដំ ហោតិ, តស្មា ញាណកិច្ចភូតា សម្បហំសនា “បរិយោសាន”ន្តិ វុត្តា។ តថា ហិ អប្បនាកាលេ ភាវនាយ សមប្បវត្តិយា បដិបក្ខស្ស ច សុប្បហានតោ បគ្គហាទីសុ ព្យាបារស្ស អកាតព្វតោ អជ្ឈុបេក្ខនាវ ហោតិ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ “សមយេ ចិត្តស្ស អជ្ឈុបេក្ខនា វិសុទ្ធំ ចិត្តំ អជ្ឈុបេក្ខតី”តិ ច អាទិ។ សា បនាយំ អជ្ឈុបេក្ខនា ញាណស្ស កិច្ចសិទ្ធិយា ហោតិ វិសេសតោ ញាណសាធនត្តា អប្បនាព្យាបារស្ស, តស្មា ញាណកិច្ចភូតា សម្បហំសនា “បរិយោសាន”ន្តិ វុត្តា។ ឯវំ តិវិធាយ បដិបទាវិសុទ្ធិយា លទ្ធវិសេសាយ តិវិធាយ ឧបេក្ខានុព្រូហនាយ សាតិសយំ បញ្ញិន្ទ្រិយស្ស អធិមត្តភាវេន ចតុព្ពិធាបិ សម្បហំសនា សិជ្ឈតីតិ អាគមនុបេក្ខាញាណកិច្ចវសេន ទសបិ អាការា ឈានេ ឯវំ វេទិតព្វា។

ឯវំ តិវិធត្តគតំ ចិត្តន្តិអាទីនិ តស្សេវ ចិត្តស្ស ថោមនវចនានិ។ តត្ថ **ឯវំ តិវិធត្តគត**ន្តិ ឯវំ យថាវុត្តេន វិធិនា បដិបទាវិសុទ្ធិបក្ខន្ទនឧបេក្ខានុព្រូហនញាណសម្បហំសនាវសេន តិវិធភាវំ គតំ។ **វិតក្កសម្បន្ន**ន្តិ កិលេសក្ខោភវិរហិតត្តា វិតក្កេន សុន្ទរភាវមុបគតំ។ **ចិត្តស្ស អធិដ្ឋានសម្បន្ន**ន្តិ តស្មឹយេវ អារម្មណេ ចិត្តស្ស និរន្តរប្បវត្តិសង្ខាតេន អធិដ្ឋានេន សម្បន្នំ អនូនំ។ យថា អធិដ្ឋានវសិយំ អធិដ្ឋានន្តិ ឈានប្បវត្តិ, តថា ឥធាបិ ចិត្តស្ស អធិដ្ឋានន្តិ ចិត្តេកគ្គតាបិ យុជ្ជតិ។ តេន ហិ ឯកស្មឹយេវ អារម្មណេ ចិត្តំ អធិដ្ឋាតិ, ន ឯត្ថ វិក្ខិបតីតិ។ **សមាធិសម្បន្ន**ន្តិ វិសុំ វុត្តត្តា បន វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពោ។ អថ វា សមាធិស្សេវ ឈានង្គសង្គហិតត្តា “ចិត្តស្ស អធិដ្ឋានសម្បន្ន”ន្តិ ឈានង្គបញ្ចកវសេន វុត្តំ។ **សមាធិសម្បន្ន**ន្តិ ឥន្ទ្រិយសង្គហិតត្តា ឥន្ទ្រិយបញ្ចកវសេន។

អសុភសញ្ញាបរិចិតេនាតិ សកលំ កាយំ អសុភន្តិ បវត្តាយ សញ្ញាយ សហគតត្តា ឈានំ អសុភសញ្ញា, តេន បរិចិតេន បរិភាវិតេន។ **ចេតសា**តិ ចិត្តេន។ **ពាហុល**ន្តិ អភិណ្ហំ។ **វិហរតោ**តិ វិហរន្តស្ស, អសុភសមាបត្តិពាហុលស្សាតិ អត្ថោ។ **មេថុនធម្មសមាបត្តិយា**តិ មេថុនធម្មេន សមង្គិភាវតោ។ **បដិលីយតី**តិ ឯកបស្សេន និលីយតិ និលីនំ វិយ ហោតិ។ **បដិកុដតី**តិ សង្កុចតិ។ **បដិវត្តតី**តិ និវត្តតិ។ **ន សម្បសារីយតី**តិ ន វិសរតិ, អភិរតិវសេន ន បក្ខន្ទតីតិ អត្ថោ។ អថ វា **បដិលីយតី**តិ សង្កុចតិ តត្ថ បដិកូលតាយ សណ្ឋិតត្តា។ **បដិកុដតី**តិ អបសក្កតិ ន ឧបសក្កតិ។ **បដិវត្តតី**តិ និវត្តតិ, តតោ ឯវ **ន សម្បសារីយតី**តិ។ **ន្ហារុទទ្ទុល**ន្តិ ន្ហារុខណ្ឌំ ន្ហារុវិលេខនំ វា។

អទ្ធមាសន្តិ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ។ **បដិសល្លីយិតុ**ន្តិ យថាវុត្តកាលំ បដិ បដិ ទិវសេ ទិវសេ សមាបត្តិយំ ធម្មចិន្តាយ ចិត្តំ និលីយិតុំ។ **បយុត្តវាច**ន្តិ បច្ចយបដិសំយុត្តវាចំ, ពុទ្ធា ឥមេសុ ទិវសេសុ បិណ្ឌាយ ន ចរន្តិ, វិហារេយេវ និសីទន្តិ, តេសំ ទិន្នំ មហប្ផលំ ហោតីតិ អាទិវចនំ។

កល្យាណូបនិស្សយវសេនាតិ បព្ពជ្ជាយ ឧបនិស្សយវសេន។ **បរេ កិរា**តិ **កិរ**-សទ្ទោ អរុចិសូចនត្ថោ។ តេនាហ “**ឥទំ បន ឥច្ចាមត្ត**”ន្តិ, បវត្តិអជាននំ អារោចយិតាភាវោ ញាតេ និវារណញ្ចាតិ ឥទំ តេសំ ឥច្ចាមត្តំ , ន បន ការណន្តិ អត្ថោ។ អបរេ បន វទន្តិ “ឯតស្មឹ កិរ អឌ្ឍមាសេ ន កោចិ ពុទ្ធវេនេយ្យោ អហោសិ, អថ សត្ថា ឥមំ អឌ្ឍមាសំ ផលសមាបត្តិសុខេន វីតិនាមេស្សាមិ, ឥតិ មយ្ហញ្ចេវ សុខវិហារោ ភវិស្សតិ, អនាគតេ ច បច្ឆិមា ជនតា ‘សត្ថាបិ គណំ បហាយ ឯកកោ វិហាសិ, កិមង្គំ បន មយ’ន្តិ ទិដ្ឋានុគតឹ អាបជ្ជិស្សតិ, តទស្ស ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយាតិ ឥមិនា ការណេន ឯវមាហា”តិ។ **នេវ កោចិ ភគវន្តំ ឧបសង្កមតី**តិ ឋបេត្វា បិណ្ឌបាតនីហារកំ អញ្ញោ កោចិ នេវ ភគវន្តំ ឧបសង្កមតិ, ភិក្ខុសង្ឃោ បន សត្ថុ វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា ឯកំ ភិក្ខុំ អទាសិ។ សោ បាតោវ គន្ធកុដិបរិវេណសម្មជ្ជនមុខោទកទន្តកដ្ឋទានាទីនិ សព្ពកិច្ចានិ តស្មឹ តស្មឹ ខណេ កត្វា អបគច្ឆតិ។

អនេកការណសម្មិស្សោតិ ឯត្ថ កាយស្ស អសុចិទុគ្គន្ធជេគុច្ឆបដិកូលតាវ អនេកការណំ។ **មណ្ឌនកបកតិកោ**តិ អលង្ការកសភាវោ។ កោចិ តរុណោបិ យុវា ន ហោតិ, កោចិ យុវាបិ មណ្ឌនកជាតិកោ ន ហោតិ យថា ឧបសន្តសភាវោ អាលសិយព្យសនាទីហិ វា អភិភូតោ, ឥធ បន ទហរោ ចេវ យុវា ច មណ្ឌនកជាតិកោ ច អធិប្បេតោ។ **បឋមយោព្ពនំ** នាម បន្នរសវស្សតោ យាវ ទ្វត្តឹស សំវច្ឆរានិ, សោឡសវស្សតោ វា យាវ តេត្តឹស វស្សានិ។ **កុណប**ន្តិ មតកឡេវរំ, អហិស្ស កុណបំ **អហិកុណបំ**។ ឯវំ ឥតរានិបិ។ អតិបដិកូលជិគុច្ឆនីយសភាវតោ ចេត្ថ ឥមានេវ តីណិ វុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។ អញ្ញេសញ្ហិ សសសូករាទីនំ កុណបំ មនុស្សា កដុកភណ្ឌាទីហិ អភិសង្ខរិត្វា បរិភុញ្ជន្តិបិ, ឥមេសំ បន កុណបំ អភិនវម្បិ ជិគុច្ឆន្តិយេវ, កោ បន វាទោ កាលាតិក្កមេន បូតិភូតេ។ អតិបដិកូលជិគុច្ឆនីយតា ច នេសំ អតិវិយ ទុគ្គន្ធតាយ, សា ច អហីនំ តិខិណកោបតាយ កុក្កុរមនុស្សានំ ឱទនកុម្មាសូបចយតាយ ច សរីរស្ស ហោតីតិ វទន្តិ។

សមណកុត្តកោតិ សមណកិច្ចកោ, កាសាវនិវាសនាទិវសេន សមណកិច្ចការីតិ វុត្តំ ហោតិ ។ តេនាហ “**សមណវេសធារកោ**”តិ។ **សព្ពមកំសូ**តិ បុថុជ្ជនា សាវជ្ជេបិ តត្ថ អនវជ្ជសញ្ញិនោ ហុត្វា ករណការាបនស មនុញ្ញតាទិភេទំ សព្ពមកំសុ។ **លោហិតក**ន្តិ ឯត្ថ “លោហិតគត”ន្តិបិ បឋន្តិ។ វគ្គូតិ មតា **វគ្គុមតា**។ **បុញ្ញសម្មតា**តិ បុជ្ជភវផលនិព្ពត្តនេន សត្តានំ បុននេន វិសោធនេន បុញ្ញន្តិ សម្មតា។ **បវាហេស្សាមី**តិ គមយិស្សាមិ, វិសោធេស្សាមីតិ អត្ថោ។

១៦៣. មារធេយ្យំ វុច្ចតិ តេភូមកា ធម្មា។ វចនត្ថតោ បន មារស្ស ធេយ្យំ **មារធេយ្យំ**។ **ធេយ្យ**ន្តិ ឋានំ វត្ថុ និវាសោ គោចរោ។ មារោ វា ឯត្ថ ធិយតិ តិដ្ឋតិ បវត្តតីតិ **មារធេយ្យំ, មារោ**តិ ចេត្ថ កិលេសមារោ អធិប្បេតោ, កិលេសមារវសេនេវ ច ទេវបុត្តមារស្ស កាមភវេ អាធិបច្ចន្តិ។ **មារវិសយំ នាតិក្កមិស្សតីតិ ចិន្តេត្វា**តិ ឯវមយំ សំវេគំ បដិលភិត្វា មារវិសយំ អតិក្កមេយ្យាបិ, មយា បន ឯវំ វុត្តេ ឧប្បន្នំ សំវេគំ បដិប្បស្សម្ភេត្វា មារវិសយំ នាតិក្កមិស្សតីតិ ឯវំ ចិន្តេត្វា។ **ទ្វិវចន**ន្តិ ទ្វិក្ខត្តុំ វចនំ, អាមេឌិតវចនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **និយោជេន្តី**តិ ឯត្ថ អយំ អន្ធពាលា ទេវតា ឯវំ ឧប្បន្នសំវេគមូលកំ សមណធម្មំ កត្វា “អយំ មារវិសយំ អតិក្កមេយ្យាបី”តិ ចិន្តេត្វា អត្តនោ អញ្ញាណតាយ “មតា សំសារតោ មុច្ចន្តី”តិ ឯវំលទ្ធិកាបិ សមានា អត្តនោ លទ្ធិវសេន មតា ភិក្ខូ សំសារតោ មុច្ចន្តីតិ ឥមមត្ថំ អនុបបរិក្ខិត្វា តំ តត្ថ និយោជេសីតិ វេទិតព្ពំ។

កិញ្ចាបិ អសុភកថំ កថេន្តេន ភគវតា យថា តេសំ ភិក្ខូនំ មរណភយំ ន ភវិស្សតិ, តថា ទេសិតត្តា ភិក្ខូនញ្ច តំ ធម្មកថំ សុត្វា អសុភភាវនានុយោគេន កាយេ វិគតឆន្ទរាគតាយ មរណស្ស អភិបត្ថិតភាវតោ ភយំ នត្ថិ, តំ បន អសិហត្ថំ តថា វិចរន្តំ ទិស្វា តទញ្ញេសំ ភិក្ខូនំ ឧប្បជ្ជនកភយំ សន្ធាយ “ហោតិយេវ ភយ”ន្តិអាទិ វុត្តន្តិ វទន្តិ។ “អត្តនាបិ អត្តានំ ជីវិតា វោរោបេន្តិ, អញ្ញមញ្ញម្បិ ជីវិតា វោរោបេន្តី”តិ វុត្តត្តា “**សព្ពានិបិ តានិ បញ្ច ភិក្ខុសតានិ ជីវិតា វោរោបេសី**”តិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ អប្បកញ្ហិ ឩនមធិកំ វា គណនូបគំ ន ហោតីតិ “បញ្ចសតានី”តិ វុត្តំ។ តស្មា យេ ច អត្តនាវ អត្តានំ អញ្ញមញ្ញញ្ច ជីវិតា វោរោបេសុំ, តេ ឋបេត្វា អវសេសេ បុថុជ្ជនភិក្ខូ សព្ពេ ច អរិយេ អយំ ជីវិតា វោរោបេសីតិ វេទិតព្ពំ។

១៦៤. **បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ**តិ ឯត្ថ **បដិសល្លាន**ន្តិ តេហិ តេហិ សត្តសង្ខារេហិ បដិនិវត្តិត្វា អបសក្កិត្វា សល្លានំ និលីយនំ វិវេចនំ, កាយចិត្តេហិ តតោ វិវិត្តតា ឯកីភាវោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “**ឯកីភាវតោ**”តិ , បវិវេកតោតិ អត្ថោ។ **ឯកីភាវោ**តិ ហិ កាយចិត្តវិវេកោ វុត្តោ។ **វុដ្ឋិតោ**តិ តតោ ទុវិធវិវេកតោ ភវង្គុប្បត្តិយា

រូបារម្មណាទិសង្ខារសមាយោគេន គហដ្ឋបព្ពជិតាទិសត្តសមាគមេន ច អបេតោ។ **ឧទ្ទេសំ បរិបុច្ឆំ គណ្ហន្តីតិ** អត្តនោ អត្តនោ អាចរិយានំ សន្តិកេ គណ្ហន្តិ។ កាមំ ទសានុស្សតិគ្គហណេនេវ អានាបានស្សតិបិ គហិតា, សា បន តត្ថ សន្និបតិតភិក្ខូសុ ពហូនំ សប្បាយា សាត្ថិកា ច, តស្មា បុន គហិតា។ តថា ហិ ភគវា តមេវ កម្មដ្ឋានំ តេសំ ភិក្ខូនំ កថេសិ។ អាហារេ បដិកូលសញ្ញា អសុភកម្មដ្ឋានសទិសា, ចត្តារោ បន អារុប្បា អាទិកម្មិកានំ អននុរូបាតិ តេសំ ឥធ អគ្គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។

វេសាលី ឧបនិស្សាយាតិ វេសាលីនគរំ គោចរគាមំ កត្វា។ **ឧបដ្ឋានសាលាយន្តិ** ធម្មសភាយំ។ **មុហុត្តេនេវាតិ** សត្ថុ វិសទ្ទម្មេ ច គារវេន ឧបគតភិក្ខូនំ វចនសមនន្តរមេវ ឧដ្ឋហិំសូតិ កត្វា វុត្តំ។ ពុទ្ធកាលេ កិរ ភិក្ខូ ភគវតោ សន្ទេសំ សិរសា សម្បដិច្ឆិតុំ ឱហិតសោតា វិហរន្តិ។ **យស្សាតិ** យស្ស កត្តព្ពស្ស។ **កាលន្តិ** ទេសនាកាលំ សន្ធាយ វទតិ។

បឋមបញ្ញត្តិនិទានវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អានាបានស្សតិសមាធិកថាវណ្ណនា

១៦៥. ***អរហត្តប្បត្តិយាតិ*** អរហត្តប្បត្តិអត្ថាយ។ **អញ្ញំ បរិយាយន្តិ** អរហត្តាធិគមត្ថាយ អញ្ញម្បិ ការណំ។ **អាចិក្ខន្តោតិ** បសំសាបុព្ពកំ ទេសេន្តោ, បសំសា ច តត្ថ អភិរុចិជននេន ឧស្សាហនត្ថា។ តញ្ហិ សុត្វា ភិក្ខូ "ភគវា ឥមំ សមាធិំ អនេកេហិ អាការេហិ បសំសតិ, សន្តោ កិរាយំ សមាធិ បណីតោ ច អសេចនកោ ច សុខោ ច វិហារោ, បាបធម្មេ ច ឋានសោ អន្តរធាបេតី"តិ សញ្ជាតាភិរុចិនោ ឧស្សាហជាតា សក្កច្ចំ អនុយុញ្ជិតព្ពំ បដិបជ្ជិតព្ពំ មញ្ញន្តិ។

អត្ថយោជនក្កមន្តិ អត្ថញ្ច យោជនក្កមញ្ច។ ភគវា អត្តនោ បច្ចក្ខភូតំ សមាធិំ ទេសនានុភាវេន តេសម្បិ ភិក្ខូនំ អាសន្នំ បច្ចក្ខញ្ច ករោន្តោ សម្បិណ្ឌនវសេន **"អយម្បិ ខោ"**តិអាទិមាហ។ **អស្សាសបស្សាសបរិគ្គាហិកាតិ** ទីឃរស្សាទិវិសេសេហិ សទ្ធិំ អស្សាសបស្សាសេ បរិច្ឆិជ្ជ គាហិកា, តេ អារព្ភ បវត្តាតិ អត្ថោ។

ឥទានិ យថាវុត្តមត្ថំ បាឡិយា វិភាវេន្តោ អាហ **"វុត្តញ្ហេត"**ន្តិអាទិ។ តត្ថ **នោ បស្សាសោ នោ អស្សាសោតិ** សោ សោយេវ អត្ថោ បដិសេធេន វិសេសេត្វា វុត្តោ។ **អស្សាសវសេនាតិ** អស្សាសំ អារម្មណំ កត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បស្សាសវសេនាតិ** ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ឧបដ្ឋានំ សតីតិ** អសម្មុស្សនតាយ តមេវ អស្សាសំ បស្សាសញ្ច ឧបគន្ត្វា ឋានំ សតិ នាមាតិ អត្ថោ។ ឯត្តាវតា អានាបានេសុ សតិ **អានាបានស្សតីតិ** អយមត្ថោ វុត្តោ ហោតិ។ ឥទានិ សតិវសេនេវ បុគ្គលំ និទ្ទិសិតុកាមេន **"យោ អស្សសតិ, តស្សុបដ្ឋាតិ, យោ បស្សសតិ, តស្សុបដ្ឋាតី"**តិ វុត្តំ។ យោ អស្សសតិ, តស្ស សតិ អស្សាសំ ឧបគន្ត្វា តិដ្ឋតិ។ យោ បស្សសតិ, តស្ស សតិ បស្សាសំ ឧបគន្ត្វា តិដ្ឋតីតិ អត្ថោ។

យុត្តោតិ សម្បយុត្តោ។ **អានាបានស្សតិយន្តិ** អានាបានស្សតិយំ បច្ចយភូតាយន្តិ អត្ថោ។ បុរិមស្មិញ្ហិ អត្ថេ សមាធិស្ស សតិយា សហជាតាទិបច្ចយភាវោ វុត្តោ សម្បយុត្តវចនតោ, ទុតិយស្មិំ បន ឧបនិស្សយភាវោបិ។ ឧបចារជ្ឈានសហគតា ហិ សតិ អប្បនាសមាធិស្ស ឧបនិស្សយោ ហោតីតិ ឧភយថាបិ សហជាតាទីនំ សត្តន្នម្បិ បច្ចយានំ វសេន បច្ចយភាវំ ទស្សេតិ។ "បុន ចបរំ, ឧទាយិ, អក្ខាតា មយា សាវកានំ បដិបទា, យថាបដិបន្នា មេ សាវកា ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ ភាវេន្តី"តិអាទីសុ (ម. និ. ២.២៤៧) ឧប្បាទនវឌ្ឍនដ្ឋេន ភាវនាតិ វុច្ចតីតិ តទុភយវសេន អត្ថំ ទស្សេន្តោ **"ភាវិតោតិ ឧប្បាទិតោ វឌ្ឍិតោ ចា"**តិ អាហ។ តត្ថ ភាវំ វិជ្ជមានតំ ឥតោ គតោតិ **ភាវិតោ,** ឧប្បាទិតោ បដិលទ្ធមត្តោតិ អត្ថោ។ ឧប្បន្នោ បន លទ្ធាសេវនោ ភាវិតោ, បគុណភាវំ អាបាទិតោ វឌ្ឍិតោតិ អត្ថោ។ **ពហុលីកតោតិ** ពហុលំ បវត្តិតោ។ តេន អាវជ្ជនាទិវសីភាវប្បត្តិមាហ។ យោ ហិ វសីភាវំ អាបាទិតោ, សោ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សមាបជ្ជិតព្ពតោ បុនប្បុនំ បវត្តិស្សតិ។ តេន វុត្តំ **"បុនប្បុនំ កតោ"**តិ។ យថា "ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ (ម. និ. ១.១៣៩; អ. និ. ៤.២៤១) វីរិច្ចេវ កាមេហី"តិ (ទី. និ. ១.២២៦; សំ. និ. ២.១៥២) ច ឯវមាទីសុ បឋមបទេ វុត្តោ ឯវ-សទ្ទោ ទុតិយាទីសុបិ វុត្តោយេវ ហោតិ, ឯវមិធាបីតិ អាហ **"ឧភយត្ថ ឯវ-សទ្ទេន និយមោ វេទិតព្ពោ"**តិ។

ឧភយបទនិយមេន លទ្ធគុណំ ទស្សេតុំ **"អយំ ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **អសុភកម្មដ្ឋានន្តិ** អសុភារម្មណំ ឈានមាហ។ តញ្ហិ អសុភេសុ យោគកម្មភាវតោ យោគិនោ សុខវិសេសានំ ការណភាវតោ ច "អសុភកម្មដ្ឋាន"ន្តិ វុច្ចតិ។ **កេវលន្តិ** ឥមិនា អារម្មណំ និវត្តេតិ។ **បដិវេធវសេនាតិ** ឈានបដិវេធវសេន។ ឈានញ្ហិ ភាវនាវិសេសេន ឥជ្ឈន្តំ អត្តនោ វិសយំ បដិវិជ្ឈន្តមេវ បវត្តតិ យថាសភាវតោ បដិវិជ្ឈីយតិ ចាតិ បដិវេធោតិ វុច្ចតិ។

ឱឡារិការម្មណត្តាតិ ពីភច្ឆារម្មណត្តា។ **បដិកូលារម្មណត្តា**តិ ជិគុច្ឆិតព្ពារម្មណត្តា។ **បរិយាយេនា**តិ ការណេន លេសន្តរេន វា។ **អារម្មណសន្តតាយបី**តិ អនុក្កមេន វិចេតព្ពតំ បត្តារម្មណស្ស បរមសុខុមតំ សន្ធាយាហ។ សន្តេ ហិ សន្និសិន្នេ អារម្មណេ បវត្តមានោ ធម្មោ សយម្បិ សន្និសិន្នោវ ហោតិ។ តេនាហ – **"សន្តោ វូបសន្តោ និព្ពុតោ"**តិ, និព្ពុតសព្ពបរិឡាហោតិ អត្ថោ។ អារម្មណសន្តតាយ តទារម្មណានំ ធម្មានំ សន្តតា លោកុត្តរធម្មារម្មណាហិ បច្ចវេក្ខណាហិ ទីបេតព្ពា។

នាស្ស សន្តបណីតភាវាវហំ កិញ្ចិ សេចនន្តិ **អសេចនកោ,** អសេចនកត្តា **អនាសិត្តកោ,** អនាសិត្តកត្តា ឯវ **អព្ពោកិណ្ណោ** អសម្មិស្សោ បរិកម្មាទិនា, តតោយេវ **បាដិយេក្កោ,** វិសុំយេវេកោ **អាវេណិកោ** អសាធារណោ។ សព្ពមេតំ សរសតោ ឯវ សន្តភាវំ ទស្សេតុំ វុត្តំ, បរិកម្មំ វា សន្តភាវនិមិត្តំ។ **បរិកម្មន្តិ** ច កសិណករណាទិនិមិត្តុប្បាទបរិយោសានំ, តាទិសំ ឥធ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ តទា ហិ កម្មដ្ឋានំ និរស្សាទត្តា អសន្តំ អប្បណីតំ សិយា។ ឧបចារេន វា នត្ថិ ឯត្ថ សន្តតាតិ យោជនា។ យថា ឧបចារក្ខណេ នីវរណវិគមេន អង្គបាតុភាវេន ច បរេសំ សន្តតា ហោតិ, ន ឯវមិមស្ស។ អយំ បន អាទិមនសិ…បេ… បណីតោ ចាតិ យោជនា។ **កេចី**តិ ឧត្តរវិហារវាសិកេ សន្ធាយាហ។ **អនាសិត្តកោ**តិ ឧបសេចនេន អនាសិត្តកោ។ តេនាហ **"ឱជវន្តោ"**តិ, ឱជវន្តសទិសោតិ អត្ថោ។ **មធុរោ**តិ ឥដ្ឋោ។ ចេតសិកសុខប្បដិលាភសំវត្តនំ តិកចតុក្កជ្ឈានវសេន ឧបេក្ខាយ វា សន្តភាវេន សុខគតិកត្តា សព្ពេសម្បិ វសេន វេទិតព្ពំ។ ឈានសមុដ្ឋានបណីតរូបផុដសរីរតាវសេន បន កាយិកសុខប្បដិលាភសំវត្តនំ ទដ្ឋព្ពំ, តញ្ច ខោ ឈានតោ វុដ្ឋិតកាលេ។ ឥមស្មិំ បក្ខេ **អប្បិតប្បិតក្ខណេ**តិ ឥទំ ហេតុម្ហិ ភុម្មវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។

អវិក្ខម្ភិតេតិ ឈានេន សកសន្តានតោ អនីហដេ អប្បហីនេ។ **អកោសលសម្ភូតេ**តិ អកោសល្លំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា, តតោ សម្ភូតេ។ អវិជ្ជាបុព្ពង្គមា ហិ សព្ពេ បាបធម្មា។ **ខណេនេវា**តិ អត្តនោ បវត្តិក្ខណេនេវ។ **អន្តរធាបេតី**តិ ឯត្ថ អន្តរធាបនំ វិនាសនំ។ តំ បន ឈានកត្តុកស្ស ឥធាធិប្បេតត្តា បរិយុដ្ឋានប្បហានំ ហោតីតិ អាហ **"វិក្ខម្ភេតី"**តិ។ **វូបសមេតី**តិ វិសេសេន ឧបសមេតិ។ វិសេសេន ឧបសមនំ បន សម្មទេវ ឧបសមនំ ហោតីតិ អាហ **"សុដ្ឋុ ឧបសមេតី"**តិ។

ននុ ច អញ្ញោបិ សមាធិ អត្តនោ បវត្តិក្ខណេនេវ បដិបក្ខធម្មេ អន្តរធាបេតិ វូបសមេតិ, អថ កស្មា អយមេវ សមាធិ ឯវំ វិសេសេត្វា វុត្តោតិ? បុព្ពភាគតោ បដ្ឋាយ នានាវិតក្កវូបសមនសព្ភាវតោ។ វុត្តញ្ហេតំ "អានាបានស្សតិ ភាវេតព្ពា វិតក្កុបច្ឆេទាយា"តិ (អ. និ. ៩.១; ឧទា. ៣១)។ អបិច តិក្ខបញ្ញស្ស ញាណុត្តរស្សេតំ កម្មដ្ឋានំ, ញាណុត្តរស្ស ច កិលេសប្បហានំ ឥតរេហិ សាតិសយំ យថា សទ្ធាធិមុត្តេហិ ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស, តស្មា ឥមំ វិសេសំ សន្ធាយ "ឋានសោ អន្តរធាបេតិ វូបសមេតី"តិ វុត្តំ។ អថ វា និមិត្តុបាតុភាវេ សតិ ខណេនេវ អង្គបាតុភាវសព្ភាវតោ អយមេវ សមាធិ "ឋានសោ អន្តរធាបេតិ វូបសមេតី"តិ វុត្តោ យថា តំ មហតោ អកាលមេឃស្ស ឧដ្ឋិតស្ស ធារានិបាតេ ខណេនេវ បថវិយំ រជោជល្លស្ស វូបសមោ។ តេនេវាហ "សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, មហា អកាលមេឃោ ឧដ្ឋិតោ"តិអាទិ។ សាសនិកស្ស ឈានភាវនា យេភុយ្យេន និព្ពេធភាគិយាវ ហោតីតិ អាហ **"និព្ពេធភាគិយត្តា"**តិ។ ពុទ្ធានំ បន ឯកំសេន និព្ពេធភាគិយាវ ហោតិ។ ឥមមេវ ហិ កម្មដ្ឋានំ ភាវេត្វា សព្ពេបិ សម្មាសម្ពុទ្ធា សម្មាសម្ពោធិំ អធិគច្ឆន្តិ, អរិយមគ្គស្ស បាទកភូតោ អយំ សមាធិ អនុក្កមេន វឌ្ឍិត្វា អរិយមគ្គភាវំ ឧបគតោ វិយ ហោតីតិ អាហ **"អនុបុព្ពេន អរិយមគ្គវុឌ្ឍិប្បត្តោ"**តិ។ អយំ បនត្ថោ វិរាគនិរោធបដិនិស្សគ្គានុបស្សនានំ វសេន សម្មទេវ យុជ្ជតិ។

កថន្តិ ឥទំ បុច្ឆនាការវិភាវនបទំ, បុច្ឆា ចេត្ថ កថេតុកម្យតាវសេន អញ្ញេសំ អសម្ភវតោ, សា ច ឧបរិ ទេសនំ អារូឡ្ហានំ សព្ពេសំ បការវិសេសានំ អាមសនវសេនាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ **"កថន្តិ…បេ… វិត្ថារេតុកម្យតាបុច្ឆា"**តិ អាហ។ **កថំ ពហុលីកតោ**តិ ឯត្ថាបិ អានាបានស្សតិសមាធីតិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ តត្ថ **កថ**ន្តិ អានាបានស្សតិសមាធិពហុលីការំ នានប្បការតោ វិត្ថារេតុកម្យតាបុច្ឆា។ **ពហុលីកតោ អានាបានស្សតិសមាធី**តិ តថា បុដ្ឋធម្មនិទស្សនន្តិ ឥមមត្ថំ **"ឯសេវ នយោ"**តិ ឥមិនាយេវ អតិទិស្សតិ។ ហេដ្ឋា បបញ្ចវសេន វុត្តមត្ថំ សុខគ្គហណត្ថំ សង្គហេត្វា ទស្សេន្តោ **"អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ"**តិ អាហ, បិណ្ឌត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥមត្ថន្តិ តំ "កថំ ភាវិតោ"តិអាទិនា បុច្ឆាវសេន សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ។ "ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បជ្ជតី"តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៩១; អ. និ. ៣.៦១) ឥធ-សទ្ទោ លោកំ ឧបាទាយ វុត្តោ។ "ឥធេវ តិដ្ឋមានស្សា"តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៦៩) ឱកាសំ។ "ឥធាហំ, ភិក្ខវេ, ភុត្តាវី អស្សំ បវារិតោ"តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣០) បទបូរណមត្តំ។ "ឥធ ភិក្ខុ ធម្មំ បរិយាបុណាតី"តិអាទីសុ (អ. និ. ៥.៧៣) បន សាសនំ។ "ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ"តិ ឥធាបិ សាសនមេវាតិ ទស្សេន្តោ "ភិក្ខវេ, ឥមស្មិំ សាសនេ ភិក្ខូ"តិ វត្វា តមេវត្ថំ បាកដំ កត្វា ទស្សេតុំ

“**អយំ ហិ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សព្ពប្បការអានាបានស្សតិសមាធិនិព្ពត្តកស្សា**តិ សព្ពប្បការគ្គហណំ សោឡស បការេ សន្ធាយ។ តេ ហិ ឥមស្មិំយេវ សាសនេ។ ពាហិរកា ហិ ជានន្តា អាទិតោ ចតុប្បការមេវ ជានន្តិ។ តេនាហ “**អញ្ញសាសនស្ស តថាភាវប្បដិសេធនោ**”តិ, យថាវុត្តស្ស បុគ្គលស្ស និស្សយភាវប្បដិសេធនោតិ អត្ថោ។ ឯតេន “ឥធ, ភិក្ខវេ”តិ ឥទំ អន្តោគធឯវ-សទ្ទន្តិ ទស្សេតិ។ សន្តិ ហិ ឯកបទានិបិ អវធារណានិ យថា វាយុភក្ខោតិ។ តេនេវាហ “**ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ**”តិអាទិ។ បរិបុណ្ណសមណករណធម្មោ ហិ យោ, សោ សព្ពប្បការអានាបានស្សតិសមាធិនិព្ពត្តកោ។ **បរប្បវាទា**តិ បរេសំ អញ្ញតិត្ថិយានំ នានប្បការវាទា តិត្ថាយតនានិ។

អរញ្ញាទិកស្សេវ ភាវនានុរូបសេនាសនតំ ទស្សេតុំ “**ឥមស្ស ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ ទុទ្ទមោ ទមថំ អនុបគតោ គោណោ **កូដគោណោ**។ យថា ថនេហិ សព្ពសោ ខីរំ ន បគ្ឃរតិ, ឯវំ ទោហបដិពន្ធិនី **កូដធេនុ**។ **អស្សា**តិ គោបស្ស។ រូបសទ្ទាទិកេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជនកអស្សាទោ **រូបារម្មណាទិរសោ**។ **បុព្ពេ អាចិណ្ណារម្មណ**ន្តិ បព្ពជិតតោ បុព្ពេ, អនាទិមតិ វា សំសារេ បរិចិតារម្មណំ។ ឧបចារវសេន ឧបនិសីទតិ, អប្បនាវសេន ឧបនិបជ្ជតីតិ យោជេតព្ពំ។

ឥធាតិ ឥមស្មិំ សាសនេ។ **និពន្ធេយ្យា**តិ ពន្ធេយ្យ។ **សតិយា**តិ សម្មទេវ កម្មដ្ឋានសល្លក្ខណវសប្បវត្តាយ សតិយា។ **អារម្មណេ**តិ កម្មដ្ឋានារម្មណេ។ **ទឡ្ហ**ន្តិ ថិរំ, យថា សតោការិស្ស ឧបចារប្បនាភេទោ សមាធិ ឥជ្ឈតិ, តថា ថាមគតំ កត្វាតិ អត្ថោ។

មុទ្ធភូតន្តិ សន្តតាទិវិសេសគុណវន្តតាយ ពុទ្ធាទីហិ អរិយេហិ សមាសេវិតភាវតោ ច មុទ្ធសទិសំ, ឧត្តមន្តិ អត្ថោ។ **វិសេសាធិគមទិដ្ឋធម្មសុខវិហារបទដ្ឋាន**ន្តិ សព្ពេសំ ពុទ្ធានំ ឯកច្ចានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ ពុទ្ធសាវកានញ្ច វិសេសាធិគមស្ស ចេវ អញ្ញកម្មដ្ឋានេន អធិគតវិសេសានំ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារស្ស ច បទដ្ឋានភូតំ។ **វត្ថុវិជ្ជាចរិយោ វិយ ភគវា** យោគីនំ អនុរូបនិវាសដ្ឋានុបទិស្សនតោ។ **ភិក្ខុ ទីបិសទិសោ** អរញ្ញេ ឯកកោ វិហរិត្វា បដិបក្ខនិម្មថនេន ឥច្ឆិតត្ថសាធនតោ។ **ផលមុត្តម**ន្តិ សាមញ្ញផលមាហ។ **បរក្កមជវយោគ្គភូមិ**ន្តិ ភាវនុស្សាហជវស្ស យោគ្គករណភូមិភូតំ។

ឯវំ វុត្តលក្ខណេសូតិ អភិធម្មបរិយាយេន សុត្តន្តបរិយាយេន វុត្តលក្ខណេសុ។ **រុក្ខសមីប**ន្តិ “យាវតា មជ្ឈន្ហិកេ កាលេ សមន្តា ឆាយា ផរតិ, និវាតេ បណ្ណានិ បតន្តិ, ឯត្តាវតា រុក្ខមូលន្តិ វុច្ចតី”តិ ឯវំ វុត្តំ រុក្ខស្ស សមីបដ្ឋានំ។ **អវសេសសត្តវិធសេនាសន**ន្តិ បព្ពតំ កន្ទរំ គិរិគុហំ សុសានំ វនប្បត្ថំ អព្ភោកាសំ បលាលបុញ្ជន្តិ ឯវំ វុត្តំ។ **ឧតុត្តយានុកូលំ ធាតុចរិយានុកូល**ន្តិ គិម្ហាទិឧតុត្តយស្ស សេម្ហាទិធាតុត្តយស្ស មោហាទិចរិតត្តយស្ស ច អនុកូលំ។ តថា ហិ គិម្ហកាលេ អរញ្ញំ អនុកូលំ សោម្មសីតលភាវតោ, ហេមន្តេ រុក្ខមូលំ ហិមបាតនិវារណតោ, វស្សកាលេ សុញ្ញាគារំ វស្សនិវារណគេហសម្ភវតោ។ សេម្ហធាតុកស្ស សេម្ហបកតិកស្ស អរញ្ញំ អនុកូលំ ទូរំ គន្ត្វា ភិក្ខាចរណេន សេម្ហស្ស វូបសមនតោ, បិត្តធាតុកស្ស រុក្ខមូលំ អនុកូលំ សីតវាតសម្ផស្សសម្ភវតោ , វាតធាតុកស្ស សុញ្ញាគារំ អនុកូលំ វាតនិវារណតោ។ មោហចរិតស្ស អរញ្ញំ អនុកូលំ។ មហាអរញ្ញេ ហិ ចិត្តំ ន សង្កុចតិ វិវដង្គណភាវតោ, ទោសចរិតស្ស រុក្ខមូលំ អនុកូលំ បសាទនីយភាវតោ, រាគចរិតស្ស សុញ្ញាគារំ អនុកូលំ វិសភាគារម្មណានំ បវេសនិវារណតោ។ **អលីនានុទ្ធច្ចបក្ខិក**ន្តិ អសង្កោចាវិក្ខេបបក្ខិកំ។ សយនញ្ហិ កោសជ្ជបក្ខិកំ, ឋានចង្កមនានិ ឧទ្ធច្ចបក្ខិកានិ, ន ឯវំ និសជ្ជា។ តតោ ឯវ តស្សា សន្តតា។ **និសជ្ជាយ ទឡ្ហភាវំ** បល្លង្កាភុជនេន, **អស្សាសបស្សាសានំ បវត្តនសុខតំ** ឧបរិមកាយស្ស ឧជុកដ្ឋបនេន, **អារម្មណបរិគ្គហូបាយំ** បរិមុខំ សតិយា ឋបនេន ទស្សេន្តោ។

ឩរុពទ្ធាសនន្តិ ឩរូនមធោពន្ធនវសេន និសជ្ជា។ ហេដ្ឋិមកាយស្ស អនុជុកំ ឋបនំ និសជ្ជាវចនេនេវ ពោធិតន្តិ។ **ឧជុំ កាយ**ន្តិ ឯត្ថ **កាយ**-សទ្ទោ ឧបរិមកាយវិសយោតិ អាហ – “**ឧបរិមំ សរីរំ ឧជុកំ ឋបេត្វា**”តិ។ តំ បន ឧជុកដ្ឋបនំ សរូបតោ បយោជនតោ ច ទស្សេតុំ “**អដ្ឋារសា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ន បណមន្តី**តិ ន ឱណមន្តិ។ **ន បរិបតតី**តិ ន វិគច្ឆតិ វីថិំ ន វិលង្ឃេតិ, តតោ ឯវ បុព្ពេនាបរំ វិសេសុប្បត្តិយា វុឌ្ឍិំ ផាតិំ ឧបគច្ឆតិ។ ឥធ **បរិ**-សទ្ទោ អភិ-សទ្ទេន សមានត្ថោតិ អាហ “**កម្មដ្ឋានាភិមុខ**”ន្តិ, ពហិទ្ធា បុថុត្តារម្មណតោ និវារេត្វា កម្មដ្ឋានំយេវ បុរក្ខត្វាតិ អត្ថោ។ **បរីតិ បរិគ្គហដ្ឋោ** “បរិណាយិកា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១៦, ២០) វិយ។ **និយ្យានដ្ឋោ** បដិបក្ខតោ និគ្គមនដ្ឋោ, តស្មា **បរិគ្គហិតនិយ្យាន**ន្តិ សព្ពថា គហិតាសម្មោសំ បរិច្ចត្តសម្មោសំ សតិំ កត្វា, បរមំ សតិនេបក្កំ ឧបដ្ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។ **សតោវា**តិ សតិយា សមន្នាគតោ ឯវ សរន្តោ ឯវ អស្សសតិ, នាស្ស កាចិ សតិវិរហិតា អស្សាសប្បវត្តិ ហោតីតិ អត្ថោ។ **សតោ បស្សសតី**តិ ឯត្ថាបិ សតោវ បស្សសតីតិ ឯវ-សទ្ទោ អានេត្វា វត្តព្ពោ។ **សតោការី**តិ សតោ ឯវ ហុត្វា សតិយា ឯវ វា កាតព្ពស្ស កត្តា, ករណសីលោ វា។

ពាត្តឹសាយ អាកាយេហីតិ ចតូសុ ចតុក្កេសុ អាគតានិ ទីឃរស្សាទីនិ សោឡស បទានិ អស្សាសបស្សាសវសេន ទ្វិធា វិភជិត្វា វុត្តេហិ ទីឃមស្សាសំ អាទឹ កត្វា បដិនិស្សគ្គានុបស្សិបស្សាសបរិយន្តេហិ ពាត្តឹសាការេហិ។ យទិ "សតោវ អស្សសតិ, សតោ បស្សសតី"តិ ឯតស្ស វិភង្គេ វុត្តំ, អថ កស្មា "អស្សសតិ បស្សសតិ"ច្ចេវ អវត្វា "សតោការី"តិ វុត្តំ? ឯករសំ ទេសនំ កាតុកាមតាយ។ បឋមចតុក្កេ បទទ្វយមេវ ហិ វត្តមានកាលវសេន អាគតំ, ឥតរានិ អនាគតកាលវសេន, តស្មា ឯករសំ ទេសនំ កាតុកាមតាយ សព្ពត្ថ "សតោការិ"ច្ចេវ វុត្តំ។ **ទីឃំអស្សាសវសេនា**តិ ទីឃអស្សាសវសេន, វិភត្តិអលោបំ កត្វា និទ្ទេសោ។ ទីឃន្តិ វា ភគវតា វុត្តអស្សាសវសេន។ **ចិត្តស្ស ឯកគ្គតំ អវិក្ខេប**ន្តិ វិក្ខេបស្ស បដិបក្ខភាវតោ អវិក្ខេបោតិ លទ្ធនាមំ ចិត្តស្ស ឯកគ្គភាវំ បជានតោ សតិ ឧបដ្ឋិតា អារម្មណំ ឧបគន្ត្វា ឋិតា ហោតិ។ **តាយ សតិយា តេន ញាណេនា**តិ យថាវុត្តាយ សតិយា យថាវុត្តេន ច ញាណេន។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ទីឃំ អស្សាសំ អារម្មណភូតំ អវិក្ខិត្តចិត្តស្ស អសម្មោហតោ វា សម្បជានន្តស្ស តត្ថ សតិ ឧបដ្ឋិតាវ ហោតិ, តំ សម្បជានន្តស្ស អារម្មណករណវសេន អសម្មោហវសេន វា សម្បជញ្ញំ, តទធីនសតិសម្បជញ្ញេន តំសមង្គី យោគាវចរោ សតោការី នាម ហោតីតិ។ **បដិនិស្សគ្គានុបស្សី អស្សាសវសេនា**តិ បដិនិស្សគ្គានុបស្សី ហុត្វា អស្សសនស្ស វសេន។ "បដិនិស្សគ្គានុបស្សិអស្សាសវសេនា"តិ វា បាឋោ, តស្ស បដិនិស្សគ្គានុបស្សិនោ អស្សាសា បដិនិស្សគ្គានុបស្សិអស្សាសា, តេសំ វសេនាតិ អត្ថោ។

អន្តោ ឧដ្ឋិតសសនំ អស្សាសោ, ពហិ ឧដ្ឋិតសសនំ បស្សាសោតិ អាហ – **"អស្សាសោតិ ពហិនិក្ខមនវាតោ"**តិអាទិ។ **សុត្តន្តដ្ឋកថាយំ** បន ពហិ ឧដ្ឋហិត្វាបិ អន្តោ សសនតោ អស្សាសោ, អន្តោ ឧដ្ឋហិត្វាបិ ពហិ សសនតោ បស្សាសោតិ កត្វា ឧប្បដិបាដិយា វុត្តំ។ អថ វា មាតុកុច្ឆិយំ ពហិ និក្ខមិតុំ អលទ្ធោកាសោ នាសិកាវាតោ មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តមត្តេ បឋមំ ពហិ និក្ខមតីតិ **វិនយដ្ឋកថាយំ** ឧប្បត្តិក្កមេន "អាទិម្ហិ សាសោ អស្សាសោ"តិ ពហិនិក្ខមនវាតោ វុត្តោ។ តេនេវាហ **"សព្ពេសម្បិ គព្ភសេយ្យកាន"**ន្តិអាទិ។ **សុត្តន្តដ្ឋកថាយំ** បន បវត្តិយំ ភាវនារម្ភសមយេ បឋមំ នាសិកាវាតស្ស អន្តោ អាកឌ្ឍិត្វា បច្ឆា ពហិ វិស្សជ្ជនតោ បវត្តិក្កមេន "អាទិម្ហិ សាសោ អស្សាសោ"តិ អន្តោបវិសនវាតោ វុត្តោ។ សុត្តន្តនយោយេវ ចេត្ថ "អស្សាសាទិមជ្ឈបរិយោសានំ សតិយា អនុគច្ឆតោ អជ្ឈត្តំ វិក្ខេបគតេន ចិត្តេន កាយោបិ ចិត្តម្បិ សារទ្ធា ច ហោន្តិ ឥញ្ជិតា ច ផន្ទិតា ច, បស្សាសាទិមជ្ឈបរិយោសានំ សតិយា អនុគច្ឆតោ ពហិទ្ធា វិក្ខេបគតេន ចិត្តេន កាយោបិ ចិត្តម្បិ សារទ្ធា ច ហោន្តិ ឥញ្ជិតា ច ផន្ទិតា ចា"តិ (បដិ. ម. ១.១៥៧) ឥមាយ បាឡិយា សមេតិ។ "ភាវនារម្ភេ បវត្តិក្កមស្សេវ ឥច្ឆិតត្តា សុន្ទរតរោ"តិ វទន្តិ។ **តាលុំ អាហច្ច និព្ពាយតី**តិ តាលុំ អាហច្ច និរុជ្ឈតិ។ តេន កិរ សម្បតិជាតោ ពាលទារកោ ខិបិតំ ករោតិ។ **ឯវំ តាវា**តិអាទិ យថាវុត្តស្ស អត្ថស្ស និគមនំ។ កេចិ "ឯវំ តាវាតិ អនេន បវត្តិក្កមេន អស្សាសោ ពហិនិក្ខមនវាតោតិ គហេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ"តិ វទន្តិ។

អទ្ធានវសេនាតិ កាលទ្ធានវសេន។ អយញ្ហិ អទ្ធាន-សទ្ទោ កាលស្ស ទេសស្ស ច វាចកោតិ។ តត្ថ ទេសទ្ធានំ ឧទាហរណភាវេន ទស្សេត្វា កាលទ្ធានស្ស វសេន អស្សាសបស្សាសានំ ទីឃរស្សតំ វិភាវេតុំ **"យថា ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឱកាសទ្ធាន**ន្តិ ឱកាសភូតំ អទ្ធានំ។ **ផរិត្វា**តិ ព្យាបេត្វា។ **ចុណ្ណវិចុណ្ណាបិ** អនេកកលាបភាវេន, **ទីឃមទ្ធាន**ន្តិ ទីឃំ បទេសំ។ **តស្មា**តិ សណិកំ បវត្តិយា ទីឃសន្តានតាយ ទីឃាតិ វុច្ចន្តិ។ ឯត្ថ ច ហត្ថិអាទិសរីរេ សុនខាទិសរីរេ ច អស្សាសបស្សាសានំ ទេសទ្ធានវិសិដ្ឋេន កាលទ្ធានវសេនេវ ទីឃរស្សតា វុត្តាតិ វេទិតព្ពា "សណិកំ បូរេត្វា សណិកមេវ និក្ខមន្តិ, សីឃំ បូរេត្វា សីឃមេវ និក្ខមន្តី"តិ វចនតោ។ **មនុស្សេសូ**តិ សមានប្បមាណេសុបិ មនុស្សសរីរេសុ។ **ទីឃំ អស្សសន្តី**តិ ទីឃំ អស្សាសប្បពន្ធំ បវត្តេន្តីតិ អត្ថោ។ **បស្សសន្តី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សុនខសសាទយោ វិយ រស្សំ អស្សសន្តិ បស្សសន្តិ ចាតិ យោជនា។ ឥទំ បន ទីឃំ រស្សញ្ច អស្សសនំ បស្សសនញ្ច តេសំ សត្តានំ សរីរស្ស សភាវោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **តេស**ន្តិ តេសំ សត្តានំ។ **តេ**តិ អស្សាសបស្សាសា។ **ឥត្តរមទ្ធាន**ន្តិ អប្បកំ កាលំ។ **នវហាកាយេហី**តិ ភាវនមនុយុញ្ជន្តស្ស បុព្ពេនាបរំ អលទ្ធវិសេសស្ស កេវលំ អទ្ធានវសេន អាទិតោ វុត្តា តយោ អាការា, តេ ច ខោ ឯកច្ចោ អស្សាសំ សុដ្ឋុ សល្លក្ខេតិ, ឯកច្ចោ បស្សាសំ, ឯកច្ចោ តទុភយន្តិ ឥមេសំ តិណ្ណំ បុគ្គលានំ វសេន។ កេចិ បន "អស្សសតិបិ បស្សសតិបីតិ ឯកជ្ឈំ វចនំ ភាវនាយ និរន្តរំ បវត្តិទស្សនត្ថ"ន្តិ វទន្តិ។ ឆន្ទវសេន បុព្ពេ វិយ តយោ, តថា បាមោជ្ជវសេនាតិ ឥមេហិ នវហិ អាការេហិ។

កាមញ្ចេត្ថ ឯកស្ស បុគ្គលស្ស តយោ ឯវ អាការា លព្ភន្តិ, តន្តិវសេន បន សព្ពេសំ បាឡិអារុឡ្ហត្តា តេសំ វសេន បរិកម្មស្ស កាតព្ពត្តា ច **"តត្រាយំ ភិក្ខុ នវហាកាយេហី"**តិ វុត្តំ។ **ឯវំ បជានតោ**តិ ឯវំ យថាវុត្តេហិ អាការេហិ អស្សាសបស្សាសេ បជានតោ, តត្ថ មនសិការំ បវត្តេន្តស្ស។ **ឯកេនាកាយេនា**តិ ទីឃំអស្សាសាទីសុ ចតូសុ អាការេសុ ឯកេន អាការេន, នវសុ តីសុ វា ឯកេន។ តថា ហិ វក្ខតិ –

"ទីឃោ រស្សោ ច អស្សាសោ,

បស្សាសោបិ ច តាទិសោ;
ចត្តារោ វណ្ណា វត្តន្តិ,
នាសិកគ្គេវ ភិក្ខុនោ"តិ។ (បារា. អដ្ឋ. ២.១៦៥);

អយំ ភាវនា អស្សាសបស្សាសកាយានុបស្សនាតិ កត្វា វុត្តំ "**កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានភាវនា សម្បជ្ជតី**"តិ។

ឥទានិ បាឡិវសេនេវ តេ នវ អាការេ ភាវនាវិធិញ្ច ទស្សេតុំ "**យថាហ**"តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ "**កថំ បជានាតី**"តិ បជាននវិធិំ កថេតុកម្យតាយ បុច្ឆតិ។ **ទីឃំ អស្សាស**ន្តិ វុត្តលក្ខណំ ទីឃំ អស្សាសំ។ **អទ្ធានសង្ខាតេ**តិ អទ្ធានន្តិ សង្ខំ គតេ ទីឃេ កាលេ, ទីឃំ ខណន្តិ អត្ថោ។ កោដ្ឋាសបរិយាយោ វា សង្ខាត-សទ្ទោ "ថេយ្យសង្ខាត"ន្តិអាទីសុ វិយ, តស្មា **អទ្ធានសង្ខាតេ**តិ អទ្ធានកោដ្ឋាសេ ទេសភាគេតិ អត្ថោ។ **ឆន្ទោ ឧប្បជ្ជតី**តិ ភាវនាយ បុព្ពេនាបរំ វិសេសំ អាវហន្តិយា លទ្ធស្សាទត្តា តត្ថ សាតិសយោ កត្តុកាមតាលក្ខណោ កុសលច្ឆន្ទោ ឧប្បជ្ជតិ។ **ឆន្ទវសេនា**តិ តថាបវត្តឆន្ទស្ស វសេន វិសេសភាវនមនុយុញ្ជន្តស្ស កម្មដ្ឋានំ វុឌ្ឍិំ ផាតិំ គមេន្តស្ស។ **តតោ សុខុមតរ**ន្តិ យថាវុត្តឆន្ទប្បវត្តិយា បុរិមកតោ សុខុមតរំ។ ភាវនាពលេន ហិ បដិប្បស្សទ្ធទរថបរិឡាហតាយ កាយស្ស អស្សាសបស្សាសា សុខុមតរា ហុត្វា បវត្តន្តិ។ **បាមោជ្ជំ ឧប្បជ្ជតី**តិ អស្សាសបស្សាសានំ សុខុមតរភាវេន អារម្មណស្ស សន្តតរតាយ កម្មដ្ឋានស្ស ច វីថិប្បដិបន្នតាយ ភាវនាចិត្តសហគតោ បមោទោ ខុទ្ទិកាទិភេទា តរុណបីតិ ឧប្បជ្ជតិ។ **ចិត្តំ វិវត្តតី**តិ អនុក្កមេន អស្សាសបស្សាសានំ អតិវិយ សុខុមតរភាវប្បត្តិយា អនុបដ្ឋហនេ វិចេតព្ពាការប្បត្តេហិ តេហិ ចិត្តំ វិនិវត្តតីតិ កេចិ។ ភាវនាពលេន បន សុខុមតរភាវប្បត្តេសុ អស្សាសបស្សាសេសុ តត្ថ បដិភាគនិមិត្តេ ឧប្បន្នេ បកតិអស្សាសបស្សាសតោ ចិត្តំ និវត្តតិ។ **ឧបេក្ខា សណ្ឋាតី**តិ តស្មិំ បដិភាគនិមិត្តេ ឧបចារប្បនាភេទេ សមាធិម្ហិ ឧប្បន្នេ បុន ឈាននិព្ពត្តនត្ថំ ព្យាបារាភាវតោ អជ្ឈុបេក្ខនំ ហោតិ, សា បនាយំ ឧបេក្ខា តត្រមជ្ឈត្តុបេក្ខាតិ វេទិតព្ពា។

ឥមេហិ នវហិ អាការេហីតិ ឥមេហិ យថាវុត្តេហិ នវហិ បការេហិ បវត្តា។ **ទីឃំ អស្សាសបស្សាសា កាយោ**តិ ទីឃាការា អស្សាសបស្សាសា ចុណ្ណវិចុណ្ណាបិ សមូហដ្ឋេន កាយោ។ អស្សាសបស្សាសេ និស្សាយ ឧប្បន្ននិមិត្តម្បិ ឯត្ថ អស្សាសបស្សាសសាមញ្ញវសេន វុត្តំ។ **ឧបដ្ឋានំ សតី**តិ តំ អារម្មណំ ឧបគន្ត្វា តិដ្ឋតីតិ សតិ ឧបដ្ឋានំ នាម។ **អនុបស្សនា ញាណ**ន្តិ សមថវសេន និមិត្តស្ស អនុបស្សនា វិបស្សនាវសេន អស្សាសបស្សាសេ តន្និស្សយញ្ច កាយំ "រូប"ន្តិ, ចិត្តំ តំសម្បយុត្តធម្មេ ច "អរូប"ន្តិ វវត្ថបេត្វា នាមរូបស្ស អនុបស្សនា ច ញាណំ តត្ថ យថាភូតាវពោធោ។ **កាយោ ឧបដ្ឋាន**ន្តិ សោ កាយោ អារម្មណករណវសេន ឧបគន្ត្វា សតិ ឯត្ថ តិដ្ឋតីតិ ឧបដ្ឋានំ នាម។ ឯត្ថ ច "កាយោ ឧបដ្ឋាន"ន្តិ ឥមិនា ឥតរកាយស្សាបិ សង្គហោតិ តថា វុត្តំ សម្មសនចារស្សាបិ ឥធ ឥច្ឆិតត្តា។ **នោ សតី**តិ សោ កាយោ សតិ នាម ន ហោតិ។ សតិ ឧបដ្ឋានញ្ចេវ សតិ ច សរណដ្ឋេន ឧបដ្ឋានដ្ឋេន ច។ **តាយ សតិយា**តិ យថាវុត្តាយ សតិយា។ **តេន ញាណេនា**តិ យថាវុត្តេនេវ ញាណេន។ **តំ កាយ**ន្តិ តំ អស្សាសបស្សាសកាយញ្ចេវ តន្និស្សយរូបកាយញ្ច។ **អនុបស្សតី**តិ ឈានសម្បយុត្តញាណេន ចេវ វិបស្សនាញាណេន ច អនុ អនុ បស្សតិ។ **តេន វុច្ចតិ កាយេ កាយានុបស្សនា សតិបដ្ឋានភាវនា**តិ តេន អនុបស្សនេន យថាវុត្តេ កាយេ អយំ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានភាវនាតិ វុច្ចតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យា អយំ យថាវុត្តេ អស្សាសបស្សាសកាយេ តស្ស និស្សយភូតេ ករជកាយេ ច កាយស្សេវ អនុបស្សនា អនុទកភូតាយ មរីចិយា ឧទកានុបស្សនា វិយ ន អនិច្ចាទិសភាវេ កាយេ និច្ចាទិភាវានុបស្សនា, អថ ខោ យថារហំ អនិច្ចទុក្ខានត្តា សុភភាវស្សេវ អនុបស្សនា។ អថ វា កាយេ "អហន្តិ វា, មមន្តិ វា, ឥត្ថីតិ វា, បុរិសោ"តិ វា គហេតព្ពស្ស កស្សចិ អភាវតោ តាទិសំ អននុបស្សិត្វា កាយមត្តស្សេវ អនុបស្សនា កាយានុបស្សនា, តាយ កាយានុបស្សនាយ សម្បយុត្តា សតិយេវ ឧបដ្ឋានំ សតិបដ្ឋានំ, តស្ស ភាវនា វឌ្ឍនា កាយានុបស្សនា សតិបដ្ឋានភាវនាតិ។

ឯសេវ នយោតិ "នវហិ អាការេហី"តិអាទិនា វុត្តវិធិំ រស្ស-បទេ អតិទិស្សតិ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ យថាទស្សិតេ "កថំ ទីឃំ អស្សសន្តោ"តិអាទិនា អាគតេ បាឡិនយេ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ រស្សបទវសេន អាគតេ បាឡិនយេ។ **អយ**ន្តិ យោគាវចរោ។ **អទ្ធានវសេនា**តិ ទីឃកាលវសេន។ **ឥត្តរវសេនា**តិ បរិត្តកាលវសេន។ **ឥមេហិ អាការេហី**តិ ឥមេហិ នវហិ អាការេហិ។

តាទិសោតិ ទីឃោ រស្សោ ច។ **ចត្តារោ វណ្ណា**តិ ចត្តារោ អាការា តេ ច ទីឃាទយោ ឯវ។ **នាសិកគ្គេវ ភិក្ខុនោ**តិ គាថាសុខត្ថំ រស្សំ កត្វា វុត្តំ។ **នាសិកគ្គេ វា**តិ **វា**-សទ្ទោ អនិយមត្ថោ, តេន ឧត្តរោដ្ឋំ សង្គណ្ហាតិ។

សព្ពកាយប្បដិសំវេទីតិ សព្ពស្ស កាយស្ស បដិ បដិ បច្ចេកំ សម្មទេវ វេទនសីលោ ជាននសីលោ, តស្ស វា បដិ បដិ សម្មទេវ វេទោ ឯតស្ស អត្ថិ, តំ វា បដិ បដិ សម្មទេវ វេទមានោតិ អត្ថោ។ តត្ថ តត្ថ សព្ព-គ្គហណេន អស្សាសាទិកាយស្ស អនវសេសបរិយាទានេ សិទ្ធេបិ អនេកកលាបសមុទាយភាវតោ តស្ស សព្ពេសម្បិ ភាគានំ

សំវេទនទស្សនត្ថំ បដិ-សទ្ទគ្គហណំ, តត្ថ សក្កច្ចការិភាវទស្សនត្ថំ សំ-សទ្ទគ្គហណន្តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“សកលស្សា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យថា សមានេសុបិ អស្សាសបស្សាសេសុ យោគិនោ បដិបត្តិវិធានេ បច្ចេកំ សក្កច្ចំយេវ បដិបជ្ជិតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ វិសុំ ទេសនា កតា, ឯវំ តមេវត្ថំ ទីបេតុំ សតិបិ អត្ថស្ស សមានតាយ “សកលស្សា”តិអាទិនា បទទ្វយស្ស វិសុំ វិសុំ អត្ថវណ្ណនា កតាតិ វេទិតព្ពា។ **បាកដំ ករោន្តោ**តិ វិភូតំ ករោន្តោ, សព្ពសោ វិភាវេន្តោតិ អត្ថោ។ បាកដីករណំ វិភាវនំ តត្ថ អសម្មុយ្ហនញាណេនេវ នេសំ បវត្តនេន ហោតីតិ ទស្សេន្តោ **“ឯវំ វិទិតំ ករោន្តោ”**តិអាទិមាហ ។ តត្ថ **តស្មា**តិ យស្មា ញាណសម្បយុត្តចិត្តេនេវ អស្សាសបស្សាសេ បវត្តេតិ, ន វិប្បយុត្តចិត្តេន, តស្មា ឯវំភូតោ សព្ពកាយប្បដិសំវេទី អស្សសិស្សាមិ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតីតិ វុច្ចតិ ពុទ្ធាទីហីតិ យោជនា។ **ចុណ្ណវិចុណ្ណវិសដេ**តិ អនេកកលាបតាយ ចុណ្ណវិចុណ្ណភាវេន វិសដេ។ **អាទិ បាកដោ ហោតិ** សតិយា ញាណស្ស ច វសេន កតបុព្ពាភិសង្ខារស្ស បវត្តត្តា។ **តាទិសេន ភវិតព្ព**ន្តិ ចតុត្ថបុគ្គលសទិសេន ភវិតព្ពំ, បគេវ សតី ញាណញ្ច បច្ចុបដ្ឋបេត្វា តីសុបិ ឋានេសុ ញាណសម្បយុត្តមេវ ចិត្តំ បវត្តេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។

ឯវន្តិ វុត្តប្បការេន សព្ពកាយប្បដិសំវេទនវសេនេវ។ **ឃដតី**តិ ឧស្សហតិ។ **វាយមតី**តិ វាយាមំ ករោតិ, មនសិការំ បវត្តេតីតិ អត្ថោ។ **តថាភូតស្សា**តិ អានាបានស្សតី ភាវេន្តស្ស។ **សំវរោ**តិ សតិ វីរិយម្បិ វា។ **តាយ សតិយា**តិ យា សា អានាបានេ អារព្ភ បវត្តា សតិ, តាយ។ **តេន មនសិការេនា**តិ យោ សោ តត្ថ សតិបុព្ពង្គមោ ភាវនាមនសិការោ, តេន សទ្ធិន្តិ អធិប្បាយោ។ **អាសេវតី**តិ “តិស្សោ សិក្ខាយោ”តិ វុត្តេ អធិកុសលធម្មេ អាសេវតិ។ តទាសេវនញ្ចេត្ថ សិក្ខនន្តិ អធិប្បេតំ។ **បុរិមនយេ**តិ បុរិមស្មិំ ភាវនានយេ, បឋមវត្ថុទ្វយេតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថាបិ កាមំ ញាណុប្បាទនំ លព្ភតេវ អស្សាសបស្សាសានំ យាថាវតោ ទីឃរស្សភាវាវពោធសព្ភាវតោ, តថាបិ តំ ន ទុក្ករំ យថាបវត្តានំ តេសំ គហណមត្តភាវតោតិ តត្ថ វត្តមានកាលប្បយោគោ កតោ។ ឥទំ បន ទុក្ករំ បុរិសស្ស ខុរធារាយំ គមនសទិសំ, តស្មា សាតិសយេនេត្ថ បុព្ពាភិសង្ខារេន ភវិតព្ពន្តិ ទីបេតុំ អនាគតកាលប្បយោគោ កតោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ **“តត្ថ យស្មា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ញាណុប្បាទនាទីសូ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន កាយសង្ខារបស្សម្ភនបីតិបដិសំវេទនាទី សង្គណ្ហាតិ។ កេចិ បនេត្ថ “សំវរសមាទានានំ សង្គហោ”តិ វទន្តិ។

កាយសង្ខារន្តិ អស្សាសបស្សាសំ។ សោ ហិ ចិត្តសមុដ្ឋានោបិ សមានោ ករជកាយបដិពទ្ធវុត្តិតាយ តេន សង្ខរិយតីតិ កាយសង្ខារោតិ វុច្ចតិ។ យោ បន “កាយសង្ខារោ វចីសង្ខារោ”តិ (ម. និ. ១.១០២) ឯវមាគតោ កាយសង្ខារោ ចេតនាលក្ខណោ សតិបិ ទ្វារន្តរុប្បត្តិយំ យេភុយ្យវុត្តិយា តព្ពហុលវុត្តិយា ច កាយទ្វារេន លក្ខិតោ, សោ ឥធ នាធិប្បេតោ។ **បស្សម្ភេន្តោ**តិអាទីសុ បច្ឆិមំ បច្ឆិមំ បទំ បុរិមស្ស បុរិមស្ស អត្ថវចនំ។ តស្មា បស្សម្ភនំ នាម វូបសមនំ, តញ្ច តថាបយោគេ អសតិ ឧប្បជ្ជនារហស្ស ឱឡារិកស្ស កាយសង្ខារស្ស បយោគសម្បត្តិយា អនុប្បាទនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ ។ **តត្រា**តិ “ឱឡារិកំ កាយសង្ខារំ បស្សម្ភេន្តោ”តិ ឯត្ថ។ **អបរិគ្គហិតកាលេ**តិ កម្មដ្ឋានស្ស អនារទ្ធកាលេ, តតោ ឯវ កាយចិត្តានម្បិ អបរិគ្គហិតកាលេ។ “និសីទតិ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ឧជុំ កាយំ បណិធាយា”តិ ហិ ឥមិនា កាយបរិគ្គហោ , “បរិមុខំ សតី ឧបដ្ឋបេត្វា”តិ ឥមិនា ចិត្តបរិគ្គហោ វុត្តោ។ តេនេវាហ – **“កាយោបិ ចិត្តម្បិ បរិគ្គហិតា ហោន្តី”**តិ។ **កាយោ**តិ ករជកាយោ។ **សទរថា**តិ សបរិឡាហា។ សា ច នេសំ សទរថតា គរុភាវេន វិយ ឱឡារិកតាយ អវិនាភាវិនីតិ អាហ **“ឱឡារិកា”**តិ។ **ពលវតរា**តិ សពលា ថូលា។ **សន្តា ហោន្តី**តិ ចិត្តំ តាវ ពហិទ្ធា វិក្ខេបាភាវេន ឯកគ្គំ ហុត្វា កម្មដ្ឋានំ បរិគ្គហេត្វា បវត្តមានំ សន្តំ ហោតិ វូបសន្តំ, តតោ ឯវ តំសមុដ្ឋានា រូបធម្មា លហុមុទុកម្មញ្ញភាវប្បត្តា, តទនុគុណតាយ សេសំ តិសន្តតិរូបន្តិ ឯវំ ចិត្តេ កាយេ ច វូបសន្តេ បវត្តមានេ តន្និស្សិតា អស្សាសបស្សាសា សន្តសភាវា អនុក្កមេន សុខុមសុខុមតរសុខុមតមា ហុត្វា បវត្តន្តិ។ តេន វុត្តំ **“យទា បនស្ស កាយោបី”**តិអាទិ។ **បស្សម្ភេមី**តិ បឋមាវជ្ជនា។ អាភុជនំ **អាភោគោ**, សម្មា អនុ អនុ អាហរណំ **សមន្នាហារោ**, តស្មិំយេវ អត្ថេ អបរាបរំ បវត្តអាវជ្ជនា តស្សេវ អត្ថស្ស មនសិករណំ ចិត្តេ ឋបនំ **មនសិការោ**, វីមំសា **បច្ចវេក្ខណា**។

សារទ្ធេតិ សទរថេ សបរិឡាហេ។ **អធិមត្ត**ន្តិ ពលវំ ឱឡារិកំ, លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ។ កាយសង្ខារោ ហិ អធិប្បេតោ។ “អធិមត្តំ ហុត្វា បវត្តតី”តិ កិរិយាវិសេសនំ វា ឯតំ។ **សុខុម**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **កាយម្ហី**តិ ឯត្ថ ចិត្តេ ចាតិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។

បឋមជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ ករិយមានំ ទុតិយជ្ឈានស្ស នានាវជ្ជនំ បរិកម្មំ បឋមជ្ឈានំ វិយ ទូរសមុស្សារិតបដិបក្ខន្តិ កត្វា តំសមុដ្ឋានោ កាយសង្ខារោ បឋមជ្ឈានេ ច ទុតិយជ្ឈានូបចារេ ច ឱឡារិកោតិ សទិសោ វុត្តោ។ ឯស នយោ សេសុបចារទ្វយេបិ។ អថ វា ទុតិយជ្ឈានាទីនំ អធិគមាយ បដិបជ្ជតោ ទុក្ខាបដិបទាទិវសេន កិលមតោ យោគិនោ កាយកិលមថចិត្តុបឃាតាទិវសេន វិតក្កាទិសង្ខោភេន សបរិប្ផន្ទតាយ ច ចិត្តប្បវត្តិយា ទុតិយជ្ឈានាទិឧបចារេសុ កាយសង្ខារស្ស ឱឡារិកតា វេទិតព្ពា។ **អតិសុខុមោ**តិ អញ្ញត្ថ លព្ភ

មានោ កាយសង្ខារោ ចតុត្ថជ្ឈានេ អតិក្កន្តសុខុមោ។ សុខុមភាវោបិស្ស តត្ថ នត្ថិ កុតោ ឱឡារិកតា អប្បវត្តនតោ។ តេនាហ “**អប្បវត្តិមេវ បាបុណាតី**”តិ។

លាភិស្ស សតោ អនុបុព្ពសមាបត្តិសមាបជ្ជនវេលំ ឯកាសនេនេវ វា សព្ពេសំ ឈានានំ បដិលាភំ សន្ធាយ មជ្ឈិមភាណកា ហេដ្ឋិមហេដ្ឋិមជ្ឈានតោ ឧបរូបរិឈានូបចារេបិ សុខុមតរំ ឥច្ឆន្តិ។ តត្ថ ហិ សោបចារានំ ឈានានំ ឧបរូបរិ វិសេសវន្តតា សន្តតា ច សម្ភវេយ្យ, ឯកាវជ្ជនូបចារំ វា សន្ធាយ ឯវំ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ ហេដ្ឋា វុត្តវាទេន ឥមស្ស វាទស្ស អវិរោធោ សិទ្ធោ ភិន្នវិសយត្តា។ **សព្ពេសំយេវា**តិ ឧភយេសម្បិ។ យស្មា តេ សព្ពេបិ វុច្ចមានេន វិធិនា បស្សទ្ធិមិច្ឆន្តិយេវ ។ **អបរិគ្គហិតកាលេ បវត្តកាយសង្ខារោ បរិគ្គហិតកាលេ បដិប្បស្សម្ភតី**តិ ឥទំ សទិសសន្តានតាយ វុត្តំ។ ន ហិ តេ ឯវ ឱឡារិកា អស្សាសាទយោ សុខុមា ហោន្តិ។ បស្សម្ភនាការោ បន តេសំ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។

មហាភូតបរិគ្គហេ សុខុមោតិ ចតុធាតុមុខេន វិបស្សនាភិនិវេសំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **សកលរូបបរិគ្គហេ សុខុមោ** ភាវនាយ ឧបរូបរិ បណីតភាវតោ។ តេនេវាហ “**រូបារូបបរិគ្គហេ សុខុមោ**”តិ។ **លក្ខណារម្មណិកវិបស្សនាយា**តិ កលាបសម្មសនមាហ។ និព្ពិទានុបស្សនាតោ បដ្ឋាយ **ពលវវិបស្សនា**, តតោ ឱរំ **ទុព្ពលវិបស្សនា**។ **បុព្ពេ វុត្តនយេនា**តិ “អបរិគ្គហិតកាលេ”តិអាទិនា សមថនយេ វុត្តនយេន។ “អបរិគ្គហេ បវត្តោ កាយសង្ខារោ មហាភូតបរិគ្គហេ បដិប្បស្សម្ភតី”តិអាទិនា វិបស្សនានយេបិ បដិប្បស្សទ្ធិ យោជេតព្ពាតិ វុត្តំ ហោតិ។

អស្សាតិ ឥមស្ស “បស្សម្ភយំ កាយសង្ខារ”ន្តិ បទស្ស។ **ចោទនាសោធនាហី**តិ អនុយោគបរិហារេហិ។ **ឯវន្តិ** ឥទានិ វុច្ចមានាការេន។ **កថ**ន្តិ យំ ឥទំ “បស្សម្ភយំ...បេ.... សិក្ខតី”តិ វុត្តំ, តំ កថំ កេន បការេន កាយសង្ខារស្ស បស្សម្ភនំ ហោតីតិ កថេតុកាមតាយ បុច្ឆិត្វា កាយសង្ខារេ សរូបតោ ឱឡារិកសុខុមតោ វូបសមតោ អនុយោគបរិហារតោ ច ទស្សេតុំ “**កតមេ កាយសង្ខារា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ **កាយិកា**តិ រូបកាយេ ភវា។ **កាយប្បដិពទ្ធា**តិ កាយសន្និស្សិតា។ កាយេ សតិ ហោន្តិ, អសតិ ន ហោន្តិ, តតោ ឯវ តេ អកាយសមុដ្ឋានាបិ កាយេន សង្ខរីយន្តីតិ **កាយសង្ខារា**។ **បស្សម្ភេន្តោ**តិ ឱឡារិកោឡារិកំ បស្សម្ភេន្តោ។

សេសបទទ្វយំ តស្សេវ វេវចនំ។ ឱឡារិកញ្ហិ កាយសង្ខារំ អវូបសន្តសភាវំ សន្និសីទាបេន្តោ “**បស្សម្ភេន្តោ**”តិ វុច្ចតិ, អនុប្បាទនិរោធំ បាបេន្តោ “**និរោធេន្តោ**”តិ, សុដ្ឋុ សន្តសភាវំ នយន្តោ “**វូបសមេន្តោ**”តិ។

យថារូបេហីតិ យាទិសេហិ។ **កាយសង្ខារេហី**តិ ឱឡារិកេហិ កាយសង្ខារេហិ។ **អានមនា**តិ អភិមុខេន កាយស្ស នមនា។ **វិនមនា**តិ វិសុំ វិសុំ បស្សតោ នមនា។ **សន្នមនា**តិ សព្ពតោ, សុដ្ឋុ វា នមនា។ **បណមនា**តិ បច្ឆតោ នមនា។ **ឥញ្ជនា**ទីនិ អានមនាទីនំ វេវចនានិ, អធិមត្តានិ វា អភិមុខចលនាទីនិ អានមនាទយោ, មន្ទានិ ឥញ្ជនាទយោ។ **បស្សម្ភយំ កាយសង្ខារ**ន្តិ តថារូបំ អានមនាទីនំ ការណភូតំ ឱឡារិកំ កាយសង្ខារំ បដិប្បស្សម្ភេន្តោ។ តស្មិញ្ហិ បស្សម្ភិតេ អានមនាទយោបិ បស្សម្ភិតា ឯវ ហោន្តិ។

សន្តំ សុខុមន្តិ យថារូបេហិ កាយសង្ខារេហិ កាយស្ស អបរិប្ផន្ទនហេតូហិ អានមនាទយោ ន ហោន្តិ, តថារូបំ ទរថាភាវតោ សន្តំ, អនោឡារិកតាយ សុខុមំ។ **បស្សម្ភយំ កាយសង្ខារ**ន្តិ សាមញ្ញតោ ឯកំ កត្វា វទតិ។ អថ វា បុព្ពេ ឱឡារិកោឡារិកំ កាយសង្ខារំ បដិប្បស្សម្ភេន្តោ អនុក្កមេន កាយស្ស អបរិប្ផន្ទនហេតុភូតេ សុខុមសុខុមតរេ ឧប្បាទេត្វា តេបិ បដិប្បស្សម្ភេត្វា បរមសុខុមតាយ កោដិប្បត្តំ យំ កាយសង្ខារំ បដិប្បស្សម្ភេតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “**សន្តំ សុខុមំ បស្សម្ភយំ កាយសង្ខារ**”ន្តិ។

ឥតីតិអាទិ ចោទកវចនំ។ តត្ថ **ឥតី**តិ បការត្ថេ និបាតោ, **កិរា**តិ អរុចិសូចនេ, ឯវញ្ចេតិ អត្ថោ។ អយញ្ចេត្ថ អធិប្បាយោ “វុត្តប្បការេន យទិ អតិសុខុមម្បិ កាយសង្ខារំ បស្សម្ភេតី”តិ។ **ឯវំ សន្តេ**តិ ឯវំ សតិ តយា វុត្តាការេ លព្ភមានេ។ **វាតូបលទ្ធិយា**តិ វាតស្ស ឧបលទ្ធិយា។ **ច**-សទ្ទោ សមុច្ចយត្ថោ, អស្សាសាទិវាតារម្មណស្ស ចិត្តស្ស បភាវនា ឧប្បាទនា បវត្តនា ន ហោតិ, តេ ច តេន បស្សម្ភេតព្ពាតិ អធិប្បាយោ។ **អស្សាសបស្សាសានញ្ច បភាវនា**តិ ឱឡារិកេ អស្សាសបស្សាសេ ភាវនាយ បដិប្បស្សម្ភេត្វា សុខុមានំ តេសំ បភាវនា ច ន ហោតិ ឧភយេសំ តេសំ តេន បដិប្បស្សម្ភេតព្ពតោ។ **អានាបានស្សតិយា**តិ អានាបានារម្មណាយ សតិយា ច បវត្តនំ ន ហោតិ អានាបានានំ អភាវតោ។ តតោ ឯវ តំសម្បយុត្តស្ស អានាបានស្សតិសមាធិស្ស ច បភាវនា ឧប្បាទនាបិ ន ហោតិ។ ន ហិ កទាចិ អារម្មណេន វិនា សារម្មណា ធម្មា សម្ភវន្តិ។ **ន ច នំ ត**ន្តិ ឯត្ថ **ន**ន្តិ និបាតមត្តំ។ តំ វុត្តវិធានំ សមាបត្តឹ បណ្ឌិតា បញ្ញវន្តោ ន ចេវ សមាបជ្ជន្តិបិ តតោ ន វុដ្ឋហន្តិបីតិ យោជនា។ ឯវំ ចោទកោ សព្ពេន សព្ពំ អភាវូបនយនំ បស្សម្ភនន្តិ អធិប្បាយេន ចោទេតិ។

បុន **ឥតិ កិរា**តិអាទិ យថាវុត្តាយ ចោទនាយ វិស្សជ្ជនា។ តត្ថ **កិរា**តិ យទីតិ ឯតស្ស អត្ថេ និបាតោ។ ឥតិ កិរ សិក្ខតិ, មយា វុត្តាការេន យទិ សិក្ខតីតិ អត្ថោ។ **ឯវំ សន្តេ**តិ ឯវំ បស្សម្ភនេ សតិ។ **បភាវនា ហោតី**តិ យទិបិ ឱឡារិកា កាយសង្ខារា បដិប្បស្សម្ភន្តិ, សុខុមា បន អត្ថេវាតិ អនុក្កមេន បរមសុខុមភាវប្បត្តស្ស វសេន និមិត្តុប្បត្តិយា អានាបានស្សតិយា អានាបានស្សតិសមាធិស្ស ច បភាវនា ឥជ្ឈតេវាតិ អធិប្បាយោ។

យថា កថំ វិយាតិ យថាវុត្តវិធានំ តំ កថំ វិយ ទដ្ឋព្ពំ, អត្ថិ កិញ្ចិ តទត្ថសម្បដិបាទនេ ឱបម្មន្តិ អធិប្បាយោ។ ឥទានិ ឱបម្មំ ទស្សេតុំ **“សេយ្យថាបី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សេយ្យថាបី**តិ ឱបម្មត្ថេ និបាតោ។ **កំសេ**តិ កំសភាជនេ។ **និមិត្ត**ន្តិ និមិត្តស្ស, តេសំ សទ្ទានំ បវត្តាការស្សាតិ អត្ថោ។ សាមិអត្ថេ ហិ ឥទំ ឧបយោគវចនំ។ **សុគ្គហិតត្តា**តិ សុដ្ឋុ គហិតត្តា។ **សុមនសិកតត្តា**តិ សុដ្ឋុ ចិត្តេ ឋបិតត្តា។ **សូបធារិតត្តា**តិ សម្មទេវ ឧបធារិតត្តា សល្លក្ខិតត្តា។ **សុខុមកា សទ្ទា**តិ អនុរវេ អាហ, យេ អប្បកា។ អប្បត្ថោ ហិ អយំ **ក**-សទ្ទោ។ **សុខុមសទ្ទនិមិត្តារម្មណតាបី**តិ សុខុមោ សទ្ទោវ និមិត្តំ សុខុមសទ្ទនិមិត្តំ, តទារម្មណតាយបីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កាមំ តទា សុខុមាបិ សទ្ទា និរុទ្ធា, សទ្ទនិមិត្តស្ស បន សុគ្គហិតត្តា សុខុមតរសទ្ទនិមិត្តារម្មណភាវេនបិ ចិត្តំ បវត្តតិ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ ហិ តស្ស តស្ស និរុទ្ធស្ស សទ្ទស្ស និមិត្តំ អវិក្ខិត្តេន ចិត្តេន ឧបធារេន្តស្ស អនុក្កមេន បរិយោសានេ អតិសុខុមសទ្ទនិមិត្តម្បិ អារម្មណំ កត្វា ចិត្តំ បវត្តតេវ។ **ចិត្តំ ន វិក្ខេបំ គច្ឆតិ** តស្មឹ យថាឧបដ្ឋិតេ និមិត្តេ សមាធានសព្ភាវតោ។

ឯវំ សន្តេតិអាទិ វុត្តស្សេវត្ថស្ស និគមនវសេន វុត្តំ។ តត្ថ យស្ស សុត្តបទស្ស សទ្ធឹ ចោទនាសោធនាហិ អត្ថោ វុត្តោ, តំ ឧទ្ធរិត្វា កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានានិ វិភាគតោ ទស្សេតុំ **“បស្សម្ភយ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ ។ តត្ថ **បស្សម្ភយំ កាយសង្ខារ**ន្តិ វុត្តអស្សាសបស្សាសា កាយោតិ យោជនា វេទិតព្ពា។ អថ វា **បស្សម្ភយំ កាយសង្ខារ**ន្តិ ឯត្ថ អស្សាសបស្សាសា កាយោតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **មហាសតិបដ្ឋានសុត្តេ** (ទី. និ. ២.៣៧២ អាទយោ; ម. និ. ១.១០៥ អាទយោ) កាយានុបស្សនំ កថេន្តេន បឋមចតុក្កស្សេវ វុត្តត្តា, **អានាបានស្សតិសុត្តេ**បិ “យស្មឹ សមយេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ទីឃំ វា អស្សសន្តោ ទីឃំ អស្សសាមីតិ បជានាតិ…បេ… បស្សម្ភយំ កាយសង្ខារំ បស្សសិស្សាមីតិ សិក្ខតិ។ កាយេ កាយានុបស្សី, ភិក្ខវេ, តស្មឹ សមយេ ភិក្ខុ វិហរតី”តិ (ម. និ. ២.១៤៩) វុត្តត្តា ច “កាយានុបស្សនាវសេន វុត្តស្ស បឋមចតុក្កស្សា”តិ វុត្តំ។

អាទិកម្មិកស្ស កម្មដ្ឋានវសេនាតិ សមថកម្មដ្ឋានំ សន្ធាយ វុត្តំ, វិបស្សនាកម្មដ្ឋានំ បន ឥតរចតុក្កេសុបិ លព្ភតេវ។ **ឯត្ថា**តិ បឋមចតុក្កេ។ **សហ បដិសម្ភិទាហី**តិ និទស្សនមត្តមេតំ, បុញ្ញវន្តានំ បន ឧបនិស្សយសម្បន្នានំ អភិញ្ញាបិ សិជ្ឈតិយេវ។ **ចតុព្ពិធ**ន្តិ បាតិមោក្ខសំវរាទិវសេន ចតុព្ពិធំ។ **អនាបជ្ជន**ន្តិ សត្តន្នំ អាបត្តិក្ខន្ធានំ អញ្ញតរស្ស អនាបជ្ជនំ។ **អាបន្នវុដ្ឋាន**ន្តិ អាបន្នសប្បដិកម្មាបត្តិតោ យថាធម្មំ បដិកម្មករណេន វុដ្ឋានំ, ទេសនាគាមិនិតោ ទេសនាយ, វុដ្ឋានគាមិនិតោ បរិវាសាទិវិនយកម្មករណេន វុដ្ឋានន្តិ វុត្តំ ហោតិ ។ ទេសនាយបិ ហិ អាបន្នាបត្តិតោ វុដ្ឋានំ ហោតីតិ សាបិ វុដ្ឋានេនេវ សង្គហិតា។ **កិលេសេហិ ច អប្បដិបីឡន**ន្តិ កោធោ ឧបនាហោ មក្ខោ បលាសោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ មាយា សាឋេយ្យំ ថម្ភោ សារម្ភោ មានោ អតិមានោ មទោ បមាទោតិ ឯវមាទីហិ បាបធម្មេហិ អប្បដិបីឡនំ, តេសំ អនុប្បាទនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

យមិទំ អាភិសមាចារិកសីលំ វុច្ចតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ទ្វេអសីតិ ខន្ធកវត្តានិ ចុទ្ទសវិធំ មហាវត្ត**ន្តិ ឯត្ថ **មហាវត្តំ** នាម វត្តក្ខន្ធកេ វុត្តានិ អាគន្តុកវត្តំ អាវាសិកគមិកអនុមោទនភត្តគ្គបិណ្ឌចារិកអារញ្ញិកសេនាសនជន្តាឃរវច្ចកុដិឧបជ្ឈាយសទ្ធិវិហារិកអាចរិយអន្តេវាសិកវត្តន្តិ ចុទ្ទស វត្តានិ។ តតោ អញ្ញានិ បន កទាចិ តជ្ជនីយកម្មកតាទិកាលេយេវ ចរិតព្ពានិ ទ្វាសីតិ ខន្ធកវត្តានិ, ន សព្ពាសុ អវត្ថាសុ ចរិតព្ពានិ, តស្មា មហាវត្តេសុ អគណិតានិ។ តត្ថ “បារិវាសិកានំ ភិក្ខូនំ វត្តំ បញ្ញបេស្សាមី”តិ អារភិត្វា “ន ឧបសម្បាទេតព្ពំ…បេ… ន ឆមាយំ ចង្កមន្តេ ចង្កមេ ចង្កមិតព្ព”ន្តិ (ចូឡវ. ៧៦) វុត្តវត្តានិ ឆសដ្ឋិ, តតោ បរំ “ន, ភិក្ខវេ, បារិវាសិកេន ភិក្ខុនា បារិវាសិកវុឌ្ឍតរេន ភិក្ខុនា សទ្ធឹ ម្ហូលាយបដិកស្សនារហេន, មានត្តារហេន, មានត្តចារិកេន, អព្ភានារហេន ភិក្ខុនា សទ្ធឹ ឯកច្ឆន្នេ អាវាសេ វត្ថព្ព”ន្តិអាទិនា (ចូឡវ. ៨២) វុត្តានិ បកតត្តេ ចរិតព្ពេហិ អនញ្ញត្តា វិសុំ តានិ អគណេត្វា បារិវាសិកវុឌ្ឍតរាទីសុ បុគ្គលន្តរេសុ ចរិតព្ពត្តា តេសំ វសេន សម្បិណ្ឌេត្វា ឯកេកំ កត្វា គណិតានិ បញ្ចាតិ ឯកសត្តតិ វត្តានិ, ឧក្ខេបនីយកម្មកតវត្តេសុ វត្តបញ្ញាបនវសេន វុត្តំ “ន បកតត្តស្ស ភិក្ខុនោ អភិវាទនំ…បេ… នហានេ បិដ្ឋិបរិកម្មំ សាទិតព្ព”ន្តិ (ចូឡវ. ៥១) ឥទំ អភិវាទនាទីនំ អសាទិយនំ ឯកំ, “ន បកតត្តោ ភិក្ខុ សីលវិបត្តិយា អនុទ្ធំសេតព្ពោ”តិអាទីនិ (ចូឡវ. ៥១) ច ទសាតិ ឯវមេតានិ ទ្វាសីតិ។ ឯតេស្វេវ បន កានិចិ តជ្ជនីយកម្មាទិវត្តានិ កានិចិ បារិវាសិកាទិវត្តានីតិ អគ្គហិតគ្គហណេន ទ្វាសីតិ ឯវ។ អញ្ញត្ថ បន អដ្ឋកថាបទេសេ អប្បកំ ឩនមធិកំ វា គណនូបគំ ន ហោតីតិ អសីតិ ខន្ធកវត្តានីតិ វុច្ចតិ។ **អាភិសមាចារិកសីល**ន្តិ ឯត្ថ **អភិសមាចារោ**តិ ឧត្តមសមាចារោ, អភិសមាចារោវ អាភិសមាចារិកំ, អភិសមាចារំ វា អារព្ភ បញ្ញត្តំ អាភិសមាចារិកំ, តទេវ សីលន្តិ អាភិសមាចារិកសីលំ។ ខន្ធកវត្តបរិយាបន្នស្ស សីលស្សេតំ អធិវចនំ។

អហំ សីលំ រក្ខាមិ, កឹ អាភិសមាចារិកេនាតិអាទីសុ **សីល**ន្តិ ឧភតោវិភង្គបរិយាបន្នមេវ គហេតព្ពំ ខន្ធកវត្ត បរិយាបន្នស្ស អាភិសមាចារិកគ្គហណេន គហិតត្តា។ **បរិបូរេ**តិ បរិបុណ្ណេ, បរិបូរិតេតិ វា អត្ថោ។

តតោតិ យថាវុត្តសីលវិសោធនតោ បរំ។ **អាវាសោ**តិ អាវាសបលិពោធោ។ **កុល**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ (វិសុទ្ធិ. ១.៤១) **អាវាសោ**តិ ឯកោបិ ឱវរកោ វុច្ចតិ ឯកម្បិ បរិវេណំ សកលោបិ សង្ឃារាមោ។ ស្វាយំ ន សព្ពស្សេវ បលិពោធោ ហោតិ, យោ បនេត្ថ នវកម្មាទិឧស្សុក្កំ វា អាបជ្ជតិ, ពហុភណ្ឌសន្និចយោ វា ហោតិ, យេន កេនចិ វា ការណេន អបេក្ខវា បដិពទ្ធចិត្តោ, តស្សេវ បលិពោធោ ហោតិ, ន ឥតរស្ស។

កុលន្តិ ញាតិកុលំ វា ឧបដ្ឋាកកុលំ វា។ ឯកច្ចស្ស ហិ ឧបដ្ឋាកកុលម្បិ “សុខិតេ សុខិតោ”តិអាទិនា នយេន សំសដ្ឋស្ស វិហរតោ បលិពោធោ ហោតិ, សោ កុលមានុសកេហិ វិនា ធម្មស្សវនាយ សាមន្តវិហារម្បិ ន គច្ឆតិ។ ឯកច្ចស្ស មាតាបិតរោបិ បលិពោធា ន ហោន្តិ កោរណ្ឌកវិហារវាសិត្ថេរស្ស ភាគិនេយ្យទហរភិក្ខុនោ វិយ។

លាភោតិ ចត្តារោ បច្ចយា។ តេ កថំ បលិពោធា ហោន្តិ? បុញ្ញវន្តស្ស ហិ ភិក្ខុនោ គតគតដ្ឋានេ មនុស្សា មហាបរិវារេ បច្ចយេ ទេន្តិ, សោ តេសំ អនុមោទេន្តោ ធម្មំ ទេសេន្តោ សមណធម្មំ កាតុំ ឱកាសំ ន លភតិ, អរុណុគ្គមនតោ យាវ បឋមយាមោ, តាវ មនុស្សសំសគ្គោ ន ឧបច្ឆិជ្ជតិ, បុន ពលវបច្ចូសេយេវ ពាហុល្លិក បិណ្ឌបាតិកា អាគន្ត្វា “ភន្តេ, អសុកោ ឧបដ្ឋាកោ ឧបាសកោ ឧបាសិកា អមច្ចោ អមច្ចធីតា តុម្ហាកំ ទស្សន កាមា”តិ វទន្តិ, សោ “គណ្ហាវុសោ បត្តចីវរ”ន្តិ គមនសជ្ជោវ ហោតិ និច្ចព្យាវដោ, តស្សេវ តេ បច្ចយា បលិពោធា ហោន្តិ។ តេន គណំ បហាយ យត្ថ នំ ន ជានន្តិ, តត្ថ ឯកកេន ចរិតព្ពំ។ ឯវំ សោ បលិពោធោ ឧបច្ឆិជ្ជតិ។

គណោតិ សុត្តន្តិកគណោ វា អាភិធម្មិកគណោ វា។ យោ តស្ស ឧទ្ទេសំ វា បរិបុច្ឆំ វា ទេន្តោ សមណធម្មស្ស ឱកាសំ ន លភតិ, តស្ស គណោ បលិពោធោ ហោតិ។ តេន សោ ឯវំ ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពោ – សចេ តេសំ ភិក្ខូនំ ពហុ កតំ ហោតិ, អប្បំ អវសិដ្ឋំ, តំ និដ្ឋបេត្វា អរញ្ញំ បវិសិតព្ពំ។ សចេ អប្បំ កតំ, ពហុ អវសិដ្ឋំ, យោជនតោ បរំ អគន្ត្វា អន្តោយោជនបរិច្ឆេទេ អញ្ញំ គណវាចកំ ឧបសង្កមិត្វា “ឥមេ អាយស្មា ឧទ្ទេសាទីហិ សង្គណ្ហតូ”តិ វត្តព្ពំ។ ឯវម្បិ អលភមានេន “មយ្ហំ, អាវុសោ, ឯកំ កិច្ចំ អត្ថិ, តុម្ហេ យថាផាសុកដ្ឋានានិ គច្ឆថា”តិ គណំ បហាយ អត្តនោ កម្មំ កាតព្ពំ។

កម្មេនាតិ កម្មបលិពោធេន។ “កម្មញ្ច បញ្ចម”ន្តិបិ បាឋោ។ តត្ថ **កម្ម**ន្តិ នវកម្មំ។ តំ ករោន្តេន វឌ្ឍកីអាទីហិ លទ្ធាលទ្ធំ ជានិតព្ពំ, កតាកតេ ឧស្សុក្កំ អាបជ្ជិតព្ពន្តិ សព្ពថាបិ បលិពោធោ ហោតិ។ សោបិ ឯវំ ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពោ – សចេ អប្បំ អវសិដ្ឋំ ហោតិ, និដ្ឋបេតព្ពំ។ សចេ ពហុ, សង្ឃិកំ ចេ, នវកម្មំ សង្ឃស្ស វា ភារហារកភិក្ខូនំ វា និយ្យាតេតព្ពំ។ អត្តនោ សន្តកំ ចេ, អត្តនោ ភារហារកានំ និយ្យាតេតព្ពំ។ តាទិសំ អលភន្តេន សង្ឃស្ស បរិច្ចជិត្វា គន្តព្ពំ។

អទ្ធានន្តិ មគ្គគមនំ។ យស្ស ហិ កត្ថចិ បព្ពជ្ជាបេក្ខោ វា ហោតិ, បច្ចយជាតំ វា កិញ្ចិ លទ្ធព្ពំ ហោតិ។ សចេ តំ អលភន្តោ ន សក្កោតិ អធិវាសេតុំ, អរញ្ញំ បវិសិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តស្សបិ គមិកចិត្តំ នាម ទុប្បដិវិនោទយំ ហោតិ, តស្មា គន្ត្វា តំ កិច្ចំ តីរេត្វាវ សមណធម្មេ ឧស្សុក្កំ កាតព្ពំ។

ញាតីតិ វិហារេ អាចរិយុបជ្ឈាយសទ្ធិវិហារិកអន្តេវាសិកសមានុបជ្ឈាយកសមានាចរិយកា, ឃរេ មាតា បិតា ភាតាតិ ឯវមាទិកា។ តេ គិលានា ឥមស្ស បលិពោធា ហោន្តិ។ តស្មា សោ បលិពោធោ តេ ឧបដ្ឋហិត្វា តេសំ បាកតិកករណេន ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពោ។ តត្ថ ឧបជ្ឈាយោ តាវ គិលានោ សចេ លហុំ ន វុដ្ឋាតិ, យាវជីវំ បដិជគ្គិតព្ពោ, តថា បព្ពជ្ជាចរិយោ ឧបសម្បទាចរិយោ សទ្ធិវិហារិកោ ឧបសម្បាទិតបព្ពាជិតអន្តេវាសិក សមានុបជ្ឈាយកា ច។ និស្សយាចរិយឧទ្ទេសាចរិយនិស្សយន្តេវាសិកឧទ្ទេសន្តេវាសិកសមានាចរិយកា បន យាវ និស្សយឧទ្ទេសា អនុបច្ឆិន្នា, តាវ បដិជគ្គិតព្ពា។ បហោន្តេន តតោ ឧទ្ធម្បិ បដិជគ្គិតព្ពា ឯវ។ មាតាបិតូសុ ឧបជ្ឈាយេ វិយ បដិជគ្គិតព្ពំ។ សចេបិ ហិ តេ រជ្ជេ ឋិតា ហោន្តិ, បុត្តតោ ច ឧបដ្ឋានំ បច្ចាសីសន្តិ, កាតព្ពមេវ។ អថ តេសំ ភេសជ្ជំ នត្ថិ, អត្តនោ សន្តកំ ទាតព្ពំ។ អសតិ, ភិក្ខាចរិយាយ បរិយេសិត្វាបិ ទាតព្ពមេវ។ ភាតុ ភគិនីនំ បន តេសំ សន្តកមេវ យោជេត្វា ទាតព្ពំ។ សចេ នត្ថិ, អត្តនោ សន្តកំ តាវកាលិកំ ទត្វា បច្ឆា លភន្តេន គណ្ហិតព្ពំ, អលភន្តេន ន ចោទេតព្ពា។ អញ្ញាតកស្ស ភគិនិយា សាមិកស្ស ភេសជ្ជំ នេវ កាតុំ, ន ទាតុំ វដ្ដតិ, “តុយ្ហំ សាមិកស្ស ទេហី”តិ វត្វា បន ភគិនិយា ទាតព្ពំ។ ភាតុ ជាយាយបិ ឯសេវ នយោ, តេសំ បន បុត្តា ឥមស្ស ញាតកាយេវាតិ តេសំ កាតុំ វដ្ដតិ។

អាពាធោតិ យោ កោចិ រោគោ។ សោ ពាធយមានោ បលិពោធោ ហោតិ, តស្មា ភេសជ្ជករណេន ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពោ។ សចេ បន កតិបាហំ ភេសជ្ជំ ករោន្តស្សាបិ ន វូបសម្មតិ, "នាហំ តុយ្ហំ ទាសោ, ន ភតកោ, តំយេវម្ហិ បោសេន្តោ អនមតគ្គេ សំសារវដ្ដេ ទុក្ខប្បត្តោ"តិ អត្តភាវំ គរហិត្វា សមណធម្មោ កាតព្ពោ។

គន្ថោតិ បរិយត្តិបរិហរណំ។ តំ សជ្ឈាយាទីហិ និច្ចព្យាវដស្សេវ បលិពោធោ ហោតិ, ន ឥតរស្ស។

ឥទ្ធិយាតិ ឥទ្ធិបលិពោធេន។ "ឥទ្ធីតិ តេ ទសា"តិបិ បាឋោ។ តត្ថ **ឥទ្ធី**តិ បោថុជ្ជនិកា ឥទ្ធិ។ សា ហិ ឧត្តានសេយ្យកទារកោ វិយ តរុណសស្សំ វិយ ច ទុប្បរិហារា ហោតិ, អប្បមត្តកេន ច ភិជ្ជតិ។ សា បន វិបស្សនាយ បលិពោធោ ហោតិ, ន សមាធិស្ស សមាធឹ បត្វា បត្តព្ពតោ, តស្មា វិបស្សនាត្ថិកេន ឥទ្ធិបលិពោធោ ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពោ, ឥតរេន អវសេសាតិ។ កម្មដ្ឋានភាវនំ បរិពុន្ធេតិ ឧបរោធេតិ បវត្តិតុំ ន ទេតីតិ **បលិពោធោ,** រ-ការស្ស ល-ការំ កត្វា វុត្តោ, បរិបន្ថោតិ អត្ថោ។ **ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពោ**តិ សមាបនេន សង្គហណេន ឧបរុន្ធិតព្ពោ, អបលិពោធោ កាតព្ពោតិ អត្ថោ។

កម្មដ្ឋានេ និយុត្តោ **កម្មដ្ឋានិកោ,** ភាវនមនុយុញ្ជន្តោ។ តេន កម្មដ្ឋានិកេន។ **បរិច្ឆិន្ទិត្វា**តិ "ឥមស្មឹ វិហារេ សព្ពេបិ ភិក្ខូ"តិ ឯវំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ **សហវាសីន**ន្តិ សហវាសីនំ ភិក្ខូនំ។ **មុទុចិត្តតំ ជនេតី**តិ អត្តនិ មុទុចិត្តតំ ឧប្បាទេតិ។ អយញ្ហ សហវាសីនំ ចិត្តមទ្ទវជននាទិអត្ថោ "មនុស្សានំ បិយោ ហោតី"តិអាទិនយប្បវត្តេន **មេត្តានិសំសសុត្តេន** (អ. និ. ៨.១) ទីបេតព្ពោ។

អនោលីនវុត្តិកោ ហោតីតិ សម្មាបដិបត្តិយំ ឱលីនវុត្តិកោ ហីនវីរិយោ ន ហោតិ, អារទ្ធវីរិយោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ទិព្ពេសុបិ អារម្មណេសុ, បគេវ ឥតរេសូតិ អធិប្បាយោ។ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពស្មឹ សមណករណីយេ, សព្ពស្មឹ វា កម្មដ្ឋានានុយោគេ។ **អត្ថយិតព្ព**ន្តិ បុព្ពាសេវនវសេន អត្ថយិតព្ពំ។ យោគស្ស ភាវនាយ អនុយុញ្ជនំ យោគានុយោគោ, តទេវ ករណីយដ្ឋេន កម្មំ, តស្ស **យោគានុយោគកម្មស្ស**។ **បទដ្ឋានត្តា**តិ និប្ផត្តិហេតុត្តា។

ឱទាតកសិណេ អាលោកកសិណំ, កសិណុគ្ឃាដិមាកាសកសិណេ បរិច្ឆិន្នាកាសកសិណញ្ច អន្តោគធំ កត្វា បាឡិយំ បឋវីកសិណាទីនំ រូបជ្ឈានារម្មណានំ អដ្ឋន្នំយេវ កសិណានំ សរូបតោ វុត្តត្តា អាកាសកសិណំ អាលោកកសិណញ្ច វជ្ជេត្វា **"អដ្ឋតឹសារម្មណេសូ"**តិ បាឡិយំ អាគតនយេនេវ វុត្តំ។ អដ្ឋកថានយេន បន អាកាសកសិណេ អាលោកកសិណេ ច វិសុំ គហិតេ ចត្តាលីសំយេវ កម្មដ្ឋានានិ។ តត្រិមានិ ចត្តាលីស កម្មដ្ឋានានិ – ទស កសិណា, ទស អសុភា , ទស អនុស្សតិយោ, ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារា, ចត្តារោ អារុប្បា, ឯកា សញ្ញា, ឯកំ វវត្ថានន្តិ។ តត្ថ បឋវីកសិណំ អាបោកសិណំ តេជោកសិណំ វាយោកសិណំ នីលកសិណំ បីតកសិណំ លោហិតកសិណំ ឱទាតកសិណំ អាលោកកសិណំ បរិច្ឆិន្នាកាសកសិណន្តិ ឥមេ **ទស កសិណា**។ ឧទ្ធុមាតកំ វិនីលកំ វិបុព្ពកំ វិច្ឆិទ្ទកំ វិក្ខាយិតកំ វិក្ខិត្តកំ ហតវិក្ខិត្តកំ លោហិតកំ បុឡវកំ អដ្ឋិកន្តិ ឥមេ **ទស អសុភា**។ ពុទ្ធានុស្សតិ ធម្ម សង្ឃ សីល ចាគ ទេវតានុស្សតិ មរណស្សតិ កាយគតាសតិ អានាបានស្សតិ ឧបសមានុស្សតីតិ ឥមា **ទស អនុស្សតិយោ**។ មេត្តា ករុណា មុទិតា ឧបេក្ខាតិ ឥមេ **ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារា**។ អាកាសានញ្ចាយតនំ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនន្តិ ឥមេ **ចត្តារោ អារុប្បា**។ អាហារេ បដិកូលសញ្ញា **ឯកា សញ្ញា**។ ចតុធាតុវវត្ថានំ **ឯកំ វវត្ថាន**ន្តិ។

យំ យស្ស ចរិតានុកូលន្តិ ឯត្ថ រាគចរិតស្ស តាវ ទស អសុភា កាយគតាសតីតិ ឯកាទស កម្មដ្ឋានានិ អនុកូលានិ, ទោសចរិតស្ស ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារា ចត្តារិ វណ្ណកសិណានីតិ អដ្ឋ, មោហចរិតស្ស ច វិតក្កចរិតស្ស ច ឯកំ អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានមេវ, សទ្ធាចរិតស្ស បុរិមា ឆ អនុស្សតិយោ, ពុទ្ធិចរិតស្ស មរណស្សតិ ឧបសមានុស្សតិ ចតុធាតុវវត្ថានំ អាហារេ បដិកូលសញ្ញាតិ ចត្តារិ, សេសកសិណានិ ចត្តារោ ច អារុប្បា សព្ពចរិតានំ អនុកូលានិ។ កសិណេសុ ច យំ កិញ្ចិ បរិត្តំ វិតក្កចរិតស្ស, អប្បមាណំ មោហចរិតស្ស អនុកូលន្តិ វេទិតព្ពំ។ **យថាវុត្តេនេវ នយេនា**តិ "យោគានុយោគកម្មស្ស បទដ្ឋានត្តា"តិ ឥមមត្ថំ អតិទិសតិ។

យំ កម្មដ្ឋានំ គហេតុកាមោ ហោតិ, តស្សេវ វសេន ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានានិ និព្ពត្តេត្វា ឈានបទដ្ឋានំ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អាសវក្ខយប្បត្តស្ស ខីណាសវស្ស សន្តិកេ គហេតព្ពន្តិ អាហ – **"ឥមិនាវ កម្មដ្ឋានេន…បេ…. ឧគ្គហេតព្ព"**ន្តិ។ **អរហន្តាទយោ ហី**តិអាទិ ឯកច្ចខីណាសវតោ ពហុស្សុតោវ កម្មដ្ឋានទានេ សេយ្យោតិ ទស្សនត្ថំ អារទ្ធំ។ **មហាហត្ថិបថំ នីហរន្តោ វិយា**តិ កម្មដ្ឋានបថវី មហាហត្ថិបថំ កត្វា ទស្សេន្តោ វិយ។ **សប្បាយាសប្បាយំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា**តិ យស្ស កម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខតិ, តស្ស ឧបការានុបការំ យុត្តិមគ្គនេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា។

ឥទានិ កម្មដ្ឋានទាយកស្ស សន្តិកំ គច្ឆន្តេន ធោតមក្ខិតេហិ បាទេហិ ឧបាហនា អារុហិត្វា ឆត្តំ គហេត្វា តេលនាឡិមធុផាណិតាទីនិ គាហាបេត្វា អន្តេវាសិកបរិវុតេន ន គន្តព្ពំ, គមិកវត្តំ បន បូរេត្វា អត្តនោ បត្តចីវរំ សយមេវ គហេត្វា អន្តរាមគ្គេ យំ យំ វិហារំ បវិសតិ, សព្ពត្ថ បវិដ្ឋកាលេ អាគន្តុកវត្តំ, និក្ខមនកាលេ គមិកវត្តន្តិ យថារហំ តំ តំ វត្តំ បូរេន្តេន សល្លហុកបរិក្ខារេន បរមសល្លេខវុត្តិនា ហុត្វា គន្តព្ពន្តិ ឥមមត្ថំ សង្ខិបិត្វា ទស្សេន្តោ “**សល្លហុកវុត្តិនា វិនយាចារសម្បន្នេនា**”តិ អាហ។ ឯវំ បន គន្ត្វា តំ វិហារំ បវិសន្តេន អន្តរាយេវ ទន្តកដ្ឋំ កប្បិយំ ការាបេត្វា គហេត្វា បវិសិតព្ពំ, ន ច មុហុត្តំ វិស្សមិត្វា បាទធោវនមក្ខនាទីនិ កត្វា អាចរិយស្ស សន្តិកំ គមិស្សាមីតិ អញ្ញំ បរិវេណំ បវិសិតព្ពំ។ កស្មា? សចេ ហិស្ស តត្រ អាចរិយស្ស វិសភាគា ភិក្ខូ ភវេយ្យុំ, តំ តេ អាគមនការណំ បុច្ឆិត្វា អាចរិយស្ស អវណ្ណំ បកាសេត្វា “នដ្ឋោសិ, សចេ តស្ស សន្តិកំ អាគតោ”តិ វិប្បដិសារំ ឧប្បាទេយ្យុំ, យេន តតោវ បដិនិវត្តេយ្យ, តស្មា អាចរិយស្ស វសនដ្ឋានំ បុច្ឆិត្វា ឧជុកំ តត្ថេវ គន្តព្ពំ។

វុត្តប្បការមាចរិយន្តិ –

“បិយោ គរុ ភាវនីយោ, វត្តា ច វចនក្ខមោ;
គម្ភីរញ្ច កថំ កត្តា, នោ ចដ្ឋានេ និយោជកោ”តិ។ (អ. និ. ៧.៣៧; នេត្តិ. ១១៣) –

ឯវមាទិនា វុត្តប្បការំ សទ្ធាទិគុណសមន្នាគតំ ឯកន្តហិតេសឹ វុឌ្ឍិបក្ខេ ឋិតំ កល្យាណមិត្តំ អាចរិយំ។ **វត្តបដិបត្តិយា អារាធិតចិត្តស្សា**តិ ឯត្ថ សចេ អាចរិយោ ទហរតរោ ហោតិ, បត្តចីវរបដិគ្គហណាទីនិ ន សាទិតព្ពានិ។ សចេ វុឌ្ឍតរោ, គន្ត្វា អាចរិយំ វន្ទិត្វា ឋាតព្ពំ។ “និក្ខិបាវុសោ, បត្តចីវរ”ន្តិ វុត្តេន និក្ខិបិតព្ពំ។ “បានីយំ បិវា”តិ វុត្តេន សចេ ឥច្ឆតិ, បាតព្ពំ។ “បាទេ ធោវា”តិ វុត្តេន ន តាវ ធោវិតព្ពា។ សចេ ហិ អាចរិយេន អាភតមុទកំ ភវេយ្យ, ន សារុប្បំ សិយា។ “ធោវាវុសោ, ន មយា អាភតំ, អញ្ញេហិ អាភត”ន្តិ វុត្តេន បន យត្ថ អាចរិយោ ន បស្សតិ, ឯវរូបេ បដិច្ឆន្នេ វា ឱកាសេ អព្ភោកាសវិហារស្សបិ វា ឯកមន្តេ និសីទិត្វា បាទា ធោវិតព្ពា។ សចេ អាចរិយោ តេលនាឡឹ អាហរតិ, ឧដ្ឋហិត្វា ឧភោហិ ហត្ថេហិ សក្កច្ចំ គហេតព្ពា។ សចេ ហិ ន គណ្ហេយ្យ, “អយំ ភិក្ខុ ឥតោ ឯវ បដ្ឋាយ សម្ភោគំ កោបេតី”តិ អាចរិយស្ស អញ្ញថត្តំ ភវេយ្យ។ គហេត្វា បន ន អាទិតោវ បាទា មក្ខេតព្ពា។ សចេ ហិ តំ អាចរិយស្ស គត្តព្ភញ្ជនតេលំ ភវេយ្យ, ន សារុប្បំ សិយា, តស្មា បឋមំ សីសំ មក្ខេត្វា ខន្ធាទីនិ មក្ខេតព្ពានិ។ “សព្ពបារិហារិយតេលមិទំ, អាវុសោ, បាទេបិ មក្ខេហី”តិ វុត្តេន បន បាទេ មក្ខេត្វា “ឥមំ តេលនាឡឹ ឋបេមិ, ភន្តេ”តិ វត្វា អាចរិយេ គណ្ហន្តេ ទាតព្ពា។

គតទិវសតោ បដ្ឋាយ “កម្មដ្ឋានំ មេ, ភន្តេ, កថេថ”ឥច្ចេវំ ន វត្តព្ពំ។ ទុតិយទិវសតោ បន បដ្ឋាយ សចេ អាចរិយស្ស បកតិឧបដ្ឋាកោ អត្ថិ, តំ យាចិត្វា វត្តំ កាតព្ពំ។ សចេ យាចិតោបិ ន ទេតិ, ឱកាសេ លទ្ធេយេវ កាតព្ពំ។ ករោន្តេន ច ខុទ្ទកមជ្ឈិមមហន្តានិ តីណិ ទន្តកដ្ឋានិ ឧបនាមេតព្ពានិ។ សីតំ ឧណ្ហន្តិ ទុវិធំ មុខធោវនុទកញ្ច ន្ហានោទកញ្ច បដិយាទេតព្ពំ។ តតោ យំ អាចរិយោ តីណិ ទិវសានិ បរិភុញ្ជតិ, តាទិសមេវ និច្ចំ ឧបដ្ឋាបេតព្ពំ, និយមំ អកត្វា យំ វា តំ វា បរិភុញ្ជន្តស្ស យថាលទ្ធំ ឧបនាមេតព្ពំ។ កឹ ពហុនា វុត្តេន, យំ តំ ភគវតា “អន្តេវាសិកេន, ភិក្ខវេ, អាចរិយម្ហិ សម្មា វត្តិតព្ពំ។ តត្រាយំ សម្មាវត្តនា – កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ ឧបាហនា ឱមុញ្ចិត្វា ឯកំសំ ឧត្តរាសង្គំ ករិត្វា ទន្តកដ្ឋំ ទាតព្ពំ, មុខោទកំ ទាតព្ពំ, អាសនំ បញ្ញបេតព្ពំ។ សចេ យាគុ ហោតិ, ភាជនំ ធោវិត្វា យាគុ ឧបនាមេតព្ពា”តិអាទិកំ (មហាវ. ៦៦) ខន្ធកេ វត្តំ បញ្ញត្តំ, តំ សព្ពម្បិ កាតព្ពំ។ ឥតិ ឥមិនា យថាវុត្តេន នយេន បដិបជ្ជន្តោ វត្តបដិបត្តិយា ចិត្តំ អារាធេតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

បញ្ចសន្ធិកន្តិ បញ្ចបព្ពំ, បញ្ចភាគន្តិ អត្ថោ។ **កម្មដ្ឋានស្ស ឧគ្គណ្ហន**ន្តិ កម្មដ្ឋានគន្ថស្ស ឧគ្គណ្ហនំ, តទត្ថបរិបុច្ឆា **កម្មដ្ឋានស្ស បរិបុច្ឆនា**។ អថ វា គន្ថតោ អត្ថតោ ច កម្មដ្ឋានស្ស ឧគ្គណ្ហនំ **ឧគ្គហោ**, តត្ថ សំសយបរិបុច្ឆនា **បរិបុច្ឆា**។ **កម្មដ្ឋានស្ស ឧបដ្ឋាន**ន្តិ និមិត្តុបដ្ឋានំ, ឯវំ ភាវនមនុយុញ្ជន្តស្ស “ឯវមិទំ និមិត្តំ ឧបដ្ឋាតី”តិ ឧបធារណំ, តថា **កម្មដ្ឋានប្បនា** “ឯវំ ឈានមប្បេតី”តិ។ **កម្មដ្ឋានស្ស លក្ខណ**ន្តិ គណនានុពន្ធនាផុសនានំ វសេន ភាវនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា ឋបនាយ សម្បត្តិ, តតោ បរម្បិ វា សល្លក្ខណាទិវសេន មត្ថកប្បត្តីតិ កម្មដ្ឋានសភាវស្ស សល្លក្ខណំ។ តេនាហ – “**កម្មដ្ឋានសភាវុបធារណន្តិ វុត្តំ ហោតី**”តិ។

អត្តនាបិ ន កិលមតិ ឱធិសោ កម្មដ្ឋានស្ស ឧគ្គណ្ហនតោ, តតោ ឯវ **អាចរិយម្បិ ន វិហេឋេតិ** ធម្មាធិករណម្បិ ភាវនាយ មត្ថកំ បាបនតោ។ **តស្មា**តិ តំនិមិត្តំ អត្តនោអកិលមនអាចរិយាវិហេឋនហេតុ។ **ថោកក**ន្តិ ថោកំ ថោកំ។ **តត្ថា**តិ យត្ថ អាចរិយោ វសតិ, តត្ថ។ **សប្បាយំ ហោតី**តិ អាវាសសប្បាយាទិលាភេន មនសិការផាសុតា ភាវនានុកូលតា ហោតិ។ **យោជនបរម**ន្តិ ឥមិនា គាវុតអឌ្ឍយោជនានិបិ សង្គណ្ហាតិ។ យស្មា បន មន្ទបញ្ញោ គាវុតេ អឌ្ឍយោជនេ យោជនមត្តេ វា វសន្តោ កម្មដ្ឋានស្ស កិស្មិញ្ចិទេវ ឋានេ សន្ទេហេ វា សតិសម្មោសេ វា ជាតេ កាលស្សេវ វិហារេ វត្តំ កត្វា អន្តរាមគ្គេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ភត្តកិច្ចបរិយោសានេយេវ

អាចរិយស្ស វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា តំ ទិវសំ អាចរិយស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ សោធេត្វា ទុតិយទិវសេ អាចរិយំ វន្ទិត្វា និក្ខមិត្វា អន្តរាមគ្គេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា អកិលមន្តោយេវ អត្តនោ វសនដ្ឋានំ អាគន្តុំ សក្ខិស្សតិ, តស្មា វុត្តំ **“មន្ទបញ្ញោ យោជនបរមំ គន្ត្វា”**តិ។ សចេ តិក្ខបញ្ញោ យោជនបរមេ ផាសុកដ្ឋានំ ន លភតិ, តេន កម្មដ្ឋានេ សព្ពំ គណ្ឋិដ្ឋានំ ឆិន្ទិត្វា វិសុទ្ធំ អាវជ្ជនបដិពទ្ធំ កម្មដ្ឋានំ កត្វា យោជនបរមតោ ទូរម្បិ គន្តុំ វដ្តតីតិ អាហ **“តិក្ខបញ្ញោ ទូរម្បិ គន្ត្វា”**តិ។

អដ្ឋារសសេនាសនទោសវិវជ្ជិតន្តិ មហន្តំ, នវត្តំ, ជិណ្ណត្តំ, បន្ថនិស្សិតត្តំ, សោណ្ឌិំ, បណ្ណំ, បុប្ផំ, ផលំ, បត្ថនីយតា, នគរសន្និស្សិតតា, ទារុសន្និស្សិតតា, ខេត្តសន្និស្សិតតា, វិសភាគានំ បុគ្គលានំ អត្ថិតា, បដ្ដនសន្និស្សិតតា, បច្ចន្តសន្និស្សិតតា, រជ្ជសីមសន្និស្សិតតា, អសប្បាយតា, កល្យាណមិត្តានំ អលាភោតិ ឥមេហិ អដ្ឋារសហិ សេនាសនទោសេហិ វិវជ្ជិតំ។ ឥមេសញ្ហិ អដ្ឋារសន្នំ ទោសានំ អញ្ញតរេន សមន្នាគតំ សេនាសនំ ភាវនាយ អននុរូបំ។

កស្មា? **មហាវិហារេ** (វិសុទ្ធិ. ១.៥២) តាវ ពហូ នានាឆន្ទា សន្និបតន្តិ, តេ អញ្ញមញ្ញំ បដិវិរុទ្ធតាយ វត្តំ ន ករោន្តិ, ពោធិយង្គណាទីនិ អសម្មដ្ឋានេវ ហោន្តិ, អនុបដ្ឋាបិតំ បានីយំ បរិភោជនីយំ។ តត្រាយំ “គោចរគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិស្សាមី”តិ បត្តចីវរមាទាយ និក្ខន្តោបិ សចេ បស្សតិ វត្តំ អកតំ, បានីយឃដំ វា រិត្តំ, អថានេន វត្តំ កាតព្ពំ ហោតិ, បានីយំ ឧបដ្ឋាបេតព្ពំ , អករោន្តោ វត្តភេទេ ទុក្កដំ អាបជ្ជតិ។ ករោន្តស្ស កាលោ អតិក្កមតិ, អតិទិវា បវិដ្ឋោ និដ្ឋិតាយ ភិក្ខាយ កិញ្ចិ ន លភតិ។ បដិសល្លានគតោបិ សាមណេរទហរភិក្ខូនំ ឧច្ចាសទ្ទេន សង្ឃកម្មេហិ ច វិក្ខិបតិ។ យត្ថ បន សព្ពំ វត្តំ កតមេវ ហោតិ, អវសេសាបិ ច ឃដ្ដនា នត្ថិ, ឯវរូបេ មហាវិហារេបិ វិហាតព្ពំ។

នវវិហារេ ពហុ នវកម្មំ ហោតិ, អករោន្តំ ឧជ្ឈាយន្តិ។ យត្ថ បន ភិក្ខូ ឯវំ វទន្តិ “អាយស្មា យថាសុខំ សមណធម្មំ ករោតុ, មយំ នវកម្មំ ករិស្សាមា”តិ, ឯវរូបេ វិហាតព្ពំ។

ជិណ្ណវិហារេ បន ពហុ បដិជគ្គិតព្ពំ ហោតិ, អន្តមសោ អត្តនោ សេនាសនមត្តម្បិ អប្បដិជគ្គន្តំ ឧជ្ឈាយន្តិ, បដិជគ្គន្តស្ស កម្មដ្ឋានំ បរិហាយតិ។

បន្ថនិស្សិតេ មហាបថវិហារេ រត្តិន្ទិវំ អាគន្តុកា សន្និបតន្តិ។ វិកាលេ អាគតានំ អត្តនោ សេនាសនំ ទត្វា រុក្ខមូលេ វា បាសាណបិដ្ឋេ វា វសិតព្ពំ ហោតិ, បុនទិវសេបិ ឯវមេវាតិ កម្មដ្ឋានស្ស ឱកាសោ ន ហោតិ។ យត្ថ បន ឯវរូបោ អាគន្តុកសម្ពាធោ ន ហោតិ, តត្ថ វិហាតព្ពំ។

សោណ្ឌី នាម បាសាណបោក្ខរណី ហោតិ។ តត្ថ បានីយត្ថំ មហាជនោ សមោសរតិ, នគរវាសីនំ រាជកុលូបកត្ថេរានំ អន្តេវាសិកា រជនកម្មត្ថាយ អាគច្ឆន្តិ, តេសំ ភាជនទារុទោណិកាទីនិ បុច្ឆន្តានំ “អសុកេ ច អសុកេ ច ឋានេ”តិ ទស្សេតព្ពានិ ហោន្តិ។ ឯវំ សព្ពកាលម្បិ និច្ចព្យាវដោ ហោតិ។

យត្ថ នានាវិធំ **សាកបណ្ណំ** ហោតិ, តត្ថស្ស កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ទិវាវិហារំ និសិន្នស្សាបិ សន្តិកេ សាកហារិកា គាយមានា បណ្ណំ ឧច្ចិនន្តិយោ វិសភាគសទ្ទសង្ឃដ្ដនេន កម្មដ្ឋានន្តរាយំ ករោន្តិ។

យត្ថ បន នានាវិធា **មាលាគច្ឆា** សុបុប្ផិតា ហោន្តិ, តត្រាបិ តាទិសោយេវ ឧបទ្ទវោ។

យត្ថ នានាវិធំ **អម្ពជម្ពុបនសាទិផលំ** ហោតិ, តត្ថ ផលត្ថិកា អាគន្ត្វា យាចន្តិ, អទេន្តស្ស កុជ្ឈន្តិ, ពលក្ការេន វា គណ្ហន្តិ, សាយន្ហសមយេ វិហារមជ្ឈេ ចង្កមន្តេន តេ ទិស្វា “កិំ ឧបាសកា ឯវំ ករោថា”តិ វុត្តា យថារុចិ អក្កោសន្តិ, អវាសាយបិស្ស បរក្កមន្តិ។

បត្ថនីយេ បន លោកសម្មតេ ទក្ខិណគិរិហត្ថិកុច្ឆិចេតិយគិរិចិត្តលបព្ពតសទិសេ វិហារេ វិហរន្តំ “អយំ អរហា”តិ សម្ភាវេត្វា វន្ទិតុកាមា មនុស្សា សមន្តា ឱសរន្តិ, តេនស្ស ន ផាសុ ហោតិ។ យស្ស បន តំ សប្បាយំ ហោតិ, តេន ទិវា អញ្ញត្ថ គន្ត្វា រត្តិំ វសិតព្ពំ។

នគរសន្និស្សិតេ វិសភាគារម្មណានិ អាបាថមាគច្ឆន្តិ, កុម្ភទាសិយោបិ ឃដេហិ និឃំសន្តិយោ គច្ឆន្តិ, ឱក្កមិត្វា មគ្គំ ន ទេន្តិ, ឥស្សរមនុស្សាបិ វិហារមជ្ឈេ សាណិំ បរិក្ខិបិត្វា និសីទន្តិ។

ទារុសន្និស្សយេ បន យត្ថ កដ្ឋានិ ច ទព្ពុបករណរុក្ខា ច សន្តិ, តត្ថ កដ្ឋហារិកា បុព្ពេ វុត្តសាកបុប្ផហារិកា វិយ អផាសុកំ ករោន្តិ។ វិហារេ រុក្ខា សន្តិ, តេ “ឆិន្ទិត្វា ឃរានិ ករិស្សាមា”តិ មនុស្សា អាគន្ត្វា ឆិន្ទន្តិ។ សចេ សាយន្ហសមយេ បធានឃរា និក្ខមិត្វា វិហារមជ្ឈេ ចង្កមន្តោ តេ ទិស្វា “កិំ ឧបាសកា ឯវំ ករោថា”តិ វទតិ, យថារុចិ អក្កោសន្តិ, អវាសាយបិស្ស បរក្កមន្តិ។

យោ បន **ខេត្តសន្និស្សិតោ** ហោតិ សមន្តា ខេត្តេហិ បរិវារិតោ, តត្ថ មនុស្សា វិហារមជ្ឈេយេវ ខលំ កត្វា ធញ្ញំ មទ្ទន្តិ, បមុខេសុ សយន្តិ, អញ្ញម្បិ ពហុំ អផាសុំ ករោន្តិ។ យត្រាបិ មហាសង្ឃភោគោ ហោតិ, អារាមិកកុលានំ គាវោ រុន្ធន្តិ, ឧទកវារំ បដិសេធេន្តិ, មនុស្សា វីហិសីសំ គហេត្វា “បស្សថ តុម្ហាកំ អារាមិកកុលានំ កម្ម”ន្តិ សង្ឃស្ស ទស្សេន្តិ។ តេន តេន ការណេន រាជរាជមហាមត្តានំ ឃរទ្វារំ គន្តព្ពំ ហោតិ, អយម្បិ ខេត្តសន្និស្សិតេនេវ សង្គហិតោ។

យត្ថ **អញ្ញមញ្ញំ វិសភាគា វេរី** ភិក្ខូ វិហរន្តិ, យេ កលហំ ករោន្តា “មា, ភន្តេ, ឯវំ ករោថា”តិ វារិយមានា “ឯតស្ស បំសុកូលិកស្ស អាគតកាលតោ បដ្ឋាយ នដ្ឋាម្ហា”តិ វត្តារោ ភវន្តិ។

យោបិ **ឧទកបដ្ដនំ វា ថលបដ្ដនំ វា** សន្និស្សិតោ ហោតិ, តត្ថ អភិណ្ហំ នាវាហិ ច សត្ថេហិ ច អាគតមនុស្សា “ឱកាសំ ទេថ, បានីយំ ទេថ, លោណំ ទេថា”តិ ឃដ្ដយន្តា អផាសុំ ករោន្តិ។

បច្ចន្តសន្និស្សិតេ បន មនុស្សា ពុទ្ធាទីសុ អប្បសន្នា ហោន្តិ។

រជ្ជសីមសន្និស្សិតេ រាជភយំ ហោតិ។ តញ្ហិ បទេសំ ឯកោ រាជា “ន មយ្ហំ វសេ វត្តតី”តិ បហរតិ, ឥតរោបិ “ន មយ្ហំ វសេ វត្តតី”តិ។ តត្រាយំ ភិក្ខុ កទាចិ ឥមស្ស រញ្ញោ វិជិតេ វិចរតិ, កទាចិ ឯតស្ស, អថ នំ “ចរបុរិសោ អយ”ន្តិ មញ្ញមានា អនយព្យសនំ បាបេន្តិ។

អសប្បាយតាតិ វិសភាគរូបាទិអារម្មណសមោសរណេន វា អមនុស្សបរិគ្គហិតតាយ វា អសប្បាយតា។ តត្រិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ ថេរោ អរញ្ញេ វសតិ។ អថស្ស ឯកា យក្ខិនី បណ្ណសាលទ្វារេ ឋត្វា គាយិ។ សោ និក្ខមិត្វា ទ្វារេ អដ្ឋាសិ, សា គន្ត្វា ចង្កមនសីសេ គាយិ។ ថេរោ ចង្កមនសីសំ អគមាសិ, សា សតបោរិសេ បបាតេ ឋត្វា គាយិ។ ថេរោ បដិនិវត្តិ, អថ នំ សា វេគេន គន្ត្វា គហេត្វា “មយា, ភន្តេ, ន ឯកោ, ន ទ្វេ តុម្ហាទិសា ខាទិតា”តិ អាហ។

យត្ថ ន សក្កា ហោតិ អាចរិយំ វា អាចរិយសមំ វា ឧបជ្ឈាយំ វា ឧបជ្ឈាយសមំ វា កល្យាណមិត្តំ លទ្ធុំ, តត្ថ សោ **កល្យាណមិត្តានំ អលាភោ** មហាទោសោយេវ។ តស្មា ឥមេសំ អដ្ឋារសន្នំ ទោសានំ អញ្ញតរេន សមន្នាគតំ សេនាសនំ ភាវនាយ អននុរូបន្តិ វេទិតព្ពំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ **អដ្ឋកថាសុ** –

“មហាវាសំ នវាវាសំ, ជរាវាសញ្ច បន្ថនិំ;
សោណ្ឌិំ បណ្ណញ្ច បុប្ផញ្ច, ផលំ បត្ថិតមេវ ច។

“នគរំ ទារុនា ខេត្តំ, វិសភាគេន បដ្ដនំ;
បច្ចន្តសីមាសប្បាយំ, យត្ថ មិត្តោ ន លព្ភតិ។

“អដ្ឋារសេតានិ ឋានានិ, ឥតិ វិញ្ញាយ បណ្ឌិតោ;
អារកា បរិវជ្ជេយ្យ, មគ្គំ សប្បដិភយំ យថា”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.៥២);

បញ្ចសេនាសនង្គសមន្នាគតន្តិ គាមតោ នាតិទូរនាច្ចាសន្នតាទីហិ បញ្ចហិ សេនាសនង្គេហិ សមន្នាគតំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, សេនាសនំ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, សេនាសនំ នាតិទូរំ ហោតិ នាច្ចាសន្នំ គមនាគមនសម្បន្នំ, ទិវា អប្បាកិណ្ណំ រត្តិំ អប្បសទ្ទំ អប្បនិគ្ឃោសំ, អប្បឌំសមកសវាតាតបសរីសបសម្ផស្សំ, តស្មិំ ខោ បន សេនាសនេ វិហរន្តស្ស អប្បកសិរេន ឧប្បជ្ជន្តិ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារា, តស្មិំ ខោ បន សេនាសនេ ថេរា ភិក្ខូ វិហរន្តិ ពហុស្សុតា អាគតាគមា ធម្មធរា វិនយធរា មាតិកាធរា, តេ កាលេន កាលំ ឧបសង្កមិត្វា បរិបុច្ឆតិ បរិបញ្ហតិ ‘ឥទំ, ភន្តេ, កថំ, ឥមស្ស កោ អត្ថោ’តិ។ តស្ស តេ អាយស្មន្តោ អវិវដញ្ចេវ វិវរន្តិ, អនុត្តានីកតញ្ច

ឧគ្គានិ ករោន្តិ, អនេកវិហិតេសុ ច កង្ខាឋានិយេសុ ធម្មេសុ កង្ខំ បដិវិនោទេន្តិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, សេនាសនំ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ហោតី''តិ (អ. និ. ១០.១១)។

ឯត្ថ ច នាតិទូរំ នាច្ចាសន្នំ គមនាគមនសម្បន្នន្តិ ឯកំ អង្គំ, ទិវា អប្បាកិណ្ណំ រត្តិំ អប្បសទ្ទំ អប្បនិគ្ឃោសន្តិ ឯកំ, អប្បឌំសមកសវាតាតបសរីសបសម្ផស្សន្តិ ឯកំ, តស្មិំ ខោ បន សេនាសនេ វិហរន្តស្ស...បេ.... បរិក្ខារាតិ ឯកំ, តស្មិំ ខោ បន សេនាសនេ ថេរា...បេ.... កង្ខំ បដិវិនោទេន្តីតិ ឯកំ។ ឯវំ បញ្ចង្គានិ វេទិតព្ពានិ។

ឧបច្ឆិន្នខុទ្ទកបលិពោធេនាតិ ឯត្ថ បន ខុទ្ទកបលិពោធេ ឧបច្ឆិន្ទន្តេន ទីឃានិ កេសនខលោមានិ ឆិន្ទិតព្ពានិ, ជិណ្ណចីវរេសុ អគ្គឡអនុវាតបរិភណ្ឌទានាទិនា ទឡ្ហីកម្មំ វា តន្តុច្ឆេទាទីសុ តុន្នកម្មំ វា កាតព្ពំ, កិលិដ្ឋានិ វា រជិតព្ពានិ។ សចេ បត្តេ មលំ ហោតិ, បត្តោ បចិតព្ពោ, មញ្ចបីឋាទីនិ សោធេតព្ពានិ។ **ភត្តសម្មទំ បដិវិនោទេត្វា**តិ ភោជននិមិត្តំ បរិស្សមំ វិនោទេត្វា។ អាហារេ ហិ អាសយំ បវិដ្ឋមត្តេ តស្ស អាគន្តុកតាយ យេភុយ្យេន សិយា សរីរស្ស កោចិ បរិស្សមោ, តំ វូបសមេត្វា។ តស្មិញ្ហិ អវូបសន្តេ សរីរខេទេន ចិត្តំ ឯកគ្គតំ ន លភេយ្យាតិ។ ឧគ្គហេតព្ពតោ ឧគ្គហោ, សព្ពោបិ កម្មដ្ឋានវិធិ, ន បុព្ពេ វុត្តឧគ្គហមត្តំ។ អាចរិយតោ ឧគ្គហោ **អាចរិយុគ្គហោ**, តតោ។ **ឯកបទម្បី**តិ ឯកកោដ្ឋាសម្បិ។

អនុពន្ធនាតិ អស្សាសបស្សាសានំ អនុគមនវសេន សតិយា និរន្តរំ អនុបវត្តនា។ **ផុសនា**តិ អស្សាសបស្សាសេ គណេន្តស្ស គណនំ បដិសំហរិត្វា តេ សតិយា អនុពន្ធន្តស្ស យថា អប្បនា ហោតិ, តថា ចិត្តំ ឋបេន្តស្ស ច នាសិកគ្គាទិដ្ឋានស្ស នេសំ ផុសនា។ យស្មា បន គណនាទិវសេន វិយ ផុសនាទិវសេន វិសុំ មនសិការោ នត្ថិ, ផុដ្ឋផុដ្ឋដ្ឋានេយេវ គណនា កាតព្ពាតិ ទស្សេតុំ ឥធ ផុសនាគហណន្តិ ទីបេន្តោ **''ផុសនាតិ ផុដ្ឋដ្ឋាន''**ន្តិ អាហ។ **ឋបនា**តិ សមាធានំ។ តញ្ហិ សម្មទេវ អារម្មណេ ចិត្តស្ស អាធានំ ឋបនំ ហោតិ។ តថា ហិ សមាធិ ''ចិត្តស្ស ឋិតិ សណ្ឋិតី''តិ និទ្ទិដ្ឋោ។ សមាធិប្បធានា បន អប្បនាតិ អាហ **''ឋបនាតិ អប្បនា''**តិ។ អនិច្ចតាទីនំ សំលក្ខណតោ **សល្លក្ខណា វិបស្សនា**។ បវត្តតោ និមិត្តតោ ច វិនិវដ្តនតោ **វិនិវដ្តនា មគ្គោ**។ សកលសំកិលេសបដិប្បស្សទ្ធិភាវតោ សព្ពសោ សុទ្ធីតិ **បារិសុទ្ធិ ផលំ**។ **តេសន្តិ** វិវដ្ដនាបារិសុទ្ធីនំ។ **បដិបស្សនា**តិ បតិ បតិ ទស្សនំ បេក្ខនំ។ តេនាហ **''បច្ចវេក្ខណា''**តិ។

ខណ្ឌន្តិ ឯកំ តីណិ បញ្ចាតិ ឯវំ គណនាយ ខណ្ឌនំ។ **ឱកាសេ**តិ គណនាវិធី សន្ធាយាហ, គណនានិស្សិតោវ ន កម្មដ្ឋាននិស្សិតោ។ **សិខាប្បត្តំ នុ ខោ**តិ ឥទំ ចិរតរំ គណនាយ មនសិករោន្តស្ស វសេន វុត្តំ។ សោ ហិ តថា លទ្ធំ អវិក្ខេបមត្តំ និស្សាយ ឯវំ មញ្ញេយ្យ។ **អស្សាសបស្សាសេសុ យោ ឧបដ្ឋាតិ, តំ គហេត្វា**តិ ឥទំ អស្សាសបស្សាសេសុ យស្ស ឯកោវ បឋមំ ឧបដ្ឋាតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យស្ស បន ឧភោបិ ឧបដ្ឋហន្តិ, តេន ឧភយម្បិ គហេត្វា គណេតព្ពំ ។ **យោ ឧបដ្ឋាតី**តិ ឥមិនា ច ទ្វីសុ នាសាបុដវាតេសុ យោ បាកដតរោ ឧបដ្ឋាតិ, សោ គហេតព្ពោតិ អយម្បិ អត្ថោ ទីបិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **បវត្តមានំ បវត្តមាន**ន្តិ អាមេឌិតវចនេន និរន្តរំ អស្សាសបស្សាសានំ ឧបលក្ខណំ ទស្សេតិ។ **ឯវ**ន្តិ វុត្តប្បការេន ឧបលក្ខេត្វាវាតិ អត្ថោ។ បឋមំ ឯកេកស្មិំ ឧបដ្ឋិតេបិ ឧបលក្ខេត្វាវ គណេន្តស្ស កមេន ឧភោបិ បាកដា ហោន្តីតិ អាហ – **''អស្សាសបស្សាសា បាកដា ហោន្តី''**តិ។ តេន ''ឧបលក្ខេត្វាវ គណេតព្ព''ន្តិ ឥមស្ស ''តស្សេវំ គណយតោ...បេ.... បាកដា ហោន្តី''តិ ឥទំ ការណវចនំ ទដ្ឋព្ពំ។ តត្ថ **បាកដា ហោន្តី**តិ គណនាវសេន ពហិទ្ធា វិក្ខេបាភាវតោ វិភូតា ហោន្តិ។

បលិឃាយ បរិវត្តនកំ យត្ថ និក្ខិបន្តិ, សោ **បលិឃត្ថម្ភោ**។ **តិយាមរត្តិ**ន្តិ អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ។ **បុរិមនយេនា**តិ សីឃគណនាយ, គោបាលកគណនាយាតិ អត្ថោ។ **ឯកោ ទ្វេ តីណិ ចត្តារិ បញ្ចា**តិ គណនាវិធិទស្សនំ។ តស្មា **អដ្ឋា**តិអាទីសុបិ ឯកតោ បដ្ឋាយេវ បច្ចេកំ អដ្ឋាទីនិ បាបេតព្ពានិ។ **''សីឃំ សីឃំ គណេតព្ពមេវា''**តិ វត្វា តត្ថ ការណំ និទស្សនញ្ច ទស្សេតិ **''គណនាបដិពទ្ធេ ហី''**តិអាទិនា។ តត្ថ អរិយតិ តេន នាវាតិ អរិត្តំ, បាជនទណ្ឌោ។ អរិត្តេន ឧបត្ថម្ភនំ **អរិត្តុបត្ថម្ភនំ**, តស្ស **វសេន**។

និប្បរិយាយតោ និរន្តរប្បវត្តិ នាម ឋបនាយមេវាតិ អាហ **''និរន្តរប្បវត្តំ វិយា''**តិ។ អន្តោ បវិសន្តំ មនសិករោន្តោ អន្តោ ចិត្តំ បវេសេតិ នាម។ ពហិ ចិត្តនីហរណេបិ ឯសេវ នយោ។ **វាតព្ភាហត**ន្តិ អព្ភន្តរគតវាតំ ពហុលំ មនសិករោន្តស្ស វាតេន តំ ឋានំ អព្ភាហតំ វិយ មេទេន បូរិតំ វិយ ច ហោតិ, តថា ឧបដ្ឋាតិ។ **នីហរតោ**តិ ផុដ្ឋោកាសំ មុញ្ចិត្វា នីហរតោ។ តថា បន នីហរតោ វាតស្ស គតិសមន្វេសនមុខេន នានារម្មណេសុ ចិត្តំ វិធាវតីតិ អាហ **''បុថុត្តារម្មណេ ចិត្តំ វិក្ខិបតី''**តិ។

ឯកតន្តិ ឯកតំ អស្សាសបស្សាសជាតំ។ **អនុគមន**ន្តិ បវត្តបវត្តានំ អស្សាសបស្សាសានំ អារម្មណករណវសេន សតិយា អនុ អនុ បវត្តនំ អនុគច្ឆនំ។ តេនេវាហ – “**តញ្ច ខោ អាទិមជ្ឈបរិយោសានានុគមនវសេនា**”តិ។ **នាភិ អាទិ** តត្ថ បឋមំ ឧប្បជ្ជនតោ។ បឋមុប្បត្តិវសេន ហិ ឥធ អាទិចិន្តា, ន ឧប្បត្តិមត្តវសេន។ តថា ហិ តេ នាភិតោ បដ្ឋាយ យាវ នាសិកគ្គា សព្ពត្ថ ឧប្បជ្ជន្តេវ។ យត្ថ យត្ថ ច ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជន្តិ ធម្មានំ គមនាភាវតោ។ យថាបច្ចយំ បន ទេសន្តរុប្បត្តិយំ គតិសមញ្ញា។ **ហទយំ មជ្ឈ**ន្តិ ហទយសមីបំ តស្ស ឧបរិភាគោ មជ្ឈំ។ **នាសិកគ្គំ បរិយោសាន**ន្តិ នាសិកដ្ឋានំ តស្ស បរិយោសានំ អស្សាសបស្សាសានំ សមញ្ញាយ តទវធិភាវតោ។ តថា ហេតេ ចិត្តសមុដ្ឋានា វុត្តា, ន ច ពហិទ្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ សម្ភវោ អត្ថិ។ តេនាហ “**អព្ភន្តរបវិសនវាតស្ស នាសិកគ្គំ អាទី**”តិ។ បវិសននិក្ខមនបរិយាយោ បន តំសទិសវសេនេវ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ **វិក្ខេបគត**ន្តិ វិក្ខេបំ ឧបគតំ, វិក្ខិត្តំ អសមាហិតន្តិ អត្ថោ។ **សារទ្ធាយា**តិ សទរថភាវាយ។ **ឥញ្ជនាយា**តិ កម្មដ្ឋានមនសិការស្ស ចលនាយ។ **វិក្ខេបគតេន ចិត្តេនា**តិ ហេតុម្ហិ ករណវចនំ, ឥត្ថម្ភូតលក្ខណេ វា។ **សារទ្ធា**តិ សទរថា។ **ឥញ្ជិតា**តិ ឥញ្ជនកា ចលនកា, តថា **ផន្ទិតា**។

អាទិមជ្ឈបរិយោសានវសេនាតិអាទិមជ្ឈបរិយោសានានុគមនវសេន ន មនសិ កាតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ “អនុពន្ធនាយ មនសិករោន្តេន ផុសនាវសេន ឋបនាវសេន ច មនសិ កាតព្ព”ន្តិ យេន អធិប្បាយេន វុត្តំ, តំ វិវរិតុំ “**គណនានុពន្ធនាវសេន វិយា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វិសុំ មនសិការោ នត្ថី**តិ គណនាយ អនុពន្ធនាយ ច វិនា យថាក្កមំ កេវលំ ផុសនាវសេន ឋបនាវសេន ច កម្មដ្ឋានមនសិការោ នត្ថិ។ ននុ ផុសនាយ វិនា ឋបនាយ វិយ ផុសនាយ វិនា គណនាយបិ មនសិការោ នត្ថិយេវាតិ? យទិបិ នត្ថិ, គណនា បន យថា កម្មដ្ឋានមនសិការស្ស មូលភាវតោ បធានភាវេន គហេតព្ពា, ឯវំ អនុពន្ធនា ឋបនាយ តាយ វិនា ឋបនាយ អសម្ភវតោ។ តស្មា សតិបិ ផុសនាយ នានន្តរិកភាវេ គណនានុពន្ធនា ឯវ មូលភាវតោ បធានភាវេន គហេត្វា ឥតរាសំ តទភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ – “**គណនានុពន្ធនាវសេន វិយ ហិ ផុសនាឋបនាវសេន វិសុំ មនសិការោ នត្ថី**”តិ។ យទិ ឯវំ តា កស្មា ឧទ្ទេសេ វិសុំ គហិតាតិ អាហ “**ផុដ្ឋផុដ្ឋដ្ឋានេយេវា**”តិអាទិ។ តត្ថ **ផុដ្ឋផុដ្ឋដ្ឋានេយេវ គណេន្តោ**តិ ឥមិនា គណនាយ ផុសនា អង្គន្តិ ទស្សេតិ។ តេនាហ – “**គណនាយ ច ផុសនាយ ច មនសិ ករោតី**”តិ។ **តត្ថេវា**តិ ផុដ្ឋផុដ្ឋដ្ឋានេយេវ។ **តេ**តិ អស្សាសបស្សាសេ។ **សតិយា អនុពន្ធន្តោ**តិ គណនាវិធឹ អនុគន្ត្វា សតិយា និពន្ធន្តោ, ផុដ្ឋោកាសេយេវ តេ និរន្តរំ ឧបធារេន្តោតិ អត្ថោ។ **អប្បនាវសេន ចិត្តំ ឋបេន្តោ**តិ យថា អប្បនា ហោតិ, ឯវំ យថាឧបដ្ឋិតេ និមិត្តេ ចិត្តំ ឋបេន្តោ សមាទហន្តោ។ **អនុពន្ធនាយ ចា**តិអាទីសុ អនុពន្ធនាយ ច ផុសនាយ ច ឋបនាយ ច មនសិ ករោតីតិ វុច្ចតីតិ យោជនា។ **ស្វាយមត្ថោ**តិ ស្វាយំ “ផុដ្ឋផុដ្ឋដ្ឋានេយេវ គណេន្តោ តត្ថេវ គណនំ បដិសំហរិត្វា តេ សតិយា អនុពន្ធន្តោ”តិ វុត្តោ, សោ អយមត្ថោ។ យា អច្ចន្តាយ ន មិនោតិ ន វិនិច្ឆិនតិ, សា មានស្ស សមីបេតិ ឧបមា យថា គោណោ វិយ គវយោតិ។

បង្គុឡោតិ បីឋសប្បី។ **ទោលា**តិ បេង្ខោលោ។ **កីឡត**ន្តិ កីឡន្តានំ។ **មាតាបុត្តាន**ន្តិ អត្តនោ ភរិយាយ បុត្តស្ស ច។ **ឧភោ កោដិយោ**តិ អាគច្ឆន្តស្ស បុរិមកោដឹ, គច្ឆន្តស្ស បច្ឆិមកោដិន្តិ ទ្វេបិ កោដិយោ។ **មជ្ឈញ្ចា**តិ ទោលាផលកស្សេវ មជ្ឈំ។ ឧបនិពន្ធនត្ថម្ភោ វិយាតិ **ឧបនិពន្ធនត្ថម្ភោ,** នាសិកគ្គំ មុខនិមិត្តំ វា, តស្ស មូលេ សមីបេ ឋត្វា។ កថំ ឋត្វា ? សតិយា វសេន។ សតិញ្ហិ តត្ថ សូបដ្ឋិតំ ករោន្តោ យោគាវចរោ តត្ថ ឋិតោ នាម ហោតិ អវយវធម្មេន សមុទាយស្ស អបទិសិតព្ពតោ ។ **និមិត្តេ**តិ នាសិកគ្គាទិនិមិត្តេ។ **សតិយា និសិន្នោ**តិ សតិវសេន និសីទន្តោ។ “សតិញ្ហិ តត្ថា”តិអាទិនា ឋានេ វិយ វត្តព្ពំ។ **តត្ថា**តិ ផុដ្ឋដ្ឋានេ។ **តេ**តិ នគរស្ស អន្តោ ពហិ ច គតា មនុស្សា តេសំ សង្គហា ច ហត្ថគតា។ **អាទិតោ បភុតី**តិ ឧបមេយ្យត្ថទស្សនតោ បដ្ឋាយ។

គាថាយំ **និមិត្ត**ន្តិ ឧបនិពន្ធននិមិត្តំ។ **អនារម្មណមេកចិត្តស្សា**តិ ឯកស្ស ចិត្តស្ស ន អារម្មណំ, អារម្មណំ ន ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **អជានតោ ច តយោ ធម្មេ**តិ និមិត្តំ អស្សាសោ បស្សាសោតិ ឥមេ និមិត្តាទយោ តយោ ធម្មេ អារម្មណករណវសេន អវិន្ទន្តស្ស។ **ច**-សទ្ទោ ព្យតិរេកេ។ **ភាវនា**តិ អានាបានស្សតិសមាធិភាវនា។ **នុបលព្ភតី**តិ ន ឧបលព្ភតិ ន សិជ្ឈតីតិ អយំ ចោទនាគាថាយ អត្ថោ។ ទុតិយា បន បរិហារគាថា សុវិញ្ញេយ្យាវ។

កថន្តិ តាសំ ចោទនាបរិហារគាថានំ អត្ថំ វិវរិតុំ កថេតុកម្យតាបុច្ឆា។ **ឥមេ តយោ ធម្មា**តិអាទីសុ បទយោជនាយ សទ្ធឹ អយមត្ថនិទ្ទេសោ – ឥមេ និមិត្តាទយោ តយោ ធម្មា ឯកចិត្តស្ស កថំ អារម្មណំ ន ហោន្តិ, អសតិបិ អារម្មណភាវេ ន ចិមេ ន ច ឥមេ តយោ ធម្មា អវិទិតា ហោន្តិ, កថញ្ច ន ហោន្តិ អវិទិតា, តេសញ្ហិ អវិទិតត្តេ ចិត្តញ្ច កថំ វិក្ខេបំ ន គច្ឆតិ, បធានញ្ច ភាវនាយ និប្ផាទកំ វីរិយញ្ច កថំ បញ្ញាយតិ, នីវរណានំ វិក្ខម្ភកំ សម្មទេវ សមាធានាវហំ ភាវនានុយោគសង្ខាតំ បយោគញ្ច យោគី កថំ សាធេតិ, ឧបរូបរិ លោកិយលោកុត្តរញ្ច វិសេសំ កថមធិគច្ឆតីតិ។

តទានិ តមត្ថំ កកចោបមាយ សាធេតុំ **“សេយ្យថាបី”**តិអាទិ វុត្តំ។ ភូមិភាគស្ស វិសមតាយ ចញ្ចលេ រុក្ខេ ឆេទនកិរិយា ន សុករា សិយា, តថា ច សតិ កកចទន្តគតិ ទុវិញ្ញេយ្យាតិ អាហ – **“សមេ ភូមិភាគេ”**តិ។ **កកចេនា**តិ ខុទ្ទកេន ខរបត្តេន។ តេនាហ **“បុរិសោ”**តិ។ **ផុដ្ឋកកចទន្តាន**ន្តិ ផុដ្ឋផុដ្ឋកកចទន្តានំ វសេន។ តេន កកចទន្តេហិ ផុដ្ឋផុដ្ឋដ្ឋានេយេវ បុរិសស្ស សតិយា ឧបដ្ឋានំ ទស្សេតិ។ តេនាហ – **“ន អាគតេ វា គតេ វា កកចទន្តេ មនសិ ករោតី”**តិ។

កកចស្ស អាកឌ្ឍនកាលេ បុរិសាភិមុខំ បវត្តា អាគតា, បេល្លនកាលេ តតោ វិគតា គតាតិ វុត្តា, ន ច អាគតា វា គតា វា កកចទន្តា អវិទិតា ហោន្តិ សព្ពត្ថ សតិយា ឧបដ្ឋិតត្តា ផិទ្ធិតព្ពដ្ឋានំ អផុសិត្វា គច្ឆន្តានំ អាគច្ឆន្តានញ្ច កកចទន្តានំ អភាវតោ។ **បធាន**ន្តិ រុក្ខស្ស ឆេទនវីរិយំ។ **បយោគ**ន្តិ តស្សេវ ឆេទនកិរិយំ។ ឧបមាយំ “វិសេសមធិគច្ឆតី”តិ បទំ បាឡិយំ នត្ថិ, យោជេត្វា បន ទស្សេតព្ពំ។ តេនេវ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.២២៧) ឧបមាយម្បិ “វិសេសមធិគច្ឆតី”តិ បទំ យោជេត្វាវ វុត្តំ។ តំសំវណ្ណនាយញ្ច “វិសេសន្តិ អនេកភាវាបាទនំ, តេន ច សាធេតព្ពំ បយោជនវិសេស”ន្តិ អត្ថោ វុត្តោ។

យថា រុក្ខោតិអាទិ ឧបមាសំសន្ទនំ។ ឧបនិពន្ធតិ អារម្មណេ ចិត្តំ ឯតាយាតិ សតិ ឧបនិពន្ធនា នាម, តស្សា អស្សាសបស្សាសានំ សល្លក្ខណស្ស និមិត្តន្តិ **ឧបនិពន្ធនានិមិត្តំ**, នាសិកគ្គំ មុខនិមិត្តំ វា។ **ឯវមេវ**ន្តិ យថា សោ បុរិសោ កកចេន រុក្ខំ ឆិន្ទន្តោ អាគតគតេ កកចទន្តេ អមនសិករោន្តោបិ ផុដ្ឋផុដ្ឋដ្ឋានេយេវ សតិយា ឧបដ្ឋបេនេន អាគតគតេ កកចទន្តេ ជានាតិ, សុត្តបទញ្ច អវិជ្ជន្តោ អត្តកិច្ចំ សាធេតិ, ឯវមេវ។ **នាសិកគ្គេ មុខនិមិត្តេ**តិ ទីឃនាសិកោ នាសិកគ្គេ, ឥតរោ មុខំ អសនំ និមីយតិ ឆាទីយតិ ឯតេនាតិ មុខនិមិត្តន្តិ លទ្ធនាមេ ឧត្តរោដ្ឋេ។

ឥទំ បធានន្តិ យេន វីរិយារម្ភេន អារទ្ធវីរិយស្ស យោគិនោ កាយោបិ ចិត្តម្បិ កម្មនិយំ ភាវនាកម្មក្ខមំ ភាវនាកម្មយោគ្គំ ហោតិ, ឥទំ វីរិយំ បធានន្តិ ផលេន ហេតុំ ទស្សេតិ។ **ឧបក្កិលេសា បហីយន្តី**តិ ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសភូតានិ នីវរណានិ វិក្ខម្ភនវសេន បហីយន្តិ។ **វិតក្កា វូបសម្មន្តី**តិ តតោ ឯវ កាមវិតក្កាទយោ មិច្ឆាវិតក្កា ឧបសមំ គច្ឆន្តិ, នីវរណប្បហានេន វា បឋមជ្ឈានាធិគមំ ទស្សេត្វា វិតក្កវូបសមាបទេសេន ទុតិយជ្ឈានាទីនមធិគមមាហ។ **អយំ បយោគោ**តិ អយំ ឈានាធិគមស្ស ហេតុភូតោ កម្មដ្ឋានានុយោគោ បយោគោ។ **សំយោជនា បហីយន្តី**តិ ទសបិ សំយោជនានិ មគ្គប្បដិបាដិយា សមុច្ឆេទវសេន បហីយន្តិ។ **អនុសយា ព្យន្តី ហោន្តី**តិ តថា សត្តបិ អនុសយា អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនេន ភង្គមត្តស្សាបិ អនវសេសតោ វិគតន្តា ហោន្តិ។ ឯត្ថ ច សំយោជនប្បហានំ នាម អនុសយនិរោធេនេវ ហោតិ, បហីនេសុ ច សំយោជនេសុ អនុសយានំ លេសោបិ ន ភវិស្សតីតិ ច ទស្សនត្ថំ “សំយោជនា បហីយន្តិ, អនុសយា ព្យន្តី ហោន្តី”តិ វុត្តំ។ **អយំ វិសេសោ**តិ ឥមំ សមាធិំ និស្សាយ អនុក្កមេន លព្ភមានោ អយំ សំយោជនប្បហានាទិកោ ឥមស្ស សមាធិស្ស វិសេសោតិ អត្ថោ។

យស្សាតិ យេន។ **អនុបុព្ព**ន្តិ អនុក្កមេន។ **បរិចិតា**តិ បរិចិណ្ណា។ អយញ្ចេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – អានាបានស្សតិ យថា ពុទ្ធេន ភគវតា ទេសិតា, តថា យេន ទីឃរស្សបជានានាទិវិធិនា អនុបុព្ពំ បរិចិតា សុដ្ឋុ ភាវិតា, តតោ ឯវ បរិបុណ្ណា សោឡសន្នំ វត្ថូនំ បារិបូរិយា សព្ពសោ បុណ្ណា, សោ ភិក្ខុ ឥមំ អត្តនោ ខន្ធាទិលោកំ បញ្ញោភាសេន បភាសេតិ។ យថា កឹ? អព្ភា មុត្តោវ ចន្ទិមា អព្ភាទិឧបក្កិលេសវិមុត្តោ ចន្ទិមា តារករាជា វិយាតិ។ “អព្ភា មុត្តោវ ចន្ទិមា”តិ ហិ បទស្ស និទ្ទេសេ មហិកាទីនម្បិ វុត្តត្តា ឯត្ថ អាទិ-សទ្ទលោបោ កតោតិ វេទិតព្ពោ។

ឥធាតិ កកចូបមាយ។ **អស្សា**តិ យោគិនោ។ **ឥធា**តិ វា ឥមស្មឹ ឋានេ។ **អស្សា**តិ ឧបមាភូតស្ស កកចស្ស។ អាគតគតវសេន យថា តស្ស បុរិសស្ស អមនសិការោ, ឯវំ អស្សាសបស្សាសានំ អាគតគតវសេន អមនសិការមត្តមេវ អានយនប្បយោជនំ។ **ន ចិរេនេវា**តិ ឥទំ កតាធិការំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **និមិត្ត**ន្តិ បដិភាគនិមិត្តំ។ **អវសេសជ្ឈានង្គបដិមណ្ឌិតា**តិ វិតក្កាទិអវសេសជ្ឈានង្គបដិមណ្ឌិតាតិ វទន្តិ, វិចារាទីតិ បន វត្តព្ពំ និប្បរិយាយេន វិតក្កស្ស អប្បនាភាវតោ។ សោ ហិ បាឡិយំ “អប្បនា ព្យប្បនា”តិ និទ្ទិដ្ឋោ, តំសម្បយោគតោ វា យស្មា ឈានំ អប្បនាតិ អដ្ឋកថាវោហារោ, ឈានង្គេសុ ច សមាធិ បធានំ, តស្មា តំ អប្បនាតិ ទស្សេន្តោ **“អវសេសជ្ឈានង្គបដិមណ្ឌិតា អប្បនាសង្ខាតា ឋបនា ច សម្បជ្ជតី”**តិ អាហ។ **កស្សចិ បន គណនាវសេនេវ មនសិការកាលតោ បភុតី**តិ ឯត្ថ **“អនុក្កមតោ…បេ…. បត្តំ វិយ ហោតី”**តិ ឯត្តកោវ គន្ថោ បរិហីនោ, បុរាណបោត្ថកេសុ បន កត្ថចិ សោ គន្ថោ លិខិតោយេវ តិដ្ឋតិ។

សារទ្ធកាយស្ស កស្សចិ បុគ្គលស្ស។ **ឱនមតិ** វត្តិកាទិបលម្ពនេន។ **វិក្ខូជតី**តិ សទ្ទំ ករោតិ។ **វលិ គណ្ហាតី**តិ។ តត្ថ តត្ថ វលិនំ ហោតិ។ កស្មា? យស្មា សារទ្ធកាយោ គរុកោ ហោតីតិ។ កាយទរថវូបសមេន សទ្ធី សិជ្ឈមានោ ឱឡារិកអស្សាសបស្សាសនិរោធោ ព្យតិរេកមុខេន តស្ស សាធនំ វិយ វុត្តោ។ **ឱឡារិកអស្សាសបស្សាសនិរោធវ

សេនាតិ អនុយវសេន តទត្ថស្ស សាធនំ។ **កាយទរថេ វូបសន្តេ**តិ ចិត្តជរូបានំ លហុមុទុកម្មញ្ញភាវេន យោ សេសតិសន្តតិរូបានម្បិ លហុអាទិភាវោ, សោ ឥធ កាយស្ស លហុភាវោតិ អធិប្បេតោ។ ស្វាយំ យស្មា ចិត្តស្ស លហុអាទិភាវេន វិនា នត្ថិ, តស្មា វុត្តំ "**កាយោបិ ចិត្តម្បិ លហុកំ ហោតី**"តិ។

ឱឡារិកេ អស្សាសបស្សាសេ និរុទ្ធេតិអាទិ ហេដ្ឋា វុត្តនយម្ពិ វិចេតព្ពាការប្បត្តស្ស កាយសង្ខារស្ស វិចយនវិធិ ទស្សេតុំ អានីតំ។

ឧបរូបរិ វិភូតានីតិ ភាវនាពលេន ឧទ្ធំ ឧទ្ធំ បាកដានិ ហោន្តិ។ **ទេសតោ**តិ បកតិយា ផុសនទេសតោ, បុព្ពេ អត្តនោ ផុសនវសេន ឧបធារិតដ្ឋានតោ។

"**កត្ថ នត្ថី**"តិ ឋានវសេន "**កស្ស នត្ថី**"តិ បុគ្គលវសេន ច វីមំសិយមានមត្ថំ ឯកជ្ឈំ កត្វា វិភាវេតុំ "**អន្តោមាតុកុច្ឆិយ**"ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ "យថា ឧទកេ និមុគ្គស្ស និរុទ្ធោកាសតាយ អស្សាសបស្សាសា ន បវត្តន្តិ, ឯវំ អន្តោមាតុកុច្ឆិយំ។ យថា មតានំ សមុដ្ឋាបកចិត្តាភាវតោ, ឯវំ អសញ្ញីភូតានំ មុច្ឆាបរេតានំ អសញ្ញីសុ វា ជាតានំ, តថា និរោធសមាបន្នាន"ន្តិ **អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន** វុត្តំ។ **មហាគណ្ឋិបទេ** បន "មុច្ឆាបរេតានំ ចិត្តប្បវត្តិយា ទុព្ពលភាវតោ"តិ ការណំ វុត្តំ។ ចតុត្ថជ្ឈានសមាបន្នានំ ធម្មតាវសេនេវ នេសំ អនុប្បជ្ជនំ, តថា រូបារូបភវសមង្គីនំ។ កេចិ បន "អនុបុព្ពតោ សុខុមភាវប្បត្តិយា ចតុត្ថជ្ឈានសមាបន្នស្ស, រូបភវេ រូបានំ ភវង្គស្ស ច សុខុមភាវតោ រូបភវសមង្គីនំ នត្ថី"តិ ការណំ វទន្តិ។ អត្ថិយេវ តេ អស្សាសបស្សាសា បារិសេសតោតិ អធិប្បាយោ យថាវុត្តសត្តដ្ឋានវិនិមុត្តស្ស អស្សាសបស្សាសានំ អនុប្បជ្ជនដ្ឋានស្ស អភាវតោ។ **បកតិផុដ្ឋវសេនា**តិ បកតិយា ផុសនដ្ឋានវសេន។ **និមិត្តំ ឋបេតព្ព**ន្តិ សតិយា តត្ថ សុខប្បវត្តនត្ថំ ថិរតរំ សញ្ញាណំ បវត្តេតព្ពំ។ ថិរសញ្ញាបទដ្ឋានា ហិ សតិ។ **ឥមមេវា**តិ ឥមំ ឯវ អនុបដ្ឋហន្តស្ស កាយសង្ខារស្ស កណ្តកុដ្ឋាបនញាយេន ឧបដ្ឋាបនវិធិមេវ។ **អត្ថវស**ន្តិ ហេតុំ។ អត្ថោ ហិ ផលំ។ សោ យស្ស វសេន បវត្តតិ, សោ អត្ថវសោតិ។ **មុដ្ឋស្សតិស្សា**តិ វិនដ្ឋស្សតិស្ស។ **អសម្បជានស្សា**តិ សម្បជញ្ញវិរហិតស្ស, ភាវេន្តស្ស អនុក្កមេន អនុបដ្ឋហន្តេ អស្សាសបស្សាសេ វីមំសិត្វា "ឥមេ តេ"តិ ឧបធារេតុំ សម្មទេវ ជានិតុញ្ច សមត្ថាហិ សតិបញ្ញាហិ វិរហិតស្សាតិ អធិប្បាយោ។ **ឥតោ អញ្ញំ** កម្មដ្ឋានំ។ **គរុក**ន្តិ ភារិយំ។ សា ចស្ស គរុកតា ភាវនាយ សុទុក្ករភាវេនាតិ អាហ "**គរុកភាវន**"ន្តិ។

ឧបរូបរិ សន្តសុខុមភាវាបត្តិតោ "ពលវតី សុវិសទា សូរា ច សតិ បញ្ញា ច ឥច្ឆិតព្ពា"តិ វត្វា សុខុមស្ស នាម អត្ថស្ស សាធនេនបិ សុខុមេនេវ ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ "**យថា ហី**"តិអាទិ វុត្តំ។ ឥទានិ អនុបដ្ឋហន្តានំ អស្សាសបស្សាសានំ បរិយេសនុបាយំ ទស្សេន្តោ "**តាហិ ច បនា**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនុបទ**ន្តិ បទានុបទំ។ **ចរិត្វា**តិ គោចរំ គហេត្វា។ **តស្មិំយេវ ឋានេ**តិ ឧបនិពន្ធននិមិត្តសញ្ញិតេ ឋានេ។ **យោជេត្វា**តិ មនសិការេន យោជេត្វា។ "**សតិរស្មិយា ពន្ធិត្វា**"តិ វា វុត្តមេវត្ថមាហ "**តស្មិំយេវ ឋានេ យោជេត្វា**"តិ។ ន ហិ ឧបមេយ្យេ ពន្ធនយោជនដ្ឋានានិ វិសុំ លព្ភន្តិ។ **និមិត្ត**ន្តិ ឧគ្គហនិមិត្តំ បដិភាគនិមិត្តំ វា។ ឧភយម្បិ ហិ ឥធ ឯកជ្ឈំ វុត្តំ។ តថា ហិ តូលបិចុអាទិ ឧបមត្តយំ ឧគ្គហេ យុជ្ជតិ, សេសំ ឧភយត្ថ។ **ឯកច្ចេ**តិ ឯកេ អាចរិយា។

តារករូបំ វិយាតិ តារកាយ បភារូបំ វិយ។ **មណិគុឡិកា**ទិឧបមា បដិភាគេ វដ្ដន្តិ។ កថំ បនេតំ ឯកំយេវ កម្មដ្ឋានំ អនេកាការតោ ឧបដ្ឋាតីតិ អាហ "**តញ្ច បនេត**"ន្តិអាទិ។ **សុត្តន្ត**ន្តិ ឯកំ សុត្តំ។ បគុណប្បវត្តិភាវេន អវិច្ឆេទំ មហាវិសយតញ្ច សន្ធាយាហ "**មហតី បព្ពតេយ្យា នទី វិយា**"តិ។ តត្ថ ព្យញ្ជនសម្បត្តិយា សមន្តភទ្ទកំ សុត្តំ សព្ពភាគមនោហរា សព្ពបាលិផុល្លា វនឃដា វិយាតិ អាហ "**ឯកា វនរាជិ វិយា**"តិ។ តេនាហ ភគវា "វនប្បគុម្ពេ យថ ផុស្សិតគ្គេ"តិ (ខុ. បា. ៦.១៣; សុ. និ. ២៣៦) នានានុសន្ធិយំ នានាបេយ្យាលំ វិវិធនយនិបុណំ ពហុវិធកម្មដ្ឋានមុខំ សុត្តន្តំ អត្ថិកេហិ សក្កច្ចំ សមុបបជ្ជិតព្ពន្តិ អាហ – "**សីតច្ឆាយោ...បេ.... រុក្ខោ វិយា**"តិ។ **សញ្ញានានតាយា**តិ និមិត្តុបដ្ឋានតោ បុព្ពេ បវត្តសញ្ញានំ នានាវិធភាវតោ។ **សញ្ញជ**ន្តិ ភាវនាសញ្ញាជនិតំ ភាវនាសញ្ញាយ សញ្ជាននមត្តំ។ ន ហិ អសភាវស្ស កុតោចិ សមុដ្ឋានំ អត្ថិ។ តេនាហ – "**នានតោ ឧបដ្ឋាតី**"តិ, ឧបដ្ឋានាការមត្តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

ឥមេ តយោ ធម្មាតិ អស្សាសោ បស្សាសោ និមិត្តន្តិ ឥមេ តយោ ធម្មា។ **នត្ថី**តិ កម្មដ្ឋានវសេន មនសិកាតព្ពភាវេន នត្ថិ ន ឧបលព្ភតិ។ **ន ឧបចារ**ន្តិ ឧបចារម្បិ ន បាបុណាតិ, បគេវ អប្បនន្តិ អធិប្បាយោ។ **យស្ស បនា**តិ វិជ្ជមានបក្ខោ វុត្តនយានុសារេនេវ វេទិតព្ពោ។

ឥទានិ វុត្តស្សេវ អត្ថស្ស សមត្ថនត្ថំ កកចូបមាយំ អាគតា "**និមិត្ត**"ន្តិអាទិកា គាថា បច្ចានីតា។ **និមិត្តេ**តិ យថាវុត្តេ បដិភាគនិមិត្តេ។ **ឯវំ ហោតី**តិ ភាវនមនុយុត្តស្ស ឯវំ ហោតិ, តស្មា "បុនប្បុនំ ឯវំ មនសិ

ករោហី”តិ វត្តព្វោ។ **វោសានំ អាបជ្ជេយ្យា**តិ “និមិត្តំ នាម ទុក្ករំ ឧប្បាទេតុំ, តយិទំ លទ្ធំ, ហន្ទាហំ ទានិ យទា វា តទា វា វិសេសំ និព្ពត្តេស្សាមី”តិ សង្កោចំ អាបជ្ជេយ្យ។ **វិសីទេយ្យា**តិ “ឯត្តកំ កាលំ ភាវនមនុយុត្តស្ស និមិត្តម្បិ ន ឧប្បន្នំ, អភព្ពោ មញ្ញេ វិសេសស្សា”តិ វិសាទំ អាបជ្ជេយ្យ។ “ឥមាយ បដិបទាយ ជរាមរណតោ មុច្ចិស្សាមីតិ បដិបន្នស្ស និមិត្ត”ន្តិ វុត្តេ កថំ សង្កោចាបត្តិ, ភិយ្យោសោ មត្តាយ ឧស្សាហមេវ ករេយ្យាតិ “**និមិត្តមិទំ…បេ…. វត្តព្វោ**”តិ **មជ្ឈិមភាណកា** អាហុ។ **ឯវន្តិ** វុត្តប្បការេន បដិភាគនិមិត្តេយេវ ភាវនាចិត្តស្ស ឋបនេន។ **ឥតោ បភុតី**តិ ឥតោ បដិភាគនិមិត្តុប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ។ បុព្វេ យំ វុត្តំ “អនុពន្ធនាយ ផុសនាយ ឋបនាយ ច មនសិករោតី”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.អានាបានស្សតិសមាធិកថា), តត្ថ អនុពន្ធនំ ផុសនញ្ច វិស្សជ្ជេត្វា ឋបនាវសេនេវ ភាវេតព្ពន្តិ អាហ “**ឋបនាវសេន ភាវនា ហោតី**”តិ។

បោរាណេហិ វុត្តោវាយមត្ថោតិ ទស្សេន្តោ “**និមិត្តេ**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ **និមិត្តេ**តិ បដិភាគនិមិត្តេ។ **ឋបយំ ចិត្ត**ន្តិ ភាវនាចិត្តំ ឋបេន្តោ, ឋបនាវសេន មនសិករោន្តោតិ អត្ថោ។ **នានាការ**ន្តិ “ចត្តារោ វណ្ណា”តិ ឯវំ វុត្តំ នានាការំ។ អាការសាមញ្ញវសេន ហេតំ ឯកវចនំ។ **វិភាវយ**ន្តិ វិភាវេន្តោ អន្តរធាបេន្តោ។ និមិត្តុប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ ហិ តេ អាការា អមនសិការតោ អន្តរហិតា វិយ ហោន្តិ។ **អស្សាសបស្សាសេ**តិ អស្សាសបស្សាសេ យោ នានាការោ, តំ **វិភាវយំ**, អស្សាសបស្សាសសម្ភូតេ វា និមិត្តេ។ **សកំ ចិត្តំ និពន្ធតី**តិ តាយ ឯវ ឋបនាយ អត្តនោ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ, អប្បេតីតិ អត្ថោ។ កេចិ បន “វិភាវយន្តិ វិភាវេន្តោ, វិទិតំ បាកដំ ករោន្តោ”តិ អត្ថំ វទន្តិ, តំ បុព្ពភាគវសេន យុជ្ជេយ្យ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – ធិតិសម្បន្នត្តា ធីរោ យោគី អស្សាសបស្សាសេ នានាការំ វិភាវេន្តោ នានាការតោ តេ បជានន្តោ វិទិតេ បាកដេ ករោន្តោ នានាការំ វា ឱឡារិកោឡារិកេ បស្សម្ភេន្តោ វូបសមេន្តោ តត្ថ យំ លទ្ធំ និមិត្តំ, តស្មឹ ចិត្តំ ឋបេន្តោ អនុក្កមេន សកំ ចិត្តំ និពន្ធតិ អប្បេតីតិ។

យទា សទ្ធាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ សុវិសទានិ តិក្ខានិ បវត្តន្តិ, តទា អស្សទ្ធិយាទីនំ ទូរីភាវេន សាតិសយំ ថាមប្បត្តេហិ សត្តហិ ពលេហិ លទ្ធុបត្ថម្ភានិ វិតក្កាទីនិ កាមាវចរានេវ ឈានង្គានិ ពហូនិ ហុត្វា បាតុភវន្តិ។ តតោ ឯវ តេសំ ឧជុវិបច្ចនីកភូតា កាមច្ឆន្ទាទយោ សទ្ធឹ តទេកដ្ឋេហិ បាបធម្មេហិ វិទូរី ភវន្តិ បដិភាគនិមិត្តុប្បត្តិយា សទ្ធឹ, តំ អារព្ភ ឧបចារជ្ឈានំ ឧប្បជ្ជតិ។ តេន វុត្តំ “**និមិត្តុបដ្ឋានតោ បភុតិ នីវរណានិ វិក្ខម្ភិតានេវ ហោន្តី**”តិអាទិ។ តត្ថ **សន្និសិន្នាវា**តិ សម្មទេវ និសីទីសុ ឯវ, ឧបសន្តាយេវាតិ អត្ថោ។ **វិក្ខម្ភិតានេវ សន្និសិន្នាវា**តិ អវធារណេន បន តទត្ថំ ឧស្សាហោ កាតព្វោតិ ទស្សេតិ។ **ទ្វីហាការេហី**តិ ឈានធម្មានំ បដិបក្ខទូរីភាវោ ថិរភាវប្បត្តិ ចាតិ ឥមេហិ ទ្វីហិ ការណេហិ។ ឥទានិ តានិ ការណានិ អវត្ថាមុខេន ទស្សេតុំ “**ឧបចារភូមិយំ វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឧបចារភូមិយ**ន្តិ ឧបចារាវត្ថាយំ។ យទិបិ ហិ តទា ឈានង្គានិ បដុតរានិ មហគ្គតភាវប្បត្តានិ នុប្បជ្ជន្តិ, តេសំ បន បដិបក្ខធម្មានំ វិក្ខម្ភនេន ចិត្តំ សមាធិយតិ។ តេនាហ “**នីវរណប្បហានេនា**”តិ។ **បដិលាភភូមិយ**ន្តិ ឈានស្ស អធិគមាវត្ថាយំ។ តទា ហិ អប្បនាប្បត្តានំ ឈានធម្មានំ ឧប្បត្តិយា ចិត្តំ សមាធិយតិ។ តេនាហ “**អង្គបាតុភាវេនា**”តិ។

ឧបចារេ អង្គានិ ន ថាមជាតានិ ហោន្តិ អង្គានំ អថាមជាតត្តា។ យថា នាម ទហរោ កុមារកោ ឧក្ខិបិត្វា ឋបិយមានោ បុនប្បុនំ ភូមិយំ បតតិ, ឯវមេវ ឧបចារេ ឧប្បន្នេ ចិត្តំ កាលេន និមិត្តំ អារម្មណំ ករោតិ, កាលេន ភវង្គំ ឱតរតិ។ តេន វុត្តំ “**ឧបចារសមាធិ កុសលវីថិយំ ជវិត្វា ភវង្គំ ឱតរតី**”តិ។ អប្បនាយំ បន អង្គានិ ថាមជាតានិ ហោន្តិ តេសំ ថាមជាតត្តា។ យថា នាម ពលវា បុរិសោ អាសនា វុដ្ឋាយ ទិវសម្បិ តិដ្ឋេយ្យ, ឯវមេវ អប្បនាសមាធិម្ហិ ឧប្បន្នេ ចិត្តំ សកឹ ភវង្គវារំ ឆិន្ទិត្វា កេវលម្បិ រត្តឹ កេវលម្បិ ទិវសំ តិដ្ឋតិ, កុសលជវនបដិបាដិវសេនេវ បវត្តតិ។ តេនាហ – “**អប្បនាសមាធិ…បេ…. ន ភវង្គំ ឱតរតី**”តិ។ **វណ្ណតោ**តិ បិចុបិណ្ឌតារករូបាទីសុ វិយ ឧបដ្ឋិតវណ្ណតោ។ **លក្ខណតោ**តិ ខរភាវាទិសភាវតោ អនិច្ចាទិសភាវតោ វា។ រក្ខិតព្ពំ តំ និមិត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។

លទ្ធបរិហានីតិ លទ្ធឧបចារជ្ឈានបរិហានិ។ និមិត្តេ អវិនស្សន្តេ តទារម្មណំ ឈានំ អបរិហីនមេវ ហោតិ, និមិត្តេ បន អារក្ខាភាវេន វិនដ្ឋេ លទ្ធំ លទ្ធំ ឈានម្បិ វិនស្សតិ តទាយត្តវុត្តិតោ។ តេនាហ “**អារក្ខម្ហី**”តិអាទិ។

ឥទានិ **តត្រាយំ រក្ខណូបាយោ**តិអាទិនា –

“អាវាសោ គោចរោ ភស្សំ, បុគ្គលោ ភោជនំ ឧតុ;
ឥរិយាបថោតិ សត្តេតេ, អសប្បាយេ វិវជ្ជយេ។

“សប្បាយេ សត្ត សេវេថ, ឯវញ្ហិ បដិបជ្ជតោ;
ន ចិរេនេវ កាលេន, ហោតិ កស្សចិ អប្បនា”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.៥៩) –

ឯវំ វុត្តំ រក្ខណវិធឹ សង្ខេបតោ វិភាវេតិ។ តត្រាយំ វិត្ថារោ – យស្មឹ **អាវាសេ** វសន្តស្ស អនុប្បន្នំ វា និមិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, ឧប្បន្នំ វា វិនស្សតិ, អនុបដ្ឋិតា ច សតិ ន ឧបដ្ឋាតិ, អសមាហិតញ្ច ចិត្តំ ន សមាធិយតិ, អយំ អសប្បាយោ។ យត្ថ និមិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ ថាវរញ្ច ហោតិ, សតិ ឧបដ្ឋាតិ, ចិត្តំ សមាធិយតិ, អយំ សប្បាយោ។ តស្មា យស្មឹ វិហារេ ពហូ អាវាសា ហោន្តិ, តត្ថ ឯកមេកស្មឹ តីណិ តីណិ ទិវសានិ វសិត្វា យត្ថស្ស ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, តត្ថ វសិតព្ពំ។

គោចរគាមោ បន យោ សេនាសនតោ ឧត្តរេន វា ទក្ខិណេន វា នាតិទូរេ ទិយឌ្ឍកោសព្ភន្តរេ ហោតិ សុលភសម្បន្នភិក្ខោ, សោ សប្បាយោ, វិបរីតោ អសប្បាយោ។

ភស្សន្តិ ទ្វត្តឹសតិរច្ឆានកថាបរិយាបន្នំ អសប្បាយំ។ តញ្ហិស្ស និមិត្តន្តរធានាយ សំវត្តតិ។ ទសកថាវត្ថុនិស្សិតំ សប្បាយំ, តម្បិ មត្តាយ ភាសិតព្ពំ។

បុគ្គលោបិ អតិរច្ឆានកថិកោ សីលាទិគុណសម្បន្នោ, យំ និស្សាយ អសមាហិតំ វា ចិត្តំ សមាធិយតិ, សមាហិតំ វា ចិត្តំ ថិរតរំ ហោតិ, ឯវរូបោ សប្បាយោ។ កាយទឡ្ហីពហុលោ បន តិរច្ឆានកថិកោ អសប្បាយោ។ សោ ហិ តំ កទ្ទមោទកមិវ អច្ឆំ ឧទកំ មលីនមេវ ករោតិ, តាទិសញ្ច អាគម្ម កោដបព្ពតវាសិទហរស្សេវ សមាបត្តិ វិនស្សតិ, បគេវ និមិត្តំ។

ភោជនំ បន កស្សចិ មធុរំ, កស្សចិ អម្បិលំ សប្បាយំ ហោតិ។ **ឧតុបិ** កស្សចិ សីតោ, កស្សចិ ឧណ្ហោ សប្បាយោ ហោតិ។ តស្មា យំ ភោជនំ វា ឧតុំ វា សេវន្តស្ស ផាសុ ហោតិ, អសមាហិតំ វា ចិត្តំ សមាធិយតិ, សមាហិតំ វា ថិរតរំ ហោតិ។ តំ ភោជនំ, សោ ច ឧតុ សប្បាយោ។ ឥតរំ ភោជនំ, ឥតរោ ច ឧតុ អសប្បាយោ។

ឥរិយាបថេសុបិ កស្សចិ ចង្កមោ សប្បាយោ ហោតិ, កស្សចិ សយនដ្ឋាននិសជ្ជានំ អញ្ញតរោ។ តស្មា តំ អាវាសំ វិយ តីណិ ទិវសានិ ឧបបរិក្ខិត្វា យស្មឹ ឥរិយាបថេ អសមាហិតំ ចិត្តំ សមាធិយតិ, សមាហិតំ វា ថិរតរំ ហោតិ, សោ សប្បាយោ, ឥតរោ អសប្បាយោតិ វេទិតព្ពោ។ ឥតិ ឥមំ សត្តវិធំ អសប្បាយំ វជ្ជេត្វា សប្បាយំ សេវិតព្ពំ។ ឯវំ បដិបន្នស្ស ហិ និមិត្តាសេវនពហុលស្ស ន ចិរេនេវ កាលេន ហោតិ កស្សចិ អប្បនា។

យស្ស បន ឯវម្បិ បដិបជ្ជតោ ន ហោតិ, តេន ទសវិធំ អប្បនាកោសល្លំ សម្បាទេតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ "**វត្ថុវិសទកិរិយា**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៨៥; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១១៨; សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.២៣២; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.៤១៨) **វត្ថុវិសទកិរិយា** នាម អជ្ឈត្តិកពាហិរានំ វត្ថូនំ វិសទភាវករណំ។ យទា ហិស្ស កេសនខលោមានិ ទីឃានិ ហោន្តិ, សរីរំ វា សេទមលគ្គហិតំ, តទា អជ្ឈត្តិកំ វត្ថុ អវិសទំ ហោតិ អបរិសុទ្ធំ។ យទា បនស្ស ចីវរំ ជិណ្ណំ កិលិដ្ឋំ ទុគ្គន្ធំ ហោតិ, សេនាសនំ វា ឧក្លាបំ, តទា ពាហិរំ វត្ថុ អវិសទំ ហោតិ អបរិសុទ្ធំ។ អជ្ឈត្តិកពាហិរេ ហិ វត្ថុម្ហិ អវិសទេ ឧប្បន្នេសុ ចិត្តចេតសិកេសុ ញាណម្បិ អបរិសុទ្ធំ ហោតិ អបរិសុទ្ធានិ ទីបកបល្លិកវដ្ដិតេលានិ និស្សាយ ឧប្បន្នទីបសិខាយ ឱភាសោ វិយ។ អបរិសុទ្ធេន ច ញាណេន សង្ខារេ សម្មសតោ សង្ខារាបិ អវិភូតា ហោន្តិ, កម្មដ្ឋានមនុយុញ្ជតោ កម្មដ្ឋានម្បិ វុទ្ធឹ វិរូឡ្ហឹ វេបុល្លំ ន គច្ឆតិ។ វិសទេ បន អជ្ឈត្តិកពាហិរេ វត្ថុម្ហិ ឧប្បន្នេសុ ចិត្តចេតសិកេសុ ញាណម្បិ វិសទំ ហោតិ បរិសុទ្ធានិ ទីបកបល្លិកវដ្ដិតេលានិ និស្សាយ ឧប្បន្នទីបសិខាយ ឱភាសោ វិយ។ បរិសុទ្ធេន ច ញាណេន សង្ខារេ សម្មសតោ សង្ខារាបិ វិភូតាហោន្តិ, កម្មដ្ឋានមនុយុញ្ជតោ កម្មដ្ឋានម្បិ វុទ្ធឹ វិរូឡ្ហឹ វេបុល្លំ គច្ឆតិ។

ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនតា នាម សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ សមភាវករណំ។ សចេ ហិស្ស សទ្ធិន្ទ្រិយំ ពលវំ ហោតិ, ឥតរានិ មន្ទានិ, តតោ វីរិយិន្ទ្រិយំ បគ្គហកិច្ចំ, សតិន្ទ្រិយំ ឧបដ្ឋានកិច្ចំ, សមាធិន្ទ្រិយំ អវិក្ខេបកិច្ចំ, បញ្ញិន្ទ្រិយំ ទស្សនកិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោតិ។ តស្មា តំ ធម្មសភាវបច្ចវេក្ខណេន វា យថា វា មនសិករោតោ ពលវំ ជាតំ, តថា អមនសិការេន ហាបេតព្ពំ។ **វក្កលិត្ថេរវត្ថុ** ចេត្ថ និទស្សនំ។ សចេ បន វីរិយិន្ទ្រិយំ ពលវំ ហោតិ, អថ នេវ សទ្ធិន្ទ្រិយំ អធិមោក្ខកិច្ចំ កាតុំ សក្កោតិ, ន ឥតរានិ ឥតរកិច្ចភេទំ។ តស្មា តំ បស្សទ្ធាទិភាវនាយ ហាបេតព្ពំ។ តត្រាបិ **សោណត្ថេរវត្ថុ** ទស្សេតព្ពំ។ ឯវំ សេសេសុបិ ឯកស្ស ពលវភាវេ សតិ ឥតរេសំ អត្តនោ កិច្ចេសុ អសមត្ថតា វេទិតព្ពា។

វិសេសតោ បនេត្ថ សទ្ធាបញ្ញានំ សមាធិវីរិយានញ្ច សមតំ បសំសន្តិ។ ពលវសទ្ធោ ហិ មន្ទបញ្ញោ មុធប្បសន្នោ ហោតិ, អវត្ថុស្មឹ បសីទតិ។ ពលវបញ្ញោ មន្ទសទ្ធោ កេរាដិកបក្ខំ ភជតិ, ភេសជ្ជសមុដ្ឋិតោ វិយ រោគោ អតេកិច្ឆោ ហោតិ។ ឧភិន្នំ សមតាយ វត្ថុស្មឹយេវ បសីទតិ។ ពលវសមាធឹ បន មន្ទវីរិយំ សមាធិស្ស កោសជ្ជបក្ខត្តា កោសជ្ជំ អភិភវតិ, ពលវវីរិយំ មន្ទសមាធឹវីរិយស្ស ឧទ្ធច្ចបក្ខត្តា ឧទ្ធច្ចំ អភិភវតិ។ សមាធិ បន វីរិយេន សំយោជិតោ កោសជ្ជេ បតិតុំ ន លភតិ, វីរិយំ សមាធិនា សំយោជិតំ ឧទ្ធច្ចេ បតិតុំ ន លភតិ។ តស្មា

តទុភយំ សមំ កាតព្វំ។ ឧភយសមតាយ ហិ អប្បនា ហោតិ។ អបិច សមាធិកម្មិកស្ស ពលវតីបិ សទ្ធា វដ្ដតិ។ ឯវញ្ហិ សទ្ទហន្តោ ឱកប្បេន្តោ អប្បនំ បាបុណិស្សតិ, សមាធិបញ្ញាសុ បន សមាធិកម្មិកស្ស ឯកគ្គតា ពលវតី វដ្ដតិ។ ឯវញ្ហិ សោ អប្បនំ បាបុណាតិ, វិបស្សនាកម្មិកស្ស បញ្ញា ពលវតី វដ្ដតិ ។ ឯវញ្ហិ សោ លក្ខណប្បដិវេធំ បាបុណាតិ, ឧភិន្នំ បន សមតាយបិ អប្បនា ហោតិយេវ។ សតិ បន សព្ពត្ថ ពលវតី វដ្ដតិ។ សតិ ហិ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចបក្ខិកានំ សទ្ធាវីរិយបញ្ញានំ វសេន ឧទ្ធច្ចបាតតោ កោសជ្ជបក្ខេន ច សមាធិនា កោសជ្ជបាតតោ រក្ខតិ។ តស្មា សា លោណធូបនំ វិយ សព្ពព្យញ្ជនេសុ, សព្ពកម្មិកអមច្ចោ វិយ ច សព្ពរាជកិច្ចេសុ សព្ពត្ថ ឥច្ឆិតព្ពា។

និមិត្តកុសលតា នាម បថវីកសិណាទិកស្ស ចិត្តេកគ្គតានិមិត្តស្ស អកតស្ស ករណកោសល្លំ, កតស្ស ភាវនាកោសល្លំ, ភាវនាយ លទ្ធស្ស រក្ខណកោសល្លញ្ច, តំ ឥធ អធិប្បេតំ។

កថំ **យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ និគ្គហេតព្ពំ, តស្មិំ សមយេ ចិត្តំ និគ្គណ្ហាតិ**? យទាស្ស អច្ចារទ្ធវីរិយតាទីហិ ឧទ្ធតំ ចិត្តំ ហោតិ, តទា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គាទយោ តយោ អភាវេត្វា បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គាទយោ ភាវេតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា (សំ. និ. ៥.២៣៤) –

> “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, បុរិសោ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធំ និព្ពាបេតុកាមោ អស្ស, សោ តត្ថ សុក្ខានិ ចេវ តិណានិ បក្ខិបេយ្យ, សុក្ខានិ ច គោមយានិ បក្ខិបេយ្យ, សុក្ខានិ ច កដ្ឋានិ បក្ខិបេយ្យ, មុខវាតញ្ច ទទេយ្យ, ន ច បំសុកេន ឱកិរេយ្យ, ភព្ពោ នុ ខោ សោ បុរិសោ តំ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធំ និព្ពាបេតុន្តិ។ នោ ហេតំ, ភន្តេ។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យស្មិំ សមយេ ឧទ្ធតំ ចិត្តំ ហោតិ, អកាលោ តស្មិំ សមយេ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ។ អកាលោ វីរិយ…បេ.… អកាលោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ឧទ្ធតំ, ភិក្ខវេ, ចិត្តំ, តំ ឯតេហិ ធម្មេហិ ទុរូបសមយំ ហោតិ។
>
> “យស្មិំ ខោ, ភិក្ខវេ, សមយេ ឧទ្ធតំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មិំ សមយេ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ។ កាលោ សមាធិ…បេ.… កាលោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ? ឧទ្ធតំ, ភិក្ខវេ, ចិត្តំ, តំ ឯតេហិ ធម្មេហិ សុរូបសមយំ ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, បុរិសោ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធំ និព្ពាបេតុកាមោ អស្ស, សោ តត្ថ អល្លានិ ចេវ តិណានិ បក្ខិបេយ្យ, អល្លានិ ច គោមយានិ បក្ខិបេយ្យ, អល្លានិ ច កដ្ឋានិ បក្ខិបេយ្យ, ឧទកវាតញ្ច ទទេយ្យ, បំសុកេន ច ឱកិរេយ្យ, ភព្ពោ នុ ខោ សោ បុរិសោ តំ មហន្តំ អគ្គិក្ខន្ធំ និព្ពាបេតុន្តិ។ ឯវំ, ភន្តេ”តិ។

ឯត្ថ ច យថាសកំ អាហារវសេន បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គាទីនំ ភាវនា វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, កាយប្បស្សទ្ធិ ចិត្តប្បស្សទ្ធិ, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ , ឧប្បន្នស្ស វា បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតិ។ តថា អត្ថិ, ភិក្ខវេ, សមថនិមិត្តំ អព្យគ្គនិមិត្តំ, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតិ…បេ.… តថា អត្ថិ, ភិក្ខវេ, ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មា, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣២)។

តត្ថ យថាស្ស បស្សទ្ធិអាទយោ ឧប្បន្នបុព្ពា, តំ អាការំ សល្លក្ខេត្វា តេសំ ឧប្បាទនវសេន បវត្តមនសិការោវ តីសុ បទេសុបិ **យោនិសោមនសិការោ** នាម។ **សមថនិមិត្តន្តិ** ច សមថស្សេវេតំ អធិវចនំ, អវិក្ខេបដ្ឋេន ច តស្សេវ **អព្យគ្គនិមិត្តន្តិ**។

អបិច សត្ត ធម្មា បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – បណីតភោជនសេវនតា, ឧតុសុខសេវនតា, ឥរិយាបថសុខសេវនតា, មជ្ឈត្តប្បយោគតា, សារទ្ធកាយបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, បស្សទ្ធកាយបុគ្គលសេវនតា, តទធិមុត្តតាតិ។

ឯកាទស ធម្មា សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – វត្ថុវិសទតា, និមិត្តកុសលតា, ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនតា, សមយេ ចិត្តស្ស និគ្គហណតា, សមយេ ចិត្តស្ស បគ្គហណតា, និរស្សាទស្ស ចិត្តស្ស សទ្ធា

សំវេគវសេន សម្បហំសនតា, សមប្បវត្តស្ស អជ្ឈុបេក្ខនតា, អសមាហិតបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, សមាហិតបុគ្គលសេវនតា, ឈានវិមោក្ខបច្ចវេក្ខណតា, តទធិមុត្តតាតិ។

បញ្ច ធម្មា ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – សត្តមជ្ឈត្តតា, សង្ខារមជ្ឈត្តតា, សត្តសង្ខារកេលាយនបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, សត្តសង្ខារមជ្ឈត្តបុគ្គលសេវនតា, តទធិមុត្តតាតិ។ ឥតិ ឥមេហិ អាការេហិ ឯតេ ធម្មេ ឧប្បាទេន្តោ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គាទយោ ភាវេតិ នាម។ ឯវំ យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ និគ្គហេតព្ពំ, តស្មិំ សមយេ ចិត្តំ និគ្គណ្ហាតិ។

កថញ្ច **យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ បគ្គហេតព្ពំ, តស្មិំ សមយេ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ**? យទាស្ស អតិសិថិលវីរិយតាទីហិ ចិត្តំ លីនំ ហោតិ, តទា បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គាទយោ តយោ អភាវេត្វា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គាទយោ ភាវេតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា (សំ. និ. ៥.២៣៤) –

> “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, បុរិសោ បរិត្តំ អគ្គិំ ឧជ្ជាលេតុកាមោ អស្ស, សោ តត្ថ អល្លានិ ចេវ តិណានិ បក្ខិបេយ្យ…បេ… បំសុកេន ច ឱកិរេយ្យ, ភព្ពោ នុ ខោ សោ បុរិសោ តំ បរិត្តំ អគ្គិំ ឧជ្ជាលេតុន្តិ។ នោ ហេតំ, ភន្តេ។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យស្មិំ សមយេ លីនំ ចិត្តំ ហោតិ។ អកាលោ តស្មិំ សមយេ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ។ អកាលោ សមាធិ…បេ… អកាលោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ? លីនំ, ភិក្ខវេ, ចិត្តំ, តំ ឯតេហិ ធម្មេហិ ទុសមុដ្ឋាបយំ ហោតិ។
>
> “យស្មិញ្ច ខោ, ភិក្ខវេ, សមយេ លីនំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មិំ សមយេ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ, កាលោ វីរិយ…បេ… កាលោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ។ តំ កិស្ស ហេតុ? លីនំ, ភិក្ខវេ, ចិត្តំ, តំ ឯតេហិ ធម្មេហិ សុសមុដ្ឋាបយំ ហោតិ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, បុរិសោ បរិត្តំ អគ្គិំ ឧជ្ជាលេតុកាមោ អស្ស, សោ តត្ថ សុក្ខានិ ចេវ តិណានិ បក្ខិបេយ្យ…បេ… ន ច បំសុកេន ឱកិរេយ្យ, ភព្ពោ នុ ខោ សោ បុរិសោ តំ បរិត្តំ អគ្គិំ ឧជ្ជាលេតុន្តិ។ ឯវំ, ភន្តេ”តិ។

ឯត្ថាបិ យថាសកំ អាហារវសេន ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គាទីនំ ភាវនា វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា (សំ. និ. ៥.២៣២) –

> “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, កុសលាកុសលា ធម្មា សាវជ្ជានវជ្ជា ធម្មា ហីនប្បណីតា ធម្មា កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគា ធម្មា, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតិ។ តថា អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អារម្ភធាតុ និក្កមធាតុ បរក្កមធាតុ, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតិ។ តថា អត្ថិ, ភិក្ខវេ, បីតិសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មា, តត្ថ យោនិសោមនសិការពហុលីការោ អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ, ឧប្បន្នស្ស វា បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តតី”តិ។

តត្ថ សភាវសាមញ្ញលក្ខណប្បដិវេធវសេន បវត្តមនសិការោ កុសលាទីសុ **យោនិសោមនសិការោ** នាម។ អារម្ភធាតុអាទីនំ ឧប្បាទនវសេន បវត្តមនសិការោ អារម្ភធាតុអាទីសុ **យោនិសោមនសិការោ** នាម។ តត្ថ **អារម្ភធាតូ**តិ បឋមវីរិយំ វុច្ចតិ។ **និក្កមធាតូ**តិ កោសជ្ជតោ និក្ខន្តត្តា តតោ ពលវតរំ។ **បរក្កមធាតូ**តិ បរំ បរំ ឋានំ អក្កមនតោ តតោបិ ពលវតរំ។ **បីតិសម្ពោជ្ឈង្គដ្ឋានីយា ធម្មា**តិ បន បីតិយា ឯវេតំ នាមំ, តស្សាបិ ឧប្បាទកមនសិការោ **យោនិសោមនសិការោ** នាម។

អបិច សត្ត ធម្មា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – បរិបុច្ឆកតា, វត្ថុវិសទកិរិយា, ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនា, ទុប្បញ្ញបុគ្គលបរិវជ្ជនា, បញ្ញវន្តបុគ្គលសេវនា, គម្ភីរញាណចរិយបច្ចវេក្ខណា, តទធិមុត្តតាតិ។

ឯកាទស ធម្មា វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – អបាយាទិភយបច្ចវេក្ខណតា, វីរិយាយត្តលោកិយលោកុត្តរវិសេសាធិគមានិសំសទស្សិតា, “ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធមហាសាវកេហិ គតមគ្គោ មយា គន្តព្ពោ, សោ ច ន សក្កា កុសីតេន គន្តុ”ន្តិ ឯវំ គមនវីថិបច្ចវេក្ខណតា, ទាយកានំ មហប្ផលតាករណេន បិណ្ឌាបចាយនតា, “វីរិយារម្ភស្ស វណ្ណវាទី មេ សត្ថា, សោ ច អនតិក្កមនីយសាសនោ, អម្ហាកញ្ច ពហូបការោ, បដិបត្តិយា ច បូជិយ

មានោ បូជិតោ ហោតិ, ន តថា’’តិ ឯវំ សត្ថុ មហត្តបច្ចវេក្ខណតា, ‘‘សទ្ធម្មសង្ខាតំ មេ មហាទាយជ្ជំ គហេតព្ពំ, តញ្ច ន សក្កា កុសីតេន គហេតុ’’ន្តិ ឯវំ ទាយជ្ជមហត្តបច្ចវេក្ខណតា, អាលោកសញ្ញាមនសិការ ឥរិយាបថបរិវត្តនអព្ភោកាសសេវនាទីហិ ថិនមិទ្ធវិនោទនតា, កុសីតបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, អារទ្ធវីរិយបុគ្គលសេវនតា, សម្មប្បធានបច្ចវេក្ខណតា, តទធិមុត្តតាតិ។

ឯកាទស ធម្មា បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ – ពុទ្ធានុស្សតិ, ធម្មសង្ឃសីលចាគទេវតានុស្សតិ, ឧបសមានុស្សតិ, លូខបុគ្គលបរិវជ្ជនតា, សិនិទ្ធបុគ្គលសេវនតា, បសាទនីយសុត្តន្តបច្ចវេក្ខណតា, តទធិមុត្តតាតិ។ ឥតិ ឥមេហិ អាការេហិ ឯតេ ធម្មេ ឧប្បាទេន្តោ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គាទយោ ភាវេតិ នាម។ ឯវំ យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ បគ្គហេតព្ពំ, តស្មិំ សមយេ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ។

កថំ **យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ សម្បហំសេតព្ពំ, តស្មិំ សមយេ ចិត្តំ សម្បហំសេតិ**? យទាស្ស បញ្ញាបយោគមន្ទតាយ វា ឧបសមសុខានធិគមេន វា និរស្សាទំ ចិត្តំ ហោតិ, តទា នំ អដ្ឋសំវេគវត្ថុបច្ចវេក្ខណេន សំវេជេតិ។ **អដ្ឋ សំវេគវត្ថូនិ** នាម ជាតិជរាព្យាធិមរណានិ ចត្តារិ, អបាយទុក្ខំ បញ្ចមំ, អតីតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ, អនាគតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ, បច្ចុប្បន្នេ អាហារបរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខន្តិ។ ពុទ្ធធម្មសង្ឃគុណានុស្សរណេន ចស្ស បសាទំ ជនេតិ។ ឯវំ យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ សម្បហំសេតព្ពំ, តស្មិំ សមយេ ចិត្តំ សម្បហំសេតិ។

កថំ **យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ អជ្ឈុបេក្ខិតព្ពំ, តស្មិំ សមយេ ចិត្តំ អជ្ឈុបេក្ខតិ**? យទាស្ស ឯវំ បដិបជ្ជតោ អលីនំ អនុទ្ធតំ អនិរស្សាទំ អារម្មណេ សមប្បវត្តំ សមថវីថិប្បដិបន្នំ ចិត្តំ ហោតិ, តទា តស្ស បគ្គហនិគ្គហសម្បហំសនេសុ អព្យាបារំ អាបជ្ជតិ សារថិ វិយ ច សមប្បវត្តេសុ អស្សេសុ។ ឯវំ យស្មិំ សមយេ ចិត្តំ អជ្ឈុបេក្ខិតព្ពំ, តស្មិំ សមយេ ចិត្តំ អជ្ឈុបេក្ខតិ។

អសមាហិតបុគ្គលបរិវជ្ជនា នាម នេក្ខម្មបដិបទំ អនារុឡ្ហបុព្ពានំ អនេកកិច្ចប្បសុតានំ វិក្ខិត្តហទយានំ បុគ្គលានំ អារកា បរិច្ចាគោ។ **សមាហិតបុគ្គលសេវនា** នាម នេក្ខម្មបដិបទំ បដិបន្នានំ សមាធិលាភីនំ បុគ្គលានំ កាលេន កាលំ ឧបសង្កមនំ។ **តទធិមុត្តតា** នាម សមាធិមុត្តតា, សមាធិគរុសមាធិនិន្នសមាធិបោណសមាធិបព្ភារតាតិ អត្ថោ។ ឯវមេតំ ទសវិធំ អប្បនាកោសល្លំ សម្បាទេតព្ពំ។ តេនាហ – ‘‘**ឥមានិ ទស អប្បនាកោសល្លានិ អវិជហន្តេនា**’’តិ។ តត្ថ យេន វិធិនា អប្បនាយ កុសលោ ហោតិ, សោ ទសវិធោបិ វិធិ អប្បនាកោសល្លំ តន្និព្ពត្តំ វា ញាណំ, ឯវមេតំ ទសវិធំ អប្បនាកោសល្លំ សម្បាទេន្តស្ស បដិលទ្ធនិមិត្តស្មិំ អប្បនា ឧប្បជ្ជតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> ‘‘ឯវញ្ហិ សម្បាទយតោ, អប្បនាកោសល្លំ ឥមំ;
> បដិលទ្ធេ និមិត្តស្មិំ, អប្បនា សម្បវត្តតី’’តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.៦៧);

យោគោ ករណីយោតិ អប្បនាកោសល្លំ សម្បាទេន្តស្សបិ យទិ អប្បនា ន ហោតិ, តេន កម្មដ្ឋានានុយោគំ អវិជហិត្វា រេណុអាទីសុ មធុករាទីនំ បវត្តិ អាការំ សល្លក្ខេត្វា លីនុទ្ធតភាវេហិ មានសំ មោចេត្វា វីរិយសមតំ យោជេន្តេន បុនប្បុនំ យោគោ កាតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> ‘‘ឯវញ្ហិ បដិបន្នស្ស, សចេ សា នប្បវត្តតិ;
> តថាបិ ន ជហេ យោគំ, វាយមេថេវ បណ្ឌិតោ។
>
> ‘‘ហិត្វា ហិ សម្មវាយាមំ, វិសេសំ នាម មាណវោ;
> អធិគច្ឆេ បរិត្តម្បិ, ឋានមេតំ ន វិជ្ជតិ។
>
> ‘‘ចិត្តប្បវត្តិអាការំ, តស្មា សល្លក្ខយំ ពុធោ;
> សមតំ វីរិយស្សេវ, យោជយេថ បុនប្បុនំ។
>
> ‘‘ឦសកម្បិ លយំ យន្តំ, បគ្គណ្ហេថេវ មានសំ;
> អច្ចារទ្ធំ និសេធេត្វា, សមមេវ បវត្តយេ។
>
> ‘‘រេណុម្ហិ ឧប្បលទលេ, សុត្តេ នាវាយ នាឡិយា;

យថា មធុករាទីនំ, បវត្តិ សម្ពុវណ្ណិតា។

“លីនឧទ្ធតភាវេហិ, មោចយិត្វាន សព្ពសោ;
ឯវំ និមិត្តាភិមុខំ, មានសំ បដិបាទយេ”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.៦៧);

យថា ហិ អឆេកោ មធុករោ “អសុកស្មឹ រុក្ខេ បុប្ផំ បុប្ផិត”ន្តិ ញត្វា តិក្ខេន វេគេន បក្ខន្ទោ តំ អតិក្កមិត្វា បដិនិវត្តេន្តោ ខីណេ រេណុម្ហិ សម្បាបុណាតិ, អបរោ អឆេកោ មន្ទេន ជវេន បក្ខន្ទោ ខីណេយេវ សម្បាបុណាតិ, ឆេកោ បន សមេន ជវេន បក្ខន្ទោ សុខេន បុប្ផរាសឹ សម្បត្វា យាវទិច្ឆកំ រេណុំ អាទាយ មធុំ សម្បាទេត្វា មធុំ អនុភវតិ, យថា ច សល្លកត្តអន្តេវាសិកេសុ ឧទកថាលគតេ ឧប្បលបត្តេ សត្ថកម្មំ សិក្ខន្តេសុ ឯកោ អឆេកោ វេគេន សត្ថំ បាតេន្តោ ឧប្បលបត្តំ ទ្វិធា វា ឆិន្ទតិ, ឧទកេ វា បវេសេតិ, អបរោ អឆេកោ ឆិជ្ជនបវេសនភយា សត្ថកេន ផុសិតុម្បិ ន វិសហតិ, ឆេកោ បន សមេន បយោគេន តត្ថ សត្ថបទំ ទស្សេត្វា បរិយោទាតសិប្បោ ហុត្វា តថារូបេសុ ឋានេសុ កម្មំ កត្វា លាភំ លភតិ, យថា ច “យោ ចតុព្យាមប្បមាណំ មក្កដកសុត្តំ អាហរតិ, សោ ចត្តារិ សហស្សានិ លភតី”តិ រញ្ញា វុត្តេ ឯកោ អឆេកបុរិសោ វេគេន មក្កដកសុត្តំ អាកឌ្ឍន្តោ តហឹ តហឹ ឆិន្ទតិយេវ, អបរោ អឆេកោ ឆេទនភយា ហត្ថេន ផុសិតុម្បិ ន វិសហតិ, ឆេកោ បន កោដិតោ បដ្ឋាយ សមេន បយោគេន ទណ្ឌកេ វេឋេត្វា អាហរិត្វា លាភំ លភតិ, យថា ច អឆេកោ និយាមកោ ពលវវាតេ លង្ការំ បូរេន្តោ នាវំ វិទេសំ បក្ខន្ទាបេតិ, អបរោ អឆេកោ មន្ទវាតេ លង្ការំ ឱរោបេន្តោ នាវំ តត្ថេវ ឋបេតិ, ឆេកោ បន មន្ទវាតេ បូរេត្វា ពលវវាតេ អឌ្ឍលង្ការំ កត្វា សោត្ថិនា ឥច្ឆិតដ្ឋានំ បាបុណាតិ, យថា ច “យោ តេលេន អឆឌ្ឌេន្តោ នាឡឹ បូរេតិ, សោ លាភំ លភតី”តិ អាចរិយេន អន្តេវាសិកានំ វុត្តេ ឯកោ អឆេកោ លាភលុទ្ធោ វេគេន បូរេន្តោ តេលំ ឆឌ្ឌេតិ, អបរោ អឆេកោ តេលឆឌ្ឌនភយា អាសិញ្ចិតុម្បិ ន វិសហតិ, ឆេកោ បន សមេន បយោគេន បូរេត្វា លាភំ លភតិ, ឯវមេវ ឯកោ ភិក្ខុ ឧប្បន្នេ និមិត្តេ “សីឃមេវ អប្បនំ បាបុណិស្សាមី”តិ គាឡ្ហំ វីរិយំ ករោតិ, តស្ស ចិត្តំ អច្ចារទ្ធវីរិយត្តា ឧទ្ធច្ចេ បតតិ, សោ ន សក្កោតិ អប្បនំ បាបុណិតុំ។ ឯកោ អច្ចារទ្ធវីរិយតាយ ទោសំ ទិស្វា “កឹ ទានិ មេ អប្បនាយា”តិ វីរិយំ ហាបេតិ, តស្ស ចិត្តំ អតិលីនវីរិយត្តា កោសជ្ជេ បតតិ, សោបិ ន សក្កោតិ អប្បនំ បាបុណិតុំ។ យោ បន ឦសកម្បិ លីនំ លីនភាវតោ, ឧទ្ធតំ ឧទ្ធច្ចតោ មោចេត្វា សមេន បយោគេន និមិត្តាភិមុខំ បវត្តេតិ, សោ អប្បនំ បាបុណាតិ, តាទិសេន ភវិតព្ពំ។

ឥទានិ ឯវំ បដិបន្នស្ស អប្បនាបវត្តឹ ទស្សេន្តោ **“តស្សេវំ អនុយុត្តស្សា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បឋមំ បរិកម្ម**ន្តិអាទិ អគ្គហិតគ្គហណេន វុត្តំ, គហិតគ្គហណេន បន អវិសេសេន សព្ពេសំ សព្ពា សមញ្ញា។ សព្ពានិបិ ហិ អប្បនាយ បរិកម្មត្តា បដិសង្ខារកត្តា **“បរិកម្មានី”**តិបិ, យថា គាមាទីនំ អាសន្នប្បទេសោ “គាមូបចារោ យរូបចារោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ អប្បនាយ អាសន្នត្តា សមីបចារិត្តា វា **“ឧបចារានី”**តិបិ, ឥតោ បុព្ពេ បរិកម្មានំ ឧបរិ អប្បនាយ ច អនុលោមនតោ **“អនុលោមានី”**តិបិ វុច្ចន្តិ។ យញ្ចេត្ថ សព្ពន្តិមំ, តំ បរិត្តគោត្តាភិភវនតោ មហគ្គតគោត្តភាវនតោ ច **“គោត្រភូ”**តិបិ វុច្ចតិ។ គំ តាយតីតិ ហិ គោត្តំ, បរិត្តន្តិ បវត្តមានំ អភិធានំ ពុទ្ធិញ្ច ឯកំសិកវិសយតាយ រក្ខតីតិ **បរិត្តគោត្តំ**។ យថា ហិ ពុទ្ធិ អារម្មណភូតេន អត្ថេន វិនា ន វត្តតិ, ឯវំ អភិធានំ អភិធេយ្យភូតេន, តស្មា សោ តានិ តាយតិ រក្ខតីតិ វុច្ចតិ។ តំ បន មហគ្គតានុត្តរវិធុរំ កាមតណ្ហាយ គោចរភូតំ កាមាវចរធម្មានំ អាវេណិករូបំ ទដ្ឋព្ពំ។ មហគ្គតគោត្តេបិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥតិ ឯវរូបស្ស បរិត្តគោត្តស្ស អភិភវនតោ មហគ្គតគោត្តស្ស ច ភាវនតោ ឧប្បាទនតោ អន្តិមំ “គោត្រភូ”តិបិ វុច្ចតិ។ **ចតុត្ថមេវ ហិ បញ្ចមំ វា**តិ ខិប្បាភិញ្ញទន្ធាភិញ្ញានំ វសេន វុត្តំ។ ខិប្បាភិញ្ញស្ស ហិ ចតុត្ថំ អប្បេតិ, ទន្ធាភិញ្ញស្ស បញ្ចមំ។ កស្មា បន ចតុត្ថំ បញ្ចមំ វា អប្បេតិ, ន ឆដ្ឋំ វា សត្តមំ វាតិ អាហ **“អាសន្នភវង្គបាតត្តា”**តិ។ យថា ហិ បុរិសោ ឆិន្នបបាតាភិមុខោ ធាវន្តោ ឋាតុកាមោបិ បរិយន្តេ បាទំ កត្វា ឋាតុំ ន សក្កោតិ, បបាតេ ឯវ បតតិ, ឯវំ ឆដ្ឋំ វា សត្តមំ វា អប្បេតុំ ន សក្កោតិ ភវង្គស្ស អាសន្នត្តា។ តស្មា ចតុត្ថបញ្ចមេសុយេវ អប្បនា ហោតីតិ វេទិតព្ពា។

“បុរិមា បុរិមា កុសលា ធម្មា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ កុសលានំ ធម្មានំ អាសេវនបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ១.១.១២) វុត្តត្តា **“អាសេវនបច្ចយេន កុសលា ធម្មា ពលវន្តោ ហោន្តី”**តិ អាហ។ យថា អលទ្ធាសេវនំ បឋមំ ជវនំ ទុព្ពលត្តា គោត្រភុំ ន ឧប្បាទេតិ, លទ្ធាសេវនំ បន ពលវភាវតោ ទុតិយំ វា តតិយំ វា គោត្រភុំ ឧប្បាទេតិ, ឯវំ លទ្ធាសេវនតាយ ពលវភាវតោ ឆដ្ឋម្បិ សត្តមម្បិ អប្បេតីតិ ថេរស្ស អធិប្បាយោ។ តេនាហ – **“តស្មា ឆដ្ឋំ សត្តមំ វា អប្បេតី”**តិ។ **ត**ន្តិ ថេរស្ស វចនំ។ **បដិក្ខិត្ត**ន្តិ សុត្តសុត្តានុលោមអាចរិយវាទេហិ អនុបត្ថម្ភិតត្តា “អត្តនោមតិមត្តំ ថេរស្សេត”ន្តិ វត្វា បដិក្ខិត្តំ។ “បុរិមា បុរិមា កុសលា ធម្មា”តិ បន សុត្តបទមការណំ អាសេវនបច្ចយលាភស្ស ពលវភាវេ អនេកន្តិកត្តា។ តថា ហិ អលទ្ធាសេវនាបិ បឋមចេតនា ទិដ្ឋធម្មវេទនីយា ហោតិ, លទ្ធាសេវនា ទុតិយចេតនា យាវ ឆដ្ឋចេតនា អបរាបរិយវេទនីយា។ យទិ ឆដ្ឋំ សត្តមញ្ច បរិក្ខីណជវត្តា ទុព្ពលំ, ន អាសេវនបច្ចយេន ពលវំ, កថំ សត្តមជវនចេតនា ឧបបជ្ជវេទនីយា អានន្តរិយា ច ហោតីតិ? នាយំ

វិសេសោ អាសេវនបច្ចយលាភេន ពលវប្បត្តិយា កិញ្ចាបិ កិរិយាវត្ថាវិសេសតោ។ កិរិយាវត្ថា ហិ អាទិមជ្ឈ បរិយោសានវសេន តិវិធា។ តត្ថ បរិយោសានាវត្ថាយ សន្និដ្ឋាបកចេតនាភាវេន ឧបបជ្ជវេទនីយាទិតា ហោតិ, ន ពលវភាវេនាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ "បដិសន្ធិយា អនន្តរបច្ចយភាវិនោ វិបាកសន្តានស្ស អនន្តរបច្ចយភាវេន តថា អភិសង្ខតត្តា"តិ ច វទន្តិ, តស្មា ឆដ្ឋសត្តមានំ បបាតាភិមុខតាយ បរិក្ខីណជវតា ន សក្កា និវារេតុំ។ **បុព្ពភាគចិត្តានី**តិ តីណិ ចត្តារិ វា ចិត្តានិ។

ឯត្ថាតិ ឯតិស្សំ កាយានុបស្សនាយំ។ **បារិសុទ្ធី បត្តុកាមោ**តិ អធិគន្តុកាមោ សមាបជ្ជិតុកាមោ ច។ តត្ថ សល្លក្ខណាវិវដ្ដនាវសេន អធិគន្តុកាមោ, សល្លក្ខណវសេន សមាបជ្ជិតុកាមោតិ យោជេតព្ពំ។ **អាវជ្ជនសមាបជ្ជន...បេ.... វសិប្បត្តន្តិ** ឯត្ថ ឯវំ តាវ បញ្ច វសិយោ វេទិតព្ពា – បឋមជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ បឋមំ វិតក្កំ អាវជ្ជយតោ ភវង្គំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា ឧប្បន្នាវជ្ជនានន្តរំ វិតក្ការម្មណានេវ ចត្តារិ បញ្ច ជវនានិ ជវន្តិ, តតោ ទ្វេ ភវង្គានិ, តតោ បន វិចារារម្មណំ អាវជ្ជនំ វុត្តនយេនេវ ជវនានីតិ ឯវំ បញ្ចសុ ឈានង្គេសុ យទា និរន្តរំ ចិត្តំ បេសេតុំ សក្កោតិ, អថស្ស **អាវជ្ជនវសី** សិទ្ធា ហោតិ។ អយំ បន ភវង្គទ្វយន្តរិកា មត្ថកប្បត្តា វសី ភគវតោ យមកបាដិហារិយេ លព្ភតិ, អញ្ញេសំ វា ធម្មសេនាបតិអាទីនំ ឯវរូបេ ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ លហុតរំ អាវជ្ជនវសីនិព្ពត្តនកាលេ។ សា ច ខោ ឥត្តរា បរិត្តកាលា, ន សត្ថុ យមកបាដិហារិយេ វិយ ចិរតរប្បពន្ធវតី។ តថា ហិ តំ សាវកេហិ អសាធារណំ វុត្តំ។ ឥតោ បរំ សីឃតរា អាវជ្ជនវសី នាម នត្ថិ។

អាយស្មតោ បន មហាមោគ្គល្លានស្ស នន្ទោបនន្ទនាគរាជទមនេ វិយ សីឃំ សមាបជ្ជនសមត្ថតា **សមាបជ្ជនវសី** នាម។ ឯត្ថ ច សមាបជ្ជិតុកាមតានន្តរំ ទ្វីសុ ភវង្គេសុ ឧប្បន្នេសុ ភវង្គំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា ឧប្បន្នាវជ្ជនានន្តរំ សមាបជ្ជនំ សីឃំ សមាបជ្ជនសមត្ថតា។ អយញ្ច មត្ថកប្បត្តា សមាបជ្ជនវសី សត្ថុ ធម្មទេសនាយំ លព្ភតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ "សោ ខោ អហំ, អគ្គិវេស្សន, តស្សាយេវ កថាយ បរិយោសានេ តស្មិំយេវ បុរិមស្មិំ សមាធិនិមិត្តេ អជ្ឈត្តមេវ ចិត្តំ សណ្ឋបេមិ សន្និសាទេមិ ឯកោទិំ ករោមិ សមាទហាមិ, យេន សុទំ និច្ចកប្បំ វិហរាមី"តិ (ម. និ. ១.៣៨៧)។ ឥតោ សីឃតរា ហិ សមាបជ្ជនវសី នាម នត្ថិ។

អច្ឆរាមត្តំ វា ទសច្ឆរាមត្តំ វា ខណំ ឈានំ ឋបេតុំ សមត្ថតា **អធិដ្ឋានវសី** នាម។ តថេវ អច្ឆរាមត្តំ វា ទសច្ឆរាមត្តំ វា លហុកំ ខណំ ឈានសមង្គី ហុត្វា ឈានតោ វុដ្ឋាតុំ សមត្ថតា **វុដ្ឋានវសី** នាម។ ភវង្គចិត្តប្បវត្តិយេវ ហេត្ថ ឈានតោ វុដ្ឋានំ នាម។ ឯត្ថ ច យថា "ឯត្តកមេវ ខណំ ឈានំ ឋបេស្សាមី"តិ បុព្ពបរិកម្មវសេន អធិដ្ឋានសមត្ថតា អធិដ្ឋានវសី, ឯវំ "ឯត្តកមេវ ខណំ ឈានសមង្គី ហុត្វា ឈានតោ វុដ្ឋហិស្សាមី"តិ បុព្ពបរិកម្មវសេន វុដ្ឋានសមត្ថតា វុដ្ឋានវសីតិ វេទិតព្ពា, យា សមាបត្តិវុដ្ឋានកុសលតាតិ វុច្ចតិ។ **បច្ចវេក្ខណវសី** បន អាវជ្ជនវសិយា ឯវ វុត្តា។ បច្ចវេក្ខណជវនានេវ ហិ តត្ថ អាវជ្ជនានន្តរានិ។ យទគ្គេន ហិ អាវជ្ជនវសីសិទ្ធិ, តទគ្គេន បច្ចវេក្ខណវសីសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។

អរូបបុព្ពង្គមំ វា...បេ.... វិបស្សនំ បដ្ឋបេតីតិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិត្ថារតោ ទស្សេតុំ **"កថ"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឈានង្គានិ បរិគ្គហេត្វា**តិ វិតក្កាទីនិ ឈានង្គានិ តំសម្បយុត្តេ ច ធម្មេ សលក្ខណរសាទិវសេន បរិគ្គហេត្វា។ "ឈានង្គានី"តិ ហិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ, ឈានង្គានិ បន បស្សន្តោ តំសម្បយុត្តេ ច ធម្មេ បស្សតិ។ **តេសំ និស្សយំ ហទយវត្ថុ**ន្តិ យថា នាម បុរិសោ អន្តោគេហេ សប្បំ ទិស្វា អនុពន្ធមានោ តស្ស អាសយំ បស្សតិ, ឯវមេវ ខោ អយម្បិ យោគាវចរោ តេ អរូបធម្មេ ឧបបរិក្ខន្តោ "ឥមេ ធម្មា កិំ និស្សាយ បវត្តន្តី"តិ បរិយេសមានោ តេសំ និស្សយំ ហទយវត្ថុំ បស្សតិ។ **ឈានង្គានិ អរូប**ន្តិ ឯត្ថ តំសម្បយុត្តធម្មានម្បិ គហណំ វេទិតព្ពំ។

អរូបបុព្ពង្គមំ រូបបរិគ្គហំ ទស្សេត្វា ឥទានិ រូបបុព្ពង្គមំ អរូបបរិគ្គហំ ទស្សេន្តោ **"អថ វា"**តិអាទិមាហ។ **កេសាទីសុ កោដ្ឋាសេសុ...បេ.... តំនិស្សិតរូបានិ ច បរិគ្គហេត្វា**តិ ឯត្ថ បន កេសេ តាវ ថទ្ធលក្ខណំ បថវីធាតូតិ បរិគ្គហេតព្ពំ, តត្ថេវ អាពន្ធនលក្ខណំ អាបោធាតូតិ, បរិបាចនលក្ខណំ តេជោធាតូតិ, វិត្ថម្ភនលក្ខណំ វាយោធាតូតិ ឯវំ សព្ពកោដ្ឋាសេសុ ឯកេកស្មិំ កោដ្ឋាសេ ចត្តារិ ចត្តារិ មហាភូតានិ បរិគ្គហេតព្ពានិ។ អថានេន យាថាវតោ សរសលក្ខណតោ អាវិភូតាសុ ធាតូសុ កម្មសមុដ្ឋានម្ហិ តាវ កេសេ វុត្តលក្ខណា តា ចតស្សោ ច ធាតុយោ តំនិស្សិតោ ច វណ្ណោ គន្ធោ រសោ ឱជា ជីវិតំ កាយបសាទោតិ ឯវំ កាយទសកវសេន ទស រូបានិ, តត្ថេវ ភាវស្ស អត្ថិតាយ ភាវទសកវសេន ទស រូបានិ, អាហារសមុដ្ឋានំ ឱជដ្ឋមកំ, ឧតុសមុដ្ឋានំ ចិត្តសមុដ្ឋានន្តិ អបរានិបិ ចតុវីសតីតិ ឯវំ ចតុសមុដ្ឋានេសុ ចតុវីសតិកោដ្ឋាសេសុ ចតុចត្តាលីស រូបានិ បរិគ្គហេតព្ពានិ។ សេទោ អស្សុ ខេឡោ សិង្ឃាណិកាតិ ឥមេ បន ចតូសុ ឧតុចិត្តសមុដ្ឋានេសុ ទ្វិន្នំ ឱជដ្ឋមកានំ វសេន សោឡស សោឡស រូបានិ។ ឧទរិយំ ករីសំ បុព្ពំ មុត្តន្តិ ឥមេសុ ចតូសុ ឧតុសមុដ្ឋានេសុ ឧតុសមុដ្ឋានស្សេវ ឱជដ្ឋមកស្ស វសេន អដ្ឋ អដ្ឋ រូបានិ បរិគ្គហេតព្ពានិ។ ឯស តាវ ទ្វត្តិំសាការេ នយោ។

យេ បន ឥមស្មឹ ទ្វត្តឹសាការេ អារិក្ខតេ អបរេ ចត្តារោ តេជោកោដ្ឋាសា, ឆ វាយោកោដ្ឋាសាតិ ទស អាការា អាវិ ភវន្តិ, តត្ថ អសិតាទិបរិបាចកេ តាវ កម្មជតេជោកោដ្ឋាសម្ហិ ឱជដ្ឋមកញ្ចេវ ជីវិតញ្ចាតិ នវ រូបានិ, តថា ចិត្តជេ អស្សាសបស្សាសកោដ្ឋាសេ ឱជដ្ឋមកញ្ចេវ សទ្ទោ ចាតិ នវ, សេសេសុ ចតុសមុដ្ឋានេសុ អដ្ឋសុ ជីវិតនវកញ្ចេវ តីណិ ច ឱជដ្ឋមកានីតិ តេត្តឹស តេត្តឹស រូបានិ បរិគ្គហេតព្ពានិ។ ឯវំ វិត្ថារតោ ទ្វាចត្តាលីសាការវសេន ឥមេសុ ភូតុបាទាយរូបេសុ បាកដេសុ ជាតេសុ វត្ថុទ្វារវសេន បញ្ច ចក្ខុទសកាទយោ ហទយវត្ថុទសកញ្ចាតិ អបរានិបិ សដ្ឋិ រូបានិ បរិគ្គហេតព្ពានិ។ សចេ បនស្ស តេន តេន មុខេន រូបំ បរិគ្គហេត្វា អរូបំ បរិគ្គណ្ហតោ សុខុមត្តា អរូបំ ន ឧបដ្ឋាតិ, តេន ធុរនិក្ខេបំ អកត្វា រូបមេវ បុនប្បុនំ សម្មសិតព្ពំ មនសិ កាតព្ពំ បរិគ្គហេតព្ពំ វវត្ថបេតព្ពំ។ យថា យថា ហិស្ស រូបំ សុវិក្ខាលិតំ ហោតិ និជ្ជដំ សុបរិសុទ្ធំ, តថា តថា តទារម្មណា អរូបធម្មា សយមេវ បាកដា ហោន្តិ។

យថា ហិ ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស អបរិសុទ្ធេ អាទាសេ មុខនិមិត្តំ ឱលោកេន្តស្ស និមិត្តំ ន បញ្ញាយតីតិ ន អាទាសំ ឆឌ្ឌេតិ, អថ ខោ នំ បុនប្បុនំ បរិមជ្ជតិ, តស្ស បរិសុទ្ធេ អាទាសេ និមិត្តំ សយមេវ បាកដំ ហោតិ, ឯវមេវ តេន ភិក្ខុនា ធុរនិក្ខេបំ អកត្វា រូបមេវ បុនប្បុនំ សម្មសិតព្ពំ មនសិ កាតព្ពំ បរិគ្គហេតព្ពំ វវត្ថបេតព្ពំ។ យថា យថា ហិស្ស រូបំ សុវិក្ខាលិតំ ហោតិ និជ្ជដំ សុបរិសុទ្ធំ, តថា តថា តទារម្មណា អរូបធម្មា សយមេវ បាកដា ហោន្តិ។ ឯវំ សុវិសុទ្ធរូបបរិគ្គហស្ស បនស្ស អរូបធម្មា តីហាការេហិ ឧបដ្ឋហន្តិ ផស្សវសេន វា វេទនាវសេន វា វិញ្ញាណវសេន វា។

កថំ ? ឯកស្ស តាវ "កេសេ បថវីធាតុ កក្ខឡលក្ខណា...បេ.... អស្សាសបស្សាសេ បថវីធាតុ កក្ខឡលក្ខណា"តិអាទិនា នយេន ធាតុយោ បរិគ្គណ្ហន្តស្ស បឋមាភិនិបាតោ ផស្សោ, តំសម្បយុត្តា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, សទ្ធឹ ផស្សេន ចេតនា សង្ខារក្ខន្ធោ, ចិត្តំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោតិ ឧបដ្ឋាតិ។ ឯវំ អរូបធម្មា ផស្សវសេន ឧបដ្ឋហន្តិ។ ឯកស្ស "កេសេ បថវីធាតុ កក្ខឡលក្ខណា...បេ.... អស្សាសបស្សាសេ បថវីធាតុ កក្ខឡលក្ខណា"តិ តទារម្មណរសានុភវនកវេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, តំសម្បយុត្តា សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, តំសម្បយុត្តោ ផស្សោ ច ចេតនា ច សង្ខារក្ខន្ធោ, តំសម្បយុត្តំ ចិត្តំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោតិ ឧបដ្ឋាតិ។ ឯវំ វេទនាវសេន អរូបធម្មា ឧបដ្ឋហន្តិ។ អបរស្ស "កេសេ បថវីធាតុ កក្ខឡលក្ខណា...បេ.... អស្សាសបស្សាសេ បថវីធាតុ កក្ខឡលក្ខណា"តិ អារម្មណបដិវិជាននំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, តំសម្បយុត្តា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ផស្សោ ច ចេតនា ច សង្ខារក្ខន្ធោតិ ឧបដ្ឋាតិ។ ឯវំ វិញ្ញាណវសេន អរូបធម្មា ឧបដ្ឋហន្តិ។ ឯតេនេវុបាយេន "កម្មសមុដ្ឋានេ កេសេ បថវីធាតុ កក្ខឡលក្ខណា"តិអាទិនា នយេន ទ្វាចត្តាលីសាយ ធាតុកោដ្ឋាសេសុ ចតុន្នំ ចតុន្នំ ធាតូនំ វសេន សេសេសុបិ វត្ថុ ចក្ខាទីសុ ទសកេសុ មនោធាតុមនោវិញ្ញាណធាតូនំ និស្សយលក្ខណំ ហទយវត្ថុ រូបាភិឃាតារហភូតប្បសាទលក្ខណំ ចក្ខូតិអាទិនា វត្ថុទ្វារវសេន បរិគ្គណ្ហន្តស្ស បឋមាភិនិបាតោ ផស្សោ, តំសម្បយុត្តា វេទនា វេទនាក្ខន្ធោតិអាទិនា ផស្សាទិវសេន តីហិ អាការេហិ អរូបធម្មា ឧបដ្ឋហន្តិ។ តេន វុត្តំ "**យថាបរិគ្គហិតរូបារម្មណំ យថាបរិគ្គហិតរូបវត្ថុទ្វារារម្មណំ វា សសម្បយុត្តធម្មំ វិញ្ញាណញ្ច បស្សតី**"តិ។

ឥទានិ អញ្ញថាបិ រូបបុព្ពង្គមំ អរូបបរិគ្គហំ ទស្សេន្តោ "**អថ វា**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យថា ហី**តិអាទិ កាយស្ស ចិត្តស្ស ច អស្សាសបស្សាសានំ សមុទយភាវទស្សនំ។ **កម្មារគគ្គរី**តិ កម្មារានំ ឧក្កាយ អគ្គិធមនភស្តា។ **ធមមានាយា**តិ ធូមាយន្តិយា, វាតំ គាហាបេន្តិយាតិ អត្ថោ។ **តជ្ជន្តិ** តទនុរូបំ។ **ឯវមេវន្តិ** ឯត្ថ កម្មារគគ្គរី វិយ ករជកាយោ, វាយាមោ វិយ ចិត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ កិញ្ចាបិ អស្សាសបស្សាសា ចិត្តសមុដ្ឋានា, ករជកាយំ បន វិនា តេសំ អប្បវត្តនតោ "**កាយញ្ច ចិត្តញ្ច បដិច្ច អស្សាសបស្សាសា**"តិ វុត្តំ។

តស្សាតិ នាមរូបស្ស។ **បច្ចយំ បរិយេសតី**តិ "អវិជ្ជាសមុទយា រូបសមុទយោ"តិអាទិនា អវិជ្ជាទិកំ បច្ចយំ បរិយេសតិ វីមំសតិ បរិគ្គណ្ហាតិ។ **កង្ខំ វិតរតី**តិ "អហោសិ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធាន"ន្តិអាទិនយប្បវត្តំ សោឡសវត្ថុកំ វិចិកិច្ឆំ អតិក្កមតិ បជហតិ។ "យំ កិញ្ចិ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្ន"ន្តិអាទិនយប្បវត្តំ **កលាបសម្មសនំ**។ **បុព្ពភាគេ**តិ បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធិបរិយាបន្នាយ ឧទយព្ពយានុបស្សនាយ បុព្ពភាគេ ឧប្បន្នេ។ **ឱភាសាទយោ**តិ ឱភាសោ ញាណំ បីតិ បស្សទ្ធិ សុខំ អធិមោក្ខោ បគ្គហោ ឧបេក្ខា ឧបដ្ឋានំ និកន្តីតិ ឥមេ ឱភាសាទយោ ទស។

តត្ថ (វិសុទ្ធិ. ២.៧៣៣; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.២.៦) **ឱភាសោ**តិ វិបស្សនោភាសោ, សោ ច វិបស្សនាចិត្តសមុដ្ឋិតំ សន្តតិបតិតំ ឧតុសមុដ្ឋានញ្ច បភស្សររូបំ។ តត្ថ វិបស្សនាចិត្តសមុដ្ឋិតំ យោគិនោ សរីរដ្ឋមេវ បភស្សរំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ ចិត្តជរូបានំ សរីរំ មុញ្ចិត្វា ពហិ អប្បវត្តនតោ, ឥតរំ សរីរំ មុញ្ចិត្វា ញាណានុភាវានុរូបំ សមន្តតោ បត្ថរតិ, តំ តស្សេវ បញ្ញាយតិ។ តេន ផុដ្ឋោកាសេ រូបគតម្បិ បស្សតិ, បស្សន្តោ ច ចក្ខុវិញ្ញាណេន បស្សតិ, ឧទាហុ មនោវិញ្ញាណេនាតិ វីមំសិតព្ពន្តិ វទន្តិ។ ទិព្ពចក្ខុលាភិនោ វិយ តំ មនោវិញ្ញាណវិញ្ញេយ្យមេវាតិ វត្តុំ យុត្តំ

វិយ ទិស្សតិ។ សោ ខោ បនាយំ ឱភាសោ កស្សចិ ភិក្ខុនោ បល្លង្កដ្ឋានមត្តមេវ ឱភាសេន្តោ ឧប្បជ្ជតិ, កស្សចិ អន្តោគព្ភំ, កស្សចិ ពហិគព្ភម្បិ, កស្សចិ សកលវិហារំ, គាវុតំ, អឌ្ឍយោជនំ, យោជនំ, ទ្វិយោជនំ, តិយោជនំ, កស្សចិ បថវិតលតោ យាវ អកនិដ្ឋព្រហ្មលោកា ឯកាលោកំ កុរុមានោ។ ភគវតោ បន ទសសហស្សិលោកធាតុំ ឱភាសេន្តោ ឧទបាទិ។ តស្មិំ បន ឧប្បន្នេ យោគាវចរោ “ន វត មេ ឥតោ បុព្ពេ ឯវរូបោ ឱភាសោ ឧប្បន្នបុព្ពោ, អទ្ធា មគ្គប្បត្តោស្មិ ផលប្បត្តោស្មី”តិ អមគ្គមេវ “មគ្គោ”តិ, អផលមេវ ច “ផល”ន្តិ គណ្ហាតិ។ តស្ស អមគ្គំ “មគ្គោ”តិ អផលំ វា “ផល”ន្តិ គណ្ហតោ វិបស្សនាវីថិ ឧក្កន្តា នាម ហោតិ។ សោ អត្តនោ មូលកម្មដ្ឋានំ វិស្សជ្ជេត្វា ឱភាសមេវ អស្សាទេន្តោ និសីទតិ។

ញាណន្តិ វិបស្សនាញាណំ។ តស្ស កិរ រូបារូបធម្មេ តុលយន្តស្ស តីរយន្តស្ស វិស្សដ្ឋឥន្ទវជិរមិវ អវិហតវេគំ តិខិណំ សូរំ អតិវិសទំ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។

បីតីតិ វិបស្សនាបីតិ។ តស្ស កិរ តស្មិំ សមយេ ខុទ្ទិកា បីតិ ខណិកា បីតិ ឱក្កន្តិកា បីតិ ឧព្ពេគា បីតិ ផរណា បីតីតិ អយំ បញ្ចវិធា បីតិ សកលសរីរំ បូរយមានា ឧប្បជ្ជតិ។

បស្សទ្ធីតិ វិបស្សនាបស្សទ្ធិ។ តស្ស កិរ តស្មិំ សមយេ រត្តិដ្ឋានេ វា ទិវាដ្ឋានេ វា និសិន្នស្ស កាយចិត្តានំ នេវ ទរថោ, ន គារវំ, ន កក្ខឡតា, ន អកម្មញ្ញតា, ន គេលញ្ញំ, ន វង្កតា ហោតិ, អថ ខោ បនស្ស កាយចិត្តានិ បស្សទ្ធានិ លហូនិ មុទូនិ កម្មញ្ញានិ សុវិសទានិ ឧជុកានិយេវ ហោន្តិ។ សោ ឥមេហិ បស្សទ្ធាទីហិ អនុគ្គហិតកាយចិត្តោ តស្មិំ សមយេ អមានុសិំ នាម រតិំ អនុភវតិ។ យំ សន្ធាយ វុត្តំ –

> “សុញ្ញាគារំ បវិដ្ឋស្ស, សន្តចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ;
> អមានុសី រតី ហោតិ, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ។
>
> “យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
> លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៣-៣៧៤);

ឯវមស្ស ឥមំ អមានុសិំ រតិំ សាធយមានា លហុតាទិសម្បយុត្តា បស្សទ្ធិ ឧប្បជ្ជតិ។

សុខន្តិ វិបស្សនាសុខំ។ តស្ស កិរ តស្មិំ សមយេ សកលសរីរំ អភិសន្ទយមានំ អតិបណីតំ សុខមុប្បជ្ជតិ។

អធិមោក្ខោតិ សទ្ធា។ វិបស្សនាសម្បយុត្តាយេវ ហិស្ស ចិត្តចេតសិកានំ អតិសយប្បសាទភូតា ពលវតី សទ្ធា ឧប្បជ្ជតិ។

បគ្គហោតិ វីរិយំ។ វិបស្សនាសម្បយុត្តមេវ ហិស្ស អសិថិលមនច្ចារទ្ធំ សុបគ្គហិតំ វីរិយំ ឧប្បជ្ជតិ។

ឧបដ្ឋានន្តិ សតិ។ វិបស្សនាសម្បយុត្តាយេវ ហិស្ស សូបដ្ឋិតា សុប្បតិដ្ឋិតា និខាតា អចលា បព្ពតរាជសទិសា សតិ ឧប្បជ្ជតិ។ សោ យំ យំ ឋានំ អាវជ្ជតិ សមន្នាហរតិ មនសិ ករោតិ បច្ចវេក្ខតិ, តំ តំ ឋានមស្ស ឱក្កន្តិត្វា បក្ខន្ទិត្វា ទិព្ពចក្ខុនោ បរលោកោ វិយ សតិយា ឧបដ្ឋាតិ។

ឧបេក្ខាតិ វិបស្សនុបេក្ខា ចេវ អាវជ្ជនុបេក្ខា ច។ តស្មិញ្ហិស្ស សមយេ សព្ពសង្ខារេសុ មជ្ឈត្តភូតា វិបស្សនុបេក្ខា ពលវតី ឧប្បជ្ជតិ, មនោទ្វារេ អាវជ្ជនុបេក្ខាបិ។ សា ហិស្ស តំ តំ ឋានំ អាវជ្ជេន្តស្ស វិស្សដ្ឋឥន្ទវជិរមិវ បត្តបុដេ បក្ខន្ទតត្តនារាចោ វិយ ច សូរា តិខិណា ហុត្វា វហតិ។

និកន្តីតិ វិបស្សនានិកន្តិ។ ឯវំ ឱភាសាទិបដិមណ្ឌិតាយ ហិស្ស វិបស្សនាយ អាលយំ កុរុមានា សុខុមា សន្តាការា និកន្តិ ឧប្បជ្ជតិ, យា “កិលេសោ”តិ បរិគ្គហេតុម្បិ ន សក្កា ហោតិ។

យថា ច ឱភាសេ, ឯវំ ឯតេសុបិ អញ្ញតរស្មិំ ឧប្បន្នេ យោគាវចរោ “ន វត មេ ឥតោ បុព្ពេ ឯវរូបំ ញាណំ ឧប្បន្នបុព្ពំ, ឯវរូបា បីតិ, បស្សទ្ធិ, សុខំ, អធិមោក្ខោ, បគ្គហោ, ឧបដ្ឋានំ, ឧបេក្ខា, និកន្តិ ឧប្បន្នបុព្ពា, អទ្ធា មគ្គប្បត្តោស្មិ ផលប្បត្តោស្មី”តិ អមគ្គមេវ “មគ្គោ”តិ អផលមេវ ច “ផល”ន្តិ គណ្ហាតិ, តស្ស អមគ្គំ “មគ្គោ”តិ អផលំ “ផល”ន្តិ គណ្ហតោ វិបស្សនាវីថិ ឧក្កន្តា នាម ហោតិ។ សោ អត្តនោ មូលកម្មដ្ឋានំ វិស្សជ្ជេត្វា និកន្តិមេវ អស្សាទេន្តោ និសីទតិ។

ឯត្ថ ច ឱភាសាទយោ ឧបក្កិលេសវត្ថុតាយ “ឧបក្កិលេសា”តិ វុត្តា, ន អកុសលត្តា, និកន្តិ បន ឧបក្កិលេសោ ចេវ ឧបក្កិលេសវត្ថុ ច ។ វត្ថុវសេនេវ ចេតេ ទស, គាហវសេន បន សមតឹស ហោន្តិ។ កថំ? “មម ឱភាសោ ឧប្បន្នោ”តិ គណ្ហតោ ហិ ទិដ្ឋិគ្គាហោ ហោតិ, “មនាបោ វត ឱភាសោ ឧប្បន្នោ”តិ គណ្ហតោ មានគ្គាហោ, ឱភាសំ អស្សាទយតោ តណ្ហាគាហោ។ ឥតិ ឱភាសេ ទិដ្ឋិមានតណ្ហាវសេន តយោ គាហា។ តថា សេសេសុបីតិ ឯវំ គាហវសេន សមតឹស ឧបក្កិលេសា ហោន្តិ។ តេសំ វសេន អកុសលោ អព្យត្តោ យោគាវចរោ ឱភាសាទីសុ កម្បតិ វិក្ខិបតិ, ឱភាសាទីសុ ឯកេកំ “ឯតំ មម, ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា”តិ សមនុបស្សតិ។ តេនាហុ បោរាណា –

“ឱភាសេ ចេវ ញាណេ ច, បីតិយា ច វិកម្បតិ;
បស្សទ្ធិយា សុខេ ចេវ, យេហិ ចិត្តំ បវេធតិ។

“អធិមោក្ខេ ច បគ្គាហេ, ឧបដ្ឋានេ ច កម្បតិ;
ឧបេក្ខាវជ្ជនាយ ចេវ, ឧបេក្ខាយ ច និកន្តិយា”តិ។ (បដិ. ម. ២.៧)

កុសលោ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ ពុទ្ធិសម្បន្នោ យោគាវចរោ ឱភាសាទីសុ ឧប្បន្នេសុ “អយំ ខោ មេ ឱភាសោ ឧប្បន្នោ, សោ ខោ បនាយំ អនិច្ចោ សង្ខតោ បដិច្ចសមុប្បន្នោ ខយធម្មោ វយធម្មោ វិរាគធម្មោ និរោធធម្មោ”តិ ឥតិ វា តំ បញ្ញាយ បរិច្ឆិន្ទតិ ឧបបរិក្ខតិ។ អថ វា បនស្ស ឯវំ ហោតិ – សចេ ឱភាសោ អត្តា ភវេយ្យ, អត្តាតិ គហេតុំ វដ្ដេយ្យ, អនត្តាវ បនាយំ “អត្តា”តិ គហិតោ។ តស្មា សោ អវសវត្តនដ្ឋេន អនត្តា, ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចោ, ឧប្បាទវយបដិបីឡនដ្ឋេន ទុក្ខោតិ ឧបបរិក្ខតិ។ យថា ច ឱភាសេ, ឯវំ សេសេសុបិ។ សោ ឯវំ ឧបបរិក្ខិត្វា ឱភាសំ “នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា”តិ សមនុបស្សតិ។ ញាណំ…បេ…. និកន្តឹ “នេតំ មម, នេសោហមស្មិ, ន មេសោ អត្តា”តិ សមនុបស្សតិ។ ឯវំ សមនុបស្សន្តោ ឱភាសាទីសុ ន កម្បតិ ន វេធតិ។ តេនាហុ បោរាណា –

“ឥមានិ ទស ឋានានិ, បញ្ញា យស្ស បរិច្ចិតា;
ធម្មុទ្ធច្ចកុសលោ ហោតិ, ន ច វិក្ខេប គច្ឆតី”តិ។ (បដិ. ម. ២.៧);

សោ ឯវំ វិក្ខេបំ អគច្ឆន្តោ តំ សមតឹសវិធំ ឧបក្កិលេសជដំ វិជដេត្វា “ឱភាសាទយោ ធម្មា ន មគ្គោ, ឧបក្កិលេសវិមុត្តំ បន វីថិប្បដិបន្នំ វិបស្សនាញាណំ មគ្គោ”តិ អមគ្គំ មគ្គញ្ច វវត្ថបេតិ។ យំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ **“ឱភាសាទយោ ទស វិបស្សនុបក្កិលេសេ បហាយ ឧបក្កិលេសវិមុត្តំ បដិបទាញាណំ មគ្គោតិ វវត្ថបេត្វា”**តិ។ **ឧទយំ បហាយា**តិ ឧទយព្ពយានុបស្សនាយ គហិតំ សង្ខារានំ ឧទយំ វិស្សជ្ជេត្វា តេសំ ភង្គស្សេវ អនុបស្សនតោ ភង្គានុបស្សនាញាណំ **បត្វា** អាទីនវានុបស្សនាបុព្ពង្គមាយ និព្ពិទានុបស្សនាយ **និព្ពិន្ទន្តោ** មុញ្ចិតុកម្យតាបដិសង្ខានុបស្សនាសង្ខារុបេក្ខានុលោមញាណានំ ចិណ្ណបរិយន្តេ ឧប្បន្នគោត្រភុញាណានន្តរំ ឧប្បន្នេន មគ្គញាណេន សព្ពសង្ខារេសុ **វិរជ្ជន្តោ វិមុច្ចន្តោ**។ មគ្គក្ខណេ ហិ អរិយោ វិរជ្ជតិ វិមុច្ចតីតិ ច វុច្ចតិ។ តេនាហ – **“យថាក្កមំ ចត្តារោ អរិយមគ្គេ បាបុណិត្វា”**តិ។ មគ្គផលនិព្ពានបហីនាវសិដ្ឋកិលេសសង្ខាតស្ស បច្ចវេក្ខិតព្ពស្ស បភេទេន **ឯកូនវីសតិភេទស្ស**។ អរហតោ ហិ អវសិដ្ឋកិលេសាភាវេន ឯកូនវីសតិ បច្ចវេក្ខណញាណានិ។ **អស្សា**តិ អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានិកស្ស។

វិសុំ កម្មដ្ឋានភាវនានយោ នាម នត្ថីតិ បឋមចតុក្កវសេន អធិគតជ្ឈានស្ស វេទនាចិត្តធម្មានុបស្សនាវសេន ទេសិតត្តា វុត្តំ។ **តេស**ន្តិ តិណ្ណំ ចតុក្កានំ។ **បីតិប្បដិសំវេទី**តិ បីតិយា បដិ បដិ សម្មទេវ វេទនសីលោ, តស្សា វា បដិ បដិ សម្មទេវ វេទោ ឯតស្ស អត្ថិ, តំ វា បដិ បដិ សម្មទេវ វេទយមានោ។ តត្ថ កាមំ **សំវេទន**គ្គហណេនេវ បីតិយា សក្កច្ចំ វិទិតភាវោ ពោធិតោ ហោតិ, យេហិ បន បការេហិ តស្សា សំវេទនំ ឥច្ឆិតំ, តំ ទស្សេតុំ **បដិ**-សទ្ទគ្គហណំ “បដិ បដិ សំវេទីតិ បដិសំវេទី”តិ។ តេនាហ **“ទ្វីហាការេហី”**តិអាទិ។

តត្ថ **កថំ អារម្មណតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតី**តិ បុច្ឆាវចនំ។ **សប្បីតិកេ ទ្វេ ឈានេ សមាបជ្ជតី**”តិ បីតិសហគតានិ ទ្វេ បឋមទុតិយជ្ឈានានិ បដិបាដិយា សមាបជ្ជតិ។ **តស្សា**តិ តេន។ “បដិសំវិទិតា”តិ ហិ បទំ អបេក្ខិត្វា កត្តុអត្ថេ ឯតំ សាមិវចនំ។ **សមាបត្តិក្ខណេ**តិ សមាបន្នក្ខណេ។ **ឈានបដិលាភេនា**តិ ឈានេន សមង្គិភាវេន។ **អារម្មណតោ**តិ អារម្មណមុខេន, តទារម្មណជ្ឈានបរិយាបន្នា បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ អារម្មណស្ស បដិសំវិទិតត្តា។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យថា នាម សប្បបរិយេសនំ ចរន្តេន តស្ស អាសយេ បដិសំវិទិតេ សោបិ បដិសំវិទិតោ ឯវ ហោតិ មន្តាគទពលេន តស្ស គហណស្ស សុករត្តា, ឯវំ បីតិយា អាសយភូតេ អារម្មណេ បដិសំវិទិតេ សា បីតិ បដិសំវិទិតា ឯវ ហោតិ សលក្ខណតោ សាមញ្ញលក្ខណតោ ច តស្សា គហណស្ស សុករត្តាតិ។

កថំ អសម្មោហតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ **វិបស្សនាក្ខណេ**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ តិក្ខវិសទប្បវត្តាយ វិសយតោ ទស្សនក្ខណេ។ **លក្ខណបដិវេធេនា**តិ បីតិយា សលក្ខណស្ស សាមញ្ញលក្ខណស្ស ច បដិវិជ្ឈនេន។ យញ្ហិ យស្ស វិសេសតោ សាមញ្ញតោ ច លក្ខណំ, តស្មិំ វិទិតេ សោ យាថាវតោ វិទិតោ ឯវ ហោតិ។ តេនាហ – “**អសម្មោហតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតី**”តិ។

ឥទានិ តមត្ថំ បាឡិយា ឯវ វិភាវេតុំ “**វុត្តញ្ហេត**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទីឃំអស្សាសវសេនា**តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ តត្ថ បន សតោការិតាទស្សនវសេន បាឡិ អាគតា, ឥធ បីតិប្បដិសំវិទិតាវសេន។ បីតិប្បដិសំវិទិតា ច អត្ថតោ វិភត្តា ឯវ។ អបិច អយមេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – ទីឃំអស្សាសវសេនាតិ ទីឃស្ស អស្សាសស្ស អារម្មណភូតស្ស វសេន បជានតោ សា បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ចិត្តស្ស ឯកគ្គតំ អវិក្ខេបំ បជានតោ**តិ ឈានបរិយាបន្នំ អវិក្ខេបោតិ លទ្ធនាមំ ចិត្តស្សេកគ្គតំ តំសម្បយុត្តាយ បញ្ញាយ បជានតោ។ យថេវ ហិ អារម្មណមុខេន បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ, ឯវំ តំសម្បយុត្តធម្មាបិ អារម្មណមុខេន បដិសំវិទិតា ឯវ ហោន្តីតិ។ **សតិ ឧបដ្ឋិតា ហោតី**តិ ទីឃំអស្សាសវសេន ឈានសម្បយុត្តា សតិ តស្ស អារម្មណេ ឧបដ្ឋិតា អារម្មណមុខេន ឈានេបិ ឧបដ្ឋិតា នាម ហោតិ។ **តាយ សតិយា**តិ ឯវំ ឧបដ្ឋិតាយ តាយ សតិយា យថាវុត្តេន **តេន ញាណេន** សុប្បដិវិទិតត្តា អារម្មណស្ស តស្ស វសេន តទារម្មណា សា បីតិ **បដិសំវិទិតា ហោតិ**។ **ទីឃំបស្សាសវសេនា**តិអាទីសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ បឋមចតុក្កវសេន ទស្សិតំ បីតិប្បដិសំវេទនំ អារម្មណតោ អសម្មោហតោ ច វិភាគសោ ទស្សេតុំ “**អាវជ្ជតោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អាវជ្ជតោ**តិ ឈានំ អាវជ្ជេន្តស្ស។ **សា បីតី**តិ សា ឈានបរិយាបន្នា បីតិ។ **ជានតោ**តិ សមាបន្នក្ខណេ អារម្មណមុខេន ជានតោ។ តស្ស សា បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **បស្សតោ**តិ ទស្សនភូតេន ញាណេន ឈានតោ វុដ្ឋាយ បស្សន្តស្ស។ **បច្ចវេក្ខតោ**តិ ឈានំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស។ **ចិត្តំ អធិដ្ឋហតោ**តិ “ឯត្តកំ វេលំ ឈានសមង្គី ភវិស្សាមី”តិ ឈានចិត្តំ អធិដ្ឋហន្តស្ស។ ឯវំ បញ្ចន្នំ វសីភាវានំ វសេន ឈានស្ស បជាននមុខេន អារម្មណតោ បីតិយា បដិសំវេទនា ទស្សិតា។

ឥទានិ យេហិ ធម្មេហិ ឈានំ វិបស្សនា ច សិជ្ឈន្តិ, តេសំ ឈានបរិយាបន្នានំ វិបស្សនាមគ្គបរិយាបន្នានញ្ច សទ្ធាទីនំ វសេន បីតិប្បដិសំវេទនំ ទស្សេតុំ “**សទ្ធាយ អធិមុច្ចតោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អធិមុច្ចតោ**តិ សទ្ទហន្តស្ស, សមថវិបស្សនាវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ **វីរិយំ បគ្គណ្ហតោ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អភិញ្ញេយ្យ**ន្តិ អភិវិសិដ្ឋាយ បញ្ញាយ ជានិតព្ពំ។ **អភិជានតោ**តិ វិបស្សនាបញ្ញាបុព្ពង្គមាយ មគ្គបញ្ញាយ ជានតោ។ **បរិញ្ញេយ្យ**ន្តិ ទុក្ខសច្ចំ តីរណបរិញ្ញាយ មគ្គបញ្ញាយ ច បរិជានតោ។ **បហាតព្ព**ន្តិ សមុទយសច្ចំ បហានបរិញ្ញាយ មគ្គបញ្ញាយ ច **បជហតោ**។ **ភាវយតោ សច្ឆិករោតោ ភាវេតព្ពំ** មគ្គសច្ចំ, **សច្ឆិកាតព្ពំ** និរោធសច្ចំ។ កេចិ បនេត្ថ បីតិយា ឯវ វសេន អភិញ្ញេយ្យាទីនិ ឧទ្ធរន្តិ, តំ អយុត្តំ ឈានាទិសមុទាយំ ឧទ្ធរិត្វា តតោ បីតិយា និទ្ធារណស្ស អធិប្បេតត្តា។

ឯត្ថ ច “ទីឃំអស្សាសវសេនា”តិអាទិនា បឋមចតុក្កវសេន អារម្មណតោ បីតិប្បដិសំវេទនំ វុត្តំ, តថា “អាវជ្ជតោ”តិអាទីហិ បញ្ចហិ បទេហិ។ “អភិញ្ញេយ្យំ អភិជានតោ”តិអាទីហិ បន អសម្មោហតោ, “សទ្ធាយ អធិមុច្ចតោ”តិអាទីហិ ឧភយថាបិ សង្ខេបតោ សមថវសេន អារម្មណតោ វិបស្សនាវសេន អសម្មោហតោ បីតិប្បដិសំវេទនំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កស្មា បនេត្ថ វេទនានុបស្សនាយំ បីតិសីសេន វេទនា គហិតា, ន សរូបតោ ឯវាតិ? ភូមិវិភាគាទិវសេន វេទនំ ភិន្ទិត្វា ចតុធា វេទនានុបស្សនំ ទស្សេតុំ។ អបិច វេទនាកម្មដ្ឋានំ ទស្សេន្តោ ភគវា បីតិយា ឱឡារិកត្តា តំសម្បយុត្តសុខំ សុខគ្គហណត្ថំ បីតិសីសេន ទស្សេតិ។

ឯតេនេវ នយេន អវសេសបទានីតិ សុខប្បដិសំវេទី ចិត្តសង្ខារប្បដិសំវេទីតិ បទានិ បីតិប្បដិសំវេទី-បទេ អាគតនយេនេវ អត្ថតោ វេទិតព្ពានិ។ សក្កា ហិ “ទ្វីហាការេហិ សុខប្បដិសំវិទិតា ហោតិ, ចិត្តសង្ខារប្បដិសំវិទិតា ហោតិ អារម្មណតោ”តិអាទិនា បីតិដ្ឋានេ សុខាទិបទានិ បក្ខិបិត្វា “សុខសហគតានិ តីណិ ឈានានិ ចត្តារិ វា ឈានានិ សមាបជ្ជតី”តិអាទិនា អត្ថំ វិញ្ញាតុំ។ តេនាហ “**តិណ្ណំ ឈានានំ វសេនា**”តិអាទិ។ **វេទនាទយោ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន សញ្ញា គហិតា។ តេនាហ “**ទ្វេ ខន្ធា**”តិ។ **វិបស្សនាភូមិទស្សនត្ថ**ន្តិ បកិណ្ណកសង្ខារសម្មសនវសេន វិបស្សនាយ ភូមិទស្សនត្ថំ “**សុខន្តិ ទ្វេ សុខានី**”តិអាទិ វុត្តំ សមថេ កាយិកសុខាភាវតោ។ **សោ**តិ សោ បស្សម្ភន បរិយាយេន វុត្តោ និរោធោ។ “ឥមស្ស ហិ ភិក្ខុនោ អបរិគ្គហិតកាលេ”តិអាទិនា វិត្ថារតោ កាយសង្ខារេ វុត្តោ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ កាយសង្ខារវសេន អាគតោ, ឥធ ចិត្តសង្ខារវសេនាតិ អយមេវ វិសេសោ។

ឯវំ ចិត្តសង្ខារស្ស បស្សម្ភនំ អតិទេសេន ទស្សេត្វា យទញ្ញំ ឥមស្មី ចតុក្កេ វត្តព្វំ, តំ ទស្សេតុំ "**អបិចា**"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **បីតិបទេ**តិ "បីតិប្បដិសំវេទី"តិអាទិនា ទេសិតកោដ្ឋាសេ។ **បីតិសីសេន វេទនា វុត្តា**តិ បីតិអបទេសេន តំសម្បយុត្តា វេទនា វុត្តា, ន បីតីតិ អធិប្បាយោ។ តត្ថ ការណំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ **ទ្វីសុ ចិត្តសង្ខារបទេសូ**តិ "ចិត្តសង្ខារប្បដិសំវេទី បស្សម្ភយំ ចិត្តសង្ខារ"ន្តិ ចិត្តសង្ខារបដិសំយុត្តេសុ ទ្វីសុ បទេសុ។ "វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប"ន្តិ វចនតោ ចិត្តេន បដិពទ្ធាតិ **ចិត្តបដិពទ្ធា**។ តតោ ឯវំ កាមំ ចិត្តេន សង្ខរិយន្តីតិ **ចិត្តសង្ខារា**, សញ្ញាវេទនាទយោ, ឥធ បន ឧបលក្ខណមត្តំ, សញ្ញាវេទនាវ អធិប្បេតាតិ អាហ "**សញ្ញាសម្បយុត្តា វេទនា**"តិ។

ចិត្តប្បដិសំវេទីតិ ឯត្ថ ទ្វីហាការេហិ ចិត្តបដិសំវិទិតា ហោតិ អារម្មណតោ អសម្មោហតោ ច។ កថំ អារម្មណតោ? ចត្តារិ ឈានានិ សមាបជ្ជតិ, តស្ស សមាបត្តិក្ខណេ ឈានបដិលាភេនាតិអាទិនា វុត្តនយានុសារេន សព្វំ សុវិញ្ញេយ្យន្តិ អាហ – "**ចតុន្នំ ឈានានំ វសេន ចិត្តបដិសំវិទិតា វេទិតព្ពា**"តិ។ **ចិត្តំ មោទេន្តោ**តិ ឈានសម្បយុត្តំ ចិត្តំ សម្បយុត្តាយ បីតិយា មោទយមានោ, តំ វា បីតី អារម្មណំ កត្វា បវត្តំ វិបស្សនាចិត្តំ តាយ ឯវ អារម្មណភូតាយ បីតិយាមោទយមានោ។ **បមោទេន្តោ**តិអាទីនិ បទានិ តស្សេវ វេវចនានិ បីតិបរិយាយភាវតោ។

សម្បយុត្តាយ បីតិយា ចិត្តំ អាមោទេតីតិ ឈានចិត្តសម្បយុត្តាយ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គភូតាយ ឱទគ្យលក្ខណាយ ឈានបីតិយា តមេវ ឈានចិត្តំ សហជាតាទិបច្ចយវសេន ចេវ ឈានបច្ចយវសេន ច បរិព្រូហេន្តោ ហដ្ឋប្បហដ្ឋាការំ បាបេន្តោ អាមោទេតិ បមោទេតិ ច។ **អារម្មណំ កត្វា**តិ ឧឡារំ ឈានសម្បយុត្តំ បីតី អារម្មណំ កត្វា បវត្តមានំ វិបស្សនា**ចិត្តំ** តាយ ឯវ អារម្មណភូតាយ បីតិយា យោគាវចរោ ហដ្ឋប្បហដ្ឋាការំ បាបេន្តោ "**អាមោទេតិ បមោទេតី**"តិ វុច្ចតិ។

សមំ ឋបេន្តោតិ យថា ព្លសកម្បិ លីនបក្ខំ ឧទ្ធច្ចបក្ខញ្ច អនុបគ្គម្ម អនោនតំ អនុន្នតំ យថា ឥន្ទ្រិយានំ សមត្តបដិបត្តិយា អវិសមំ, សមាធិស្ស វា ឧក្កំសគមនេន អានេញ្ជប្បត្តិយា សម្មទេវ ឋិតំ ហោតិ, ឯវំ អប្បនាវសេន ឋបេន្តោ។ **លក្ខណប្បដិវេធេនា**តិ អនិច្ចាទិកស្ស លក្ខណស្ស បដិ បដិ វិជ្ឈនេន ខណេ ខណេ អវពោធេន។ **ខណិកចិត្តេកគ្គតា**តិ ខណមត្តដ្ឋិតិកោ សមាធិ។ សោបិ ហិ អារម្មណេ និរន្តរំ ឯកាការេន បវត្តមានោ បដិបក្ខេន អនភិភូតោ អប្បិតោ វិយ ចិត្តំ និច្ចលំ ឋបេតិ។ តេន វុត្តំ "**ឯវំ ឧប្បន្នាយា**"តិអាទិ។

មោចេន្តោតិ វិក្ខម្ភនវិមុត្តិវសេន វិវេចេន្តោ វិសុំ ករោន្តោ, នីវរណានិ បជហន្តោតិ អត្ថោ។ **វិបស្សនាក្ខណេ**តិ ភង្គានុបស្សនាក្ខណេ។ ភង្គោ ហិ នាម អនិច្ចតាយ បរមា កោដិ, តស្មា តាយ ភង្គានុបស្សកោ យោគាវចរោ ចិត្តមុខេន សព្វំ សង្ខារគតំ អនិច្ចតោ បស្សតិ, នោ និច្ចតោ, អនិច្ចស្ស ទុក្ខត្តា ទុក្ខស្ស ច អនត្តត្តា តទេវ ទុក្ខតោ អនុបស្សតិ, នោ សុខតោ, អនត្តតោ អនុបស្សតិ, នោ អត្តតោ។ យស្មា បន យំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា, ន តំ អភិនន្ទិតព្វំ, យញ្ច ន អភិនន្ទិតព្វំ, ន តំ រញ្ជិតព្វំ, តស្មា ភង្គទស្សនានុសារេន "អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា"តិ សង្ខារគតេ ទិដ្ឋេ តស្មី និព្វិន្ទតិ, នោ នន្ទតិ, វិរជ្ជតិ, នោ រជ្ជតិ, សោ ឯវំ និព្វិន្ទន្តោ វិរជ្ជន្តោ លោកិយេនេវ តាវ ញាណេន រាគំ និរោធេតិ នោ សមុទេតិ, នាស្ស សមុទយំ ករោតីតិ អត្ថោ។ អថ វា សោ ឯវំ វិរត្តោ យថា ទិដ្ឋំ សង្ខារគតំ, តំ តថា ទិដ្ឋំ អត្តនោ ញាណេន និរោធេតិ នោ សមុទេតិ, និរោធមេវស្ស មនសិ ករោតិ, នោ សមុទយន្តិ អត្ថោ, សោ ឯវំ បដិបន្នោ បដិនិស្សជ្ជតិ, នោ អាទិយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយញ្ហិ អនិច្ចាទិអនុបស្សនា សទ្ធី ខន្ធាភិសង្ខារេហិ កិលេសានំ បរិច្ចជនតោ សង្ខតទោសទស្សនេន តព្ពិបរីតេ និព្វានេ តន្និន្នតាយ បក្ខន្ទនតោ ច **បរិច្ចាគបដិនិស្សគ្គោ ចេវ បក្ខន្ទនបដិនិស្សគ្គោ ចា**តិ វុច្ចតិ។ តស្មា តាយ សមន្នាគតោ យោគាវចរោ វុត្តនយេន កិលេសេ ច បរិច្ចជតិ, និព្វានេ ច បក្ខន្ទតិ។ តេន វុត្តំ "**សោ វិបស្សនាក្ខណេ អនិច្ចានុបស្សនាយ និច្ចសញ្ញាតោ ចិត្តំ មោចេន្តោ វិមោចេន្តោ…បេ…. បដិនិស្សគ្គានុបស្សនាយ អាទានតោ ចិត្តំ មោចេន្តោ វិមោចេន្តោ អស្សសតិ ចេវ បស្សសតិ ចា**"តិ។

តត្ថ អនិច្ចស្ស, អនិច្ចន្តិ វា អនុបស្សនា **អនិច្ចានុបស្សនា**។ តេភូមកធម្មានំ អនិច្ចតំ គហេត្វា បវត្តាយ វិបស្សនាយ ឯតំ នាមំ។ **និច្ចសញ្ញាតោ**តិ សង្ខតធម្មេ "និច្ចា សស្សតា"តិ បវត្តាយ មិច្ឆាសញ្ញាយ។ សញ្ញាសីសេន ចិត្តទិដ្ឋីនម្បិ គហណំ ទដ្ឋព្វំ។ ឯស នយោ **សុខសញ្ញា**ទីសុបិ។ **និព្វិទានុបស្សនាយា**តិ សង្ខារេសុ និព្វិន្ទនាការេន បវត្តាយ អនុបស្សនាយ ។ **នន្ទិតោ**តិ សប្បីតិកតណ្ហាតោ។ **វិរាគានុបស្សនាយា**តិ តថា វិរជ្ជនាការេន បវត្តាយ អនុបស្សនាយ។ តេន វុត្តំ "**រាគតោ មោចេន្តោ**"តិ។ **និរោធានុបស្សនាយា**តិ សង្ខារានំ និរោធស្ស អនុបស្សនាយ។ យថា សង្ខារា និរុជ្ឈន្តិយេវ អាយតី បុនព្ភវវសេន នុប្បជ្ជន្តិ, ឯវំ វា អនុបស្សនា និរោធានុបស្សនា។ មុញ្ចិតុកម្យតា ហិ អយំ ពលប្បត្តា។ តេនាហ "**សមុទយតោ មោចេន្តោ**"តិ។ បដិនិស្សជ្ជនាការេន បវត្តា

អនុបស្សនា **បដិនិស្សគ្គានុបស្សនា។ អាទានតោ**តិ និច្ចាទិវសេន គហណតោ, បដិសន្ធិគ្គហណតោ វាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អនិច្ចន្តិ អនុបស្សី, អនិច្ចស្ស វា អនុបស្សនសីលោ **អនិច្ចានុបស្សី**តិ ឯត្ថ កឹ បន តំ អនិច្ចំ, កថំ វា អនិច្ចំ, កា វា អនិច្ចានុបស្សនា, កស្ស វា អនិច្ចានុបស្សនាតិ ចតុក្កំ វិភាវេតព្ពន្តិ តំ ទស្សេន្តោ **“អនិច្ចំ វេទិតព្ព”**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ និច្ចំ នាម ធុវំ សស្សតំ យថា តំ និព្ពានំ, ន និច្ចន្តិ **អនិច្ចំ,** ឧទយព្ពយវន្តំ, អត្ថតោ សង្ខតា ធម្មាតិ អាហ **អនិច្ចន្តិ បញ្ចក្ខន្ធា។ កស្មា? ឧប្បាទវយញ្ញថត្តភាវា**តិ, ឧប្បាទវយញ្ញថត្តសព្ភាវាតិ អត្ថោ។ តត្ថ សង្ខតធម្មានំ ហេតុបច្ចយេហិ ឧប្បជ្ជនំ អហុត្វា សម្ភវោ អត្តលាភោ **ឧប្បាទោ,** ឧប្បន្នានំ តេសំ ខណនិរោធោ វិនាសោ **វយោ,** ជរាយ អញ្ញថាភាវោ **អញ្ញថត្តំ។** យថា ហិ ឧប្បាទាវត្ថាយ ភិន្នាយ ភង្គាវត្ថាយំ វត្ថុភេទោ នត្ថិ, ឯវំ ឋិតិសង្ខាតាយំ ភង្គាភិមុខាវត្ថាយម្បិ វត្ថុភេទោ នត្ថិ។ យត្ថ ជរាវោហារោ, តស្មា ឯកស្សេវ ធម្មស្ស ជរា យុជ្ជតិ, យា ខណិកជរាតិ វុច្ចតិ។ ឯកំសេន ច ឧប្បាទភង្គាវត្ថាសុ វត្ថុនោ អភេទោ ឥច្ឆិតព្ពោ, អញ្ញថា “អញ្ញោ ឧប្បជ្ជតិ, អញ្ញោ ភិជ្ជតី”តិ អាបជ្ជេយ្យ។ តយិទំ ខណិកជរំ សន្ធាយាហ “អញ្ញថត្ត”ន្តិ។

យស្ស លក្ខណត្តយស្ស ភាវា ខន្ធេសុ អនិច្ចសមញ្ញា, តស្មឹ លក្ខណត្តយេ អនិច្ចតា សមញ្ញាតិ “អនិច្ចតាតិ តេសំយេវ ឧប្បាទវយញ្ញថត្ត”ន្តិ វត្វា វិសេសតោ ធម្មានំ ខណិកនិរោធេ អនិច្ចតាវោហារោតិ ទស្សេន្តោ **“ហុត្វា អភាវោ វា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ ឧប្បាទបុព្ពកត្តា អភាវស្ស **ហុត្វា**-គហណំ។ តេន បាកដភាវបុព្ពកត្តំ វិនាសភាវស្ស ទស្សេតិ។ **តេនេវាការេនា**តិ និព្ពត្តនាការេន។ **ខណភង្គេនា**តិ ខណិកនិរោធេន។ **តស្សា អនិច្ចតាយា**តិ ខណិកភង្គសង្ខាតាយ អនិច្ចតាយ។ **តាយ អនុបស្សនាយា**តិ យថាវុត្តាយ អនិច្ចានុបស្សនាយ។ **សមន្នាគតោ**តិ សមង្គិភូតោ យោគាវចរោ។

ខយោតិ សង្ខារានំ វិនាសោ។ វិរជ្ជនំ តេសំយេវ វិលុជ្ជនំ **វិរាគោ,** ខយោ ឯវ វិរាគោ **ខយវិរាគោ,** ខណិកនិរោធោ។ អច្ចន្តមេត្ថ ឯតស្មឹ អធិគតេ សង្ខារា វិរជ្ជន្តិ និរុជ្ឈន្តីតិ **អច្ចន្តវិរាគោ,** និព្ពានំ។ តេនាហ **“ខយវិរាគោតិ សង្ខារានំ ខណភង្គោ។ អច្ចន្តវិរាគោតិ និព្ពាន”**ន្តិ។ **តទុភយទស្សនវសេន បវត្តា**តិ ខយវិរាគានុបស្សនាវសេន វិបស្សនាយ, អច្ចន្តវិរាគានុបស្សនាវសេន មគ្គស្ស បវត្តិ យោជេតព្ពា។ អារម្មណតោ វា វិបស្សនាយ ខយវិរាគានុបស្សនាវសេន បវត្តិ, តន្និន្នភាវតោ អច្ចន្តវិរាគានុបស្សនាវសេន, មគ្គស្ស បន អសម្មោហតោ ខយវិរាគានុបស្សនាវសេន, អារម្មណតោ អច្ចន្តវិរាគានុបស្សនាវសេន បវត្តិ វេទិតព្ពា។ **ឯសេវ នយោ**តិ ឥមិនា យស្មា វិរាគានុបស្សីបទេ វុត្តនយានុសារេន “ទ្វេ និរោធា ខយនិរោធោ ច អច្ចន្តនិរោធោ ចា”តិ ឯវមាទិអត្ថវណ្ណនំ អតិទិស្សតិ, តស្មា វិរាគដ្ឋានេ និរោធបទំ បក្ខិបិត្វា “ខយោ សង្ខារានំ វិនាសោ”តិអាទិនា ឥធ វុត្តនយេន តស្ស អត្ថវណ្ណនា វេទិតព្ពា។

បដិនិស្សជ្ជនំ បហាតព្ពស្ស តទង្គវសេន វា សមុច្ឆេទវសេន វា បរិច្ចជនំ **បរិច្ចាគបដិនិស្សគ្គោ។** តថា សព្ពុបធីនំ បដិនិស្សគ្គភូតេ វិសង្ខារេ អត្តនោ និស្សជ្ជនំ តន្និន្នតាយ វា តទារម្មណតាយ វា តត្ថ បក្ខន្ទនំ **បក្ខន្ទនបដិនិស្សគ្គោ។ តទង្គវសេនា**តិ ឯត្ថ អនិច្ចានុបស្សនា តាវ តទង្គប្បហានវសេន និច្ចសញ្ញំ បរិច្ចជតិ, បរិច្ចជន្តី ច តស្សា តថា អប្បវត្តិយំ យេ “និច្ច”ន្តិ គហណវសេន កិលេសា តម្មូលកា ច អភិសង្ខារា តទុភយមូលកា ច វិបាកក្ខន្ធា អនាគតេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តេ សព្ពេបិ អប្បវត្តិករណវសេន បរិច្ចជតិ, តថា ទុក្ខសញ្ញាទយោ។ តេនាហ – **“វិបស្សនា ហិ តទង្គវសេន សទ្ធឹ ខន្ធាភិសង្ខារេហិ កិលេសេ បរិច្ចជតី”**តិ។ **សង្ខតទោសទស្សនេនា**តិ សង្ខតេ តេភូមកសង្ខារគតេ អនិច្ចតាទិទោសទស្សនេន។ និច្ចាទិភាវេន **តព្ពិបរីតេ។ តន្និន្នតាយា**តិ តទធិមុត្តតាយ។ **បក្ខន្ទតី**តិ អនុបវិសតិ អនុបវិសន្តំ វិយ ហោតិ។ **សទ្ធឹ ខន្ធាភិសង្ខារេហិ កិលេសេ បរិច្ចជតី**តិ មគ្គេន កិលេសេសុ បរិច្ចត្តេសុ អវិបាកធម្មតាបាទនេន អភិសង្ខារា តម្មូលកា ច ខន្ធា អនុប្បត្តិរហភាវេន បរិច្ចត្តា នាម ហោន្តីតិ សព្ពេបិ តេ មគ្គោ បរិច្ចជតីតិ វុត្តំ។ **ឧភយ**ន្តិ វិបស្សនាញាណំ មគ្គញាណញ្ច។ មគ្គញាណម្បិ ហិ គោត្រភុញាណស្ស អនុ បច្ឆា និព្ពានទស្សនតោ អនុបស្សនាតិ វុច្ចតិ។

ឥទញ្ច ចតុត្ថចតុក្កំ សុទ្ធវិបស្សនាវសេនេវ វុត្តំ, បុរិមានិ បន តីណិ សមថវិបស្សនាវសេន។ ឯវំ ចតុន្នំ ចតុក្កានំ វសេន សោឡសវត្ថុកាយ អានាបានស្សតិយា ភាវនា វេទិតព្ពា។ ឯវំ សោឡសវត្ថុវសេន ច អយំ អានាបានស្សតិ ភាវិតា មហប្ផលា ហោតិ មហានិសំសាតិ វេទិតព្ពា។ “ឯវំ ភាវិតោ ខោ, ភិក្ខវេ, អានាបានស្សតិសមាធី”តិអាទិនា បន សន្តភាវាទិវសេន មហានិសំសតា ទស្សិតា។ វិតក្កុបច្ឆេទសមត្ថតាយបិ ចស្ស មហានិសំសតា ទដ្ឋព្ពា។ អយញ្ហិ សន្តបណីតអសេចនកសុខវិហារត្តា សមាធិអន្តរាយករានំ វិតក្កានំ វសេន ឥតោ ចិតោ ច ចិត្តស្ស វិធាវនំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា អានាបានារម្មណាភិមុខមេវ ចិត្តំ ករោតិ។ តេនេវ វុត្តំ – “អានាបានស្សតិ ភាវេតព្ពា វិតក្កុបច្ឆេទាយា”តិ (អ. និ. ៩.១; ឧទា. ៣១)។ វិជ្ជាវិមុត្តិបារិបូរិយា មូលភាវេនបិ ចស្សា មហានិសំសតា វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“អានាបានស្សតិ, ភិក្ខវេ, ភាវិតា ពហុលីកតា ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ បរិបូរេតិ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវិតា ពហុលីកតា សត្ត ពោជ្ឈង្គេ បរិបូរេន្តិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គា ភាវិតា ពហុលីកតា វិជ្ជាវិមុត្តឹ បរិបូរេន្តី”តិ (ម. និ. ៣.១៤៧)។

អបិច ចរិមកានំ អស្សាសបស្សាសានំ វិទិតភាវករណតោបិស្សា មហានិសំសតា វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“ឯវំ ភាវិតាយ, រាហុល, អានាបានស្សតិយា ឯវំ ពហុលីកតាយ យេបិ តេ ចរិមកា អស្សាសបស្សាសា, តេបិ វិទិតាវ និរុជ្ឈន្តិ, នោ អវិទិតា”តិ (ម. និ. ២.១២១)។

តត្ថ និរោធវសេន តយោ ចរិមកា ភវចរិមកា ឈានចរិមកា ចុតិចរិមកាតិ។ ភវេសុ ហិ កាមភវេ អស្សាសបស្សាសា បវត្តន្តិ, រូបារូបភវេសុ ន បវត្តន្តិ, តស្មា តេ **ភវចរិមកា**។ ឈានេសុ បុរិមេ ឈានត្តយេ បវត្តន្តិ, ចតុត្ថេ នប្បវត្តន្តិ, តស្មា តេ **ឈានចរិមកា**។ យេ បន ចុតិចិត្តស្ស បុរតោ សោឡសមេន ចិត្តេន សទ្ធឹ ឧប្បជ្ជិត្វា ចុតិចិត្តេន សហ និរុជ្ឈន្តិ, ឥមេ **ចុតិចរិមកា** នាម។ ឥមេ ឥធ ចរិមកាតិ អធិប្បេតា។

ឥមេ កិរ ឥមំ កម្មដ្ឋានមនុយុត្តស្ស ភិក្ខុនោ បាកដា ហោន្តិ អានាបានារម្មណស្ស សុដ្ឋុ បរិគ្គហិតត្តា។ ចុតិចិត្តស្ស ហិ បុរតោ សោឡសមចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ឧប្បាទំ អាវជ្ជយតោ ឧប្បាទោបិ នេសំ បាកដោ ហោតិ, ឋិតឹ អាវជ្ជយតោ ឋិតិបិ នេសំ បាកដា ហោតិ, ភង្គំ អាវជ្ជយតោ ភង្គោបិ នេសំ បាកដោ ហោតិ។ ឥតោ អញ្ញំ កម្មដ្ឋានំ ភាវេត្វា អរហត្តប្បត្តស្ស ភិក្ខុនោ ហិ អាយុអន្តរំ បរិច្ឆិន្នំ វា ហោតិ អបរិច្ឆិន្នំ វា, ឥមំ បន សោឡសវត្ថុកំ អានាបានស្សតឹ ភាវេត្វា អរហត្តប្បត្តស្ស អាយុអន្តរំ បរិច្ឆិន្នមេវ ហោតិ។ សោ “ឯត្តកំ ទានិ មេ អាយុសង្ខារា បវត្តិស្សន្តិ, ន ឥតោ បរ”ន្តិ ញត្វា អត្តនោ ធម្មតាយ ឯវ សរីរបដិជគ្គននិវាសនបារុបនាទីនិ សព្ពកិច្ចានិ កត្វា អក្ខីនិ និមីលេតិ កោដបព្ពតវិហារវាសិតិស្សត្ថេរោ វិយ, មហាករញ្ជិយវិហារវាសិមហាតិស្សត្ថេរោ វិយ, ទេវបុត្តរដ្ឋេ បិណ្ឌបាតិកត្ថេរោ វិយ, ចិត្តលបព្ពតវិហារវាសិនោ ទ្វេភាតិកត្ថេរា វិយ ច។

តត្រិទំ ឯកវត្ថុបរិទីបនំ – ទ្វេភាតិកត្ថេរានំ កិរេកោ បុណ្ណមុបោសថទិវសេ បាតិមោក្ខំ ឱសារេត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ អត្តនោ វសនដ្ឋានំ គន្ត្វា ចង្កមេ ឋិតោ ជុណ្ហបក្ខេ បទោសវេលាយំ ចន្ទាលោកេន សមន្តតោ អាសិញ្ចមានខីរធារំ វិយ គគនតលំ រជតបដ្ដសទិសំ វាលិកាសន្ថតញ្ច ភូមិភាគំ ទិស្វា “រមណីយោ វតាយំ កាលោ, ទេសោ ច មម អជ្ឈាសយសទិសោ, កីវ ចិរំ នុ ខោ អយំ ទុក្ខភារោ វហិតព្ពោ”តិ អត្តនោ អាយុសង្ខារេ ឧបធារេត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ អាហ – “តុម្ហេហិ កថំ បរិនិព្ពាយន្តា ភិក្ខូ ទិដ្ឋបុព្ពា”តិ។ តត្រ កេចិ អាហំសុ – “អម្ហេហិ អាសនេ និសិន្នកាវ បរិនិព្ពាយន្តា ទិដ្ឋបុព្ពា”តិ។ កេចិ “អម្ហេហិ អាកាសេ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នកា”តិ។ ថេរោ អាហ – “អហំ ទានិ វោ ចង្កមន្តមេវ បរិនិព្ពាយមានំ ទស្សយិស្សាមី”តិ។ តតោ ចង្កមេ តិរិយំ លេខំ កត្វា “អហំ ឥតោ ចង្កមកោដិតោ បរកោដឹ គន្ត្វា និវត្តមានោ ឥមំ លេខំ បត្វា បរិនិព្ពាយិស្សាមី”តិ វត្វា ចង្កមំ ឱរុយ្ហ បរភាគំ គន្ត្វា និវត្តមានោ ឯកេន បាទេន លេខំ អក្កន្តក្ខណេយេវ បរិនិព្ពាយីតិ។

អានាបានស្សតិសមាធិកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមបញ្ញត្តិកថាវណ្ណនា

១៦៧. យទិបិ អរិយា នេវ អត្តនាវ អត្តានំ ជីវិតា វោរោបេសុំ, នាញ្ញមញ្ញម្បិ ជីវិតា វោរោបេសុំ, នាបិ មិគលណ្ឌិកំ សមណកុត្តកំ ឧបសង្កមិត្វា សមាទបេសុំ, តថាបិ យថាវុត្តេហិ តីហិ បការេហិ មតានំ អន្តរេ អរិយានម្បិ សព្ភាវតោ “**អរិយបុគ្គលមិស្សកត្តា**”តិ វុត្តំ។ ន ហិ អរិយា បាណាតិបាតំ ករិំសុ ន សមាទបេសុំ, នាបិ សមនុញ្ញា អហេសុំ។ អថ វា បុថុជ្ជនកាលេ អត្តនាវ អត្តានំ ឃាតេត្វា មរណសមយេ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរិយមគ្គំ បដិលភិត្វា មតានម្បិ អរិយានំ សព្ភាវតោ ឥមិនាវ នយេន អត្តនាវ អត្តានំ ជីវិតា វោរោបនស្ស អរិយានម្បិ សព្ភាវតោ អរិយបុគ្គលមិស្សកត្តា “មោឃបុរិសា”តិ ន វុត្តំ។ “**តេ ភិក្ខូ”តិ វុត្ត**ន្តិ “កថញ្ហិ នាម តេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខូ អត្តនាបិ អត្តានំ ជីវិតា វោរោបេស្សន្តី”តិ ឯត្ថ “មោឃបុរិសា”តិ អវត្វា “តេ ភិក្ខូ”តិ វុត្តំ។

អនុបញ្ញត្តិកថាវណ្ណនា

១៦៨. ឥត្ថីសុ បដិពទ្ធចិត្តតា នាម ឆន្ទរាគេន សារត្តតា សាបេក្ខភាវោតិ អាហ “**សារត្តា អបេក្ខវន្តោ**”តិ។ មរណស្ស គុណកិត្តនំ ជីវិតេ អាទីនវទស្សនបុព្ពង្គមន្តិ អាហ “**ជីវិតេ អាទីនវំ ទស្សេត្វា**”តិ។ “កឹ តុយ្ហិមិនា

ပါပကေန ဒုဋ္ဌိတေနာ”တိ ဧဒံ ជីវិតេ អាទីនវទស្សនំ។ “មតំ តេ ជីវិតា សេយ្យោ”តិអាទិ បន មរណគុណ កិត្តនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ លោភាទីនំ អតិវិយ ឧស្សន្នត្តា អនុបបរិក្ខិត្វា កតំ សាហសិកកម្មំ កិព្ពិសន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ – “**កិព្ពិសំ សាហសិកកម្មំ លោភាទិកិលេសុស្សទ**”ន្តិ។ **តស្មា ឥទំ វុច្ចតី**តិ ឆព្ពគ្គិយានំយេវេទំ វចនំ។ មត-សទ្ទោ “គត”ន្តិអាទីសុ វិយ ភាវវចនោតិ អាហ “**តវ មរណ**”ន្តិ។ **កតកាលោ**តិ កតមរណកាលោ។ អថ វា **កាលោ**តិ មរណស្សេតំ អធិវចនំ, តស្មា **កតកាលោ**តិ កតមរណោតិ អត្ថោ។ តេនេវាហ “**កាលំ កត្វា, មរិត្វា**”តិ។ ទិវិ ភវា **ទិព្ពា**តិ អាហ “**ទេវលោកេ ឧប្បន្នេហី**”តិ។ **សមប្បិតោ**តិ យុត្តោ។ **សមង្គីភូតោ**តិ សម្មទេវ ឯកីភាវំ គតោ។

បទភាជនីយវណ្ណនា

១៧២. ឧស្សុក្កវចនន្តិ បុព្ពកាលកិរិយាវចនំ។ អយញ្ហិ សមានកត្តុកេសុ បុព្ពាបរកាលកិរិយាវចនេសុ បុព្ពកាលកិរិយាវចនស្ស និរុត្តិវោហារោ។ **សញ្ចិច្ចា**តិ ឥមស្ស បទស្ស “ជានិត្វា សញ្ជានិត្វា ចេច្ច អភិវិតរិត្វា”តិ ឯវំ បុព្ពកាលកិរិយាវសេន ព្យញ្ជនានុរូបំ កត្វា បទភាជនេ វត្តព្ពេ តថា អវត្វា “ជានន្តោ សញ្ជានន្តោ”តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានំ កត្វា “ចេច្ច អភិវិតរិត្វា វីតិក្កមោ”តិ ជីវិតា វោរោបនស្ស ច តទត្ថុវសេន និទ្ទិដ្ឋត្តា វុត្តំ “**ព្យញ្ជនេ អាទរំ អកត្វា**”តិ។ “ជានន្តោ”តិ អវិសេសេន វុត្តេបិ “សញ្ចិច្ច មនុស្សវិគ្គហំ ជីវិតា វោរោបេយ្យា”តិ វុត្តត្តា បាណវិសយមេត្ថ ជាននន្តិ អាហ “**បាណោតិ ជានន្តោ**”តិ, សត្តោ អយន្តិ ជានន្តោតិ អត្ថោ។ **បាណោ**តិ ហិ វោហារតោ សត្តោ, បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ វុច្ចតិ។ “មនុស្សវិគ្គហោតិ ជានន្តោ”តិ អវត្វា “បាណោតិ ជានន្តោ”តិ វចនំ “មនុស្សោ អយ”ន្តិ អជានិត្វា កេវលំ សត្តសញ្ញាយ ឃាតេន្តស្សបិ បារាជិកភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តេនេវ **ឯឡកចតុក្កេ** (បារា. អដ្ឋ. ២.១៧៤) ឯឡកសញ្ញាយ មនុស្សបាណំ វធន្តស្ស បារាជិកាបត្តិ ទស្សិតា។ តស្មា “មនុស្សវិគ្គហោ”តិ អវត្វា “បាណោតិ ជានន្តោ”តិ អវិសេសេន វុត្តំ។

សញ្ជានន្តោតិ ឯត្ថ សហ-សទ្ទេន សមានត្ថោ **សំ**-សទ្ទោតិ អាហ – “**តេនេវ បាណជាននាការេន សទ្ធឹ ជានន្តោ**”តិ, តេនេវ បាណជាននាការេន សទ្ធឹ ជីវិតា វោរោបេមីតិ ជានន្តោតិ អត្ថោ។ យទិបិ ឯកស្សេវ ចិត្តស្ស ឧភយារម្មណភាវាសម្ភវតោ បាណោតិ ជាននេន សទ្ធឹ ជីវិតា វោរោបេមីតិ ជាននំ ឯកក្ខណេ ន សម្ភវតិ, បាណោតិសញ្ញំ បន អវិជហិត្វា មារេមីតិ ជាននំ សន្ធាយ “តេនេវ…បេ…. សទ្ធឹ ជានន្តោ”តិ វុត្តំ។ តស្មា **សទ្ធិ**ន្តិ អវិជហិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ កេចិ បន “ញាតបរិញ្ញាយ ទិដ្ឋសភាវេសុ ធម្មេសុ តីរណបរិញ្ញាយ តិលក្ខណំ អារោបេត្វា ‘រូបំ អនិច្ច’ន្តិអាទិនា សភាវេន សទ្ធឹ ឯកក្ខណេ អនិច្ចាទិលក្ខណជាននំ វិយ ‘ឥមំ បាណំ មារេមី’តិ អត្តនោ កិរិយាយ សទ្ធឹយេវ ជានាតី”តិ វទន្តិ។ អបរេ បន អាចរិយា តត្ថាបិ ឯវំ ន កថេន្តិ។

វធកចេតនាវសេន ចេតេត្វាតិ “ឥមំ មារេមី”តិ វធកចេតនាយ ចិន្តេត្វា។ **បកប្បេត្វា**តិ “វធាមិ ន”ន្តិ ឯវំ ចិត្តេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ **អភិវិតរិត្វា**តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា។ តេនេវាហ “**និរាសង្កចិត្តំ បេសេត្វា**”តិ។ **ឧបក្កមវសេនា**តិ សាហត្ថិកាទិឧបក្កមវសេន។ **ឯវំ បវត្តស្សា**តិ ឯវំ យថាវុត្តវិធិនា បវត្តស្ស។ កិញ្ចាបិ “សញ្ចិច្ចា”តិ ឥមស្ស វិប្បកតវចនត្តា “ជីវិតា វោរោបេយ្យា”តិ ឥមិនាវ អបរកាលកិរិយាវចនេន សព្ពថា បរិនិដ្ឋិតវីតិក្កមោ វុត្តោ, តថាបិ “សញ្ចិច្ចា”តិ ឥមិនា វុច្ចមានំ អបរិយោសិតវីតិក្កមម្បិ អវសានំ បាបេត្វា ទស្សេតុំ “**វីតិក្កមោ**”តិ បទភាជនំ វុត្តំ។ តេនេវាហ “**អយំ សញ្ចិច្ចសទ្ទស្ស សិខាប្បត្តោ អត្ថោតិ វុត្តំ ហោតី**”តិ។

អាទិតោ បដ្ឋាយាតិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណេន សទ្ធឹ ឧប្បន្នកលលរូបតោ បដ្ឋាយ។ សយន្តិ ឯត្ថាតិ សេយ្យា, មាតុកុច្ឆិសង្ខាតោ គព្ភោ សេយ្យា ឯតេសន្តិ **គព្ភសេយ្យកា**, អណ្ឌជា ជលាពុជា ច។ តេសំ គព្ភសេយ្យកានំ វសេន សព្ពសុខុមត្តភាវទស្សនត្ថំ “**យំ មាតុកុច្ឆិស្មិ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ, ន បារាជិកវត្ថុនិយមនត្ថំ។ ឱបបាតិកសំសេទជាបិ ហិ មនុស្សា បារាជិកវត្ថុមេវ។ ន ចេវិមំ សព្ពបឋមំ មនុស្សវិគ្គហំ ជីវិតា វោរោបេតុំ សក្កា។ បដិសន្ធិចិត្តេន ហិ សទ្ធឹ តីស កម្មជរូបានិ និព្ពត្តន្តិ, តេសុ បន ឋិតេសុយេវ សោឡស ភវង្គចិត្តានិ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈន្តិ។ ឯតស្មឹ អន្តរេ គហិតបដិសន្ធិកស្ស ទារកស្ស វា មាតុយា វា បនស្ស អន្តរាយោ នត្ថិ។ អយញ្ហិ មរណស្ស អនោកាសោ នាម។ ឯកស្មិញ្ហិ សោឡសចិត្តក្ខណេ កាលេ ទារកស្ស មរណំ នត្ថិ តទា ចុតិចិត្តស្ស អសម្ភវតោ, មាតុយាបិ តត្តកំ កាលំ អនតិក្កមិត្វា តទនន្តរេយេវ ចវនធម្មាយ គព្ភគ្គហណស្សេវ អសម្ភវតោ។ ចិត្តគ្គហណេនេវ អវិនាភាវតោ សេសអរូបធម្មានម្បិ គហិតត្តា រូបកាយុបត្ថម្ភិតស្សេវ ច នាមកាយស្ស បញ្ចវោការេ បវត្តិសព្ភាវតោ វុត្តំ “**សកលាបិ បញ្ចវោការបដិសន្ធិ ទស្សិតា ហោតី**”តិ។ តត្ថ **សកលាបិ បញ្ចវោការបដិសន្ធី**តិ បរិបុណ្ណា អន្ធនា រូបាទិបញ្ចក្ខន្ធានំ បដិសន្ធីតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ, ន បន សកលាបិ បញ្ចវោការភវេ បដិសន្ធីតិ។ តេនេវាហ “**តស្មា តញ្ច បឋមំ ចិត្តំ…បេ…. កលលរូបន្តិ អយំ សព្ពបឋមោ មនុស្សវិគ្គហោ**”តិ។ “តទហុជាតស្ស ឯឡកស្ស លោមំ ជាតិឧណ្ណា”តិ កេចិ។ “ហិមវន្តប្បទេសេ ជាតិមន្តឯឡកលោមំ ជាតិឧណ្ណា”តិ អបរេ។ សុខុមជាតិលោមា ឯវ កិរ កេចិ ឯឡកា ហិមវន្តេ វិជ្ជន្តិ។ “គព្ភំ ផាលេត្វា គហិតឯឡកលោមំ ជាតិឧណ្ណា”តិ អញ្ញេ។

ឯកេន អំសុនាតិ ឧទ្ទកភាណកានំ មតេន វុត្តំ។ តថា ហិ “គព្ភសេយ្យកសត្តានំ បដិសន្ធិក្ខណេ បញ្ចក្ខន្ធា អបច្ឆា អបុរេ ឯកតោ បាតុភវន្តិ។ តស្មឹ ខណេ បាតុភូតា កលលសង្ខាតា រូបសន្តតិ បរិត្តា ហោតិ ខុទ្ទកមក្ខិកាយ ឯកវាយាមេន បាតព្ពមត្តា”តិ វត្វា បុន “អតិពហុំ ឯតំ, សណ្ហសូចិយា តេលេ បក្ខិបិត្វា ឧក្ខិត្តាយ បគ្ឃរិត្វា អគ្គេ ឋិតពិន្ទុមត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ តម្បិ បដិក្ខិបិត្វា “ឯកកេសេ តេលតោ ឧទ្ធរិត្វា គហិតេ តស្ស បគ្ឃរិត្វា អគ្គេ ឋិតពិន្ទុមត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ តម្បិ បដិក្ខិបិត្វា “ឥមស្មឹ ជនបទេ មនុស្សានំ កេសេ អដ្ឋធា ផាលិតេ តតោ ឯកកោដ្ឋាសប្បមាណោ ឧត្តរកុរុកានំ កេសោ, តស្ស បសន្នតិលតេលតោ ឧទ្ធដស្ស អគ្គេ ឋិតពិន្ទុមត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ តម្បិ បដិក្ខិបិត្វា “ជាតិឧណ្ណា នាម សុខុមា, តស្សា ឯកអំសុនោ បសន្នតិលតេលេ បក្ខិបិត្វា ឧទ្ធដស្ស បគ្ឃរិត្វា អគ្គេ ឋិតពិន្ទុមត្ត”ន្តិ (វិភ. អដ្ឋ. ២៦) **ឧទ្ទកភាណកេហិ** វុត្តំ។ **សំយុត្តភាណកា** បន “តីហិ ជាតិឧណ្ណំសូហិ កតសុត្តគ្គេ សណ្ឋិតតេលពិន្ទុប្បមាណំ កលលំ ហោតី”តិ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៣៥) វទន្តិ។ **“អច្ឆ”**ន្តិ វុត្តមត្ថំ បរិយាយន្តរេន វិភាវេតិ **“វិប្បសន្ន”**ន្តិ។

សប្បិមណ្ឌោតិ បសន្នសប្បិ។ **យថា**តិ ឥទំ អានេត្វា ឯត្ថាបិ សម្ពន្ធិតព្ពំ, សប្បិមណ្ឌោបិ វុត្តពិន្ទុប្បមាណោវ ឥធ អធិប្បេតោ។ **ឯវំវណ្ណប្បដិភាគ**ន្តិ វុត្តប្បមាណសណ្ឋានបរិច្ឆិន្នំ ។ អថ វា **ឯវំវណ្ណប្បដិភាគ**ន្តិ ឯវំវណ្ណំ ឯវំសណ្ឋានញ្ច។ បដិភជនំ វា **បដិភាគោ**, សទិសតាភជនំ សទិសតាបត្តីតិ អត្ថោ។ ឯវំវិធោ វណ្ណប្បដិភាគោ រូបតោ សណ្ឋានតោ ច សទិសតាបត្តិ ឯតស្សាតិ **ឯវំវណ្ណប្បដិភាគំ។ កលលន្តិ បវុច្ចតី**តិ ភូតុបាទារូបសង្ខាតោ សន្តានវសេន បវត្តមានោ អត្តភាវោ កលលំ នាមាតិ កថីយតិ។ **វីសវស្សសតាយុកស្សា**តិ និទស្សនមត្តំ តតោ ឩនាធិកាយុកមនុស្សានម្បិ សព្ភាវតោ។

កលលកាលេបីតិ បឋមសត្តាហព្ភន្តរេ យំ សន្តតិវសេន បវត្តមានំ កលលសង្ខាតំ អត្តភាវំ ជីវិតា វោរោបេតុំ សក្កា, តំ សន្ធាយ វទតិ។ **តតោ វា ឧទ្ធ**ន្តិ ទុតិយសត្តាហាទីសុ អព្ពុទាទិភាវប្បត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ននុ ច ឧប្បន្នានំ ធម្មានំ សរសនិរោធេនេវ និរុជ្ឈនតោ អន្តរា ឧបច្ឆេទោ ន សក្កា កាតុំ, “តស្មា…បេ…. ជីវិតិន្ទ្រិយំ ឧបច្ឆិន្ទតិ ឧបរោធេតី”តិ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ – **“ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស បវេណិឃដនំ…បេ…. ឧបរោធេតីតិ វុច្ចតី”**តិ។ កថញ្ចាយមត្ថោ វិញ្ញាយតីតិ អាហ **“ស្វាយមត្ថោ”**តិអាទិ។

ឯត្ថាហ (សារត្ថ. ដី. ១.៥; ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៧៤) – ខណេ ខណេ និរុជ្ឈនសភាវេសុ សង្ខារេសុ កោ ហន្តិ, កោ វា ហញ្ញតិ, យទិ ចិត្តចេតសិកសន្តានោ, សោ អរូបតាយ ន ឆេទនភេទនាទិវសេន វិកោបនសមត្ថោ, នបិ វិកោបនីយោ។ អថ រូបសន្តានោ, សោ អចេតនតាយ កដ្ឋកលិង្គរូបមោតិ ន តត្ថ ឆេទនាទិនា បាណាតិបាតោ លព្ភតិ យថា មតសរីរេ។ បយោគោបិ បាណាតិបាតស្ស យថាវុត្តោ បហរណប្បហារាទិកោ អតីតេសុ វា សង្ខារេសុ ភវេយ្យ អនាគតេសុ វា បច្ចុប្បន្នេសុ វា, តត្ថ ន តាវ អតីតានាគតេសុ សម្ភវតិ តេសំ អភាវតោ, បច្ចុប្បន្នេសុ ច សង្ខារានំ ខណិកត្តា សរសេនេវ និរុជ្ឈនសភាវតាយ វិនាសាភិមុខេសុ និប្បយោជនោ បយោគោ សិយា, វិនាសស្ស ច ការណរហិតត្តា ន បហរណប្បហារាទិប្បយោគហេតុកំ មរណំ, និរីហកតាយ ច សង្ខារានំ កស្ស សោ បយោគោ, ខណិកត្តា វធាធិប្បាយសមកាលភិជ្ជនកស្ស កិរិយា បរិយោសានកអាលានវដ្ឋានតោ កស្ស វា បាណាតិបាតកម្មពទ្ធោតិ?

វុច្ចតេ – វធកចេតនាសហិតោ សង្ខារានំ បុញ្ជោ សត្តសង្ខាតោ ហន្តិ។ តេន បវត្តិតវធប្បយោគនិមិត្តំ អបគតុស្មាវិញ្ញាណជីវិតិន្ទ្រិយោ មតវោហារប្បវត្តិនិពន្ធនោ យថាវុត្តវធប្បយោគាករណេ ឧប្បជ្ជនារហោ រូបារូបធម្មសមូហោ ហញ្ញតិ, កេវលោ វា ចិត្តចេតសិកសន្តានោ វធប្បយោគាវិសយភាវេបិ តស្ស បញ្ចវោការភវេ រូបសន្តានាធីនវុត្តិតាយ រូបសន្តានេ បរេន បយោជិតជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកបយោគវសេន តន្និព្ពត្តិវិនិពន្ធកវិសទិសរូបុប្បត្តិយា វិហតេ វិច្ឆេទោ ហោតីតិ ន បាណាតិបាតស្ស អសម្ភវោ, នបិ អហេតុកោ បាណាតិបាតោ, ន ច បយោគោ និប្បយោជនោ បច្ចុប្បន្នេសុ សង្ខារេសុ កតប្បយោគវសេន តទនន្តរំ ឧប្បជ្ជនារហស្ស សង្ខារកលាបស្ស តថា អនុប្បត្តិតោ។ ខណិកានំ សង្ខារានំ ខណិកមរណស្ស ឥធ មរណភាវេន អនធិប្បេតត្តា សន្តតិមរណស្ស ច យថាវុត្តនយេន សហេតុកភាវតោ ន អហេតុកំ មរណំ, ន ច កត្តុរហិតោ បាណាតិបាតប្បយោគោ និរីហកេសុបិ សង្ខារេសុ សន្និហិតតាមត្តេន ឧបការកេសុ អត្តនោ អត្តនោ អនុរូបផលុប្បាទនេ និយតេសុ ការណេសុ កត្តុវោហារសិទ្ធិតោ យថា “បទីបោ បកាសេតិ, និសាករោ ចន្ទិមា”តិ។ ន ច កេវលស្ស វធាធិប្បាយសហភុនោ ចិត្តចេតសិកកលាបស្ស បាណាតិបាតោ ឥច្ឆិតោ សន្តានវសេន អវដ្ឋិតស្សេវ បដិជាននតោ, សន្តានវសេន បវត្តមានានញ្ច បទីបាទីនំ អត្ថកិរិយាសិទ្ធិ ទិស្សតីតិ អត្ថេវ បាណាតិបាតេន កម្មុនា ពទ្ធោ។ អយញ្ច វិចារោ អទិន្នាទានាទីសុបិ យថាសម្ភវំ វិភាវេតព្ពោ។

វោរោបេតុំ ន សក្កាតិ ឧបក្កមេន វោរោបេតុំ ន សក្កា។ **សត្តដ្ឋជវនវារមត្ត**ន្តិ **ឧទ្ទកភាណកានំ** មតេន វុត្តំ។ **សំយុត្តភាណកា** បន “រូបសន្តតិ អរូបសន្តតី”តិ ទ្វេ សន្តតិយោ វត្វា “ឧទកំ អក្កមិត្វា គតស្ស យាវ តីរេ

អក្កន្តឧទកលេខា ន វិប្បសីទតិ, អទ្ធានតោ អាគតស្ស យាវ កាយេ ឧសុមភាវោ ន វូបសម្មតិ, អាតបា អាគន្ត្វា គព្ភំ បវិដ្ឋស្ស យាវ អន្ធការភាវោ ន វិគច្ឆតិ, អន្តោគព្ភេ កម្មដ្ឋានំ មនសិ ករិត្វា ទិវា វាតបានំ វិវរិត្វា ឱលោកេន្តស្ស យាវ អក្ខីនំ ផន្ទនភាវោ ន វូបសម្មតិ, អយំ រូបសន្តតិ នាម។ ទ្វេ តយោ ជវនវារា អរូបសន្តតិ នាមា”តិ វត្វា “តទុភយម្បិ សន្តតិបច្ចុប្បន្នំ នាមា”តិ វទន្តិ ។ **មជ្ឈិមភាណកា** បន វទន្តិ “ឯកទ្វេសន្តតិវារបរិយាបន្នំ សន្តតិបច្ចុប្បន្នំ។ តត្ថ អន្ធការេ និសីទិត្វា អាលោកដ្ឋានំ គតស្ស ន ច តាវ អារម្មណំ បាកដំ ហោតិ។ យាវ បន តំ បាកដំ ហោតិ, ឯត្ថន្តរេ បវត្តា រូបសន្តតិ អរូបសន្តតិ វា ឯកទ្វេសន្តតិវារា នាមាតិ វេទិតព្ពា។ អាលោកដ្ឋានេ ចរិត្វា ឱវរកំ បវិដ្ឋស្សាបិ ន តាវ សហសា រូបំ បាកដំ ហោតិ។ យាវ បន តំ បាកដំ ហោតិ, ឯត្ថន្តរេ បវត្តា រូបសន្តតិ អរូបសន្តតិ វា ឯកទ្វេសន្តតិវារា វេទិតព្ពា។ ទូរេ ឋត្វា បន រជកានំ ហត្ថវិការំ ឃណ្ដិភេរិអាកោដនវិការញ្ច ទិស្វាបិ ន តាវ សទ្ទំ សុណាតិ។ យាវ បន តំ សុណាតិ, ឯតស្មិម្បិ អន្តរេ ឯកទ្វេសន្តតិវារា វេទិតព្ពា”តិ។ ឯត្ថ ច អាលោកដ្ឋានតោ ឱវរកំ បវិដ្ឋស្ស បគេវ តត្ថ និសិន្នស្ស យាវ រូបគតំ បាកដំ ហោតិ, តត្ថ ឧបឌ្ឍវេលា អវិភូតប្បាយា, ឧបឌ្ឍវេលា វិភូតប្បាយា តទុភយំ គហេត្វា “ទ្វេសន្តតិវារា”តិ វុត្តំ, តយិទំ ន សព្ពសាធារណំ, ឯកច្ចស្ស សីឃម្បិ បាកដំ ហោតីតិ “ឯកទ្វេសន្តតិវារា”តិ ឯកគ្គហណម្បិ កតំ។

សភាគសន្តតិវសេនាតិ កុសលាកុសលសោមនស្សុបេក្ខាទិនា សភាគសន្តតិវសេន។ ឥមិនា អរូបសន្តតិ ទស្សិតា។ **សត្តដ្ឋជវនវារមត្ត**ន្តិ ច កាមាវចរជវនវសេនេវ វេទិតព្ពំ, ន ឥតរជវនវសេន។ ន ហិ តេ បរិមិតកាលា, អន្តរា បវត្តភវង្គាទយោបិ តទន្តោគធាតិ ទដ្ឋព្ពា។ **យាវ វា ឧណ្ហតោ អាគន្ត្វា**តិអាទិនា បន រូបសន្តតី ទស្សេតិ។ **អន្ធការំ ហោតី**តិ អន្ធការំ ន វិគច្ឆតិ។ សន្តតិបច្ចុប្បន្នញ្ចេត្ថ អដ្ឋកថាសុ អាគតំ, អទ្ធាបច្ចុប្បន្នំ សុត្តេ។ តថា ហិ **ភទ្ទេករត្តសុត្តេ** អទ្ធាបច្ចុប្បន្នំ សន្ធាយ “យោ ចាវុសោ មនោ, យេ ច ធម្មា, ឧភយមេតំ បច្ចុប្បន្នំ, តស្មឹ ចេ បច្ចុប្បន្នេ ឆន្ទរាគបដិពទ្ធំ ហោតិ វិញ្ញាណំ, ឆន្ទរាគបដិពទ្ធត្តា វិញ្ញាណស្ស តទភិនន្ទតិ, តទភិនន្ទន្តោ បច្ចុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ សំហីរតី”តិ (ម. និ. ៣.២៨៤) វុត្តំ។ ឯត្ថ ហិ **មនោ**តិ សសម្បយុត្តំ វិញ្ញាណមាហ។ **ធម្មា**តិ អារម្មណធម្មា។ **មនោ**តិ វា មនាយតនំ។ **ធម្មា**តិ វេទនាទយោ អរូបក្ខន្ធា។ **ឧភយមេតំ បច្ចុប្បន្ន**ន្តិ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នំ ឯតំ ឧភយំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **វិញ្ញាណ**ន្តិ និកន្តិវិញ្ញាណំ។ តញ្ហិ តស្មឹ បច្ចុប្បន្នេ ឆន្ទរាគវសេន បដិពទ្ធំ ហោតិ។ **អភិនន្ទតី**តិ តណ្ហាទិដ្ឋាភិនន្ទនាហិ អភិនន្ទតិ ។ តថាភូតោ ច វត្ថុបរិញ្ញាយ អភាវតោ តេសុ បច្ចុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ **សំហីរតិ**, តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អាកឌ្ឍីយតីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច “ទ្វាទសាយតនានិ ឯកំ បច្ចុប្បន្ន”ន្តិ អាគតត្តា តត្ថ បវត្តោ ឆន្ទរាគោ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នារម្មណោ, ន ខណបច្ចុប្បន្នារម្មណោតិ វិញ្ញាយតិ។

សត្តោតិ ខន្ធសន្តានោ។ តត្ថ ហិ សត្តបញ្ញត្តិ។ **ជីវិតិន្ទ្រិយ**ន្តិ រូបារូបជីវិតិន្ទ្រិយំ។ រូបជីវិតិន្ទ្រិយេ ហិ វិកោបិតេ ឥតរម្បិ តំសម្ពន្ធតាយ វិនស្សតីតិ។ **តំ វុត្តប្បការមេវា**តិ តំ ជីវិតិន្ទ្រិយាតិបាតនវិធានំ ហេដ្ឋា វុត្តប្បការមេវ។ សរសេនេវ បតនសភាវស្ស អន្តរា ឯវ អតីវ បាតនំ អតិបាតោ, សណិកំ បតិតុំ អទត្វា សីឃបាតនន្តិ អត្ថោ។ អតិក្កម្ម វា សត្ថាទីហិ អភិភវិត្វា បាតនំ អតិបាតោ, បាណស្ស អតិបាតោ **បាណាតិបាតោ**។ យាយ ចេតនាយ បវត្តមានស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស និស្សយភូតេសុ មហាភូតេសុ ឧបក្កមករណហេតុ តំមហាភូតបច្ចយា ឧប្បជ្ជនមហាភូតា នុប្បជ្ជិស្សន្តិ, សា តាទិសប្បយោគសមុដ្ឋាបិកា វធកចេតនា បាណាតិបាតោ។ តេនាហ “**យាយ ចេតនាយា**”តិអាទិ។

បហរណន្តិ កាយវិញ្ញត្តិសហិតាយ វធកចេតនាយ អធិប្បេតត្ថសាធនំ។ **អាណាបន**ន្តិ វចីវិញ្ញត្តិសហិតាយ វធកចេតនាយ អធិប្បេតត្ថសាធនំ។ តេនេវ “សាវេតុកាមោ ន សាវេតី”តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧបនិក្ខិបន**ន្តិ អសិអាទីនំ តស្ស ឧបនិក្ខិបនំ។

អដ្ឋកថាសុ វុត្តមត្ថំ សង្ខិបិត្វា ទស្សេន្តោ “**សង្ខេបតោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វិជ្ជាបរិជប្បន**ន្តិ មន្តបរិជប្បនំ។ ឥទានិ អដ្ឋកថាសុ វិត្ថារិតមត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ “**អដ្ឋកថាសុ បនា**”តិអាទិ។ តត្ថ **អាថព្ពណិកា**តិ អាថព្ពណវេទវេទិនោ។ **អាថព្ពណំ បយោជេន្តី**តិ អាថព្ពណវេទវិហិតំ មន្តំ តត្ថ វុត្តវិធិនា បយោជេន្តិ។ អាថព្ពណិកា ហិ សត្តាហំ អលោណកំ ភុញ្ជិត្វា ទព្ពេ អត្ថរិត្វា បថវិយំ សយមានា តបំ ចរិត្វា សត្តមេ ទិវសេ សុសានភូមឹ សជ្ជេត្វា សត្តមេ បទេ ឋត្វា ហត្ថំ វដ្ដេត្វា វដ្ដេត្វា មុខេន វិជ្ជំ បរិជប្បន្តិ, អថ នេសំ កម្មំ សមិជ្ឈតិ។ **បដិសេនាយា**តិ ឥទំ ហេដ្ឋា ឧបរិ វា បទទ្វយេន សម្ពន្ធមុបគច្ឆតិ។ **ឦតឹ ឧប្បាទេន្តី**តិ ឌំសិត្វា មារណត្ថាយ វិច្ឆិកាទីនំ វិស្សជ្ជនវសេន បីឡំ ឧប្បាទេន្តិ ។ ឯតីតិ **ឦតិ**។ **ឧបទ្ទវ**ន្តិ តតោ អធិកតរបីឡំ។ **បជ្ជរក**ន្តិ វិសមជ្ជរំ។ **សូចិក**ន្តិ អង្គបច្ចង្គានិ សូចីហិ វិយ វិជ្ឈិត្វា បវត្តមានំ សូលំ។ **វិសូចិក**ន្តិ សសូលំ អាមាតិសារំ។ **បក្ខន្ទិយ**ន្តិ រត្តាតិសារំ។ **វិជ្ជំ បរិវត្តេត្វា**តិ គន្ធារវិជ្ជាទិកំ អត្តនោ វិជ្ជំ កតុបចារំ បរិជប្បិត្វា មន្តបឋនក្កមេន បឋិត្វា។ **តេហី**តិ តេហិ វត្ថូហិ។

បយោជនន្តិ បវត្តមានំ។ **ទិស្វា**តិអាទិ ទិដ្ឋវិសាទីនំ យថាក្កមេន វុត្តំ។ **ទ្វត្តិព្យាមសតប្បមាណនាគុទ្ធរណេ**តិ ទ្វត្តិព្យាមសតប្បមាណេ មហាកាយេ និម្មិនិត្វា ឋិតានំ នាគានំ ឧទ្ធរណេ។ **កុម្ភណ្ឌាន**ន្តិ កុម្ភណ្ឌទេវានំ។ តេ កិរ ទេវា មហោទរា ហោន្តិ, រហស្សង្គម្បិ ច នេសំ កុម្ភោ វិយ មហន្តំ ហោតិ, តស្មា "កុម្ភណ្ឌា"តិ វុច្ចន្តិ។ វេស្សវណស្ស យក្ខាធិបតិភាវេបិ នយនាវុធេន កុម្ភណ្ឌានំ មរណស្ស ឥធ វុត្តត្តា តេសុបិ តស្ស អាណាបវត្តិ វេទិតព្ពា។

កេចីតិ មហាសង្ឃិកា។ "អហោ វត យំ តំ កុច្ឆិគតំ គព្ភំ ន សោត្ថិនា អភិនិក្ខមេយ្យា"តិ បាហោ សុន្ទរតរោ។ "អហោ វតាយំ ត"ន្តិបិ បាហោ។ "អយំ ឥត្ថី តំ កុច្ឆិគតំ គព្ភំ ន សោត្ថិនា អភិនិក្ខាមេយ្យា"តិ វត្តព្ពំ។ **កុលុម្ពស្សា**តិ គព្ភស្ស កុលស្សេវ វា, កុដុម្ពស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភាវនាមយិទ្ធិយា**តិ អធិដ្ឋានិទ្ធី សន្ធាយ វទន្តិ។ ឃដភេទនំ វិយ ឥទ្ធិវិនាសោ, អគ្គិនិព្ពាបនំ វិយ បរូបឃាតោតិ ឧបមាសំសន្ទនំ។ **តំ តេសំ ឥច្ឆាមត្តមេវា**តិ ឯត្ថាយំ វិចារណា – តុម្ហេ ឥទ្ធិយា បរូបឃាតំ វទេថ, ឥទ្ធិ នាម ចេសា អធិដ្ឋានិទ្ធិ វិកុព្ពនិទ្ធិ មនោមយិទ្ធិ ញាណវិប្ផារិទ្ធិ សមាធិវិប្ផារិទ្ធិ អរិយិទ្ធិ កម្មវិបាកជិទ្ធិ បុញ្ញវតោឥទ្ធិ វិជ្ជាមយិទ្ធិ តត្ថ តត្ថ សម្មាបយោគបច្ចយា ឥជ្ឈនដ្ឋេន ឥទ្ធីតិ ទសវិធា។ តត្ថ កតរំ ឥទ្ធឹ វទេថាតិ? ភាវនាមយន្តិ។ កឹ បន ភាវនាមយិទ្ធិយា បរូបឃាតកម្មំ ហោតីតិ? អាម ឯកវារំ ហោតិ។ យថា ហិ អាទិត្តឃរស្ស ឧបរិ ឧទកភរិតេ ឃដេ ខិត្តេ ឃដោបិ ភិជ្ជតិ, អគ្គិបិ និព្ពាយតិ, ឯវមេវ ភាវនាមយិទ្ធិយា ឯកវារំ បរូបឃាតកម្មំ ហោតិ, តតោ បដ្ឋាយ បន សា នស្សតីតិ។ អថ នេ "ភាវនាមយិទ្ធិយា នេវ ឯកវារំ, ន ទ្វេ វារេ បរូបឃាតកម្មំ ហោតី"តិ វត្វា សញ្ញត្តឹ អាគច្ឆន្តា បុច្ឆិតព្ពា "ភាវនាមយិទ្ធិ កឹ កុសលា, អកុសលា, អព្យាកតា, សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា, ទុក្ខាយ , អទុក្ខមសុខាយ, សវិតក្កសវិចារា, អវិតក្កវិចារមត្តា, អវិតក្កអវិចារា, កាមាវចរា, រូបាវចរា, អរូបាវចរា"តិ។

ឥមំ បន បញ្ហំ យេ ជានន្តិ, តេ ឯវំ វក្ខន្តិ "ភាវនាមយិទ្ធិ កុសលា វា ហោតិ អព្យាកតា វា, អទុក្ខមសុខវេទនីយា ឯវ, អវិតក្កអវិចារា ឯវ, រូបាវចរា ឯវា"តិ។ តេ វត្តព្ពា "បាណាតិបាតចេតនា កុសលាកុសលាទីសុ កតរំ កោដ្ឋាសំ ភជតី"តិ។ ជានន្តា វក្ខន្តិ "បាណាតិបាតចេតនា អកុសលាវ, ទុក្ខវេទនីយាវ, សវិតក្កសវិចារាវ, កាមាវចរា ឯវា"តិ។ ឯវំ សន្តេ "តុម្ហាកំ កថា នេវ កុសលត្តិកេន សមេតិ, ន វេទនាត្តិកេន, ន វិតក្កត្តិកេន, ន បរិត្តត្តិកេនា"តិ។ កឹ បន ឯវំ មហន្តំ សុត្តំ និរត្ថកន្តិ? នោ និរត្ថកំ, តុម្ហេ បនស្ស អត្ថំ ន ជានាថ។ **ឥទ្ធិមា ចេតោវសិប្បត្តោ**តិ ឯត្ថ ហិ ន ភាវនាមយិទ្ធិ អធិប្បេតា, អាថព្ពណិទ្ធិ បន អធិប្បេតា។ សា ហិ ឯត្ថ លព្ភមានា លព្ភតីតិ។

ហរិតព្ពំ ឧបនិក្ខិបិតព្ពន្តិ ហារំ, ហារមេវ **ហារក**ន្តិ អាហ **"អថ វា"**តិអាទិ។ ជីវិតហរណកំ ឧបនិក្ខិបិតព្ពំ វា សត្ថំ **សត្ថហារក**ន្តិ វិកប្បទ្វយេនាហ។ "ហារកសត្ថ"ន្តិ ច វត្តព្ពេ **សត្ថហារក**ន្តិ វិសេសនស្ស បរនិបាតំ កត្វា វុត្តំ។ **យថា លភតិ, តថា ករេយ្យា**តិ អធិប្បាយត្ថមាហ។ **ឧបនិក្ខិបេយ្យា**តិ "បរិយេសេយ្យា"តិ ឥមស្ស សិខាប្បត្តមត្ថំ ទស្សេតិ។ **ឥតរថា**តិ "បរិយេសេយ្យា"តិ ឥមស្ស ឧបនិក្ខិបេយ្យាតិ ឯវមត្ថំ អគ្គហេត្វា យទិ បរិយេសនមត្តមេវ អធិប្បេតំ សិយាតិ អត្ថោ។ **បរិយិដ្ឋមត្តេនា**តិ បរិយេសិតមត្តេន។ "សត្ថហារកំ វាស្ស បរិយេសេយ្យា"តិ ឥមិនា វុច្ចមានស្ស អត្ថស្ស ព្យញ្ជនានុរូបតោ បរិបុណ្ណំ កត្វា អវុត្តត្តា អាហ **"ព្យញ្ជនំ អនាទិយិត្វា"**តិ។ សសតិ ហឹសតីតិ **សត្ថំ**, សសន្តិ ហឹសន្តិ តេនាតិ វា **សត្ថ**ន្តិ លគុឡបាសាណាទីនម្បិ សត្ថសង្គហិតត្តា អាហ – **"យំ ឯត្ថ ថាវរប្បយោគសង្គហិតំ សត្ថំ, តទេវ ទស្សេតុ"**ន្តិ។

វុត្តាវសេសន្តិ វុត្តអសិអាទីហិ អវសិដ្ឋំ។ **លគុឡ**ន្តិ មុគ្គរស្សេតំ អធិវចនំ។ **សត្ថសង្គហោ**តិ មាតិកាយំ "សត្ថហារក"ន្តិ ឯត្ថ វុត្តសត្ថសង្គហោ។ **យស្មា...បេ.... តស្មា ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា បទភាជនំ វុត្ត**ន្តិ ឦទិសំ ហេដ្ឋា វុត្តវិភង្គនយភេទទស្សនន្តិ វេទិតព្ពំ។ **នរកេ វា បបតាតិអាទី**តិ ឯត្ថ អាទិ-សទ្ទេន "បបាតេ វា បបតា"តិ បរតោ វុត្តំ អវុត្តញ្ច "រុក្ខតោ វា បបតា"តិអាទិ សព្ពំ មរណូបាយំ សង្គណ្ហាតិ។ តេនេវាហ **"ន ហិ សក្កា សព្ពំ សរូបេនេវ វត្តុ"**ន្តិ។ **បរតោ វុត្តនយត្តា**តិ បរតោ និគមនវសេន វុត្តស្ស ទុតិយបទស្ស បទភាជនេ វុត្តនយត្តា។ **អត្ថតោ វុត្តមេវា**តិ មរណូបាយស្ស ពហុវិធតានិទស្សនត្ថំ, តតោ ឯកទេសេ ទស្សិតេ សព្ពំ វុត្តមេវ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **ន ហិ សក្កា...បេ.... វត្តុ**ន្តិ "រុក្ខតោ វា បបតា"តិអាទិនា សរូបតោ សព្ពំ មរណូបាយំ បរិយោសានំ បាបេត្វា ន សក្កា វត្តុន្តិ អត្ថោ។

មតំ តេ ជីវិតា សេយ្យោតិ ឯត្ថ វុត្តមរណំ យស្មា ឥតិ-សទ្ទោ និទស្សេតិ, តស្មា តត្ថ វុត្តមរណំ ឥតិ-សទ្ទស្ស អត្ថោតិ តម្បិ គហេត្វា អត្ថំ ទស្សេន្តោ អាហ – **"មរណចិត្តោ មរណមនោតិ អត្ថោ"**តិ។ **ចិត្តស្ស អត្ថទីបនត្ថំ វុត្តោ**តិ ចិត្ត-សទ្ទស្ស វិចិត្តាទិអនេកត្ថវិសយត្តា នាយំ ចិត្ត-សទ្ទោ ឥធ អញ្ញស្មឹ អត្ថេ វត្តមានោ ទដ្ឋព្ពោ, អបិ តុ វិញ្ញាណស្មឹយេវ វត្តមានោ វេទិតព្ពោតិ តស្ស អត្ថស្ស និយមនត្ថំ វុត្តោ។ ឥមិនា បុនរុត្តិទោសស្សាបិ ឥធ អនវកាសោតិ ទស្សេតិ។ **ន តាវ អត្ថោ វុត្តោ**តិ "ឥតិ ចិត្តមនោ"តិ ឧទ្ធរិត្វាបិ ឥតិ-សទ្ទនិទស្សិតស្ស មរណស្ស

អបរាមដ្ឋភាវតោ វុត្តំ។ តាវ-សទ្ទេន បន បរតោ “ចិត្តសង្កប្បោ”តិ ឥមស្ស បទភាជនេ “មរណសញ្ញី”តិអាទិនា ឥតិសទ្ទត្ថស្ស វក្ខមានតំ វិភាវេតិ។ តត្ថ ហិ ឥតិ-សទ្ទនិទស្សិតំ មរណសង្ខាតមត្ថំ គហេត្វា “មរណសញ្ញី មរណចេតនោ មរណាធិប្បាយោ”តិ វុត្តំ។ តេនេវាហ – “**ចិត្តសង្កប្បោតិ ឥមស្មិំ បទេ អធិការវសេន ឥតិសទ្ទោ អាហរិតព្ពោ**”តិ។ កស្មា អាហរិតព្ពោតិ អាហ “**ឥទញ្ហិ**”តិអាទិ។ កថំ បនេតំ វិញ្ញាយតីតិ អាហ “**តថា ហិស្សា**”តិអាទិ។ **អស្សា**តិ ឥតិ-សទ្ទស្ស។ **តមេវ អត្ថ**ន្តិ មរណសង្ខាតមត្ថំ។ “មរណសញ្ញី”តិអាទីសុ ហិ មរណំ ឥតិ-សទ្ទស្ស អត្ថោ, “សញ្ញី”តិអាទិ សង្កប្បសទ្ទស្ស។ ចិត្តសទ្ទស្ស បនេត្ថ វិចិត្តវចនតា សង្កប្បសទ្ទស្ស សញ្ញាចេតនាធិប្បាយវសេន តិធា អត្ថំ ទស្សេន្តេន វិភាវិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវាហ – “**ចិត្តោ នានប្បការកោ សង្កប្បោ**”តិអាទិ។ អធិប្បាយសទ្ទេន កិមេត្ថ វុត្តន្តិ អាហ – “**អធិប្បាយោតិ វិតក្កោ វេទិតព្ពោ**”តិ។ **ន ឥទំ វិតក្កស្ស នាម**ន្តិ ឥទំ បន ន កេវលំ វិតក្កស្សេវ នាមន្តិ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ បាកដត្តា ឱឡារិកត្តា ច ឧច្ចាការតា វេទិតព្ពា, អបាកដត្តា អនោឡារិកត្តា ច អវចាការតា។

១៧៤. កាយេកទេសេបិ កាយ-សទ្ទោ វត្តតីតិ អាហ “**ហត្ថេន វា**”តិអាទិ។ **បហរណេនា**តិ សត្ថេន។ សត្ថញ្ហិ បហរន្តិ ឯតេនាតិ បហរណន្តិ វុច្ចតិ។ **កម្មុនា ពជ្ឈតី**តិ បាណាតិបាតកម្មុនា ពជ្ឈតិ, បាណាតិបាតកម្មស្ស សិទ្ធត្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **យោ កោចិ មរតូ**តិ ឯត្ថ យស្ស កស្សចិ ឯកស្សេវ ជីវិតិន្ទ្រិយវិសយា វធកចេតនា បវត្តតិ, ន បហារបច្ចយា មរន្តស្សេវ ជីវិតិន្ទ្រិយវិសយា, នាបិ សម្មូហស្សាតិ វេទិតព្ពា។ **ឧភយថាបី**តិ ឧទ្ទេសានុទ្ទេសានំ វសេន។ វធកចិត្តំ បច្ចុប្បន្នារម្មណម្បិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ បពន្ធវិច្ឆេទនវសេន អារម្មណំ កត្វា បវត្តតីតិ អាហ “**បច្ឆា វា តេនេវ រោគេនា**”តិអាទិ។ យេន ហិ បពន្ធោ វិច្ឆិជ្ជតិ, តាទិសំ បយោគំ និព្ពត្តេន្តំ តទា វធកចិត្តំ បវត្តន្តំ បហរិតមត្តេយេវ កម្មុនា ពជ្ឈតិ។ មនុស្សអរហន្តស្ស ច បុថុជ្ជនកាលេយេវ សត្ថប្បហារេ វា វិសេ វា ទិន្នេបិ យទិ សោ អរហត្តំ បត្វា តេនេវ មរតិ, អរហន្តឃាតកោ ហោតិយេវ។ យំ បន បុថុជ្ជនកាលេ ទិន្នំ ទានំ អរហត្តំ បត្វា បរិភុញ្ជតិ, បុថុជ្ជនស្សេវ តំ ទិន្នំ ហោតិ។

ននុ ច យថា អរហត្តំ បត្វា បរិភុត្តម្បិ បុថុជ្ជនកាលេ ទិន្នំ បុថុជ្ជនទានមេវ ហោតិ, ឯវំ មរណាធិប្បាយេន បុថុជ្ជនកាលេ បហារេ ទិន្នេ អរហត្តំ បត្វា តេនេវ បហារេន មតេ កស្មា អរហន្តឃាតកោយេវ ហោតិ, ន បុថុជ្ជនឃាតកោតិ? វិសេសសព្ភាវតោ។ ទានញ្ហិ ទេយ្យធម្មស្ស បរិច្ចាគមត្តេន ហោតិ។ តថា ហិ ទានចេតនា ច ជិតព្ពំ វត្ថុំ អារម្មណំ កត្វា ចជនមត្តមេវ ហោតិ, អញ្ញសន្តកករណំវ តស្ស ចជនំ, តស្មា យស្ស តំ សន្តកំ កតំ, តស្សេវ តំ ទិន្នំ ហោតិ, ន ឯវំ វធោ។ សោ ហិ បាណោ បាណសញ្ញិតា វធកចេតនា ឧបក្កមោ តេន មរណន្តិ ឥមេសំ បញ្ចន្នំ អង្គានំ បារិបូរិយាវ ហោតិ, ន អបារិបូរិយា។ តស្មា អរហត្តំ បត្តស្សេវ មរណន្តិ អរហន្តឃាតកោយេវ ហោតិ, ន បុថុជ្ជនឃាតកោ។ យស្មា បន “ឥមំ មារេមី”តិ យំ សន្តានំ អារព្ភ មារណិច្ឆា, តស្ស បុថុជ្ជនខីណាសវភាវេន បយោគមរណក្ខណានំ វសេន សតិបិ សន្តានភេទេ អភេទោយេវ, យទា ច អត្ថសិទ្ធិ, តទា ខីណាសវភាវោ, តស្មា អរហន្តឃាតកោយេវ ហោតីតិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។

អញ្ញចិត្តេនាតិ អវធាធិប្បាយេន អមារេតុកាមតាចិត្តេន។ **នត្ថិ បាណាតិបាតោ**តិ អមារេតុកាមតាចិត្តេន បហដត្តា។ កិញ្ចាបិ បឋមប្បហារោ ន សយមេវ សក្កោតិ មារេតុំ, ទុតិយំ បន លភិត្វា សក្កោន្តោ ជីវិតវិនាសនហេតុ ហោតិ, តស្មា “បយោគោ តេន ច មរណ”ន្តិ ឥមិនា សំសន្ទនតោ បឋមប្បហារេនេវ កម្មពទ្ធោ យុត្តោ, ន ទុតិយេន តស្ស អញ្ញចិត្តេន ទិន្នត្តា។ តេន វុត្តំ “**ឧភយេហិ មតេបិ បឋមប្បហារេនេវ កម្មុនា ពទ្ធោ**”តិ។

កម្មាបត្តិព្យត្តិភាវត្ថន្តិ អានន្តរិយាទិកម្មវិភាគស្ស បារាជិកាទិអាបត្តិវិភាគស្ស ច វិភាវនត្ថំ។ “ឯឡកំ មារេមី”តិ បវត្តចេតនាយ បុព្ពភាគត្តា “ឥមំ មារេមី”តិ សន្និដ្ឋាបកចេតនាយ តទា សន្និហិតត្តា យថាវត្ថុកំ កម្មពទ្ធោ ហោតិយេវាតិ អាហ “**ឥមំ វត្ថុំ មារេមីតិ ចេតនាយ អត្ថិភាវតោ**”តិអាទិ។ សព្ពត្ថ ហិ បុរិមំ អភិសន្ធិចិត្តំ អប្បមាណំ តេន អត្ថសិទ្ធិយា អភាវតោ, វធកចិត្តំ បន តទារម្មណញ្ច ជីវិតិន្ទ្រិយំ អនន្តរិយាទិភាវេ បមាណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឃាតកោ ច ហោតី**តិ បាណឃាតកោ ហោតិ, បាណាតិបាតកម្មុនាវ ពទ្ធោ ហោតីតិ អត្ថោ។ **បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ព**ន្តិ យថាក្កមំ បារាជិកថុល្លច្ចយបាចិត្តិយានិ វេទិតព្ពានិ។ “មាតាបិតុអរហន្តានំ អញ្ញតរំ មារេមី”តិ គុណមហន្តេសុ បវត្តបុព្ពភាគចេតនាយ ទារុណភាវតោ តថាវិធបុព្ពភាគចេតនាបរិវារា សន្និដ្ឋាបកចេតនា ទារុណាវ ហោតីតិ អាហ – “**ឥធ បន ចេតនា ទារុណា ហោតី**”តិ។ ឥមិនា ច “ឯឡកំ មារេស្សាមី”តិ មាតាបិតុអាទីនំ មារណេបិ បុព្ពភាគចេតនាយ អទារុណត្តា អញ្ញថា បវត្តអានន្តរិយកម្មតោ ឯវំ បវត្តានន្តរិយស្ស នាតិទារុណតា វុត្តាវ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពា។

លោហិតកន្តិ លោហិតមក្ខិតំ។ **កម្មំ ករោន្តេ**តិ យុទ្ធកម្មំ ករោន្តេ។ **យថាធិប្បាយំ គតេ**តិ យោធំ វិជ្ឈិត្វា បិតរិ វិទ្ធេ។ ឥទញ្ច យថាធិប្បាយំ តេន តថាវិទ្ធភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អយថាធិប្បាយំ បន ឧជុកមេវ គន្ត្វា បិតរិ

វិទ្ធបិ មរណាធិប្បាយេន អត្តនាវ កតប្បយោគត្តា នេវត្ថិ វិសង្កេតោតិ វទន្តិ។ **អានន្តរិយំ បន នត្ថី**តិ បិតរំ ឧទ្ទិស្ស កតប្បយោគាភាវតោ។

អធិដ្ឋាយាតិ មាតិកាវសេន អាណត្តិកបយោគកថាវណ្ណនា

ឯវំ វិជ្ឈាតិ ឯវំ ធនុំ កឌ្ឍិត្វា វិជ្ឈ។ **ឯវំ បហរា**តិ ឯវំ ទឡ្ហំ អសឹ គហេត្វា បហរ។ **ឯវំ ឃាតេហី**តិ ឯវំ កម្មការណំ កត្វា មារេហិ។ **មជ្ឈេ**តិ ហត្ថិនោ បិដ្ឋិមជ្ឈេ។ **ឯតេនា**តិ “អធិដ្ឋហិត្វា អាណាបេតី”តិអាទិនា។ **តត្ថា**តិ អាណត្តិកប្បយោគេ។

កិញ្ចាបិ កិរិយវិសេសោ អដ្ឋកថាសុ អនាគតោ, បាឡិយំ បន “ឯវំ វិជ្ឈ, ឯវំ បហរ, ឯវំ ឃាតេហី”តិ កិរិយាវិសេសស្ស បរាមដ្ឋត្តា អាចរិយបរម្បរាយ អាភតំ កិរិយាវិសេសំ បាឡិយា សំសន្ទនតោ គហេត្វា ទស្សេន្តោ “**អបរោ នយោ**”តិអាទិមាហ។ **ឆេទន**ន្តិ ហត្ថាទិឆេទនំ។ **ភេទន**ន្តិ កុច្ឆិអាទិផាលនំ។ អថ វា ឧសុនា **វិជ្ឈនំ**, អសិនា **ឆេទនំ**, មុគ្គរាទីហិ សីសាទិ**ភេទន**ន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សង្ខមុណ្ឌក**ន្តិ សង្ខមុណ្ឌកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា ឧត្តរោដ្ឋឧភតោកណ្ណចូឡិកគលវាដកបរិច្ឆេទេន ចម្មំ ឆិន្ទិត្វា សព្ពកេសេ ឯកតោ គណ្ឋឹ កត្វា ទណ្ឌកេន បលិវេឋេត្វា ឧប្បាដេន្តិ, សហ កេសេហិ ចម្មំ ឧដ្ឋហតិ, តតោ សីសកដាហំ ថូលសក្ខរាហិ ឃំសិត្វា ធោវន្តា សង្ខវណ្ណំ ករោន្តិ។ **ឯវមាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ពិលង្គថាលិកំ រាហុមុខំ ជោតិមាលិកំ ហត្ថបជ្ជោតិកំ ឯរកវត្តិកំ ចីរកវាសិកំ ឯណេយ្យកំ ពឡិសមំសិកំ កហាបណិកំ ខារាបតច្ឆិកំ បលិឃបរិវត្តិកំ បលាលបីឋកន្តិ ឯវមាទី សព្ពំ កម្មការណំ សង្គណ្ហាតិ។

តត្ថ (អ. និ. អដ្ឋ. ២.២.១) **ពិលង្គថាលិក**ន្តិ កញ្ជិយឧក្ខលិកកម្មការណំ។ តំ កម្មំ ករោន្តា សីសកបាលំ ឧប្បាដេត្វា តត្តំ អយោគុឡំ សណ្ឌាសេន គហេត្វា តត្ថ បក្ខិបន្តិ, តេន មត្ថលុង្គំ បក្កុថិត្វា ឧបរិ ឧត្តរតិ។ **រាហុមុខ**ន្តិ រាហុមុខកម្មការណំ។ តំ ករោន្តោ សង្កុនា មុខំ វិវរិត្វា អន្តោមុខេ ទីបំ ជាលេន្តិ, កណ្ណចូឡិកាហិ វា បដ្ឋាយ មុខំ និខាទនេន ខណន្តិ, លោហិតំ បគ្ឃរិត្វា មុខំ បូរេតិ។ **ជោតិមាលិក**ន្តិ សកលសរីរំ តេលបិលោតិកាយ វេឋេត្វា អាលិម្បេន្តិ។ **ហត្ថបជ្ជោតិក**ន្តិ ហត្ថេ តេលបិលោតិកាយ វេឋេត្វា ទីបំ វិយ បជ្ជាលេន្តិ។ **ឯរកវត្តិក**ន្តិ ឯរកវត្តកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា ហេដ្ឋាគីវតោ បដ្ឋាយ ចម្មវដ្ដេ កន្តិត្វា គោប្ផកេ ឋាតេន្តិ, អថ នំ យោត្តេហិ ពន្ធិត្វា កឌ្ឍន្តិ, សោ អត្តនោវ ចម្មវដ្ដេ អក្កមិត្វា បតតិ។ **ចីរកវាសិក**ន្តិ ចីរកវាសិកកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា តថេវ ចម្មវដ្ដេ កន្តិត្វា កដិយំ ឋបេន្តិ, កដិតោ បដ្ឋាយ កន្តិត្វា គោប្ផកេសុ ឋបេន្តិ, ឧបរិមេហិ ហេដ្ឋិមសរីរំ ចីរកនិវាសននិវត្ថំ វិយ ហោតិ។ **ឯណេយ្យក**ន្តិ ឯណេយ្យកម្មការណំ។ តំ ករោន្តា ឧភោសុ កប្បរេសុ ច ជណ្ណុកេសុ ច អយវលយានិ ទត្វា អយសូលានិ កោដ្ដេន្តិ, សោ ចតូហិ អយសូលេហិ ភូមិយំ បតិដ្ឋហតិ, អថ នំ បរិវារេត្វា អគ្គឹ ករោន្តិ, តំ កាលេន កាលំ សន្ធិតោ សូលានិ អបនេត្វា ចតូហិ អដ្ឋិកោដីហិយេវ ឋបេន្តិ។

ពឡិសមំសិកន្តិ ឧភតោមុខេហិ ពឡិសេហិ បហរិត្វា ចម្មមំសនហារូនិ ឧប្បាដេន្តិ។ **កហាបណិក**ន្តិ សកលសរីរំ តិខិណាហិ វាសីហិ កោដិតោ បដ្ឋាយ កហាបណមត្តំ កហាបណមត្តំ បាតេន្តា កោដ្ដេន្តិ។ **ខារាបតច្ឆិក**ន្តិ សរីរំ តត្ថ តត្ថ អាវុធេហិ បហរិត្វា កោច្ឆេហិ ខារំ ឃំសន្តិ, ចម្មមំសនហារូនិ បគ្ឃរិត្វា អដ្ឋិកសង្ខលិកាវ តិដ្ឋតិ។ **បលិឃបរិវត្តិក**ន្តិ ឯកេន បស្សេន និបជ្ជាបេត្វា កណ្ណឆិទ្ទេ អយសូលំ កោដ្ដេត្វា បថវិយា ឯកាពទ្ធំ ករោន្តិ, អថ នំ បាទេ គហេត្វា អាវិញ្ឆន្តិ។ **បលាលបីឋក**ន្តិ ឆេកោ ការណិកោ ឆវិចម្មំ អច្ឆិន្ទិត្វា និសទបោតេហិ អដ្ឋីនិ ភិន្ទិត្វា កេសេសុ គហេត្វា ឧក្ខិបតិ, មំសរាសិយេវ ហោតិ, អថ នំ កេសេហេវ បរិយោនន្ធិត្វា គណ្ហន្តា បលាលវដ្ដឹ វិយ កត្វា បលិវេឋេន្តិ។

វត្ថុំ វិសំវាទេត្វា តតោ អញ្ញំ មារេតីតិ សម្ពន្ធោ។ បុរិមបស្សាទីនម្បិ វត្ថុសភាគតោ វត្ថុគ្គហណេនេវ គហណន្តិ អាហ “**បុរតោ បហរិត្វា**”តិអាទិ។ ចិត្តេន “បុរតោ វា”តិ និយមំ កត្វា វា អកត្វា វា “បុរតោ បហរិត្វា មារេហី”តិ វុត្តេ សចេ អញ្ញត្ថ បហរិត្វា មារេតិ, លេសំ ឱឌ្ឌេត្វា អវុត្តត្តា វិសង្កេតោវ ហោតិ។ ចិត្តេន បន យត្ថ កត្ថចិ បហរិត្វា មារណំ ឥច្ឆន្តោបិ សចេ “បុរតោ បហរិត្វា មារេហី”តិ វទតិ, តស្ស លេសំ ឱឌ្ឌេត្វា តថា វុត្តមត្ថំ ឋបេត្វា តេនេវ ចិត្តេន សមុដ្ឋាបិតវិញ្ញត្តិកត្តា មនុស្សវិគ្គហបារាជិកតោ បរិយាយេន អមុច្ចនតោ “អញ្ញត្ថ បហរិត្វា មារិតេបិ នេវត្ថិ វិសង្កេតោ”តិ វទន្តិ, កេចិ បន តំ ន ឥច្ឆន្តិ។ **វត្ថុវិសេសេនា**តិ មាតុអាទិវត្ថុវិសេសេន ។ **កម្មវិសេសោ**តិ អានន្តរិយាទិកម្មវិសេសោ។ **អាបត្តិវិសេសោ**តិ បារាជិកាទិអាបត្តិវិសេសោ។

“**ឯតំ គាមេ ឋិត**”ន្តិ គាមោ បុគ្គលនិយមនត្ថំ វុត្តោ, ន ឱកាសនិយមនត្ថំ, តស្មា ឱកាសំ អនិយមេត្វា បុគ្គលស្សេវ និយមិតត្តា នត្ថិ វិសង្កេតោ។ “**គាមេយេវ វា**”តិអាទីសុ បន ឱកាសស្ស និយមិតត្តា អញ្ញត្ថ មារិតេ វិសង្កេតោ វុត្តោ។

តុណ្ឌេនាតិ ខគ្គកោដិយា។ **ថរុនា**តិ ខគ្គមុដ្ឋិនា។

“**ឯតំ គច្ឆន្ត**”ន្តិ គមនេន បុគ្គលោវ និយមិតោ, ន ឥរិយាបថោ។ តេនាហ “**នត្ថិ វិសង្កេតោ**”តិ។ “**គច្ឆន្តមេវា**”តិអាទិនា ឥរិយាបថោ និយមិតោ។ តេនាហ “**វិសង្កេតោ ហោតី**”តិ។

“ទីឃំ មារេហី”តិ វុត្តេបិ ទីឃសណ្ឋានានំ ពហុភាវតោ ឥត្ថន្នាមំ ឯវរូបញ្ច ទីឃន្តិ អញ្ញេសំ អសាធារណលក្ខណេន អនិទ្දិដ្ឋត្តា “**អនិយមេត្វា អាណាបេតី**”តិ វុត្តំ។ តេនេវាហ “**យំ កិញ្ចិ តាទិសំ មារេតី**”តិ។ ឯត្ថ ច “ចិត្តេន ពហូសុ ទីឃសណ្ឋានេសុ ឯកំ និយមេត្វា វុត្តេបិ វាចាយ អនិយមិតត្តា អញ្ញស្មឹ តាទិសេ មារិតេ នត្ថិ វិសង្កេតោ”តិ វទន្តិ។ បរបាណិម្ហិ បាណសញ្ញិតាលក្ខណស្ស អង្គស្ស អភាវតោ នេវត្ថិ បាណាតិបាតោតិ អាហ “**អាណាបកោ មុច្ចតី**”តិ។ យទិ ឯវំ ឱកាសនិយមេ សតិ កថំ បាណាតិបាតោតិ? ឱកាសំ និយមេន្តស្ស តស្មឹ ឱកាសេ និសិន្នស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារម្មណំ ហោតីតិ គហេតព្ពំ។ ឱកាសញ្ហិ និយមេត្វា និទ្ទិសន្តោ តស្មឹ ឱកាសេ និសិន្នំ មារាបេតុកាមោ ហោតិ, សយំ បន តទា តត្ថ នត្ថិ, តស្មា ឱកាសេន សហ អត្តនោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារម្មណំ ន ហោតីតិ វទន្តិ។

អធិដ្ឋាយាតិ មាតិកាវសេន អាណត្តិកបយោគកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទូតកថាវណ្ណនា

ឯវំ អាណាបេន្តស្ស អាចរិយស្ស តាវ ទុក្កដន្តិ សចេ សា អាណត្តិ យថាធិប្បាយំ ន គច្ឆតិ, អាចរិយស្ស អាណត្តិក្ខណេ ទុក្កដំ។ សចេ បន សា អាណត្តិ យថាធិប្បាយំ គច្ឆតិ, យំ បរតោ ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ, អាណត្តិក្ខណេ តទេវ ហោតិ។ អថ សោ តំ អវស្សំ ឃាតេតិ, យំ បរតោ “សព្ពេសំ អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិ វុត្តំ, តតោ ឥមស្ស តង្ខណេយេវ បារាជិកំ ហោតីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **អាចរិយេន** បន ហេដ្ឋា អទិន្នាទានកថាយំ (បារា. ១២១) វុត្តនយេនេវ អយមត្ថោ សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ ឥធ ន វុត្តោ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “អាបត្តិ ទុក្កដស្សាតិ ឯវំ អាណាបេន្តស្ស អាចរិយស្ស តាវ ទុក្កដំ។ សចេ បន សា អាណត្តិ យថាធិប្បាយំ គច្ឆតិ, យំ បរតោ ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ, អាណត្តិក្ខណេ តទេវ ហោតិ។ អថ តំ ភណ្ឌំ អវស្សំ ហារិយំ ហោតិ, យំ បរតោ ‘សព្ពេសំ អាបត្តិ បារាជិកស្សា’តិ វុត្តំ, តតោ ឥមស្ស តង្ខណេយេវ បារាជិកំ ហោតីតិ អយំ យុត្តិ សព្ពត្ថ វេទិតព្ពា”តិ។ **តេសម្បិ ទុក្កដ**ន្តិ អារោចនបច្ចយា ទុក្កដំ។ **បដិគ្គហិតមត្តេ**តិ ឯត្ថ អវស្សំ ចេ បដិគ្គណ្ហាតិ, តតោ បុព្ពេវ អាចរិយស្ស ថុល្លច្ចយំ, ន បន បដិគ្គហិតេតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កស្មា បនស្ស ថុល្លច្ចយន្តិ អាហ “**មហាជនោ ហិ តេន បាបេ និយោជិតោ**”តិ។

មូលដ្ឋស្សេវ ទុក្កដន្តិ ឥទំ មហាអដ្ឋកថាយំ អាគតនយទស្សនមត្តំ, ន បន តំ អាចរិយស្ស អធិប្បេតំ។ តេនាហ “**ឯវំ សន្តេ**”តិអាទិ, ឯវំ មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេន អត្ថេ សតីតិ អត្ថោ។ **បដិគ្គហណេ អាបត្តិយេវ ន សិយា**តិ វធកស្ស “សាធុ សុដ្ឋូ”តិ មារណបដិគ្គហណេ ទុក្កដាបត្តិ ន សិយា, ឯវំ អនោឡារិកវិសយេបិ តាវ ទុក្កដំ ហោតិ, កិមង្គំ បន មារណបដិគ្គហណេតិ ទស្សនត្ថំ សញ្ចរិត្តបដិគ្គហណាទិ និទស្សិតំ។ “អហោ វត ឥត្ថន្នាមោ ហតោ អស្សា”តិ ឯវំ មរណាភិនន្ទនេបិ ទុក្កដេ សតិ បគេវ មារណបដិគ្គហណេតិ អធិប្បាយោ។ **បដិគ្គណ្ហន្តស្សេវេតំ ទុក្កដ**ន្តិ អវធារណេន វិសង្កេតត្តា ឥមស្ស បដិគ្គហណបច្ចយា មូលដ្ឋស្ស នត្ថេវ អាបត្តីតិ ទស្សេតិ។ កេចិ បន “ឥធ វុត្តទុក្កដំ បដិគ្គណ្ហន្តស្សេវាតិ ឯត្តកមេវ អវធារណេន ទស្សិតំ, ន បន មូលដ្ឋស្ស មហាអដ្ឋកថាយំ វុត្តទុក្កដំ បដិក្ខិត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ **បុរិមនយេ**តិ សមនន្តរាតីតេ អវិសក្កិយទូតនិទ្ទេសេ។ **ឯត**ន្តិ ទុក្កដំ។ យទិ ឯវំ កស្មា បាឡិយំ ន វុត្តន្តិ អាហ “**ឱកាសាភាវេនា**”តិ។ តត្ថ មូលដ្ឋស្ស ថុល្លច្ចយវចនតោ បដិគ្គណ្ហន្តស្ស ទុក្កដំ វត្តុំ ឱកាសោ នត្ថីតិ ឱកាសាភាវេន ន វុត្តំ, ន បន អភាវតោតិ អធិប្បាយោ។

អាណត្តិក្ខណេ បុថុជ្ជនោតិ ឯត្ថ អនាគតេ វោរោបេតព្ពជីវិតិន្ទ្រិយវសេន អត្ថសាធិកចេតនាយ បវត្តត្តា អរហន្តឃាតកោ ជាតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ទូតកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៧៥. សយំ សង្ឃត្ថេរត្តា “**ឧបដ្ឋានកាលេ**”តិ វុត្តំ។ **វាចាយ វាចាយ ទុក្កដ**ន្តិ “យោ កោចិ មម វចនំ សុត្វា ឥមំ ធារេតូ”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន អវត្វា កេវលំ មរណាភិនន្ទនវសេនេវ វុត្តត្តា “ចោរាបិ នាម តំ ន ហនន្តី”តិអាទិវាចាសុបិ ទុក្កដមេវ វុត្តំ។ **អយមត្ថោ ឯតេន វុត្តោ**តិ យថា សោ ជានាតីតិ សម្ពន្ធោ។ **វាក្យភេទ**ន្តិ វចីភេទំ។ **ទ្វិន្នំ ឧទ្ទិស្សា**តិ ទ្វេ ឧទ្ទិស្ស, ទ្វិន្នំ វា មរណំ ឧទ្ទិស្ស។ ឧភោ ឧទ្ទិស្ស មរណំ សំវណ្ណេន្តស្ស ចេតនាយ ឯកត្តេបិ “ទ្វេ បាណាតិបាតា”តិ វត្តព្ពភាវតោ ពលវភាវំ អាបជ្ជិត្វា បដិសន្ធិវិបាកសមនន្តរំ បវត្តិយំ

អនេកាសុបិ ជាតីសុ អបរាបរិយចេតនាវសេន ទុក្ខុប្បាទនតោ មហាវិបាកត្តា “អកុសលរាសី”តិ វុត្តំ។ ពហូ ឧទ្ទិស្ស មរណសំវណ្ណនេបិ ឯសេវ នយោ។

ឯវន្តិ “សីសំ វា ឆិន្ទិត្វា បបាតេ វា បបតិត្វា”តិអាទិនា។ **អារោចិតមត្តេ**តិ វុត្តមត្តេ។ យថា អរិយមគ្គក្ខណេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ចត្តារោ សម្មប្បធានា ច កិច្ចវសេន ឥជ្ឈន្តិ, ឯវំ ចេតនាយ ឯកត្តេបិ កិច្ចវសេន អនេកា បាណាតិបាតា ឥជ្ឈន្តីតិ អាហ **“តត្តកា បាណាតិបាតា”**តិ។ យថា ហិ អត្តានំ សតំ កត្វា ទស្សេតុកាមស្ស “សតំ ហោមិ សតំ ហោមី”តិ កតបរិកម្មវសេន លទ្ធបច្ចុប្បន្នបរិត្តារម្មណំ អភិញ្ញាចិត្តំ សតន្នោគធានំ វណ្ណេសុ ឯកស្ស វណ្ណំ អារម្មណំ កត្វាបិ សតំ និប្ផាទេតិ, យថា ច ឯកស្ស មរណេ បវត្តមានាបិ វធកចេតនា សកលសរីរ ឧប្បជ្ជមានំ និរុជ្ឈមានញ្ច សកលម្បិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ឯកប្បហារេនេវ អាលម្ពិតុមសក្កុណេយ្យត្តា ឋានប្បត្តំ ឯកទេសប្បវត្តំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ អារម្មណំ កត្វា អារម្មណភូតំ សកលម្បិ ជីវិតិន្ទ្រិយំ វិនាសេតិ, ឯវមេវ បច្ចុប្បន្នបរិត្តារម្មណាយ វធកចេតនាយ មារេតុកាមតាយ បរិគ្គហិតសត្តេសុ ឯកស្សេវ ជីវិតិន្ទ្រិយេ អារម្មណេ កតេបិ កិច្ចនិប្ផត្តិវសេន សព្ពេបិ មារិតាវ ហោន្តិ។

១៧៦. យេសំ ហត្ថតោតិ យេសំ ញាតកបវារិតានំ ហត្ថតោ។ **តេសំ មូលំ ទត្វា មុច្ចតី**តិ ឥទំ តេន កតបយោគស្ស បុន បាកតិកភាវាបាទនំ អវសានំ បាបេត្វា ទស្សេតុំ វុត្តំ។ “មូលេន កីតំ បន បោត្ថកំ បោត្ថកសាមិកានំ ទត្វា មុច្ចតិយេវា”តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **កេនចិ** បន “សចេ បោត្ថកំ សាមិកានំ ទត្វា មូលំ ន គណ្ហាតិ, ន មុច្ចតិ អត្តនិយភាវតោ អមោចិតត្តា”តិ វត្វា ពហុធា បបញ្ចិតំ, ន តំ សារតោ បច្ចេតព្ពំ។ បោត្ថកសាមិកានញ្ហិ បោត្ថកេ ទិន្នេ អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា អត្តនា កតបយោគស្ស នាសិតត្តា កថំ សោ ន មុច្ចេយ្យ, ន ច បរិច្ចត្តស្ស អត្តនិយភាវោ ទិស្សតិ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “សចេ មូលេន កីតោ ហោតិ, បោត្ថកសាមិកានំ បោត្ថកំ, យេសំ ហត្ថតោ មូលំ គហិតំ, តេសំ មូលំ ទត្វា មុច្ចតីតិ កស្មា វុត្តំ។ បោត្ថកនិមិត្តំ មូលស្ស គហិតត្តា អកប្បិយមេតំ។ យទិ ហិ បោត្ថកសាមិកស្ស បោត្ថកំ ទត្វា សយមេវ មូលំ គណ្ហេយ្យ, អកប្បិយមេវ តំ។ អថាបិ បោត្ថកសាមិកស្ស សន្តិកា មូលំ អគ្គហេត្វា សយមេវ តំ បោត្ថកំ ឈាបេយ្យ, តថាបិ អញ្ញា យេន សទ្ធាទេយ្យវិនិបាតនេ អាបត្តិ, តស្មា ឯវមាហា”តិ វុត្តំ, តម្បិ ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ។ តស្មា **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តនយោវេត្ថ សារតោ ទដ្ឋព្ពោ។ **“មរណវណ្ណំ លិខិស្សាមា”តិ ឯកជ្ឈាសយា ហុត្វា**តិ ឥទំ តថា ករោន្តេ សន្ធាយ វុត្តំ, ឯវំ បន អសំវិទហិត្វាបិ មរណាធិប្បាយេន តស្មិំ បោត្ថកេ វុត្តវិធឹ ករោន្តស្ស បារាជិកមេវ។

បមាណេតិ អត្តនា សល្លក្ខិតេ បមាណេ។ **តច្ឆេត្វា**តិ ឧទ្ធតប្បទេសំ តច្ឆេត្វា។ **បំសុបច្ឆិន្តិ** សព្ពន្តិមំ បំសុបច្ឆឹ។ “ឯត្តកំ អល”ន្តិ និដ្ឋាបេតុកាមតាយ សព្ពន្តិមបយោគសាធិកា ចេតនា សន្និដ្ឋាបកចេតនា ។ **សុត្តន្តិកត្ថេរា**តិ វិនយេ អបកតញ្ញុនោ សុត្តន្តភាណកា។ មហាអដ្ឋកថាចរិយត្ថេរេហេវ សន្ធាយ “វិនយំ តេ ន ជានន្តី”តិ ឧបហាសវសេន សុត្តន្តិកត្ថេរាតិ វុត្ត”ន្តិបិ វទន្តិ។ ឯត្ថ ច **មហាអដ្ឋកថាយំ** “អាវាដេ និដ្ឋិតេ បតិត្វា មរន្តុ, អនិដ្ឋិតេ មា មរន្តូ”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ករោន្តំ សន្ធាយ សព្ពន្តិមា សន្និដ្ឋាបកចេតនា វុត្តា, **មហាបច្ចរិសង្ខេបដ្ឋកថាសុ** បន បឋមប្បហារតោ បដ្ឋាយ “ឥមស្មិំ អាវាដេ បតិត្វា មរន្តូ”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ករោន្តស្ស យស្មិំ យស្មិំ បយោគេ កតេ តត្ថ បតិតា មរន្តិ, តំតំបយោគសាធិកំ សន្និដ្ឋាបកចេតនំ សន្ធាយ “ឯកស្មិម្បិ កុទាលប្បហារេ ទិន្នេ”តិអាទិ វុត្តន្តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ តស្មា តេន តេន បរិយាយេន អដ្ឋកថាវាទានំ អញ្ញមញ្ញាវិរោធោ យុត្តោ។ អថ វា **មហាអដ្ឋកថាយំ** ឯកស្មិំយេវ ទិវសេ អវូបសន្តេនេវ បយោគេន ខណិត្វា និដ្ឋាបេន្តំ សន្ធាយ សព្ពន្តិមា សន្និដ្ឋាបកចេតនា វុត្តា, ឥតរាសុ បន “ឥមស្មិំ បតិត្វា មរន្តូ”តិ អធិប្បាយេន ឯកស្មិំ ទិវសេ កិញ្ចិ ខណិត្វា អបរស្មិម្បិ ទិវសេ តថេវ កិញ្ចិ កិញ្ចិ ខណិត្វា និដ្ឋាបេន្តំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ។ ឯវម្បិ អដ្ឋកថានំ អញ្ញមញ្ញាវិរោធោ យុត្តោតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។

អត្តនោ ធម្មតាយាតិ អជានិត្វា បក្ខលិត្វា វា។ **អរហន្តាបិ សង្គហំ គច្ឆន្តី**តិ អញ្ញេហិ បាតិយមានានំ អមរិតុកាមានម្បិ អរហន្តានំ មរណំ សម្ភវតីតិ វុត្តំ។ **បុរិមនយេ**តិ “មរិតុកាមា ឥធ មរិស្សន្តី”តិ វុត្តនយេ។ **តត្ថ បតិតំ ពហិ នីហរិត្វា**តិ ឯត្ថ “ឥមស្មិំ អាវាដេយេវ មរន្តូតិ និយមាភាវតោ ពហិ នីហរិត្វា មារិតេបិ បារាជិកំ វុត្តំ។ អាវាដេ បតិត្វា ថោកំ ចិរាយិត្វា គច្ឆន្តំ គហេត្វា មារិតេ អាវាដស្មិំយេវ អគ្គហិតត្តា បារាជិកំ ន ហោតី”តិ វទន្តិ, តំ បន អដ្ឋកថាយំ “បតិតប្បយោគេន គហិតត្តា”តិ វុត្តហេតុស្ស ឥជាបិ សម្ភវតោ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **អមរិតុកាមា វា**តិបិ អធិប្បាយស្ស សម្ភវតោ ឱបបាតិកេ ឧត្តរិតុំ អសក្កុណិត្វា មតេបិ បារាជិកំ វុត្តំ។ **និព្ពត្តិត្វា**តិ វុត្តត្តា បតនំ ន ទិស្សតីតិ ចេ? ឱបបាតិកស្ស តត្ថ និព្ពត្តិយេវ បតនន្តិ នត្ថិ វិរោធោ។ យស្មា មាតុយា បតិត្វា បរិវត្តិតលិង្គាយ មតាយ សោ មាតុឃាតកោ ហោតិ, ន កេវលំ មនុស្សបុរិសឃាតកោ, តស្មា បតិតស្សេវ វសេន អាបត្តីតិ អធិប្បាយេន **“បតនរូបំ បមាណ”**ន្តិ វុត្តំ។ ឥទំ បន អការណំ។ “មនុស្សភូតំ មាតរំ វា បិតរំ វា អបិ បរិវត្តលិង្គំ ជីវិតា វោរោបេន្តស្ស កម្មំ អានន្តរិយំ ហោតី”តិ ឯត្តកមេវ ហិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។

តត្ថ ច លិង្គេ បរិវត្តេបិ សោ ឯវ ឯកកម្មនិព្ពត្តោ ភវង្គប្បពន្ធោ ជីវិតិន្ទ្រិយប្បពន្ធោ ច, ន អញ្ញោតិ “អបិ បរិវត្តលិង្គ”ន្តិ វុត្តំ។ យោ ហិ លិង្គេ អបរិវត្តេ តស្មឹ អត្តភាវេ ភវង្គជីវិតិន្ទ្រិយប្បពន្ធោ , សោ ឯវ បរិវត្តេបិ លិង្គេ តំយេវ ច ឧបាទាយ ឯកជាតិសមញ្ញា។ ន ចេត្ថ ភាវកលាបគតជីវិតិន្ទ្រិយស្ស វសេន ចោទនា កាតព្ពា តទញ្ញស្សេវ អធិប្បេតត្តា។ តញ្ហិ តត្ថ អវិច្ឆេទវុត្តិយា បពន្ធវោហារំ លភតិ, ឥតរម្បិ វា ភាវានុបាលតាសាមញ្ញេនាតិ អនោកាសាវ ចោទនា។ តស្មា បរិវត្តេបិ លិង្គេ តស្សេវ ឯកកម្មនិព្ពត្តស្ស សន្តានស្ស ជីវិតា វោរោបនតោ វោហារភេទតោ សោ ឥត្ថិឃាតកោ វា ហោតុ បុរិសឃាតកោ វា, អានន្តរិយកម្មតោ ន មុច្ចតីតិ ឯត្តកមេវ តត្ថ វត្តព្ពំ។ ឥធ បន យំយំជាតិកា សត្តា ហោន្តិ, តេ មរណសមយេ អត្តនោ អត្តនោ ជាតិរូបេនេវ មរន្តិ, នាញ្ញរូបេន, ជាតិវសេនេវ ច បាចិត្តិយថុល្លច្ចយបារាជិកេហិ ភវិតព្ពំ។ តស្មា នាគោ វា សុបណ្ណោ វា យក្ខរូបេន វា បេតរូបេន វា បតិត្វា អត្តនោ តិរច្ឆានរូបេន មរតិ, តត្ថ បាចិត្តិយមេវ យុត្តំ, ន ថុល្លច្ចយំ តិរច្ឆានគតស្សេវ មតត្តា។ តេនេវ ទុតិយត្ថេរវាទេ មរណរូបំ បមាណំ, តស្មា បាចិត្តិយន្តិ វុត្តំ។ អយមេវ ច វាទោ យុត្តតរោ, តេនេវ សោ បច្ឆា វុត្តោ។

ឥមិនាវ នយេន មនុស្សវិគ្គហេ នាគសុបណ្ណសទិសេ តិរច្ឆានគតេ បតិត្វា អត្តនោ រូបេន មតេ បាចិត្តិយេន ភវិតព្ពំ។ ឯវំ សន្តេ បាឡិយំ “យក្ខោ វា បេតោ វា តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហោ វា តស្មឹ បតតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ បតិតេ ទុក្ខា វេទនា ឧប្បជ្ជតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស។ មរតិ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ កស្មា វុត្តន្តិ ចេ? តត្ថ កេចិ វទន្តិ – យក្ខោ វា បេតោ វាតិ បឋមំ សករូបេនេវ ឋិតេ យក្ខបេតេ ទស្សេត្វា បុន អញ្ញរូបេនបិ ឋិតេ តេយេវ យក្ខបេតេ ទស្សេតុំ “តិរច្ឆានគតមនុស្សវិគ្គហោ វា”តិ វុត្តំ, ន បន តាទិសំ តិរច្ឆានគតំ វិសុំ ទស្សេតុំ។ តស្មា តិរច្ឆានគតវិគ្គហោ វា មនុស្សវិគ្គហោ វា យក្ខោ វា បេតោ វាតិ ឯវមេត្ថ យោជនា កាតព្ពាតិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន តីសុបិ “បាឡិយំ មនុស្សវិគ្គហេន ឋិតតិរច្ឆានគតានំ អាវេណិកំ កត្វា ថុល្លច្ចយំ វុត្តំ វិយ ទិស្សតី”តិ កថិតំ។ **យក្ខរូបបេតរូបេន មតេបិ ឯសេវ នយោ**តិ ឥមិនា មរណរូបស្សេវ បមាណត្តា ថុល្លច្ចយំ អតិទិស្សតិ។

មុធាតិ អមូលេន, កិញ្ចិ មូលំ អគ្គហេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សោ និទ្ទោសោ**តិ តេន តត្ថ កតបយោគស្ស អភាវតោ។ យទិ បន សោបិ តត្ថ កិញ្ចិ កិញ្ចិ ករោតិ, ន មុច្ចតិយេវាតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“ឯវំ បតិតា”**តិអាទិ។ តត្ថ **ឯវ**ន្តិ ឯវំ មយា កតេតិ អត្ថោ។ **ន នស្សិស្សន្តី**តិ អទស្សនំ ន គមិស្សន្តិ, ន បលាយិស្សន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **វិប្បដិសារេ ឧប្បន្នេ**តិ មូលដ្ឋំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យទិ បន បច្ឆិមោបិ លភិត្វា តត្ថ វុត្តប្បការំ កិញ្ចិ កត្វា បុន វិប្បដិសារេ ឧប្បន្នេ ឯវំ ករោតិ, តស្សាបិ ឯសេវ នយោ។ **បំសុម្ហិ បតិត្វា មរតី**តិ អភិនវបូរិតេ បំសុម្ហិ បាទេ បវេសេត្វា ឧទ្ធរិតុំ អសក្កោន្តោ តត្ថេវ បតិត្វា មរតិ។ **ជាតបថវី ជាតា**តិ ឥទំ សព្ពថា មត្តកប្បត្តំ ថិរភាវំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ បំសុនា បូរេន្តេន បន បាទទណ្ឌាទីហិ មទ្ទនតាឡនាទិនា សុដ្ឋុតរំ ថិរភាវំ អាបាទេត្វា បកតិបថវិយា និព្ពិសេសេ កតេ ជាតបថវិលក្ខណំ អប្បត្តេបិ មុច្ចតិយេវ។ **ឱបាតំ ហរតី**តិ ឯត្ថ បោក្ខរណី សទិសត្តា មុច្ចតិ។

ហត្ថា មុត្តមត្តេតិ ឱខ្ខេត្វា ហត្ថតោ មុត្តមត្តេ។ **វតី កត្វា**តិ ឯត្ថ យទិ សោ បាសេ វុត្តប្បការំ កញ្ចិ វិសេសំ ន ករោតិ, អត្តនា កតវតិយា វិទ្ធំសិតាយ មុច្ចតិ។ **ថទ្ធតរំ វា បាសយដ្ឋឹ ឋបេតី**តិ ថិរភាវត្ថំ អបរាយ បាសយដ្ឋិយា សទ្ធឹ ពន្ធិត្វា វា តមេវ វា សិថិលភូតំ ថទ្ធតរំ ពន្ធិត្វា ឋបេតិ។ **ទឡ្ហតរំ វា ថិរតរំ វា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ខាណុក**ន្តិ បាសយដ្ឋិពន្ធនខាណុកំ។ សព្ពត្ថេវ មារណត្ថាយ កតប្បយោគត្តា ន មុច្ចតិ។ **វិប្បដិសារេ ឧប្បន្នេ**តិ មូលដ្ឋស្សេវ វិប្បដិសារេ ឧប្បន្នេ។

តេន អលាតេន…បេ… ន មុច្ចតីតិ ឯត្ថ “បុព្ពេ កតប្បយោគំ វិនាសេត្វា បច្ឆា កុសលចិត្តេន បយោគេ កតេបិ ន មុច្ចតីតិ ឥទំ សន្ធាយ គន្តព្ព”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ យុត្តោ សិយា – អាទិតោយេវ មារណត្ថាយ កតប្បយោគត្តា កតបរិយោសិតាយ បាសយដ្ឋិយា តប្បច្ចយា យេ យេ សត្តា មរិស្សន្តិ, តេសំ តេសំ វសេន បឋមតរំយេវ បាណាតិបាតកម្មសិទ្ធិតោ បច្ឆា កុសលចិត្តេន អញ្ញថា កតេបិ ន មុច្ចតីតិ។ **វដ្ដកេ**តិ ខុទ្ទកវដ្ដកេ។ **សយំ វដ្ដិត**ន្តិ ពហុវដ្ដកេ ឯកតោ កត្វា អត្តនា វដ្ដិតំ។ **ឧព្ពេដ្ឋេត្វា**តិ តេ វដ្ដកេ វិសុំ វិសុំ កត្វា។ **គរុកតរំ ករោតី**តិ អតិភារិយំ ករោតិ។ **បរិយេសិត្វា កត**ន្តិ អរញ្ញំ គន្ត្វា រុក្ខំ ឆិន្ទិត្វា តច្ឆេត្វា កតំ។

១៧៧. អាលម្ពនរុក្ខោ វាតិ តត្ថជាតកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តទត្ថមេវា**តិ មារណត្ថមេវ។ **វិសមណ្ឌល**ន្តិ មញ្ចបីឋាទីសុ អាលិត្តំ វិសមណ្ឌលំ។ **វត្វា អសឹ ឧបនិក្ខិបតី**តិ ឯត្ថ មុខេន អវត្វា វុត្តប្បការំ មនសា ចិន្តេត្វា ឧបនិក្ខិបនេបិ ឯសេវ នយោ។ **បុរិមនយេនា**តិ “យេសំ ហត្ថតោ មូលំ គហិត”ន្តិអាទិនា។ សរីរស្ស វិរូបភាវករណតោ កុដ្ឋាទិ **វិសភាគរោគោ** នាម, ជីវិតប្បវត្តិយា វា អសភាគត្តា អននុកូលត្តា គណ្ឌបិឡកាទិយោ កោចិ ជីវិតប្បវត្តិបច្ចនីកោ **វិសភាគរោគោ**។

១៧៨. បរំ វា អមនាបរូបន្តិ ឯត្ថ អមនាបំ រូបំ ឯតស្សាតិ អមនាបរូបោតិ ពាហិរត្ថសមាសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **មនាបិយេបិ ឯសេវ នយោ**តិ ឯតេន **មនាបិកំ រូបំ ឧបសំហរតី**តិ ឯត្ថ បរំ វា មនាបរូបំ តស្ស សមីបេ ឋបេតិ, អត្តនា វា មនាបិយេន រូបេន សមន្នាគតោ តិដ្ឋតីតិអាទិ យោជេតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ តេនេវ អញ្ញតរស្មិំ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ –

"មមាលាភេន ឯសិត្ថី, មរតូតិ សមីបគោ;
ទុដ្ឋចិត្តោ សចេ យាតិ, ហោតិ សោ ឥត្ថិមារកោ។

"ភិក្ខុត្តាយ សចេ យាតិ, ជានន្តោបិ ន មារកោ;
អនត្ថិកោ ហិ សោ តស្សា, មរណេន ឧបេក្ខកោ"តិ។

អបរម្បិ តត្ថេវ វុត្តំ –

"វិយោគេន ច មេ ជាយា, ជននី ច ន ជីវតិ;
ឥតិ ជានំ វិយុញ្ជន្តោ, តទត្ថី ហោតិ មារកោ។

"បព្ពជ្ជាទិនិមិត្តញ្ចេ, យាតិ ជានំ ន មារកោ;
អនត្ថិកោ ហិ សោ តេសំ, មរណេន ឧបេក្ខកោ"តិ។

អលង្ករិត្វា ឧបសំហរតីតិ "អលាភកេន សុស្សិត្វា មរតូ"តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ឧបសំហរតិ។ តេនេវ "**សចេ ឧត្តសិត្វា មរតិ, វិសង្កេតោ**"តិ វុត្តំ។ **អលាភកេន សុស្សិត្វា មរតី**តិ ឯត្ថ ច បារាជិកន្តិ បាឋសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **កុណបគន្ធា ចា**តិ អហិអាទិកុណបានំ គន្ធា។ **ហំសបុប្ផន្តិ** ហំសាទីនំ បក្ខលោមំ សន្ធាយ វទតិ។

១៧៩. អសញ្ចិច្ចាតិ ឥទំ មរណសំវត្តនិកឧបក្កមស្ស អសល្លក្ខណំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ "**ឥមិនា ឧបក្កមេនា**"តិអាទិ។ **អជានន្តស្សា**តិ ឥទំ បន មរណសំវត្តនិកឧបក្កមករណស្ស អជាននំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ "**ឥមិនា អយំ មរិស្សតី**"តិអាទិ។ **នមរណាធិប្បាយស្សា**តិ ឥទំ ឧបក្កមំ ជានន្តស្សបិ មរណាធិប្បាយស្ស អភាវំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អាហ "**មរណំ អនិច្ឆន្តស្សា**"តិអាទិ។

បទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា

ទោមនស្សចិត្តេនេវ ភណតីតិ ឥមិនា សន្និដ្ឋាបកចេតនា ទុក្ខវេទនាយ សម្បយុត្តា ឯវាតិ ទស្សេតិ។ សុខពហុលតាយ ហិ រាជានោ ហសមានាបិ "ឃាតេថា"តិ វទន្តិ, ហាសោ បន នេសំ អនត្ថរូបសមាទិអញ្ញវិសយោតិ សន្និដ្ឋាបកចេតនា ទុក្ខវេទនាយ សម្បយុត្តា ឯវ។ សតិ បន ទោមនស្សេ កថំ តំ នប្បកាសតីតិ អាហ "**សុខវោកិណ្ណត្តា**"តិអាទិ, បុញ្ញាបរិយសេន ឧភោសុ បស្សេសុ ឧប្បជ្ជនកសុខេហិ អាកិណ្ណត្តា ឧប្បន្នស្ស ច ទោមនស្សស្ស អនុប្បពន្ធនេន បវត្តិយា អភាវតោ តទា ឧប្បន្នម្បិ ទោមនស្សំ នប្បកាសតីតិ អត្ថោ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

១៨០. មរណត្ថិកាវ ហុត្វាតិ ឥមស្ស កាយស្ស ភេទេន សគ្គបាបនាធិប្បាយត្តា អត្ថតោ មរណត្ថិកាវ ហុត្វា។ **មរណត្ថិកភាវំ អជានន្តា**តិ ឯវំ អធិប្បាយិនោ មរណត្ថិកា នាម ហោន្តីតិ អត្តនោ មរណត្ថិកភាវំ អជានន្តា។ ន ហិ តេ អត្តនោ ចិត្តប្បវត្តិំ ន ជានន្តិ។ **វោហារវសេនា**តិ បុព្ពភាគវោហារវសេន, មរណាធិប្បាយស្ស សន្និដ្ឋាបកចេតនាក្ខណេ ករុណាយ អភាវតោ ការុញ្ញេន បាសេ ពទ្ធសូករមោចនំ វិយ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **យថាយុនា**តិ វុត្តមេវត្ថំ **យថានុសន្ធិនា**តិ បរិយាយន្តរេន វុត្តំ, យថានុសន្ធិនា យថាយុបរិច្ឆេទេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា **យថានុសន្ធិនា**តិ យថានុប្បពន្ធេន, យាវ តស្មិំ ភវេ សន្តានស្ស អនុប្បពន្ធោ អវិច្ឆិន្នប្បវត្តិ ហោតិ, តាវ ឋត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។

អប្បដិវេក្ខិត្វាតិ អនុបបរិក្ខិត្វា។ **ឧទ្ធំ វា អធោ វា សង្កមន្តី**តិ បច្ឆា អាគតានំ ឱកាសទានត្ថំ និសិន្នបាឡិយា ឧទ្ធំ វា អធោ វា គច្ឆន្តិ។ **បច្ចវេក្ខណកិច្ចំ នត្ថី**តិ បច្ឆា អាគតេហិ ឧបបរិក្ខណកិច្ចំ នត្ថិ។ ហេដ្ឋា

កិស្មិញ្ចិ វិជ្ជមានេ សាដកំ វលិ ន គណ្ហាតីតិ អាហ “**តស្មី វលិ ន បញ្ញាយតី**”តិ។ បដិវេក្ខណញ្ចេទំ គិហីនំ សន្តកេយេវាតិ ទដ្ឋព្វំ។

បាឡិយំ **មុសលេ ឧស្សិតេ**តិ អញ្ញមញ្ញំ ឧបត្ថម្ភេត្វា ទ្វីសុ មុសលេសុ ឧស្សិតេសូតិ អត្ថោ។ **ឧទុក្ខលភណ្ឌិក**ន្តិ ឧទុក្ខលត្ថាយ អានីតំ ទារុភណ្ឌំ។ **បដិពទ្ធ**ន្តិ ភោជនបដិពទ្ធំ, ភោជនន្តរាយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

១៨១. អគ្គការិកន្តិ ឯត្ថ **ការិកា**-សទ្ទស្ស ភាវវចនត្តា “**អគ្គកិរិយ**”ន្តិ អត្ថំ វត្វាបិ យស្មា កិរិយំ ទាតុំ ន សក្កា, តស្មា ទានសង្ខាតាយ អគ្គកិរិយាយ យុត្តំ បិណ្ឌបាតមេវ ឥធ ឧបចារវុត្តិយា “អគ្គកិរិយា”តិ គហេតព្ពន្តិ អាហ “**បឋមំ លទ្ធបិណ្ឌបាត**”ន្តិអាទិ។

១៨២-១៨៣. ទណ្ឌមុគ្គរន្តិ និខាទនមុគ្គរំ។ **វិភត្តិព្យត្តយេនា**តិ វិភត្តិវិបរិណាមេន។ **វិសេសាធិគមោ**តិ សមាធិ វិបស្សនា ច អតិវិយ បាកដត្តា “**ហត្ថប្បត្តោ វិយ ទិស្សតី**”តិ វុត្តំ។ **ឧបច្ឆិន្ទតី**តិ “វិសេសាធិគមស្ស វិក្ខេបោ មា ហោតូ”តិ អាហារំ ឧបច្ឆិន្ទតិ។ **វិសេសាធិគម**ន្តិ លោកុត្តរធម្មបដិលាភំ។ **ព្យាករិត្វា**តិ អារោចេត្វា។ **ឧបច្ឆិន្ទតិ, ន វដ្ដតី**តិ យស្មា សភាគានំ លជ្ជិភិក្ខូនំយេវ អរិយា អត្តនា អធិគតវិសេសំ តាទិសេ ការណេ សតិ អារោចេន្តិ, តេ ច ភិក្ខូ អប្បតិរូបាយ អនេសនាយ បច្ចយំ ន បរិយេសន្តិ, តស្មា តេហិ បរិយេសិតបច្ចយេ កុក្កុច្ចំ ឧប្បាទេត្វា អាហារំ ឧបច្ឆិន្ទិតុំ ន វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ សភាគានញ្ហិ ព្យាកតត្តា ឧបច្ឆិន្ទិតុំ ន លភតិ។ តេ ហិ កប្បិយខេត្តំ។ តេនេវ “សភាគានញ្ហិ លជ្ជិភិក្ខូនំ កថេតុំ វដ្ដតី”តិ ឥទំ “ឧបច្ឆិន្ទតិ, ន វដ្ដតី”តិ ឥមស្ស ការណំ ទស្សេន្តេន វុត្តន្តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

អថ វា **វិសេសាធិគមំ ព្យាករិត្វា**តិ ឥទំ វិសេសស្ស អធិគតភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អធិគមន្តរាយំ អសង្កន្តេនេវ ច អាហារុបច្ឆេទោ កាតព្ពោតិ អនុញ្ញាតត្តា អធិគតេន ន កាតព្ពោតិ ទស្សេតុំ “**វិសេសាធិគមំ ព្យាករិត្វា អាហារំ ឧបច្ឆិន្ទតិ, ន វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។ កឹ បន អរិយា អត្តនា អធិគតវិសេសំ អញ្ញេសំ អារោចេន្តីតិ ឥមិស្សា ចោទនាយ “**សភាគានញ្ហិ លជ្ជិភិក្ខូនំ កថេតុំ វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។ អយមេត្ថ យុត្តតរោតិ អម្ហាកំ ខន្តិ, **គណ្ឋិបទេ**បិ អយមត្ថោ ទស្សិតោយេវាតិ។ **ភណ្ឌកំ ធោវន្តា**តិ ចីវរំ ធោវន្តា។ **ធោវនទណ្ឌក**ន្តិ ភណ្ឌធោវនទណ្ឌំ។

១៨៤. អហំ កុក្កុច្ចកោតិ “មម កិរិយាយ មរេយ្យ នុ ខោ, នោ វា”តិ ឯវំ ជាតកុក្កុច្ចកោ។ សព្ពត្ថាបិ បនេត្ថ ឯវរូបេសុ វត្ថូសុ អមតេ ថុល្លច្ចយស្ស វុត្តត្តា តេន កតប្បយោគេន ទុក្ខវេទនា ឧប្បជ្ជតុ វា មា វា, បារាជិកាយ អភាវតោ ភគវតោ វចនេន ថុល្លច្ចយមេវាតិ វទន្តិ។

១៨៥. គព្ភោ បតតិ ឯតេនាតិ **គព្ភបាតនំ,** តាទិសំ ភេសជ្ជំ។ តេនាហ “**យេន បរិភុត្តេនា**”តិអាទិ ។ “មរណវណ្ណំ វា សំវណ្ណេយ្យា”តិ វុត្តត្តា បរិយាយតោ អាបត្តិមោក្ខោ ន ហោតីតិ អាហ “**បរិយាយោ នាម នត្ថី**”តិ។

គព្ភំ ន គណ្ហាតីតិ គព្ភំ ន ធារេតិ។ វាតេន បាណកេហិ វា គព្ភោ វិនស្សន្តោ កម្មំ វិនា ន នស្សតីតិ អធិប្បាយេន “**ទ្វីហាការេហី**”តិ វុត្តំ។ **ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយំ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២៦) បន “គព្ភោ ហិ វាតេន បាណកេហិ កម្មុនា ចាតិ តីហិ ការណេហិ វិនស្សតី”តិ វត្វា “កម្មុនា វិនស្សន្តេ បន ពុទ្ធាបិ បដិពាហិតុំ ន សក្កោន្តី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ វាតេន បាណកេហិ វា គព្ភេ វិនស្សន្តេ ន បុរិមកម្មុនា ឱកាសោ កតោ, អបិច តប្បច្ចយា កម្មំ វិបច្ចតិ, សយមេវ បន កម្មុនា ឱកាសេ កតេ ន ឯកន្តេន វាតោ បាណកា វា អបេក្ខិតព្ពាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន កម្មស្ស វិសុំ ការណភាវោ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្វំ។ បាណកា ខាទិត្វា អន្តរធាបេន្តីតិ យោជេតព្វំ។ អវិជាយនត្ថាយ ភេសជ្ជំ ទេន្តស្ស កុច្ឆិយំ ឧប្បជ្ជិត្វា វិនស្សិស្សន្តីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ទិន្នេ ឱបាតក្ខណនាទីសុ វិយ កម្មពទ្ធោ, កុច្ឆិយំ ន ឧប្បជ្ជិស្សន្តីតិ ឥមិនា បន អធិប្បាយេន ទិន្នេ នេវត្ថិ កម្មពទ្ធោ។

សហធម្មិកានន្តិ ឯកស្ស សត្ថុនោ សាសនេ សហសិក្ខមានធម្មានំ។ បញ្ចន្នម្បិ វិវដ្ដនិស្សិតសីលត្តា “**សមសីលសទ្ធាបញ្ញាន**”ន្តិ វុត្តំ។ **ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ**តិ អត្តនោ តេសំ វា ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ។ គិលានស្សត្ថាយ អប្បវារិតដ្ឋានតោបិ វិញ្ញត្តិយា អនុញ្ញាតត្តា កតាបិ អកតា វិយាតិ **អកតវិញ្ញត្តិ,** “វទ, ភន្តេ, បច្ចយេនា”តិ ឯវំ អកតបវារណដ្ឋានេ ច វិញ្ញត្តិ **អកតវិញ្ញត្តិ**។

បដិយាទិយតីតិ សម្បាទេតិ។ **អកាតុំ ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ ទុក្កដំ វទន្តិ។ **សហធម្មិកេសុ វុត្តនយេនេវា**តិ “ឥមេសម្បិ បញ្ចន្នំ អកតវិញ្ញត្តិយាបិ ភេសជ្ជំ កាតុំ វដ្ដតី”តិ **កុរុន្ទដ្ឋកថាយំ** វុត្តត្តា កថិតំ។ **យាវ ញាតកា បស្សន្តី**តិ យាវ តស្ស ញាតកា បស្សន្តិ។ បិតុ ភគិនី **បិតុច្ឆា**។ មាតុ ភាតា **មាតុលោ**។ **នប្បហោន្តី**តិ កាតុំ ន សក្កោន្តិ។ **សចេបិ ន យាចន្តី**តិ “យាចិតុំ ទុក្ខ”ន្តិ អធិប្បាយេន យទិ ន យាចន្តិ។ **អាភោគំ កត្វា**តិ ឥទំ កត្តព្ពតា

ទស្សនវសេន វុត្តំ, “អាភោគំ បន អកត្វាបិ ទាតុំ វដ្តតី”តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** លិខិតំ។ **ឯតេ ទស ញាតកេ ឋបេត្វា**តិ តេសំ បុត្តនត្តាទយោបិ តប្បដិពទ្ធត្តា ញាតកា ឯវាតិ តេបិ ឯត្ថេវ សង្គហិតា។ តេន **អញ្ញេសន្តិ** ឥមិនា អញ្ញាតកានំ គហណំ វេទិតព្វំ។ តេនេវាហ **“ឯតេសំ បុត្តបរម្បរាយា”**តិអាទិ។ **កុលបរិវដ្តោ**តិ កុលានំ បដិបាដិ, កុលបរម្បរាតិ វុត្តំ ហោតិ។ “មយ្ហំ ទស្សន្តិ ករិស្សន្តី”តិ បច្ចាសាយ ករោន្តស្សបិ យាចិត្វាបិ គហេតព្វដ្ឋានតាយ ញាតកេសុ វេជ្ជកម្មំ វា កុលទូសកាបត្តិ វា ន ហោតីតិ វទន្តិ។ **សព្ពបទេសុបិ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ**តិ **ចូឡមាតុយា**តិអាទីសុ សព្ពបទេសុ “ចូឡមាតុយា សាមិកោ”តិអាទិនា យោជេត្វា ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

វុត្តនយេន បរិយេសិត្វាតិ ឥមិនា “ញាតិសាមណេរេហិ វា”តិអាទិនា វុត្តមត្ថំ អតិទិស្សតិ។ **អបច្ចាសីសន្តេនា**តិ “មយ្ហំ ទស្សន្តិ ករិស្សន្តី”តិ ឯវំ អត្តនោ អត្ថាយ អបច្ចាសីសន្តេន។ ភិក្ខុសង្ឃស្ស បន ឧបការកត្តំ បច្ចាសីសន្តេន កាតុំ វដ្តតិ។ “ភេសជ្ជំ អាចិក្ខថា”តិ វុត្តេបិ យថា **“អញ្ញមញ្ញំ បន កថា កាតព្ពា”**តិ ឥទំ បរិយាយត្តា វដ្តតិ, ឯវំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន **“ឥទញ្ចិទញ្ច គហេត្វា ករោន្តី”**តិ ឥមិនា បរិយាយេន កថេន្តស្សបិ នេវត្ថិ ទោសោតិ អាចរិយា។

វិនយលក្ខណំ អជានន្តស្ស អនាចរិយស្ស តទនុរូបវោហារសម្ភវតោ ព្លទិសស្ស លាភស្ស ឧប្បត្តិ នាម នត្ថីតិ **“អាចរិយភាគោ នាមាយ”**ន្តិ វុត្តំ, វិនយេ បកតញ្ញុនា អាចរិយេន លភិតព្ពភាគោ អយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ បុប្ផបូជនត្ថាយ ទិន្នេបិ អកប្បិយវោហារេន វិធានស្ស អយុត្តត្តា **“កប្បិយវសេនា”**តិ វុត្តំ, “បុប្ផំ អាហរថា”តិអាទិនា កប្បិយវោហារវសេនាតិ អត្ថោ។

យទិ “បរិត្តំ ករោថា”តិ វុត្តេ ករោន្តិ, គិហិវេយ្យាវច្ចករណដ្ឋានេ តិដ្ឋតីតិ **“បរិត្តំ ករោថ, ភណន្តេតិ វុត្តេ ន កាតព្ពា”**ន្តិ វុត្តំ, **“ភណថា”**តិ វុត្តេ បន ធម្មកថាយ អជ្ឈេសនដ្ឋានេ ឋិតត្តា **“កាតព្ពា”**ន្តិ វុត្តំ។ ធម្មញ្ហិ អនជ្ឈិដ្ឋេនបិ កថេតុំ វដ្តតិ, បគេវ អជ្ឈិដ្ឋេន។ **ចាលេត្វា សុត្តំ បរិមជ្ជិត្វា**តិ បរិត្តំ ករោន្តេន កាតព្ពវិធិទស្សេតិ។ **វិហារតោ…បេ…. ទុក្កដ**ន្តិ អញ្ញាតកានំយេវ ទទតោ ទុក្កដំ។ **នោ ចេ ជានន្តី**តិ យទិ ឯវំ វុត្តំ ន ជានន្តិ។ **ឧទក**ន្តិ ទក្ខិណោទកំ។ បាទេសុ អបនីតេសុ អវមង្គលសញ្ញិនោ ហោន្តីតិ អាហ **“ន បាទា អបនេតព្ពា”**តិ ។ **គន្តុំ វដ្តតី**តិ “បរិវារត្ថាយ អាគច្ឆន្តូ”តិ វុត្តេបិ ឯវំ សល្លក្ខេត្វា គន្តុំ វដ្តតិ។

អនាមដ្ឋបិណ្ឌបាតោតិ អបព្ពជិតស្ស ហត្ថគោ លទ្ធោ អត្តនា អញ្ញេន វា បព្ពជិតេន អគ្គហិតអគ្គោ បិណ្ឌបាតោ។ **ថាលកេ**តិ ឥមិនា បត្តេបិ គហិតោយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ទាមរិកចោរស្សា**តិ រជ្ជំ បត្ថយមានស្ស បាកដចោរស្ស។ **ចោរនាគវត្ថុ**តិ ឯត្ថ “ចោរនាគស្ស កិរ អាមដ្ឋំ ទេន្តោ កុជ្ឈិស្សតិ, អនាមដ្ឋំ ន វដ្តតីតិ ថេរោ បត្តគ្គហណហត្ថេនេវ អគ្គំ គហេត្វា បត្តេ ភត្តំ សព្ពមទាសិ, សោ តេន តុស្សិ។ ‘ឯត្តកំ មយ្ហ’ន្តិ ភត្តស្ស ឯកបស្សេយេវ ថោកំ ឋបេត្វាបិ បុន តេន សទ្ធឹ សព្ពម្បិ ទាតុំ វដ្តតី”តិ **ចូឡគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។

អាមិសស្ស ធម្មស្ស ច អលាភេន អត្តនោ បរស្ស ច អន្តរេ សម្ភវន្តស្ស ឆិទ្ទស្ស វិវរស្ស ភេទស្ស បដិសន្ថរណំ បិទហនំ គណ្ឋនំ **បដិសន្ថារោ**។ អយញ្ហិ លោកសន្និវាសោ អលព្ភមានេន អាមិសេន ច ធម្មេន ចាតិ ទ្វីហិ ឆិទ្ទោ, តស្ស តំ ឆិទ្ទំ យថា ន បញ្ញាយតិ, ឯវំ បីឋស្ស វិយ បច្ចត្ថរណេន អាមិសេន ច ធម្មេន ច បដិសន្ថរណំ អាមិសបដិសន្ថារោ ធម្មបដិសន្ថារោ ចាតិ វុច្ចតិ។ តត្ថ ធម្មបដិសន្ថារោ កស្សចិ ន កាតព្ពោ នត្ថិ។ យស្ស កស្សចិ ហិ គហដ្ឋស្ស វា បព្ពជិតស្ស វា ធម្មេន សង្គហោ កាតព្ពោយេវ។ **“បដិសន្ថារោ បន កស្ស កាតព្ពោ, កស្ស ន កាតព្ពោ”**តិ ឥទំ បន អាមិសបដិសន្ថារំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឧព្ពាសេត្វា**តិ សមន្តតោ តិយោជនំ វិលុម្បន្តោ មនុស្សេ បលាបេត្វា អញ្ញេសំ អវាសំ កត្វា។ **សង្ឃស្សត្ថាយ អាហដា**តិ បាកវដ្តតោ តំទិវសស្សត្ថាយ អាហដា។ **វរបោត្ថចិត្តត្ថរណ**ន្តិ អនេកប្បការឧត្តមរូបវិចិត្តត្ថរណំ។

១៨៧. សត្តរសវគ្គិយេសុ បុព្ពេ ឯកស្ស អង្គុលិបតោទេន មារិតត្តា សេសសោឡសជនេសុ ឧទរំ អារុហិត្វា និសិន្នមេកំ ឋបេត្វា **“សោឡសបិ បន្នរស ជនា”**តិ វុត្តំ។ **អទ្ធហលបាសាណា វិយា**តិ អទ្ធហលេ អារោបិតបាសាណា វិយ។ **កម្មាធិប្បាយា**តិ តជ្ជនីយាទិកម្មករណាធិប្បាយា។ **អារវាហេត្វា**តិ អារវិសាបេត្វា។ **វាឡវិហារ**ន្តិ ចណ្ឌសត្តេហិ អធិដ្ឋិតវិហារំ។

១៨៩. យោ វុត្តេន ឱត្ថតោបិ ន មរតីតិអាទីសុ យំ វត្តព្វំ, តំ **ភូតគាមសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** សយមេវ វក្ខតិ។ ឯវញ្ហិ តត្ថ វុត្តំ (បាចិ. អដ្ឋ. ៩២) –

“**មនុស្សវិគ្គហបារាជិកវណ្ណនាយំ** បន សព្ពអដ្ឋកថាសុ ‘សចេ ភិក្ខុ រុក្ខេន វា អជ្ឈោត្ថតោ ហោតិ ឱបាតេ វា បតិតោ, សក្កា ច ហោតិ ឯកេន បស្សេន រុក្ខំ ឆិន្ទិត្វា ភូមឹ វា ខណិត្វា និក្ខមិតុំ, ជីវិតហេតុបិ អត្តនា ន កាតព្ពំ, អញ្ញេន បន ភិក្ខុនា ភូមឹ វា ខណិត្វា រុក្ខំ វា ឆិន្ទិត្វា អល្លរុក្ខតោ វា ទណ្ឌកំ ឆិន្ទិត្វា តំ រុក្ខំ បវដ្ដេត្វា និក្ខមាបេតុំ វដ្ដតិ, អនាបត្តី’តិ វុត្តំ។ តត្ថ ការណំ ន ទិស្សតិ, ‘អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ទវឌាហេ ឧយ្ហមានេ បដគ្គឹ ទាតុំ បរិត្តំ កាតុ’ន្តិ (ចូឡវ. ២៨៣) ឥទំ បន ឯកមេវ សុត្តំ ទិស្សតិ។ សចេ ឯតស្ស អនុលោមំ, អត្តនោ ន វដ្ដតិ, អញ្ញស្ស វដ្ដតីតិ ឥទំ នានាករណំ ន សក្កា លទ្ធុំ។ អត្តនោ អត្ថាយ ករោន្តោ អត្តសិនេហេន អកុសលចិត្តេនេវ ករោតិ, បរោ បន ការុញ្ញេន។ តស្មា អនាបត្តីតិ ចេ, ឯតម្បិ អការណំ។ កុសលចិត្តេនបិ ហិ ឥមំ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, សព្ពដ្ឋកថាសុ បន វុត្តត្តា ន សក្កា បដិសេធេតុំ, គវេសិតព្ពា ឯត្ថ យុត្តិ, អដ្ឋកថាចរិយានំ វា សទ្ធាយ គន្តព្ព”ន្តិ។

តស្មា យំ ឯត្ថ ឥតោ អញ្ញថា កេនចិ បបញ្ចិតំ, **គណ្ឋិបទេសុ** ច ការណំ វុត្តំ, តំ ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ។

១៨០. អល្ល...បេ.... បាចិត្តិយន្តិ សុក្ខដ្ឋានេបិ អគ្គឹ បាតេត្វា ឥមិនា អធិប្បាយេន អាលិម្បេន្តស្ស បាចិត្តិយមេវ។ **ទុក្កដ**ន្តិ សុក្ខដ្ឋានេ វា សុក្ខំ “អសុក្ខ”ន្តិ អវវត្ថបេត្វា វា អគ្គឹ បាតេន្តស្ស ទុក្កដំ។ កីឡាធិប្បាយេបិ ឯសេវ នយោ។ កីឡាធិប្បាយោ ច បដបដាយមានសទ្ទស្សាទវសេនេវ វេទិតព្ពោ។ បដិបក្ខភូតោ អគ្គិ **បដគ្គិ**។ **បរិត្តករណ**ន្តិ អារក្ខករណំ។ **សយំ វា ឧដ្ឋិត**ន្តិ វាតេរិតានំ វេឡុអាទីនំ អញ្ញមញ្ញសង្ឃដ្ដនេន សមុដ្ឋិតំ។ **និរុបាទានោ**តិ ឥន្ធនរហិតោ។

១៨១-១៨២. ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណត្តា បារាជិកន្តិ “ទ្វីហី”តិ វុត្តេ ទ្វីហិបិ បហារេហិ មរណស្ស បច្ឆាសិសនតោ ឯកេន វិនា ទ្វិន្នំ អភាវតោ ច បារាជិកំ។ “ទ្វីហិយេវាតិ និយមិតេ បន ឯកេន បហារេន មារិតេ នត្ថិ បារាជិក”ន្តិ វទន្តិ។ បឋមំ អាហិតពលវេគស្ស បុព្ពានុចិណ្ណវសេន ជម្មានំ ទេសន្តរុប្បត្តិយា គមនមត្តំ ឋបេត្វា ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស តត្ថ អវិជ្ជមានត្តា **“សីសច្ឆេទកស្សា**”តិ វុត្តំ។ **ឥមស្ស វត្ថុស្សា**តិ អាឃាតនវត្ថុស្ស។ “**បាន បរិភោគេនា**តិ វុត្តត្តា លោណសោវីរកំ យាមកាលិក”ន្តិ វទន្តិ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

តតិយបារាជិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុត្ថបារាជិកំ

ចតុសច្ចវិទូតិ ចត្តារិ សច្ចានិ សមាហដានិ ចតុសច្ចំ, តំ អវេទិ បដិវិជ្ឈីតិ ចតុសច្ចវិទូ។ សតិបិ សាវកានំ បច្ចេកពុទ្ធានញ្ច ចតុសច្ចវិទុភាវេ អនញ្ញបុព្ពកត្តា ភគវតោ ចតុសច្ចទស្សនស្ស តត្ថ ច សព្ពញ្ញុតាយ ពលេសុ ច វសីភាវស្ស បត្តិតោ បរសន្តានេសុ បសារិតភាវេន បាកដត្តា ច ភគវាវ វិសេសេន “ចតុសច្ចវិទូ”តិ ថោមនំ អរហតិ។

វគ្គុមុទាតីរិយភិក្ខុវត្ថុវណ្ណនា

១៨៣. អធិដ្ឋេមាតិ សំវិទហាម។ **ទូតកម្ម**ន្តិ គិហីនំ បណ្ណំ វា សាសនំ វា គហេត្វា តត្ថ តត្ថ គមនំ។ **ឥរិយាបថំ សណ្ឋបេត្វា**តិ បធានានុរូបំ កត្វា។ **បុច្ឆន្តានំ វា**តិ “អយ្យា សន្តឥរិយាបថា អតិវិយ ឧបសន្តា, កតរំ វិសេសមធិគច្ឆឹសូ”តិ បុច្ឆន្តានំ។ **អនាគតសម្ពន្ធេ បន អសតី**តិ “ភាសិតោ ភវិស្សតី”តិ បាឋសេសំ កត្វា អនាគតសម្ពន្ធេ អសតិ។ “ភាសិតោ”តិ អតីតវចនំ កថំ អនាគតវចនេន សម្ពន្ធមុបគច្ឆតីតិ អាហ “**លក្ខណំ បន សទ្ទសត្ថតោ បរិយេសិតព្ព**”ន្តិ។ ឦទិសេ ហិ ឋានេ “ធាតុសម្ពន្ធេ បច្ចយា”តិ ឥមិនា លក្ខណេន ធាត្វត្ថសម្ពន្ធេ សតិ អយថាកាលវិហិតាបិ បច្ចយា សាធវោ ភវន្តីតិ សទ្ទសត្ថវិទូ វទន្តិ។

១៨៤. វណ្ណវាតិ ឥមិនា សកលសរីរានុគតវណ្ណស្ស មនាបតា វុត្តា។ **បសន្នមុខវណ្ណា**តិ ឥមិនា សកលសរីរវណ្ណតោបិ អធិកតរំ មុខវណ្ណស្ស មនាបតា វុត្តា។ **វិប្បសន្នឆវិវណ្ណា**តិ ឥមិនា បន វិជ្ជមានស្សេវ សរីរវណ្ណស្ស អតិវិយ បសន្នតា វុត្តា។ យស្មា ឥន្ទ្រិយានំ ឩនត្តំ វា បូរណត្តំ វា នត្ថិ, តស្មា “**អភិនិវិដ្ឋោកាសស្ស បរិបុណ្ណត្តា**”តិ វុត្តំ។ ឆដ្ឋស្ស អភិនិវិដ្ឋោកាសោ ហទយវត្ថុ, បញ្ចបសាទានំ អភិនិវិដ្ឋោកាសស្ស បរិបុណ្ណតាវចនេនេវ ហទយវត្ថុ

អាទិសកលសរីរស្ស បរិបុណ្ណតា ទស្សិតាយេវ ហោតីតិ អាហ – “**មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ**”ន្តិ។ **យថា តន្តិ** ឯត្ថ **តន្តិ** និបាតមត្តំ។ **ភន្តមិគប្បដិភាគោ**តិ កត្តព្ពាកត្តព្ពស្ស អជាននតោ ភន្តមិគសទិសោ។ **ចតុចក្កន្តិ** ចតុឥរិយាបថំ។ ឥរិយាបថោ ហិ ឥធ បវត្តនដ្ឋេន “ចក្ក”ន្តិ អធិប្បេតោ។ **នវទ្វារន្តិ** នវហិ វណមុខេហិ នវទ្វារំ។ **ទុក្ខន្តិ** សីសរោគាទិទុក្ខំ។ **សព្ពកិច្ចេសូ**តិ បត្តបចនចីវររជនយោគដ្ឋានាទិកិច្ចេសុ។ **យាបេតុន្តិ** វហិតុំ បវត្តេតុំ។ តេនាហ “**គមេតុ**”ន្តិ។

១៩៥. **សន្តោ**តិ ឥមិនា តេសំ វិជ្ជមានតំ ទស្សេតិ, **សំវិជ្ជមានា**តិ ឥមិនា បន តេសំ ឧបលព្ភមានតំ ទស្សេតិ។ តេនាហ – “**អត្ថិ ចេវ ឧបលព្ភន្តិ ចា**”តិ។ **ឧបលព្ភន្តី**តិ ទិស្សន្តិ, ញាយន្តីតិ អត្ថោ។ **បន្ថទូហនកម្មន្តិ** បន្ថឃាតនកម្មំ។ **ហនន្តោ**តិ មារេន្តោ។ **ឃាតេន្តោ**តិ មារាបេន្តោ។ អថ វា **ហនន្តោ**តិ ពន្ធនតាឡនាទីហិ ហឹសន្តោ។ **ឃាតេន្តោ**តិ មារេន្តោ។ **ឆិន្ទន្តោ**តិ បរេសំ ហត្ថាទីនិ ឆិន្ទន្តោ។ **បចន្តោ**តិ ទណ្ឌេន ឧប្បីឡេន្តោ។ បចនញ្ចេត្ថ ទហនំ វិពាធនំ អធិប្បេតំ។ **បចន្តោ**តិ វា តជ្ជេន្តោ តាសេន្តោ។ អថ វា **បចន្តោ**តិ គាមេសុ អគ្គិបាតនវសេន គេហាទីនិ ឈាបេត្វា តត្ថ អជេឡកាទីនិ បចន្តោ។

យេ សិក្ខាបទេសុ ពហុលគារវា ន ហោន្តិ អាបត្តិវីតិក្កមពហុលា, តេ សិក្ខាបទេសុ **អតិព្ពគារវា**។ **ឧទ្ធតេ**តិ អកប្បិយេ កប្បិយសញ្ញិតាយ កប្បិយេ អកប្បិយសញ្ញិតាយ អវជ្ជេ វជ្ជសញ្ញិតាយ វជ្ជេ អវជ្ជសញ្ញិតាយ ច ឧទ្ធច្ចបកតិកេ។ **ឧន្នឡេ**តិ ឧគ្គតនឡេ, ឧដ្ឋិតតុច្ឆមានេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចបលេ**តិ បត្តចីវរមណ្ឌនាទិនា ចាបល្លេន យុត្តេ។ **មុខរេ**តិ មុខខរេ , ខរវចនេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វិកិណ្ណវាចេ**តិ អសំយតវចនេ ទិវសម្បិ និរត្ថកវចនប្បលាបិនេ។ មុដ្ឋា នដ្ឋា សតិ ឯតេសន្តិ **មុដ្ឋស្សតី**, សតិវិរហិតេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អសម្បជានេ**តិ និប្បញ្ញេ។ **បាកតិន្ទ្រិយេ**តិ សំវរាភាវេន គិហិកាលេ វិយ វិវដឥន្ទ្រិយេ។ **អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ បរិច្ចត្តកេ**តិ ធម្មេន អាមិសេន ច អសង្គហេត្វា អាចរិយុបជ្ឈាយេហិ បរិច្ចត្តេ អនាថេ អប្បតិដ្ឋេ។ **លាភគរុកេ**តិ បច្ចយគរុកេ។

ឥរិយាបថសណ្ឋបនាទីនីតិ **អាទិ**-សទ្ទេន បច្ចយបដិសេវនសាមន្តជប្បានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ **មហានិទ្ទេសេ** (មហានិ. ៨៧) ហិ ឥរិយាបថសណ្ឋបនបច្ចយបដិសេវនសាមន្តជប្បនវសេន តិវិធំ កុហកវត្ថុ អាគតំ។ តត្ថ បាបិច្ឆស្សេវ សតោ សម្ភាវនាធិប្បាយកតេន ឥរិយាបថេន វិម្ហាបនំ **ឥរិយាបថសណ្ឋបនសង្ខាតំ កុហកវត្ថុ**។ តថា ចីវរាទីហិ និមន្តិតស្ស តទត្ថិកស្សេវ សតោ បាបិច្ឆតំ និស្សាយ បដិក្ខេបនេន តេ ច គហបតិកេ អត្តនិ សុប្បតិដ្ឋិតសទ្ធេ ញត្វា បុន តេសំ “អហោ អយ្យោ អប្បិច្ឆោ, ន កិញ្ចិ បដិគ្គណ្ហិតុំ ឥច្ឆតិ, សុលទ្ធំ វត នោ អស្ស, សចេ អប្បមត្តកម្បិ កិញ្ចិ បដិគ្គណ្ហេយ្យា”តិ នានាវិធេហិ ឧបាយេហិ បណីតានិ ចីវរាទីនិ ឧបនេន្តានំ តទនុគ្គហកាមតំយេវ អាវិកត្វា បដិគ្គហណេន ច តតោ បភុតិ អសីតិសកដភារេហិ ឧបនាមនហេតុភូតំ វិម្ហាបនំ **បច្ចយបដិសេវនសង្ខាតំ កុហកវត្ថូ**តិ វេទិតព្ពំ។ បាបិច្ឆស្សេវ បន សតោ ឧត្តរិមនុស្សធម្មាធិគមបរិទីបនវាចាយ តថា តថា វិម្ហាបនំ **សាមន្តជប្បនសង្ខាតំ កុហកវត្ថូ**តិ វេទិតព្ពំ។ ចិត្តលបព្ពតាទិវិហារោ **លោកសម្មតសេនាសនំ** នាម។ លោកសម្មត ...បេ.... ឧបាយេហិ សំវណ្ណិយមានគុណោតិ សម្ពន្ធោ។ **បរិបាចេតុន្តិ** បរិណាមេតុំ។ សុទ្ធចិត្តេន អត្តនោ គន្ធធុរាទិកម្មំ កត្វា វិចរន្តានំ តម្មូលកបច្ចយបរិភោគេ ទោសាភាវំ ទស្សេតុំ “**យេ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ភិក្ខាចារេ អសម្បជ្ជមានេ**តិ គោចរគាមេ ភិក្ខាយ ចរិត្វា លភិតព្ពបិណ្ឌបាតេ អសម្បជ្ជន្តេ។ តេ ច វត្តសីសេន សព្ពម្បេតំ ករោន្តិ, ន លាភនិមិត្តំ។ តេន វុត្តំ “**តន្តិបវេណិឃដនកា សាសនជោតកា**”តិ។

កិច្ឆេនាតិ ន ទុក្ខាយ បដិបទាយ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ចត្តារោបិ មគ្គា សុខាបដិបទាវ ហោន្តិ, បារមីបូរណកាលេ បន សរាគទោសមោហស្សេវ សតោ អាគតានំ យាចកានំ អលង្កតប្បដិយត្តំ សីសំ កន្តិត្វា គលលោហិតំ នីហរិត្វា សុអញ្ជិតានិ អក្ខីនិ ឧប្បាដេត្វា កុលវំសប្បតិដ្ឋាបកំ បុត្តំ មនាបចារិនី ភរិយន្តិ ឯវមាទីនិ ទេន្តស្ស អញ្ញានិបិ ខន្តិវាទីសទិសេសុ អត្តភាវេសុ ឆេជ្ជភេជ្ជាទីនិ បាបុណន្តស្ស អាគមនីយបដិបទំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **កសិរេនា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។

ឯកស្សេវ ទាតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ គរុភាវតោ “**គរុភណ្ឌានី**”តិ វុត្តំ, សព្ពេសំ ភាជេត្វាបិ គហេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ “**គរុបរិក្ខារានី**”តិ វុត្តំ។ **សាធារណបរិក្ខារភាវេនា**តិ សង្ឃិកត្តា សព្ពភិក្ខុសាធារណបរិក្ខារភាវេន។ **សង្គណ្ហាតិ ឧបលាបេតី**តិ ឥទំ អថេយ្យចិត្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនេវាហ – “**តថាភាវតោ ថេនេត្វា**”តិ, អវិស្សជ្ជិយអវេភង្គិយភាវតោ ថេនេត្វាតិ អត្ថោ។ គរុភណ្ឌញ្ហិ កុលសង្គហត្ថាយ វិស្សជ្ជេន្តោ វិភជន្តោ ច តស្ស អវិស្សជ្ជិយអវេភង្គិយភាវំ ថេនេតិ។ **កុលទូសកទុក្កដំ អាបជ្ជតី**តិ ឯត្ថ “យោ វិស្សជ្ជេយ្យ, អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិ វុត្តត្តា វិស្សជ្ជនបច្ចយា ថុល្លច្ចយេនបិ ន មុច្ចតិ។

អសន្តន្តិ អវិជ្ជមានំ។ **អភូត**ន្តិ អនុប្បន្នំ។ អនុប្បន្នត្តា ហិ តស្ស តំ អសន្តន្តិ។ បុរិមស្ស បច្ឆិមំ ការណវចនំ។ **ឧល្លបតី**តិ ឧគ្គតាយុកោ លបតិ។ សីលញ្ហិ ភិក្ខុនោ អាយុ, តំ តស្ស តថាលបនសមកាលមេវ វិគច្ឆតិ។ **អសន្តសម្ភាវនាយា**តិ អត្តនោ អវិជ្ជមានគុណេហិ សម្ភាវនាយ។ **ឯវញ្ហិ គណ្ហតា...បេ.... ថេនេត្វា គហិតា ហោន្តី**តិ ឯត្ថ អសន្តសម្ភាវនាយ រដ្ឋបិណ្ឌស្ស ថេនេត្វា គហិតត្តា លោកុត្តរធម្មោបិ ថេនិតោយេវ ហោតិ។ **កិតវស្សេវា**តិ កិតវស្ស សកុណគ្គហណមិវ។ **កេរាដិកស្សា**តិ សឋស្ស។ គោត្តំ វុច្ចតិ សាធារណនាមំ, មគ្គ-សទ្ទោ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោ, តស្មា សមណាតិ គោត្តមត្តំ អនុភវន្តិ ធារេន្តីតិ **គោត្រភុនោ**, នាមមត្តសមណាតិ វុត្តំ ហោតិ។

វគ្គុមុទាតីរិយភិក្ខុវត្ថុវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អធិមានវត្ថុវណ្ណនា

១៨៦. ហេដ្ឋិមមគ្គេហិ ញាតមរិយានាយ ឯវ ជាននតោ អញ្ញា អគ្គមគ្គបញ្ញា, តស្សា ផលភាវតោ អគ្គផលបញ្ញា តំសហគតា សម្មាសង្កប្បាទយោ ច អញ្ញាតិ វុត្តាតិ អាហ “**អញ្ញំ ព្យាករិំសូតិ អរហត្តំ ព្យាករិំសូ**”តិ។ **អរិយសាវកស្ស តាវ នុប្បជ្ជតី**តិ បហីនាធិមានបច្ចយត្តា នុប្បជ្ជតិ ។ **សីលវតោបិ...បេ.... នុប្បជ្ជតិ** អការកភាវតោ។ **តិលក្ខណំ អារោបេត្វា**តិ កលាបសម្មសនវសេន តិលក្ខណំ អារោបេត្វា។ **អារទ្ធវិបស្សកស្សា**តិ ឧទយព្ពយានុបស្សនាយ អារទ្ធវិបស្សកស្ស។ សុទ្ធសមថលាភី វិបស្សនាយ កម្មំ អកត្វាបិ កិលេសសមុទាចារំ អបស្សន្តោ កេវលំ អញ្ញាណពលេន “អរិយោហមស្មី”តិ មញ្ញតីតិ អាហ “**សុទ្ធសមថលាភី វា**”តិ។ “**អរហា អហ**”ន្តិ **មញ្ញតិ** ឧច្ចវាលង្កវាសី **មហានាគត្ថេរោ** វិយ។

តលង្គរវាសី **ធម្មទិន្នត្ថេរោ** កិរ នាម ឯកោ បភិន្នប្បដិសម្ភិទោ មហាខីណាសវោ មហតោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ឱវាទទាយកោ អហោសិ។ សោ ឯកទិវសំ អត្តនោ ទិវាដ្ឋានេ និសីទិត្វា “កិន្នុ ខោ អម្ហាកំ អាចរិយស្ស ឧច្ចវាលង្កវាសីមហានាគត្ថេរស្ស សមណភាវកិច្ចំ មត្ថកប្បត្តំ, នោ”តិ អាវជ្ជេន្តោ បុថុជ្ជនភាវមេវស្ស ទិស្វា “មយិ អគច្ឆន្តេ បុថុជ្ជនកាលកិរិយមេវ ករិស្សតី”តិ ច ញត្វា ឥទ្ធិយា វេហាសំ ឧប្បតិត្វា ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នស្ស ថេរស្ស សមីបេ ឱរោហិត្វា វន្ទិត្វា វត្តំ ទស្សេត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ “កឹ, អាវុសោ ធម្មទិន្ន, អកាលេ អាគតោសី”តិ ច វុត្តោ “បញ្ហំ, ភន្តេ, បុច្ឆិតុំ អាគតោម្ហី”តិ អាហ។ តតោ “បុច្ឆាវុសោ, ជានមានា កថយិស្សាមា”តិ វុត្តោ បញ្ហសហស្សំ បុច្ឆិ។ ថេរោ បុច្ឆិតំ បុច្ឆិតំ បញ្ហំ អសជ្ជមានោវ កថេសិ។ តតោ “អតិតិក្ខំ វោ, ភន្តេ, ញាណំ, កទា តុម្ហេហិ អយំ ធម្មោ អធិគតោ”តិ វុត្តោ “ឥតោ សដ្ឋិវស្សកាលេ, អាវុសោ”តិ អាហ។ សមាធិម្បិ, ភន្តេ, វឡញ្ជេថាតិ។ ន ឥទំ, អាវុសោ, ភារិយន្តិ។ តេន ហិ, ភន្តេ, ឯកំ ហត្ថឹ មាបេថាតិ។ ថេរោ សព្ពសេតំ ហត្ថឹ មាបេសិ។ ឥទានិ, ភន្តេ, យថា អយំ ហត្ថី អញ្ចិតកណ្ណោ បសារិតនង្គុដ្ឋោ សោណ្ឌំ មុខេ បក្ខិបិត្វា ភេរវំ កោញ្ចនាទំ ករោន្តោ តុម្ហាកំ អភិមុខំ អាគច្ឆតិ, តថា នំ ករោថាតិ។ ថេរោ តថា កត្វា វេគេន អាគច្ឆតោ ហត្ថិស្ស ភេរវំ អាការំ ទិស្វា ឧដ្ឋាយ បលាយិតុំ អារទ្ធោ។ តមេនំ ខីណាសវត្ថេរោ ហត្ថំ បសារេត្វា ចីវរកណ្ណេ គហេត្វា “ភន្តេ, ខីណាសវស្ស សារជ្ជំ នាម ហោតី”តិ អាហ។ សោ តស្មឹ កាលេ អត្តនោ បុថុជ្ជនភាវំ ញត្វា “អវស្សយោ មេ, អាវុសោ, ធម្មទិន្ន ហោហី”តិ វត្វា បាទមូលេ ឧក្កុដិកំ និសីទិ។ “ភន្តេ, តុម្ហាកំ អវស្សយោ ភវិស្សាមិច្ចេវាហំ អាគតោ, មា ចិន្តយិត្ថា”តិ កម្មដ្ឋានំ កថេសិ។ ថេរោ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ចង្កមំ ឱរុយ្ហ តតិយេ បទវារេ អគ្គផលំ អរហត្តំ បាបុណិ។ ថេរោ កិរ ទោសចរិតោ អហោសិ។

អធិមានវត្ថុវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សវិភង្គសិក្ខាបទវណ្ណនា

១៨៧-១៨៨. **យស្មា បនា**តិអាទិ “អសន្តំ អភូតំ អសំវិជ្ជមាន”ន្តិ ឯតេសំ ការណវចនំ។ តត្ថ **យ**ន្តិ យំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ។ **អនភិជាន**ន្តិ អត្តនិ អត្ថិភាវំ អជានន្តោ។ **សមុទាចរតី**តិ “អត្ថិ មយ្ហំ ឯស ធម្មោ”តិ កថេតិ ជានាបេតិ វា។ “អសន្តំ អភូត”ន្តិ ឥមស្ស ការណវចនំ **សន្តានេ អនុប្បន្នោ**តិ។ **ញាណេន ច អសច្ឆិកតោ**តិ ឥទំ បន “អសំវិជ្ជមាន”ន្តិ ឯតស្ស ការណវចនំ។ បកតិមនុស្សេហិ ឧត្តរិតរានំ ពុទ្ធាទិឧត្តមបុរិសានំ អធិគមធម្មោ **ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ**តិ អាហ “**ឧត្តរិមនុស្សាន**”ន្តិអាទិ។ **ត**ន្តិ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ។ អថ បទភាជនេ ពហុវចននិទ្ទេសោ កស្មា កតោតិ អាហ “**បទភាជនេ បនា**”តិអាទិ។ កិញ្ចាបិ ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ អព្យាកតោបិ ហោតិ, អារោគ្យដ្ឋេន បន **ពាហិតិកសុត្តេ** វិយ “**កុសលេ ធម្មេ**”តិ វុត្តំ។ **អស្សា**តិ ឧត្តរិមនុស្សធម្មស្ស។ ខណលយមុហុត្ត-សទ្ទា អញ្ញត្ថ ភិន្នត្ថាបិ ហោន្តិ, ឥធ បន ខណបរិយាយវសេនេវ “តំ ខណំ តំ លយំ តំ មុហុត្ត”ន្តិ **បាឡិយំ** វុត្តំ។

អធិគន្តព្ពតោ អធិគមោ, ឈានាទិ, អធិគមស្ស បុច្ឆា **អធិគមបុច្ឆា**។ តេនាហ “**ឈានវិមោក្ខាទីសូ**”តិអាទិ។ **ឧបាយបុច្ឆា**តិ អធិគមុបាយបុច្ឆា។ **កិន្តិ**តិ កេន បការេន, កេន វិធិនាតិ អត្ថោ។ **កតមេសំ ត្វំ ធម្មានំ លាភី**តិ ឥទំ បន បុព្ពេ “កឹ តេ អធិគត”ន្តិ អនិទ្ធារិតភេទា ឈានាទិវិសេសា បុច្ឆិតាតិ ឥទានិ តេសំ និទ្ធារេត្វា បុច្ឆនាការទស្សនំ។

តស្មាតិ យស្មា យថាវុត្តេហិ ឆហាការេហិ អធិគមព្យាករណំ សោធេតព្ពំ, តស្មា។ **ឯត្តាវតា វា**តិ ឯត្តកេន ព្យាករណមត្តេនេវ ន សក្កាតព្ពោ។ ព្យាករណញ្ហិ ឯកច្ចស្ស អយាថាវតោបិ ហោតីតិ។ **ឥមេសុ បន ឆសុ ឋានេសុ សោធនត្ថំ វត្តព្ពោ**តិ យថា នាម ជាតរូបបតិរូបកម្បិ ជាតរូបំ វិយ ខាយតីតិ ជាតរូបំ និឃំសនតាបនច្ឆេទនេហិ សោធេតព្ពំ, ឯវមេវ ឥមេសុ ឥទានេវ វុត្តេសុ ឆសុ ឋានេសុ បក្ខិបិត្វា សោធនត្ថំ វត្តព្ពោ។ **វិមោក្ខាទីសូ**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន សមាធិសមាបត្តិញាណទស្សនមគ្គភាវនាផលសច្ឆិកិរិយាទី សង្គណ្ហាតិ។ **បាកដោ ហោតី**តិ អធិគតវិសេសស្ស សតិសម្មោសាភាវតោ។ សេសបុច្ឆាសុបិ **បាកដោ ហោតី**តិ បទេ ឯសេវ នយោ។

សព្ពេសញ្ហិ អត្តនា អធិគតមគ្គេន បហីនកិលេសា បាកដា ហោន្តីតិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ។ កស្សចិ ហិ អត្តនា អធិគតមគ្គវជ្ឈកិលេសេសុ សន្ទេហោ ឧប្បជ្ជតិយេវ មហានាមស្ស សក្កស្ស វិយ។ សោ ហិ សកទាគាមី សមានោបិ “តស្ស មយ្ហំ, ភន្តេ, ឯវំ ហោតិ ‘កោ សុ នាម មេ ធម្មោ អជ្ឈត្តំ អប្បហីនោ, យេន មេ ឯកទា លោភធម្មាបិ ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋន្តិ, ទោសធម្មាបិ ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋន្តិ, មោហធម្មាបិ ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋន្តី’”តិ (ម. និ. ១.១៧៥) ភគវន្តំ បុច្ឆិ។ អយំ កិរ រាជា សកទាគាមិមគ្គេន លោភទោសមោហា និរវសេសា បហីយន្តីតិ សញ្ញី អហោសិ។ កឹ អរិយសាវកស្ស ឯវំ សន្ទេហោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អាម ឧប្បជ្ជតិ។ កស្មា? បណ្ណត្តិយំ អកោវិទត្តា។ “អយំ កិលេសោ អសុកមគ្គវជ្ឈោ”តិ ឥមិស្សា បណ្ណត្តិយា អកោវិទស្ស ហិ អរិយសាវកស្ស ឯវំ ហោតិ។ កឹ តស្ស បច្ចវេក្ខណា នត្ថីតិ? អត្ថិ, សា បន ន សព្ពេសំ បរិបុណ្ណា ហោតិ។ ឯកោ ហិ បហីនកិលេសមេវ បច្ចវេក្ខតិ, ឯកោ អវសិដ្ឋកិលេសមេវ, ឯកោ មគ្គមេវ, ឯកោ ផលមេវ, ឯកោ និព្ពានមេវ។ ឥមាសុ បន បញ្ចសុ បច្ចវេក្ខណាសុ ឯកំ វា ទ្វេ វា នោ លទ្ធុំ ន វដ្ដតិ។ ឥតិ យស្ស បច្ចវេក្ខណា ន បរិបុណ្ណា, តស្ស មគ្គវជ្ឈកិលេសបណ្ណត្តិយំ អកោវិទត្តា ឯវំ ហោតិ។ **ឧគ្គហបរិបុច្ឆាកុសលា**តិ សជ្ឈាយមគ្គសំវណ្ណនាសុ និបុណា។

យាយ បដិបទាយ យស្ស អរិយមគ្គោ អាគច្ឆតិ, សា បុព្ពភាគបដិបត្តិ **អាគមនបដិបទា**។ **សោធេតព្ពា**តិ សុទ្ធា ឧទាហុ ន សុទ្ធាតិ វិចារណវសេន សោធេតព្ពា។ **ន សុជ្ឈតី**តិ តត្ថ តត្ថ បមាទបដិបត្តិសព្ភាវតោ។ **អបនេតព្ពោ**តិ អត្តនោ បដិញ្ញាយ អបនេតព្ពោ។ “**សុជ្ឈតី**”តិ វត្វា សុជ្ឈនាការំ ទស្សេតុំ “**ទីឃរត្ត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **បញ្ញាយតី**តិ ឯត្ថាបិ “**យទិ**”តិ បទំ អានេត្វា យទិ សោ ភិក្ខុ តាយ បដិបទាយ បញ្ញាយតីតិ សម្ពន្ធោ ។ ចតូសុ បច្ចយេសុ អលគ្គត្តា “**អាកាសេ បាណិសមេន ចេតសា**”តិ វុត្តំ។ **វុត្តសទិស**ន្តិ តស្ស ភិក្ខុនោ ព្យាករណំ ឥមស្មឹ សុត្តេ វុត្តេន សទិសំ, សមន្តិ អត្ថោ។

ខីណាសវបដិបត្តិសទិសា បដិបទា ហោតីតិ ទីឃរត្តំ សុវិក្ខម្ភិតកិលេសត្តា។ **ខីណាសវស្ស នាម…បេ.… ន ហោតី**តិ បហីនវិបល្លាសត្តា ជីវិតនិកន្តិយា ច អភាវតោ ន ហោតិ។ បុថុជ្ជនស្ស បន អប្បហីនវិបល្លាសត្តា ជីវិតនិកន្តិសព្ភាវតោ ច អប្បមត្តកេនបិ ហោតិ។

តត្រិមានិ វត្ថូនិ – **ទីឃភាណកអភយត្ថេរោ** កិរ ឯកំ បិណ្ឌបាតិកំ បរិគ្គហេតុំ អសក្កោន្តោ ទហរស្ស សញ្ញំ អទាសិ។ សោ តំ នហាយមានំ កល្យាណីនទីមុខទ្វារេ និមុជ្ជិត្វា បាទេ អគ្គហេសិ។ បិណ្ឌបាតិកោ “កុម្ភីលោ”តិ សញ្ញាយ មហាសទ្ទំ អកាសិ, តទា នំ “បុថុជ្ជនោ”តិ ជានឹសុ។ **ចន្ទមុខតិស្សរាជកាលេ** បន មហាវិហារេ សង្ឃត្ថេរោ ខីណាសវោ ទុព្ពលចក្ខុកោ វិហារេយេវ អច្ឆតិ។ តំ រាជា “ថេរំ បរិគ្គណ្ហិស្សាមី”តិ ភិក្ខូសុ ភិក្ខាចារំ គតេសុ អប្បសទ្ទោ ឧបសង្កមិត្វា សប្បោ វិយ បាទេ អគ្គហេសិ។ ថេរោ សិលាថម្ភោ វិយ និច្ចលោ ហុត្វា “កោ ឯត្ថា”តិ អាហ។ អហំ, ភន្តេ, តិស្សោតិ។ សុគន្ធំ វាយសិ នោ តិស្សាតិ។ ឯវំ ខីណាសវស្ស ភយំ នាម នត្ថិ។ ឯកច្ចោ បន បុថុជ្ជនោបិ អតិសូរោ ហោតិ និព្ភយោ, សោ រជនីយេន អារម្មណេន បរិគ្គណ្ហិតព្ពោ។ **វសភរាជាបិ** ហិ ឯកំ ថេរំ បរិគ្គណ្ហមានោ ឃរេ និសីទាបេត្វា តស្ស សន្តិកេ ពទរសាឡវំ មទ្ទមានោ និសីទិ។ មហាថេរស្ស ខេឡោ ចលិតោ, ថេរស្ស បុថុជ្ជនភាវោ អាវិភូតោ។ ខីណាសវស្ស ហិ រសតណ្ហា នាម សុប្បហីនា, ទិព្ពេសុបិ រសេសុ និកន្តិ នាម ន ហោតិ។ តស្មា ឥមេហិ ឧបាយេហិ បរិគ្គហេត្វា សចស្ស ភយំ វា ឆម្ភិតត្តំ វា រសតណ្ហា វា ឧប្បជ្ជតិ, “ន ត្វំ អរហា”តិ អបនេតព្ពោ។

អសន្តគុណសម្ភាវនលក្ខណា បាបិច្ឆាតិ អាហ – “**យា សា ឥធេកច្ចោ…បេ.… អាទិនា នយេនា**”តិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន “អស្សទ្ធោ សមានោ ‘សទ្ធោតិ មំ ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតិ, អប្បស្សុតោវ សមានោ ‘ពហុស្សុតោតិ មំ

ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតិ, សង្គណិការាមោវ សមានោ ‘បវិវិត្តោតិ មំ ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតិ, កុសីតោវ សមានោ ‘អារទ្ធវីរិយោតិ មំ ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតិ, មុដ្ឋស្សតីវ សមានោ ‘ឧបដ្ឋិតស្សតីតិ មំ ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតិ, អសមាហិតោវ សមានោ ‘សមាហិតោតិ មំ ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតិ, ទុប្បញ្ញោវ សមានោ ‘បញ្ញវាតិ មំ ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតិ, អខីណាសវោវ សមានោ ‘ខីណាសវោតិ មំ ជនោ ជានាតូ’តិ ឥច្ឆតិ, យា ឯវរូបា ឥច្ឆា ឥច្ឆាគតា បាបិច្ឆតា រាគោ សារាគោ ចិត្តស្ស សារាគោ, អយំ វុច្ចតិ បាបិច្ឆតា”តិ (វិភ. ៨៥១) ឯវំ វុត្តំ បាឡិបទេសំ សង្គណ្ហាតិ។ **បាបិកាយា**តិ លាមិកាយ ឥច្ឆាយ។ **អបកតោ**តិ បាបិកាយ ឥច្ឆាយ សម្មាអាជីវតោ អបេតោ កតោតិ ឥច្ឆាយ អបកតោ។ តថាភូតោ ច មិច្ឆាជីវេន អភិភូតោ បរាជិតោ នាម ហោតីតិ អាហ “**អភិភូតោ បរាជិតោ**”តិ។

សាមញ្ញំ ទុប្បរាមដ្ឋំ និរយាយុបកឌ្ឍតីតិ យថា កុសោ យេន ទុគ្គហិតោ, តស្ស ហត្ថំ អនុកន្តតិ ផាលេតិ, ឯវមេវ សមណធម្មសង្ខាតំ សាមញ្ញម្បិ ខណ្ឌសីលាទិតាយ ទុប្បរាមដ្ឋំ និរយាយ ឧបកឌ្ឍតិ, និរយេ និព្ពត្តាបេតីតិ អត្ថោ។ **សិថិលោ**តិ ឱលីយិត្វា ករណេន សិថិលគ្គាហេន កតោ។ **បរិព្ពាជោ**តិ ខណ្ឌាទិភាវប្បត្តោ សមណធម្មោ។ **ភិយ្យោ អាកិរតេ រជ**ន្តិ អព្ភន្តរេ វិជ្ជមានំ រាគរជាទី ឯវរូបោ សមណធម្មោ អបនេតុំ ន សក្កោតិ, អថ ខោ តស្ស ឧបរិ អបរម្បិ រាគរជាទី អាកិរតីតិ អត្ថោ។ **ភិក្ខុភាវោ**តិ បារាជិកំ អាបជ្ជិត្វា “សមណោ អហ”ន្តិ បដិជាននតោ វោហារមត្តសិទ្ធោ ភិក្ខុភាវោ។ **អជានមេវា**តិ បាឋេ **ឯវា**តិ អវធារណត្ថេ និបាតោ។ **អជានមេវ**ន្តិ បាឋេ បន ឯវំ ជានាមិ ឯវំ បស្សាមីតិ អវចន្តិ យោជេតព្ពំ។

បទភាជនីយវណ្ណនា

១៩៩. អសុភជ្ឈានាទីនីតិ **អាទិ**-សទ្ទេន កាយគតាសតិជ្ឈានញ្ច កសិណជ្ឈានញ្ច សង្គណ្ហាតិ។ តេន “កាយគតាសតិជ្ឈានំ បឋវីកសិណជ្ឈានំ សមាបជ្ជិ”ន្តិអាទី វទន្តោបិ បារាជិកោវ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ **វិមោក្ខោ**តិ ឯត្ថ **វិ**-សទ្ទោ វិសេសត្ថោ វិវិធត្ថោ វាតិ ទស្សេន្តោ អាហ “**សុដ្ឋុ មុត្តោ**”តិអាទិ។ **វិមោក្ខោ**តិ ចត្តារោ អរិយមគ្គា។ តស្ស សគុណតោ សុញ្ញតាទិនាមលាភំ ទស្សេន្តោ អាហ “**សោ បនាយ**” ន្តិអាទិ។ មគ្គោ ហិ នាម បញ្ចហិ ការណេហិ នាមំ លភតិ សរសេន វា បច្ចនីកេន វា សគុណេន វា អារម្មណេន វា អាគមនេន វា។ សចេ ហិ សង្ខារុបេក្ខា អនិច្ចតោ សង្ខារេ សម្មសិត្វា វុដ្ឋាតិ, អនិមិត្តវិមោក្ខេន វិមុច្ចតិ, សចេ ទុក្ខតោ សម្មសិត្វា វុដ្ឋាតិ, អប្បណិហិតវិមោក្ខេន វិមុច្ចតិ, សចេ អនត្តតោ សម្មសិត្វា វុដ្ឋាតិ, សុញ្ញតវិមោក្ខេន វិមុច្ចតិ, ឥទំ **សរសតោ** នាមំ នាម។ យស្មា បនេស អនិច្ចានុបស្សនាយ សង្ខារានំ ឃនវិនិព្ភោគំ កត្វា និច្ចនិមិត្តធុវនិមិត្តសស្សតនិមិត្តានិ បជហន្តោ អាគតោ, តស្មា អនិមិត្តោ។ ទុក្ខានុបស្សនាយ បន សុខសញ្ញំ បហាយ បណិធិំ បត្ថនំ សុក្ខាបេត្វា អាគតត្តា អប្បណិហិតោ។ អនត្តានុបស្សនាយ អត្តសត្តបុគ្គលសញ្ញំ បហាយ សង្ខារានំ សុញ្ញតោ ទិដ្ឋត្តា សុញ្ញតោតិ ឥទំ **បច្ចនីកតោ** នាមំ នាម។

រាគាទីហិ បនេស សុញ្ញតត្តា សុញ្ញតោ។ រូបនិមិត្តាទីនំ រាគនិមិត្តាទីនំយេវ វា អភាវេន អនិមិត្តោ។ រាគាទិបណិធិអាទីនំ អភាវតោ អប្បណិហិតោតិ ឥទមស្ស **សគុណតោ** នាមំ។ ស្វាយំ សុញ្ញតំ អនិមិត្តំ អប្បណិហិតញ្ច និព្ពានំ អារម្មណំ ករោតីតិ សុញ្ញតោ អនិមិត្តោ អប្បណិហិតោតិ វុច្ចតិ, ឥទមស្ស **អារម្មណតោ** នាមំ។ អាគមនំ បន ទុវិធំ វិបស្សនាគមនំ មគ្គាគមនញ្ច។ តត្ថ មគ្គេ វិបស្សនាគមនំ លព្ភតិ, ផលេ មគ្គាគមនំ។ អនត្តានុបស្សនា ហិ សុញ្ញតា នាម, សុញ្ញតវិបស្សនាយ មគ្គោ សុញ្ញតោ។ អនិច្ចានុបស្សនា អនិមិត្តា នាម, អនិមិត្តវិបស្សនាយ មគ្គោ អនិមិត្តោ។ ឥទំ បន នាមំ ន អភិធម្មបរិយាយេន លព្ភតិ។ តថា ហិ តំ សង្ខារនិមិត្តស្ស អវិជហនតោ ន និប្បរិយាយេន អនិមិត្តំ, សុត្តន្តបរិយាយេន បន លព្ភតិ។ តត្រ ហិ គោត្រភុញាណំ អនិមិត្តំ និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា អនិមិត្តនាមកំ ហុត្វា សយំ អាគមនិយដ្ឋានេ ឋត្វា មគ្គស្ស នាមំ ទេតីតិ វទន្តិ, តេន មគ្គោ អនិមិត្តោតិ វុត្តោ។ មគ្គាគមនេន បន ផលំ អនិមិត្តន្តិ យុជ្ជតិយេវ។ ទុក្ខានុបស្សនា សង្ខារេសុ បណិធិំ សុក្ខាបេត្វា អាគតត្តា អប្បណិហិតា នាម, អប្បណិហិតវិបស្សនាយ មគ្គោ អប្បណិហិតោ, អប្បណិហិតមគ្គស្ស ផលំ អប្បណិហិតំ។ ឯវំ វិបស្សនា អត្តនោ នាមំ មគ្គស្ស ទេតិ, មគ្គោ ផលស្សាតិ ឥទំ **អាគមនតោ** នាមំ។ **សុញ្ញត្តា**តិ វិវិត្តត្តា។ ន ហិ មគ្គេ រាគាទយោ សន្តិ, ឧបរូបរិ ឧប្បជ្ជនករាគាទីនំ ការណត្តា រាគាទយោ និមិត្តន្តិ អាហ “**រាគទោសមោហនិមិត្តេហី**”តិ។ សវិគ្គហានំ វិយ ឧបដ្ឋានម្បេត្ថ និមិត្តន្តិ វទន្តិ។ រាគាទយោវ បវត្តិដ្ឋានដ្ឋេន បណិធីតិ អាហ “**រាគទោសមោហបណិធីន**”ន្តិ។

វត្ថុវិជ្ជាទី សន្ធាយ អវចនតោ “**វិជ្ជានំ លាភីម្ហី**”តិ វុត្តេបិ ហោតិ។ **ឯកេកកោដ្ឋាសវសេនា**តិ សតិបដ្ឋានចតុក្កាទិឯកេកកោដ្ឋាសវសេន។ កិញ្ចាបិ មហាអដ្ឋកថាយម្បិ ឯកេកកោដ្ឋាសវសេនេវ ទស្សិតំ, តត្ថ បន “លោកុត្តរានំ សតិបដ្ឋានាន”ន្តិអាទិនា បច្ចេកំ លោកុត្តរ-សទ្ទំ យោជេត្វា ឯកេកកោដ្ឋាសវសេនេវ វុត្តំ, ឥធ លោកុត្តរ-សទ្ទេន វិនាតិ អយមេត្ថ វិសេសោ។ **តត្ថា**តិ តេសុ កោដ្ឋាសេសុ។

ននុ ច “កិលេសប្បហានមេវា”តិ កស្មា វុត្តំ។ ន ហិ កិលេសានំ បហានមត្តំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ ហោតីតិ យោ វទេយ្យ, តំ សន្ធាយ កិលេសប្បហានស្ស មគ្គកិច្ចត្តា កិច្ចវសេន មគ្គោ ទីបិតោតិ ទស្សេតុំ “**តំ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ កាមរាគំ សន្ធាយ “**តតិយមគ្គេន ហិ រាគទោសានំ បហាន**”ន្តិ វុត្តំ, ន បន រូបរាគអរូបរាគេ សន្ធាយ។ ន ហិ តេ តេន បហីយន្តិ ចតុត្ថមគ្គេន បហាតព្ពត្តា។

រាគា ចិត្តំ វិនីវរណតាតិ រាគា ចិត្តស្ស វិនីវរណតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ រាគា វិមុត្តស្ស ចិត្តស្ស តស្សេវ រាគនីវរណស្ស អភាវេន វិគតនីវរណត្តា វិនីវរណតាតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។

យា ច បញ្ច វិជ្ជាតិ យោជេតព្ពំ។ **និព្ពត្តិតលោកុត្តរត្តា**តិ វិសុំយេវ លោកតោ អបគតលោកុត្តរត្តា។ យថា វិនា លោកុត្តរ-សទ្ទេន “សតិបដ្ឋានាទីនំ លាភីម្ហី”តិ វុត្តេបិ បារាជិកំ ហោតិ, ឯវមិធាបិ “អត្ថបដិសម្ភិទាយ លាភីម្ហីតិ វុត្តេបិ ហោតិយេវា”តិ វត្តុំ យុជ្ជតិ។ កិញ្ចាបិ យុជ្ជតិ, អថ ខោ មហាអដ្ឋកថាយំ វិភាគេន វុត្តត្តា ន សក្កា ឯវមិទំ វត្តុន្តិ ទស្សេតុំ “**មហាអដ្ឋកថាយំ បន...បេ.... ន សក្កា អញ្ញំ បមាណំ កាតុ**”ន្តិ វុត្តំ។ តម្បិ តត្ថេវ បដិក្ខិត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។

សុទ្ធិកវារកថាវណ្ណនា

២០០. ឧល្លបនាការន្តិ សមាបជ្ជិន្តិអាទិឧល្លបនាការំ។ **អាបត្តិភេទ**ន្តិ “ន បដិវិជានន្តស្ស អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្សា”តិអាទិអាបត្តិភេទំ។ **បុន អានេត្វា បឋមជ្ឈានាទីហិ ន យោជិត**ន្តិ ឯត្ថ “បឋមជ្ឈានេនា”តិ បាឋោតិ **គណ្ឋិបទេ** វុត្តំ, តទេវ យុត្តំ។

កត្តុសាធនោបិ **ភណិត**-សទ្ទោ ហោតីតិ អាហ “**អថ វា**”តិអាទិ។ យេន ចិត្តេន មុសា ភណតិ, តេនេវ ចិត្តេន ន សក្កា “មុសា ភណាមី”តិ ជានិតុំ, អន្តរន្តរា បន អញ្ញេន ចិត្តេន “មុសា ភណាមី”តិ ជានាតីតិ វុត្តំ “**ភណន្តស្ស ហោតិ មុសា ភណាមី**”តិ។ **អយមេត្ថ អត្ថោ ទស្សិតោ**តិ គីហិ អង្គេហិ សមន្នាគតោ មុសាវាទោតិ អយមេត្ថ អត្ថោ ទស្សិតោ។ **ន សក្កា ន ភវិតុ**ន្តិ បុព្ពភាគតោ បដ្ឋាយ អាភោគំ កត្វា ភណិតត្តា ន សក្កា ន ភវិតុំ។ **អាបត្តិយា ន ការេតព្ពោ**តិ បុព្ពភាគក្ខណេ “មុសា ភណិស្សាមី”តិ អាភោគំ វិនា សហសា ភណន្តស្ស វចនក្ខណេ “មុសា ឯត”ន្តិ ឧបដ្ឋិតេបិ និវត្តេតុមសក្កុណេយ្យតាយ អវិសយភាវតោ អាបត្តិយា ន ការេតព្ពោ។ **ទវា**តិ សហសា។ **រវា**តិ អញ្ញំ វត្តុកាមស្ស ខលិត្វា អញ្ញភណនំ។

តំ ជានាតីតិ តំញាណំ, តស្ស ភាវោ **តំញាណតា,** ញាណស្ស អត្តសំវេទនន្តិ អត្ថោ។ **ញាណសមោធាន**ន្តិ ញាណស្ស ពហុភាវោ, ឯកចិត្តុប្បាទេ អនេកញាណតាតិ អត្ថោ។ **ន ហិ សក្កា...បេ.... ជានិតុ**ន្តិ អារម្មណករណស្ស អភាវតោ វុត្តំ។ អសម្មោហាវពោធោ ច ឦទិសស្ស ញាណស្ស នត្ថិ, “ភណិស្សាមី”តិ បវត្តចិត្តំ “ភណាមី”តិ បវត្តចិត្តស្ស បច្ចយោ ហុត្វា និរុជ្ឈតិ, តញ្ច “ភណិត”ន្តិ បវត្តចិត្តស្ស បច្ចយោ ហុត្វាតិ អាហ – “**បុរិមំ បុរិមំ បន...បេ.... និរុជ្ឈតី**”តិ។ តស្មិំ បុព្ពភាគេ សតិ “សេសទ្វយំ ន ហេស្សតី”តិ ឯតំ នត្ថិ, អវស្សំ ហោតិយេវាតិ វុត្តំ ហោតិ, ភណិស្សាមីតិ បុព្ពភាគេ សតិ “ភណាមិ ភណិត”ន្តិ ឯតំ ទ្វយំ ន ន ហោតិ, ហោតិយេវាតិ អធិប្បាយោ។ **ឯកំ វិយ បកាសតី**តិ អនេកក្ខណេ ឧប្បន្នម្បិ ចិត្តំ ឯកក្ខណេ ឧប្បន្នសទិសំ ហុត្វា បកាសតិ។ **សមាបជ្ជិន្តិអាទីនី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន សមាបជ្ជាមិ, សមាបន្នោតិ ឥមានិ ទ្វេ សង្គណ្ហាតិ។ តត្ថ សមាបជ្ជិំ, សមាបន្នោតិ ឥមេសំ អសតិបិ កាលនានត្តេ វចនវិសេសំ សន្ធាយ វិសុំ គហណំ។

២០៧. សកភាវបរិច្ចជនវសេនាតិ អត្តនោ សន្តកភាវស្ស បរិច្ចជនវសេន។ មគ្គុប្បត្តិតោ បុព្ពេ វិយ “សរាគោ សទោសោ”តិ វត្តព្ពតាភាវតោ ចត្តម្បិ កេចិ គណ្ហន្តិ, នយិទមេវន្តិ ទស្សនត្ថំ “**វន្តោ**”តិ វុត្តំ។ ន ហិ យំ យេន វន្តំ, សោ បុន តំ អាទិយតិ។ តេនាហ “**អនាទិយនភាវទស្សនវសេនា**”តិ។ វន្តម្បិ កិញ្ចិ សន្តតិលគ្គំ សិយា, នយិទមេវន្តិ ទស្សនត្ថំ “**មុត្តោ**”តិ វុត្តំ។ តេនាហ “**សន្តតិតោ វិមោចនវសេនា**”តិ។ មុត្តម្បិ កិញ្ចិ មុត្តពន្ធនំ វិយ ផលំ កុហិញ្ចិ តិដ្ឋតិ, ន ឯវមិទន្តិ ទស្សនត្ថំ “**បហីនោ**”តិ វុត្តំ។ តេនាហ “**ក្វចិ អនវដ្ឋានទស្សនវសេនា**”តិ។ យថា កិញ្ចិ ទុន្និស្សដ្ឋំ បុន អាទាយ សម្មទេវ និស្សដ្ឋំ បដិនិស្សដ្ឋន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំ វិបស្សនាយ និស្សដ្ឋំ អាទិន្នសទិសំ មគ្គេន បហីនំ បដិនិស្សដ្ឋំ នាម ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ “**បដិនិស្សដ្ឋោ**”តិ វុត្តំ។ តេនាហ “**អាទិន្នបុព្ពស្ស បដិនិស្សគ្គទស្សនវសេនា**”តិ។ **ឧក្ខេដិតោ**តិ ឧត្តាសិតោ, ឧត្តាសេត្វា បលាបិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ ច ឧត្តាសេត្វា បលាបិតោ, ន បុន សោ តំ ឋានំ អាគច្ឆតីតិ អាហ “**បុន អនល្លីយនភាវទស្សនវសេនា**”តិ, បុន អាគន្ត្វា សន្តានេ អនុប្បត្តិភាវទស្សនវសេនាតិ អត្ថោ។ ខិដ-សទ្ទំ សទ្ទសត្ថវិទូ ឧត្តាសត្ថេ បឋន្តីតិ អាហ – “**ស្វាយមត្ថោ សទ្ទសត្ថតោ បរិយេសិតព្ពោ**”តិ។ អណុយេវ **អណុសហគតំ,** អតិខុទ្ទកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

សុទ្ធិកវារកថាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វត្ថុកាមវារកថាវណ្ណនា

២១៥. កេវលញ្ហិយន្តិ កេវលញ្ហិ អយំ។ “វារោ”តិ អជ្ឈាហរិតព្ពំ។ **តង្ខណញ្ញេវ ជានាតីតិ** “បឋមជ្ឈានំ សមាបជ្ជិ”ន្តិអាទិម្ហិ វុត្តេ តទត្ថស្ស បកតិយា វិជាននលក្ខណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯវំ បន វចីភេទំ អកត្វា បក្កមនាទីសុ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ “មំ អរហាតិ ជានាតូ”តិ តម្ហា អាវាសា បឋមំ បក្កមតីតិ អាគតវត្ថុម្ហិ វិយ តស្មិំ ខណេ អវិទិតេបិ និក្ខន្តមត្តេ បារាជិកំ។ **ជាននលក្ខណន្តិ** “តង្ខណេ ជាននំ នាម ឦទិស”ន្តិ វុត្តលក្ខណំ ។ **វិញ្ញត្តិបថេតិ** កាយវចីវិញ្ញត្តីនំ គហណយោគ្គេ បទេសេ, បកតិចក្ខុនា បកតិសោតេន ច ទដ្ឋុំ សោតុញ្ច អរហដ្ឋានេតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេន វិញ្ញត្តិបថំ អតិក្កមិត្វា ឋិតោ ចេ កោចិ ទិព្ពេន ចក្ខុនា ទិព្វាយ ច សោតធាតុយា ទិស្វា សុត្វា ច ជានាតិ, ន បារាជិកន្តិ ទីបេតិ។ អស្សុតបុព្ពស្ស “កិមិទំ វុត្ត”ន្តិ សំសយុប្បត្តិសព្ភាវតោ **“សុតំ ហោតី”**តិ វុត្តំ។ បឋមំ វចនមត្តំ អស្សុតបុព្ពេនបិ “បឋមជ្ឈានំ សមាបជ្ជិ”ន្តិ វុត្តេ “កិមិទ”ន្តិ សន្ទេហំ អនុប្បាទេត្វា “ឈានំ នាម កិរេស សមាបជ្ជី”តិ ឯត្តកមត្តេបិ ញាតេ បារាជិកំ ហោតិយេវ។

អនាបត្តិភេទកថាវណ្ណនា

២២២. អនុល្លបនាធិប្បាយស្សាតិ អតិក្កមិត្វា អវត្ថុកាមស្ស, “ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ អយ”ន្តិ អសល្លក្ខេន្តស្សាតិ អធិប្បាយោ។ សរូបតោ បន “អនាបត្តិ ភិក្ខុ អនុល្លបនាធិប្បាយស្សា”តិ វិនីតវត្ថូសុ តត្ថ តត្ថ អាគតវត្ថុវសេន វេទិតព្ពោ។ “ឧត្តរិមនុស្សធម្មោ អយ”ន្តិ អសល្លក្ខេត្វា វទន្តោបិ វោហារតោ អញ្ញំ ព្យាករោន្តោ នាម ហោតីតិ វុត្តំ **“អញ្ញំ ព្យាករោន្តស្សា”**តិ។

បទភាជនីយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ភាយន្តោបីតិ “តមស្ស មយិ នត្ថិភាវំ អញ្ញេបិ ជានន្តា អត្ថិ នុ ខោ”តិ ភាយន្តោបិ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា

២២៣. សេក្ខភូមិយន្តិ តមិនា ឈានភូមិម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ **តិណ្ណំ វិវេកានន្តិ** កាយចិត្តឧបធិវិវេកានំ។

បិណ្ឌាយ ចរណស្ស ភោជនបរិយោសានត្តា វុត្តំ **“យាវ ភោជនបរិយោសាន”**ន្តិ។ ភុត្វា អាគច្ឆន្តស្សបិ បុនវុត្តនយេនេវ សម្ភាវនិច្ឆាយ ចីវរសណ្ឋបនាទីនិ ករោន្តស្ស ទុក្កដមេវ។

២២៥. អារាធនីយោ, អាវុសោ, ធម្មោ អារទ្ធវីរិយេនាតិ វត្ថុទ្វយំ ឯកសទិសម្បិ ទ្វីហិ ភិក្ខូហិ វិសុំ វិសុំ អារោចិតត្តា ភគវតា វិនិច្ឆិនិតំ សព្ពម្បិ វិនីតវត្ថូសុ អារោបេតព្ពន្តិ បាឡិយំ អារោបិតំ។

២២៦. បសាទភញ្ញន្តិ កេវលំ បសាទមត្តេន ភណនំ, ន បន “សភាវតោ ឯតេ អរហន្តោយេវា”តិ ចិន្តេត្វា។ តេនេវេត្ថ អនាបត្តិ វុត្តា។ យទិ បន “ឯតេ សភាវតោ អរហន្តោយេវា”តិ មញ្ញមានោ “អាយន្តុ ភោន្តោ អរហន្តោ”តិអាទីនិ វទតិ, ន សម្បជិច្ឆិតព្ពំ។

២២៧. បទសា គមនំ សន្ធាយ កតិកាយ កតត្តា **“យានេន វា”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ វិជ្ជាមយិទ្ធី សន្ធាយ “តទិ្ធយា”តិ វុត្តំ។ **អញ្ញមញ្ញំ រក្ខន្តីតិ** “យោ តមម្ហា អាវាសា បឋមំ បក្កមិស្សតិ, តំ មយំ ‘អរហា’តិ ជានិស្សាមា”តិ ឯវំ កតិកាយ កតត្តា អបុព្ពាចរិមំ អសុទ្ធចិត្តេន គច្ឆន្តាបិ សហ និក្ខន្តភាវតោ អញ្ញមញ្ញំ រក្ខន្តិ។ កេចិ បន “ហត្ថបាសំ អវិជហិត្វា អញ្ញមញ្ញស្ស ហត្ថំ គណ្ហន្តោ វិយ គច្ឆន្តោបិ ‘ឧដ្ឋេថ គច្ឆាម, ឯថ គច្ឆាមា’តិ ឯវំ សំវិទហិត្វា គមនេ បុព្ពាបរំ គច្ឆន្តោបិ នាបជ្ជតី”តិ វទន្តិ។ **ឯតំ បន អធម្មិកំ កតិកវត្តន្តិ** “តេជ អរហន្តោយេវ វសន្តូតិ យទិ ភិក្ខូ កតិកំ ករោន្តិ, ឯតំ អធម្មិកំ កតិកវត្ត”ន្តិ **ចូឡគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ ហេដ្ឋា វុត្តំ បន សព្ពម្បិ កតិកវត្តំ សន្ធាយ ឯតំ វុត្តន្តិ អម្ហាកំ ខន្តិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។ **នានាវេរជ្ជកាតិ** នានាជនបទវាសិនោ។ **សង្ឃលាភោតិ** យថាវុឌ្ឍំ អត្តនោ បាបុណនកោដ្ឋាសោ។ អយញ្ច បដិក្ខេបោ តមិនាវ នីហារេន ពហិសីមដ្ឋានំ អវិសេសេន សង្ឃលាភស្ស សាមិភាវាបាទនំ សន្ធាយ កតោ។ វិសេសតោ បន ពហិសីមដ្ឋានម្បិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ឯកេកកោដ្ឋាសតោ “ឯត្តកំ ទាតុំ, ឦទិសំ វា ទាតុំ, ឯត្តកានំ វា ទាតុំ, ឦទិសស្ស វា ទាតុំ រុច្ចតិ សង្ឃស្សា”តិ អបលោកនកម្មំ កត្វា ទាតុំ វដ្ដតិ។

២២៨. អាយស្មា ច លក្ខណោតិអាទីសុ កោ បនាយស្មា លក្ខណោ, កស្មា ចស្ស លក្ខណោតិ នាមំ អហោសិ, កោ ចាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ, កស្មា ច សិតំ បាត្វាកាសីតិ តំ សព្ពំ បកាសេតុំ “**ឃ្វាយ**”ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ **លក្ខណសម្បន្នេនា**តិ បុរិសលក្ខណសម្បន្នេន។ **ព្រហ្មសមេនា**តិ ព្រហ្មត្តភាវសមេន។ ឦសកំ ហសិតំ សិតន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ “**មន្ទហសិត**”ន្តិ។ **អដ្ឋិកសង្ខលិក**ន្តិ នយិទំ អវិញ្ញាណកំ អដ្ឋិសង្ខលិកមត្តំ, អថ ខោ ឯកោ បេតោតិ អាហ “**បេតលោកេ និព្ពត្តំ សត្ត**”ន្តិ។ **ឯតេ អត្តភាវា**តិ បេតត្តភាវា។ **ន អាបាថំ អាគច្ឆន្តី**តិ ទេវត្តភាវា វិយ បកតិយា អាបាថំ ន អាគច្ឆន្តិ។ តេសំ បន រុចិយា អាបាថំ អាគច្ឆេយ្យុំ។ មនុស្សានំ ទុក្ខាភិភូតានំ អនាថភាវទស្សនបទដ្ឋានា ករុណាតិ អាហ “**ការុញ្ញេ កត្តព្ពេ**”តិ។ អត្តនោ ច សម្បត្តឹ ពុទ្ធញាណស្ស ច សម្បត្តិន្តិ បច្ចេកំ សម្បត្តិ-សទ្ទោ យោជេតព្ពោ។ តទុភយំ វិភាវេតុំ “**តញ្ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “អត្តនោ ច សម្បត្តឹ អនុស្សរិត្វា សិតំ បាត្វាកាសី”តិ បទំ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ **ធម្មធាតូ**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ សន្ធាយ វទតិ, **ធម្មធាតូ**តិ វា ធម្មានំ សភាវោ។ **ឧបបត្តី**តិ ជាតិ។ ឧបបត្តិសីសេន ហិ តថារូបំ អត្តភាវំ វទតិ។ ទុស្សទ្ធាបយា ហោន្តិ, តទស្ស តេសំ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ។ **ទុស្សទ្ធាបយា**តិ ឥទញ្ច ន លក្ខណត្ថេរំ សន្ធាយ វុត្តំ, យេ បន សុណន្តិ “ឯវំ កិរ វុត្ត”ន្តិ, តេ សន្ធាយ។ អថ លក្ខណត្ថេរោ កស្មា ន អទ្ទស, កិមស្ស ទិព្ពចក្ខុ នត្ថីតិ? នោ នត្ថិ, មហាមោគ្គល្លានោ បន អាវជ្ជេន្តោ អទ្ទស, ឥតរោ អនាវជ្ជនេន ន អទ្ទស។

វិតុឌេន្តីតិ វិនិវិជ្ឈិត្វា ឌេន្តិ, អសិធារូបមេហិ តិខិណេហិ លោហតុណ្ឌកេហិ វិជ្ឈិត្វា វិជ្ឈិត្វា ឥតោ ចិតោ ច គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**វិនិវិជ្ឈិត្វា គច្ឆន្តី**”តិ។ “វិតុទន្តី”តិ វា បាឋោ។ **ផាសុឡន្តរិកាហី**តិ ភុម្មត្ថេ និស្សក្កវចនំ។ **លោហតុណ្ឌកេហី**តិ លោហសលាកាសទិសេហិ, កាឡលោហមយេហេវ វា តុណ្ឌកេហិ។ **បសាទុស្សទា**តិ ឥមិនា អដ្ឋិសង្ខាតមត្តំ ហុត្វា បញ្ញាយមានានម្បិ កាយប្បសាទស្ស ពលវភាវំ ទស្សេតិ។ **បក្កគណ្ឌសទិសា**តិ ឥមិនា បន អតិវិយ មុទុសភាវតំ ទស្សេតិ។ **អច្ឆរិយំ វតា**តិ គរហនច្ឆរិយំ នាមេតំ។

ចក្ខុភូតាតិ សម្បត្តទិព្ពចក្ខុកា, លោកស្ស ចក្ខុភូតាតិ ឯវំ វា ឯត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **យត្រា**តិ ហេតុអត្ថេ និបាតោតិ អាហ “**យត្រាតិ ការណវចន**”ន្តិ។ អប្បមាណេ សត្តនិកាយេ, តេ ច ខោ វិភាគេន កាមភវាទិភេទេ ភវេ, និរយាទិភេទា គតិយោ, នានត្តកាយនានត្តសញ្ញីអាទិវិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ, តថារូបេ សត្តាវាសេ ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ច មេ ឧបនេតុំ បច្ចក្ខំ ករោន្តេន។

គោឃាតកោតិ គុន្នំ អភិណ្ហំ ហននកោ។ តេនាហ “**វធិត្វា វធិត្វា**”តិ។ **តស្សា**តិ គុន្នំ ហននកម្មស្ស។ **អបរាបរិយកម្មស្សា**តិ អបរាបរិយវេទនីយកម្មស្ស។ ពលវតា គោឃាតកកម្មេន វិបាកេ ទីយមានេ អលទ្ធោកាសំ អបរាបរិយវេទនីយំ, តស្មិំ វិបក្កវិបាកេ ឥទានិ លទ្ធោកាសំ “**អវសេសកម្ម**”ន្តិ វុត្តំ។ **កម្មសភាគតាយា**តិ កម្មស្ស សភាគភាវេន សទិសភាវេន។ **អារម្មណសភាគតាយា**តិ អារម្មណស្ស សភាគភាវេន សទិសភាវេន។ យាទិសេ ហិ អារម្មណេ បុព្ពេ តំ កម្មំ តស្ស ច វិបាកោ បវត្តោ, តាទិសេយេវ អារម្មណេ ឥទំ កម្មំ ឥមស្ស វិបាកោ ច បវត្តោតិ កត្វា វុត្តំ “**តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកាវសេសេនា**”តិ។ ភវតិ ហិ តំសទិសេបិ តព្ពោហារោ យថា សោ ឯវ តិត្តិរោ, តានិយេវ ឱសធានីតិ។ យស្មា កម្មសរិក្ខកវិសយេ “**កម្មំ វា កម្មនិមិត្តំ វា**”តិ ទ្វយមេវ វុត្តំ, យស្មា ច គតិនិមិត្តំ វិយ កម្មំ កម្មនិមិត្តញ្ច កម្មតោ ភិន្នំ វិសុំ ហុត្វា ន តិដ្ឋតិ, តស្មា សរិក្ខកវិបាកទានស្ស ការណភាវតោ យត្ថ កម្មសរិក្ខកេន វិបាកេន ភវិតព្ពំ, តត្ថ កម្មំ វា កម្មនិមិត្តំ វា គហេត្វា បដិសន្ធិ ហោតីតិ វទន្តិ។ តេនេវាហ – “**តស្ស កិរ...បេ.... និមិត្តំ អហោសី**”តិ។ តត្ថ **និមិត្តំ អហោសី**តិ បុព្ពេ កតូបចិតស្ស បេតូបបត្តិនិព្ពត្តនវសេន កតោកាសស្ស តស្ស កម្មស្ស និមិត្តភូតំ ឥទានិ តថា ឧបដ្ឋហន្តំ តស្ស វិបាកស្ស និមិត្តំ អារម្មណំ អហោសិ។ **សោ**តិ គោឃាតកោ។ **អដ្ឋិកសង្ខលិកបេតោ ជាតោ** កម្មសរិក្ខកវិបាកវសេន។

២២៩. បេសិយោ កត្វាតិ គាវី វធិត្វា វធិត្វា គោមំសំ ផាលេត្វា បេសិយោ កត្វា។ **សុក្ខាបេត្វា**តិ កាលន្តរំ ឋបនត្ថំ សុក្ខាបេត្វា។ សុក្ខាបិតមំសបេសីនញ្ហិ **វល្លូរ**សមញ្ញាតិ។ **និប្បក្ខចម្មេ**តិ វិគតបក្ខចម្មេ។ ឧរព្ភេ ហន្តីតិ **ឱរព្ភិកោ**។ **ឯឡកេ**តិ អជេ។ **និវាបបុដ្ឋេ**តិ អត្តនា ទិន្ននិវាបេន បោសិតេ អសិនា វធិត្វា វធិត្វា វិក្កិណន្តោ។ **ឯកំ មិគ**ន្តិ ទីបកមិគំ។ **ការណាហី**តិ យាតនាហិ។ **ញត្វា**តិ កម្មដ្ឋានំ ញត្វា។ បេសុញ្ញបសំហារវសេន ឥតោ សុតំ អមុត្រ, អមុត្រ វា សុតំ ឥធ សូចេតីតិ **សូចកោ**។ អនយព្យសនំ បាបេសិ មនុស្សេតិ សម្ពន្ធោ។

វិនិច្ឆយាមច្ចោតិ រញ្ញោ អឌ្ឌករណេ ឋបិតោ វិនិច្ឆយមហាមត្តោ។ សោ ហិ គាមជនកាយំ កូដឌ្ឌេន វញ្ចេតីតិ “**គាមកូដោ**”តិ វុច្ចតិ។ កេចិ “តាទិសោយេវ គាមជេដ្ឋកោ គាមកូដោ”តិ វទន្តិ។ សមេន ភវិតព្ពំ ធម្មដ្ឋេនាតិ វត្តព្ពតោ។ រហស្សង្គេ និសីទនវសេន **វិសមា និសជ្ជា** អហោសិ។ **ផុសន្តោ**តិ ថេយ្យាយ ផុសន្តោ។

២៣០. អនិស្សរោតិ មាតុគាមោ សសាមិកោ អត្តនោ ផស្សេ អនិស្សរោ។ **ធំសិត្វា**តិ ភស្សិត្វា អបគន្ត្វា។ មង្គនវសេន ឧលតីតិ **មង្គុលិ,** វិរូបពីភច្ឆភាវេន បវត្តតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“វិរូបំ ទុទ្ទសិកំ ពីភច្ឆ”**ន្តិ។

ឧទ្ធំ ឧទ្ធំ អគ្គិនា បក្កសរីតាយ **ឧប្បក្កំ,** ហេដ្ឋតោ បគ្ឃរណវសេន កិលិន្នសរីតាយ **ឱកិលិនី,** តតោ ចិតោ ច អង្គារសម្បរិកិណ្ណតាយ **ឱកិរិនី**។ តេនាហ **“សា កិរា”**តិអាទិ។ **អង្គារចិតកេ**តិ អង្គារសញ្ចយេ។ សរីរតោ បគ្ឃរន្តិ អសុចិទុគ្គន្ធជេគុច្ឆានិ សេទគតានិ។ **តស្ស កិរ រញ្ញោ**តិ កាលិង្គស្ស រញ្ញោ។ **នាដកិនី**តិ នច្ចនកិច្ចេ អធិគតា ឥត្ថី។ **សេទ**ន្តិ សេទនំ, តាបនន្តិ អត្ថោ។

អសីសកំ កពន្ធំ ហុត្វា និព្ពត្តិ កម្មាយូហនកាលេ តថា និមិត្តគ្គហណបរិចយតោ។ **លាមកភិក្ខូ**តិ ហីនាចារតាយ លាមកោ, ភិក្ខុវេសតាយ ភិក្ខាហារេន ជីវនតោ ច ភិក្ខុ។ **ចិត្តកេឡិ**ន្តិ ចិត្តរុចិយំ តំ តំ កីឡន្តោ។ **អយមេវា**តិ ភិក្ខុវត្ថុស្មឹ វុត្តនយោ ឯវ។

២៣១. និស្សេវាលបណកកទ្ទមោតិ តិលពីជកាទិភេទេន សេវាលេន នីលមណ្ឌូកបិដ្ឋិវណ្ណេន ឧទកបិដ្ឋំ ឆាទេត្វា និព្ពត្តបណកេន កទ្ទមេន ច វិរហិតោ។ **សុន្ទរេហិ តិត្ថេហី**តិ សុខាវគាហណដ្ឋានតាយ កទ្ទមាទិទោសវិរហិតោ ច សុន្ទរេហិ តិត្ថេហិ។ **តតោ** ឧទកទហតោ តំហេតុ, តំ ឧបនិស្សាយាតិ អត្ថោ។ នាគភវនគតោបិ ហិ សោ រហទោ តតោ ឧបរិមនុស្សលោកេ ជលាសយេន សម្ពន្ធោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ **“តតោ អយំ តបោទា សន្ទតី”**តិ។ អថ វា **តតោ**តិ នាគភវនេ ឧទកទហតោ អយំ តបោទា សន្ទតិ។ តញ្ហិ ឧបរិភូមិតលំ អារោហតិ, ឧណ្ហភាវេន តបនតោ តបំ ឧទកំ ឯតិស្សាតិ អន្វត្ថនាមវសេន **តបោទា**តិ វុច្ចតិ។ **បេតលោកោ**តិ បេតានំ អាវាសដ្ឋានំ។ កេចិ បន “បេតលោកោតិ លោហកុម្ភីនិរយា ឥធាធិប្បេតា”តិ វទន្តិ, នគរស្ស បន បរិតោ បព្ពតបាទវនន្តរេសុ ពហូ បេតាវាសាបិ សន្តេវ។ ស្វាយមត្ថោ បេតវត្ថុបាឡិយា លក្ខណសំយុត្តេន ឥមាយ ច វិនីតវត្ថុបាឡិយា ទីបេតព្ពោ។

កតហត្ថាតិ ចិរតរំ លក្ខេសុ អវិរជ្ឈនសរក្ខេបា។ ព្លាទិសា បន តត្ថ វសីភូតា កតហត្ថា នាម ហោន្តិ, តស្មា យោ សិប្បមេវ ឧគ្គណ្ហាតិ, សោ កតហត្ថោ នាម ន ហោតិ, ឥមេ បន កតហត្ថា, ចិណ្ណវសីភាវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ សិប្បទស្សនវសេន កតំ រាជកុលានិ ឧបេច្ច អសនំ សរក្ខេបោ ឯតេហីតិ **កតុបាសនា,** រាជកុលាទីសុ ទស្សិតសិប្បាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បភគ្គោ**តិ បរាជិតោ។

២៣២. ទោសទស្សនេ បុព្ពេក រូប វិរាគ ភាវនា សង្ខាត បដិបក្ខ ភាវនាវសេន បដិឃសញ្ញានំ សុប្បហីនត្តា មហតាបិ សទ្ទេន អរូបសមាបត្តិតោ ន វុដ្ឋាតិ, តថា បន ន សុប្បហីនត្តា សព្ពរូបាវចរសមាបត្តិតោ វុដ្ឋានំ សិយាតិ ឥធ អានេញ្ជសមាធីតិ ចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិ អធិប្បេតាតិ អាហ **“អនេជំ អចលំ កាយវាចាវិប្ផន្ទវិរហិតំ ចតុត្ថជ្ឈានសមាធិ”**ន្តិ។ អញ្ញត្ថ បន សមាធិបច្ចនីកានំ អតិទូរតាយ ន ឥញ្ជតីតិ អានេញ្ជោតិ អរូបាវចរសមាធិ វុច្ចតិ។ **សមាធិបរិបន្ថកេ ធម្មេ**តិ វិតក្កវិចារាទិកេ សន្ធាយ វទតិ។ វិតក្កាទីសុ អាទីនវសល្លក្ខណស្ស ន សុដ្ឋុកតភាវំ សន្ធាយាហ **“ន សុដ្ឋុ បរិសោធេត្វា”**តិ។

ននុ ចាយមាយស្មា មហាមោគ្គល្លានោ ភគវតោ បឋមវស្សេវ អភិនវប្បត្តអរហត្តោ, ឥទញ្ច ឧត្តរិមនុស្សធម្មបារាជិកំ វីសតិមវស្សតោ ឧបរិ បញ្ញត្តំ, កថំ ឥមស្ស វត្ថុនោ ឥមស្មឹ បារាជិកេ ភគវតា វិនិច្ឆិតភាវោ វុត្តោតិ? នាយំ ទោសោ។ អយញ្ហេត្ថ អាចរិយានំ កថាមគ្គោ – អបញ្ញត្តេបិ សិក្ខាបទេ ថេរស្ស វចនំ សុត្វា “អត្តនោ អប្បត្តិរូបំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ ឯស វទតី”តិ មញ្ញមានា ភិក្ខូ ថេរស្ស ទោសំ អារោបេន្តា ឧជ្ឈាយឹសុ។ ភគវា ច ថេរស្ស តថាវចនេ ការណំ ទស្សេត្វា និទ្ទោសភាវំ ករោន្តោ “អនាបត្តិ, ភិក្ខវេ, មោគ្គល្លានស្សា”តិ អាហ។ សង្គីតិការកា បន ឧត្តរិមនុស្សធម្មាធិការត្តា តម្បិ វត្ថុំ អានេត្វា ឥធ អារោបេសុន្តិ។

សាវកានំ ឧប្បដិបាដិយា អនុស្សរណំ នត្ថីតិ ទស្សេតុំ **“ន ឧប្បដិបាដិយា”**តិ អាហ។ **អសញ្ញសមាបត្តិ**ន្តិ សញ្ញាវិរាគភាវនាយ វាយោកសិណនិព្ពត្តិតំ ចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិំ វទតិ។ បុព្ពេនិវាសញាណំ ចុតិបដិសន្ធីគណ្ហន្តម្បិ អនន្តរបច្ចយក្កមវន្តានំ អរូបធម្មានំ វសេនេវ គណ្ហាតីតិ អាហ – **“តតិយេ អត្តភាវេ ចុតិមេវ អទ្ទសា”**តិ។ **នយតោ សល្លក្ខេសី**តិ វដ្ដេ សំសរណកសត្តានំ ខន្ធានំ អភាវកាលោ នាម នត្ថិ, អសញ្ញភវេ បន អចិត្តកា ហុត្វា បញ្ច កប្បសតានិ បវត្តន្តិ, តមិនា នយេន សល្លក្ខេសិ។ **ទុក្ករំ កត**ន្តិ ខន្ធវិកលស្ស បុព្ពេនិវាសស្ស អនុស្សរណំ បបេត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធំ ន សក្កា អញ្ញេហិ កាតុន្តិ នយតោ សល្លក្ខេន្តេនបិ ទុក្ករំ កតន្តិ អធិប្បាយោ។ **បដិវិទ្ធា**តិ បដិវិទ្ធសទិសា។ យថា នាម កោចិ ធនុសិប្បេ កតហត្ថោ ឯកំ កេសសង្ខាតំ វាលំ សតក្ខត្តុំ វិទាលេត្វា តតោ ឯកំ អំសុំ គហេត្វា វាតិង្គណផលស្ស មជ្ឈដ្ឋានេ ពន្ធិត្វា អបរំ អំសុំ កណ្ឌស្ស អគ្គកោដិយំ យថា តស្ស អំសុស្ស ឧកាមត្តំ វា លិក្ខាមត្តំ វា កណ្ឌស្ស អគ្គកោដិតោ អធិកំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ, ឯវំ ពន្ធិត្វា

ឧសភមត្តេ ឋានេ ឋិតោ កណ្ឌពទ្ធាយ វាលកោដិយា វាតិង្គណពទ្ធំ វាលស្ស កោដឹ បដិវិជ្ឈេយ្យ , ឯវមេវ តមិនាបិ កតំ ទុក្ករន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯតទគ្គន្តិ** ឯសោ អគ្គោ។ **យទិទន្តិ** យោ អយំ។ លិង្គវិបល្លាសវសេនេតំ វុត្តំ។

វិនីតវត្ថុវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និគមនវណ្ណនា

២៣៣. **ឥធាតិ** ឥមស្មឹ ភិក្ខុវិភង្គេ។ **ឧទ្ទិដ្ឋាតិ** ឥធ បាតិមោក្ខវសេន អនោសារិតត្តា ចត្តារោ បារាជិកាវ ឧទ្ទិដ្ឋា កថិតាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ យទិ ឯវំ ហេដ្ឋា ថុល្លច្ចយទុក្កដានម្បិ វុត្តត្តា បារាជិកាវ ឧទ្ទិដ្ឋាតិ កស្មា វុត្តាតិ? បារាជិកាធិការត្តា សន្តេសុបិ ថុល្លច្ចយទុក្កដេសុ ឥធ បារាជិកាវ វុត្តា។ យេសំ...បេ.... អសំវាសោតិ ឥមមត្ថំ វា ទីបេតុកាមោ តំសម្ពន្ធេន **“ឧទ្ទិដ្ឋា ចត្តារោ បារាជិកា”**តិ អាហ។ **តត្ថាយស្មន្តេ**តិអាទិកំ បន អនុញ្ញាតបាតិមោក្ខុទ្ទេសក្កមោបិ អយមេវ, នាញ្ញោតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **ភិក្ខុនីនំ អសាធារណានិ ចត្តារី**តិ ឧព្ភជាណុមណ្ឌលិកា វជ្ជបដិច្ឆាទិកា ឧក្ខិត្តានុវត្តិកា អដ្ឋវត្ថុកាតិ ឥមានិ ចត្តារិ ភិក្ខុនីនំ ភិក្ខូហិ អសាធារណានិ នាម។ ឯតេសុ **ឧព្ភជាណុមណ្ឌលិកា** នាម យា កាយសំសគ្គរាគេន អវស្សុតា តេនេវ រាគេន អវស្សុតស្ស មនុស្ស បុរិសស្ស អក្ខកានំ អធោ ជាណុមណ្ឌលានំ កប្បរានញ្ច ឧបរិ យេន កេនចិ សរីរាវយវេន អាមសនាទីនិ សាទិយតិ, តស្សា អធិវចនំ។ យា បន ភិក្ខុនី អញ្ញិស្សា ភិក្ខុនិយា បារាជិកសង្ខាតំ វជ្ជំ ជានំ បដិច្ឆាទេតិ, សា **វជ្ជបដិច្ឆាទិកា** នាម។ សមគ្គេន បន សង្ឃេន ឧក្ខិត្តំ ភិក្ខុំ យា ភិក្ខុនី យំទិដ្ឋិកោ សោ ហោតិ, តស្សា ទិដ្ឋិយា គហណវសេន អនុវត្តតិ, សា **ឧក្ខិត្តានុវត្តិកា** នាម។ យា បន កាយសំសគ្គរាគេន តិន្តា តថាវិធស្សេវ បុរិសស្ស ហត្ថគ្គហណំ វា សង្ឃាដិកណ្ណគ្គហណំ វា សាទិយតិ, កាយសំសគ្គសង្ខាតស្ស អសទ្ធម្មស្ស បដិសេវនត្ថាយ បុរិសស្ស ហត្ថបាសេ សន្តិដ្ឋតិ វា, តត្ថ ឋត្វា សល្លបតិ វា, សង្កេតំ វា គច្ឆតិ, បុរិសស្ស អាគមនំ វា សាទិយតិ, កេនចិ វា បដិច្ឆន្នោកាសំ បវិសតិ, ហត្ថបាសេ វា ឋត្វា កាយំ ឧបសំហរតិ, អយំ **អដ្ឋវត្ថុកា** នាមាតិ វេទិតព្ពំ។

វត្ថុវិបន្នាតិ បព្ពជ្ជូបសម្បទាយ អវត្ថុភាវតោ វត្ថុវិបន្នា។ នេសញ្ហិ “ន, ភិក្ខវេ, បណ្ឌកោ បព្ពាជេតព្ពោ, យោ បព្ពាជេយ្យ, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិអាទិនា បព្ពជ្ជា ឧបសម្បទា ច បដិក្ខិត្តា។ តស្មា តេ ភិក្ខុភាវាយ អភព្ពត្តា បារាជិកាបន្នសទិសតាយ “បារាជិកា”តិ វុត្តា។ តព្ភាវភាវិតាយ ភិក្ខុភាវោ វសតិ ឯត្ថាតិ វត្ថុ, បុគ្គលានំ ភិក្ខុភាវារហតា។ សា បន បព្ពជ្ជក្ខន្ធកាគតសព្ពទោសវិរហិតសម្បត្តិយុត្តតា។ តំ វិបន្នំ បណ្ឌកភាវាទិយោគេន យេសំ តេ **វត្ថុវិបន្នា**។ **អហេតុកបដិសន្ធិកា**តិ ឥមិនា តេសំ វិបាកាវរណេន សមន្នាគតភាវំ ទស្សេន្តោ មគ្គាវរណេ ការណមាហ។ បារាជិកាបន្នសទិសត្តា **បារាជិកា**។ ថេយ្យសំវាសកាទិកម្មំ មាតុឃាតាទិកំ វិយ អានន្តរិយំ ន ហោតីតិ អាហ **“ឥមេសំ តិណ្ណំ សគ្គោ អវារិតោ”**តិ។

ទីឃតាយ លម្ពមានំ អង្គជាតមេតស្សាតិ **លម្ពី**។ សោ ឯត្តាវតា ន បារាជិកោ, អថ ខោ យទា អនភិរតិយា បីឡិតោ អត្តនោ អង្គជាតំ មុខេ វា វច្ចមគ្គេ វា បវេសេតិ, តទា បារាជិកោ ហោតិ។ មុទុ បិដ្ឋិ ឯតស្សាតិ **មុទុបិដ្ឋិកោ**, កតបរិកម្មាយ មុទុកាយ បិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ។ សោបិ យទា អនភិរតិយា បីឡិតោ អត្តនោ អង្គជាតំ អត្តនោ មុខវច្ចមគ្គេសុ អញ្ញតរំ បវេសេតិ, តទា បារាជិកោ ហោតិ។ **បរស្ស អង្គជាតំ អត្តនោ មុខេន គណ្ហាតី**តិ យោ អនភិរតិយា បីឡិតោ បរស្ស សុត្តស្ស វា បមត្តស្ស វា អង្គជាតំ អត្តនោ មុខេន គណ្ហាតិ។ **បរស្ស អង្គជាតេ អភិនិសីទតី**តិ យោ អនភិរតិយា បីឡិតោ បរស្ស អង្គជាតំ កម្មនិយំ ទិស្វា អត្តនោ វច្ចមគ្គេន តស្សូបរិ និសីទតិ, តំ អត្តនោ វច្ចមគ្គំ បវេសេតីតិ អត្ថោ។

ឯត្ថាហ – មាតុឃាតកបិតុឃាតកអរហន្តឃាតកា តតិយបារាជិកំ អាបន្នា, ភិក្ខុនីទូសកោ លម្ពីអាទយោ ចត្តារោ បឋមបារាជិកំ អាបន្នា ឯវាតិ កថំ ចតុវីសតីតិ? វុច្ចតេ – មាតុឃាតកាទយោ ហិ ចត្តារោ ឥធ អនុបសម្បន្នា ឯវ អធិប្បេតា, លម្ពីអាទយោ ចត្តារោ កិញ្ចាបិ បឋមបារាជិកេន សង្គហិតា, យស្មា បន ឯតេន បរិយាយេន មេថុនំ ធម្មំ អប្បដិសេវិនោ ហោន្តិ, តស្មា វិសុំ វុត្តាតិ។ **ឯតេន បរិយាយេនា**តិ ឧភិន្នំ រាគបរិយុដ្ឋានសង្ខាតេន បរិយាយេន។ ទុតិយវិកប្បេ **កច្ចិត្ថា**តិ ឯត្ថ កច្ចិ អត្ថាតិ បទច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ។

និគមនវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយសំវណ្ណនាយ សារត្ថទីបនិយំ

ចតុត្ថបារាជិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សង្ឃាទិសេសកណ្ឌំ

១. សុក្កវិស្សដ្ឋិសិក្ខាបទវណ្ណនា

ឥទានិ បារាជិកសំវណ្ណនាសមនន្តរា យា តេរសកាទិសំវណ្ណនា សមារទ្ធា, តស្សាបិ –

> អនាកុលា អសន្ទេហា, បរិបុណ្ណវិនិច្ឆយា;
> អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នា, ហោតិ **សារត្ថទីបនី**។

តេរសកស្សាតិ តេរស សិក្ខាបទានិ បរិមាណានិ អស្ស កណ្ឌស្សាតិ តេរសកំ, តស្ស តេរសកស្ស កណ្ឌស្សាតិ អត្ថោ។

២៣៤. **អនភិរតោ**តិ អញ្ញត្ថ គិហិភាវំ បត្ថយមានោ វុច្ចតិ, ឥធ បន កាមរាគវសេន ឧក្កណ្ឋិតតាយ វិក្ខិត្តចិត្តតាយ សមន្នាគតោ អធិប្បេតោតិ អាហ **វិក្ខិត្តចិត្តោ**តិអាទិ។

២៣៦-២៣៧. **សញ្ចេតនិកា**តិ ឯត្ថ **សំ**-សទ្ទោ វិជ្ជមានត្ថតាយ សាត្ថកោតិ ទស្សេន្តោ អាហ **សំវិជ្ជតិ ចេតនា អស្សា**តិ។ តត្ថ **ចេតនា**តិ វីតិក្កមវសប្បវត្តា បុព្ពភាគចេតនា។ **អស្សា**តិ សុក្កវិស្សដ្ឋិយា។ ឥមស្មិំ វិកប្បេ **ឥក**-សទ្ទស្ស វិសុំ អត្ថោ នត្ថីតិ អាហ **សញ្ចេតនាវ សញ្ចេតនិកា**តិ។ ឥទានិ **សំ**-សទ្ទស្ស អត្ថំ អនបេក្ខិត្វា **ឥក**-សទ្ទោវ អស្សត្ថិអត្ថំ បកាសេតីតិ ទស្សេន្តោ **សញ្ចេតនា វា អស្សា អត្ថីតិ សញ្ចេតនិកា**តិ ទុតិយវិកប្បមាហ។ សំវិជ្ជតិ ចេតនា អស្សាតិ បទភាជនេ វត្តព្ពេ ព្យញ្ជនេ អាទរំ អកត្វា **ជានន្តោ**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧបក្កមាមីតិ ជានន្តោ**តិ មោចនត្ថំ ឧបក្កមាមីតិ ជានន្តោ។

អាសយភេទតោតិ បិត្តាទិអាសយភេទតោ។ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធានម្បិ ហិ រញ្ញោបិ ចក្កវត្តិស្ស បិត្តសេម្ហបុព្ពលោហិតាសយេសុ ចតូសុ អញ្ញតរោ អាសយោ ហោតិយេវ, មន្ទបញ្ញានំ បន ចត្តារោបិ អាសយា ហោន្តិ។ **ធាតុនានត្តតោ**តិ បថវីធាតុអាទីនំ ចតុន្នំ ធាតូនំ, ចក្ខាទីនំ វា អដ្ឋារសន្នំ ធាតូនំ, រសសោណិតាទីនំ វា ធាតូនំ នានត្តតោ។

វត្ថិសីសន្តិ វត្ថិបុដស្ស អព្ភន្តរេ មត្ថកបស្សំ។ “**រាគ…បេ…. អសក្កោន្តោ**”តិ រាគបរិយុដ្ឋានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ រាជា បន “សម្ភវស្ស សកលកាយោ ឋាន”ន្តិ សុតបុព្ពត្តា វីមំសនត្ថំ ឯវមកាសីតិ វទន្តិ។ **ទកសោត**ន្តិ មុត្តមគ្គំ, អង្គជាតប្បទេសន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ទកសោតោរោហណតោ បដ្ឋាយ បន ឧបាទិន្នតោ វិនិមុត្តតាយ សម្ភវេ ឧតុសមុដ្ឋានមេវ រូបំ អវសិស្សតិ, សេសំ តិសមុដ្ឋានំ នត្ថីតិ វេទិតព្ពំ។ អាបោធាតុយា សន្តានវសេន បវត្តមានាយ អវត្ថាវិសេសោ សម្ភវោ, សោ ចតុសមុដ្ឋានិកោ អដ្ឋកថាយំ ចតុសមុដ្ឋានិកេសុ សម្ភវស្ស វុត្តត្តា។ សោ បន សោឡសវស្សកាលេ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស រាគវសេន ឋានាចាវនំ ហោតីតិ វទន្តិ, តស្មា យំ វុត្តំ **កថាវត្ថុអដ្ឋកថាយំ** “សុក្កវិស្សដ្ឋិ នាម រាគសមុដ្ឋានា ហោតី”តិ, តំ សម្ភវស្ស ឋានាចាវនំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ, ន បន សម្ភវោ ចិត្តសមុដ្ឋានោយេវាតិ ទីបេតុំ, តេនេវ តត្ថ វិស្សដ្ឋិគ្គហណំ កតំ។ “ខីណាសវានំ បន ព្រហ្មានញ្ច សម្ភវោ នត្ថី”តិ **អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន** វុត្តំ, តស្មា យំ វុត្តំ **កថាវត្ថុអដ្ឋកថាយំ** (កថា. អដ្ឋ. ៣០៧) “តាសំ ទេវតានំ សុក្កវិស្សដ្ឋិ នាម នត្ថី”តិ, តម្បិ ឋានាចាវនំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ, ន បន ទេវតានំ សព្ពសោ សម្ភវស្ស អភាវំ សន្ធាយ។ ឆន្ទម្បិ បន កាមាវចរទេវតានំ កាមា បាកតិកាយេវ។ មនុស្សា វិយ ហិ តេ ទ្វយំទ្វយសមាបត្តិវសេនេវ មេថុនំ បដិសេវន្តិ, កេវលំ បន និស្សន្ទាភាវោ តេសំ វត្តព្ពោ។ តង្ខណិកបរិឡាហវូបសមាវហំ សម្ផស្សសុខមេវ ហិ តេសំ កាមកិច្ចំ។ កេចិ បន “ចាតុមហារាជិកតាវតឹសានំយេវ ទ្វយំទ្វយសមាបត្តិយា កាមកិច្ចំ ឥជ្ឈតិ, យាមានំ អញ្ញមញ្ញំ អាលិង្គនមត្តេន, តុសិតានំ ហត្ថាមសនមត្តេន, និម្មានរតីនំ ហសិតមត្តេន, បរនិម្មិតវសវត្តីនំ ឱលោកិតមត្តេន កាមកិច្ចំ ឥជ្ឈតី”តិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយំ បដិក្ខិត្តំ តាទិសស្ស កាមេសុ វិរជ្ជនស្ស តេសុ អភាវតោ កាមានញ្ច ឧត្តរុត្តរិ បណីតតរបណីតតមភាវតោ។

តថេវាតិ “មោចនស្សាទេន និមិត្តេ ឧបក្កមតោ”តិអាទី អតិទិសតិ។ “វិស្សដ្ឋីតិ ឋានតោ ចាវនា វុច្ចតី”តិ វុត្តត្តា **ទកសោតំ ឱតិណ្ណមត្តេ**តិ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ **ទកសោតោរោហណញ្ចេត្ថា**តិអាទិ។ **ឯត្ថា**តិ តីសុបិ វាទេសុ។ **អធិវាសេត្វា**តិ និមិត្តេ ឧបក្កមិត្វា បុន វិប្បដិសារេ ឧប្បន្នេ អធិវាសេត្វា។ **អន្តរា និវារេតុ**ន្តិ ឋានតោ ចុតំ ទកសោតំ ឱតរិតុំ អទត្វា អន្តរា និវារេតុំ។ តេនាហ – **ឋានា ចុតញ្ហិ អវស្សំ ទកសោតំ ឱតរតី**តិ ។ **ឋានាចាវនមត្តេនេវា**តិ ទកសោតំ អនោតិណ្ណេបីតិ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ ច “សកលោ កាយោ ឋាន”ន្តិ វាទេ

ឋានាចារេនំ វេទនេន សកលសរីរតោ ចុតស្សបិ ទកសោតោរោហណតោ បុព្ពេ អប្បមត្តកស្ស អន្តរាឡស្ស សម្ភវតោ វុត្តំ។ សកលសរីរេ វា តស្មិំ តស្មិំ បទេសេ ឋិតស្ស ឋានា ចុតំ សន្ធាយ “ឋានាចាវនមត្តេនេវា”តិ វុត្តំ។ **និមិត្តេ ឧបក្កមន្តស្សេវា**តិ មោចនស្សាទេន ឧបក្កមន្តស្ស។ ហត្ថបរិកម្មាទីសុ សតិបិ មោចនស្សាទេ និមិត្តេ ឧបក្កមាភាវតោ នត្ថិ អាបត្តីតិ អាហ “**ហត្ថបរិកម្ម...បេ.... អនាបត្តី**”តិ។ **អយំ សព្ពាចរិយសាធារណោ វិនិច្ឆយោ**តិ “ទកសោតោរោហណញ្ចេត្ថា”តិអាទិនា វុត្តោ តិណ្ណម្បិ អាចរិយានំ សាធារណោ វិនិច្ឆយោ។

ខោភករណបច្ចយោ នាម វិសភាគភេសជ្ជសេនាសនាហារាទិបច្ចយោ។ **អត្តកាមតាយ វា អនត្តកាមតាយ វា**តិ បសន្នា អត្តកាមតាយ, កុទ្ធា អនត្តកាមតាយ។ **អត្ថាយ វា អនត្ថាយ វា**តិ សភាវតោ ភាវិតព្ពាយ អត្ថាយ វា អនត្ថាយ វា។ **ឧបសំហរន្តី**តិ អត្តនោ ទេវានុភាវេន ឧបនេន្តិ។ **ពោធិសត្តមាតា វិយ បុត្តបដិលាភនិមិត្ត**ន្តិ តទា កិរ បុរេ បុណ្ណមាយ សត្តមទិវសតោ បដ្ឋាយ វិគតសុរាបានំ មាលាគន្ធាទិវិភូតិសម្បន្នំ នក្ខត្តកីឡំ អនុភវមានា ពោធិសត្តមាតា សត្តមេ ទិវសេ បាតោវ ឧដ្ឋាយ គន្ធោទកេន ន្ហាយិត្វា សព្ពាលង្ការវិភូសិតា វរភោជនំ ភុញ្ជិត្វា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ សិរិគព្ភំ បវិសិត្វា សិរិសយនេ និបន្នា និទ្ទំ ឱក្កមមានា ឥមំ សុបិនំ អទ្ទស – ចត្តារោ កិរ នំ មហារាជានោ សយនេនេវ សទ្ធិំ ឧក្ខិបិត្វា អនោតត្តទហំ នេត្វា ន្ហាបេត្វា ទិព្ពវត្ថំ និវាសេត្វា ទិព្ពគន្ធេហិ វិលិម្បេត្វា ទិព្ពបុប្ផានិ បិឡន្ធិត្វា តតោ អវិទូរេ រជតបព្ពតោ, តស្ស អន្តោ កនកវិមានំ អត្ថិ, តស្មិំ បាចីនតោ សីសំ កត្វា និបជ្ជាបេសុំ។ អថ ពោធិសត្តោ សេតវរវារណោ ហុត្វា តតោ អវិទូរេ ឯកោ សុវណ្ណបព្ពតោ, តត្ថ ចរិត្វា តតោ ឱរុយ្ហ រជតបព្ពតំ អភិរុហិត្វា កនកវិមានំ បវិសិត្វា មាតរំ បទក្ខិណំ កត្វា ទក្ខិណបស្សំ ផាលេត្វា កុច្ឆិំ បវិដ្ឋសទិសោ អហោសិ។ ឥមំ សុបិនំ សន្ធាយ ឯតំ វុត្តំ “ពោធិសត្តមាតា វិយ បុត្តបដិលាភនិមិត្ត”ន្តិ។

បញ្ច មហាសុបិនេតិ (អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.១៩៦) មហន្តេហិ បុរិសេហិ បស្សិតព្ពតោ មហន្តានញ្ច អត្ថានំ និមិត្តភាវតោ មហាសុបិនេ។ តេ បន បញ្ច មហាសុបិនេ នេវ លោកិយមហាជនោ បស្សតិ, ន មហារាជានោ, ន ចក្កវត្តិរាជានោ, ន អគ្គសាវកា, ន បច្ចេកពុទ្ធា, ន សម្មាសម្ពុទ្ធា, ឯកោ សព្ពញ្ញុពោធិសត្តោយេវ បស្សតិ។ តេន វុត្តំ “ពោធិសត្តោ វិយ បញ្ច មហាសុបិនេ”តិ។ អម្ហាកញ្ច បន ពោធិសត្តោ កទា តេ សុបិនេ បស្សីតិ? “ស្វេ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមី”តិ ចាតុទ្ទសិយំ បក្ខស្ស រត្តិវិភាយនកាលេ បស្សិ។ កាលវសេន ហិ ទិវា ទិដ្ឋោ សុបិនោ ន សមេតិ, តថា បឋមយាមេ មជ្ឈិមយាមេ ច។ បច្ឆិមយាមេ ពលវបច្ចូសេ បន អសិតបីតសាយិតេ សម្មាបរិណាមគតេ កាយស្មិំ ឱជាយ បតិដ្ឋិតាយ អរុណេ ឧគ្គច្ឆមានេ ទិដ្ឋសុបិនោ សមេតិ។ ឥដ្ឋនិមិត្តំ សុបិនំ បស្សន្តោ ឥដ្ឋំ បដិលភតិ, អនិដ្ឋនិមិត្តំ បស្សន្តោ អនិដ្ឋំ, តស្មា ពោធិសត្តោបិ សុបិនំ បស្សន្តោ រត្តិវិភាយនកាលេ បស្សិ។

កេ បន តេ បញ្ច មហាសុបិនាតិ? តថាគតស្ស អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បុព្ពេវ សម្ពោធា អនភិសម្ពុទ្ធស្ស ពោធិសត្តស្សេវ សតោ បញ្ច មហាសុបិនា បាតុរហេសុំ (អ. និ. ៥.១៩៦) – អយំ មហាបថវី មហាសយនំ អហោសិ, ហិមវា បព្ពតរាជា ពិម្ពោហនំ អហោសិ, បុរត្ថិមេ សមុទ្ទេ វាមហត្ថោ ឱហិតោ អហោសិ, បច្ឆិមេ សមុទ្ទេ ទក្ខិណហត្ថោ ឱហិតោ អហោសិ, ទក្ខិណសមុទ្ទេ ឧភោ បាទា ឱហិតា អហេសុំ, អយំ បឋមោ មហាសុបិនោ បាតុរហោសិ។

បុន ចបរំ ទព្ពតិណសង្ខាតា តិរិយា នាម តិណជាតិ នង្គលមត្តេន រត្តទណ្ឌេន នាភិតោ ឧគ្គន្ត្វា តស្ស បស្សន្តស្សេវ វិទត្ថិមត្តំ រតនមត្តំ ព្យាមមត្តំ យដ្ឋិមត្តំ គាវុតមត្តំ អឌ្ឍយោជនមត្តំ យោជនមត្តន្តិ ឯវំ ឧគ្គន្ត្វា អនេកយោជនសហស្សំ នភំ អាហច្ច ឋិតា អហោសិ, អយំ ទុតិយោ មហាសុបិនោ បាតុរហោសិ។

បុន ចបរំ សេតា កិមី កណ្ហសីសា បាទេហិ ឧស្សក្កិត្វា យាវ ជាណុមណ្ឌលា បដិច្ឆាទេសុំ, អយំ តតិយោ មហាសុបិនោ បាតុរហោសិ។

បុន ចបរំ ចត្តារោ សកុណា នានាវណ្ណា ចតូហិ ទិសាហិ អាគន្ត្វា បាទមូលេ និបតិត្វា សព្ពសេតា សម្បជ្ជិំសុ, អយំ ចតុត្ថោ មហាសុបិនោ បាតុរហោសិ។

បុន ចបរំ ពោធិសត្តោ មហតោ មីឡ្ហបព្ពតស្ស ឧបរូបរិ ចង្កមតិ អលិប្បមានោ មីឡ្ហេន, អយំ បញ្ចមោ មហាសុបិនោ បាតុរហោសិ។ ឥមេ បញ្ច មហាសុបិនា។

តត្ថ បឋមោ អនុត្តរាយ សម្មាសម្ពោធិយា បុព្ពនិមិត្តំ, ទុតិយោ អរិយស្ស អដ្ឋង្គិកស្ស មគ្គស្ស ទេវមនុស្សេសុ សុប្បកាសិតភាវស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, តតិយោ ពហូនំ ឱទាតវសនានំ គិហីនំ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា សរណគមនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ចតុត្ថោ ខត្តិយាទីនំ ចតុន្នំ វណ្ណានំ តថាគតប្បវេទិតេ ធម្មវិនយេ អគារស្មា

អនគារិយំ បព្ពជិត្វា អនុត្តរវិមុត្តិសច្ឆិកិរិយាយ បុព្ពនិមិត្តំ, បញ្ចមោ ចតុន្នំ បច្ចយានំ លាភិតាយ តេសុ ច អនុបលិត្តភាវស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។

អបិច យំ សោ ចក្កវាឡមហាបថវី សិរិសយនភូតំ អទ្ទស, តំ ពុទ្ធភាវស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ យំ ហិមវន្តំ បព្ពតរាជានំ ពិម្ពោហនំ អទ្ទស, តំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណពិម្ពោហនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ យំ ចត្តារោ ហត្ថបាទេ សមុទ្ទស្ស ឧបរូបរិភាគេន គន្ត្វា ចក្កវាឡមត្ថកេ ឋិតេ អទ្ទស, តំ ធម្មចក្កស្ស អប្បដិវត្តិយភាវេ បុព្ពនិមិត្តំ។ យំ អត្តានំ ឧត្តានកំ និបន្នំ អទ្ទស, តំ តីសុ ភវេសុ អវកុជ្ជានំ សត្តានំ ឧត្តានមុខភាវស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ យំ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា បស្សន្តោ វិយ អហោសិ, តំ ទិព្ពចក្ខុបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ យំ យាវ ភវគ្គា ឯកាលោកំ អហោសិ, តំ អនាវរណញ្ញាណស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ឥតិ តំតំវិសេសាធិគមនិមិត្តភូតេ បញ្ច មហាសុបិនេ បស្សិ។ តេន វុត្តំ “ពោធិសត្តោ វិយ បញ្ច មហាសុបិនេ”តិ។

កោសលរាជា វិយ សោឡស សុបិនេតិ –

“ឧសភា រុក្ខា គាវិយោ គវា ច,
អស្សោ កំសោ សិង្គាលី ច កុម្ភោ;
បោក្ខរណី ច អបាកចន្ទនំ,
លាពូនិ សីទន្តិ សិលា ប្លវន្តិ។

“មណ្ឌូកិយោ កណ្ហសប្បេ គិលន្តិ,
កាកំ សុវណ្ណា បរិវារយន្តិ;
តសា វកា ឯឡកានំ ភយា ហី”តិ។ (ជា. ១.១.៧៧) –

ឥមេ សោឡស សុបិនេ បស្សន្តោ កោសលរាជា វិយ។

១. ឯកទិវសំ កិរ កោសលរាជា រត្តឹ និទ្ទូបគតោ បច្ឆិមយាមេ សោឡស សុបិនេ បស្សិ (ជា. អដ្ឋ. ១.១.មហាសុបិនជាតកវណ្ណនា)។ តត្ថ ចត្តារោ អញ្ជនវណ្ណា កាឡឧសភា “យុជ្ឈិស្សាមា”តិ ចតូហិ ទិសាហិ រាជង្គណំ អាគន្ត្វា “ឧសភយុទ្ធំ បស្សិស្សាមា”តិ មហាជនេ សន្និបតិតេ យុជ្ឈនាការំ ទស្សេត្វា នទិត្វា គជ្ជិត្វា អយុជ្ឈិត្វាវ បដិក្កន្តា។ ឥមំ បឋមំ សុបិនំ អទ្ទស។

២. ខុទ្ទកា រុក្ខា ចេវ គច្ឆា ច បថវឹ ភិន្ទិត្វា វិទត្ថិមត្តម្បិ រតនមត្តម្បិ អនុគ្គន្ត្វាវ បុប្ផន្តិ ចេវ ផលន្តិ ច។ ឥមំ ទុតិយំ អទ្ទស។

៣. គាវិយោ តទហុជាតានំ វច្ឆានំ ខីរំ បិវន្តិយោ អទ្ទស។ អយំ តតិយោ សុបិនោ។

៤. ធុរវាហេ អារោហបរិណាហសម្បន្នេ មហាគោណេ យុគបរម្បរាយ អយោជេត្វា តរុណេ គោទម្មេ ធុរេ យោជេន្តេ អទ្ទស, តេ ធុរំ វហិតុំ អសក្កោន្តា ឆឌ្ឌេត្វា អដ្ឋំសុ, សកដានិ នប្បវត្តឹសុ។ អយំ ចតុត្ថោ សុបិនោ។

៥. ឯកំ ឧភតោមុខំ អស្សំ អទ្ទស, តស្ស ឧភោសុ បស្សេសុ យវសីសំ ទេន្តិ, សោ ទ្វីហិបិ មុខេហិ ខាទតិ។ អយំ បញ្ចមោ សុបិនោ។

៦. មហាជនោ សតសហស្សគ្ឃនកំ សុវណ្ណបាតឹ សម្មជ្ជិត្វា “ឥធ បស្សាវំ ករោហី”តិ ឯកស្ស ជរសិង្គាលស្ស ឧបនាមេសិ, តំ តត្ថ បស្សាវំ ករោន្តំ អទ្ទស។ អយំ ឆដ្ឋោ សុបិនោ។

៧. ឯកោ បុរិសោ រជ្ជុំ វដ្ដេត្វា បាទមូលេ និក្ខិបតិ, តេន និសិន្នបីឋស្ស ហេដ្ឋា សយិតា ឆាតសិង្គាលី តស្ស អជានន្តស្សេវ តំ ខាទតិ។ ឥមំ សត្តមំ សុបិនំ អទ្ទស។

៨. រាជទ្វារេ ពហូហិ តុច្ឆកុម្ភេហិ បរិវារេត្វា ឋបិតំ ឯកំ មហន្តំ បូរិតកុម្ភំ អទ្ទស, ចត្តារោបិ បន វណ្ណា ចតូហិ ទិសាហិ ចតូហិ អនុទិសាហិ ច ឃដេហិ ឧទកំ អាហរិត្វា បូរិតកុម្ភមេវ បូរេន្តិ, បូរិតបូរិតំ ឧទកំ ឧត្តរិត្វា បលាយតិ, តេបិ បុនប្បុនំ តត្ថេវ ឧទកំ អាសិញ្ចន្តិ, តុច្ឆកុម្ភេ ឱលោកេន្តាបិ នត្ថិ។ អយំ អដ្ឋមោ សុបិនោ។

៩. ឯកំ បញ្ចបទុមសញ្ឆន្នំ គម្ភីរំ សព្ពតោតិត្ថំ បោក្ខរណឹ អទ្ទស, សមន្តតោ ទ្វិបទចតុប្បទា ឱតរិត្វា តត្ថ បានីយំ បិវន្តិ, តស្សា មជ្ឈេ គម្ភីរដ្ឋានេ ឧទកំ អាវិលំ, តីរប្បទេសេ ទ្វិបទចតុប្បទានំ អក្កមនដ្ឋានេ អច្ឆំ វិប្បសន្នំ អនាវិលំ។ អយំ នវមោ សុបិនោ។

១០. ឯកិស្សាយេវ ច កុម្ភិយា បច្ចមានំ ឱទនំ អបាកំ អទ្ទស, “អបាក”ន្តិ វិចារេត្វា វិភជិត្វា ឋបិតំ វិយ តីហាការេហិ បច្ចមានំ ឯកស្មឹ បស្សេ អតិកិលិន្នោ ហោតិ, ឯកស្មឹ ឧត្តណ្ឌុលោ, ឯកស្មឹ សុបក្កោតិ។ អយំ ទសមោ សុបិនោ។

១១. សតសហស្សគ្ឃនកំ ចន្ទនសារំ បូតិតក្កេន វិក្កិណន្តេ អទ្ទស។ អយំ ឯកាទសមោ សុបិនោ។

១២. តុច្ឆលាពូនិ ឧទកេ សីទន្តានិ អទ្ទស។ អយំ ទ្វាទសមោ សុបិនោ។

១៣. មហន្តមហន្តា កូដាគារប្បមាណា ឃនសិលា នាវា វិយ ឧទកេ ប្លវមានា អទ្ទស។ អយំ តេរសមោ សុបិនោ។

១៤. ខុទ្ទកមធុកបុប្ផប្បមាណា មណ្ឌូកិយោ មហន្តេ កណ្ហសប្បេ វេគេន អនុពន្ធិត្វា ឧប្បលនាឡេ វិយ ឆិន្ទិត្វា មំសំ ខាទិត្វា គិលន្តិយោ អទ្ទស។ អយំ ចុទ្ទសមោ សុបិនោ។

១៥. ទសហិ អសទ្ធម្មេហិ សមន្នាគតំ គាមគោចរំ កាកំ កញ្ចនវណ្ណវណ្ណតាយ “សុវណ្ណា”តិ លទ្ធនាមេ សុវណ្ណរាជហំសេ បរិវារេន្តេ អទ្ទស។ អយំ បន្នរសមោ សុបិនោ។

១៦. បុព្ពេ ទីបិនោ ឯឡកេ ខាទន្តិ, តេ បន ឯឡកេ ទីបិនោ អនុពន្ធិត្វា មុរាមុរាតិ ខាទន្តេ អទ្ទស, អថញ្ញេ តសា វកា ឯឡកេ ទូរតោវ ទិស្វា តសិតា តាសប្បត្តា ហុត្វា ឯឡកានំ ភយា បលាយិត្វា គុម្ពគហនានិ បវិសិត្វា និលីយឹសុ។ អយំ សោឡសមោ សុបិនោ។

១. តត្ថ អធម្មិកានំ រាជូនំ អធម្មិកានញ្ច មនុស្សានំ កាលេ លោកេ វិបរិវត្តមានេ កុសលេ ឱសន្នេ អកុសលេ ឧស្សន្នេ លោកស្ស បរិហីនកាលេ ទេវោ ន សម្មា វស្សិស្សតិ, មេឃបាទា ឆិជ្ជិស្សន្តិ, សស្សានិ មិលាយិស្សន្តិ, ទុព្ភិក្ខំ ភវិស្សតិ, វស្សិតុកាមា វិយ ចតូហិ ទិសាហិ មេឃា ឧដ្ឋហិត្វា ឥត្ថិកាហិ អាតបេ បត្ថដានំ វីហិអាទីនំ តេមនភយេន អន្តោ បវេសិតកាលេ បុរិសេសុ កុទាលបិដកេ អាទាយ អាឡិពន្ធនត្ថាយ និក្ខន្តេសុ វស្សនាការំ ទស្សេត្វា គជ្ជិត្វា វិជ្ជុលតា និច្ឆារេត្វា ឧសភា វិយ អយុជ្ឈិត្វា អវស្សិត្វាវ បលាយិស្សន្តិ។ អយំ បឋមស្ស វិបាកោ។

២. លោកស្ស បរិហីនកាលេ មនុស្សានំ បរិត្តាយុកកាលេ សត្តា តិព្ពរាគា ភវិស្សន្តិ, អសម្បត្តវយាវ កុមារិយោ បុរិសន្តរំ គន្ត្វា ឧតុនិយោ ចេវ គព្ភិនិយោ ច ហុត្វា បុត្តធីតាហិ វឌ្ឍិស្សន្តិ។ ខុទ្ទករុក្ខានំ បុប្ផំ វិយ ហិ តាសំ ឧតុនិភាវោ, ផលំ វិយ ច បុត្តធីតរោ ភវិស្សន្តិ។ អយំ ទុតិយស្ស វិបាកោ។

៣. មនុស្សានំ ជេដ្ឋាបចាយិកកម្មស្ស នដ្ឋកាលេ សត្តា មាតាបិតូសុ វា សស្សុសសុរេសុ វា លជ្ជំ អនុបដ្ឋបេត្វា សយមេវ កុដុម្ពំ សំវិទហន្តាវ ឃាសច្ឆាទនមត្តម្បិ មហល្លកានំ ទាតុកាមា ទស្សន្តិ, អទាតុកាមា ន ទស្សន្តិ, មហល្លកា អនាថា ហុត្វា អសយំវសី ទារកេ អារាធេត្វា ជីវិស្សន្តិ តទហុជាតានំ វច្ឆានំ ខីរំ បិវន្តិយោ មហាគាវិយោ វិយ។ អយំ តតិយស្ស វិបាកោ។

៤. អធម្មិករាជូនំ កាលេ អធម្មិករាជានោ បណ្ឌិតានំ បវេណិកុសលានំ កម្មនិត្ថរណសមត្ថានំ មហាមត្តានំ យសំ ន ទស្សន្តិ, ធម្មសភាយំ វិនិច្ឆយដ្ឋានេបិ បណ្ឌិតេ វោហារកុសលេ មហល្លកេ អមច្ចេ ន ឋបេស្សន្តិ។ តព្ពិបរីតានំ បន តរុណតរុណានំ យសំ ទស្សន្តិ, តថារូបេ ឯវ ច វិនិច្ឆយដ្ឋានេ ឋបេស្សន្តិ, តេ រាជកម្មានិ ចេវ យុត្តាយុត្តញ្ច អជានន្តា នេវ តំ យសំ ឧក្ខិបិតុំ សក្ខិស្សន្តិ, ន រាជកម្មានិ និត្ថរិតុំ, តេ អសក្កោន្តា កម្មធុរំ ឆឌ្ឌេស្សន្តិ, មហល្លកាបិ បណ្ឌិតា អមច្ចា យសំ អលភន្តា កិច្ចានិ និត្ថរិតុំ សមត្ថាបិ “កឹ អម្ហាកំ ឯតេហិ, មយំ ពាហិរកា ជាតា, អព្ភន្តរិកា តរុណទារកា ជានិស្សន្តី”តិ ឧប្បន្នានិ កម្មានិ ន ករិស្សន្តិ, ឯវំ សព្ពថាបិ តេសំ រាជូនំ ហានិយេវ ភវិស្សតិ, ធុរំ វហិតុំ អសមត្ថានំ វច្ឆទម្មានំ ធុរេ យោជិតកាលោ វិយ, ធុរវាហានញ្ច មហាគោណានំ យុគបរម្បរាយ អយោជិតកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ ចតុត្ថស្ស វិបាកោ។

៥. អធម្មិករាជកាលេយេវ អធម្មិកពាលរាជានោ អធម្មិកេ លោលមនុស្សេ វិនិច្ឆយេ ឋបេស្សន្តិ, តេ បាបបុញ្ញេសុ អនាទរា ពាលា សភាយំ និសីទិត្វា វិនិច្ឆយំ ទេន្តា ឧភិន្នម្បិ អត្ថបច្ចត្ថិកានំ ហត្ថតោ លញ្ជំ គហេត្វា ខាទិស្សន្តិ អស្សោ វិយ ទ្វីហិ មុខេហិ យវសីសំ។ អយំ បញ្ចមស្ស វិបាកោ។

៦. អធម្មិកាយេវ វិជាតិរាជានោ ជាតិសម្បន្នានំ កុលបុត្តានំ អាសង្កាយ យសំ ន ទស្សន្តិ, អកុលីនេ វឌ្ឍេស្សន្តិ, ឯវំ មហាកុលានិ ទុគ្គតានិ ភវិស្សន្តិ, លាមកកុលានិ ឥស្សរានិ។ តេ ច កុលីនា បុរិសា ជីវិតុំ អសក្កោន្តា “ឥមេ និស្សាយ ជីវិស្សាមា”តិ អកុលីនានំ ធីតរោ ទស្សន្តិ, ឥតិ តាសំ កុលធីតានំ អកុលីនេហិ សទ្ធឹ សំវាសោ ជរសិង្គាលស្ស សុវណ្ណបាតិយំ បស្សាវករណសទិសោ ភវិស្សតិ។ អយំ ឆដ្ឋស្ស វិបាកោ។

៧. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ ឥត្ថិយោ បុរិសលោលា សុរាលោលា អលង្ការលោលា វិសិខាលោលា អាមិសលោលា ភវិស្សន្តិ ទុស្សីលា ទុរាចារា។ តា សាមិកេហិ កសិគោរក្ខាទីនិ កម្មានិ កត្វា កិច្ឆេន កសិរេន សម្ភតំ ធនំ ជារេហិ សទ្ធឹ សុរំ បិវន្តិយោ មាលាគន្ធវិលេបនំ ធារយមានា អន្តោគេហេ អច្ចាយិកម្បិ កិច្ចំ អនោលោកេត្វា គេហបរិក្ខេបស្ស ឧបរិភាគេនបិ ឆិទ្ទដ្ឋានេហិបិ ជារេ ឧបធារយមានា ស្វេ វបិតព្ពយុត្តកំ ពីជម្បិ កោដ្តេត្វា យាគុភត្តខជ្ជកានិ សជ្ជេត្វា ខាទមានា វិលុម្បិស្សន្តិ ហេដ្ឋាបីឋកនិបន្នកឆាតកសិង្គាលី វិយ វដ្តេត្វា វដ្តេត្វា បាទមូលេ និក្ខិត្តរជ្ជុំ។ អយំ សត្តមស្ស វិបាកោ។

៨. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ លោកោ បរិហាយិស្សតិ, រដ្ឋំ និរោជំ ភវិស្សតិ, រាជានោ ទុគ្គតា កបណា ភវិស្សន្តិ។ យោ ឥស្សរោ ភវិស្សតិ, តស្ស ភណ្ឌាគារេ សតសហស្សមត្តា កហាបណា ភវិស្សន្តិ, តេ ឯវំ ទុគ្គតា សព្ពេ ជនបទេ អត្តនោ កម្មំ ការយិស្សន្តិ, ឧបទ្ទុតា មនុស្សា សកេ កម្មន្តេ ឆឌ្ឌេត្វា រាជូនំយេវ អត្ថាយ បុព្ពណ្ណាបរណ្ណានិ វបន្តា រក្ខន្តា លាយន្តា មទ្ទន្តា បវេសេន្តា ឧច្ឆុខេត្តានិ ករោន្តា យន្តានិ វាហេន្តា ផាណិតាទីនិ បចន្តា បុប្ផារាមេ ផលារាមេ ច ករោន្តា តត្ថ តត្ថ និប្ផន្នានិ បុប្ផផលាទីនិ អាហរិត្វា រញ្ញោ កោដ្ឋាគារមេវ បូរេស្សន្តិ, អត្តនោ គេហេសុ តុច្ឆកោដ្ឋេ ឱលោកេន្តាបិ ន ភវិស្សន្តិ, តុច្ឆតុច្ឆកុម្ភេ អនោលោកេត្វា បូរិតកុម្ភបូរណសទិសមេវ ភវិស្សតិ។ អយំ អដ្ឋមស្ស វិបាកោ។

៩. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ រាជានោ អធម្មិកា ភវិស្សន្តិ, ឆន្ទាទិវសេន អគតឹ គច្ឆន្តា រជ្ជំ ការេស្សន្តិ, ធម្មេន វិនិច្ឆយំ នាម ន ទស្សន្តិ, លញ្ជវិត្តកា ភវិស្សន្តិ ធនលោលា, រដ្ឋវាសិកេសុ តេសំ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយំ នាម ន ភវិស្សតិ, កក្ខឡា ផរុសា ឧច្ឆុយន្តេ ឧច្ឆុគណ្ឋិកា វិយ មនុស្សេ បីឡេន្តា នានប្បការំ ពលឹ ឧប្បាទេត្វា ធនំ គណ្ហិស្សន្តិ, មនុស្សា ពលិបីឡិតា កិញ្ចិ ទាតុំ អសក្កោន្តា គាមនិគមាទយោ ឆឌ្ឌេត្វា បច្ចន្តំ គន្ត្វា វាសំ កប្បេស្សន្តិ, មជ្ឈិមជនបទោ សុញ្ញោ ភវិស្សតិ, បច្ចន្តោ ឃនវាសោ សេយ្យថាបិ បោក្ខរណិយា មជ្ឈេ ឧទកំ អាវិលំ បរិយន្តេ វិប្បសន្នំ។ អយំ នវមស្ស វិបាកោ។

១០. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ រាជានោ អធម្មិកា ភវិស្សន្តិ, តេសុ អធម្មិកេសុ រាជយុត្តាបិ ព្រាហ្មណគហបតិកាបិ នេគមជានបទាបីតិ សមណព្រាហ្មណេ ឧបាទាយ សព្ពេ មនុស្សា អធម្មិកា ភវិស្សន្តិ, តតោ តេសំ អារក្ខទេវតា ពលិបដិគ្គាហិកទេវតា រុក្ខទេវតា អាកាសដ្ឋកទេវតាតិ ឯវំ ទេវតាបិ អធម្មិកា ភវិស្សន្តិ, អធម្មិករាជូនំ រជ្ជេ វាតា វិសមា ខរា វាយិស្សន្តិ, តេ អាកាសដ្ឋកវិមានានិ កម្បេស្សន្តិ, តេសុ កម្បិតេសុ ទេវតា កុបិតា ទេវំ វស្សិតុំ ន ទស្សន្តិ, វស្សមានោបិ សកលរដ្ឋេ ឯកប្បហារេនេវ ន វស្សិស្សតិ, វស្សមានោបិ សព្ពត្ថ កសិកម្មស្ស វា វប្បកម្មស្ស វា ឧបការោ ហុត្វា ន វស្សិស្សតិ។ យថា ច រដ្ឋេ, ឯវំ ជនបទេបិ គាមេបិ ឯកតឡាកស្សរេបិ ឯកប្បហារេនេវ ន វស្សិស្សតិ, តឡាកស្ស ឧបរិភាគេ វស្សន្តោ ហេដ្ឋាភាគេ ន វស្សិស្សតិ, ហេដ្ឋា វស្សន្តោ ឧបរិ ន វស្សិស្សតិ, ឯកស្មឹ ភាគេ សស្សំ អតិវស្សេន នស្សិស្សតិ, ឯកស្មឹ អវស្សន្តោ មិលាយិស្សតិ, ឯកស្មឹ សម្មា វស្សមានោ សម្បាទេស្សតិ, ឯវំ ឯកស្ស រញ្ញោ រដ្ឋេ វុត្តា សស្សា តិប្បការា ភវិស្សន្តិ ឯកកុម្ភិយា ឱទនោ វិយ។ អយំ ទសមស្ស វិបាកោ។

១១. គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ សាសនេ បរិហាយន្តេ បច្ចយលោលា អលជ្ជិកា ពហូ ភិក្ខូ ភវិស្សន្តិ, តេ ភគវតា បច្ចយលោលុប្បំ និម្មថេត្វា កថិតធម្មទេសនំ ចីវរាទិចតុបច្ចយហេតុ បរេសំ ទេសេស្សន្តិ, បច្ចយេហិ មុច្ឆិត្វា និវត្តកបក្ខេ ឋិតា និព្ពានាភិមុខំ កត្វា ទេសេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ, កេវលំ “បទព្យញ្ជនសម្បត្តិញ្ចេវ មធុរសទ្ទញ្ច សុត្វា មហគ្ឃានិ ចីវរានិ ទស្សន្តិ”ឥច្ចេវ ទេសេស្សន្តិ។ អបរេ អន្តរវីថិចតុក្ករាជទ្វារាទីសុ និសីទិត្វា កហាបណអឌ្ឍកហាបណបាទមាសករូបាទីនិបិ និស្សាយ ទេសេស្សន្តិ។ ឥតិ ភគវតា និព្ពានគ្ឃនកំ កត្វា ទេសិតំ ធម្មំ ចតុបច្ចយត្ថាយ ចេវ កហាបណអឌ្ឍកហាបណាទិអត្ថាយ ច វិក្កិណិត្វា ទេសេន្តា សតសហស្សគ្ឃនកំ ចន្ទនសារំ បូតិតក្កេន វិក្កិណន្តា វិយ ភវិស្សន្តិ។ អយំ ឯកាទសមស្ស វិបាកោ។

១២. អធម្មិករាជកាលេ លោកេ វិបរិវត្តន្តេ យេវ រាជានោ ជាតិសម្បន្នានំ កុលបុត្តានំ យសំ ន ទស្សន្តិ, អកុលីនានញ្ញេវ ទស្សន្តិ, តេ ឥស្សរា ភវិស្សន្តិ, ឥតរេ ទលិទ្ទា។ រាជសម្មុខេបិ រាជទ្វារេបិ អមច្ចសម្មុខេបិ វិនិច្ឆយដ្ឋានេបិ តុច្ឆលាពុសទិសានំ អកុលីនានំយេវ កថា ឱសីទិត្វា ឋិតា វិយ និច្ចលា សុប្បតិដ្ឋិតា ភវិស្សតិ, សង្ឃសន្និបាតេបិ សង្ឃកម្មគណកម្មដ្ឋានេសុ ចេវ បត្តចីវរបរិវេណាទិវិនិច្ឆយដ្ឋានេសុ ច ទុស្សីលានំ បាបបុគ្គលានំយេវ កថា និយ្យានិកា ភវិស្សតិ, ន លជ្ជិភិក្ខូនន្តិ ឯវំ សព្ពថាបិ តុច្ឆលាពូនំ សីទនកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ ទ្វាទសមស្ស វិបាកោ។

១៣. តាទិសេ យេវ កាលេ អធម្មិករាជានោ អកុលីនានំ យសំ ទស្សន្តិ, តេ ឥស្សរា ភវិស្សន្តិ, កុលីនា ទុគ្គតា។ តេសុ ន កេចិ គារវំ ករិស្សន្តិ, ឥតរេសុយេវ ករិស្សន្តិ, រាជសម្មុខេ វា អមច្ចសម្មុខេ វា វិនិច្ឆយដ្ឋានេ វា វិនិច្ឆយកុសលានំ ឃនសិលាសទិសានំ កុលបុត្តានំ កថា ន ឱគាហិត្វា បតិដ្ឋហិស្សតិ។ តេសុ កថេន្តេសុ "កឹ ឥមេ កថេន្តី"តិ ឥតរេ បរិហាសមេវ ករិស្សន្តិ, ភិក្ខុសន្និបាតេបិ វុត្តប្បការេសុ ឋានេសុ នេវ បេសលេ ភិក្ខូ គរុកាតព្ពេ មញ្ញិស្សន្តិ, នាបិ នេសំ កថា បរិយោគាហិត្វា បតិដ្ឋហិស្សតិ, សិលានំ ប្លវកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ តេរសមស្ស វិបាកោ។

១៤. លោកេ បរិហាយន្តេ យេវ មនុស្សា តិព្ពរាគាទិជាតិកា កិលេសានុវត្តកា ហុត្វា តរុណតរុណានំ អត្តនោ ភរិយានំ វសេ វត្តិស្សន្តិ, គេហេ ទាសកម្មករាទយោបិ គោមហឹសាទយោបិ ហិរញ្ញសុវណ្ណម្បិ សព្ពំ តាសំយេវ អាយត្តំ ភវិស្សតិ, "អសុកហិរញ្ញសុវណ្ណំ វា បរិច្ឆេទាទិជាតំ វា កហ"ន្តិ វុត្តេ "យត្ថ វា តត្ថ វា ហោតុ, កឹ តុយ្ហិមិនា ព្យាបារេន, ត្វំ មយ្ហំ ឃរេ សន្តំ វា អសន្តំ វា ជានិតុកាមោ ជាតោ"តិ វត្វា នានប្បការេហិ អក្កោសិត្វា មុខសត្តីហិ កោដ្ដេត្វា ទាសចេដកំ វិយ វសេ កត្វា អត្តនោ ឥស្សរិយំ បវត្តេស្សន្តិ, ឯវំ មធុកបុប្ផប្បមាណមណ្ឌូកបោតិកានំ អាសីវិសេ កណ្ហសប្បេ គិលនកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ ចុទ្ទសមស្ស វិបាកោ។

១៥. ទុព្ពលរាជកាលេ រាជានោ ហត្ថិសិប្បាទីសុ អកុសលា យុទ្ធេសុ អវិសារទា ភវិស្សន្តិ, តេ អត្តនោ រាជាធិបច្ចំ អាសង្កមានា សមានជាតិកានំ កុលបុត្តានំ ឥស្សរិយំ អទត្វា អត្តនោ បាទមូលិកន្ហាបកកប្បកាទីនំ ទស្សន្តិ, ជាតិគោត្តសម្បន្នា កុលបុត្តា រាជកុលេ បតិដ្ឋំ អលភមានា ជីវិកំ កប្បេតុំ អសមត្ថា ហុត្វា ឥស្សរិយដ្ឋានេ ជាតិគោត្តហីនេ អកុលីនេ ឧបដ្ឋហន្តា វិចរិស្សន្តិ, សុវណ្ណរាជហំសេហិ កាកស្ស បរិវារិតកាលោ វិយ ភវិស្សតិ។ អយំ បន្នរសមស្ស វិបាកោ។

១៦. អធម្មិករាជកាលេយេវ ច អកុលីនាវ រាជវល្លភា ឥស្សរា ភវិស្សន្តិ, កុលីនា អប្បញ្ញាតា ទុគ្គតា។ តេ រាជវល្លភា រាជានំ អត្តនោ កថំ គាហាបេត្វា វិនិច្ឆយដ្ឋានាទីសុ ពលវន្តោ ហុត្វា ទុព្ពលានំ បវេណិអាគតានិ ខេត្តវត្ថុអាទីនិ "អម្ហាកំ សន្តកានិ ឯតានី"តិ អភិយុញ្ជិត្វា តេ "ន តុម្ហាកំ, អម្ហាក"ន្តិ អាគន្ត្វា វិនិច្ឆយដ្ឋានាទីសុ វិវទន្តេ វេត្តលតាទីហិ បហារាបេត្វា គីវាយំ គហេត្វា អបកឌ្ឍាបេត្វា "អត្តនោ បមាណំ ន ជានាថ, អម្ហេហិ សទ្ធឹ វិវទថ, ឥទានិ វោ រញ្ញោ កថេត្វា ហត្ថបាទច្ឆេទាទីនិ ការេស្សាមា"តិ សន្តជ្ជេស្សន្តិ, តេ តេសំ ភយេន អត្តនោ សន្តកានិ ខេត្តវត្ថូនិ "តុម្ហាកំយេវ តានិ, គណ្ហថា"តិ និយ្យាតេត្វា អត្តនោ គេហានិ បវិសិត្វា ភីតា និបជ្ជិស្សន្តិ។ បាបភិក្ខូបិ បេសលេ ភិក្ខូ យថារុចិ វិហេឋេស្សន្តិ, បេសលា ភិក្ខូ បដិសរណំ អលភមានា អរញ្ញំ បវិសិត្វា គហនដ្ឋានេសុ និលីយិស្សន្តិ, ឯវំ ហីនជច្ចេហិ ចេវ បាបភិក្ខូហិ ច ឧបទ្ទុតានំ ជាតិមន្តកុលបុត្តានញ្ចេវ បេសលភិក្ខូនញ្ច ឯឡកានំ ភយេន តសវកានំ បលាយនកាលោ វិយ ភវិស្សតិ ។ អយំ សោឡសមស្ស វិបាកោ។ ឯវំ តស្ស តស្ស អត្ថស្ស បុព្ពនិមិត្តភូតេ សោឡស សុបិនេ បស្សិ។ តេន វុត្តំ – "កោសលរាជា វិយ សោឡស សុបិនេ"តិ។ ឯត្ថ ច បុព្ពនិមិត្តតោ អត្តនោ អត្ថានត្ថនិមិត្តំ សុបិនំ បស្សន្តោ អត្តនោ កម្មានុភាវេន បស្សតិ, កោសលរាជា វិយ លោកស្ស អត្ថានត្ថនិមិត្តំ សុបិនំ បស្សន្តោ បន សព្ពសត្តសាធារណកម្មានុភាវេន បស្សតីតិ វេទិតព្ពំ។

កុទ្ធា ហិ ទេវតាតិ នាគមហាវិហារេ មហាថេរស្ស កុទ្ធា ទេវតា វិយ។ រោហណេ កិរ នាគមហាវិហារេ មហាថេរោ ភិក្ខុសង្ឃំ អនបលោកេត្វាវ ឯកំ នាគរុក្ខំ ឆិន្ទាបេសិ។ រុក្ខេ អធិវត្ថា ទេវតា ថេរស្ស កុទ្ធា បឋមមេវ នំ សច្ចសុបិនេន បលោភេត្វា បច្ឆា "ឥតោ តេ សត្តទិវសមត្ថកេ ឧបដ្ឋាកោ រាជា មរិស្សតី"តិ សុបិនេ អារោចេសិ។ ថេរោ តំ កថំ អាហរិត្វា រាជោរោធានំ អាចិក្ខិ។ តា ឯកប្បហារេនេវ មហាវិរវំ វិរវឹសុ។ រាជា "កឹ ឯត"ន្តិ បុច្ឆិ។ តា 'ឯវំ ថេរេន វុត្ត"ន្តិ អារោចយឹសុ។ រាជា ទិវសេ គណាបេត្វា សត្តាហេ វីតិវត្តេ ថេរស្ស ហត្ថបាទេ ឆិន្ទាបេសិ។ **ឯកន្តសច្ចមេវ ហោតី**តិ ផលស្ស សច្ចភាវតោ វុត្តំ, ទស្សនំ បន វិបល្លត្ថមេវ។ តេនេវ បហីនវិបល្លាសា បុព្ពនិមិត្តភូតម្បិ សុបិនំ ន បស្សន្តិ, ទ្វីហិ តីហិ វា ការណេហិ កទាចិ សុបិនំ បស្សន្តីតិ អាហ **"សំសគ្គភេទតោ"**តិ។ "អសេក្ខា ន បស្សន្តិ បហីនវិបល្លាសត្តា"តិ វចនតោ ចតុន្នម្បិ ការណានំ វិបល្លាសោ ឯវ មូលការណន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

តន្តិ សុបិនកាលេ បវត្តំ ភវង្គចិត្តំ។ **រូបនិមិត្តាទិអារម្មណន្តិ** កម្មនិមិត្តគតិនិមិត្តតោ អញ្ញំ រូបនិមិត្តាទិ
អារម្មណំ ន ហោតិ។ **ឦទិសានីតិ** បច្ចក្ខតោ អនុភូតបុព្ពបរិកប្បិតរូបាទិអារម្មណានិ ចេវ រាគាទិសម្បយុត្តានិ
ច។ **សព្ពោហារិកចិត្តេនាតិ** បកតិចិត្តេន។ **ទ្វីហិ អន្តេហិ មុត្តោតិ** កុសលាកុសលសង្ខាតេហិ ទ្វីហិ អន្តេហិ
មុត្តោ។ **អាវជ្ជនតទារម្មណក្ខណេតិ** ឥទំ យាវ តទារម្មណុប្បត្តិ, តាវ បវត្តំ ចិត្តវារំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “សុបិនេនេវ ទិដ្ឋំ
វិយ មេ, សុតំ វិយ មេតិ កថនកាលេ បន អព្យាកតោយេវ អាវជ្ជនមត្តស្សេវ ឧប្បជ្ជនតោ”តិ វទន្តិ។ ឯវំ វ
ទន្តេហិ បញ្ចទ្វារេ ទុតិយមោឃវារេ វិយ មនោទ្វារេបិ អាវជ្ជនំ ទ្វត្តិក្ខត្តុំ ឧប្បជ្ជិត្វា ជវនដ្ឋានេ ឋត្វា ភវង្គំ
ឱតរតីតិ អធិប្បេតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ ឯកចិត្តក្ខណិកស្ស អាវជ្ជនស្ស ឧប្បត្តិយំ “ទិដ្ឋំ វិយ មេ, សុតំ វិយ មេ”តិ កប្ប
នាយ អសម្ភវតោ។

ឯត្ថ ច “សុបិនន្តេបិ តទារម្មណវចនតោ បច្ចុប្បន្នវសេន វា អតីតវសេន វា សភាវធម្មាបិ សុបិនន្តេ
អារម្មណំ ហោន្តី”តិ វទន្តិ។ “យទិបិ សុបិនន្តេ វិភូតំ ហុត្វា ឧបដ្ឋិតេ រូបាទិវត្ថុម្ហិ តទារម្មណំ វុត្តំ, តថាបិ
សុបិនន្តេ ឧបដ្ឋិតនិមិត្តស្ស បរិកប្បវសេន គហេតព្ពតាយ ទុព្ពលភាវតោ ទុព្ពលវត្ថុកត្តាតិ វុត្ត”ន្តិ គីសុបិ **គណ្ឋិ
បទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “ករជកាយស្ស និរុស្សាហសន្តភាវប្បត្តិតោ តន្និស្សិតំ ហទយវត្ថុ ន សុប្បសន្នំ ហោតិ,
តតោ តន្និស្សិតាបិ ចិត្តប្បវត្តិ ន សុប្បសន្នា អសុប្បសន្នវដ្ដិនិស្សិតទីបប្បភា វិយ, តស្មា **ទុព្ពលវត្ថុកត្តាតិ** ឯត្ថ
ទុព្ពលហទយវត្ថុកត្តា”តិ អត្ថំ វទន្តិ, វីមំសិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។

សុបិនន្តចេតនាតិ មនោទ្វារិកជវនវសេន បវត្តា សុបិនន្តេ ចេតនា។ សុបិនញ្ហិ បស្សន្តោ មនោ
ទ្វារិកេនេវ ជវនេន បស្សតិ, ន បញ្ចទ្វារិកេន។ បដិពុជ្ឈន្តោ ច មនោទ្វារិកេនេវ បដិពុជ្ឈតិ, ន បញ្ចទ្វារិកេន។
និទ្ទាយន្តស្ស ហិ មហាវដ្ដិំ ជាលេត្វា ទីបេ ចក្ខុសមីបំ ឧបនីតេ បឋមំ ចក្ខុទ្វារិកំ អាវជ្ជនំ ភវង្គំ ន អាវដ្ដេតិ,
មនោទ្វារិកមេវ អាវដ្ដេតិ, អថ ជវនំ ជវិត្វា ភវង្គំ ឱតរតិ។ ទុតិយវារេ ចក្ខុទ្វារិកំ អាវជ្ជនំ ភវង្គំ អាវដ្ដេតិ, តតោ
ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនិ ជវនបរិយោសានានិ បវត្តន្តិ, តទនន្តរំ ភវង្គំ បវត្តតិ។ តតិយវារេ មនោទ្វារិកអាវជ្ជនេន
ភវង្គេ អាវដ្ដិតេ មនោទ្វារិកជវនំ ជវតិ, តេន ចិត្តេន “កឹ អយំ ឥមស្មឹ ឋានេ អាលោកោ”តិ ជានាតិ។ តថា
និទ្ទាយន្តស្ស កណ្ណសមីបេ តូរិយេសុ បគ្គហិតេសុ ឃានសមីបេ សុគន្ធេសុ វា ទុគ្គន្ធេសុ វា បុប្ផេសុ ឧបនីតេសុ
មុខេ សប្បិម្ហិ វា ផាណិតេ វា បក្ខិត្តេ បិដ្ឋិយំ បាណិនា បហារេ ទិន្នេ បឋមំ សោតទ្វារិកាទីនិ អាវជ្ជនានិ ភវង្គំ ន
អាវដ្ដេន្តិ , មនោទ្វារិកមេវ អាវដ្ដេតិ, អថ ជវនំ ជវិត្វា ភវង្គំ ឱតរតិ។ ទុតិយវារេ សោតទ្វារិកាទីនិ អាវជ្ជនានិ
ភវង្គំ អាវដ្ដេន្តិ, តតោ សោតឃានជិវ្ហាកាយវិញ្ញាណាទីនិ ជវនបរិយោសានានិ បវត្តន្តិ, តទនន្តរំ ភវង្គំ បវត្តតិ។
តតិយវារេ មនោទ្វារិកអាវជ្ជនេន ភវង្គេ អាវដ្ដិតេ មនោទ្វារិកជវនំ ជវតិ, តេន ចិត្តេន ញត្វា “កឹ អយំ ឥមស្មឹ
ឋានេ សទ្ទោ, សង្ខសទ្ទោ ភេរិសទ្ទោ”តិ វា “កឹ អយំ ឥមស្មឹ ឋានេ គន្ធោ, មូលគន្ធោ សារគន្ធោ”តិ វា “កឹ ឥទំ
មយ្ហំ មុខេ បក្ខិត្តំ, សប្បិ ផាណិត”ន្តិ វា “កេនម្ហិ បិដ្ឋិយំ បហដោ, អតិថទ្ធោ មេ បហារោ”តិ វា វត្តា ហោតិ, ឯវំ
មនោទ្វារិកជវនេនេវ បដិពុជ្ឈតិ, ន បញ្ចទ្វារិកេន។ សុបិនម្បិ តេនេវ បស្សតិ, ន បញ្ចទ្វារិកេន។

អស្សាតិ អស្ស អាបត្តិនិកាយស្ស។ ននុ ច អយុត្តោយំ និទ្ទេសោ “សង្ខ្យា អាទិម្ហិ ចេវ សេសេ ច ឥច្ឆិតព្ពោ
អស្សា”តិ។ ន ហិ អាបត្តិនិកាយស្ស អាទិម្ហិ ចេវ សេសេ ច សង្ខ្យា ឥច្ឆិតោ, កិញ្ចរហិ វុដ្ឋានស្សាតិ ឥមំ ចោទនំ
មនសិ សន្និធាយ យថា ន វិរុជ្ឈតិ, តថា អធិប្បាយំ វិវរន្តោ **“កឹ វុត្តំ ហោតី”**តិអាទិមាហ។ អាបត្តិតោ វុដ្ឋានស្ស
អាទិម្ហិ ចេវ សេសេ ច ឥច្ឆិតោ សង្ខ្យា អាបត្តិយាវ ឥច្ឆិតោ នាម ហោតីតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ **អាបត្តិវុ
ដ្ឋានន្តិ** អាបត្តិតោ វុដ្ឋានំ, អនាបត្តិកភាវូបគមនន្តិ អត្ថោ។ **វចនការណន្តិ** “សង្ឃាទិសេសោ”តិ ឯវំ វចនេ
ការណំ។ សមុទាយេ និរុឡ្ហោ និកាយ-សទ្ទោ តទេកទេសេ បវត្តមានោបិ តាយ ឯវ រុឡ្ហិយា បវត្តតីតិ អាហ **រុឡ្ហី
សទ្ទេនាតិ**។ អថ វា កិញ្ចិ និមិត្តំ គហេត្វា សតិបិ អញ្ញស្មឹ តំនិមិត្តយុត្តេ កិស្មិញ្ចិទេវ វិសយេ សម្មុតិយា ចិរ
កាលតាវសេន និមិត្តវិរហេបិ បវត្តនិរុឡ្ហោ រុឡ្ហី នាម។ យថា មហិយំ សេតីតិ មហឹសោ, គច្ឆតីតិ គោតិ, ឯវំ
និកាយ-សទ្ទស្សបិ រុឡ្ហិភាវោ វេទិតព្ពោ។ ឯកស្មិម្បិ វិសិដ្ឋេ សតិបិ សាមញ្ញា វិយ សមុទាយេ បវត្តវោហារោ
អវយវេបិ បវត្តតីតិ អាហ **អវយវេ សមូហវោហារេន វាតិ**។ **នវមស្ស អធិប្បាយស្សាតិ** វីមំសាធិប្បាយស្ស។

២៣៨-២៣៩. លោមា ឯតេសំ សន្តីតិ **លោមសា**, ពហុលោមាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អវោគោ ភវិស្សាមីតិ**
រាគបរិឡាហវូបសមតោ និរោគោ ភវិស្សាមិ។ **មោចនេនាតិ** មោចនត្ថាយ ឧបក្កមករណេន។
ឧបក្កមករណញ្ចេត្ថ មោចនន្តិ អធិប្បេតំ មោចេតិ ឯតេនាតិ កត្វា។ **ពីជំ ភវិស្សតីតិ** ចោឡក្កហណាទិកម្មំ
សន្ធាយ វុត្តំ។

២៤០. ទ្វេ អាបត្តិសហស្សានីតិ ខណ្ឌចក្កាទិភេទំ អនាមសិត្វា វុត្តំ, ឥច្ឆន្តេន បន ខណ្ឌចក្កាទិភេទេនបិ
អាបត្តិគណនា កាតព្ពា។ **មិស្សកចក្កន្តិ** ឧភតោវឌ្ឍនកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច នីលញ្ច បីតកញ្ចាតិអាទិនា
ឯកក្ខណេ អនេកវណ្ណានំ មោចនាធិប្បាយវចនំ យថាធិប្បាយេន មោចនំ ភវតុ វា មា វា, ឥមិនាបិ

អធិប្បាយេន ឧបក្កមិត្វា មោចេន្តស្ស អាបត្តិ ហោតីតិ ទស្សេនត្ថំ។ ន ហិ ឯកស្មិំ ខណេ នីលាទីនំ សព្ពេសម្បិ មុត្តិ សម្ភវតិ។ **អញ្ញំ វទតី**តិ អត្តនោ ទោសំ ឧជុំ វត្តុំ អសក្កោន្តោ បុន បុដ្ឋោ អញ្ញំ ភណតិ។

មោចនស្សាទោតិ មោចនស្ស បុព្ពភាគេ បវត្តអស្សាទោ។ តេនេវ “មោចេតុំ អស្សាទោ មោចនស្សាទោ”តិ វុត្តំ។ **គេហស្សិតបេមន្តិ** ឯត្ថ **គេហ**-សទ្ទេន គេហេ បិតា មាតុភគិនីអាទយោ អជ្ឈត្តិកញាតកា គហិតា។ តេសុ មាតុបេមាទិវសេន ឧប្បន្នោ សិនេហោ គេហស្សិតបេមំ, អញ្ញត្ថ បន គេហស្សិតបេមន្តិ បញ្ចកាមគុណិករាគោ វុច្ចតិ។ **សម្បយុត្តអស្សាទសីសេនា**តិ រាគសម្បយុត្តសុខវេទនាមុខេន។ **ឯកេន បទេនា**តិ គេហស្សិតបេម-បទេន។

តថេវាតិ មោចនស្សាទចេតនាយ ឯវ។ បុព្ពភាគេ មោចនស្សាទវសេន កតប្បយោគំ អវិជហិត្វាវ សយិតត្តា “**សចេ បន...បេ.... សង្ឃាទិសេសោ**”តិ វុត្តំ។ បុន សុទ្ធចិត្តេ ឧប្បន្នេ តស្ស បយោគស្ស បដិប្បស្សទ្ធត្តា “**សុទ្ធចិត្តោ...បេ.... អនាបត្តី**”តិ វុត្តំ។ **ជគ្គនត្ថាយា**តិ ជោវនត្ថាយ។ **អនោកាស**ន្តិ អង្គជាតប្បទេសំ។

២៦៣-២៦៤. **គេហស្សិតកាមវិតក្ក**ន្តិ បញ្ចកាមគុណសន្និស្សិតំ កាមវិតក្កំ។ **វត្ថិំ ទឡ្ហំ គហេត្វា**តិ អង្គជាតស្ស អគ្គេ បស្សាវនិគ្គមនដ្ឋានេ ចម្មំ ទឡ្ហំ គហេត្វា។ និមិត្តេ ឧបក្កមាភាវតោ “មោចនស្សាទាធិប្បាយស្សាបិ មុត្តេ អនាបត្តី”តិ វុត្តំ។

២៦៥. “ឯហិ មេ ត្វំ, អាវុសោ, សាមណេរាតិ អាណត្តិយា អញ្ញេន កតោបិ បយោគោ អត្តនាវ កតោ នាម ហោតីតិ កត្វា អាបត្តិ វុត្តា។ យទិ បន អនាណត្តោ សយមេវ ករោតិ, អង្គបារិបូរិយា អភាវតោ អនាបត្តី”តិ វទន្តិ។ **សុត្តសាមណេរវត្ថុស្មិំ** អសុចិម្ហិ មុត្តេបិ អង្គជាតស្ស គហណបច្ចយា ទុក្កដំ វុត្តំ, ន បន មុត្តបច្ចយា។

២៦៦. **កាយត្ថម្ភនវត្ថុស្មិំ** ចលនវសេន យថា អង្គជាតេបិ ឧបក្កមោ សម្ភវតិ, តថាបិ វិជម្ភិតត្តា អាបត្តិ វុត្តា។ “បច្ឆតោ វា”តិ វចនតោ ឧភោសុ បស្សេសុ កដិយំ ឩរុប្បទេសោបិ គហិតោយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ, តស្មា ឧភោសុបិ បស្សេសុ បត្វា ឥមស្មិំ ឱកាសេ និមិត្តន្តិ ឧបនិជ្ឈាយន្តស្សាបិ អាបត្តិយេវ។ “អង្គជាត”ន្តិ វចនតោ **និមិត្ត**ន្តិ បស្សាវមគ្គោវ វុត្តោ។ **ឧម្មីលននិមីលនវសេន បន ន ការេតព្ពោ**តិ ឧម្មីលននិមីលនប្បយោគវសេន អាបត្តិភេទោ ន ការេតព្ពោតិ អត្ថោ។ អនេកក្ខត្តុម្បិ ឧម្មីលេត្វា និមីលេត្វា ឧបនិជ្ឈាយន្តស្ស ឯកមេវ ទុក្កដន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អក្ខីនិ អវិប្ផន្ទេត្វា អភិមុខំ សម្បត្តស្ស មាតុគាមស្ស និមិត្តោលោកនេបិ អាបត្តិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “ទារុធីតលិកលេបចិត្តានំ អង្គជាតុបនិជ្ឈានេបិ ទុក្កដ”ន្តិ វទន្តិ។

២៦៧. **បុប្ផាវលី**តិ កីឡាវិសេសស្សាធិវចនំ។ តំ កីឡន្តា នទីអាទីសុ ឆិន្នតដំ ឧទកេន ចិក្ខល្លំ កត្វា តត្ថ ឧភោ បាទេ បសារេត្វា និសិន្នា បបតន្តិ។ “បុប្ផាវលិយ”ន្តិបិ បាឋោ។ **បវេសេន្តស្សា**តិ ទ្វិកម្មកត្តា វាលិកំ អង្គជាតន្តិ ឧភយត្ថាបិ ឧបយោគវចនំ កតំ។ **វាលិក**ន្តិ វាលិកាយាតិ អត្ថោ។ ចេតនា, ឧបក្កមោ, មុច្ចនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ វេទិតព្ពានិ។

សុក្កវិស្សដ្ឋិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. កាយសំសគ្គសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៦៨. ទុតិយេ **យេសុ វិវដេសុ អន្ធការោ ហោតិ, តានិ វិវរន្តោ**តិ ព្រាហ្មណិយា សទ្ធិំ កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជិតុកាមោ ឯវមកាសិ។ តេន កតស្សាបិ វិប្បការស្ស អត្តនិ កតត្តា “**អត្តនោ វិប្បការ**”ន្តិ វុត្តំ។ **ឧឡារត្តតា**តិ ឧឡារចិត្តតា, បណីតាធិមុត្តតាតិ វុត្តំ ហោតិ។

២៧០. **ឱតិណ្ណោ**តិ ឥទំ កម្មសាធនំ កត្តុសាធនំ វា ហោតីតិ តទុភយវសេន អត្ថំ ទស្សេន្តោ “**យក្ខាទីហិ វិយ សត្តា**”តិអាទិមាហ។ **អសមបេក្ខិត្វា**តិ យថាសភាវំ អនុបបរិក្ខិត្វា, យថា តេ រតិជនកា រូបាទយោ វិសយា អនិច្ចទុក្ខាសុភានត្តាការេន អវត្ថិតា, តថា អបស្សិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។

២៧១. **សញ្ញមវេល**ន្តិ សីលមរិយាទំ។ **អាចារោ**តិ អាចរណំ ហត្ថគហណាទិកិរិយា។ **អស្សា**តិ “កាយសំសគ្គំ សមាបជ្ជេយ្យា”តិ បទស្ស។

២៧៣. **ឯតេសំ បទានំ វសេនា**តិ អាមសនាទិបទានំ វសេន។ **ឥតោ ចិតោ ច…បេ… សញ្ចោបេតី**តិ អត្តនោ ហត្ថំ វា កាយំ វា តិរិយំ ឥតោ ចិតោ ច សញ្ចារេតិ។ “**កាយតោ អមោចេត្វាវា**តិ វចនតោ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ ហត្ថំ ឱតារេន្តស្ស កាយតោ មោចេត្វា និវត្ថសាដកូបរិ ឱមសន្តស្ស ថុល្លច្ចយំ, សាដកតោ ឱតារេត្វា ជង្ឃតោ បដ្ឋាយ កាយំ ឱមសន្តស្ស បុន សង្ឃាទិសេសោ”តិ វទន្តិ។

ទ្វាទសសុបិ អាមសនាទិប្បយោគេសុ ឯកេកស្មិំ បយោគេ កាយតោ អមោចិតេ ឯកេកាវ អាបត្តិ ហោតីតិ អាហ “**មូលគ្គហណមេវ បមាណ**”ន្តិ។ ឥទញ្ច ឯកេន ហត្ថេន កាយំ គហេត្វា ឥតរេន ហត្ថេន កាយបរាមសនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯកេន បន ហត្ថេន កាយបដិពទ្ធំ គហេត្វា ឥតរេន តត្ថ តត្ថ កាយំ បរាមសតោ បយោគគណនាយ អាបត្តិ។ អយំ បន សង្ឃាទិសេសោ ន កេវលំ វត្ថុវសេនេវ, អបិច សញ្ញាវសេនបីតិ អាហ “**ឥត្ថិយា ឥត្ថិសញ្ញិស្ស សង្ឃាទិសេសោ**”តិ។ បាឡិយំ **តិរច្ឆានគតោ ច ហោតី**តិ ឯត្ថ តិរច្ឆានគតិត្ថិយា តិរច្ឆានគតបុរិសស្ស ច គហណំ វេទិតព្ពំ។

សមសារាគោតិ កាយសំសគ្គរាគេន ឯកសទិសរាគោ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ រជ្ជុវត្ថាទីហិ បរិក្ខិបិត្វា គហណេ វុត្តនយេន។ បុន **បុរិមនយេនេវា**តិ សមសារាគោ វុត្តោ។ **អនន្តរនយេនេវា**តិ កាយបដិពទ្ធអាមសននយេន ។ វេណិគ្គហណេន លោមានម្បិ សង្គហិតត្តា លោមានំ ផុសនេបិ សង្ឃាទិសេសោ វុត្តោ។ ឥទានិ វុត្តមេវត្ថំ បកាសេតុកាមោ “**ឧបាទិន្នកេន ហី**”តិអាទិមាហ។

យថានិទ្ទិដ្ឋនិទ្ទេសេតិ យថាវុត្តកាយសំសគ្គនិទ្ទេសេ។ **តេនា**តិ តេន យថាវុត្តការណេន។ **សញ្ញាយ វិរាគិតម្ហី**តិ សញ្ញាយ វិរទ្ធាយ។ លិង្គព្យត្តយេន “វិរាគិតម្ហី”តិ វុត្តំ។ **ឥមំ នាម វត្ថុ**ន្តិ ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ អាគតំ សន្ធាយ វទតិ។ អញ្ញម្បិ យំ កិញ្ចិ វត្ថុំ សន្ធាយ វទតីតិបិ កេចិ។ **សារត្ត**ន្តិ កាយសំសគ្គរាគេន សារត្តំ។ **វិរត្ត**ន្តិ កាយសំសគ្គរាគរហិតំ មាតុភគិនីអាទី សន្ធាយ វទតិ។ “**វិរត្តំ គណ្ហិស្សាមី”តិ វិរត្តំ គណ្ហិ, ទុក្កដ**ន្តិ មាតុបេមាទិវសេន គហណេ ទុក្កដំ វុត្តំ។

ឥមាយ បាឡិយា សមេតីតិ សម្ពន្ធោ។ កថំ សមេតីតិ ចេ? យទិ ហិ “ឥត្ថិយា កាយបដិពទ្ធំ គណ្ហិស្សាមី”តិ ចិត្តេ ឧប្បន្នេ ឥត្ថិសញ្ញា វិរាគិតា ភវេយ្យ, កាយបដិពទ្ធគ្គហណេ ថុល្លច្ចយំ វទន្តេន ភគវតា “ឥត្ថី ច ហោតិ ឥត្ថិសញ្ញី ចា”តិ ន វត្តព្ពំ សិយា, វុត្តញ្ច, តស្មា “ឥត្ថិយា កាយបដិពទ្ធំ គណ្ហិស្សាមី”តិ កាយំ គណ្ហន្តស្ស ឥត្ថិសញ្ញា វិរាគិតា នាម ន ហោតីតិ “កាយបដិពទ្ធំ គណ្ហិស្សាមីតិ កាយំ គណ្ហន្តោ យថាវត្ថុកមេវ អាបជ្ជតី”តិ **មហាសុមត្ថេរេន** វុត្តវាទោ ឥមាយ បាឡិយា សមេតិ។ យោ បនេត្ថ “សតិបិ ឥត្ថិសញ្ញាយ កាយបដិពទ្ធំ គណ្ហន្តស្ស គហណសមយេ ‘កាយបដិពទ្ធំ គណ្ហិស្សាមី’តិ សញ្ញំ ឋបេត្វា ‘ឥត្ថឹ គណ្ហាមី’តិ សញ្ញាយ អភាវតោ វត្ថុសញ្ញានំ ភិន្នត្តា អយុត្ត”ន្តិ វទេយ្យ, សោ បុច្ឆិតព្ពោ “កឹ កាយបដិពទ្ធំ វត្ថាទិ គណ្ហន្តោ ឥត្ថិយា រាគេន គណ្ហាតិ, ឧទាហុ វត្ថាទីសុ រាគេនា”តិ។ យទិ “វត្ថាទីសុ រាគេន គណ្ហាតី”តិ វទេយ្យ, ឥត្ថិយា កាយបដិពទ្ធំ អហុត្វា អញ្ញត្ថ ឋិតំ វត្ថាទិំ គណ្ហន្តស្សាបិ ថុល្លច្ចយំ សិយា, តស្មា ឥត្ថី ឥត្ថិសញ្ញា សារត្តភាវោ គហណញ្ចាតិ អង្គបារិបូរិសព្ភាវតោ **មហាសុមត្ថេរវាទោវ** យុត្តវាទោ។ **អដ្ឋកថាវិនិច្ឆយេហិ ច សមេតី**តិ ឯត្ថាបិ អយមធិប្បាយោ – យទិ សញ្ញាវិរាគេន វិរាគិតំ នាម សិយា, “សម្ពហុលា ឥត្ថិយោ ពាហាហិ បរិក្ខិបិត្វា គណ្ហាមី”តិ ឯវំសញ្ញិស្ស “មជ្ឈគតិត្ថិយោ កាយបដិពទ្ធេន គណ្ហាមី”តិ ឯវរូបាយ សញ្ញាយ អភាវតោ មជ្ឈគតានំ វសេន ថុល្លច្ចយំ ន សិយា, ឯវំ សន្តេបិ អដ្ឋកថាយ ថុល្លច្ចយស្ស វុត្តត្តា សញ្ញាវិរាគេន វិរាគិតំ នាម ន ហោតីតិ អយមត្ថោ សិទ្ធោយេវាតិ។ នីលេន ទុវិញ្ញេយ្យសភាវតោ កាឡិត្ថី វុត្តា។

២៧៩. **សេវនាធិប្បាយោ**តិ ផស្សសុខសេវនាធិប្បាយោ។ ឥត្ថិយា កាយេន ភិក្ខុស្ស កាយបដិពទ្ធាមសនវារេបិ **ផស្សំ បដិវិជានាតី**តិ ឥទំ អត្តនោ កាយបដិពទ្ធាមសនេបិ កាយសម្ពន្ធសភាវតោ វុត្តំ។ **ឯត្តា**តិ និស្សគ្គិយេន និស្សគ្គិយវារេ។ **មោក្ខាធិប្បាយោ**តិ ឯត្ថ បឋមំ កាយសំសគ្គរាគេ សតិបិ បច្ឆា មោក្ខាធិប្បាយស្ស អនាបត្តិ។

២៨១. **បារិបន្ថិកា**តិ វិលុម្បនិកា, អន្តរាយិកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **នទីសោតេន វុយ្ហមានំ មាតរ**ន្តិ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ វុត្តំ, អញ្ញាសុបិ បន ឥត្ថីសុ ការុញ្ញាធិប្បាយេន មាតរិ វុត្តនយេន បដិបជ្ជន្តស្ស នេវត្ថិ ទោសោតិ វទន្តិ។ “មាតរ”ន្តិ វុត្តត្តា អញ្ញាសំ ន វដ្ដតីតិ វទន្តាបិ អត្ថិ។ **តិណណ្ឌុបក**ន្តិ ហិរិវេរាទិមូលេហិ កតចុម្ពដកំ។ **តាលបណ្ណមុទ្ទិក**ន្តិ តាលបណ្ណេហិ កតអង្គុលិមុទ្ទិកំ។ **បរិវត្តេត្វា**តិ អត្តនោ និវាសនបារុបនភាវតោ អបនេត្វា, ចីវរត្ថាយ អបនាមេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចីវរត្ថាយ បាទមូលេ ឋបេតិ, វដ្ដតី**តិ ឥទំ និទស្សនមត្តំ, បច្ចត្ថរណវិតានាទិអត្ថម្បិ វដ្ដតិយេវ, បូជាទិអត្ថំ តាវកាលិកម្បិ គហេតុំ វដ្ដតិ។

ឥត្ថិសណ្ឋានេន កតន្តិ ឯត្ថ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទតោ បារាជិកវត្ថុភូតតិរច្ឆានគតិត្ថីនម្បិ អនាមាសភាវតោ
តាទិសំ ឥត្ថិសណ្ឋានេន កតំ តិរច្ឆានគតរូបម្បិ អនាមាសន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “ភិក្ខុនីហិ បដិមារូបំ អាមសិតុំ វដ្ដតី”តិ វ
ទន្តិ អាចរិយា។ ឥត្ថិរូបានិ ទស្សេត្វា កតំ វត្ថញ្ច បច្ចត្ថរណញ្ច ភិត្តិញ្ច ឥត្ថិរូបំ អនាមសិត្វា គណ្ហិតុំ វដ្ដតិ។ **ភិន្និ**
ត្វាតិ ឯត្ថ ហត្ថេន អគ្គហេត្វាវ កេនចិទេវ ទណ្ឌាទិនា ភិន្ទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច “អនាមាសម្បិ ហត្ថេន អបរាមសិត្វា
ទណ្ឌាទិនា កេនចិ ភិន្ទិតុំ វដ្ដតី”តិ ឥទ វុត្តត្តា “បំសុកូលំ គណ្ហន្តេន មាតុគាមសរីរេបិ សត្ថាទីហិ វណំ កត្វា
គហេតព្ព”ន្តិ វុត្តត្តា ច គហិតមណ្ឌូកសប្បិនី ទណ្ឌាទីហិ និប្បីឡេត្វា មណ្ឌូកំ វិស្សជ្ជាបេតុំ វដ្ដតិ។

មគ្គំ អធិដ្ឋាយាតិ មគ្គោ គច្ឆាមីតិ ឯវំ មគ្គសញ្ញី ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **កីឡន្តេនា**តិ ឥទំ គិហិសន្តកំ សន្ធាយ វុត្តំ,
ភិក្ខុសន្តកំ បន យេន កេនចិ អធិប្បាយេន អនាមសិតព្ពមេវ ទុរុបចិណ្ណភាវតោ។ **តាលបនសាទីនី**តិ ចេត្ថ
អាទិ-សទ្ទេន នាឡិកេរលពុជតិបុសអលាពុកុម្ភណ្ឌបុស្សផលឯឡាលុកផលានំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ “យថា
វុត្តផលានំយេវ ចេត្ថ កីឡាធិប្បាយេន អាមសនំ ន វដ្ដតី”តិ វុត្តត្តា បាសាណសក្ខរាទីនិ កីឡាធិប្បាយេនបិ
អាមសិតុំ វដ្ដតិ។

មុត្តាតិ ហត្ថិកុម្ភជាទិកា អដ្ឋវិធា មុត្តា។ តថា ហិ ហត្ថិកុម្ភំ, វរាហទាឋំ, ភុជង្គសីសំ, វលាហកំ, វេឡុ, មច្ឆ
សិរោ, សង្ខោ, សិប្បីតិ អដ្ឋ មុត្តាយោនិយោ។ តត្ថ **ហត្ថិកុម្ភជា** បីតវណ្ណា បភាវិហីនា។ **វរាហទាឋជា** វរាហទាឋ
វណ្ណាវ។ **ភុជង្គសីសជា** នីលាទិវណ្ណា សុវិសុទ្ធា វដ្ដលា។ **វលាហកជា** អាភាសូរា ទុព្ពិភាគរូបា រត្តិភាគេ អន្ធការំ វិទ្ធ
មន្តិយោ តិដ្ឋន្តិ, ទេវូបភោគា ឯវ ច ហោន្តិ។ **វេឡុជា** ករកផលសមានវណ្ណា ន អាភាសូរា, តេ ច វេឡុ អមនុស្ស
គោចរេ ឯវ បទេសេ ជាយន្តិ។ **មច្ឆសិរជា** បាឋីនបិដ្ឋិសមអានវណ្ណា វដ្ដលា លឃវោ ច ហោន្តិ បភាវិហីនា ច, តេ
ច មច្ឆា សមុទ្ទមជ្ឈេយេវ ជាយន្តិ។ **សង្ខជា** សង្ខឧទរច្ឆវិវណ្ណា កោលផលប្បមាណាបិ ហោន្តិ បភាវិហីនាវ។ **សិប្បិ**
ជា បភាវិសេសយុត្តា ហោន្តិ នានាសណ្ឋានា។ ឯវំ ជាតិតោ អដ្ឋវិធាសុ មុត្តាសុ យា មច្ឆសង្ខសិប្បិជា, តា
សាមុទ្ទិកា។ ភុជង្គជាបិ កាចិ សាមុទ្ទិកា ហោន្តិ, ឥតរា អសាមុទ្ទិកា។ យស្មា ពហុលំ សាមុទ្ទិកាវ មុត្តា លោកេ
ទិស្សន្តិ, តត្ថាបិ សប្បិជាវ, ឥតរា កទាចិ កាចិ, តស្មា **សម្មោហវិនោទនិយំ** “មុត្តាតិ សាមុទ្ទិកា មុត្តា”តិ វុត្តំ។

មណីតិ ឋបេត្វា វេឡុរិយាទិកេ សេសោ ជោតិរសាទិភេទោ សព្ពោបិ មណិ។ **វេឡុរិយោ**តិ វំសវណ្ណមណិ។
សង្ខោតិ សាមុទ្ទិកសង្ខោ។ **សិលា**តិ កាឡសិលាបណ្ឌុសិលាសេតសិលាទិភេទា សព្ពាបិ សិលា។ **រជត**ន្តិ
កហាបណាទិកំ វុត្តាវសេសំ រតនសម្មតំ។ **ជាតរូប**ន្តិ សុវណ្ណំ។ **លោហិតង្កោ**តិ រត្តមណិ។ **មសារគល្ល**ន្តិ កពរមណិ។
ភណ្ឌមូលត្ថាយាតិ បត្តចីវរាទិភណ្ឌមូលត្ថាយ។ **កុដ្ឋរោគស្សា**តិ និទស្សនមត្តំ, តាយ វូបសមេតព្ពស្ស យស្ស
កស្សចិ រោគស្សត្ថាយបិ វដ្ដតិយេវ។ “ភេសជ្ជត្ថញ្ច អធិដ្ឋាយេវ មុត្តា វដ្ដតី”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **អាករ**
មុត្តោតិ អាករតោ មុត្តមត្តោ។ “ភណ្ឌមូលត្ថាយ សម្បដិច្ឆិតុំ វដ្ដតី”តិ ឥមិនា ច អាមសិតុម្បិ វដ្ដតីតិ ទស្សេតិ។
បចិត្វា កតោតិ កាចការេហិ បចិត្វា កតោ។

ធោតវិទ្ធោ ច រតនមិស្សោតិ អលង្ការត្ថំ កញ្ចនលតាទី ទស្សេត្វា កតោ រតនខចិតោ ធោតវិទ្ធោ អ
នាមាសោ។ ធោតវិទ្ធោ ច រតនមិស្សោ ចាតិ វិសុំ វា បទំ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ **បានីយសង្ខោ**តិ ឥមិនា ច សង្ខេន កត
បានីយភាជនបិធានាទិសមណបរិក្ខារោបិ អាមសិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ **សេស**ន្តិ រតនមិស្សំ ឋបេត្វា អវសេសំ។ មុត្ត
វណ្ណំយេវ រតនសម្មិស្សំ ករោន្តិ, ន អញ្ញន្តិ អាហ **“មុត្តវណ្ណាវា”**តិ, មុត្តវណ្ណា រតនមិស្សាវ ន វដ្ដតីតិ វុត្តំ ហោតិ។
សេសាតិ រតនសម្មិស្សំ ឋបេត្វា អវសេសា មុត្តវណ្ណា នីលសិលា។

ពីជតោ បដ្ឋាយាតិ ធាតុបាសាណតោ បដ្ឋាយ។ **សុវណ្ណចេតិយ**ន្តិ ធាតុករណ្ឌកំ។ **បដិក្ខិបី**តិ
“ធាតុដ្ឋបនត្ថាយ គណ្ហថា”តិ អវត្វា “តុម្ហាកំ គណ្ហថា”តិ បេសិតត្តា បដិក្ខិបិ។ **សុវណ្ណពុព្ពុឡក**ន្តិ សុវណ្ណតារកំ។
“កេឡាបយិតុន្តិ ឥតោ ចិតោ ច សញ្ចារេន្តេហិ អាមសិតុំ វដ្ដតី”តិ **មហាអដ្ឋកថាយំ** វុត្តំ។ **កចវរមេវ ហរិតុំ**
វដ្ដតីតិ ចេតិយគោបកា វា ភិក្ខូ ហោន្តុ អញ្ញេ វា, ហត្ថេនបិ បុញ្ឆិត្វា កចវរំ អបនេតុំ វដ្ដតិ, មលម្បិ បមជ្ជិតុំ
វដ្ដតិយេវ។

អារកូដលោហន្តិ កិត្តិមលោហំ។ តីណិ ហិ កិត្តិមលោហានិ កំសលោហំ, វដ្ដលោហំ, អារកូដន្តិ។ តត្ថ
តិបុតម្ពេ មិស្សេត្វា កតំ **កំសលោហំ,** សីសតម្ពេ មិស្សេត្វា កតំ **វដ្ដលោហំ,** បកតិរសតម្ពេ មិស្សេត្វា កតំ
អារកូដំ។ តេនេវ តំករណេន និព្ពត្តត្តា “កិត្តិមលោហ”ន្តិ វុច្ចតិ។ “ជាតរូបគតិកមេវាតិ វុត្តត្តា អារកូដំ សុវណ្ណ
សទិសមេវ អាមសិតុំ ន វដ្ដតិ, អញ្ញំ បន វដ្ដតី”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “អារកូដំ អ
នាមសិតព្ពតោ ជាតរូបគតិកមេវាតិ វុត្តំ, តស្មា ឧភយម្បិ ជាតរូបំ វិយ អាមសិតុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ បឋមំ
វុត្តោយេវ ច អត្ថោ **គណ្ឋិបទការេហិ** អធិប្បេតោ។ **បដិជគ្គិតុំ វដ្ដតី**តិ សេនាសនបដិពទ្ធត្តា វុត្តំ។

សាមិកានំ បេសេតព្ពន្តិ សាមិកានំ សាសនំ បេសេតព្ពំ។ **ភិន្ទិត្វាតិ** ហត្ថេន អគ្គហេត្វា អញ្ញេន យេន កេនចិ ភិន្ទិត្វា។ **ភេរិសង្ឃាដោតិ** សង្ឃដិតចម្មភេរី។ **វីណាសង្ឃាដោតិ** សង្ឃដិតចម្មវីណា។ ចម្មវិនទ្ធានំ ភេរីវីណានមេតំ អធិវចនំ។ **តុច្ឆបោក្ខរន្តិ** អវិនទ្ធចម្មំ ភេរិបោក្ខរំ វីណាបោក្ខរញ្ច។ **អារោបិតចម្មន្តិ** ភេរិអាទីនំ វិនទ្ធនត្ថាយ មុខវដ្ដិយំ អារោបិតចម្មំ តតោ ឧទ្ធរិត្វា វិសុំ ឋបិតចម្មញ្ច។ **ឱនហិតុំ វាតិ** ភេរិបោក្ខរាទីនិ ចម្មំ អារោបេត្វា វិនន្ធិតុំ។ **ឱនហាបេតុំ វាតិ** តថេវ អញ្ញេហិ វិនន្ធាបេតុំ។ **បារាជិកប្បហោនកកាលេតិ** អកុថិតកាលេ។

២៨២. សង្កមាទិ ភូមិគតិកត្តា ន កាយបដិពទ្ធដ្ឋានិយន្តិ ទុក្កដំ វុត្តំ។ **ឯកបទិកសង្កមោតិ** ខុទ្ទកសេតុ។ **សកដមគ្គសង្កមោតិ** សកដមគ្គភូតោ មហាសេតុ។ **ឋានា ចាលេតុន្តិ** រជ្ជុំ ឋានា ចាលេតុំ។ **បដិច្ឆាទេតព្ពាតិ** អបនេតព្ពា។ មនុស្សិត្ថី, ឥត្ថិសញ្ញិតា, កាយសំសគ្គរាគោ, តេន រាគេន វាយាមោ, ហត្ថគ្គាហាទិសមាបជ្ជនន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

កាយសំសគ្គសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៨៣. តតិយេ ឧត្តរបទលោបេន ឆិន្នឱត្តប្បា "ឆិន្និកា"តិ វុត្តាតិ អាហ "**ឆិន្និកាតិ ឆិន្នឱតប្បា**"តិ។

២៨៥. យថា យុវា យុវតិន្តិ ឯតេន ឱភាសនេ និរាសង្កភាវំ ទស្សេតិ។ **មេថុនុបសញ្ហិតាហីតិ** ឥទំ ទុដ្ឋុល្លវាចាយ សិខាប្បត្តលក្ខណទស្សនំ។ **ឥត្ថិលក្ខណេនាតិ** វុត្តមត្ថំ វិវរិតុំ "**សុភលក្ខណេនា**"តិ វុត្តំ។ **ន តាវ សីសំ ឯតីតិ** "ឥត្ថិលក្ខណេន សមន្នាគតាសី"តិអាទិនា វណ្ណភណនំ សង្ឃាទិសេសាបត្តិជនកំ ហុត្វា មត្ថកំ ន បាបុណាតិ។ វណ្ណភណនញ្ហិ យេនាការេន ភណន្តស្ស សង្ឃាទិសេសោ ហោតិ, តេនាការេន ភណន្តស្ស សិខាប្បត្តំ នាម ហោតិ។ "ឥត្ថិលក្ខណេន សមន្នាគតាសីតិអាទិកំ បន ទុដ្ឋុល្លវាចស្សាទរាគវសេន ភណន្តស្ស ទុក្កដ"ន្តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

ឯកាទសហិ បទេហិ អឃដិតេ សីសំ ន ឯតីតិ "អនិមិត្តាសី"តិអាទីហិ ឯកាទសហិ បទេហិ អឃដិតេ អវណ្ណភណនំ សីសំ ន ឯតិ, អវណ្ណភណនំ នាម ន ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឃដិតេបីតិ** ឯកាទសហិ បទេហិ អវណ្ណភណនេ ឃដិតេបិ។ **ឥមេហិ តីហិ ឃដិតេយេវ សង្ឃាទិសេសោតិ** "សិខរណី"តិអាទីហិ តីហិយេវ បទេហិ អវណ្ណភណនេ ឃដិតេយេវ សង្ឃាទិសេសោ បស្សាវមគ្គស្ស និយតវចនត្តា អច្ចោឡារិកត្តា ច។ **អនិមិត្តាសីតិ**អាទីហិ បន អដ្ឋហិ បទេហិ ឃដិតេ កេវលំ អវណ្ណភណនមេវ សម្បជ្ជតិ, ន សង្ឃាទិសេសោ, តស្មា តានិ ថុល្លច្ចយវត្ថូនីតិ កេចិ។ អក្កោសនមត្តត្តា ទុក្កដវត្ថូនីតិ អបរេ។ បរិវារដ្ឋកថាយំ ថុល្លច្ចយមេវេត្ថ យុត្តតរំ ទិស្សតិ។ **កុញ្ចិកបណាលិមត្តន្តិ** កុញ្ចិកាឆិទ្ទមត្តំ។

២៨៦-២៨៧. គរុកាបត្តិន្តិ ភិក្ខុនិយា កាយសំសគ្គេ បារាជិកាបត្តិំ សន្ធាយ វទតិ។ **ហសន្តោ ហសន្តោតិ** សភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អហសន្តោបិ វាចស្សាទរាគេន បុនប្បុនំ វទតិ, អាបត្តិយេវ។ **កាយចិត្តតោតិ** ហត្ថមុទ្ទាយ ឱភាសន្តស្ស កាយចិត្តតោ សមុដ្ឋាតិ។

២៨៨. តស្មា ទុក្កដន្តិ អប្បដិវិជាននហេតុ ទុក្កដំ, បដិវិជានន្តិយា បន អខេត្តបទត្តា ថុល្លច្ចយេន ភវិតព្ពំ។ តេនេវ បរិវារដ្ឋកថាយំ បដិវិជានន្តិយា ថុល្លច្ចយំ វក្ខតិ។

២៨៩. អសទ្ធម្មំ សន្ធាយាហាតិ "វាបិត"ន្តិ ឥមស្ស ពីជនិក្ខេបវចនត្តា វុត្តំ។ **សំសីទតីតិ** វហតិ បវត្តតិ។ អថ វា **សំសីទតីតិ** សំសីទិស្សតិ។ មនុស្សិត្ថី, ឥត្ថិសញ្ញិតា, ទុដ្ឋុល្លវាចស្សាទរាគោ, តេន រាគេន ឱភាសនំ, តង្ខណវិជាននន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អត្តកាមបារិចរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៩០. ចតុត្ថេ **ចីវរន្តិ** និវាសនាទិ យំ កិញ្ចិ ចីវរំ។ **បិណ្ឌបាតន្តិ** យោ កោចិ អាហារោ។ សោ ហិ បិណ្ឌោល្យេន ភិក្ខុនោ បត្តេ បតនតោ តត្ថ តត្ថ លទ្ធភិក្ខានំ បិណ្ឌានំ បាតោ សន្និបាតោតិ វា បិណ្ឌបាតោតិ វុច្ចតិ។ **សេនាសនន្តិ** សយនញ្ច អាសនញ្ច។ យត្ថ ហិ វិហារាទិកេ សេតិ និបជ្ជតិ អាសតិ និសីទតិ, តំ សេនាសនំ។ បតិ

ឯតិ ឯតស្មាតិ បច្ចយោតិ អាហ “**បតិករណដ្ឋេន បច្ចយោ**”តិ។ រោគស្ស បតិអយនដ្ឋេន វា បច្ចយោ, បច្ចនីកគមនដ្ឋេនាតិ អត្ថោ, វូបសមនដ្ឋេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធាតុក្ខោភលក្ខណស្ស ហិ តំហេតុកទុក្ខវេទនាលក្ខណស្ស វា រោគស្ស បដិបក្ខភាវោ បតិអយនដ្ឋោ។ **យស្ស កស្សចី**តិ សប្បិអាទីសុ យស្ស កស្សចិ។ **សប្បាយស្សា**តិ ហិតស្ស វិការវូបសមេនាតិ អធិប្បាយោ។ ភិសក្កស្ស កម្មំ តេន វិធាតព្ពតោ, តេនាហ “**អនុញ្ញាតត្តា**”តិ។ **នគរបរិក្ខារេហី**តិ នគរំ បរិវារេត្វា រក្ខណកេហិ។ អាវាដបរិក្ខេបោ បរិខា ឧទ្ទាបោ បាការោ ឯសិកា បលិឃោ បាការមត្ថកមណ្ឌលន្តិ សត្ត នគរបរិក្ខារាតិ វទន្តិ។ **សេតបរិក្ខារោ**តិ សុវិសុទ្ធសីលាលង្ការោ។ អរិយមគ្គោ ហិ ឥធ “រថោ”តិ អធិប្បេតោ។ តស្ស ច សម្មាវាចាទយោ អលង្ការដ្ឋេន “បរិក្ខារោ”តិ វុត្តា។ **ចក្កវីរិយោ**តិ វីរិយចក្កោ។ **ជីវិតបរិក្ខារា**តិ ជីវិតស្ស បវត្តិការណានិ។ **សមុទានេតព្ពា**តិ សម្មា ឧទ្ធំ ឧទ្ធំ អានេតព្ពា បរិយេសិតព្ពា។ បរិវារោបិ ហោតិ អន្តរាយានំ បរិតោ វារណតោ, តេនាហ – “**ជីវិត…បេ…. រក្ខណតោ**”តិ។ តត្ថ **អន្តរន្តិ** វិវរំ, ឱកាសោតិ អត្ថោ។ **រក្ខណតោ**តិ វេរិកានំ អន្តរំ អទត្វា អត្តនោ សាមីនំ បរិវារេត្វា ឋិតសេវកា វិយ រក្ខណតោ។ **អស្សា**តិ ជីវិតស្ស។ **ការណភាវតោ**តិ ចិរប្បវត្តិយា ការណភាវតោ។ រសាយនភូតញ្ហិ ភេសជ្ជំ សុចិរម្បិ កាលំ ជីវិតំ បវត្តេតិយេវ។

២៩១. **ឧបចារេ**តិ យត្ថ ឋិតោ វិញ្ញាបេតុំ សក្កោតិ, តាទិសេ។ កាមោ ចេវ ហេតុ ច បារិចរិយា ច អត្ថោ។ **សេសំ ព្យញ្ជន**ន្តិអាទីសុ បាឡិយំ “អត្តកាម”ន្តិ បទំ ឧទ្ធរិត្វា អត្តនោ កាមំ, អត្តនោ ហេតុំ, អត្តនោ អធិប្បាយំ, អត្តនោ បារិចរិយន្តិ ចត្តារោ អត្ថា បទភាជនេ វុត្តា។ តេសុ បឋមេ អត្ថវិកប្បេ កាមោ ច ហេតុ ច បារិចរិយា ច អត្ថោ, សេសំ អធិប្បាយបទមេកំ ព្យញ្ជនំ បឋមវិគ្គហេ តទត្ថស្ស អសម្ភវភាវតោ និរត្ថកត្តា។ ទុតិយេ បន អត្ថវិកប្បេ អធិប្បាយោ ច បារិចរិយា ច អត្ថោ, កាមោ ច ហេតុ ចាតិ សេសំ បទទ្វយំ ព្យញ្ជនំ តេសំ តត្ថ អត្ថាភាវតោតិ ឯវំ ចត្តារិ បទានិ ទ្វិន្នំ វិគ្គហានំ វសេន យោជិតានីតិ កេចិ វទន្តិ។ **គណ្ឋិបទេ** ច អយមេវត្ថោ វុត្តោ។ **ចូឡមជ្ឈិមមហាគណ្ឋិបទេសុ** បន “បឋមស្មឹ អត្ថវិកប្បេ កាមោ ច ហេតុ ច បារិចរិយា ច អធិប្បាយត្ថោ, សេសំ មេថុនធម្មសង្ខាតេន កាមេនាតិអាទិ វិគ្គហវាក្យំ អក្ខរវិវរណមត្តតោ ព្យញ្ជនមត្តំ។ ទុតិយេ អត្ថវិកប្បេ អធិប្បាយោ ច បារិចរិយា ច អធិប្បាយត្ថោ, សេសំ អត្តនា កាមិតា ឥច្ឆិតាតិអាទិ វិគ្គហវាក្យំ អក្ខរវិវរណមត្តតោ ព្យញ្ជនមត្ត”ន្តិ ឯវមត្ថោ វុត្តោ ។ “ព្យញ្ជនេ អាទរំ អកត្វា”តិ វចនតោ អយមេវត្ថោ ឥធ យុត្តតរោតិ វិញ្ញាយតិ។ **ព្យញ្ជនេ អាទរំ អកត្វា**តិ ឥមិនា ហិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តវិគ្គហវសេន ព្យញ្ជនេ អាទរំ អកត្វាតិ អយមត្ថោ ទីបិតោ។

ឥទានិ យថាវុត្តមេវត្ថំ បទភាជនេន សំសន្ទិត្វា ទស្សេតុំ “**អត្តនោ កាមំ អត្តនោ ហេតុំ អត្តនោ បារិចរិយន្តិ ហិ វុត្តេ ជានិស្សន្តិ បណ្ឌិតា**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “អត្តនោ ហេតុ”ន្តិ វុត្តេ អត្តនោ អត្ថាយាតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ “អត្តនោ កាមំ អត្តនោ បារិចរិយ”ន្តិ ច វុត្តេ កាមេន បារិចរិយាតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតិ។ តស្មា អត្តនោ កាមំ អត្តនោ ហេតុំ អត្តនោ បារិចរិយន្តិ ឥមេហិ តីហិ បទេហិ អត្តនោ អត្ថាយ កាមេន បារិចរិយា អត្តកាមបារិចរិយាតិ អយមត្ថវិកប្បោ វុត្តោតិ វិញ្ញូ ជានិស្សន្តិ។ “អត្តនោ អធិប្បាយ”ន្តិ វុត្តេ បន អធិប្បាយសទ្ទស្ស កាមិតសទ្ទេន សមានត្ថភាវតោ អត្តនោ បារិចរិយន្តិ ឥមស្ស ច ឧភយវិគ្គហសាមញ្ញតោ អត្តនោ ឥច្ឆិតកាមិតដ្ឋេន អត្តកាមបារិចរិយាតិ អយមត្ថវិកប្បោ ទ្វីហិ បទេហិ ទស្សិតោតិ វិញ្ញូ ជានិស្សន្តីតិ។

ឯតទគ្គន្តិ ឯសា អគ្គា។ ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទេ កិញ្ចាបិ មេថុនយាចនំ អាគតំ, តថាបិ តំ ទុដ្ឋុល្លវាចស្សាទរាគវសេន វុត្តំ, ឥធ បន អត្តនោ មេថុនស្សាទរាគវសេនាតិ អយំ វិសេសោ។ **វិនីតវត្ថូសុ** “តេន ហិ ភគិនិ អគ្គទានំ ទេហី”តិ ឥទំ អត្តនោ អត្ថាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ មនុស្សិត្ថី, ឥត្ថិសញ្ញិតា, អត្តកាមបារិចរិយាយ រាគោ, តេន រាគេន វណ្ណភណនំ, តង្ខណវិជាននន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

អត្តកាមបារិចរិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សញ្ចរិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

២៩៦. បញ្ចមេ បណ្ឌិតស្ស ភាវោ **បណ្ឌិច្ចំ,** ញាណស្សេតំ អធិវចនំ។ **គតិមន្តា**តិ ញាណគតិយា សមន្នាគតា។ **បណ្ឌិតា**តិ ឥមិនា សភាវញាណេន សមន្នាគតតា វុត្តា, **ព្យត្តា**តិ ឥមិនា ឥត្ថិកត្តព្ពេសុ វិសារទបញ្ញាយ។ តេនាហ “**ឧបាយញ្ញូ វិសារទា**”តិ។ **មេធាវិនី**តិ ឋានុប្បត្តិបញ្ញាសង្ខាតាយ តស្មិំ តស្មិំ អត្ថកិច្ចេ ឧបដ្ឋិតេ ឋានសោ តង្ខណេ ឯវ ឧប្បជ្ជនបញ្ញាយ សមន្នាគតា។ តេនាហ “**ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋំ ករោតី**”តិ។ **ឆេកា**តិ យាគុភត្តសម្បាទនាទីសុ និបុណា។ **ឧដ្ឋានវីរិយសម្បន្នា**តិ កាយិកេន វីរិយេន សមន្នាគតា, យថា អញ្ញា កុសីតា និសិន្នដ្ឋានេ និសិន្នាវ ហោន្តិ, ឋិតដ្ឋានេ ឋិតាវ, ឯវំ អហុត្វា វិប្ផារិកេន ចិត្តេន សព្ពកិច្ចំ និប្ផាទេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

កុមារិកាយាតិ និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ, ហេតុម្ហិ វា ករណវចនំ។ តេនាហ “**កុមារិកាយ ការណា**”តិ។ អាវហនំ **អាវាហោ**, បរិគ្គហភាវេន ទារិកាយ គណ្ហាបនំ, តថា ទាបនំ **វិវាហោ**។ តេនាហ “**ទារកស្សា**”តិអាទិ។

២៩៧-២៩៨. ភត្តបាចនំ សន្ធាយ **រន្ធនំ** វុត្តំ, យស្ស កស្សចិ បាចនំ សន្ធាយ **បចនំ** វុត្តំ។ ទុដ្ឋំ កុលំ គតា ទុគ្គតាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “**យត្ថ វា គតា**”តិអាទិមាហ។ អាហរណំ **អាហារោ**។ **ន ឧបាហដ**ន្តិ ន ទិន្នំ។ **កយោ** គហណំ, **វិក្កយោ** ទានំ។ តទុភយំ សង្គណ្ហិត្វា “**វោហារោ**”តិ វុត្តំ។ **មណ្ឌិតបសាធិតោ**តិ ឯត្ថ ពាហិរុបករណេន អលង្ករណំ **មណ្ឌនំ**, អជ្ឈត្តិកានំ កេសាទីនំយេវ សណ្ឋបនំ **បសាធនំ**។

៣០០. “អព្ភុតំ កាតុំ ន វដ្ដតី”តិ ឥមិនា ទុក្កដំ ហោតីតិ ទីបេតិ។ “**បរាជិតេន ទាតព្ព**”ន្តិ វុត្តត្តា អទេន្តោ ធុរនិក្ខេបេន ការេតព្ពោ។ អចិរកាលេ អធិការោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **អចិរកាលាធិការិកំ**, សញ្ចរិត្តំ។ “អចិរកាលាចារិក”ន្តិ វា បាឋោ, អចិរកាលេ អាចារោ អជ្ឈាចារោ ឯតស្សាតិ **អចិរកាលាចារិកំ**។

កិញ្ចាបិ ឯហិភិក្ខូបសម្បន្នា ថេរ សរណគមនូបសម្បន្នា ច សញ្ចរិត្តាទិបណ្ណត្តិវជ្ជំ អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តិ, តេសំ បន ន សព្ពកាលិកត្តា តេ វជ្ជេត្វា សព្ពកាលានុរូបំ តន្តឹ ឋបេន្តោ ភគវា ឥធាបិ ញត្តិចតុត្ថេនេវ កម្មេន ឧបសម្បន្នំ ភិក្ខុំ ទស្សេតុំ “**តត្រ យ្វាយំ ភិក្ខុ...បេ.... អយំ ឥមស្មឹ អត្ថេ អធិប្បេតោ ភិក្ខូ**”តិ បទភាជនំ អាហ, ន បន នេសំ សញ្ចរិត្តាទិអាបជ្ជនេ អភព្ពភាវតោ។ ខីណាសវាបិ ហិ អប្បស្សុតា កិញ្ចាបិ លោកវជ្ជំ នាបជ្ជន្តិ, បណ្ណត្តិវជ្ជំ បន អកោវិទត្តា វិហារការំ កុដិការំ សហាគារំ សហសេយ្យន្តិ ឯវរូបា កាយទ្វារេ អាបត្តិយោ អាបជ្ជន្តិ, សញ្ចរិត្តំ បទសោធម្មំ ឧត្តរិឆប្បញ្ចវាចំ ភូតារោចនន្តិ ឯវរូបា វចីទ្វារេ អាបត្តិយោ អាបជ្ជន្តិ, ឧបនិក្ខិត្តសាទិយនវសេន មនោទ្វារេ រូបិយបដិគ្គហណាបត្តឹ អាបជ្ជន្តិ។

៣០១. សញ្ចរណំ សញ្ចរោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ សញ្ចរី, តស្ស ភាវោ **សញ្ចរិត្តំ**។ តេនាហ “**សញ្ចរណភាវ**”ន្តិ, ឥត្ថិបុរិសានំ អន្តរេ សញ្ចរណភាវន្តិ អត្ថោ។ **ជាយត្តនេ ជារត្តនេ**តិ ច និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ, ជាយភាវត្ថំ ជារភាវត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ជាយភាវេ**តិ ភរិយភាវេ។ **ជារភាវេ**តិ សាមិកភាវេ។ កិញ្ចាបិ ឥមស្ស បទភាជនេ “ជារី ភវិស្សសី”តិ ឥត្ថិលិង្គវសេន បទភាជនំ វុត្តំ, ជារត្តនេតិ បន និទ្ទេសស្ស ឧភយលិង្គសាធារណត្តា បុរិសលិង្គវសេនបិ យោជេត្វា អត្ថំ ទស្សេន្តោ “**ឥត្ថិយា មតឹ បុរិសស្ស អារោចេន្តោ ជារត្តនេ អារោចេតី**”តិអាទិមាហ។ ឯត្ថ ហិ “ជារោ ភវិស្សសី”តិ ឥត្ថិយា មតឹ បុរិសស្ស អារោចេន្តោ ជារត្តនេ អារោចេតិ នាម។ បាឡិយំ បន ឥត្ថិលិង្គវសេនេវ យោជនា កតា, តទនុសារេន បុរិសលិង្គវសេនបិ សក្កា យោជេតុន្តិ។

ឥទានិ បាឡិយំ វុត្តនយេនបិ អត្ថំ ទស្សេន្តោ “**អបិចា**”តិអាទិមាហ។ **បតិ ភវិស្សសី**តិ វុត្តមេវត្ថំ “សាមិកោ ភវិស្សសី”តិ បរិយាយវចនេន វិសេសេត្វា ទស្សេតិ។ ឥទញ្ច ជារត្តនេតិ និទ្ទេសស្ស ឧភយលិង្គសាធារណត្តា វុត្តំ។ **មុហុត្តិកា ភវិស្សសី**តិ អសាមិកំ សន្ធាយ វុត្តំ, **ជារី ភវិស្សសី**តិ សសាមិកំ សន្ធាយ។ **អន្តមសោ តង្ខណិកាយបី**តិ ឥទំ និទស្សនមត្តន្តិ អាហ “**ឯតេនេវុបាយេនា**”តិអាទិ។

៣០៣. **សេរិវិហារ**ន្តិ សច្ឆន្ទចារំ។ **អត្តនោ វស**ន្តិ អត្តនោ អាណំ។ **គោត្ត**ន្តិ គោតមគោត្តាទិកំ គោត្តំ។ **ធម្មោ**តិ បណ្ឌរង្គបរិព្ពាជកាទីនំ, តេសំ តេសំ វា កុលានំ ធម្មោ។ គោត្តវន្តេសុ គោត្តសទ្ទោ, ធម្មចារីសុ ច ធម្មសទ្ទោ វត្តតីតិ អាហ “**សគោត្តេហី**”តិអាទិ។ តត្ថ **សគោត្តេហី**តិ សមានគោត្តេហិ, ឯកវំសជាតេហីតិ អត្ថោ។ **សហធម្មិកេហី**តិ ឯកស្ស សត្ថុសាសនេ សហចរិតព្ពធម្មេហិ, សមានកុលធម្មេហិ វា។ តេនេវាហ “**ឯកំ សត្ថារ**”ន្តិអាទិ។ តត្ថ “ឯកំ សត្ថារំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតេហី”តិ ឥមិនា បណ្ឌរង្គបរិព្ពាជកាទយោ វុត្តា, **ឯកគណបរិយាបន្នេហី**តិ មាលាការាទិឯកគណបរិយាបន្នេហិ។

សសាមិកា **សារក្ខា**។ យស្សា គមនេ រញ្ញា ទណ្ឌោ ឋបិតោ, សា **សបរិទណ្ឌា**។ **បច្ឆិមានំ ទ្វិន្ន**ន្តិ សារក្ខសបរិទណ្ឌានំ មិច្ឆាចារោ ហោតិ តាសំ សសាមិកភាវតោ។ **ន ឥតរាស**ន្តិ ឥតរាសំ មាតុរក្ខិតាទីនំ អដ្ឋន្នំ បុរិសន្តរគមនេ នត្ថិ មិច្ឆាចារោ តាសំ អសាមិកភាវតោ។ យា ហិ សាមិកស្ស សន្តកំ ផស្សំ ថេនេត្វា បរេសំ អភិរតឹ ឧប្បាទេន្តិ, តាសំ មិច្ឆាចារោ, ន ច មាតាទយោ តាសំ ផស្សេ ឥស្សរា។ មាតាទយោ ហិ ន អត្តនា ផស្សានុភវនត្ថំ តា រក្ខន្តិ, កេវលំ អនាចារំ និសេធេន្តា បុរិសន្តរគមនំ តាសំ វារេន្តិ។ បុរិសស្ស បន ឯតាសុ អដ្ឋសុបិ ហោតិយេវ មិច្ឆាចារោ មាតាទីហិ យថា បុរិសេន សទ្ធឹ សំវាសំ ន កប្បេតិ, តថា រក្ខិតត្តា បរេសំ រក្ខិតគោបិតំ ផស្សំ ថេនេត្វា ផុដ្ឋភាវតោ។

ធនេន កីតាតិ ភរិយភាវត្ថំ ធនេន កីតា។ តេនាហ “**យស្មា បនា**”តិអាទិ។ **ភោគេនា**តិ ភោគហេតុ។ ភោគត្ថញ្ហិ វសន្តី “ភោគវាសិនី”តិ វុច្ចតិ។ **លភិត្វា**តិ យោ នំ វាសេតិ, តស្ស ហត្ថតោ លភិត្វា។ ឧទកបត្តំ អាមសិ

ត្វា គហិតា **ឱទបត្តកិនី**។ តេនាហ “**ឧភិន្ន**”ន្តិអាទិ។ **ធជេន អាហដា**តិ ឯត្ថ ធជយោគតោ សេនាវ ធជសទ្ទេន វុត្តា, ឧស្សិតទ្ធជាយ សេនាយ អាហដាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហ “**ឧស្សិតទ្ធជាយា**”តិអាទិ។

៣០៥. **ពាហិទ្ធា វិមដ្ឋំ នាម ហោតី**តិ អញ្ញត្ថ អារោចិតំ នាម ហោតិ។ **តំ កិរិយំ សម្បាទេស្សតី**តិ តស្សា អារោចេត្វា តំ កិច្ចំ សម្បាទេតុ វា មា វា, តំកិរិយាសម្បាទនេ យោគ្យតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទារកំ ទារិកញ្ច អជានាបេត្វា តេសំ មាតាបិតុអាទីហិ មាតាបិតុអាទីនំយេវ សន្តិកំ សាសនេ បេសិតេបិ ហរណវីមំសនបច្ចាហរណសង្ខាតាយ តិវង្គសម្បត្តិយា សង្ឃាទិសេសោ ហោតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យំ ឧទ្ទិស្ស សាសនំ បេសិតំ, តំយេវ សន្ធាយ តស្សា មាតុអាទីនំ អារោចិតេ វត្តនោ ឯកត្តា មាតុអាទយោបិ ខេត្តមេវាតិ ខេត្តមេវ ឱតិណ្ណភាវំ ទស្សេតុំ “**ពុទ្ធំ បច្ចក្ខាមី**”តិអាទិ ឧទាហដំ។ **ឥមិនា សមេតី**តិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ – យថា សយំ អនារោចេត្វា អញ្ញេន អន្តេវាសិអាទិនា អារោចាបេន្តស្ស វិសង្កេតោ នត្ថិ, ឯវំ តស្សា សយំ អនារោចេត្វា អារោចនត្ថំ មាតុអាទីនំ វទន្តស្សាបិ នត្ថិ វិសង្កេតោតិ។ យវំ នយតីតិ **យវណី**។ **មូលដ្ឋានញ្ច វសេនា**តិ ឯត្ថ បុរិសស្ស មាតុអាទយោ សាសនបេសនេ មូលភូតត្តា “មូលដ្ឋា”តិ វុច្ចន្តិ។ **មាតុរក្ខិតាយ មាតា ភិក្ខុំ បហិណតី**តិ ឯត្ថ អត្តនោ វា ធីតុ សន្តិកំ “ឥត្ថន្នាមស្ស ភរិយា ហោតូ”តិ ភិក្ខុំ បហិណតិ, បុរិសស្ស វា សន្តិកំ “មម ធីតា ឥត្ថន្នាមស្ស ភរិយា ហោតូ”តិ បហិណតីតិ គហេតព្ពំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **បុព្ពេ វុត្តនយត្តា**តិ បឋមសង្ឃាទិសេសេ វុត្តនយត្តា។

៣៣៨. **ឯត្តោវ បក្កមតី**តិ បុន អាគន្ត្វា អាណាបកស្ស អនារោចេត្វា តតោយេវ បក្កមតិ។ **អញ្ញេន ករណីយេនា**តិ គមនហេតុវិសុទ្ធិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តេនេវ បន ករណីយេន គន្ត្វាបិ កិញ្ចិ អនារោចេន្តោ **ន វីមំសតិ** នាម។ **អនភិនន្ទិត្វា**តិ ឥទំ តថា បដិបជ្ជមានំ សន្ធាយ វុត្តំ, សតិបិ អភិនន្ទនេ សាសនំ អនារោចេន្តោ បន **ន វីមំសតិ** នាម។ **តតិយបទេ វុត្តនយេនា**តិ “សោ តស្សា វចនំ អនភិនន្ទិត្វា”តិអាទិនា វុត្តនយេន។ **វត្ថុគណនាយា**តិ សម្ពហុលានំ ឥត្ថិបុរិសានំ សមភាវេ សតិ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ ឥត្ថិបុរិសវត្ថូនំ គណនាយ។ សចេ បន ឯកតោ អធិកា ហោន្តិ, អធិកានំ គណនាយ អាបត្តិភេទោ វេទិតព្ពោ។

៣៣៩-៣៤០. បាឡិយំ ចតុត្ថវារេ អសតិបិ “គច្ឆន្តោ ន សម្បាទេតិ, អាគច្ឆន្តោ វិសំវាទេតិ, អនាបត្តី”តិ ឥទំ អត្ថតោ អាបន្នមេវាតិ កត្វា វុត្តំ “**ចតុត្ថេ អនាបត្តី**”តិ។ **ការុកាន**ន្តិ វឌ្ឍកីអាទីនំ។ តច្ឆកអយោការតន្តវាយរជកន្ហាបិតកា បញ្ច ការវោ “ការុកា”តិ វុច្ចន្តិ។ **ឯវរូបេន…បេ…. អនាបត្តី**តិ តាទិសំ គិហិវេយ្យាវច្ចម្បិ ន ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។

កាយតោ សមុដ្ឋាតីតិ បណ្ណត្តឹ វា អលំវចនីយភាវំ វា អជានន្តស្ស កាយតោ សមុដ្ឋាតិ។ **វាចតោ សមុដ្ឋាតី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **កាយវាចតោ សមុដ្ឋាតី**តិ បណ្ណត្តឹ ជានិត្វា អលំវចនីយភាវំ អជានន្តស្សាបិ កាយវាចតោ សមុដ្ឋាតីតិ វេទិតព្ពំ។ **អលំវចនីយា ហោន្តី**តិ ទេសចារិត្តវសេន បណ្ណទានាទិនា បរិច្ឆន្នា ហោន្តិ។ **បណ្ណត្តិំ បន ជានិត្វា**តិ ឯត្ថ អលំវចនីយភាវំ វាតិ ច ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. សញ្ចរិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា) “តទុភយំ បន ជានិត្វា ឯតេហេវ តីហិ នយេហិ សមាបជ្ជន្តស្ស តានេវ តីណិ តទុភយជាននចិត្តេន សចិត្តកានិ ហោន្តី”តិ វុត្តំ។ តស្មា **បណ្ណត្តិជាននចិត្តេនា**តិ ឯត្ថាបិ តទុភយជាននំ វត្តព្ពំ។ ភិក្ខុំ អជានាបេត្វា អត្តនោ អធិប្បាយំ បណ្ណេ លិខិត្វា ទិន្នំ ហរន្តស្សាបិ អាបត្តិ ហោតិ, ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស អចិត្តកត្តាតិ ន គហេតព្ពំ។ បាឡិយំ បន “អារោចេតី”តិ វុត្តត្តា អដ្ឋកថាយញ្ច តត្ថ តត្ថ អារោចនស្សេវ ទស្សិតត្តា កាយេន វា វាចាយ វា អារោចេន្តស្សេវ អាបត្តិ ហោតីតិ គហេតព្ពំ។

៣៤១. **ទុដ្ឋុល្លាទីសុបីតិ អាទិ**-សទ្ទេន សញ្ចរិត្តម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ ឯត្ថ បន កិញ្ចាបិ ឥត្ថី នាម មនុស្សិត្ថី, ន យក្ខី, ន បេតី, ន តិរច្ឆានគតា, បុរិសោ នាម មនុស្សបុរិសោ, ន យក្ខោតិអាទិ ន វុត្តំ, តថាបិ មនុស្សជាតិការឥត្ថិបុរិសា ឥធ អធិប្បេតា។ តស្មា យេសុ សញ្ចរិត្តំ សមាបជ្ជតិ, តេសំ មនុស្សជាតិកតា, ន នាលំវចនីយតា, បដិគ្គណ្ហនវីមំសនបច្ចាហរណានីតិ ឥមានេត្ថ បញ្ចង្គានិ។

សញ្ចរិត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. កុដិការសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៤២. ឆដ្ឋេ **ឯត្តកេនា**តិ ឯត្តកេន ទារុអាទិនា។ **អបរិច្ឆិន្នប្បមាណាយោ**តិ អបរិច្ឆិន្នទារុអាទិប្បមាណាយោ។ **មូលច្ឆេជ្ជាយ បុរិសំ យាចិតុំ ន វដ្ដតី**តិ បរសន្តកភាវតោ មោចេត្វា អត្តនោយេវ សន្តកំ កត្វា យាចិតុំ ន វដ្ដតិ។ ឯវំ មូលច្ឆេជ្ជាយ អញ្ញាតកអប្បវារិតដ្ឋានតោ យាចន្តស្ស

អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិយា ទុក្កដំ។ ទាសំ អត្តនោ អត្ថាយ សាទិយន្តស្សបិ ទុក្កដមេវ “ទាសិទាសបដិគ្គហណា បដិវិរតោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.១០, ១៩៤) វចនតោ។ ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ បន ទាសំ មូលច្ឆេជ្ជាយ យាចន្តស្ស សាទិយនវសេន ទុក្កដំ។ **សកកម្មំ ន យាចិតព្ពា**តិ បាណាតិបាតសិក្ខាបទរក្ខណត្ថំ វុត្តំ។ **អនិយមេត្វាបិ ន យាចិតព្ពា**តិ មនុស្សានំ អញ្ញថា គាហស្សបិ សម្ភវតោ វុត្តំ, សុទ្ធចិត្តេន បន ហត្ថកម្មំ យាចន្តស្ស អាបត្តិ នាម នត្ថិ។

សព្ពកប្បិយភាវទីបនត្ថន្តិ សព្ពសោ កប្បិយភាវទីបនត្ថំ។ **មូលំ ទេថាតិ វត្តុំ វដ្ដតី**តិ យស្មា មូលំ ទស្សាមាតិ តេហិ បឋមំ វុត្តត្តា វិញ្ញត្តិ ន ហោតិ, យស្មា ច មូលន្តិ ភណិតំ សាមញ្ញវចនតោ អកប្បិយវចនំ ន ហោតិ, តស្មា មូលំ ទេថាតិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ **អនជ្ឈាវុត្ថក**ន្តិ អបរិគ្គហិតំ។ **អកប្បិយកហាបណាទិ ន ទាតព្ព**ន្តិ កិញ្ចាបិ អកប្បិយកហាបណាទី អសាទិយន្តេន កប្បិយវោហារតោ ទាតុំ វដ្ដតិ, តថាបិ សារុប្បំ ន ហោតិ។ មនុស្សា ច ឯតស្ស សន្តកំ កិញ្ចិ អត្ថីតិ វិហេឋេតព្ពំ មញ្ញន្តីតិ អកប្បិយកហាបណាទិទានំ បដិក្ខិត្តំ។ **តថេវ បាចេត្វា**តិ ហត្ថកម្មវសេនេវ បាចេត្វា។ “កឹ, ភន្តេ”តិ ឯត្តកេបិ បុច្ឆិតេ យទត្ថាយ បវិដ្ឋោ, តំ កថេតុំ វដ្ដតិ បុច្ឆិតបញ្ហត្តា។

វត្តន្តិ ចារិត្តំ, អាបត្តិ បន ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **កប្បិយំ ការាបេត្វា បដិគ្គហេតព្ពានី**តិ សាខាយ លគ្គរជស្មិំ បត្តេ បតិតេបិ សាខំ ឆិន្ទិត្វា ខាទិតុកាមតាយបិ សតិ សុខបរិភោគត្ថំ វុត្តំ។ **“នទី វា…បេ…. អាហរា”តិ វត្តុំ វដ្ដតី**តិ អបរិគ្គហិតត្តា វុត្តំ។ **គេហតោ…បេ…. បរិភុញ្ជិតព្ព**ន្តិ បរិគ្គហិតឧទកត្តា វិញ្ញត្តិយា ទុក្កដំ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **អលជ្ជីហិ…បេ…. ន ការេតព្ព**ន្តិ ឥទំ ឧត្តរិភង្គាធិការត្តា អជ្ឈោហរណីយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ពាហិរបរិភោគេសុ បន អលជ្ជីហិបិ ហត្ថកម្មំ ការេតុំ វដ្ដតីតិ។

គោណំ បន…បេ…. អាហរាបេតុំ ន វដ្ដតីតិ អត្តនោ អត្ថាយ មូលច្ឆេជ្ជវសេន អាហរាបេតុំ ន វដ្ដតិ។ **អាហរាបេន្តស្ស ទុក្កដ**ន្តិ អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិយា ទុក្កដំ។ អត្តនោ អត្ថាយ សាទិយនេបិ ទុក្កដមេវ “ហត្ថិគវាស្សវឡវបដិគ្គហណា បដិវិរតោ ហោតី”តិ (ទី. និ. ១.១០, ១៩៤) វុត្តត្តា។ តេនេវាហ **“ញាតកបវារិតដ្ឋានតោបិ មូលច្ឆេជ្ជាយ យាចិតុំ ន វដ្ដតី”**តិ។ **រក្ខិត្វា**តិ យថា ចោរា ន ហរន្តិ, ឯវំ រក្ខិត្វា។ **ជគ្គិត្វា**តិ តិណទានាទីហិ ជគ្គិត្វា។ **ន សម្បដិច្ឆិតព្ព**ន្តិ អត្តនោ អត្ថាយ គោណេ សាទិយនស្ស បដិក្ខិត្តត្តា វុត្តំ។

សកដំ ទេថាតិ…បេ…. វដ្ដតីតិ មូលច្ឆេជ្ជវសេន សកដំ ទេថាតិ វត្តុំ ន វដ្ដតិ។ **តាវកាលិកំ វដ្ដតី**តិ តាវកាលិកំ កត្វា សព្ពត្ថ យាចិតុំ វដ្ដតិ។ វល្លិអាទីសុ ច បរបរិគ្គហិតេសុ ឯវសេវ នយោតិ យោជេតព្ពំ ។ **គរុភណ្ឌប្បហោនកេសុយេវ ច វល្លិអាទីសូ**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន វេឡុមុញ្ជបព្ពជតិណមត្តិកានំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ យំ បន វត្ថុវសេន អប្បំ ហុត្វា អគ្ឃវសេន មហន្តំ ហរិតាលហិង្គុលកាទិ, តំ គរុភណ្ឌំ អប្បហោន្តម្បិ យាចិតុំ ន វដ្ដតីតិ វទន្តិ។

សាតិ វិញ្ញត្តិ បរាមសតិ។ សា ច ឥធ បរិកថាទិនា យេន កេនចិ អធិប្បាយវិញ្ញាបនំ វិញ្ញត្តីតិ គហេតព្ពា។ តេនាហ **“សព្ពេន សព្ព”**ន្តិ, សព្ពប្បការេនាតិ អត្ថោ។ តេន “បរិកថាទិវសេនបិ វិញ្ញាបនំ ន វដ្ដតី”តិ ទីបេតិ។ បរិកថោភាសនិមិត្តកម្មម្បិ ហិ ចីវរបិណ្ឌបាតេសុ ទ្វីសុ បច្ចយេសុ ន វដ្ដតិ។ ឥទានិ សេនាសនបច្ចយេ អធិប្បេតំ វិញ្ញត្តិំ បរិកថាទីហិ វិសេសេត្វា ទស្សេន្តោ **“អាហរ ទេហីតិ វិញ្ញត្តិមត្តមេវ ន វដ្ដតី”**តិ អាហ។ **បរិកថោភាសនិមិត្តកម្មានិ វដ្ដន្តី**តិ ឯត្ថ **បរិកថា** នាម បរិយាយេន កថនំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស សេនាសនំ សម្ពាធន្តិអាទិវចនំ។ **ឱភាសោ** នាម ឧជុកមេវ អកថេត្វា យថា អធិប្បាយោ វិភូតោ ហោតិ, ឯវំ ឱភាសនំ, ឧបាសកា, តុម្ហេ កុហិំ វសថាតិ? បាសាទេ, ភន្តេតិ។ ភិក្ខូនំ បន, ឧបាសកា, បាសាទោ ន វដ្ដតីតិអាទិវចនំ។ **និមិត្តកម្មំ** នាម បច្ចយេ ឧទ្ទិស្ស យថា អធិប្បាយោ វិញ្ញាយតិ, ឯវំ និមិត្តកម្មំ, សេនាសនត្ថំ ភូមិបរិកម្មាទីនិ ករោន្តស្ស “កឹ, ភន្តេ, ករោសិ, កោ ការាបេតី”តិ វុត្តេ “ន កោចី”តិអាទិវចនំ។

ឥទានិ គិលានបច្ចយេ វិញ្ញត្តិអាទិកំ សព្ពម្បិ វដ្ដតីតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“គិលានបច្ចយេ បនា”**តិអាទិ។ តថា ឧប្បន្នំ បន ភេសជ្ជំ រោគេ វូបសន្តេ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, ន វដ្ដតីតិ? តត្ថ វិនយធរា “ភគវតា រោគសីសេន បរិភោគស្ស ទ្វារំ ទិន្នំ, តស្មា អរោគកាលេបិ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, អាបត្តិ ន ហោតី”តិ វទន្តិ។ សុត្តន្តិកា បន “កិញ្ចាបិ អាបត្តិ ន ហោតិ, អាជីវំ បន កោបេតិ, តស្មា សល្លេខប្បដិបត្តិយំ ឋិតស្ស ន វដ្ដតិ, សល្លេខំ កោបេតី”តិ វទន្តិ។ **ឧក្កមន្តី**តិ អបគច្ឆន្តិ។

៣៤៤. មណិ កណ្ឋេ អស្សាតិ **មណិកណ្ឋោ**, មណិនា ឧបលក្ខិតោ វា កណ្ឋោ អស្សាតិ **មណិកណ្ឋោ**តិ មជ្ឈបទលោបីសមាសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ទេវវណ្ណ**ន្តិ ទេវត្តភាវំ។ **បសន្នាការ**ន្តិ បសន្នេហិ កាតព្ពកិច្ចំ, កាយវេយ្យាវច្ច

សង្ខាតំ ឧបដ្ឋានន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ មណិយាចនាយ តស្ស អនាគមនេន អត្តនោ វឌ្ឍិ ហោតីតិ វុត្តំ “មណិនា មេ អត្ថោ”តិ, មន្តបទនីហារេន វា តថា វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

៣៤៥. វត្តមានសមីបេតិ វត្តមានស្ស សមីបេ អតីតេ។ **ឯវំ វត្តុំ លព្ភតី**តិ “អាគតោសី”តិ វត្តព្ពេ វត្តមានសមីបត្តា “អាគច្ឆសី”តិ ឯវំ វត្តមានវោហារេន វត្តុំ លព្ភតិ។ លក្ខណំ បនេត្ថ សទ្ទសត្ថានុសារតោ វេទិតព្ពំ។ **សោ ឯវ នយោ**តិ “អាគតោម្ហ៑”តិ វត្តព្ពេ “អាគច្ឆាមី”តិ អយម្បិ វត្តមានសមីបេ វត្តមានវោហារោតិ ទស្សេតិ។

៣៤៨-៣៤៩. យស្មា បន ន សក្កា កេវលំ យាចនាយ កិញ្ចិ កាតុំ, តស្មា “សយំ យាចិតកេហិ ឧបករណេហី”តិ អធិប្បាយត្ថោ វុត្តោ។ ឧទ្ធំមុខំ លិត្តា **ឧល្លិត្តា**, អធោមុខំ លិត្តា **អវលិត្តា**។ យស្មា បន ឧទ្ធំមុខំ លិម្បន្តា យេភុយ្យេន អន្តោ លិម្បន្តិ, អធោមុខំ លិម្បន្តា ច ពហិ, តស្មា វុត្តំ **“ឧល្លិត្តាតិ អន្តោលិត្តា, អវលិត្តាតិ ពហិលិត្តា**”តិ។ តត្ថ **ឧល្លិត្តា** នាម បបេត្វា តុលាបិដ្ឋសង្ឃាតវាតបានធូមឆិទ្ទាទិភេទំ អលេបោកាសំ អវសេសេ លេបោកាសេ កុដ្ដេហិ សទ្ធិំ ឃដេត្វា ឆទនស្ស អន្តោ សុធាយ វា មត្តិកាយ វា លិត្តា។ **អវលិត្តា** នាម វុត្តនយេនេវ ឆទនស្ស ពហិ លិត្តា។ **ឧល្លិត្តាវលិត្តា** នាម តថេវ ឆទនស្ស អន្តោ ច ពហិ ច លិត្តា។

ព្យញ្ជនំ សមេតីតិ “ការយមានេនា”តិ ហេតុកត្តុវសេន ឧទ្ទិដ្ឋបទស្ស “ការាបេន្តេនា”តិ ហេតុកត្តុវសេនេវ និទ្ទេសស្ស កតត្តា ព្យញ្ជនំ សមេតិ។ យទិ ឯវំ “ករោន្តោ វា ការាបេន្តោ វា”តិ កស្មា តស្ស បទភាជនំ វុត្តន្តិ អាហ **“យស្មា បនា**”តិអាទិ។ “អត្តនា វិប្បកតំ បរេហិ បរិយោសាបេតី”តិអាទិវចនតោ **“ករោន្តេនបិ ឥធ វុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជិតព្ព**”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥធ វុត្តនយេនេវា**តិ ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ វុត្តនយេនេវ។ **ឧភោបេតេ**តិ ការកការាបកា។ **ការយមានេនាតិ ឥមិនាវ បទេន សង្គហិតា**តិ កថំ សង្គហិតា។ ន ហិ ការយមានោ ករោន្តោ នាម ហោតិ, ឯវំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ – យស្មា ករោន្តេនបិ ការយមានេនបិ ឥធ វុត្តនយេនេវ បដិបជ្ជិតព្ពំ, តស្មា ការយមានេន ឯវំ បដិបជ្ជិតព្ពន្តិ វុត្តេ បគេវ ករោន្តេនាតិ ឥទំ អត្ថតោ អាគតមេវាតិ “ការយមានេនា”តិ ភគវតា វុត្តំ។ តតោ “ការយមានេនា”តិ វុត្តេ សាមត្ថិយតោ លព្ភមានោបិ អត្ថោ តេនេវ សង្គហិតោ នាម ហោតីតិ។ **ព្យញ្ជនំ វិលោមិតំ ភវេយ្យា**តិ យស្មា “ការយមានេនា”តិ ឥមស្ស “ករោន្តេនា”តិ ឥទំ បរិយាយវចនំ ន ហោតិ, តស្មា ករោន្តេន វា ការាបេន្តេន វាតិ បទត្ថវសេន និទ្ទេសេ កតេ ព្យញ្ជនំ វិរុទ្ធំ ភវេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **អត្ថមត្តមេវា**តិ បទត្ថតោ សាមត្ថិយតោ ច លព្ភមានំ អត្ថមត្តមេវ។

ឧទ្ទេសោតិ ឧទ្ទិសិតព្ពោ។ **អព្ពោហារិក**ន្តិ អប្បមាណំ។ “អាយាមតោ ច វិត្ថារតោ ចា”តិ អវត្វា វិកប្បត្ថស្ស **វា**-សទ្ទស្ស វុត្តត្តា ឯកតោភាគេន វឌ្ឍិតេបិ អាបត្តិយេវាតិ ទស្សេន្តោ **“យោ បនា**”តិអាទិមាហ។ **តិហត្ថា**តិ វឌ្ឍកីហត្ថេន តិហត្ថា។ **បមាណយុត្តោ មញ្ចោ**តិ បកតិវិទត្ថិយា នវវិទត្ថិប្បមាណោ មញ្ចោ។ **បមាណិកា ការេតព្ពា**តិ ឧក្កដ្ឋប្បមាណំ សន្ធាយ វុត្តត្តា ឧក្កដ្ឋប្បមាណយុត្តាវ កុដិ អទេសិតវត្ថុកា ន វដ្ដតិ, បមាណតោ បន ឩនតរា អទេសិតវត្ថុកាបិ វដ្ដតីតិ កស្សចិ សន្ទេហោ សិយាតិ តំនិវត្តនត្ថំ **“បមាណតោ ឩនតរម្បិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **បមាណតោ ឩនតរ**ន្តិ បាឡិយំ វុត្តប្បមាណតោ ឩនតរំ។ បច្ឆិមេន បមាណេន ចតុហត្ថតោ ឩនតរា កុដិ នាម ន ហោតីតិ ចតុហត្ថតោ បដ្ឋាយ កុដិលក្ខណប្បត្តំ កុដឹ ទស្សេតុំ **“ចតុហត្ថំ បញ្ចហត្ថម្បី**”តិ វុត្តំ។ **កលលលេបោ**តិ កេនចិ សិលេសេន កតលេបោ, តម្ពមត្តិកាទិកលលលេបោ វា។ **អលេបោ ឯវា**តិ អព្ពោហារិកាយេវាតិ អធិប្បាយោ។ **បិដ្ឋសង្ឃាដោ** ទ្វារពាហា។ **ឱលោកេត្វាបី**តិ អបលោកេត្វាបិ, អបលោកន កម្មវសេនបិ កាតុំ វដ្ដតីតិ អធិប្បាយោ។

៣៥៣. យថា សីហាទីនំ គោចរាយ បក្កមន្តានំ និពទ្ធគមនមគ្គោ ន វដ្ដតិ, ឯវំ ហត្ថីនម្បិ និពទ្ធគមនមគ្គោ ន វដ្ដតិ។ **ឯតេស**ន្តិ សីហាទីនំ។ **ចារិភូមី**តិ គោចរភូមិ។ **ន គហិតា**តិ ន វារិតាតិ អធិប្បាយោ។ **អារោគ្យត្ថាយា**តិ និរុបទ្ទវត្ថាយ។ **សេសានី**តិ បុព្ពណ្ណនិស្សិតាទីនិ។ **បុព្ពណ្ណនិស្សិត**ន្តិ ឯត្ថ បុព្ពណ្ណវិរុហនដ្ឋានំ បុព្ពណ្ណ-សទ្ទេន គហិតំ។ តេនាហ – **“សត្តន្នំ ធញ្ញានំ…បេ…. បិត**”ន្តិ។ អភិហនន្តិ ឯត្ថាតិ **អព្ភាឃាតំ**។ “វេរិឃរ”ន្តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតុំ **“ចោរានំ មារណត្ថាយ កត**”ន្តិ វុត្តំ។ **ធម្មគន្ធិកា**តិ ហត្ថបាទាទិឆិន្ទនគន្ធិកា។

អារវិជ្ឈិតុំ ន សក្កា ហោតីតិ ឆិន្នតដាទិសម្ភវតោ ន សក្កា ហោតិ អាវិជ្ឈិតុំ។ **បាចិន**ន្តិ កុដិវត្ថុសាមន្តា ចិនិតព្ពអធិដ្ឋានំ។ កិញ្ចាបិ ឥធ បុព្ពបយោគសហបយោគានំ អទិន្នាទានេ វិយ វិសេសោ នត្ថិ, តថាបិ តេសំ វិភាគេន ទស្សនំ ឆិន្ទិត្វា បុន កាតព្ពាតិ ឯត្ថ កុដិយា ភេទនបរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ កតំ។ **តទត្ថាយា**តិ តច្ឆនត្ថាយ។ **ឯវំ កត**ន្តិ អទេសិតវត្ថុំ បមាណាតិក្កន្តំ វា កតំ។ ទារុនា កតំ កុដ្ដំ ឯត្ថាតិ **ទារុកុដ្ដិកា,** កុដិ។ **សិលាកុដ្ដិក**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **បណ្ណសាល**ន្តិ ពហិ បណ្ណេហិ ឆាទេតព្ពំ ឧល្លិត្តាវលិត្តំ កុដិមេវ វទតិ។ តេនេវាហ **“សភិត្តិច្ឆទនំ លិម្បិស្សាមី**”តិ។

អន្តោលេបេនេវ និដ្ឋាបេតុកាមំ សន្ធាយ “**អន្តោលេបេ វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ពាហិលេបេ វា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តស្មិំ ទ្វារពន្ធេ វា វាតបានេ វា បបិតេតិ យោជេតព្ពំ។ **តស្សោកាស**ន្តិ តស្ស ទ្វារពន្ធស្ស វា វាតបានស្ស វា ឱកាសំ។ **បុន វឌ្ឍេត្វា វា**តិ បុព្ពេ បបិតោកាសំ ខុទ្ទកំ ចេ, ភេទនេន បុន វឌ្ឍេត្វា។ **លេបោ ន ឃដិយតី**តិ បុព្ពេ ទិន្នលេបោ ទ្វារពន្ធេន វា វាតបានេន វា សទ្ធិំ ន ឃដិយតិ, ឯកាពន្ធំ ហុត្វា ន តិដ្ឋតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **តន្តិ** ទ្វារពន្ធំ វា វាតបានំ វា។ **បឋមមេវ សង្ឃាទិសេសោ**តិ លេបកិច្ចស្ស និដ្ឋិតត្តា ទ្វារពន្ធំ វា វាតបានំ វា ឋបនតោ បុព្ពេយេវ សង្ឃាទិសេសោ។ **អឌ្ឍង្គុលមត្តេន អប្បត្តច្ឆទនំ កត្វា**តិ ឯត្ថ ឯវំ មេ អាបត្តិ ន សិយាតិ ភិត្តិយំ វា ឆទនេ វា ឯកង្គុលមត្តម្បិ ឱកាសំ លេបេន អឃដេត្វា ឋបេតិ, វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ មត្តិកាកុដ្ដមេវ មត្តិកាលេបសង្ខ្យំ គច្ឆតីតិ អាហ – “**សចេ មត្តិកាយ កុដ្ដំ ករោតិ, ឆទនលេបេន សទ្ធិំ ឃដនេ អាបត្តី**”តិ។ **ឧភិន្នំ អនាបត្តី**តិ បុរិមស្ស លេបស្ស អឃដិតត្តា ទុតិយស្ស អត្តុទ្ទេសិកតាសម្ភវតោ ឧភិន្នំ អនាបត្តិ, តស្មា វិនាបិ វត្ថុសីសេន តេន អនាណត្តោ តស្ស ករោមីតិ ករោតិ, ឧភិន្នំ អនាបត្តិយេវ។ សចេ តេន អាណត្តោ ករោតិ, មូលដ្ឋស្សេវ អាបត្តិ។

៣៥៤. ឆត្តឹស ចតុក្កានិ នាម “ភិក្ខុ កុដិំ ករោតី”តិអាទិម្ហិ បឋមវារេ អទេសិតវត្ថុកចតុក្កំ ទេសិតវត្ថុកចតុក្កំ បមាណាតិក្កន្តចតុក្កំ បមាណិកចតុក្កំ អទេសិតវត្ថុកប្បមាណាតិក្កន្តចតុក្កំ ទេសិតវត្ថុកប្បមាណិកចតុក្កន្តិ ឆ ចតុក្កានិ, ឯវំ សមាទិសតិវារាទីសុបិ បញ្ចសូតិ ឆត្តឹស។ **អាបត្តិភេទទស្សនត្ថំ វុត្តានី**តិ “សារម្ភេ ចេ ភិក្ខុ វត្ថុស្មិំ អបរិក្កមនេ”តិ អវិសេសេន មាតិកាយ វុត្តត្តា សារម្ភអបរិក្កមនេសុបិ សង្ឃាទិសេសោវ សិយាតិ មិច្ឆាគាហនិវត្តនត្ថំ សារម្ភេ អបរិក្កមនេ ច ទុក្កដំ, អទេសិតវត្ថុកតាយ បមាណាតិក្កន្តតាយ ច សង្ឃាទិសេសោតិ ឯវំ អាបត្តិភេទទស្សនត្ថំ វុត្តានិ។

៣៥៥-៣៦១. “ទ្វីហិ សង្ឃាទិសេសេហី”តិ វត្តព្ពេ វិភត្តិព្យត្តយេន ច វចនព្យត្តយេន ច **ទ្វិន្នំ សង្ឃាទិសេសានា**តិ វុត្តន្តិ អាហ “**ទ្វីហិ សង្ឃាទិសេសេហិ…បេ… អត្ថោ វេទិតព្ពោ**”តិ។ “អញ្ញស្ស វា ទាតព្ពា”តិ វុត្តត្តា វិប្បកតំ កុដិំ លភិត្វា អត្តនោ អត្ថាយ ករោន្តស្សបិ អាទិតោ បដ្ឋាយ អកតត្តា អនាបត្តិយេវាតិ វទន្តិ។ **អបចិនិតព្ពា**តិ វិទ្ធំសេតព្ពា។ **ភូមិសមំ កត្វា**តិ កុដិវត្ថុសមំ កត្វា។

៣៦៤. ន ហេត្ថ លេបោ ឃដិយតីតិ ឆទនលេបស្ស អភាវតោ វុត្តំ, វិសុំយេវ អនុញ្ញាតត្តា បន សចេបិ លេណស្ស អន្តោ ឧបរិភាគេ ចិត្តកម្មាទិករណត្ថំ លេបំ ទេន្តិ, វដ្ដតិយេវ។ លេបទានវសេន អកតា ឥដ្ឋកាទិគុហា គុហា នាមាតិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **តិណេហិ វា បណ្ណេហិ វា ឆាទិតកុដិកាវ វុត្តា**តិ “កុក្កុដច្ឆិកគេហំ វដ្តតី”តិ វត្វា “ឆទនំ ទណ្ឌកេហី”តិអាទិនា បុន តំ ទស្សេន្តេហិ តិណបណ្ណច្ឆទនា កុដិកាវ វុត្តា។ **ឆទនំ ទណ្ឌកេហិ ជាលពន្ធំ កត្វា**តិ ឆទនំ ទីឃតោ តិរិយតោ ច បបិតទណ្ឌកេហិ ជាលំ វិយ ពន្ធិត្វា។ **ឱគុម្ផេត្វា**តិ តិណាទី វិទ្ធំសេត្វា។ **ភិត្តិលេបេន សទ្ធិំ លេបេ ឃដិតេ**តិ ឯត្ថ ឧល្លិត្តាវលិត្តភាវស្ស ឆទនំ សន្ធាយ វុត្តត្តា សចេបិ ភិត្តិលេបេន អនត្ថិកោ ហោតិ, ឆទនលេបេ សមន្តតោ ភិត្តិយា អប្បមត្តកេនបិ ឃដិតេ ភិត្តិលេបេន វិនាបិ អាបត្តិយេវាតិ វទន្តិ។ ឧបចិកាមោចនត្ថមេវ ហេដ្ឋា បាសាណកុដ្ដំ កត្វា តំ អលិម្បិត្វា ឧបរិ លិម្បតិ, លេបោ ន ឃដិយតិ នាម, **អនាបត្តិយេវា**តិ ឥមិនា អដ្ឋកថាវចនេន តំ ន សមេតិ។ តត្ថ កេចិ វទន្តិ “ភិត្តិំ អលិម្បិតុកាមតាយ អភាវតោ ឆទនលេបេ បាសាណកុដ្ដេន សទ្ធិំ ឃដិតេបិ តត្ថ អនាបត្តិ វុត្តា”តិ, តម្បិ ន យុត្តំ។ “ឧបចិកាមោចនត្ថមេវា”តិ ហិ វុត្តត្តា បាសាណកុដ្ដេ បុន លិម្បិតុកាមតាយ អភាវោយេវ វិញ្ញាយតិ, តេនេវ “តំ អលិម្បិត្វា”តិ វុត្តំ។ តស្មា “ឧល្លិត្តាទិភាវោ…បេ… ឆទនមេវ សន្ធាយ វុត្តោ”តិ ឥទំ សតិបិ ភិត្តិលេបេ ឆទនលេបេន វិនា អាបត្តិ ន ហោតីតិ ឆទនលេបស្ស បធានភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន បន ភិត្តិលេបេន វិនាបិ អាបត្តិ ហោតីតិ ទស្សនត្ថន្តិ វទន្តិ, ឥទមេវ ចេត្ថ យុត្តតរន្តិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ **ឯត្ថា**តិ តិណកុដិកាយ។

ឯត្ថ ច តិណកុដិកាយ ឯវំ សព្ពថា អនាបត្តិភាវស្ស ទស្សនំ **បរិវារបាឡឹ** អានេត្វា តិណកុដិកាយ សារម្ភាទិបច្ចយាបិ អនាបត្តិភាវោ សុខេន សក្កា សាធេតុន្តិ កតំ។ តិណកុដិកាយ ច សព្ពថា អនាបត្តិភាវេ សាធិតេ តេនេវ នយេន លេណគុហាទីសុបិ សារម្ភាទិបច្ចយាបិ អនាបត្តិភាវោ សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ។ តេនេវ “**យំ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តថា ហិ តិណកុដិកាយ សារម្ភាទិបច្ចយាបិ អនាបត្តិភាវេ សាធិតេ តេនេវ នយេន អញ្ញស្សត្ថាយ ករោន្តស្សបិ សារម្ភាទិបច្ចយាបិ អនាបត្តិភាវោ អត្ថតោ ទស្សិតោយេវ ហោតិ។ ឯវញ្ច សតិ ភិក្ខុ សមាទិសិត្វា បក្កមតិ “កុដិំ មេ ករោថា”តិ, សមាទិសតិ ច ទេសិតវត្ថុកា ច ហោតុ អនារម្ភា ច សបរិក្កមនា ចាតិ, តស្ស កុដិំ ករោន្តិ អទេសិតវត្ថុកំ សារម្ភំ អបរិក្កមនំ។ “អាបត្តិ ការុកានំ តិណ្ណំ ទុក្កដាន”ន្តិ បាឡិយំ អញ្ញស្សត្ថាយ ករោន្តស្សបិ សារម្ភាទិបច្ចយាបិ ទុក្កដំ កស្មា វុត្តន្តិ ឥមំ ចោទនំ មនសិ និធាយ “**យំ បន…បេ… អករណបច្ចយា វុត្ត**”ន្តិ ឥទំ វុត្តំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – អញ្ញស្សត្ថាយ ករោន្តស្សបិ សារម្ភាទិបច្ចយាបិ អនាបត្តិយេវ។ “អាបត្តិ ការុកានំ តិណ្ណំ ទុក្កដាន”ន្តិ ឥទំ បន អញ្ញស្សត្ថាយ ករោន្តស្ស ន សារម្ភាទិបច្ចយា

អាបត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ, កិញ្ចាបិ យថាសមាទិន្នាយ អករណបច្ចយា អាបត្តិទស្សនត្ថន្តិ។ យស្មា ពហូសុ បោត្ថកេសុ សតសោធិតសម្មតេ ច បុរាណបោត្ថកេ អយមេវ បាឋក្កមោ ទិស្សតិ, តស្មា យថាទិន្នបាឋានុក្កមេនេវេត្ថ អត្ថោ បកាសិតោ។ កត្ថចិ បោត្ថកេ បន “កុដិលក្ខណប្បត្តម្បិ កុដិំ...បេ.... អនាបត្តី”តិ ឥមស្សានន្តរំ “យំ បនា”តិអាទិបាឋំ លិខន្តិ, ឯវញ្ច សតិ តត្ថ អធិប្បាយោ បាកដោយេវ។ **អនាបត្តីតិ វត្វា**តិ ឧបោសថាគារញ្ច ភវិស្សតិ, អហញ្ច វសិស្សាមីតិអាទីសុ វាសាគារត្ថាយ ឯវ អនិយមិតត្តា អនាបត្តីតិ វត្វា។

បមាណាតិក្កន្តកុដិករណលក្ខណា កិរិយាយេវ, អទេសិតវត្ថុមូលិកាយបិ អាបត្តិយា អង្គំ ហោតិ បមាណាតិក្កន្តមូលិកាយបិ, តទុភយំ ឯកតោ កត្វា “កិរិយាកិរិយតោ”តិ វុត្តំ។ វត្ថុំ អទេសាបេត្វា បមាណយុត្តំ កុដិំ ករោន្តស្សបិ វត្ថុំ ទេសាបេត្វា អកិរិយាយ កុដិករណកិរិយាយ ច សមុដ្ឋានតោ កិរិយាកិរិយតោវ សមុដ្ឋាតីតិ វេទិតព្ពំ។ **អចិត្តក**ន្តិ បណ្ណត្តិអជាននចិត្តេន អចិត្តកំ។ ឧល្លិត្តាទីនំ អញ្ញតរតា, ហេដ្ឋិមប្បមាណសម្ភវោ, អទេសិតវត្ថុកតា, បមាណាតិក្កន្តតា, អត្តុទ្ទេសិកតា, វាសាគារតា, លេបឃដ្ដនាតិ ឥមានេត្ថ ឆ វា សត្ត វា អង្គានិ។

កុដិការសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. វិហារការសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៦៥. សត្តមេ **ឯវំនាមកេ នគរេ**តិ កោសម្ពីនាមកេ។ តស្ស កិរ នគរស្ស អារាមបោក្ខរណីអាទីសុ តេសុ តេសុ ឋានេសុ កោសម្ពរុក្ខាវ ឧស្សន្នា អហេសុំ, តស្មា កោសម្ពីតិ សង្ខ្យំ អគមាសិ។ កុសុម្ពស្ស នាម ឥសិនោ អស្សមតោ អវិទូរេ មាបិតត្តាតិ ឯកេ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – កុសុម្ពស្ស ឥសិនោ និវាសភូមិ កោសម្ពី, តស្ស ច អវិទូរេ ភវត្តា នគរំ កោសម្ពីតិ សង្ខ្យំ គតន្តិ។ **ឃោសិតនាមកេន កិរ សេដ្ឋិនា សោ ការិតោ**តិ ឯត្ថ កោ ឃោសិតសេដ្ឋិ, កថញ្ចានេន សោ អារាមោ ការិតោតិ? បុព្វេ កិរ អទ្ទិលរដ្ឋំ នាម អហោសិ។ តតោ កោតូហលកោ នាម ទលិទ្ទោ ឆាតកភយេន សបុត្តទារោ សុភិក្ខំ រដ្ឋំ គច្ឆន្តោ បុត្តំ វហិតុំ អសក្កោន្តោ ឆឌ្ឌេត្វា អគមាសិ។ មាតា និវត្តិត្វា តំ គហេត្វា គតា។ តេ ឯកំ គោបាលកគាមំ បវិសិំសុ។ គោបាលកានញ្ច តទា ពហុបាយាសោ បដិយត្តោ ហោតិ, តតោ បាយាសំ លភិត្វា ភុញ្ជិំសុ។ អថ សោ បុរិសោ ពហុតរំ បាយាសំ ភុត្តោ ជីរាបេតុំ អសក្កោន្តោ រត្តិភាគេ កាលំ កត្វា តត្ថេវ សុនខិយា កុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិំ គហេត្វា កុក្កុរោ ជាតោ, សោ គោបាលកស្ស បិយោ អហោសិ។ គោបាលកោ ច បច្ចេកពុទ្ធំ ឧបដ្ឋាតិ។ បច្ចេកពុទ្ធោបិ ភត្តកិច្ចកាលេ កុក្កុរស្ស ឯកំ បិណ្ឌំ ទេតិ។ សោ បច្ចេកពុទ្ធេ សិនេហំ ឧប្បាទេត្វា គោបាលកេន សទ្ធិំ បណ្ណសាលម្បិ គច្ឆតិ, គោបាលកេ អសន្និហិតេ ភត្តវេលាយំ សយមេវ គន្ត្វា កាលារោចនត្ថំ បណ្ណសាលទ្វារេ ភុស្សតិ, អន្តរាមគ្គេបិ ចណ្ឌមិគេ ទិស្វា ភុស្សិត្វា បលាបេតិ។ សោ បច្ចេកពុទ្ធេ មុទុកេន ចិត្តេន កាលំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិ។ តត្រាស្ស “ឃោសកទេវបុត្តោ”ត្វេវ នាមំ អហោសិ។

សោ ទេវលោកតោ ចវិត្វា កោសម្ពិយំ ឯកស្មិំ កុលឃរេ និព្ពត្តិ។ តំ អបុត្តកោ កិរ សេដ្ឋិ តស្ស មាតាបិតូនំ ធនំ ទត្វា បុត្តំ កត្វា អគ្គហេសិ។ អថ អត្តនោ បុត្តេ ជាតេ សត្តក្ខត្តុំ ឃាតាបេតុំ ឧបក្កមិ។ សោ បុញ្ញវន្តតាយ សត្តសុបិ ឋានេសុ មរណំ អប្បត្វា អវសានេ ឯកាយ សេដ្ឋិធីតាយ វេយ្យត្តិយេន លទ្ធជីវិកោ អបរភាគេ បិតុ អច្ចយេន សេដ្ឋិដ្ឋានំ បត្វា ឃោសិតសេដ្ឋិ នាម ជាតោ។ អញ្ញេបិ កោសម្ពិយំ កុក្កុដសេដ្ឋិ, បាវារិយសេដ្ឋីតិ ទ្វេ សេដ្ឋិនោ អត្ថិ, ឥមិនា សទ្ធិំ តយោ អហេសុំ។

តេន ច សមយេន តេសំ សហាយកានំ សេដ្ឋីនំ កុលូបកា បញ្ចសតា ឥសយោ បព្ពតបាទេ វសិំសុ។ តេ កាលេន កាលំ លោណម្ពិលសេវនត្ថំ មនុស្សបថំ អាគច្ឆន្តិ។ អថេកស្មិំ វារេ គិម្ហសមយេ មនុស្សបថំ អាគច្ឆន្តា និរុទកំ មហាកន្តារំ អតិក្កមិត្វា កន្តារបរិយោសានេ មហន្តំ និគ្រោធរុក្ខំ ទិស្វា ចិន្តេសុំ “យាទិសោ អយំ រុក្ខោ, អទ្ធា ឯត្ថ មហេសក្ខាយ ទេវតាយ ភវិតព្ពំ, សាធុ វតស្ស, សចេ នោ បានីយំ វា បរិភោជនីយំ វា ទទេយ្យា”តិ។ ទេវតា ឥសីនំ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា “ឥមេសំ សង្គហំ ករិស្សាមី”តិ អត្តនោ អានុភាវេន វិដបន្តរតោ នង្គលសីសមត្តំ ឧទកធារំ បវត្តេសិ។ ឥសិគណោ រជតក្ខន្ធសទិសំ ឧទកវដ្ដិំ ទិស្វា អត្តនោ ភាជនេហិ ឧទកំ គហេត្វា បរិភោគំ កត្វា ចិន្តេសិ “ទេវតាយ អម្ហាកំ បរិភោគុទកំ ទិន្នំ, ឥទំ បន អគាមកំ មហារញ្ញំ, សាធុ វតស្ស, សចេ នោ អាហារម្បិ ទទេយ្យា”តិ។ ទេវតា ឥសីនំ ឧបកប្បនវសេន ទិព្ពានិ យាគុខជ្ជកាទីនិ ទត្វា សន្តប្បេសិ។

ឥសយោ ចិន្តយឹសុ “ទេវតាយ អម្ហាកំ បរិភោគុទកម្បិ ភោជនម្បិ សព្ពំ ទិន្នំ, សាធុ វតស្ស , សចេ នោ អត្តានំ ទស្សេយ្យា”តិ។ ទេវតា តេសំ អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា ឧបឌ្ឍកាយំ ទស្សេសិ។ ទេវតេ មហតី តេ សម្បត្តិ, កឹ កម្មំ កត្វា ឥមំ សម្បត្តិំ អធិគតាសីតិ។ នាតិមហន្តំ បរិត្តកំ កម្មំ កត្វាតិ។ ឧបឌ្ឍុបោសថកម្មំ និស្សាយ ហិ ទេវតាយ

សម្បត្តិ លទ្ធា។ អនាថបិណ្ឌិកស្ស កិរ គេហេ អយំ ទេវបុត្តោ កម្មការោ អហោសិ។ សេដ្ឋិស្ស ហិ គេហេ ឧបោសថទិវសេសុ អន្តមសោ ទាសកម្មការេ ឧបាទាយ សព្ពោ ជនោ ឧបោសថិកោ ហោតិ។ ឯកទិវសំ អយំ កម្មការោ ឯកកោវ បាតោ ឧដ្ឋាយ កម្មន្តំ គតោ។ មហាសេដ្ឋិ និវាបំ លភមានមនុស្សេ សល្លក្ខេន្តោ ឯតស្សេវេកស្ស អរញ្ញំ គតភាវំ ញត្វា អស្ស សាយមាសត្ថាយ និវាបំ អទាសិ។ ភត្តការទាសី ឯកស្សេវ ភត្តំ បចិត្វា អរញ្ញតោ អាគតស្ស ភត្តំ វឌ្ឍេត្វា អទាសិ។ កម្មការោ ចិន្តយិ "អញ្ញេសុ ទិវសេសុ ឥមស្មឹ កាលេ គេហំ ឯកសទ្ទំ អហោសិ, អជ្ជ អតិវិយ សន្និសិន្នំ, កឹ នុ ខោ ឯត"ន្តិ។ តស្ស សា អាចិក្ខិ "អជ្ជ ឥមស្មឹ គេហេ សព្ពេ មនុស្សា ឧបោសថិកា, មហាសេដ្ឋិ តុយ្ហេវេកស្ស និវាបំ អទាសី"តិ។ ឯវំ អម្មាតិ។ អាម សាមីតិ។ "ឥមស្មឹ កាលេ ឧបោសថំ សមាទិន្នស្ស ឧបោសថកម្មំ ហោតិ, ន ហោតី"តិ មហាសេដ្ឋឹ បុច្ឆ អម្មាតិ។ តាយ គន្ត្វា បុច្ឆិតោ មហាសេដ្ឋិ អាហ – "សកលឧបោសថកម្មំ ន ហោតិ, ឧបឌ្ឍកម្មំ បន ហោតិ, ឧបោសថិកោ ហោតី"តិ។ កម្មការោ ភត្តំ អភុញ្ជិត្វា មុខំ វិក្ខាលេត្វា ឧបោសថិកោ ហុត្វា វសនដ្ឋានំ គហេត្វា និបជ្ជិ។ តស្ស អាហារបរិក្ខីណកាយស្ស រត្តឹ វាតោ កុប្បិ។ សោ បច្ចូសសមយេ កាលំ កត្វា ឧបឌ្ឍបោសថកម្មនិស្សន្ទេន មហាវត្តនិអដវិទ្វារេ និគ្រោធរុក្ខទេវបុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។

សោ តំ បវត្តឹ ឥសីនំ អារោចេសិ។ ឥសយោ បុច្ឆឹសុ "តុម្ហេហិ មយំ 'ពុទ្ធោ ធម្មោ សង្ឃោ'តិ អស្សុតបុព្ពំ សាវិតា, ឧប្បន្នោ នុ ខោ លោកេ ពុទ្ធោ"តិ។ អាម, ភន្តេ, ឧប្បន្នោតិ។ ឥទានិ កុហឹ វសតីតិ។ សាវត្ថិយំ និស្សាយ ជេតវនេ, ភន្តេតិ។ ឥសយោ "តិដ្ឋថ តុម្ហេ, មយំ សត្ថារំ បស្សិស្សាមា"តិ ហដ្ឋតុដ្ឋា និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន កោសម្ពិនគរំ សម្បាបុណឹសុ។ មហាសេដ្ឋិនោ "ឥសយោ អាគតា"តិ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា "ស្វេ អម្ហាកំ ភិក្ខំ គណ្ហថ, ភន្តេ"តិ និមន្តេត្វា បុនទិវសេ ឥសិគណស្ស មហាទានំ អទំសុ។ ឥសយោ "ភុត្វាវ គច្ឆាមា"តិ អាបុច្ឆឹសុ។ ភន្តេ, តុម្ហេ អញ្ញស្មឹ កាលេ ឯកម្បិ មាសំ ទ្វេបិ តយោបិ ចត្តារោបិ មាសេ វសិត្វា គច្ឆថ, ឥមស្មឹ បន វារេ ហិយ្យោ អាគន្ត្វា "អជ្ជេវ គច្ឆាមា"តិ វទថ, កឹ ឥទន្តិ។ អាម គហបតយោ ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បន្នោ, ន ខោ បន សក្កា ជីវិតន្តរាយោ ជានិតុំ, តេន មយំ តុរិតា គច្ឆាមាតិ ។ តេន ហិ, ភន្តេ, មយម្បិ អាគច្ឆាម, អម្ហេហិ សទ្ធឹយេវ គច្ឆថាតិ។ "តុម្ហេ អគារិយា នាម មហាជដា, តិដ្ឋថ តុម្ហេ, មយំ បុរេតរំ គមិស្សាមា"តិ និក្ខមិត្វា ឯកដ្ឋានេ ទ្វេ ទិវសានិ អវសិត្វា តុរិតគមនេន សាវត្ថឹ បត្វា ជេតវនវិហារេ សត្ថុ សន្តិកមេវ អគមំសុ។ តត្ថ មធុរធម្មកថំ សុត្វា សព្ពេវ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។

តេបិ តយោ សេដ្ឋិនោ បញ្ចហិ បញ្ចហិ សកដសតេហិ សប្បិមធុផាណិតាទីនិ ចេវ បដ្តុណ្ណទុកូលាទីនិ ច អាទាយ កោសម្ពិតោ និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន សាវត្ថឹ បត្វា ជេតវនសាមន្តេ ខន្ធាវារំ ពន្ធិត្វា សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិត្វា បដិសន្ថារំ កត្វា ឯកមន្តំ និសីទឹសុ។ សត្ថា តិណ្ណម្បិ សហាយានំ មធុរធម្មកថំ កថេសិ។ តេ ពលវសោមនស្សជាតា សត្ថារំ និមន្តេត្វា បុនទិវសេ មហាទានំ អទំសុ, បុន និមន្តេត្វា បុនទិវសេតិ ឯវំ អឌ្ឍមាសំ ទានំ ទត្វា "ភន្តេ, អម្ហាកំ ជនបទំ អាគមនាយ បដិញ្ញំ ទេថា"តិ បាទមូលេ និបជ្ជឹសុ។ ភគវា "សុញ្ញាគារេ ខោ គហបតយោ តថាគតា អភិរមន្តី"តិ អាហ។ "ឯត្តាវតា បដិញ្ញា ទិន្នា នាម ហោតី"តិ គហបតយោ សល្លក្ខេត្វា "ទិន្នា នោ ភគវតា បដិញ្ញា"តិ បាទមូលេ និបជ្ជិត្វា ទសពលំ វន្ទិត្វា និក្ខមិត្វា អន្តរាមគ្គេ យោជនេ យោជនេ វិហារំ ការេត្វា អនុបុព្ពេន កោសម្ពឹ បត្វា "លោកេ ពុទ្ធោ ឧប្បន្នោ"តិ កថយឹសុ។ តយោ ជនា អត្តនោ អត្តនោ អារាមេ មហន្តំ ធនបរិច្ចាគំ កត្វា ភគវតោ វិហារេ ការាបេសុំ។ តត្ថ កុក្កុដសេដ្ឋិនា ការិតោ **កុក្កុដារាមោ** នាម អហោសិ។ បាវារិកសេដ្ឋិនា អម្ពវនេ ការិតោ **បាវារិកម្ពវនំ** នាម។ ឃោសិតេន ការិតោ **ឃោសិតារាមោ** នាម អហោសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "ឃោសិតនាមកេន កិរ សេដ្ឋិនា សោ ការិតោ"តិ។

យោ អភិនិក្ខមនកាលេ សទ្ធឹ និក្ខន្តោ, យស្ស ច សត្ថារា បរិនិព្ពានកាលេ ព្រហ្មទណ្ឌោ អាណត្តោ, តំ សន្ធាយាហ "**ពោធិសត្តកាលេ ឧបដ្ឋាកឆន្នស្សា**"តិ។ ឥមិនា ច យោ **មជ្ឈិមនិកាយេ ឆន្នោវាទសុត្តេ** (ម. និ. ៣.៣៨៩ អាទយោ) គិលានោ ហុត្វា ធម្មសេនាបតិនា ឱវទិយមានោបិ មារណន្តិកវេទនំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ តិណ្ហេន សត្ថេន កណ្ឋនាឡឹ ឆិន្ទិត្វា មរណភយេ ឧប្បន្នេ គតិនិមិត្តេ ច ឧបដ្ឋិតេ អត្តនោ បុថុជ្ជនភាវំ ញត្វា សំវិគ្គោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា សង្ខារេ បរិគ្គណ្ហន្តោ អរហត្តំ បត្វា សមសីសី ហុត្វា បរិនិព្ពាយិ, អយំ សោ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ បូជាវចនប្បយោគេ កត្តរិ សាមិវចនស្សបិ ឥច្ឆិតត្តា អាហ "**គាមស្ស វា បូជិត**"ន្តិ។ លក្ខណំ បនេត្ថ សទ្ទសត្ថានុសារតោ វេទិតព្ពំ។ **ឯកេកោ កោដ្ឋាសោ**តិ ឯកេកោ ភាគោ។

៣៦៦. កិរិយតោ សមុដ្ឋានភាវោតិ កេវលំ កិរិយាមត្តតោ សមុដ្ឋានភាវំ បដិក្ខិបតិ, វត្ថុនោ បន អទេសនាយ កុដិករណកិរិយាយ ច សមុដ្ឋានតោ កិរិយាកិរិយតោ សមុដ្ឋាតីតិ វេទិតព្ពំ ។ ឥមស្មឹ សិក្ខាបទេ **ភិក្ខូ វា អនភិនេយ្យា**តិ ឯត្ថ **វា**-សទ្ទោ "អយំ វា សោ មហានាគោ"តិអាទីសុ វិយ អវធារណត្ថោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

វិហារការសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បឋមទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៨០. អដ្ឋមេ បាការេន បរិក្ខិត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ **គោបុរដ្ដាលកយុត្ត**ន្តិ ទ្វារបាសាទេន ច តត្ថ តត្ថ បាការមត្ថកេ បតិដ្ឋាបិតអដ្ដាលកេហិ ច យុត្តំ។ វេឡុហិ បរិក្ខិត្តត្តា អព្ភន្តរេ បុប្ផូបគផលូបគរុក្ខសញ្ឆន្នត្តា ច **នីលោភាសំ**។ ឆាយូទកសម្បត្តិយា ភូមិភាគសម្បត្តិយា ច **មនោរមំ**។ **កាឡកវេសេនា**តិ កលន្ទករូបេន។ **និវាប**ន្តិ ភោជនំ។ **ត**ន្តិ ឧយ្យានំ។ **ទព្ពោតិ តស្ស ថេរស្ស នាម**ន្តិ ទព្ពត្ថម្ភេ បតិតត្តា ទព្ពោតិ តស្ស ថេរស្ស នាមំ អហោសិ។

កស្សបទសពលស្ស សាសនោសក្កនកាលេ កិរ សត្ត ភិក្ខូ ឯកចិត្តា ហុត្វា អញ្ញេ សាសនេ អគារវំ ករោន្តេ ទិស្វា “ឥធ កិំ ករោម, ឯកមន្តេ សមណធម្មំ កត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សាមា”តិ និស្សេណិំ ពន្ធិត្វា ឧច្ចំ បព្ពតសិខរំ អភិរុហិត្វា អត្តនោ ចិត្តពលំ ជានន្តា “និស្សេណិំ បាតេន្តុ, ជីវិតេ សាលយា ឱតរន្តុ, មា បច្ឆានុតប្បិនោ អហុវត្ថា”តិ វត្វា សព្ពេ ឯកចិត្តា ហុត្វា និស្សេណិំ បាតេត្វា “អប្បមត្តា ហោថ, អាវុសោ”តិ អញ្ញមញ្ញំ ឱវទិត្វា ចិត្តរុចិយេសុ ឋានេសុ និសីទិត្វា សមណធម្មំ កាតុំ អារភិំសុ។

តត្រេកោ ថេរោ បញ្ចមេ ទិវសេ អរហត្តំ បត្វា “មម កិច្ចំ និប្ផន្នំ, អហំ ឥមស្មិំ ឋានេ កិំ ករិស្សាមី”តិ ឥទ្ធិយា ឧត្តរកុរុតោ បិណ្ឌបាតំ អាហរិត្វា អាហ – “អាវុសោ, ឥមំ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជថ, ភិក្ខាចារកិច្ចំ មមាយត្តំ ហោតុ, តុម្ហេ អត្តនោ កម្មំ ករោថា”តិ។ កិំ នុ មយំ, អាវុសោ, និស្សេណិំ បាតេន្តា ឯវំ អវចុម្ហ “យោ បឋមំ ធម្មំ សច្ឆិករោតិ, សោ ភិក្ខំ អាហរតុ, តេនាភតំ សេសា បរិភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករិស្សន្តី”តិ។ នត្ថិ, អាវុសោតិ។ តុម្ហេ អត្តនោ បុព្ពហេតុនាវ លភិត្ថ, មយម្បិ សក្កោន្តា វដ្ដស្សន្តំ ករិស្សាម, គច្ឆថ តុម្ហេតិ។ ថេរោ តេ សញ្ញាបេតុំ អសក្កោន្តោ ផាសុកដ្ឋានេ បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា គតោ។ អបរោបិ ថេរោ សត្តមេ ទិវសេ អនាគាមិផលំ បត្វា តតោ ចុតោ សុទ្ធាវាសព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តោ, ឥតរេ ថេរា ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ ទេវមនុស្សេសុ សំសរិត្វា តេសុ តេសុ កុលេសុ និព្ពត្តា។ ឯកោ គន្ធាររដ្ឋេ តក្កសិលនគរេ រាជគេហេ និព្ពត្តោ, ឯកោ បច្ចន្តិមរដ្ឋេ បរិព្ពាជិកាយ កុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តោ, ឯកោ ពាហិយរដ្ឋេ កុដុម្ពិយគេហេ និព្ពត្តោ, ឯកោ រាជគហេ កុដុម្ពិយគេហេ និព្ពត្តោ។

អយំ បន ទព្ពត្ថេរោ មល្លរដ្ឋេ អនុបិយនគរេ ឯកស្ស មល្លរញ្ញោ គេហេ បដិសន្ធិំ គណ្ហិ។ តស្ស មាតា ឧបវិជញ្ញា កាលមកាសិ។ មតសរីរំ សុសានំ នេត្វា ទារុចិតកំ អារោបេត្វា អគ្គិំ អទំសុ។ អគ្គិវេគសន្តត្តំ ឧទរបដលំ ទ្វេធា អហោសិ។ ទារកោ អត្តនោ បុញ្ញពលេន ឧប្បតិត្វា ឯកស្មិំ ទព្ពត្ថម្ភេ និបតិ, តំ ទារកំ គហេត្វា អយ្យិកាយ អទំសុ។ សា តស្ស នាមំ គណ្ហន្តី ទព្ពត្ថម្ភេ បតិត្វា លទ្ធជីវិកត្តា “ទព្ពោ”តិ តស្ស នាមំ អកាសិ។ តេន វុត្តំ “ទព្ពោតិ តស្ស ថេរស្ស នាម”ន្តិ។

តស្ស សត្តវស្សិកកាលេ សត្ថា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ មល្លរដ្ឋេ ចារិកំ ចរមានោ អនុបិយនិគមំ បត្វា អនុបិយម្ពវនេ វិហរតិ។ ទព្ពកុមារោ សត្ថារំ ទិស្វា សហ ទស្សនេនេវ បសីទិត្វា បព្ពជិតុកាមោ ហុត្វា “អហំ ទសពលស្ស សន្តិកេ បព្ពជិស្សាមី”តិ អយ្យិកំ អាបុច្ឆិ។ សា “សាធុ តាតា”តិ ទព្ពកុមារំ អាទាយ សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា “ភន្តេ, ឥមំ កុមារំ បព្ពាជេថា”តិ អាហ។ សត្ថា អញ្ញតរស្ស ភិក្ខុនោ សញ្ញំ អទាសិ “ភិក្ខុ ឥមំ ទារកំ បព្ពាជេហី”តិ។ សោ ថេរោ សត្ថុ វចនំ សុត្វា ទព្ពកុមារំ បព្ពាជេន្តោ តចបញ្ចកកម្មដ្ឋានំ អាចិក្ខិ។ បុព្ពហេតុសម្បន្នោ កតាភិនីហារោ បឋមកេសវដ្ដិយា វោរោបនក្ខណេយេវ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ, ទុតិយាយ កេសវដ្ដិយា ឱរោបិយមានាយ សកទាគាមិផលេ, តតិយាយ អនាគាមិផលេ, សព្ពកេសានំ បន ឱរោបនញ្ច អរហត្តផលសច្ឆិកិរិយា ច អបច្ឆា អបុរេ អហោសិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ **“ថេរោ កិរ សត្តវស្សិកោវ សំវេគំ លភិត្វា បព្ពជិតោ ខុរគ្គេយេវ អរហត្តំ បាបុណីតិ វេទិតព្ពោ”**តិ។

សាវកេន បត្តព្ពន្តិ យថុបនិស្សយំ តេន តេន សាវកេន បត្តព្ពំ។ **តិស្សោ វិជ្ជា**តិអាទិ យថាសម្ភវវសេន វុត្តំ។ **គុណជាត**ន្តិ “យញ្ច កិញ្ចិ សាវកេន បត្តព្ព”ន្តិ នបុំសកលិង្គសម្ពន្ធទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **ចតូសុ សច្ចេសុ ចតូហិ មគ្គេហិ សោឡសវិធស្ស កិច្ចស្ស កតត្តា**តិ ទុក្ខសមុទយនិរោធមគ្គសង្ខាតេសុ ចតូសុ សច្ចេសុ ទុក្ខបរិញ្ញា សមុទយប្បហានំ និរោធសច្ឆិកិរិយា មគ្គភាវនាតិ ឯកេកស្ស មគ្គស្ស ចតុន្នំ ចតុន្នំ កិច្ចានំ វសេន សោឡសវិធស្ស កិច្ចស្ស កតត្តា។ **តតោ តតោ បដិក្កមិត្វា**តិ តតោ តតោ កិច្ចតោ អារម្មណតោ ច បដិវត្តិត្វា។ **សិលាបដ្ដកេ**តិ បាសាណផលកេ។ **តេរសាបី**តិ ភត្តុទ្ទេសកសេនាសនគ្គាហាបកភណ្ឌាគារិកចីវរបដិគ្គាហកចីវរភាជនកយាគុភាជនកផលភាជនកខជ្ជភាជនកអប្បមត្តកវិស្សជ្ជកសាដិយគ្គាហាបកបត្តគ្គាហាបកអារាមិកបេសកសាមណេរបេសកសម្មុតីនំ វសេន តេរសាបិ សម្មុតិយោ ទាតុំ វដ្ដន្តិ។

៣៨២. **អបិសូ**តិ ឯត្ថ **សូ**តិ និបាតមត្តំ, **អបិ**-សទ្ទោ អដ្ឋានប្បយុត្តោ “វិកាលេ”តិ ឥមស្ស អនន្តរំ ទដ្ឋព្ពោ, វិកាលេបិ អាគច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ **ជានន្តា**តិ ទូរភាវំ ជានន្តា។ **ឯវំ សព្ពបទេសូ**តិ ឯត្ថ កតិកសណ្ឋានាទីនំ នានប្បការត្តា តស្មិំ តស្មិំ វិហារេ កតិកវត្តាទីនិ វិសុំ វិសុំ កថាបេតីតិ វេទិតព្ពំ។ សព្ពវិហារេសុ ច គមនមគ្គេ សមប្បមាណេ កត្វា អធិដ្ឋាតីតិ វទន្តិ។ **អយញ្ហិ និម្មិតានំ ធម្មតា**តិ អនិយមេត្វា និម្មិតានំ អយំ “ឯកស្មិំ ភាសមានស្មិ”ន្តិអាទិ ធម្មតា។ តថា ហិ យេ វណ្ណវយសរីរាវយវបរិក្ខារកិរិយាវិសេសាទីហិ និយមំ អកត្វា និម្មិតា ហោន្តិ, តេ អនិយមេត្វា និម្មិតត្តា ឥទ្ធិមតា សទិសាវ ហោន្តិ។ ឋាននិសជ្ជាទីសុ ភាសិតតុណ្ហីភាវាទីសុ វា យំ យំ ឥទ្ធិមា ករោតិ, តំ តទេវ ករោន្តិ។ សចេ បន នានប្បការេ កាតុកាមោ ហោតិ, កេចិ បឋមវយេ, កេចិ មជ្ឈិមវយេ, កេចិ បច្ឆិមវយេ, តថា ទីឃកេសេ, ឧបឌ្ឍមុណ្ឌេ , មិស្សកកេសេ, ឧបឌ្ឍរត្តចីវរេ, បណ្ឌុកចីវរេ, បទភាណធម្មកថាសរភញ្ញបញ្ហបុច្ឆនបញ្ហវិស្សជ្ជនចីវរសិព្ពនធោវនាទីនិ ករោន្តេ, អបរេបិ វា នានប្បការកេ កាតុកាមោ ហោតិ, តេន បាទកជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ “ឯត្តកា ភិក្ខូ បឋមវយា ហោន្តូ”តិអាទិនា នយេន បរិកម្មំ កត្វា បុន សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ អធិដ្ឋិតេ អធិដ្ឋានចិត្តេន សទ្ធិំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតប្បការាយេវ ហោន្តិ។ **អវត្ថុកវចនំ ន ហោតី**តិ និម្មិតានំ “អយំ មញ្ចោ”តិអាទិវចនំ អវត្ថុកំ ន ហោតិ សព្ពត្ថ មញ្ចបីឋានំ សម្ភវតោ។

៣៨៣. **ឯកចារិកភត្ត**ន្តិ អតិមនាបត្តា វិសុំ ឋិតិកាយ បាបេតព្ពំ ភត្តំ។ **តទ្ធិតវោហារេនា**តិ ចត្តារិ បរិមាណមស្ស ចតុក្កន្តិ ឯវំ តទ្ធិតវោហារេន។ ឱទនស្ស បុច្ឆាយ សាធកតមត្តា អាហ – “**ករណត្ថេយេវ ករណវចន**”ន្តិ, ឱទនេន ករណភូតេន បុច្ឆន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យេ ច ឱទនេន ករណភូតេន បុច្ឆន្តិ, តេសំ បុច្ឆនាការទស្សនត្ថំ “**កឹ, ភន្តេ, ឱទនំ ទេមាតិ បុច្ឆន្តី**”តិ វុត្តំ។

ភវោតិ ភវិតព្ពោ។ **អសមន្នាហរិត្វា**តិ អាភោគំ អកត្វា។ **រត្តឹ សម្មន្នយមានា**តិ កញ្ចិ កាលំ សុបិត្វា វុដ្ឋាយ សម្មន្នយមានា។ រត្តិយញ្ហិ បឋមយាមមជ្ឈិមយាមេសុ សុបិត្វា បពុទ្ធានំ អជ្ជតនកាលេបិ អនជ្ជតនាភិមានោ ហោតិ, តស្មា តេ “ហិយ្យោ”តិ អាហំសុ។ យេ បន រត្តិយំ កម្មប្បសុតា ជាគរិយមនុយុត្តា ហោន្តិ, តេសំ អជ្ជតនាភិមានោយេវ, តស្មា តេ “អជ្ជ”ឥច្ចេវ វោហរន្តិ, ន “ហិយ្យោ”តិ។ **បច្ចូបាយន្តា**តិ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជនកកោធវសេន បច្ចូបាយន្តា។

៣៨៤. **ទព្ព ទព្ពា**តិ ទុតិយោ **ទព្ព**-សទ្ទោ បណ្ឌិតាធិវចនោតិ អាហ “**ទព្ពា បណ្ឌិតា**”តិ។ ឯវំ ន និព្ពេឋេន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ **និព្ពេឋេន្តី**តិ អត្តានំ ទោសតោ មោចេន្តិ។ **វុដ្ឋានលក្ខណំ មញ្ញមានា**តិ វុដ្ឋានលក្ខណន្តិ មញ្ញមានា។ **ន យជិយតី**តិ ថេរស្ស សុសីលបដិញ្ញាយ តស្សា ទុស្សីលបដិញ្ញាវចនំ ន យជិយតីតិ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។ **នាសេថា**តិ សេតកំ ទត្វា គិហិភាវំ បាបេថាតិ អត្ថោ។ លិង្គនាសនា ហេត្ថ អធិប្បេតា។ ឥមមេវ ច ទស្សេតុំ “**តិស្សោ នាសនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯកកម្មាទិសំវាសស្ស អករណំ **សំវាសនាសនា**។ **ទណ្ឌកម្មនាសនា** នាម វាលុកាទីនិ ឱកិរិត្វា យាវ ខមាបេតិ, តាវ ទណ្ឌកម្មវសេន និក្កឌ្ឍនំ។ **ចរ បិរេ វិនស្សា**តិ និក្កឌ្ឍនាការទស្សនំ។ តត្ថ **ចរា**តិ គច្ឆ, អបេហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បិរេ**តិ បរ អមាមក, អម្ហាកំ អនជ្ឈត្តិកភូតាតិ អត្ថោ។ **បិរេ**តិ ហិ បរ-សទ្ទេន សមានត្ថំ សម្ពោធនវចនំ។ អថ វា **បិរេ**តិ “បរតោ”តិ ឥមិនា សមានត្ថំ និបាតបទំ, តស្មា **ចរ បិរេ**តិ បរតោ គច្ឆ, មា ឥធ តិដ្ឋាតិ អត្ថោ។ **វិនស្សា**តិ អទស្សនំ គច្ឆ។

យស្មា តេ ភិក្ខូ អត្តានំ អប្បកាសេត្វា ឋិតា, តស្មា **អនុយុញ្ជថា**តិ ឥមស្ស **គវេសថ ជានាថា**តិ អត្ថោ វុត្តោ។ **ការកោ ហោតី**តិ “អយ្យេនម្ហិ ទូសិតា”តិ បដិញ្ញាតត្តា តាយ បដិញ្ញាយ យទិ នាសិតា, ថេរោ ការកោ ហោតិ, សទោសោតិ អត្ថោ។ **អការកោ ហោតី**តិ តាយ កតបដិញ្ញំ អនបេក្ខិត្វា យទិ ភគវតា បកតិទុស្សីលភាវំយេវ សន្ធាយ សា នាសិតា, ថេរោ អការកោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ “សកាយ បដិញ្ញាយ នាសេថា”តិ វុត្តេ “អយ្យេនម្ហិ ទូសិតា”តិ តាយ កតបដិញ្ញាយ ភូតតា អាបជ្ជតីតិ អាហ – “**ភន្តេ, តុម្ហាកំ វាទេ ថេរោ ការកោ ហោតិ សទោសោ**”តិ។ **ភិក្ខុនី អនុទ្ធំសេតិ, ទុក្កដ**ន្តិ ឥមិនា មហាអដ្ឋកថាវាទោ ទស្សិតោ។ **មុសាវាទេ បាចិត្តិយន្តិ វុត្ត**ន្តិ ភិក្ខុនី អនុទ្ធំសេន្តស្ស មុសាវាទេ បាចិត្តិយន្តិ វុត្តំ។

តត្រាតិ តេសុ ទុក្កដបាចិត្តិយេសុ។ ឥតោ បដ្ឋាយ “តស្មា បាចិត្តិយមេវ យុជ្ជតី”តិ វចនបរិយន្តំ ទ្វីសុបិ អដ្ឋកថាសុ អធិប្បាយវិភាវនំ។ តត្ថ **បុរិមនយេ**តិ “ភិក្ខុនី អនុទ្ធំសេតិ, ទុក្កដ”ន្តិ វុត្តអដ្ឋកថានយេ។ ទុក្កដមេវ យុជ្ជតីតិ កស្មា វុត្តន្តិ ចេ? តត្ថ ការណំ ទស្សេន្តោ “**យថា**”តិអាទិមាហ។ **ភិក្ខុនោ ភិក្ខុស្មឹ សង្ឃាទិសេសោ**តិ ភិក្ខុំ អមូលកេន អន្តិមវត្ថុនា អនុទ្ធំសេន្តស្ស ភិក្ខុនោ សង្ឃាទិសេសោតិ អត្ថោ។ បច្ឆិមនយេបិ “ភិក្ខុនី អនុទ្ធំសេន្តស្ស មុសាវាទេ បាចិត្តិយ”ន្តិ វុត្តំ។ **កុរុន្ទី**នយេបិ **មុសាវាទត្តា បាចិត្តិយមេវ យុជ្ជតី**តិ វិសំវាទបុរេក្ខតាយ បាចិត្តិយមេវ យុជ្ជតីតិ អធិប្បាយោ។ យទិ ឯវំ ភិក្ខុំ អមូលកេន អន្តិមវត្ថុនា អនុទ្ធំសេន្តស្ស អក្កោសន្តស្ស ច មុសាវាទត្តា បាចិត្តិយេនេវ ភវិតព្ពន្តិ ចេ? តត្ថ សតិបិ មុសាវាទេ វចនប្បមាណតោ សង្ឃាទិសេសឱមសវាទបាចិត្តិយេហេវ ភវិតព្ពំ, ន សម្បជានមុសាវាទបាចិត្តិយេនាតិ ទស្សេតុំ “**វចនប្បមាណតោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ

វចនប្បមាណតោតិ ភគវតា វុត្តបាឡិវចនប្បមាណតោ។ តទានិ តំ វចនំ ទស្សេតុំ "**អនុទ្ធំសនាធិប្បាយេនា**"តិអាទិ វុត្តំ។ **ភិក្ខុស្ស បន ភិក្ខុនិយា ទុក្កដន្តិ វចនំ នត្ថី**តិ ភិក្ខុនិយា អនុទ្ធំសនេ ភិក្ខុនោ ទុក្កដន្តិ វចនំ នត្ថិ តថា បាឡិយំ អនាគតត្តា។ **សម្បជានមុសាវាទេ បាចិត្តិយន្តិ វចនមត្ថី**តិ សាមញ្ញតោ វុត្តំ សម្បជានមុសាវាទសិក្ខាបទំ ទស្សេតិ។

តទានិ ទ្វីសុបិ អដ្ឋកថាវាទេសុ អធិប្បាយំ វិភាវេត្វា តេសុ បច្ឆិមវាទេ ទោសំ ទស្សេត្វា បុរិមវាទំ បតិដ្ឋបេតុកាមោ អាចរិយោ "**តត្រ បនា**"តិអាទិមាហ។ **តត្រា**តិ "បាចិត្តិយមេវ យុជ្ជតី"តិ វុត្តវាទេ។ **អនុទ្ធំសនាធិប្បាយេ អសតិ បាចិត្តិយ**ន្តិ ឥមិនា សម្បជានមុសាវាទេ បាចិត្តិយស្ស ឱកាសំ ទស្សេតិ។ **វិសុំ បាចិត្តិយំ វុត្ត**ន្តិ សម្បជានមុសាវាទេ បាចិត្តិយតោ វិសុំ អញ្ញមេវ បាចិត្តិយំ វុត្តំ។ **ឯតេហិ នាសនា នត្ថី**តិ សាមញ្ញតោ វុត្តំ, ឥមិស្សា បន ទុក្កដេន នាសនា នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ យទិ ឯវំ កស្មា នំ ភគវា នាសេតីតិ អាហ "**យស្មា បនា**"តិអាទិ។

៣៨៥-៣៨៦. **ទូសិតោ**តិ ទុដ្ឋសទ្ទស្ស កម្មសាធនតំ ទស្សេតិ។ ទូសយតិ បរំ វិនាសេតីតិ **ទូសកោ**។ ឥមិនា "ទូសយតីតិ ទោសោ"តិ ទោសសទ្ទស្ស កត្តុសាធនតា វុត្តា។ **បកតិភាវំ ជហាបិតោ**តិ ទុសសទ្ទស្ស វិកតិយំ បឋិតត្តា វុត្តំ, បកតិយា សោម្មភាវំ ជហាបិតោតិ អត្ថោ, វិការមាបាទិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាការនានត្តេនា**តិ ទូសិតាការស្ស ទូសកាការស្ស ច នានត្តេន។ **អនភិរទ្ធោ**តិ អតុដ្ឋោ។ យោ បន អតុដ្ឋោ, សោ សុខិតោ នាម ន ហោតីតិ អាហ "**ន សុខិតោ**"តិ។ "អារាធិតោ រាជា"តិអាទីសុ បសាទិតោតិ អត្ថសម្ភវតោ "**ន វា បសាទិតោ**"តិ វុត្តំ។ ខីលសទ្ទោ ថទ្ធភាវវចនោ កចវរបរិយាយោ ច ហោតីតិ អាហ – "**ចិត្តថទ្ធភាវចិត្តកចវរសង្ខាតំ បដិឃខីល**"ន្តិ។ ខីលយតិ តេន ចិត្តំ ថទ្ធភាវំ អាបជ្ជតីតិ ខីលំ, ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវោ។ សោ ច អត្ថតោ បដិឃោយេវ។ ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវលក្ខណោ ហិ បដិឃោ, តស្មិញ្ច ឧប្បន្នេ ចិត្តំ ឧក្លាបជាតង្គានំ វិយ អមនុញ្ញំ ហោតិ, តស្មា កចវរសទិសត្តាបិ បដិឃោវ "ខីល"ន្តិ វុត្តោ។ តេនាហ "**បដិឃខីល**"ន្តិ។ ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវត្តា កចវរសទិសត្តា ច បដិឃោយេវ ខីលំ **បដិឃខីលំ**។ **នប្បតីតោ**តិ បីតិសុខាទីហិ ន អភិគតោ ន អនុគតោ, ន ឧបេតោតិ អត្ថោ។ យោ ច បីតិសុខាទីហិ អនុបគតោ, សោ តេហិ វជ្ជិតោ នាម ហោតីតិ អាហ "**បីតិសុខាទីហិ វជ្ជិតោ**"តិ។ យោ ច តេហិ វជ្ជិតោ, ន សោ តេន អភិសដោ នាម ហោតីតិ អាហ "**ន អភិសដោ**"តិ, បីតិសុខាទីហិ ន បត្ថដោតិ អត្ថោ។

យេនាតិ យេន កោបេន។ **ទុដ្ឋោ**តិ មាតិកាយ អាគតបទំ ទស្សេតិ, **កុបិតោ**តិ បទភាជនេ អាគតបទំ។ អត្ថតោ ឯកត្តេបិ ឧភិន្នំ បទានំ វសេន "**ឧភយម្បី**"តិ វុត្តំ។ ឯវំ "តេន ច កោបេន តេន ច ទោសេនា"តិ ឥមេសំ បទានំ វសេន "**ទ្វីហី**"តិ វុត្តំ, អត្ថតោ បន ទោសោយេវ។ សោ ច សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នោតិ អាហ "**ឥមេហិ ទ្វីហិ សង្ខារក្ខន្ធមេវ ទស្សេតី**"តិ។ "អនត្តមនតា អនភិរទ្ធី"តិ វចនេហិ ទោមនស្សវេទនាវ វុត្តាតិ អាហ "**ឥមេហិ ទ្វីហិ វេទនាក្ខន្ធំ ទស្សេតី**"តិ។

យទា បន ចោទកេន អទិដ្ឋំ អសុតំ អបរិសង្កិតំ វា ហោតិ, តទា អមូលកំ នាម ហោតីតិ អាហ "**តំ បនស្ស...បេ.... ចោទកវសេន អធិប្បេត**"ន្តិ។ យទិ ចុទិតកវសេន អធិប្បេតំ សិយា, អមូលកំ នាម អនជ្ឈាបន្នន្តិ បទភាជនំ វទេយ្យាតិ អធិប្បាយោ។ **យំ បារាជិក**ន្តិ ភិក្ខុនោ អនុរូបេសុ ឯកូនវីសតិយា បារាជិកេសុ អញ្ញតរំ។ បទភាជនេ បន បាឡិយំ អាគតានេវ គហេត្វា "ចតុន្នំ អញ្ញតរេនា"តិ វុត្តំ។ **ឯត**ន្តិ ចុទិតកស្ស អាបន្នានាបន្នត្តំ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ សិក្ខាបទេ។

តថេវាតិ បសាទសោតេន ទិព្ពសោតេន វាតិ ឥមមត្ថំ អតិទិសតិ។ សុត្វាវ ជានិតព្ពតោ "**សុតដ្ឋានេយេវ តិដ្ឋតី**"តិ វុត្តំ។ បរិសង្កនំ បរិសង្កិតំ, ទិដ្ឋានុគតំ បរិសង្កិតំ **ទិដ្ឋបរិសង្កិតំ**។ ឯវំ សេសេសុបិ។ **ឥមេស**ន្តិ កត្តុអត្ថេ សាមិវចនំ, ឥមេហីតិ អត្ថោ។ **ករិស្សន្តិ វា**តិ ឯត្ថ វិភត្តិបរិណាមំ កត្វា ឥមេតិ យោជេតព្ពំ។ **ទិដ្ឋំ អត្ថិ សមូលកំ, អត្ថិ អមូលក**ន្តិ ឥទំ អជ្ឈាចារស្ស សព្ភាវាសព្ភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អត្ថិ សញ្ញាសមូលកំ, អត្ថិ សញ្ញាអមូលក**ន្តិ ឥទំ បន ទិដ្ឋសញ្ញាយ សព្ភាវាសព្ភាវំ សន្ធាយ។

សមីបេ ឋត្វាតិ ទ្វាទសហត្ថព្ភន្តរេ សមីបេ ឋត្វាតិ វទន្តីតិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ បរតោ បន "ទូតំ វា បណ្ណំ វា សាសនំ បេសេត្វា ចោទេន្តស្ស សីសំ ន ឯតី"តិ បរម្មុខាចោទនាយ ឯវ អនាបត្តិយា វុត្តត្តា "សមីបេ ឋត្វា"តិ ឥទំ សម្មុខភាវមត្តទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ អម្ហាកំ ខន្តិ ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា) អង្គំ ទស្សេន្តេន "ចាវនាធិប្បាយេន សម្មុខាចោទនា"តិ វុត្តំ, ន ច សម្មុខភាវោ ទ្វាទសហត្ថព្ភន្តរេយេវាតិ និយមោ សក្កា វត្តុំ។ វិនយវិនិច្ឆយញ្ច បត្វា គរុកេយេវ ឋាតព្ពន្តិ វុត្តំ, តស្មា ឧបបរិក្ខិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។ **ចោទាបកស្សេវ វាចាយ វាចាយ សង្ឃាទិសេសោ**តិ អាណត្តស្ស វាចាយ វាចាយ ចោ

ទាបកស្ស សង្ឃាទិសេសោ។ **មយាបិ ទិដ្ឋំ សុតំ អត្ថី**តិ ឥទំ អាណត្តស្សាបិ ចោទកភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ឯវំ បន អវត្វាបិ “បារាជិកំ ធម្មំ អជ្ឈាបន្នោសី”តិ ឥទមេវ វចនំ បរស្ស វចនំ វិយ អកត្វា អនុទ្ធំសនាធិប្បាយេន វទន្តស្ស សង្ឃាទិសេសោយេវ។ សតិបិ បន អនុទ្ធំសនាធិប្បាយេ “អសុកេន ឯវំ វុត្ត”ន្តិ ទស្សេត្វា វទន្តស្ស នត្ថិ សង្ឃាទិសេសោតិ វទន្តិ។

សម្ពហុលា សម្ពហុលេ សម្ពហុលេហិ វត្ថូហិ ចោទេន្តីតិ ឯត្ថ **សម្ពហុលេ**តិ ពហុត្តនិទ្ទេសេ ការណំ ន ទិស្សតិ។ វត្ថុចោទកានំយេវ ហិ ឯកានេកវសេន ឥទំ ចតុក្កមាគតំ, ន ចុទិតកស្សាបិ ឯកានេកវសេន។ តថា ហិ ឯកស្សេវ ចុទិតកស្ស វសេន ឯកវត្ថុឯកចោទកឯកវត្ថុនានាចោទកនានាវត្ថុឯកចោទកនានាវត្ថុនានាចោទកប្បភេទំ ឥទំ ចតុក្កមាគតំ, តេនេវ ចតុត្ថចោទនំ ទស្សេន្តេនបិ **“ឥមិស្សា ចោទនាយ នានាវត្ថូនិ នានាចោទកា”**តិ វុត្តំ, ន បន “នានាចុទិតកា”តិ, តស្មា “សម្ពហុលេ”តិ ពហុត្តនិទ្ទេសេ ការណំ ន ទិស្សតិ។ អថ វា បឋមំ តីសុបិ ចោទនាសុ ឯកត្តេន ចុទិតកំ និទ្ទិសិត្វាបិ ឥធ ពហុត្តេន និទ្ទេសោ “ន កេវលំ ឯកស្មិំយេវ ចុទិតកេ ចោទនា សម្ភវតិ, អថ ខោ សម្ពហុលេសុបី”តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ កតោ។

ចោទេតុំ បន កោ លភតិ, កោ ន លភតីតិអាទិ អនុទ្ធំសនាធិប្បាយំ វិនាបិ ចោទនាលក្ខណំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **សីលសម្បន្នោ**តិ ឥទំ ទុស្សីលស្ស វចនំ អប្បមាណន្តិ អធិប្បាយេន វុត្តំ។ ភិក្ខុនីនំ បន ភិក្ខុំ ចោទេតុំ អនិស្សរត្តា **“ភិក្ខុនិមេវា”**តិ វុត្តំ។ សតិបិ ភិក្ខុនីនំ ភិក្ខូសុ អនិស្សរភាវេ តាហិ កតចោទនាបិ ចោទនារុហត្តា ចោទនាយេវាតិ អធិប្បាយេន **“បញ្ចបិ សហធម្មិកា លភន្តី”**តិ វុត្តំ។ **ភិក្ខុស្ស សុត្វា ចោទេតី**តិអាទិនា ចោទកោ យេសំ សុត្វា ចោទេតិ, តេសម្បិ វចនំ បមាណមេវាតិ សម្បដិច្ឆិតត្តា តេសំ ចោទនាបិ រុហតេវាតិ ទស្សេតុំ ថេរោ សុត្តំ និទស្សេសិ។

ទូតំ វា បណ្ណំ វា សាសនំ វា បេសេត្វាតិ “ត្វំយេវ គន្ត្វា ចោទេហី”តិ ទូតំ វា បេសេត្វា យោ តំ ចោទេតុំ សក្កោតិ, តស្ស មុខសាសនំ វា បណ្ណំ វា បេសេត្វា។ **សីសំ ន ឯតី**តិ សង្ឃាទិសេសោ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ កិញ្ចាបិ បាឡិយំ “ចោទេតិ វា ចោទាបេតិ វា”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា ទូតសាសនាទីហិ ចោទាបេន្តស្សាបិ អាបត្តិយេវាតិ បញ្ញាយតិ, “សីសំ ន ឯតី”តិ ឥទំ បន អដ្ឋកថាចរិយប្បមាណេន គហេតព្ពំ។ **សមយេនា**តិ បកតិយា សទ្ទំ សុត្វា អត្ថវិជាននសមយេន។

គរុកានំ ទ្វិន្នន្តិ បារាជិកសង្ឃាទិសេសានំ។ **អវសេសានំ វសេនា**តិ បញ្ចលហុកាបត្តីនំ វសេន។ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិ ទសវត្ថុកា **មិច្ឆាទិដ្ឋិ**។ “អន្តវា លោកោ, អនន្តវា លោកោ”តិអាទិនយប្បវត្តា ទិដ្ឋិ សស្សតុច្ឆេទសង្ខាតំ អន្តំ គណ្ហាតីតិ **អន្តគ្គាហិកា**។ **អាជីវហេតុ បញ្ញត្តានំ ឆន្នំ សិក្ខាបទានំ វសេនា**តិ អាជីវហេតុ អាជីវការណា បាបិច្ឆោ ឥច្ឆាបកតោ អសន្តំ អភូតំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ ឧល្លបតិ, អាបត្តិ បារាជិកស្ស, អាជីវហេតុ អាជីវការណា សញ្ចរិត្តំ សមាបជ្ជតិ, អាបត្តិ សង្ឃាទិសេសស្ស, អាជីវហេតុ អាជីវការណា យោ តេ វិហារេ វសតិ, សោ ភិក្ខុ អរហាតិ ភណតិ, បដិវិជានន្តស្ស អាបត្តិ ថុល្លច្ចយស្ស, អាជីវហេតុ អាជីវការណា ភិក្ខុ បណីតភោជនានិ អគិលានោ អត្តនោ អត្ថាយ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជតិ, អាបត្តិ បាចិត្តិយស្ស, អាជីវហេតុ អាជីវការណា ភិក្ខុនី បណីតភោជនានិ អគិលានា អត្តនោ អត្ថាយ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជតិ, អាបត្តិ បាដិទេសនីយស្ស, អាជីវហេតុ អាជីវការណា ភិក្ខុ សូបំ វា ឱទនំ វា អគិលានោ អត្តនោ អត្ថាយ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជតិ, អាបត្តិ ទុក្កដស្ស, អាជីវវិបត្តិបច្ចយា ឥមា ឆ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតីតិ ឯវំ **បរិវារបាឡិយំ** (បរិ. ២៨៧) ទស្សិតានំ ឆន្នំ សិក្ខាបទានំ វសេន។ ទិដ្ឋិវិបត្តិអាជីវវិបត្តីហិ ចោទេន្តោបិ តម្មូលិកាយ អាបត្តិយា ឯវ ចោទេតិ។

“កស្មា មំ ន វន្ទសី”តិ បុច្ឆិតេ “អស្សមណោសិ អសក្យបុត្តិយោសី”តិ អវន្ទនការណស្ស វុត្តត្តា អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នោ ន វន្ទិតព្ពោតិ វទន្តិ។ ចោទេតុកាមតាយ ឯវំ អវន្ទិត្វា អត្តនា វត្តព្ពស្ស វុត្តមត្ថំ បបេត្វា អវន្ទិយភាវេ តំ ការណំ ន ហោតីតិ **ចូឡគណ្ឋិបទេ មជ្ឈិមគណ្ឋិបទេ** ច វុត្តំ។ អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នស្ស អវន្ទនីយេសុ អវុត្តត្តា តេន សទ្ធិំ សយន្តស្ស សហសេយ្យាបត្តិយា អភាវតោ តស្ស ច បដិគ្គហណស្ស រុហនតោ តទេវ យុត្តតរន្តិ វិញ្ញាយតិ។ កិញ្ចាបិ យាវ សោ ភិក្ខុភាវំ បដិជានាតិ, តាវ វន្ទិតព្ពោ។ យទា បន “អស្សមណោម្ហី”តិ បដិជានាតិ, តទា ន វន្ទិតព្ពោតិ អយមេត្ថ វិសេសោ វេទិតព្ពោ។ អន្តិមវត្ថុំ អជ្ឈាបន្នស្ស ហិ ភិក្ខុភាវំ បដិជានន្តស្សេវ ភិក្ខុភាវោ, ន តតោ បរំ។ ភិក្ខុភាវំ អប្បដិជានន្តោ ហិ អនុបសម្បន្នបក្ខំ ភជតិ។ យស្មា អាមិសំ ទេន្តោ អត្តនោ ឥច្ឆិតដ្ឋានេយេវ ទេតិ, តស្មា បដិបាដិយា និសិន្នានំ យាគុភត្តាទីនិ ទេន្តេន ឯកស្ស ចោទេតុកាមតាយ អទិន្នេបិ ចោទនា នាម ន ហោតីតិ អាហ **“ន តាវតា ចោទនា ហោតី”**តិ។

តីសានីតិ តីស ឯតេសមត្ថីតិ តីសានិ, តីសវន្តានីតិ អត្ថោ, តីសាធិកានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ គុណវចនត្តា តទ្ធិតលោបំ កត្វា “តីសានី”តិ វុត្តំ។ អថ វា តីស ចោទនា អធិកា ឯតេសូតិ តីសានិ។ តស្មិំ អធិកមិតិ ឧការ

បច្ចយេ សតិ រូបមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ **នវុតានី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

ឧព្ពាហិកាយ តំ អធិករណំ វិនិច្ឆិនិតព្ពន្តិ ឧព្ពាហិកាយ សម្មតេហិ តំ អធិករណំ វិនិច្ឆិនិតព្ពំ។ អលជ្ជុស្សន្នាយ ហិ បរិសាយ ទសហង្គេហិ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ឧព្ពាហិកាយ សម្មន្និតព្ពោ។ "សីលវា ហោតិ បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ វិហរតិ អាចារគោចរសម្បន្នោ"តិអាទិនា **សមថក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ២៣១) វុត្តទសង្គសម្បត្តិយា សមន្នាគតា ទ្វេ តយោ ភិក្ខូ ឧច្ចិនិត្វា តត្ថេវ វុត្តាយ ញត្តិទុតិយកម្មវាចាយ សម្មន្និតព្ពា។ ឯវំ សម្មតេហិ បន តេហិ ភិក្ខូហិ វិសុំ វា និសីទិត្វា តស្សាយេវ វា បរិសាយ "អញ្ញេហិ ន កិញ្ចិ កថេតព្ព"ន្តិ សាវេត្វា តំ អធិករណំ វិនិច្ឆិនិតព្ពំ។ **តុម្ហាក**ន្តិ ចុទិតកចោទកេ សន្ធាយ វុត្តំ។

កិម្ហីតិ កិស្មិំ វត្ថុស្មិំ។ **កិម្ហិ នម្បិ ន ជានាសី**តិ កិម្ហិ នន្តិ វចនម្បិ ន ជានាសិ។ **នាស្ស អនុយោគោ ទាតព្ពោ**តិ នាស្ស បុច្ឆា បដិបុច្ឆា ទាតព្ពា។ "ទុម្មង្កូនំ បុគ្គលានំ និគ្គហាយា"តិអាទិវចនតោ "**អលជ្ជីនិគ្គហត្ថាយ...បេ....បញ្ញត្ត**"ន្តិ វុត្តំ។ **ឯហិតី**តិ អាគមិស្សតិ។ **ទិដ្ឋសន្តានេនា**តិ ទិដ្ឋសម្ពន្ធេន, ទិដ្ឋនិយាមេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ វិវាទវត្ថុសង្ខាតេ អត្ថេ បច្ចត្ថិកា **អត្ថបច្ចត្ថិកា។ សញ្ញំ ទត្វា**តិ តេសំ កថំ បច្ឆិន្ទិត្វា អត្តនោ វចនំ សាវេតុំ សញ្ញំ កត្វា។ អសុទ្ធសញ្ញាយ ឧប្បន្នត្តា "**អននុច្ឆវិកោ**"តិ អាហ។ **ឯកសម្ភោគបរិភោគា**តិ ឥទំ អត្តនោ សន្តិកា តេសំ មោចនត្ថំ វុត្តំ, ន បន តេសំ អញ្ញមញ្ញសម្ភោគេ យោជនត្ថំ។ **វិនិច្ឆយោ ន កាតព្ពោ**តិ "អម្ហាកំ វចនេ អដ្ឋាតព្ពសភាវា ឯតេ អលជ្ជិនោ"តិ ជានន្តេន វិនិច្ឆយោ ន កាតព្ពោ។

វិរទ្ធំ ហោតីតិ អត្តនា កតទោសប្បដិច្ឆាទនត្ថំ កញ្ចិ មុសាវាទំ កត្វា វិរទ្ធំ ហោតិ។ **បដិញ្ញំ ន ទេតី**តិ សចេ មយា កតទោសំ វក្ខាមិ, មយ្ហំ អនុវត្តកា ភិជ្ជិស្សន្តីតិ "កតំ មយា"តិ បដិញ្ញំ ន ទេតិ។ **សុទ្ធោ ហោតូ**តិ តេសំ វចនេន សុទ្ធោ នាម ហោតុ, តេសំ វចនេន ឯកទ្វេវារមស្ស វិនិច្ឆយោ ទាតព្ពោតិ អធិប្បាយោ។ **ឋានេ ន តិដ្ឋតី**តិ លជ្ជិដ្ឋានេ ន តិដ្ឋតិ។ **វិនិច្ឆយោ ន ទាតព្ពោ**តិ អលជ្ជិភាវមាបន្នត្តា ន ទាតព្ពោ។

អមូលកម្បិ សមូលកម្បិ មូលំ គហេត្វា វទន្តីតិ អាហ "**ទ្វេ មូលានី**"តិ។ **កាលេន វក្ខាមី**តិអាទីសុ ឯកោ ឯកំ ឱកាសំ ការេត្វា ចោទេន្តោ **កាលេន វទតិ** នាម។ សង្ឃមជ្ឈេ គណមជ្ឈេ សលាកគ្គយាគុអគ្គវិតក្កមាឡកភិក្ខាចារមគ្គអាសនសាលាទីសុ ឧបដ្ឋាកេហិ បរិវារិតក្ខណេ វា ចោទេន្តោ **អកាលេន វទតិ** នាម។ តច្ឆេន វទន្តោ **ភូតេន វទតិ** នាម។ "អម្ភោ មហល្លក-បរិសាវចរ-បំសុកូលិក-ធម្មកថិក-បតិរូបំ តវ ឥទ"ន្តិ វទន្តោ **ផរុសេន វទតិ** នាម។ ការណនិស្សិតំ បន កត្វា "ភន្តេ មហល្លកាត្ថ, បរិសាវចរា បំសុកូលិកា ធម្មកថិកាត្ថ, បតិរូបំ តុម្ហាកំ ឥទ"ន្តិ វទន្តោ **សណ្ហេន វទតិ** នាម។ ការណនិស្សិតំ កត្វា វទន្តោ **អត្ថសញ្ហិតេន វទតិ** នាម។ **មេត្តចិត្តោ វក្ខាមិ, នោ ទោសន្តរោ**តិ មេត្តចិត្តំ ឧបដ្ឋាបេត្វា វក្ខាមិ, ន ទុដ្ឋចិត្តោ ហុត្វា។ **បន្នរសសុ ធម្មេសូ**តិ បរិសុទ្ធកាយសមាចារតា, បរិសុទ្ធវចីសមាចារតា, សព្រហ្មចារីសុ មេត្តចិត្តតា, ពហុស្សុតតា, ឧភិន្នំ បាតិមោក្ខានំ វិត្ថារេន ស្វាគតសុវិភត្តសុប្បវត្តសុវិនិច្ឆិតតា, "កាលេន វក្ខាមី"តិអាទិនា វុត្តបញ្ចធម្មា, ការុញ្ញតា, ហិតេសិតា, អនុកម្បតា, អាបត្តិវុដ្ឋានតា, វិនយបុរេក្ខារតាតិ ឥមេសុ បន្នរសសុ ធម្មេសុ។ តត្ថ **ការុញ្ញតា**តិ ការុណិកភាវោ។ ឥមិនា ករុណា ច ករុណាបុព្ពភាគោ ច ទស្សិតោ។ **ហិតេសិតា**តិ ហិតគវេសនតា។ **អនុកម្បតា**តិ តេន ហិតេន សំយោជនា។ ទ្វីហិបិ មេត្តា ច មេត្តាបុព្ពភាគោ ច ទស្សិតោ។ **អាបត្តិវុដ្ឋានតា**តិ អាបត្តិតោ វុដ្ឋាបេត្វា សុទ្ធន្តេ បតិដ្ឋាបនា។ វត្ថុំ ចោទេត្វា សារេត្វា បដិញ្ញំ អារោបេត្វា យថាបដិញ្ញាយ កម្មករណំ **វិនយបុរេក្ខារតា** នាម។ **សច្ចេ ច អកុប្បេ ចា**តិ វចីសច្ចេ ច អកុប្បតាយ ច។ ចុទិតកេន ហិ សច្ចញ្ច វត្តព្ពំ, កោបោ ច ន កាតព្ពោ, នេវ អត្តនា កុជ្ឈិតព្ពោ, ន បរោ ឃដ្ដេតព្ពោតិ អត្ថោ។

ភុម្មប្បត្តិយាតិ ភុម្មវចនេ សម្បត្តេ, ភុម្មត្ថេ ឥទំ ឧបយោគវចនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អធិករីយន្តិ ឯត្ថាតិ **អធិករណានិ**។ កេ អធិករីយន្តិ? សមថា។ កថំ អធិករីយន្តិ? សមនវសេន។ អធិករណំ សមេន្តិ វូបសមេន្តីតិ ហិ **សមថា**។ អថ វា សមនត្ថាយ បវត្តមានេហិ សមថេហិ អធិកាតព្ពានីតិ **អធិករណានិ**។ យថា ហិ សមនវសេន សមថានំ វិវាទាទីសុ អធិកត្តុភាវោ, ឯវំ វិវាទាទីនំ តេហិ អធិកត្តព្ពតាបិ។ តេនាហ "**សមថេហិ អធិករណីយតា**"តិ។ ឥមិនា អធិករណសទ្ទស្ស កម្មសាធនតា វុត្តា។ **គាហ**ន្តិ "អសុកំ ចោទេស្សាមី"តិ មនសា ចោទនាយ គហណំ។ **ចេតន**ន្តិ "ចោទេស្សាមី"តិ ឧប្បន្នចេតនំ។ **អក្ខន្តិ**ន្តិ ចុទិតកេ ឧប្បន្នំ អក្ខន្តឹ។ **វោហារ**ន្តិ ចោទនាវសប្បវត្តវចនំ។ **បណ្ណត្តិ**ន្តិ ចោទនាវសប្បវត្តនាមបណ្ណត្តឹ។ **អត្តាទានំ គហេត្វា**តិ ចោទនំ មនសា គហេត្វា។ **តំ អធិករណ**ន្តិ តំ គាហលក្ខណំ អធិករណំ។

តស្មា បណ្ណត្តិ អធិករណន្តិ អដ្ឋកថាសុ កតសន្និដ្ឋានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តម្បិ ន យុត្តន្តិ ទស្សេតុំ "**តំ បនេត**"ន្តិអាទិមាហ។ **តេ**តិ អដ្ឋកថាចរិយា។ **បារាជិកធម្មោ**តិ បារាជិកាបត្តិ។ **អច្ចន្តអកុសលត្តា**តិ លោកវជ្ជភាវតោ បារាជិកាបត្តិយា ឯកន្តអកុសលត្តា។ **ឃាយ បណ្ណត្តិយា**តិ នាមបណ្ណត្តី សន្ធាយ វទតិ។

អភិលាបេនាតិ តស្សេវ វេវចនំ។ **បញ្ញត្តោ**តិ វោហាររសេន កថិតោ។ **អធិករណេ បវត្តត្តា ច អធិករណ**ន្តិ មញ្ចង្ខេសុ មញ្ចវោហារោ វិយ។ យស្មា អមូលកេន ចោទេន្តោ ចុទិតកេ បុគ្គលេ តំ អធិករណំ នត្ថីតិ សល្លក្ខេតិ, តស្មា តស្ស វចនំ អភិធេយ្យសុញ្ញន្តិ អាហ "**សភាវតោ នត្ថី**"តិ។ **តញ្ច ខោ តថេវា**តិ តញ្ច យថាវុត្តបរិយាយេន បណ្ណត្តិយា អធិករណភាវោ តថេវ តមស្មឹយេវ សិក្ខាបទេ។ "មាតាបិ បុត្តេន វិវទតី"តិអាទិនយប្បវត្តស្ស វិវាទស្ស អធិករណភាវោ ន សម្ភវតិ សមថេហិ អនធិករណីយត្តាតិ អាហ "**តថេកច្ចោ វិវាទោ**"តិ។

អង្គារសភោទកវវត្ថូនីតិ លក្ខណវចនមេតំ យថា "យទិ មេ ព្យាធិតា ទហេយ្យុំ, ទាតព្ពមិទមោសធ"ន្តិ, តស្មា តេសុ អញ្ញតរញ្ញតរំ និស្សាយ ឧប្បន្នោ វិវាទោ "អង្គារសភោទកវវត្ថូនិ និស្សាយ ឧប្បន្នោ"តិ វុច្ចតិ។ **អនុវាទោ**តិ ឧបវទនា ចេវ ចោទនា ច។ តត្ថ ឧបវទនា នាម អក្កោសោ។ **បញ្ចបិ អាបត្តិក្ខន្ធា**តិ មាតិកាយ អាគតា បញ្ច អាបត្តិក្ខន្ធា។ **សត្តា**តិ តេយេវ បញ្ច, វិភង្គេ អាគតា ថុល្លច្ចយទុក្កដសិតាបត្តិយោ ទ្វេតិ សត្ត។ **កិច្ចយតា**តិ កត្តព្ពតា។ **ករណីយតា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ ឧភយេនបិ អបលោកនាទិសង្ឃកម្មំយេវ ទស្សេតិ, តេនាហ "**អបលោកនកម្ម**"ន្តិអាទិ។

អាបត្តាធិករណំ ឋបេត្វា សេសាធិករណេហិ ចោទនាយេវ នត្ថីតិ អាហ "**តមស្មឹ បនត្ថេ...បេ.... អាបត្តាធិករណមេវ អធិប្បេត**"ន្តិ។ **សបទានុក្កមនិទ្ទេសស្សា**តិ បទានំ អនុក្កមេន និទ្ទេសោ បទានុក្កមនិទ្ទេសោ, បទភាជនស្សេតំ អធិវចនំ។ តេន សហ វត្តមានំ សបទានុក្កមនិទ្ទេសំ, សិក្ខាបទំ, តស្ស បទានុក្កមនិទ្ទេសសហិតស្ស សិក្ខាបទស្សាតិ អត្ថោ, បទភាជនសហិតស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។

អស្សាតិ កត្តុអត្ថេ សាមិវចនំ, អនេនាតិ អត្ថោ។ តេនាហ "**ឯតេន ចោទកេនា**"តិអាទិ។ **តជាតតេសូ**តិ តមស្មឹ សិក្ខាបទេ អាគតេសុ។ **អញ្ញត្រ អាគតេសូ**តិ តតោ អញ្ញត្រ ឱមសវាទាទិសិក្ខាបទបាឡិយំ អាគតេសុ។ **ទុស្សីលោ**តិ និស្សីលោ សីលវិរហិតោ។ **បាបធម្មោ**តិ ទុស្សីលត្តា ឯវ ហីនជ្ឈាសយតាយ លាមកសភាវោ។ **អសុចិសង្កស្សរសមាចារោ**តិ អបរិសុទ្ធកាយកម្មាទិតាយ អសុចិ ហុត្វា សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារោ។ ទុស្សីលោ ហិ កិញ្ចិទេវ អសារុប្បំ ទិស្វា "ឥទំ អសុកេន កតំ ភវិស្សតី"តិ បរេសំ អាសង្កនីយោ ហោតិ, កេនចិទេវ វា ករណីយេន មន្តយន្តេ ភិក្ខូ ទិស្វា "កច្ចិ នុ ខោ ឥមេ មយា កតកម្មំ ជានិត្វា មន្តេន្តី"តិ អត្តនោយេវ សង្កាយ សរិតព្ពសមាចារោ។ **បដិច្ឆន្នកម្មន្តោ**តិ លជ្ជិតព្ពតាយ បដិច្ឆាទេតព្ពកម្មន្តោ។ **អស្សមណោ**តិ ន សមណោ។ សលាកគ្គហណាទីសុ "អហម្បិ សមណោ"តិ មិច្ឆាបដិញ្ញាយ សមណបដិញ្ញោ។ អសេដ្ឋចារិតាយ **អព្រហ្មចារី**។ ឧបោសថាទីសុ "អហម្បិ ព្រហ្មចារី"តិ មិច្ឆាបដិញ្ញាយ ព្រហ្មចារិបដិញ្ញោ។ បូតិនា កម្មេន សីលវិបត្តិយា អន្តោ អនុបវិដ្ឋត្តា **អន្តោបូតិ**។ ឆទ្វារេហិ រាគាទិកិលេសានុស្សវនេន តិន្តត្តា **អវស្សុតោ**។ សញ្ជាតរាគាទិកចវរត្តា សីលវន្តេហិ ឆឌ្ឌេតព្ពត្តា ច **កសម្ពុជាតោ**។

តថ បាឡិយន្តិ តមស្មឹ សិក្ខាបទេ បាឡិយំ។ **ជេដ្ឋព្ពតិកោ**តិ កលិទេវីវតនិយុត្តោ។ កលិទេវី កិរ សិរីទេវិយា ជេដ្ឋា, តស្មា តស្សា វតធរោ "ជេដ្ឋព្ពតិកោ"តិ វុច្ចតិ។ តំ បន វតំ សមាទិយិត្វា បូរេន្តោ សកលសរីរេ មសី មក្ខេត្វា កាកបត្តានិ មុឌ្ឍិយំ កត្វា កលិទេវី ផលកេ លិខាបេត្វា តំ កាជកោដិយំ ពន្ធិត្វា ថោមេន្តោ វិចរតិ។ **យទគ្គេនា**តិ យគ្គកេន។ **តទគ្គេនា**តិ តគ្គកេន។ **នោ កប្បេតី**តិអាទិ វេមតិកភាវទីបនត្ថមេវ វុត្តន្តិ **មហាបទុមត្ថេរស្ស** អធិប្បាយោ។ ទុតិយត្ថេរោ បន "នោ កប្បេតិ, នស្សរតិ, បមុដ្ឋោ"តិ ឯតេហិ វេមតិកភាវវត្ថាយ អទីបនតោ អញ្ញោ វេមតិកភាវោ, អញ្ញានិ នោ កប្បនាទីនីតិ ចតុន្នម្បិ វិភាគេន អត្ថំ ទស្សេតិ, តស្មា តស្ស វាទោ យុត្តតរោតិ បច្ឆា វុត្តោ។ **ទស្សនេ វេមតិកោ ហោតី**តិ បុគ្គលេ ញាតេបិ តស្ស កិរិយាយ សម្មា អទិដ្ឋភាវតោ ចិរកាលាតិក្កមតោ វា តំ កិរិយំ ករោន្តោ "ឯស មយា ទិដ្ឋោ វា, ន វា"តិ ទស្សនេ វេមតិកោ ហោតិ។ **បុគ្គលេ វេមតិកោ ហោតី**តិ តេន កតកម្មេ ញាតេបិ តំ កម្មំ ករោន្តស្ស សម្មា អទិដ្ឋភាវតោ កាលន្តរភាវតោ វា "តស្ស កម្មស្ស ការកោ អយំ វា, នោ"តិ បុគ្គលេ វេមតិកោ ហោតិ។

៣៨៩. "តជ្ជនីយកម្មាទិសត្តវិធម្បិ កម្មំ ករិស្សាមា"តិ អាបត្តិយា ចោទេន្តស្ស អធិប្បាយោ **កម្មាធិប្បាយោ**។ "អាបត្តិតោ វុដ្ឋាបេស្សាមី"តិ អធិប្បាយោ **វុដ្ឋានាធិប្បាយោ**។ **អនុទ្ធំសេន្តស្សា**តិ ឥមិនា ចាវនាធិប្បាយំ ទស្សេតិ។ **អក្កោសាធិប្បាយេន វទន្តស្ស បាចិត្តិយ**ន្តិ អក្កោសាធិប្បាយេន សត្តហិបិ អាបត្តិក្ខន្ធេហិ សម្មុខា វទន្តស្ស បាចិត្តិយំ។ **ទុក្កដ**ន្តិ អក្កោសាធិប្បាយេន វទន្តស្ស ទុក្កដំ។

"ឯវំ សំវទ្ធា ហិ តស្ស ភគវតោ បរិសា យទិទំ អញ្ញមញ្ញវចនេន អញ្ញមញ្ញវុដ្ឋាបនេនា"តិ វចនតោ **កុរុន្ទដ្ឋកថានយំ** បតិដ្ឋបេន្តោ "**កុរុន្ទិយំ បនា**"តិអាទិមាហ ។ **សព្ពត្ថេវា**តិ សព្ពអដ្ឋកថាសុ។ **យ្យ-**ការេ សម្បត្តេ **វេ-**ការោ អតិក្កន្តោ នាម ហោតីតិ អាហ "**វេ-ការេ អនតិក្កន្តេ**"តិ។ ឧបោសថស្ស ញត្តិកម្មភាវតោ ញត្តិយា សមត្តាយ ឧបោសថោ កតោ នាម ហោតីតិ អាហ "**យ្យ-ការេ សម្បត្តេ ន លព្ភតី**"តិ។

ឥទញ្ចិទញ្ចាតិ “បាណាតិបាតំ អទិន្នាទាន”ន្តិអាទិ។ “អសុកោ ច អសុកោ ច អស្សមណោ អនុបាសកោ”តិ អក្កោសាធិប្បាយេន បរម្មុខា វទន្តស្ស ទុក្កដំ, សម្មុខា វទន្តស្ស បន បាចិត្តិយមេវ។ យថា “អស្សុរិយំ បស្សតិ កណ្ណា”តិ ឯត្ថ “ស្សុរិយំ ន បស្សតិ កណ្ណា”តិ អយមត្ថោ លព្ភតិ, ឯវំ “អនោកាសំ ការាបេត្វា”តិ ឯត្ថាបិ “ឱកាសំ អការាបេត្វា”តិ អយមត្ថោ លព្ភតីតិ អាហ “**យំ បនា**”តិអាទិ។ យំ ចោទេតិ, តស្ស ឧបសម្បន្នោតិ សង្ខ្យុបគមនំ, តស្មិំ សុទ្ធសញ្ញិតា, យេន បារាជិកេន ចោទេតិ, តស្ស ទិដ្ឋាទិវសេន អមូលកតា, ចាវនាធិប្បាយេន សម្មុខា ចោទនា, តស្ស តង្ខណវិជាននន្តិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

បឋមទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ទុតិយទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា

៣៩១. នវមេ **ទិស្វា**តិ អធិកាយ វិប្បដិបជ្ជន្តំ ឆគលកំ ទិស្វា។ **មេត្តិយំ ភិក្ខុនិ**ន្តិ តស្សា ភិក្ខុនិកាលំ គហេត្វា ភូតបុព្ពវោហារេន វោហរន្តិ។ **វេឡុវនេយេវា**តិ ថេរស្ស ភិក្ខាចារវេលំ អគ្គហេត្វា តេហិ វុត្តភត្តុទ្ទេសវេលំយេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **កច្ចិ នោ**តិ កច្ចិ នុ។ **ឯតមត្ថំ អារោចេសុ**ន្តិ អញ្ញភាគិយស្ស អធិករណស្ស កញ្ចិទេសំ លេសមត្តំ ឧបាទាយ បារាជិកេន ធម្មេន អនុទ្ធំសិតភាវំ អារោចេសុំ។

អញ្ញភាគស្សាតិ អញ្ញកោដ្ឋាសស្ស, ថេរស្ស មនុស្សជាតិភិក្ខុភាវតោ អញ្ញស្ស តិរច្ឆានជាតិឆគលកភាវសង្ខាតស្ស កោដ្ឋាសស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥទ**ន្តិ សាមញ្ញតោ នបុំសកនិទ្ទេសេន ឆគលកំ និទ្ទិសតិ, ឥទំ ឆគលកជាតន្តិ អត្ថោ, អយំ ឆគលកោតិ វុត្តំ ហោតិ។ អធិករណសទ្ទាបេក្ខោ វា នបុំសកនិទ្ទេសោ, ឥទំ ឆគលកសង្ខាតំ អធិករណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **អញ្ញភាគោ**តិ យថាវុត្តតិរច្ឆានជាតិឆគលកភាវសង្ខាតោ អញ្ញភាគោ, អញ្ញកោដ្ឋាសោតិ អត្ថោ។ **អស្សា**តិ ឆគលកស្ស។ “អញ្ញភាគសម្ពន្ធី អញ្ញភាគិយ”ន្តិ បឋមវិគ្គហស្ស អត្ថោ, “អញ្ញភាគវន្តំ អញ្ញភាគិយ”ន្តិ ទុតិយវិគ្គហស្ស។ ទ្វីហិបិ វិគ្គហេហិ អញ្ញភាគិយន្តិ ឆគលកោវ វុត្តោ។ តិរច្ឆានជាតិឆគលកភាវញ្ច បបេត្វា បរមត្ថតោ វិសុំ ឆគលកេ អសតិបិ “បដិមាយ សរីរ”ន្តិអាទីសុ វិយ អភេទេបិ ភេទកប្បនាយ បវត្តលោកវោហារវសេន “**អញ្ញភាគស្ស ឥទំ, អញ្ញភាគោ វា អស្ស អត្ថី**”តិ វុត្តំ។

ឥទានិ ទ្វីហិបិ វិគ្គហេហិ វុត្តមត្ថំ វិត្ថារេត្វា ទស្សេន្តោ “**យោ ហិ សោ**”តិអាទិមាហ។ **សោ**តិ សោ ឆគលកោ។ តស្ស “ហោតី”តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ **តតោ**តិ តតោ មនុស្សជាតិតោ ភិក្ខុភាវតោ ច។ **សោ វា អញ្ញភាគោ**តិ យថាវុត្តតិរច្ឆានជាតិឆគលកភាវសង្ខាតោ អញ្ញភាគោ។ **អស្សា**តិ ឆគលកស្ស។ សោ ឆគលកោ អញ្ញភាគិយសង្ខាតំ លភតីតិ យោជេតព្ពំ។ “អធិករណន្តិ អាធារោ, វត្ថុ អធិដ្ឋាន”ន្តិ ហេដ្ឋា វុត្តមត្ថំ សរូបតោ ទស្សេតុំ “**យស្មា ចា**”តិអាទិមាហ។ **តេស**ន្តិ មេត្តិយភូមជកានំ។ **ឥម**ន្តិ ឆគលកំ។ **នាមករណសញ្ញាយា**តិ នាមករណសង្ខាតាយ សញ្ញាយ សោ ឆគលកោ អធិករណន្តិ វេទិតព្ពោតិ យោជេតព្ពំ។ **តញ្ហិ សន្ធាយា**តិ “អវស្សំ តុម្ហេហិ លេសោ ឱឌ្ឌិតោ, កឹ វទថ, កឹ បស្សិត្ថា”តិ អនុយុត្តេហិ តេហិ ភិក្ខូហិ “ឆគលកស្ស វិប្បដិបត្តឹ ទិស្វា ទព្ពស្ស នាមំ តស្ស ករិម្ហា”តិ វុត្តត្តា តស្ស នាមករណសញ្ញាយ អធិដ្ឋានភូតំ តំ ឆគលកំ សន្ធាយ។ **តេ ភិក្ខូ**តិ តេ អនុយុញ្ជកា ភិក្ខូ។ អាបត្តិលេសម្បិ បុគ្គលស្មិំយេវ អារោបេត្វា វុត្តត្តា “បុគ្គលានំយេវ លេសា”តិ វុត្តំ។ **បទភាជនេ បន...បេ.... វេទិតព្ពា**ន្តិ ឥមិនា នាមករណសញ្ញាយ អាធារភូតស្ស ឆគលកសង្ខាតស្ស អធិករណស្ស អវចនេ ការណំ វុត្តំ។

៣៩៣. “អញ្ញភាគិយស្ស អធិករណស្សា”តិ ឯត្ថ បាឡិអាគតអធិករណសទ្ទបតិរូបកំ អញ្ញំ អធិករណសទ្ទំ បាឡិអាគតតទញ្ញសាធារណតាយ ឧភយបទត្ថំ ឧទ្ធរិត្វា “**អធិករណំ នាម ចត្តារិ អធិករណានី**”តិ វុត្តំ។ អត្ថុទ្ធារវសេន ហិ អត្ថំ ទស្សេន្តេន បាឡិយំ អាគតសទ្ទបតិរូបកោ អញ្ញោ សទ្ទោ ឧភយបទត្ថោ ឧទ្ធរិតព្ពោ, ន ច អញ្ញំ ឧទ្ធរិត្វា អញ្ញស្ស អត្ថោ វត្តព្ពោ, តស្មា បាឡិអាគតអធិករណសទ្ទបតិរូបកោ អញ្ញោយេវ ឧភយបទត្ថសាធារណោ អធិករណសទ្ទោ ឧទ្ធដោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនេវាហ “**អធិករណន្តិ វចនសាមញ្ញតោ អត្ថុទ្ធារវសេន បវត្តានិ ចត្តារិ អធិករណានី**”តិ។ **យា ច សា អវសានេ...បេ.... ចោទនា វុត្តា**តិ ភិក្ខុ សង្ឃាទិសេសំ អជ្ឈាបជ្ជន្តោ ទិដ្ឋោ ហោតិ, សង្ឃាទិសេសេ សង្ឃាទិសេសទិដ្ឋី ហោតិ, តញ្ចេ បារាជិកេន ចោទេតីតិអាទិចោទនំ សន្ធាយ វទតិ។

មេថុនវីតិក្កមាបត្តិយោ វត្ថុតោ សភាគា, ឥតរាសំ បន អទិន្នាទានាទិអាបត្តីនំ សមានេបិ បារាជិកាបត្តិភាវេ វត្ថុតោ វិសភាគាតិ អាហ “**សភាគវិសភាគវត្ថុតោ**”តិ។ **សភាវសរិក្ខាសរិក្ខតោ**តិ សភាវេន សទិសាសទិសភាវតោ។ បឋមបារាជិកញ្ហិ បឋមបារាជិកាបត្តិយា មេថុនរាគេន សភាវតោ សទិសំ, ទោសសម្បយុត្ត

មនុស្សវិគ្គហេន អសទិសំ។ននុ ច “អាបត្តាធិករណំ អាបត្តាធិករណស្ស សិយា តព្ភាគិយំ, សិយា អញ្ញភាគិយ”ន្តិ វុត្តត្តា ឧទ្ទេសានុក្កមេន តព្ភាគិយតំ អនិទ្ទិសិត្វា អញ្ញភាគិយតា បឋមំ កស្មា និទ្ទិដ្ឋាតិ អាហ **“អាទិតោ បដ្ឋាយា”**តិអាទិ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ “សភាគវិសភាគវត្ថុតោ”តិអាទិនា វុត្តនយេន។

“សង្ឃកម្មានិ និស្សាយ ឧប្បន្ន”ន្តិ វុត្តត្តា សង្ឃកម្មតោ កិច្ចាធិករណំ វិសុំ វិយ ទិស្សតីតិ អាហ **“កឹ បនា”**តិអាទិ។ “កិច្ចមេវ កិច្ចាធិករណ”ន្តិ វុត្តត្តា **“សង្ឃកម្មានមេវេតំ អធិវចន”**ន្តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ “សង្ឃកម្មានិ និស្សាយ ឧប្បន្ន”ន្តិ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ **“ឯវំ សន្តេបី”**តិអាទិ។ តស្ស តស្ស សង្ឃកម្មស្ស ភគវតា វុត្តំ ឥតិកត្តព្ពតាលក្ខណំយេវ តតោ សង្ឃកម្មស្ស និប្ផជ្ជនតោ ផលូបចារេន សង្ឃកម្មន្តិ វត្តព្ពតំ អរហតីតិ អាហ **“យំ កម្មលក្ខណំ មនសិ ករោតិ, តំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជនតោ”**តិ។ បរិវាសាទិសង្ឃកម្មំ និស្សាយ មានត្តាទីនំ ឧប្បជ្ជនតោ ឧក្ខេបនីយកម្មសីមាសម្មុតិកម្មាទីនិ ឥស្សាយ ឱសារណសីមាសមូហននាទិកម្មានំ ឧប្បជ្ជនតោ ច **“បុរិមំ បុរិមំ សង្ឃកម្ម”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។

៣៩៥-៤០០. ***សវត្ថុកំ កត្វា***តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានំ កត្វា។ **ទីឃាទិនោ**តិ ទីឃរស្សកាឡឱទាតាទិនោ។ **ទិដ្ឋាទិនោ**តិ ទិដ្ឋសុតាទិនោ។ **លោហបត្តសទិសោ**តិ អយោបត្តសទិសោ។ អង្គានិ បឋមទុដ្ឋទោសេ វុត្តសទិសានិ, ឥធ បន កញ្ចិទេសំ លេសមត្តំ ឧបាទិយនា អធិកា។

ទុតិយទុដ្ឋទោសសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បឋមសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤១០. ទសមេ យេ ទុព្ពលា ហោន្តិ អប្បថាមា, ន សក្កោន្តិ អរញ្ញកាទីនិ សេវន្តា ទុក្ខស្សន្តំ កាតុំ, តេ សន្ធាយាហ **“ពហូនំ កុលបុត្តានំ មគ្គន្តរាយាយ សំវត្តន្តី”**តិ។ **អធិវាសនខន្តិសម្បន្នោ**តិ “ខមោ ហោតិ សីតស្សា”តិអាទិនា វុត្តសីតុណ្ហាទិសហនលក្ខណាយ ខន្តិយា សមន្នាគតោ។ ព្យញ្ជនបទមេវ បរមំ អស្សាតិ **បទបរមោ**។ យស្ស ហិ បុគ្គលស្ស ពហុម្បិ សុណតោ ពហុម្បិ ភណតោ ពហុម្បិ ធារយតោ ពហុម្បិ វាចយតោ ន តាយ ជាតិយា ធម្មាភិសមយោ ហោតិ , អយំ “បទបរមោ”តិ វុច្ចតិ។ **អភិសម្ភុណិត្វា**តិ និប្ផាទេត្វា។ **នាភិសម្ភុណាតី**តិ ន សម្បាទេតិ, អរញ្ញវាសំ សម្បាទេតុំ ន សក្កោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធម្មតោ អបេតំ **ឧទ្ធម្មំ**។ **អសព្ពញ្ញូ អស្សា**តិ តេសំ អនុរូបស្ស អជាននតោ អសព្ពញ្ញូ ភវេយ្យ។ “ន, ភិក្ខវេ, អសេនាសនិកេន វស្សំ ឧបគន្តព្ព”ន្តិ (មហាវ. ២០៤) វចនតោ **“ចត្តារោ បន...បេ.... បដិក្ខិត្តមេវា”**តិ វុត្តំ។ ឥទមេវ វចនំ សន្ធាយ បាឡិយម្បិ “អដ្ឋ មាសេ ខោ មយា ទេវទត្ត រុក្ខមូលសេនាសនំ អនុញ្ញាត”ន្តិ វុត្តំ។

តីហិ កោដីហីតិ តីហិ អាការេហិ, តីហិ ការណេហីតិ អត្ថោ។ **តទុភយវិមុត្តបរិសង្កិត**ន្តិ ទិដ្ឋំ សុតន្តិ ឥទំ ឧភយំ អនិស្សាយ “កឹ នុ ខោ ឥទំ ភិក្ខុំ ឧទ្ទិស្ស វធិត្វា សម្បាទិត”ន្តិ កេវលមេវ បរិសង្កិតំ។ មច្ឆពន្ធនំ **ជាលំ, វាគុរា** មិគពន្ធនី។ **កប្បតី**តិ យទិ តេសំ វចនេន អាសង្កា ឧបច្ឆិន្នា ហោតិ, វដ្ដតិ។ **បវត្តមំស**ន្តិ វិក្កាយិកមំសំ។ **មង្គលាទីន**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អាហុនបាហុនាទិកេ សង្គណ្ហាតិ។ ***ភិក្ខូនំយេវ អត្ថាយា***តិ ឯត្ថ អដ្ឋានប្បយុត្តោ **ឯវ**-សទ្ទោ, ភិក្ខូនំ អត្ថាយ អកតមេវាតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ តស្មា “ភិក្ខូនញ្ច ទស្សាម, មង្គលាទីនញ្ច អត្ថាយ ភវិស្សតី”តិ មិស្សេត្វា កតម្បិ ន វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ កេចិ បន “ភិក្ខូនំយេវាតិ អវធារណេន ភិក្ខូនញ្ច អញ្ញេសញ្ច អត្ថាយ កតំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ **យត្ថ ច និព្ពេមតិកោ ហោតី**តិ ភិក្ខូនំ អត្ថាយ កតេបិ សព្ពេន សព្ពំ បរិសង្កិតាភាវមាហ។ តមេវត្ថំ អាវិកាតុំ **“សចេ បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឥតរេសំ វដ្ដតី**តិ អជានន្តានំ វដ្ដតិ, ជានតោ ឯវេត្ថ អាបត្តិ ហោតីតិ។ **តេយេវា**តិ យេ ឧទ្ទិស្ស កតំ, តេយេវ។ ឧទ្ទិសកតមំសបរិភោគតោ អកប្បិយមំសបរិភោគស្ស វិសេសំ ទស្សេតុំ **“អកប្បិយមំសំ បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ បុរិមស្មឹ សចិត្តកា អាបត្តិ, ឥតរស្មឹ អចិត្តកា។ តេនាហ **“អកប្បិយមំសំ អជានិត្វា ភុញ្ជន្តស្សបិ អាបត្តិយេវា”**តិ។ “បរិភោគកាលេ បុច្ឆិត្វា បរិភុញ្ជិស្សាមីតិ វា គហេត្វា បុច្ឆិត្វា បរិភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ វចនតោ អកប្បិយមំសំ អជានិត្វា គណ្ហន្តស្ស បដិគ្គហណេន អនាបត្តិ សិយា។ អជានិត្វាបិ ភុញ្ជន្តស្សេវ ហិ អាបត្តិ វុត្តា។ **វត្តន្តិ វទន្តី**តិ ឥមិនា អាបត្តិ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។

សល្លេខា វុត្តិ ឯតេសន្តិ **សល្លេខវុត្តិនោ**។ **ពាហុលិកោ**តិ ឯកស្ស **ល**-ការស្ស លោបំ កត្វា វុត្តំ។ **កប្ប**ន្តិ អាយុកប្បំ។ សង្ឃភេទកោ ហិ ឯកំ កប្បំ អសីតិភាគេ កត្វា តតោ ឯកភាគមត្តំ កាលំ និរយេ តិដ្ឋេយ្យាតិ អាយុកប្បំ សន្ធាយ **“កប្បំ និរយម្ហិ បច្ចតី”**តិ វុត្តំ។ កប្បដ្ឋកថាយំ (វិភ. អដ្ឋ. ៨០៩) បន “សណ្ឋហន្តេ ហិ កប្បេ កប្បវេមជ្ឈេ វា សង្ឃភេទំ កត្វា កប្បវិនាសេយេវ មុច្ចតិ។ សចេបិ ហិ ស្វេ កប្បោ វិនស្សិស្សតីតិ អជ្ជ សង្ឃភេទំ ករោតិ, ស្វេវ មុច្ចតិ, ឯកទិវសមេវ និរយេ បច្ចតី”តិ វុត្តំ។ តត្ថាបិ **កប្បវិនាសេយេវា**តិ អាយុកប្បវិនាសេយេវាតិ អត្ថេ សតិ

នត្ថិ វិរោធោ។ **សណ្ឋហន្តេ**តិ ឥទម្បិ “ស្វេ វិនស្សិស្សតី”តិ វិយ អភូតបរិកប្បនវសេន វុត្តំ។ “ឯកទិវសមេវ និរយេ បច្ចតី”តិ ឯត្ថាបិ តតោ បរំ កប្បាភាវេ អាយុកប្បស្សាបិ អភាវតោតិ អវិរោធតោ អត្ថយោជនា ទដ្ឋព្ពា។ **ព្រហ្មំ បុញ្ញ**ន្តិ សេដ្ឋំ បុញ្ញំ។ **កប្បំ សគ្គម្ហិ មោទតី**តិ ឯត្ថាបិ អាយុកប្បមេវ។

៤១១. លទ្ធិនានាសំវាសកេនាតិ ភាវប្បធានោយំ និទ្ទេសោ, លទ្ធិនានាសំវាសកភាវេនាតិ អត្ថោ។ **កម្មនានាសំវាសកេនា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អញ្ញថា នានាសំវាសកេន សហិតស្ស សមានសំវាសកស្សាបិ សង្ឃស្ស អសមានសំវាសកត្តំ អាបជ្ជេយ្យ។ តត្ថ **លទ្ធិនានាសំវាសកោ** នាម ឧក្ខិត្តានុវត្តកោ។ សោ ហិ អត្តនោ លទ្ធិយា នានាសំវាសកោ ជាតោតិ “លទ្ធិនានាសំវាសកោ”តិ វុច្ចតិ។ **កម្មនានាសំវាសកោ** នាម ឧក្ខេបនីយកម្មកតោ។ សោ ហិ ឧក្ខេបនីយកម្មវសេន នានាសំវាសកោ ហោតីតិ “កម្មនានាសំវាសកោ”តិ វុច្ចតិ។ **វិរហិតោ**តិ វិមុត្តោ។ កាយសាមគ្គិទានំ តេសុ តេសុ សង្ឃកម្មេសុ ហត្ថបាសូបគមនវសេន វេទិតព្ពំ។

“ភេទាយ បរក្កមេយ្យា”តិ វិសុំ វុត្តត្តា ភេទនសំវត្តនិកស្ស អធិករណស្ស សមាទាយ បគ្គណ្ហតោ បុព្ពេបិ បក្ខបរិយេសនាទិវសេន សង្ឃភេទាយ បរក្កមន្តស្ស សមនុភាសនកម្មំ កាតព្ពន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឥមានិ វត្ថូនី**តិ អដ្ឋារសភេទករវត្ថូនិ។ **កម្មេនា**តិ អបលោកនាទីសុ ចតូសុ កម្មេសុ អញ្ញតរេន កម្មេន។ **ឧទ្ទេសេនា**តិ បញ្ចសុ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេសុ អញ្ញតរេន ឧទ្ទេសេន។ **វោហារេនា**តិ តាហិ តាហិ ឧបបត្តីហិ “អធម្មំ ធម្មោ”តិអាទិអដ្ឋារសភេទករវត្ថុទីបកេន វោហារេន។ **អនុស្សាវនាយា**តិ “ននុ តុម្ហេ ជានាថ មយ្ហំ ឧច្ចាកុលា បព្ពជិតភាវំ ពហុស្សុតភាវញ្ច, មាទិសោ នាម ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយំ សត្ថុសាសនំ គាហេយ្យាតិ ចិត្តម្បិ ឧប្បាទេតុំ តុម្ហាកំ យុត្តំ, កឹ មយ្ហំ អវីចិ នីលុប្បលវនំ វិយ សីតលោ, កិមហំ អបាយតោ ន ភាយាមី”តិអាទិនា នយេន កណ្ណមូលេ វចីភេទំ កត្វា អនុស្សាវនេន។ **សលាកគ្គាហេនា**តិ ឯវំ អនុស្សាវេត្វា តេសំ ចិត្តំ ឧបត្ថម្ភេត្វា អនិវត្តិធម្មេ កត្វា “គណ្ហថ ឥមំ សលាក”ន្តិ សលាកគ្គាហេន។ **បញ្ចហិ ការណេហិ សង្ឃភេទោ ហោតី**តិ ឯត្ថ កម្មមេវ ឧទ្ទេសោ វា សង្ឃភេទេ បធានការណន្តិ វេទិតព្ពំ។ វោហារានុស្សាវនសលាកគ្គាហា បន បុព្ពភាគា។ អដ្ឋារសវត្ថុទីបនវសេន ហិ វោហរន្តេន តត្ថ រុចិជននត្ថំ អនុស្សាវេត្វា សលាកាយ គហិតាយបិ អភិន្នោវ ហោតិ សង្ឃោ។ យទា បន ឯវំ ចត្តារោ វា អតិរេកា វា សលាកំ គហេត្វា អាវេណិកកម្មំ វា ឧទ្ទេសំ វា ករោន្តិ, តទា សង្ឃោ ភិន្នោ នាម ហោតិ។ **អព្ភុស្សិត**ន្តិ អព្ភុគ្គតំ។ **អច្ចេយ្យា**តិ វិហរេយ្យ, បវត្តេយ្យាតិ អត្ថោ។

“លជ្ជី រក្ខិស្សតី”តិ វចនតោ អាបត្តិភយេន អារោចនំ លជ្ជីនំយេវ ភារោតិ អាហ **“លជ្ជីហិ ភិក្ខូហី”**តិ។ អលជ្ជិស្សាបិ អនារោចេន្តស្ស អាបត្តិយេវ “យេ បស្សន្តិ, យេ សុណន្តី”តិ វចនតោ។ **សមាគច្ឆតូ**តិ ឯកី ភវតុ។ ឯកីភាវោ ច សមានលទ្ធិវសេន ហោតីតិ អាហ **“ឯកលទ្ធិកោ ហោតូ”**តិ។ **សម្បត្តិយា**តិ សីលាទិសម្បត្តិយា។ បដិនិស្សជ្ជន្តស្ស អនាបត្តិភាវតោ **“សោត្ថិភាវោ តស្ស ភិក្ខុនោ”**តិ វុត្តំ។ **អប្បដិនិស្សជ្ជតោ ទុក្កដ**ន្តិ វិសុំ វិសុំ វទន្តានំ គណនាយ ទុក្កដំ។ **បហោន្តេនា**តិ គន្តុំ សមត្ថេន អគិលានេន។ សង្ឃភេទស្ស គរុកភាវតោ អវស្សំ កត្តព្ពតាទស្សនត្ថំ **“ទូរេបិ ភារោយេវា”**តិ វុត្តំ, អាបត្តិ បន អទ្ធយោជនព្ភន្តរេ គន្តុំ សមត្ថស្ស អគិលានស្សេវ វេទិតព្ពា។

៤១៦. អសមនុភាសន្តស្សាតិ កម្មការកេ កត្តុនិទ្ទេសោតិ អាហ **“អសមនុភាសិយមានស្សា”**តិ។ តតិយកម្មវាចាយ បដិនិស្សជ្ជន្តោ ញត្តិយា ទុក្កដំ ទ្វីហិ កម្មវាចាហិ ថុល្លច្ចយេ ច អាបជ្ជតិយេវាតិ អាហ **“បដិនិស្សជ្ជន្តស្ស សង្ឃាទិសេសេន អនាបត្តី”**តិ។ **អស្សា**តិ ទេវទត្តស្ស។ **កតេន ភវិតព្ព**ន្តិ សមនុភាសនកម្មេន កតេន ភវិតព្ពំ។ **អត្តនោ រុចិមត្តេន វទេយ្យា**តិអាទិកម្បិកត្វា អប្បដិនិស្សជ្ជន្តស្សាបិ អនាបត្តីតិ អធិប្បាយេន វទេយ្យ។ អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ សមនុភាសនកម្មស្សេវ អភាវតោ **“ន ហិ បញ្ញត្តំ សិក្ខាបទំ វីតិក្កមន្តស្សា”**តិ វុត្តំ។ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេន្តេនេវ ហិ សមនុភាសនកម្មំ អនុញ្ញាតំ។ **ឧទ្ទិស្ស អនុញ្ញាតតោ**តិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, រោមន្ថកស្ស រោមន្ថន”ន្តិអាទី (ចូឡវ. ២៧៣) ឧទ្ទិស្ស អនុញ្ញាតំ សន្ធាយ វទន្តិ។ **អនាបត្តិយ**ន្តិ អនាបត្តិវារេ។ **អាបត្តឹ រោបេតព្ពោ**តិ អនិស្សជ្ជនបច្ចយា អាបន្នបាចិត្តិយាបត្តឹ ឧក្ខេបនីយកម្មករណត្ថំ អារោបេតព្ពោតិ អត្ថោ។

អាបត្តិយេវ ន ជាតាតិ សង្ឃាទិសេសាបត្តិ ន ជាតាយេវាតិ អត្ថោ។ **សា បនេសា**តិ សា បន ឯសា អនាបត្តិ។ **តិវង្គិក**ន្តិ កាយវាចាចិត្តវសេន តិវង្គិកំ, កាយវាចាចិត្តតោ សមុដ្ឋាតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “នប្បដិនិស្សជ្ជាមី”តិ សញ្ញាយ អភាវេន មុច្ចនតោ **សញ្ញាវិមោក្ខំ**។ **សចិត្តក**ន្តិ “នប្បដិនិស្សជ្ជាមី”តិ ជានន ចិត្តេន សចិត្តកំ។ ភេទាយ បរក្កមនំ, ធម្មកម្មេន សមនុភាសនំ, កម្មវាចាបរិយោសានំ, អប្បដិនិស្សជ្ជនន្តិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

បឋមសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ទុតិយសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤១៧-៤១៨. ឯកាទសមេ យំ វចនំ សមគ្គេបិ វគ្គេ អវយវភូតេ ករោតិ ភិន្ទតិ, តំ កលហការកវចនំ ឥធ វគ្គន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ "**វគ្គំ អសាមគ្គិបក្ខិយវចនំ វទន្តី**"តិ។ អសាមគ្គិបក្ខេ ភវា អសាមគ្គិបក្ខិយា, កលហកា។ តេសំ វចនំ **អសាមគ្គិបក្ខិយវចនំ**, អសាមគ្គិបក្ខេ វា ភវំ វចនំ **អសាមគ្គិបក្ខិយវចនំ**។ យស្មា ឧព្ភាហិកាទិកម្មំ ពហូនម្បិ កាតុំ វដ្តតិ, តស្មា "**ន ហិ សង្ឃោ សង្ឃស្ស កម្មំ ករោតី**"តិ ឥទំ និគ្គហវសេន កត្តព្ពកម្មំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អង្គានិ បនេត្ថ ភេទាយ បរក្កមនំ បហាយ អនុវត្តនំ បក្ខិបិត្វា ហេដ្ឋា វុត្តសទិសានេវ។

ទុតិយសង្ឃភេទសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ទុព្ពចសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤២៤. ទ្វាទសមេ **វម្ភនវចនន្តិ** គរហវចនំ។ **អបសាទេតុកាមោ**តិ ខិបិតុកាមោ, តជ្ជេតុកាមោ វា, យឌ្ឍេតុកាមោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សងស**ទ្ទោ បតិតសទ្ទេន សមានត្ថោ។ វិសេសនស្ស ច បរនិបាតំ កត្វា តិណកដ្ឋបណ្ណសដន្តិ វុត្តន្តិ អាហ "**តត្ថ តត្ថ បតិតំ តិណកដ្ឋបណ្ណ**"ន្តិ។ **កេនាបី**តិ វាគសទិសេន នទីសទិសេន ច កេនាបិ។

៤២៥-៤២៦. **វត្តុំ អសក្កុណេយ្យោ**តិ កិស្មិញ្ចិ វុច្ចមានេ អសហនតោ ឱវទិតុំ អសក្កុណេយ្យោ។ ទុក្ខំ វចោ ឯតស្មិំ វិប្បដិកូលគ្គាហេ វិបច្ចនីកវាទេ អនាទរេ បុគ្គលេតិ **ទុព្ពចោ**។ តេនាហ "**ទុក្ខេន កិច្ឆេន វទិតព្ពោ**"តិអាទិ។ **ទុព្ពចភាវករណីយេហី**តិ ទុព្ពចភាវការកេហិ។ កត្តុអត្ថេ អនីយសទ្ទោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនេវាហ "**យេ ធម្មា ទុព្ពចំ បុគ្គលំ ករោន្តី**"តិអាទិ។ បាបិកា ឥច្ឆា ឯតស្សាតិ បាបិច្ឆោ, តស្ស ភាវោ **បាបិច្ឆតា,** អសន្តគុណសម្ភាវនតា បដិគ្គហណេ ច អមត្តញ្ញុតា បាបិច្ឆតាតិ វេទិតព្ពា។ អត្តុក្កំសកា ច តេ បរវម្ភកា ចាតិ អត្តុក្កំសកបរវម្ភកា។ យេ អត្តានំ ឧក្កំសន្តិ ឧក្ខិបន្តិ ឧច្ចេ ឋានេ ឋបេន្តិ, បរញ្ច វម្ភេន្តិ គរហន្តិ នីចេ ឋានេ ឋបេន្តិ, តេសមេតំ អធិវចនំ។ តេសំ ភាវោ **អត្តុក្កំសកបរវម្ភកតា**។ កុជ្ឈនសីលោ កោធនោ, តស្ស ភាវោ **កោធនតា**។ កុជ្ឈនលក្ខណស្ស កោធស្សេតំ អធិវចនំ។

បុព្ពកាលេ កោធោ, អបរកាលេ ឧបនាហោតិ អាហ "**កោធហេតុ ឧបនាហិតា**"តិ។ តត្ថ ឧបនហនសីលោ, ឧបនាហោ វា ឯតស្ស អត្ថីតិ ឧបនាហី, តស្ស ភាវោ **ឧបនាហិតា**។ បុនប្បុនំ ចិត្តបរិយោនទ្ធលក្ខណស្ស កោធស្សេវេតំ អធិវចនំ។ សកិញ្ហិ ឧប្បន្នោ កោធោ កោធោយេវ, តតុត្តរិ ឧបនាហោ។ **អភិសង្គោ**តិ ទុម្មោចនីយោ ពលវឧបនាហោ។ សោ អស្ស អត្ថីតិ អភិសង្គី, តស្ស ភាវោ **អភិសង្គិតា**។ ទុម្មោចនីយស្ស ពលវឧបនាហស្សេតំ អធិវចនំ។ **ចោទកំ បដិប្ផរណតា**តិ ចោទកស្ស បដិវិរុទ្ធេន បច្ចនីកេន ហុត្វា អវដ្ឋានំ។ **ចោទកំ អបសាទនតា**តិ "កឹ នុ ខោ តុយ្ហំ ពាលស្ស អព្យត្តស្ស ភណិតេន, ត្វម្បិ នាម ភណិតព្ពំ មញ្ញិស្សសី"តិ ឯវំ ចោទកស្ស ឃដ្ដនា។ **ចោទកស្ស បច្ចារោបនតា**តិ "ត្វម្បិ ខោសិ ឥត្ថន្នាមំ អាបត្តឹ អាបន្នោ, តំ តាវ បដិករោហី"តិ ឯវំ ចោទកស្ស ឧបរិ បដិអារោបនតា។

អញ្ញេន អញ្ញំ បដិចរណតាតិ អញ្ញេន ការណេន, វចនេន វា អញ្ញស្ស ការណស្ស, វចនស្ស វា បដិច្ឆាទនវសេន ចរណតា។ បដិច្ឆាទនត្ថោ ឯវ វា **ចរ**សទ្ទោ អនេកត្ថត្តា ធាតូនន្តិ បដិច្ឆាទនតាតិ អត្ថោ។ តាយ សមន្នាគតោ ហិ បុគ្គលោ យំ ចោទកេន ទោសវិភាវនការណំ, វចនំ វា វុត្តំ, តំ តតោ អញ្ញេនេវ ចោទនាយ អមូលិកភាវទីបនេន ការណេន, តទត្ថពោធកេន វចនេន វា បដិច្ឆាទេតិ។ "អាបត្តឹ អាបន្នោសី"តិ វុត្តេ "កោ អាបន្នោ, កឹ អាបន្នោ, កិស្មឹ អាបន្នោ, កំ ភណថ, កឹ ភណថា"តិ វា វត្វា "ឯវរូបំ កិញ្ចិ តយា ទិដ្ឋ"ន្តិ វុត្តេ "ន សុណាមី"តិ សោតំ វា ឧបនាមេត្វា វិក្ខេបំ ករោន្តោបិ អញ្ញេនញ្ញំ បដិច្ឆាទេតិ។ "ឥត្ថន្នាមំ អាបត្តឹ អាបន្នោសី"តិ បុដ្ឋេ "បាដលិបុត្តំ គតោម្ហី"តិ វត្វា បុន "ន តវ បាដលិបុត្តគមនំ បុច្ឆាម, អាបត្តឹ បុច្ឆាមា"តិ វុត្តេ តតោ "រាជគហំ គតោម្ហី"តិ វត្វា "រាជគហំ វា យាហិ ព្រាហ្មណគហំ វា, អាបត្តឹ អាបន្នោសី"តិ វុត្តេ "តត្ថ មេ សូករមំសំ លទ្ធ"ន្តិអាទីនិ វត្វា ពហិទ្ធា កថាវិក្ខិបនម្បិ អត្ថតោ អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរណមេវាតិ វិសុំ ន គហិតំ។

អបទានេនាតិ អត្តនោ ចរិយាយ។ អបទីយន្តិ ហិ ទោសា ឯតេន ទក្ខីយន្តិ, លុយន្តិ ឆិជ្ជន្តីតិ វា អបទានំ, សត្ថានំ សម្មា មិច្ឆា វា វត្តប្បយោគោ។ **ន សម្បាយនតា**តិ "អាវុសោ, ត្វំ កុហឹ វសសិ, កំ និស្សាយ វសសី"តិ វា "យំ ត្វំ វទេសិ 'មយា ឯស អាបត្តឹ អាបជ្ជន្តោ ទិដ្ឋោ'តិ, ត្វំ តស្មឹ សមយេ កឹ ករោសិ, អយំ កឹ ករោតិ, កត្ថ ច ត្វំ អហោសិ, កត្ថ អយ"ន្តិ វា អាទិនា នយេន ចរិយំ បុដ្ឋេន សម្បាទេត្វា អកថនំ។

មក្ខិបឡាសិតាតិ ឯត្ថ បរគុណមក្ខនលក្ខណោ មក្ខោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ មក្ខី។ តាទិសោ បុគ្គលោ អគារិយោ អនគារិយោ វា សមានោ បរេសំ សុកតករណំ វិនាសេតិ។ អគារិយោបិ ហិ កេនចិ អនុកម្បកេន ទលិទ្ទោ សមានោ ឧច្ចដ្ឋានេ ឋបិតោ, អបរេន សមយេន “កឹ តយា មយ្ហំ កត”ន្តិ តស្ស សុកតករណំ វិនាសេតិ។ អនគារិយោបិ សាមណេរកាលតោ បភុតិ អាចរិយេន វា ឧបជ្ឈាយេន វា ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាទីហិ ច អនុគ្គហេត្វា ធម្មកថានយបករណកោសល្លាទីនិ សិក្ខាបិតោ, អបរេន សមយេន រាជរាជមហាមត្តាទីហិ សក្កតោ គរុកតោ អាចរិយុបជ្ឈាយេសុ អចិត្តីកតោ ចរមានោ “អយំ អម្ហេហិ ទហរកាលេ ឯវំ អនុគ្គហិតោ សំវឌ្ឍិតោ ច, អថ ច បនិទានិ និស្សិនេហោ ជាតោ”តិ វុច្ចមានោ “កឹ មយ្ហំ តុម្ហេហិ កត”ន្តិ តេសំ សុកតករណំ វិនាសេតិ។

“ពហុស្សុតេបិ បុគ្គលេ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឦទិសស្ស ចេវ ពហុស្សុតស្ស អនិយតា គតិ, តវ វា មម វា កោ វិសេសោ”តិអាទិនា នយេន ឧប្បជ្ជមានោ យុគគ្គាហលក្ខណោ បឡាសោ។ សោ បរគុណេហិ អត្តនោ គុណានំ សមករណរសោ។ តថា ហេស បរេសំ គុណេ ឌំសិត្វា វិយ អត្តនោ គុណេហិ សមេ ករោតីតិ បឡាសោតិ វុច្ចតិ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ បឡាសី។ មក្ខី ច បឡាសី ច មក្ខិបឡាសិនោ, តេសំ ភាវោ **មក្ខិបឡាសិតា**។ អត្ថតោ បន មក្ខោ ចេវ បឡាសោ ច។

ឥស្សតិ បរសម្បត្តឹ ន សហតីតិ **ឥស្សុកី**។ មច្ឆរាយតិ អត្តនោ សម្បត្តឹ និគូហតិ, បរេសំ សាធារណភាវំ ន សហតិ, មច្ឆេរំ វា ឯតស្ស អត្ថីតិ **មច្ឆរី**។ សឋយតិ ន សម្មា ភាសតីតិ **សឋោ,** អត្តនោ អវិជ្ជមានគុណប្បកាសនលក្ខណេន សាឋេយ្យេន សមន្នាគតោ កេរាដិកបុគ្គលោ។ កេរាដិកោ ច អានន្ទមច្ឆោ វិយ ហោតិ។ **អានន្ទមច្ឆោ** នាម កិរ មច្ឆានំ នង្គុដ្ឋំ ទស្សេតិ, សប្បានំ សីសំ “តុម្ហេហិ សទិសោ អហ”ន្តិ ជានាបេតុំ, ឯវមេវ កេរាដិកោ បុគ្គលោ យំ យំ សុត្តន្តិកំ វា អាភិធម្មិកំ វា ឧបសង្កមតិ, តំ តំ ឯវំ វទតិ “អហំ តុម្ហាកំ អន្តេវាសី, តុម្ហេ មយ្ហំ អនុកម្បកា, នាហំ តុម្ហេ មុញ្ចាមី”តិ “ឯវមេតេ ‘សគារវោ អយំ អម្ហេសុ សប្បតិស្សោ’តិ មញ្ញិស្សន្តី”តិ។ សាឋេយ្យេន ហិ សមន្នាគតស្ស បុគ្គលស្ស អសន្តគុណសម្ភាវនេន ចិត្តានុរូបកិរិយាវិហរតោ “ឯវំចិត្តោ ឯវំកិរិយោ”តិ ទុវិញ្ញេយ្យត្តា កុច្ឆិ វា បិដ្ឋិ វា ជានិតុំ ន សក្កា។ យតោ សោ –

> “វាមេន សូករោ ហោតិ, ទក្ខិណេន អជាមិគោ;
> សរេន នេលកោ ហោតិ, វិសាណេន ជរគ្គវោ”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.២៩៦; វិភ. អដ្ឋ. ៨៩៤; មហានិ. អដ្ឋ. ១៦៦) –

ឯវំ វុត្តយក្ខសូករសទិសោ ហោតិ។ កតបាបបដិច្ឆាទនលក្ខណា មាយា, សា អស្ស អត្ថីតិ **មាយាវី**។

ថម្ភសមង្គិតាយ **ថទ្ធោ**។ វាតភរិតភស្តាសទិសថទ្ធភាវបគ្គហិតសិរអនិវាតវុត្តិការករោតិ **ថម្ភោ**។ យេន សមន្នាគតោ បុគ្គលោ គិលិតនង្គលសទិសោ វិយ អជគរោ, វាតភរិតភស្តា វិយ ច ថទ្ធោ ហុត្វា គរុដ្ឋានិយេ ទិស្វា ឱនមិតុម្បិ ន ឥច្ឆតិ, បរិយន្តេនេវ ចរតិ។ អព្ភុន្នតិលក្ខណោ អតិមានោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **អតិមានី**។

សំ អត្តនោ ទិដ្ឋឹ បរាមសតិ សភាវំ អតិក្កមិត្វា បរតោ អាមសតីតិ **សន្ទិដ្ឋិបរាមាសី**។ អាធានំ គណ្ហាតីតិ **អាធានគ្គាហី**។ “អាធាន”ន្តិ ទឡ្ហំ វុច្ចតិ, ទឡ្ហគ្គាហីតិ អត្ថោ។ យុត្តំ ការណំ ទិស្វាវ លទ្ធឹ បដិនិស្សជ្ជតីតិ បដិនិស្សគ្គី, ទុក្ខេន កិច្ឆេន កសិរេន ពហុម្បិ ការណំ ទស្សេត្វា ន សក្កា បដិនិស្សគ្គី កាតុន្តិ **ទុប្បដិនិស្សគ្គី,** យោ អត្តនោ ទិដ្ឋឹ “ឥទមេវ សច្ច”ន្តិ ទឡ្ហំ គណ្ហិត្វា អបិ ពុទ្ធាទីហិ ការណំ ទស្សេត្វា វុច្ចមានោ ន បដិនិស្សជ្ជតិ, តស្សេតំ អធិវចនំ។ តាទិសោ ហិ បុគ្គលោ យំ យទេវ ធម្មំ វា អធម្មំ វា សុណាតិ, តំ សព្ពំ “ឯវំ អម្ហាកំ អាចរិយេហិ កថិតំ, ឯវំ អម្ហេហិ សុត”ន្តិ កុម្មោវ អង្គានិ សកេ កបាលេ អន្តោយេវ សមោទហតិ។ យថា ហិ កច្ឆបោ អត្តនោ បាទាទិកេ អង្គេ កេនចិ ឃដ្ដិតេ សព្ពានិ អង្គានិ អត្តនោ កបាលេយេវ សមោទហតិ, ន ពហិ នីហរតិ, ឯវមយម្បិ “ន សុន្ទរោ តវ គាហោ, ឆឌ្ឌេហិ ន”ន្តិ វុត្តោ តំ ន វិស្សជ្ជេតិ, អន្តោយេវ អត្តនោ ហទយេ ឯវំ ឋបេត្វា វិចរតិ។ យថា កុម្ភីលា គហិតំ ន បដិនិស្សជ្ជន្តិ, ឯវំ កុម្ភីលគ្គាហំ គណ្ហាតិ, ន វិស្សជ្ជេតិ។ មក្ខិបឡាសិតាទិយុគឡត្តយេន ទស្សិតេ មក្ខបឡាសាទយោ ឆ ធម្មេ វិសុំ វិសុំ គហេត្វា “**ឯកូនវីសតិ ធម្មា**”តិ វុត្តំ។ **អនុមានសុត្តដ្ឋកថាយំ** (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៨១) បន មក្ខបឡាសាទយោបិ យុគឡវសេន ឯកំ កត្វា “សោឡស ធម្មា”តិ វុត្តំ។

បការេហិ អាវហនំ បទក្ខិណំ, តតោ បទក្ខិណតោ គហណសីលោ បទក្ខិណគ្គាហី, ន បទក្ខិណគ្គាហី **អប្បទក្ខិណគ្គាហី**។ យោ វុច្ចមានោ “តុម្ហេ មំ កស្មា វទថ, អហំ អត្តនោ កប្បិយាកប្បិយំ សាវជ្ជានវជ្ជំ អត្ថានត្ថំ ជា

នាមី”តិ វទតិ, អយំ អនុសាសនី បទក្ខិណតោ ន គណ្ហាតិ, វាមតោវ គណ្ហាតិ, តស្មា “អប្បទក្ខិណគ្គាហី”តិ វុច្ចតិ, តេនាហ “**យថានុសិដ្ឋ**”ន្តិអាទិ។

ឧទ្ទេសេតិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេ។ អថ សព្ពានេវ សិក្ខាបទានិ កថំ បាតិមោក្ខុទ្ទេសបរិយាបន្នានីតិ អាហ “**យស្ស សិយា អាបត្តិ, សោ អាវិករេយ្យាតិ ឯវំ សង្គហិតត្តា**”តិ។ “យស្ស សិយា អាបត្តី”តិ ហិ ឥមិនា សព្ពាបិ អាបត្តិយោ និទានុទ្ទេសេ សង្គហិតាយេវ ហោន្តិ។ **បញ្ចហិ សហធម្មិកេហិ សិក្ខិតព្ពត្តា**តិ លព្ភមានវសេន វុត្តំ។ សហធម្មិកេន សហការណេនាតិបិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ “**វចនាយា**”តិ និស្សក្កេ សម្បទានវចនន្តិ អាហ “**ឥតោ មម វចនតោ**”តិ។ អង្គានិ ចេត្ថ បឋមសង្ឃភេទសទិសានិ។ អយំ បន វិសេសោ – យថា តត្ថ ភេទាយ បរក្កមនំ, ឯវំ ឥធ អវចនីយករណតា ទដ្ឋព្ពា។

ទុព្ពចសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៣. កុលទូសកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៣១. តេរសមេ **កីដាគិរី**តិ តស្ស និគមស្ស នាមំ។ តញ្ហិ សន្ធាយ បរតោ “ន អស្សជិបុនព្ពសុកេហិ ភិក្ខូហិ កីដាគិរិស្មឹ វត្ថព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ តេន បន យោគតោ សោ ជនបទោបិ “កីដាគិរិ”ឥច្ចេវ សង្ខ្យំ គតោតិ អាហ “**ឯវំនាមកេ ជនបទេ**”តិ។ អាវាសេ និយុត្តា **អាវាសិកា**, និពទ្ធវាសិនោ។ តេ អកតំ សេនាសនំ ករោន្តិ, ជិណ្ណំ បដិសង្ខរោន្តិ, កតេ ឥស្សរា ហោន្តិ។ តេនាហ “**សោ យេសំ អាយត្តោ...បេ.... តេ អាវាសិកា**”តិ ។ និវាសោ និវាសមត្តំ ឯតេសំ អត្ថីតិ **នេវាសិកា**តិ អាហ “**យេ បន កេវល**”ន្តិអាទិ។ **តេ**តិ អស្សជិបុនព្ពសុកា។ **ឆ ជនា**តិ បណ្ឌុកោ លោហិតកោ មេត្តិយោ ភុមជកោ អស្សជិ បុនព្ពសុកោតិ ឥមេ ឆ ជនា។ **សម្មា**តិ អាលបនវចនមេតំ។ **អាយមុខភូតា**តិ អាយស្ស មុខភូតា។ **ធុរដ្ឋានេ**តិ សាវត្ថិយា អវិទូរេ ឋានេ។ វស្សានេ ហេមន្តេ ចាតិ ទ្វីសុ ឧតូសុ វស្សនតោ “**ទ្វីហិ មេឃេហី**”តិ វុត្តំ។ ទិយឌ្ឍភិក្ខុសហស្សតោ គណាចរិយានំ ឆន្នំ ជនានំ អធិកត្តា “**សមធិក**”ន្តិ វុត្តំ, សាធិកន្តិ អត្ថោ។ **ម**-ការោ បទសន្ធិវសេន អាគតោ។ **អកតវត្ថុ**ន្តិ អកតបុព្ពំ អភិនវវត្ថុំ។

កណិការាទយោ **បុប្ផរុក្ខា**, ជាតិសុមនាទយោ **បុប្ផគច្ឆា**។ **កោដ្ដន**ន្តិ សយំ ឆិន្ទនំ។ **កោដ្ដាបន**ន្តិ “ឥមំ ឆិន្ទ ភិន្ទា”តិ អញ្ញេហិ ឆេទាបនំ។ **អាឡិយា ពន្ធន**ន្តិ យថា គច្ឆមូលេ ឧទកំ សន្តិដ្ឋតិ, តថា សមន្តតោ ពន្ធនំ។ **ឧទកស្សា**តិ អកប្បិយឧទកស្ស។ **កប្បិយឧទកសិញ្ចន**ន្តិ ឥមិនាវ សិញ្ចាបនម្បិ សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ននុ “ឧទកស្ស សេចនំ សេចាបន”ន្តិ ឥមិនាវ សាមញ្ញតោ កប្បិយាកប្បិយឧទកសិញ្ចនាទី សក្កា សង្គហេតុំ, តស្មា កប្បិយឧទកសិញ្ចនាទិ កស្មា វិសុំ វុត្តន្តិ? “អារាមាទិអត្ថំ រោបិតេ អកប្បិយវោហារេសុបិ កប្បិយឧទកសិញ្ចនាទិ វដ្ដតី”តិ វក្ខមានត្តា ឥធាបិ វិភាគំ កត្វា កប្បិយឧទកសិញ្ចនាទិ វិសុំ ទស្សិតំ។ **ហត្ថមុខបាទធោវនន្ហានោទកសិញ្ចន**ន្តិ ឥមិនាបិ បការន្តរេន កប្បិយឧទកសិញ្ចនមេវ ទស្សេតិ។ “អកប្បិយវោហារោ”តិ កោដ្ដនខណនាទិវសេន សយំ ករណស្សបិ កថំ សង្គហោតិ? អកប្បិយន្តិ វោហរិយតីតិ អកប្បិយវោហារោតិ អកប្បិយភូតំ ករណការាបនាទិ សព្ពមេវ សង្គហិតំ, ន បន អកប្បិយវចនមត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កប្បិយវោហារេបិ ឯសេវ នយោ។ **សុក្ខមាតិកាយ ឧជុករណ**ន្តិ ឥមិនា បុរាណបណ្ណាទិហរណម្បិ សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ កុទាលាទីនិ ភូមិយំ ឋបេត្វា ឋានតោ ហត្ថេន គហេត្វា ឋានមេវ បាកដតរន្តិ “**ឱភាសោ**”តិ វុត្តំ។

មហាបច្ចរិយាទម្ហិ បតិដ្ឋបេតុកាមោ បច្ឆា វទតិ។ **វនត្ថាយា**តិ ឥទំ កេចិ “វតត្ថាយា”តិ បឋន្តិ, តេសំ វតិអត្ថាយាតិ អត្ថោ។ អកប្បិយវោហារេបិ ឯកច្ចំ វដ្ដតីតិ ទស្សេតុំ “**ន កេវលញ្ច សេស**”ន្តិអាទិមាហ។ **យំ កិញ្ចិ មាតិក**ន្តិ សុក្ខមាតិកំ វា អសុក្ខមាតិកំ វា។ “**កប្បិយឧទកំ សិញ្ចិតុ**”ន្តិ ឥមិនា “កប្បិយឧទកំ សិញ្ចថាតិ វត្តុម្បិ វដ្ដតី”តិ ទស្សេតិ។ **សយំ រោបេតុម្បិ វដ្ដតី**តិ ឥមិនា “រោបេហីតិ វត្តុំ វដ្ដតី”តិបិ សិទ្ធំ។ **អញ្ញត្ថាយ វា ករោន្តស្សា**តិ វត្ថុបូជាទិអត្ថំ ករោន្តស្ស។ **កស្មា ន អនាបត្តី**តិ វត្ថុបូជនត្ថាយ គន្ថនាទីសុ កស្មា ន អនាបត្តិ។ **អនាបត្តិយេវា**តិ បដិវចនំ ទត្វា ឥទានិ តមេវ អនាបត្តិភាវំ ទស្សេតុំ “**យថាហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តត្ថា**តិ អារាមាទិអត្ថាយ រុក្ខរោបនេ។ **តថា វត្ថុបូជនត្ថាយបិ អនាបត្តិយេវា**តិ រតនត្តយបូជនត្ថាយបិ កប្បិយវោហារេន បរិយាយាទីហិ ច គន្ថាបនេ អនាបត្តិយេវាតិ អត្ថោ។

“តថា វត្ថុបូជនត្ថាយា”តិ ហិ សាមញ្ញតោ វុត្តេបិ “យថា ហិ តត្ថ កប្បិយវោហារេន បរិយាយាទីហិ ចា”តិ វុត្តត្តា កប្បិយវោហារាទីហិ គន្ថាបនេ ឯវ អនាបត្តិ វិញ្ញាយតិ, ន សយំ គន្ថនេ, តេនេវ បរោ សយំ គន្ថនម្បិ កស្មា ន វដ្ដតីតិ ចោទេន្តោ “**ននុ ចា**”តិអាទិមាហ។ យថា អារាមាទិអត្ថំ កប្បិយបថវិយំ សយំ រោបេតុម្បិ វដ្ដតិ, តថា វត្ថុបូជនត្ថាយ សយំ គន្ថនេបិ កស្មា ន វដ្ដតីតិ ចោទកស្ស អធិប្បាយោ។ **វុត្ត**ន្តិអាទិ អាចរិយស្ស បរិហារោ។ អថ “**ន បន មហាអដ្ឋកថាយ**”ន្តិ កស្មា វទតិ។ **មហាបច្ចរិអាទីសុ** វុត្តម្បិ ហិ បមាណមេវាតិ នាយំ

វិរោធោ, **មហាអដ្ឋកថាយំ** អវុត្តម្បិ តត្ថេវ វុត្តេន សំសន្ទិត្វា បមាណមេវាតិ បតិដ្ឋាបេតុំ វុត្តត្តា។ **តំ កថ**ន្តិ មញ្ញេយ្យាសីតិ សម្ពន្ធោ។ **មហាអដ្ឋកថាយញ្ច** កប្បិយឧទកសេចនំ វុត្តំ, តំ កថន្តិ ឯវត្ថាយមធិប្បាយោ។ កិញ្ចាបិ **មហាអដ្ឋកថាយំ** អារាមាទិអត្ថាយ កប្បិយបថវិយំ សយំ រោបនំ ន វុត្តំ, កប្បិយឧទកស្ស បន សយំ សិញ្ចនំ វុត្តមេវ, តស្មា យថា អារាមាទិអត្ថាយ កប្បិយឧទកំ សយំ សិញ្ចិតុម្បិ វដ្ដតិ, តថា វត្ថុបូជនត្ថាយ សយំ គន្ថនម្បិ កស្មា ន វដ្ដតីតិ។ **តម្បិ ន វិរុជ្ឈតី**តិ យទេតំ អារាមាទិអត្ថាយ សយំ រោបនំ កប្បិយឧទកសិញ្ចនញ្ច វុត្តំ, តម្បិ ន វិរុជ្ឈតិ។ កថំ តំ ន វិរុជ្ឈតីតិ អាហ “**តត្រហី**”តិអាទិ។ **ឯតំ វុត្ត**ន្តិ មាលាវច្ឆំ រោបេន្តិបិ រោបាបេន្តិបិ សិញ្ចន្តិបិ សិញ្ចាបេន្តិបីតិ ឯតំ វុត្តំ។ **អញ្ញត្រ បន បរិយាយោ អត្ថី**តិ “មាលាវច្ឆំ រោបេន្តិបិ រោបាបេន្តិបិ សិញ្ចន្តិបិ សិញ្ចាបេន្តិបី”តិ កុលសង្គហត្ថាយ រោបនសិញ្ចនំ សន្ធាយ វុត្តត្តា តតោ អញ្ញត្រ អារាមាទិអត្ថាយ មាលាវច្ឆរោបនេ បរិយាយោ អត្ថិ។ **តត្ថ បរិយាយំ ឥធ ច បរិយាយាភាវំ ញត្វា**តិ តត្ថ “មាលាវច្ឆំ រោបេន្តី”តិអាទីសុ “មាលាវច្ឆ”ន្តិ វិសេសវចនសព្ភាវតោ បរិយាយំ, ឥធ “គន្ថេន្តី”តិអាទីសុ តថាវិធវិសេសវចនាភាវតោ បរិយាយាភាវញ្ច ញត្វា។

ននុ ច យថា “គន្ថេន្តី”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា បរិយាយោ ន លព្ភតីតិ យស្ស កស្សចិ អត្ថាយ សយំ គន្ថនំ ន វដ្ដតិ, ឯវំ “គន្ថាបេន្តី”តិ សាមញ្ញតោ វុត្តត្តា បរិយាយេន គន្ថាបនម្បិ ន វដ្ដតីតិ អាបជ្ជតិ។ ឯវញ្ច សតិ បរតោ “ឯវំ ជាន, ឯវំ កតេ សោភេយ្យ, យថា ឯតានិ បុប្ផានិ ន វិកិរិយន្តិ, តថា ករោហីតិអាទិនា កប្បិយវចនេន ការេតុំ វដ្ដតី”តិ ឥទំ វិរុជ្ឈតីតិ? ន វិរុជ្ឈតិ, បរិយាយេន ហិ ការាបនំ គន្ថាបនមេវ ន ហោតិ, តស្មា យថា វុត្តនយេន បរិយាយតោ ការាបនំ វដ្ដតិ។ **សព្ពំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ព**ន្តិ ហេដ្ឋា វុត្តំ វិនិច្ឆយមេវ សង្ខេបតោ និគមេតិ។ **ហរណាទីសុ កស្មា អនាបត្តី**តិ វត្ថុបូជនត្ថាយ ហរណាទីសុ កស្មា អនាបត្តិ។ **កុលិត្ថិអាទីនំ អត្ថាយ ហរណតោ**តិ កុលិត្ថិអាទីនំ ហរណស្ស តត្ថ វុត្តត្តាតិ អធិប្បាយោ។ តេនេវាហ “**ហរណាធិការេ ហី**”តិអាទិ។ **មាល**ន្តិ បុប្ផទាមំ។ **មញ្ជរី វិយា**តិ កុសុមមញ្ជរី វិយ។ **ហារសទិស**ន្តិ មុត្តាហារសទិសំ។

បាចិត្តិយញ្ចេវ ទុក្កដញ្ចាតិ បថវីខណនបច្ចយា បាចិត្តិយំ, កុលសង្គហបច្ចយា ទុក្កដំ។ **អកប្បិយវោហារេនា**តិ “ឥទំ ខណ, ឥទំ រោបេហី”តិអាទិអកប្បិយវោហារេន។ **ទុក្កដមេវា**តិ កុលសង្គហបច្ចយា ទុក្កដំ។ **ឧភយត្ថា**តិ កប្បិយាកប្បិយបថវិយំ។ **សព្ពត្ថា**តិ កុលសង្គហបរិភោគអារាមាទិអត្ថាយ រោបិតេ។ **ទុក្កដម្បី**តិ ន កេវលំ បាចិត្តិយមេវ។ **កប្បិយេនា**តិ កប្បិយេន ឧទកេន។ **តេសំយេវ ទ្វិន្ន**ន្តិ កុលទូសនបរិភោគានំ។ **ទុក្កដ**ន្តិ កុលសង្គហត្ថាយ សយំ សិញ្ចនេ កប្បិយវោហារេន អកប្បិយវោហារេន វា សិញ្ចាបនេ ច ទុក្កដំ, បរិភោគត្ថាយ បន សយំ សិញ្ចនេ អកប្បិយវោហារេន សិញ្ចាបនេ ច ទុក្កដំ។ **អាបត្តិពហុលតា វេទិតព្ពា**តិ ឯត្ថ សយំ សិញ្ចនេ ធារាបច្ឆេទគណនាយ អាបត្តិគណនា វេទិតព្ពា។ សិញ្ចាបនេ បន បុនប្បុនំ អាណាបេន្តស្ស វាចាយ វាចាយ អាបត្តិ, សកឹ អាណត្តស្ស ពហូនំ សិញ្ចនេបិ ឯកាវ។

ទុក្កដបាចិត្តិយានីតិ កុលសង្គហបច្ចយា ទុក្កដំ, ភូតគាមបាតព្យតាយ បាចិត្តិយំ។ **អញ្ញត្ថា**តិ វត្ថុបូជាទិអត្ថាយ ឱចិននេ។ **សកឹ អាណត្តោ**តិ អកប្បិយវោហារេន អាណត្តោ។ **បាចិត្តិយមេវា**តិ អកប្បិយវចនេន អាណត្តត្តា បាចិត្តិយំ។ កប្បិយវចនេន បន វត្ថុបូជាទិអត្ថាយ ឱចិនាបេន្តស្ស អនាបត្តិយេវ។

គន្ថនេន និព្ពត្តំ **គន្ថិមំ**។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **ន វដ្ដតី**តិ កុលសង្គហត្ថាយ វត្ថុបូជាទិអត្ថាយ វា វុត្តនយេន ករោន្តស្ស ច ការាបេន្តស្ស ច ទុក្កដន្តិ អត្ថោ។ **បុរិមនយេនេវា**តិ “ភិក្ខុស្ស វា”តិអាទិនា វុត្តនយេន។ ធម្មាសនវិតានេ ពទ្ធកណ្ដកេសុ បុប្ផានិ វិជ្ឈិត្វា ឋបេន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ ឧបរូបរិ វិជ្ឈិត្វា ឆត្តសទិសំ កត្វា អាវុណនតោ “**ឆត្តាតិឆត្តំ វិយា**”តិ វុត្តំ។ “កទលិក្ខន្ធម្ហី”តិអាទិនា វុត្តំ សព្ពមេវ សន្ធាយ “**តំ អតិឱឡារិកមេវា**”តិ វុត្តំ, សយំ ករោន្តស្ស អកប្បិយវចនេនេវ ការាបេន្តស្ស ច ទុក្កដមេវាតិ អត្ថោ។ **បុប្ផវិជ្ឈនត្ថ**ន្តិ វុត្តត្តា បុប្ផានិ វិជ្ឈិតុំយេវ កណ្ដកំ ពន្ធិតុំ ន វដ្ដតិ, បុប្ផទាមាទិពន្ធនត្ថំ បន វដ្ដតិ។ **កណ្ដកម្បិ ពន្ធិតុំ ន វដ្ដតី**តិ ច ឥទំ អដ្ឋកថាចរិយប្បមាណេន គហេតព្ពំ។ **បវេសេតុំ ន វដ្ដតី**តិ វុត្តត្តា បុប្ផច្ឆិទ្ទេ អបវេសេត្វា ឧបរូបរិ ឋបេតុំ វដ្ដតិ។ ជាលមយំ វិតានំ **ជាលវិតានំ**។ **នាគទន្តក**ម្បិ សច្ឆិទ្ទកំយេវ គហេតព្ពំ។ **បុប្ផបដិច្ឆកំ** ទណ្ឌាទីហិ កតបុប្ផាធារណំ, តម្បិ សច្ឆិទ្ទមេវ ឥធ វុត្តំ។ **អសោកបិណ្ឌិយា**តិ អសោកបុប្ផមញ្ជរិកាយ។ “**ធម្មរជ្ជុ** នាម ចេតិយំ វា ពោធឹ វា បុប្ផបវេសនត្ថំ អាវិជ្ឈិត្វា ពទ្ធរជ្ជូ”តិ **មហាគណ្ឋិបទេ មជ្ឈិមគណ្ឋិបទេ ច** វុត្តំ, តស្មា តថាពទ្ធាយ រជ្ជុយា ចេតិយស្ស ច អន្តរេ បុប្ផានិ បវេសេតុំ វដ្ដតីតិ វិញ្ញាយតិ។ **គណ្ឋិបទេ** បន “ធម្មរជ្ជុន្តិ សិថិលំ វដ្ដិកំ រជ្ជុំ កត្វា ពោធឹ វា ចេតិយំ វា បរិក្ខិបិត្វា ធម្មាសនេ វា លម្ពិត្វា តត្ថ បុប្ផានិ បវេសេន្តី”តិ វុត្តំ, តស្មា សិថិលវដ្ដិកាយ រជ្ជុយា អន្តរេបិ បុប្ផានិ បវេសេតុំ វដ្ដតីតិ វិញ្ញាយតិ, វីមំសិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។ ឧភយត្ថាបិ បនេត្ថ នេវត្ថិ វិរោធោតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។

មត្ថកទាមន្តិ ផម្ពាសនាទិមត្ថកេ លម្ពកទាមំ។ **បុប្ផេហិ វេឋេន្តី**តិ បុប្ផទាមេន វេឋេន្តិ។ **តេសំយេវា**តិ ឧប្បលាទីនំយេវ។ **វាកេន វា ទណ្ឌកេន វា**តិ វិសុំ អច្ឆិន្នេន បុប្ផសហិតេនេវ វាកេន វា ទណ្ឌកេន វា។ **ខន្ធេ ឋបិតកាសាវស្សា**តិ ខន្ធេ ឋបិតសង្ឃាដី សន្ធាយ វុត្តំ។ តញ្ហិ តថា ពន្ធិតុំ សក្កា ភវេយ្យ។ ឥមិនាវ អញ្ញម្បិ តាទិសំ កាសាវំ វា វត្ថំ វា វុត្តនយេន ពន្ធិត្វា តត្ថ បុប្ផានិ បក្ខិបិតុំ វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ អំសភណ្ឌិកំ បសិព្ពកេ បក្ខិត្តសទិសត្តា វេឋិមំ នាម ន ជាតំ, តស្មា សិថិលពន្ធស្ស អន្តរន្តរា បក្ខិបិតុំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។

បុប្ផបដេ ច ទដ្ឋព្ពន្តិ បុប្ផបដំ ករោន្តស្ស ទីឃតោ បុប្ផទាមស្ស ហរណបច្ចាហរណវសេន បូរណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តិរិយតោ ហរណំ បន វាយិមំ នាម ហោតិ, ន បូរិមំ។ **បុរិមដ្ឋានំ អតិក្កាមេតី**តិ ឯត្ថ “អផុសាបេត្វាបិ អតិក្កាមេន្តស្ស អាបត្តិយេវា”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ “បុរិមដ្ឋានំ អតិក្កាមេតី”តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា តំ យុត្តំ។ កេចិ បន “អញ្ញមញ្ញំ អផុសាបេត្វា អនេកក្ខត្តុំ បរិក្ខិបិតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តីតិ វុត្តំ, តត្ថ ការណំ ន ទិស្សតិ។ **ពន្ធិតុំ វដ្ដតី**តិ បុប្ផរហិតាយ សុត្តកោដិយា វាកកោដិយា វា ពន្ធិតុំ វដ្ដតិ។ **ឯកវារំ ហរិត្វា វា បរិក្ខិបិត្វា វា**តិ ឥទំ បុព្ពេ វុត្តចេតិយាទិបរិក្ខេបំ បុប្ផបដករណញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ, តស្មា ចេតិយំ វា ពោធឹ វា បរិក្ខិបន្តេន ឯកវារំ បរិក្ខិបិត្វា បុរិមដ្ឋានំ សម្បត្តេ អញ្ញស្ស ទាតព្ពំ, តេនបិ ឯកវារំ បរិក្ខិបិត្វា តថេវ កាតព្ពំ។ បុប្ផបដំ ករោន្តេន ច ឯកវារំ ហរិត្វា អញ្ញស្ស ទាតព្ពំ, តេនបិ តថេវ កាតព្ពំ។ សចេបិ ទ្វេយេវ ភិក្ខូ ឧភោសុ បស្សេសុ ឋត្វា បរិយាយេន ហរន្តិ, វដ្ដតិយេវាតិ វទន្តិ។

បូរិតន្តិ ទីឃតោ បសារណវសេន បូរិតំ។ **វាយិតុំ ន លភតី**តិ ទីឃតោ បសារិតេ តិរិយតោ ហរណំ វាយនំ នាម ហោតីតិ ឯកវារម្បិ បុប្ផគុណំ តិរិយតោ ហរិតុំ ន វដ្ដតិ។ **បុប្ផានិ ឋបេន្តេនា**តិ អគន្ថិតានិ បាកតិកបុប្ផានិ ឋបេន្តេន។ បុប្ផទាមំ បន បូជនត្ថាយ ភូមិយំ ឋបេន្តេន ផុសាបេត្វា វា អផុសាបេត្វា វា ទិគុណំ កត្វា ឋបេតុំ ន វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ **ឃដិកទាមឱលម្ពកោ**តិ អន្តេ ឃដិកាការយុត្តោ យមកទាមឱលម្ពកោ។ ឯកេកំ បន ទាមំ និក្ខន្តសុត្តកោដិយាវ ពន្ធិត្វា ឱលម្ពិតុំ វដ្ដតិ, បុប្ផទាមទ្វយំ សង្ឃដិតុកាមេនបិ និក្ខន្តសុត្តកោដិយាវ សុត្តកោដឹ សង្ឃដិតុំ វដ្ដតិ។ **អឌ្ឍចន្ទាការេន មាលាគុណបរិក្ខេបោ**តិ អឌ្ឍចន្ទាការេន មាលាគុណស្ស បុនប្បុនំ ហរណបច្ចាហរណវសេន បូរេត្វា បរិក្ខិបនំ។ តេនេវ តំ បូរិមេ បវិដ្ឋំ, តស្មា ឯតម្បិ អឌ្ឍចន្ទាការំ បុនប្បុនំ ហរណបច្ចាហរណវសេន បូរិតំ ន វដ្ដតិ។ ឯកវារំ បន អឌ្ឍចន្ទាការេន មាលាគុណំ ហរិតុំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ **បុប្ផទាមករណ**ន្តិ ឯត្ថ សុត្តកោដិយំ គហេត្វាបិ ឯកតោ កាតុំ ន វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ គេណ្ឌុកខរបត្តទាមានំ បដិក្ខិត្តត្តា ចេលាទីហិ កតទាមម្បិ ន វដ្ដតិ អកប្បិយានុលោមត្តាតិ វទន្តិ។

“**លាសិយនាដកំ នាដេន្តី**”តិ វត្វា តមេវ បរិយាយន្តរេន ទស្សេតុំ “**រេចកំ ទេន្តី**”តិ វុត្តំ, អភិនយំ ទស្សេន្តីតិ អត្ថោ, អត្តនោ អធិប្បាយំ បកាសេត្វា “ឯវំ នច្ចិតព្ព”ន្តិ បឋមំ ឧដ្ឋហិត្វា នច្ចនាការំ ទស្សេន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កេចិ បន “មុខេ អង្គុលិយោ បក្ខិបិត្វា សទ្ទំ ករោន្តា ចក្កមិវ អត្តានំ ភមយមានា រេចកំ ទេន្តិ នាមា”តិ វទន្តិ។ ឯកេកាយ បន្តិយា អដ្ឋ អដ្ឋ បទានិ អស្សាតិ **អដ្ឋបទំ**។ “អដ្ឋាបទ”ន្តិបិ បឋន្តិ។ ទសបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **បទានី**តិ ច សារិអាទីនំ បតិដ្ឋានដ្ឋានានិ។ **ទសបទំ** នាម ទ្វីហិ បន្តីហិ វីសតិយា បទេហិ កីឡនជូតំ។ **អាកាសេយេវ កីឡន្តី**តិ “អយំ សារី អសុកបទំ មយា នីតា, អយំ អសុកបទ”ន្តិ កេវលំ មុខេនេវ វទន្តា អាកាសេយេវ ជូតំ កីឡន្តិ។ **ជូតផលកេ**តិ ជូតមណ្ឌលេ។ **បាសកកីឡាយ កីឡន្តី**តិ បាសកំ វុច្ចតិ ឆសុ បស្សេសុ ឯកេកំ យាវ ឆក្កំ ទស្សេត្វា កតកីឡនំ, តំ វឌ្ឍេត្វា យថាលទ្ធឯកកាទិវសេន សារិយោ អបនេន្តា ឧបនេន្តា ច កីឡន្តិ។ ឃដេន កីឡា **ឃដិកា**តិ ឯកេ។

មញ្ជដ្ឋិយា វាតិ មញ្ជដ្ឋិរុក្ខសារំ គហេត្វា បក្កកសាវំ សន្ធាយ វទតិ។ **សលាកហត្ថ**ន្តិ តាលហីរាទីនំ កលាបស្សេតំ អធិវចនំ។ ពហូសុ សលាកាសុ វិសេសរហិតំ ឯកំ សលាកំ គហេត្វា តាសុ បក្ខិបិត្វា បុន តំយេវ ឧទ្ធរន្តា សលាកហត្ថេន កីឡន្តីតិ កេចិ។ បណ្ណេន វំសាការេន កតា នាឡិកា **បណ្ណនាឡិកា**។ តេនេវាហ “**តំ ធមន្តា**”តិ។ បុច្ឆន្តស្ស មុខាគតំ អក្ខរំ គហេត្វា នដ្ឋមុដ្ឋិលាភាលាភាទិជាននកីឡា **អក្ខរិកា**តិបិ វទន្តិ។ **ហត្ថិស្មិ**ន្តិ និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ, ហត្ថិនិមិត្តសិប្បេតិ អត្ថោ។ **អស្សស្មិ**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ “ឧស្សេឡេន្តិ អប្ផោដេន្តី”តិ ទ្វិន្នំ បទានំ អត្ថោ បាកដោយេវាតិ ន វុត្តោ។ តត្ថ **ឧស្សេឡេន្តី**តិ មុខេន ឧស្សេឡនសទ្ទំ បមុញ្ចន្តិ, មហន្តំ កត្វា អព្យត្តសទ្ទំ បវត្តេន្តីតិ អត្ថោ។ “អជានំ សញ្ញំ ទេន្តា អជបាលកា វិយ មុខេន វាតំ និច្ឆារេន្តា សុខុមំ អព្យត្តនាទំ បវត្តេន្តី”តិបិ វទន្តិ។ **អប្ផោដេន្តី**តិ ភុជហត្ថសង្ឃដ្ដនសទ្ទំ បវត្តេន្តិ, វាមហត្ថំ ឧរេ ឋបេត្វា ទក្ខិណេន បាណិនា តត្ថ តាឡនេន សទ្ទំ ករោន្តីតិ អត្ថោ។ **មុខឌិណ្ឌិម**ន្តិ មុខភេរិយា ឯតំ អធិវចនំ។

៤៣២. បសាទាវហេនាតិ បសាទជននកេន។ អភិក្កមនំ **អភិក្កន្ត**ន្តិ អាហ “**គមនេនា**”តិ។ បដិក្កមនំ **បដិក្កន្តំ**។ **និវត្តនេនា**តិ និវត្តិមត្តំ ទស្សេតិ។ និវត្តេត្វា បន គមនំ គមនមេវ។ អភិមុខំ លោកិតំ អាលោកិតន្តិ អាហ “**បុរតោ ទស្សនេនា**”តិ។ **ឥតោ ចិតោ ច ទស្សនេនា**តិ អនុទិសាបេក្ខនំ ទស្សេតិ។ យំទិសាភិមុខោ គច្ឆតិ

តិដ្ឋតិ និសីទតិ, តទភិមុខំ បេក្ខនំ **អាលោកិតំ**, តទនុគតទិសាលោកនំ “**វិលោកិត**”ន្តិ ហិ វុច្ចតិ។ អញ្ញានិបិ ហេដ្ឋា ឧបរិ បច្ឆតោ បេក្ខនវសេន **ឱលោកិតឧល្លោកិតាបលោកិតានិ** នាម ហោន្តិ។ តានិ បន ន សមណសារុប្បានិ អប្បសាទាវហានិ, តេនេវេត្ថ អាលោកិតវិលោកិតានេវ គហិតានិ។ **តេស**ន្តិ សមាសេ គុណីភូតានិបិ បព្ពានិ បរាមសតិ។ “បព្ពសង្កោចនេនា”តិ ហិ វុត្តត្តា បព្ពានិ តត្ថ គុណីភូតានិ សង្កោចនស្ស បធានត្តា។ **សតិសម្បជញ្ញេហី**តិ សាត្ថកតាទិបរិគ្គាហិកាយ សតិយា តថាបវត្តសម្បជញ្ញេន ច សមន្នាគតោ បការេហិ, បកដ្ឋំ វា សវិសេសំ ជានាតីតិ សម្បជានោ, តស្ស ភាវោ **សម្បជញ្ញំ**។ តថាបវត្តញាណស្សេតំ អធិវចនំ។ **អភិសង្ខតត្តា**តិ សម្មា បវត្តិតត្តា។ **ហេដ្ឋាខិត្តចក្ខូ**តិ ខន្ធំ អនាមេត្វា វ អធោខិត្តចក្ខុ។ ខន្ធំ នាមេត្វា ហិ ហេដ្ឋាវលោកនំ ន សមណសារុប្បំ។ “ឱក្ខិត្តចក្ខូ”តិ ច ឥមិនា យុគមត្តទស្សិតា វុត្តា។

ពោន្ទោតិ លោលោ មន្ទធាតុកោតិ អត្ថោ។ **ភកុដឹ កត្វា**តិ ភមុកភេទំ កត្វា។ **សាខល្យេន យុត្តា**តិ “តត្ថ កតមំ សាខល្យំ? យា សា វាចា នេលា កណ្ណសុខា”តិអាទិនា (ធ. ស. ១៣៥០) នយេន វុត្តសាខល្យេន សមន្នាគតា, មុទុវចនាតិ អត្ថោ។ **នេលា**តិ ឯលំ វុច្ចតិ ទោសោ, នាស្សា ឯលន្តិ នេលា, និទ្ទោសាតិ អត្ថោ។ **កណ្ណសុខា**តិ ព្យញ្ជនមធុរតាយ កណ្ណានំ សុខា, សូចិនា វិជ្ឈនំ វិយ កណ្ណសូលំ ន ជនេតិ។ **ទាននិពទ្ធានី**តិ និពទ្ធទានានិ។

“សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ អាមន្តេសី”តិ វត្វា “គច្ឆថ តុម្ហេ សារិបុត្តា”តិ វចនតោ “សារិបុត្តា”តិ ឥទំ ឯកសេសនយេន វុត្តន្តិ អយមត្ថោ បាកដោយេវាតិ ន វុត្តោ។ “សារិបុត្តា”តិ ហិ ឥទំ ឯកសេសនយេន វុត្តំ វិរូបេកសេសស្សបិ ឥច្ឆិតត្តា, តេនេវេត្ថ ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោតិ។ **សទ្ធស្ស បសន្នស្សា**តិ រតនត្តយស្ស សទ្ធាយ សមន្នាគតស្ស តតោយេវ ច បសន្នស្ស, កម្មផលសទ្ធាយ វា សមន្នាគតត្តា សទ្ធស្ស រតនត្តយប្បសាទពហុលតាយ បសន្នស្ស។

៤៣៣. **អាបត្តឹ រោបេតព្ពា**តិ កុលទូសកកម្មេន អាបន្នាបត្តឹ រោបេតព្ពា។ **តស្មឹ វិហារេ**តិ ពហិគាមេ វិហារំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អន្តោគាមេ វិហារោ បន **“តស្មឹ គាមេ ន វសិតព្ព”**ន្តិ ឥមិនាវ សង្គហិតោ គាមគ្គហណេនេវ គហិតត្តា។ “តស្មឹ វិហារេ”តិ វចនតោ តស្ស គាមស្ស សាមន្តា អញ្ញស្មឹ វិហារេ វសិតុំ វដ្ដតិ។ **សាមន្តគាមេ បិណ្ឌាយ ន ចរិតព្ព**ន្តិ តស្មឹ វិហារេ វាសស្ស បដិក្ខិត្តត្តា យទិ តត្ថ វសតិ, តេន សាមន្តគាមេបិ បិណ្ឌាយ ន ចរិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ **តស្មឹ គាមេ បិណ្ឌាយ ន ចរិតព្ព**ន្តិ យស្មឹ គាមេ កុលទូសកកម្មំ កតំ, តស្មឹ គាមេ ន ចរិតព្ពំ។ យស្មិញ្ហិ គាមេ វា និគមេ វា កុលទូសកកម្មំ កតំ, យស្មិញ្ច វិហារេ វសតិ, នេវ តស្មឹ គាមេ វា និគមេ វា ចរិតុំ លព្ភតិ, ន វិហារេ វសិតុំ។ សាមន្តវិហារេ វសន្តេន បន សាមន្តគាមេ ចរិតុំ វដ្ដតិ តត្ថ វាសស្ស អប្បដិក្ខិត្តត្តា។

៤៣៥. **អដ្ឋារស វត្តានី**តិ “ន ឧបសម្បាទេតព្ពំ, ន និស្សយោ ទាតព្ពោ, ន សាមណេរោ ឧបដ្ឋាបេតព្ពោ, ន ភិក្ខុនោវាទកសម្មុតិ សាទិតព្ពា, សម្មតេន ភិក្ខុនិយោ ន ឱវទិតព្ពា, យាយ អាបត្តិយា សង្ឃេន បព្ពាជនីយកម្មំ កតំ ហោតិ, ន សា អាបត្តិ អាបជ្ជិតព្ពា អញ្ញា វា តាទិសិកា តតោ វា បាបិដ្ឋតរា, កម្មំ ន គរហិតព្ពំ, កម្មិកា ន គរហិតព្ពា, ន បកតត្តស្ស ភិក្ខុនោ ឧបោសថោ ឋបេតព្ពោ, ន បវារណា ឋបេតព្ពា, ន សវចនីយំ កាតព្ពំ, ន អនុវាទោ ឋបេតព្ពោ, ន ឱកាសោ ការេតព្ពោ, ន ចោទេតព្ពោ, ន សារេតព្ពោ, ន ភិក្ខូហិ សម្បយោជេតព្ព”ន្តិ ឯវមាគតានិ អដ្ឋារស វត្តានិ។

អស្សជិបុនព្ពសុកប្បធានា **អស្សជិបុនព្ពសុកា**តិ វុត្តា សហចរណញាយេន។ **អនុលោមបដិបទំ អប្បដិបជ្ជនតាយា**តិ យថាបញ្ញត្តសម្មាវត្តសង្ខាតំ អនុលោមបដិបទំ អប្បដិបជ្ជនតាយ, យេន វត្តេន ចិណ្ណេន សង្ឃោ អនុលោមិកោ ហោតិ, តស្មឹ អវត្តនតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន បន្នលោមា ហោន្តី**តិ បតិតលោមា ន ហោន្តិ, អនុកូលវុត្តិនោ ន ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **និត្ថរណមគ្គំ ន បដិបជ្ជន្តី**តិ អនុលោមវត្តសង្ខាតំ និត្ថរណូបាយំ ន បដិបជ្ជន្តិ, យេន វត្តេន ចិណ្ណេន សាបត្តិកភាវតោ និត្តិណ្ណា ហោន្តិ, តស្មឹ និត្ថរណកវត្តស្មឹ ន វត្តន្តិ, អាបត្តិវុដ្ឋានត្ថំ តុរិតតុរិតា ឆន្ទជាតា ន ហោន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ទសហិ អក្កោសវត្ថូហី**តិ ជាតិនាមគោត្តកម្មសិប្បអាពាធលិង្គកិលេសអាបត្តិហីនសង្ខាតេហិទសហិ អក្កោសការណេហិ។ **ឆន្ទគាមិតា បាបេន្តី**តិអាទីសុ **យ**-ការោ “សយំ អភិញ្ញា”តិអាទីសុ វិយ លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោតិ អាហ **“ឆន្ទគាមិតាយបិ បាបេន្តី”**តិអាទិ។ **តេស**ន្តិ អស្សជិបុនព្ពសុកានំ គណបាមោក្ខានំ។

៤៣៦-៤៣៧. និគមស្ស អបាកដត្តា តំ ទស្សេតុំ **“តត្ថា”**តិអាទិមាហ។ **បរសន្តកំ ទេតិ, ទុក្កដមេវា**តិ វិស្សាសគ្គាហេន បរសន្តកំ គហេត្វា ទេន្តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តញ្ច ខោ វត្ថុបូជនត្ថាយា**តិ មាតាបិតូនម្បិ ទេន្តេន វត្ថុបូជនត្ថាយ ឯវ ទាតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ **“មណ្ឌនត្ថាយ បន សិវលិង្គាទិបូជនត្ថាយា**តិ ឯត្តកមេវ វុត្តត្តា ឥមំ វិក្កិណិត្វា ជីវិកម្បិ កប្បេស្សន្តីតិ មាតុអាទីនំ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **កស្សចិបី**តិ ញាតកស្ស អញ្ញាតកស្ស វា កស្សចិបិ។

ញាតិសាមណេរេហេវាតិ អនុច្ចវិកត្តា វុត្តំ។ **សម្បត្តានំ សាមណេរានំ ឧបឌ្ឍភាគំ ទាតុំ វដ្ដតី**តិ សង្ឃិកស្ស លាភស្ស ឧបចារសីមគតានំ សាមណេរានម្បិ សន្តកត្តា តេសម្បិ ឧបឌ្ឍភាគោ លព្ភតេវាតិ កត្វា វុត្តំ។ **ចូឡក**ន្តិ ឧបឌ្ឍភាគតោបិ ឧបឌ្ឍំ។ ចតុត្ថភាគស្សេតំ អធិវចនំ។

“**សាមណេរា…បេ…. ឋបេន្តី**”តិ ឥទំ វស្សគ្គេន អភាជិយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តត្ថ តត្ថា**តិ មគ្គេ វា ចេតិយង្គណេ វា។ **ទាបេតុំ ន លភន្តី**តិ សាមណេរេហិ ទាបេតុំ អននុច្ចវិកត្តា វុត្តំ។ ន ហិ តំ បុប្ផទានំ នាម សិយា។ យទិ ហិ តថា អាគតានំ តេសំ ទានំ បុប្ផទានំ ភវេយ្យ, សាមណេរេហិបិ ទាតុំ ន លព្ភេយ្យ។ **សយមេវា**តិ សាមណេរា សយមេវ។ **យាគុភត្តាទីនិ អាទាយា**តិ ឥទំ ភិក្ខូនំ អត្ថាយ យាគុភត្តាទិសម្បាទនំ សន្ធាយ វុត្តត្តា “ន វដ្ដតី”តិ អវិសេសេន វុត្តំ។

វុត្តនយេនេវាតិ មាតាបិតូនំ តាវ ហរិត្វាបិ ហរាបេត្វាបិ បក្កោសិត្វាបិ បក្កោសាបេត្វាបិ ទាតុំ វដ្ដតិ, សេសញាតកានំ បក្កោសាបេត្វាវ។ មាតាបិតូនញ្ច ហរាបេន្តេន ញាតិសាមណេរេហេវ ហរាបេតព្ពំ, ឥតរេ បន យទិ សយមេវ ឥច្ឆន្តិ, វដ្ដតីតិ ឥមំ បុប្ផេ វុត្តនយំ ផលេបិ អតិទិសតិ, តស្មា ផលម្បិ មាតាបិតូនំ ហរណហរាបនាទិនា ទាតុំ វដ្ដតិ, សេសញាតីនំ បក្កោសាបេត្វាវ។ ឥទានិ “យោ ហរិត្វា វា ហរាបេត្វា វា…បេ…. ឥស្សរវតាយ ទទតោ ថុល្លច្ចយ”ន្តិ ឥមំ បុប្ផេ វុត្តនយំ ផលេបិ សង្ខិបិត្វា ទស្សេន្តោ “**កុលសង្គហត្ថាយ បនា**”តិអាទិមាហ។ **ខីណបរិព្ពយាន**ន្តិ អាគន្តុកេ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ផលបរិច្ឆេទេន វា**តិ “ឯត្តកានិ ផលានិ ទាតព្ពានី”តិ ឯវំ ផលបរិច្ឆេទេន វា។ **រុក្ខបរិច្ឆេទេន វា**តិ “ឥមេហិ រុក្ខេហិ ទាតព្ពានី”តិ ឯវំ រុក្ខបរិច្ឆេទេន វា។ បរិច្ឆិន្នេសុបិ រុក្ខេសុ “ឥធ ផលានិ សុន្ទរានិ, ឥតោ គណ្ហថា”តិ វទន្តេន កុលសង្គហោ កតោ នាម ហោតីតិ អាហ “**ឯវំ បន ន វត្តព្ព**”ន្តិ។

រុក្ខច្ឆល្លីតិ រុក្ខត្តចោ។ តេសំ តេសំ គិហីនំ គាមន្តរទេសន្តរាទីសុ សាសនបដិសាសនហរណំ **ជង្ឃបេសនិកំ**។ តេនាហ “គិហីនំ ទូតេយ្យំ សាសនហរណកម្ម”ន្តិ។ ទូតស្ស កម្មំ **ទូតេយ្យំ**។ **បឋមំ សាសនំ អគ្គហេត្វាបិ…បេ…. បទេ បទេ ទុក្កដ**ន្តិ ឥទំ តស្ស សាសនំ អារោចេស្សាមីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន គមនំ សន្ធាយ វុត្តំ, តស្ស បន សាសនំ បដិក្ខិបិត្វា សយមេវ ការុញ្ញេ ឋិតោ គន្ត្វា អត្តនោ បតិរូបំ សាសនំ អារោចេតិ, អនាបត្តិ។ **បុព្ពេ វុត្តប្បការ**ន្តិ “មម វចនេន ភគវតោ បាទេ វន្ទថា”តិអាទិនា វុត្តប្បការំ សិក្ខាបទេ បឋមំ វុត្តំ។ **បក្កមតាយស្មា**តិ ឥទំ បព្ពាជនីយកម្មវសេន វុត្តំ។ បុន **បក្កមតាយស្មា**តិ ឥទំ បន បព្ពាជនីយកម្មកតស្ស វត្តវសេន វុត្តំ។ **បឋមសង្ឃភេទសទិសានេវា**តិ ឯត្ថ អង្គេសុបិ យថា តត្ថ បរក្កមនំ, ឯវំ ឥធ ឆន្ទាទីហិ បាបនំ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

កុលទូសកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និគមនវណ្ណនា

៤៤២. បឋមំ អាបត្តិ អាបជ្ជនំ ឯតេសន្តិ **បឋមាបត្តិកា**។ **តត្តកានិ អហានី**តិ បដិច្ឆាទិតទិវសតោ បដ្ឋាយ យាវ អារោចិតទិវសោ, តាវ ទិវសបក្ខមាសសំវច្ឆរវសេន យត្តកោ កាលោ អតិក្កន្តោ, តត្តកំ កាលន្តិ អត្ថោ។ **អកាមេន អវសេនា**តិ ឯត្ថ អប្បដិកម្មកតាយ អាបត្តិយា សគ្គមោក្ខាវរណភាវតោ អនិច្ឆន្តេនបិ បរិវសិតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ **អព្ភាតព្ពោ**តិ អព្ភានកម្មវសេន បក្កោសិតព្ពោ។ **តេ ច ភិក្ខូ គារយ្ហា**តិ ឯត្ថ យេ ឩនភាវំ ញត្វា អព្ភេន្តិ, តេ ភិក្ខូ ច គរហិតព្ពា សាតិសារា សទោសា, ទុក្កដំ អាបជ្ជន្តីតិ អយមត្ថោ បាកដោយេវាតិ ន វុត្តោ។ **សាមីចី**តិ វត្តំ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

តេរសកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អនិយតកណ្ឌំ

១. បឋមអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៤៣. បុគ្គលសទ្ទេន សាមញ្ញនិទ្ទេសតោ ឯកសេសនយេន វា បុត្តីបិ គហិតាតិ អាហ “**ពហូ ធីតរោ ចា**”តិ។ **ទានប្បទានេសូ**តិ ខុទ្ទកេសុ ចេវ មហន្តេសុ ច ទានេសុ។ ឆណំ នាម អត្តនោ គេហេ កត្តព្ពមង្គលន្តិ អាហ “**អាវាហវិវាហមង្គលាទីសូ**”តិ។ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន ផគ្គុណមាសាទីសុ ឧត្តរផគ្គុណាទិអភិលក្ខិតទិវសេសុ សបរិជនានំ មនុស្សានំ មង្គលករណម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ **អន្តរុស្សវេសូ**តិ មហុស្សវស្ស អន្តរន្តរា បវត្តិតឧស្សវេសុ។ **អាសាឡ្ហីបវារណនក្ខត្តាទីសូ**តិ ឯត្ថ នក្ខត្តសទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្ពោ។ តត្ថ **អាសាឡ្ហីនក្ខត្ត**ន្តិ វស្សូបគមនបូជាទិវសំ សន្ធាយ វុត្តំ, **បវារណនក្ខត្ត**ន្តិ បវារណបូជាទិវសំ សន្ធាយ។ **អាទិ**-សទ្ទេន យស្មឹ នក្ខត្តេ គាមនិគមវាសិនោ តយោ សត្ត វា ទិវសេ នក្ខត្តឃោសនំ កត្វា យថាវិភវំ អលង្កតបដិយត្តា ភោគេ បរិភុញ្ជន្តា នក្ខត្តកីឡំ កីឡន្តិ, តម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ **ឥមេបិ ទារកា**តិ អត្តនោ ទារកេ សន្ធាយ វទន្តិ។ **ឥទនន្តរ**ន្តិ ភិក្ខូនំ ភោជនានន្តរំ។

៤៤៤-៤៤៥. **តំ កម្ម**ន្តិ តំ អជ្ឈាចារកម្មំ។ **ភិក្ខុ និសិន្នេ**តិ ឯត្ថ **ភិក្ខូ**តិ ភុម្មត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, ភុម្មវចនស្ស វា លោបំ កត្វា និទ្ទេសោតិ អាហ “**ភិក្ខុម្ហិ និសិន្នេ**”តិ។ បាឡិយំ “សោតស្ស រហោ”តិ ឥទំ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ, “បដិច្ឆន្នេ អាសនេ”តិ បន វចនតោ “សក្កា ហោតិ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិតុ”ន្តិ ច វុត្តត្តា ចក្ខុស្ស រហោ ឥធាធិប្បេតោតិ ទស្សេតុំ “**កិញ្ចាបី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **បរិច្ឆេទោ វេទិតព្ពោ**តិ រហោ និសជ្ជាបត្តិយា បរិច្ឆេទោ វវត្ថានំ វេទិតព្ពំ។ ឥទានិ ចក្ខុស្ស រហោនេវ អាបត្តឹ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ទស្សេន្តោ “**សចេបិ ហី**”តិអាទិមាហ។ **បិហិតកវាដស្សា**តិ ឥមិនា បដិច្ឆន្នភាវតោ ចក្ខុស្ស រហោសព្ភាវំ ទស្សេតិ។ **អបិហិតកវាដស្សា**តិ ឥមិនា អប្បដិច្ឆន្នភាវំ ទស្សេតិ។ អប្បដិច្ឆន្នេ ច ទុតិយសិក្ខាបទេ អាគតនយេន សោតស្ស រហវសេនបិ បរិច្ឆេទោ វេទិតព្ពោតិ អាហ “**អន្តោទ្វាទសហត្ថេបិ ឱកាសេ**”តិ ។ “អន្តោទ្វាទសហត្ថេ”តិ ហិ ឥទំ សោតស្ស រហាភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ។ យទិ ហិ ចក្ខុស្សេវ រហាភាវំ សន្ធាយ វទេយ្យ , “អន្តោទ្វាទសហត្ថេ”តិ ន វទេយ្យ អប្បដិច្ឆន្នេ តតោ ទូរតរេ និសិន្នេបិ ចក្ខុស្ស រហាសម្ភវតោ។ យស្មា និសីទិត្វា និទ្ទាយន្តោ កបិមិទ្ធបរេតោ កញ្ចិ កាលំ ចក្ខូនិ ឧម្មីលេតិ, កញ្ចិ កាលំ និមីលេតិ, ន ច មហានិទ្ទំ ឱក្កមតិ, តស្មា “និទ្ទាយន្តោបិ អនាបត្តឹ ករោតី”តិ វុត្តំ។ និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តោ បន តាទិសោ ន ហោតីតិ អាហ “**និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តោ ន ករោតី**”តិ, អនាបត្តឹ ន ករោតីតិ អត្ថោ។

បដិលទ្ធសោតាបត្តិផលាតិ អន្តិមបរិច្ឆេទតោ អរិយសាវិកំ ទស្សេតិ។ **បដិវិទ្ធចតុសច្ចា**តិ សោតាបត្តិមគ្គេន បដិវិទ្ធចតុសច្ចា។ **តិណ្ណំ ធម្មានំ អញ្ញតរេន ការេតព្ពោ**តិ និសជ្ជំ បដិជានមានស្ស តិណ្ណំ ធម្មានំ អញ្ញតរសមាយោគោ ហោតិយេវាតិ វុត្តំ។ បារាជិកេន បន សង្ឃាទិសេសេន ច បាចិត្តិយេន ច តេនាការេន និសជ្ជំ បដិជានមានោវ ការេតព្ពោ។ **ន អប្បដិជានមានោ**តិ អលជ្ជីបិ អប្បដិជានមានោ អាបត្តិយា ន ការេតព្ពោតិ អវិសេសេន វុត្តំ។ សោ ហិ យាវ ន បដិជានាតិ, តាវ នេវ សុទ្ធោ, ន អសុទ្ធោតិ វា វត្តព្ពោ, វត្តានុសន្ធិនា បន ការេតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “បដិញ្ញា លជ្ជីសុ កតា, អលជ្ជីសុ ឯវំ ន វិជ្ជតិ;
> ពហុម្បិ អលជ្ជី ភាសេយ្យ, វត្តានុសន្ធិតេន ការយេ”តិ។ (បរិ. ៣៥៩);

យេន វា សា សទ្ធេយ្យវចសា ឧបាសិកា វទេយ្យ, តេន សោ ភិក្ខុ ការេតព្ពោតិ ឯត្ថ “បដិជានមានោ”តិ អវុត្តេបិ អធិការត្តា “**បដិជានមានោវ តេន សោ ភិក្ខុ ការេតព្ពោ**”តិ វុត្តំ។ តថារូបាយ ឧបាសិកាយ វចនេន អញ្ញថត្តាភាវតោ **ទិដ្ឋំ នាម តថាបិ ហោតិ, អញ្ញថាបិ ហោតី**តិ ទស្សនេន អញ្ញថត្តសម្ភវំ ទស្សេតិ។ **ឯវំ មហិទ្ធិកា នាម...បេ.... វទាបេថា**តិ ឥទំ “ឯវំ មហិទ្ធិកាបិ តុម្ហេ ឯវរូបេ អាសង្កនីយេ ឋានេ កស្មា អនុបបរិក្ខិត្វា និសិន្នត្ថ, តុម្ហាទិសេហិ នាម អន្តរឃរេ និសីទន្តេហិ ឧបបរិក្ខិត្វា បតិរូបេ ឋានេ និសីទិតព្ព”ន្តិ ថេរំ ឱវទន្តោ អាហ, ន បន អសទ្ទហន្តោ។ ថេរោ អត្តនោ អនុបបរិក្ខិត្វា អនិសិន្នភាវំ ទស្សេន្តោ “**អន្តរឃរស្សេវេសោ អាវុសោ ទោសោ**”តិ អាហ។ **ឯវមកាសិ**ន្តិ អត្តនោ និគូហិតព្ពម្បិ គុណំ បកាសេន្តោ ឯវំ វិយ ឥទ្ធិបាដិហារិយំ អកាសិ។ **រក្ខេយ្យាសិ ម**ន្តិ “មា មំ អញ្ញេបិ ឯវំ ជានន្តូ”តិ អត្តនោ គុណំ អជានាបេតុកាមោ វទតិ។

៤៤៦-៤៥១. **មាតុគាមស្ស មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវន្តោ**តិ ឯត្ថ “មគ្គេ”តិ បាឋសេសោ ទដ្ឋព្ពោតិ អាហ “**មាតុគាមស្ស មគ្គេ**”តិ។ រហោ និសជ្ជស្សាទស្ស អសតិបិ មេថុនរាគភាវេ តប្បដិពទ្ធកិលេសត្តា វុត្តំ “**មេថុនធម្មសន្និស្សិតកិលេសោ វុច្ចតី**”តិ, តេនេវ **សន្និស្សិត**គ្គហណំ កតំ។ តំ សន្ធាយ អគតេបិ អសុទ្ធចិត្តេន គតត្តា “**អស្សាទេ ឧប្បន្នេ បាចិត្តិយ**”ន្តិ វុត្តំ។ **រហស្សាទោ ឧប្បជ្ជតិ អនាបត្តី**តិ សុទ្ធចិត្តេន គន្ត្វា និសិន្នត្តា

ចិត្តុប្បាទមត្តេនេត្ថ អាបត្តិ ន ហោតីតិ វុត្តំ។ **អយំ ធម្មោ អនិយតោ**តិ ឯត្ថ តិណ្ណំ អាបត្តីនំ យំ អាបត្តិំ វា វត្ថុំ វា បដិជានាតិ, តស្ស វសេន ការេតព្ពតាយ អនិយតោតិ អយមត្ថោ បាកដោយេវាតិ ន វុត្តោ។ យំ អាបត្តិំ បដិជានាតិ, តស្សា វសេនេត្ថ អង្គភេទោ វេទិតព្ពោ។

បឋមអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ទុតិយអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥២. “ឯកោ”តិ វុត្តត្តា “និសជ្ជំ កប្បេយ្យ បដិក្ខិត្ត”ន្តិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ ន យុជ្ជតីតិ អាហ “**យំ ឯកោ… បេ…. សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ**”តិ។ **ឯតំ បច្ចត្តវចន**ន្តិ “ឯកោ”តិ ឥទំ បច្ចត្តវចនំ។

៤៥៣. **ពហិ បរិក្ខិត្ត**ន្តិ ពហិ បាការាទិនា បរិក្ខិត្តំ។ **បរិវេណង្គណ**ន្តិ បរិវេណមាឡកំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ឥត្ថីបិ បុរិសោបី**តិ ឯត្ថ បឋមេ កស្មា ឥត្ថិសតម្បិ អនាបត្តិំ ន ករោតិ, ឥធ ឯកាបិ កស្មា អនាបត្តិំ ករោតីតិ? វុច្ចតេ – បឋមសិក្ខាបទំ “សក្កា ហោតិ មេថុនំ ធម្មំ បដិសេវិតុ”ន្តិ វុត្តត្តា មេថុនធម្មវសេន អាគតំ, ន ច មេថុនស្ស មាតុគាមោ ទុតិយោ ហោតិ។ ឥត្ថិយោ ហិ អញ្ញមញ្ញិស្សា វជ្ជំ បដិច្ឆាទេន្តិ, តេនេវ វេសាលិយំ មហាវនេ ទ្វារំ វិវរិត្វា និបន្នេ ភិក្ខុម្ហិ សម្ពហុលា ឥត្ថិយោ យាវទត្ថំ កត្វា បក្កមឹសុ, តស្មា តត្ថ “ឥត្ថិសតម្បិ អនាបត្តិំ ន ករោតី”តិ វុត្តំ។ ឥទំ បន សិក្ខាបទំ ទុដ្ឋុល្លវាចាវសេន អាគតំ “អលញ្ច ខោ ហោតិ មាតុគាមំ ទុដ្ឋុល្លាហិ វាចាហិ ឱភាសិតុ”ន្តិ វុត្តត្តា។ ទុដ្ឋុល្លវាចញ្ច សុត្វា មាតុគាមោបិ ន បដិច្ឆាទេតិ។ តេនេវ **ទុដ្ឋុល្លវាចាសិក្ខាបទេ** យា តា ឥត្ថិយោ ហិរិមនា, តា និក្ខមិត្វា ភិក្ខូ ឧជ្ឈាបេសុំ, តស្មា ឥធ “ឥត្ថីបិ អនាបត្តិំ ករោតី”តិ វុត្តំ។ ឥធ អប្បដិច្ឆន្នត្តា ឥត្ថីបិ អនាបត្តិំ ករោតិ, តត្ថ បដិច្ឆន្នត្តា ឥត្ថិសតម្បិ អនាបត្តិំ ន ករោតីតិ ច វទន្តិ។

កាយសំសគ្គវសេន **អនន្ធោ** វុត្តោ, ទុដ្ឋុល្លវាចាវសេន **អពធិរោ**។ **អន្ធោ ទ្វាទសហត្ថេ ឱកាសេ**តិ សោតស្ស រហាភាវោ វុត្តោ, ឯតេន “សោតស្ស រហោ ទ្វាទសហត្ថេន បរិច្ឆិន្ទិតព្ពោ”តិ ទស្សេតិ ។ តស្មា ទ្វាទសហត្ថគោ ពហិ និសិន្នោ អនាបត្តិំ ន ករោតិ សតិបិ ចក្ខុស្ស រហាភាវេ សោតស្ស រហសព្ភាវតោ។ ឥមស្មិញ្ហិ សិក្ខាបទេ អប្បដិច្ឆន្នត្តា សោតស្ស រហោយេវ អធិប្បេតោ។ បាឡិយំ បន “ចក្ខុស្ស រហោ”តិ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ។ **កេនចិ** បន “ទ្វេបិ រហា ឥធ អធិប្បេតា”តិ វុត្តំ, តំ ន គហេតព្ពំ។ ន ហិ អប្បដិច្ឆន្នេ ឱកាសេ ចក្ខុស្ស រហោ សម្ភវតិ ទ្វាទសហត្ថគោ ពហិ ទស្សនវិសយេ ទូរតរេ និសិន្នស្សបិ ទដ្ឋុំ សក្កុណេយ្យភាវតោ។ **និទ្ទាយន្តោបី**តិ ឥមិនា “និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តោបិ គហិតោយេវា”តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ “និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តេបិ សតិបិ ចក្ខុស្ស រហេ អពធិរត្តា សោតស្ស រហោ នត្ថី”តិ **គណ្ឋិបទការានំ** អធិប្បាយោ។ យថា បន និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តោ អន្ធោ វិយ កិញ្ចិ ន បស្សតីតិ ចក្ខុស្ស រហោ សម្ភវតិ, តថា ពធិរោ វិយ កិញ្ចិ សទ្ទំ ន សុណាតីតិ សោតស្ស រហោបិ សម្ភវតីតិ សក្កា វត្តុំ។ អដ្ឋកថាយញ្ច **ឋិតោ វា និសិន្នោ វាតិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ, បឋមសិក្ខាបទេ** វិយ “និបជ្ជិត្វា និទ្ទាយន្តោបិ អនាបត្តិំ ន ករោតី”តិ ឥទំ បន ន វុត្តំ, តស្មា វីមំសិត្វា យថា ន វិរុជ្ឈតិ, តថា គហេតព្ពំ។

សោតស្ស រហស្សេវ ឥធាធិប្បេតត្តា **“ពធិរោ បន ចក្ខុមាបី”**តិ វុត្តំ។ អន្ធស្ស អប្បដិច្ឆន្នម្បិ បដិច្ឆន្នបក្ខំ ភជតីតិ បឋមសិក្ខាបទស្ស វិសយត្តា វុត្តំ **“អន្ធោ វា អពធិរោបិ ន ករោតី”**តិ។ យថេវ ហិ តត្ថ អបិហិតកវាដស្ស គព្ភស្ស អន្តោ សមីបេបិ ឋិតោ អន្ធោ អនាបត្តិំ ន ករោតិ, ឯវមិធាបីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ឧភយត្ថាបី**តិ ទ្វីសុបិ អនិយតេសុ។ យស្មា ទ្វីហិ សិក្ខាបទេហិ ឧទាយិត្ថេរំ អារព្ភ វិសុំ បញ្ញត្តា កាចិ អាបត្តិ នាម នត្ថិ, តស្មា តស្ស តស្ស សិក្ខាបទស្ស អាទិកម្មិកេ សន្ធាយ អាទិកម្មិកានំ អនាបត្តិ វុត្តា។ ឧបនន្ទត្ថេរាទយោ ហិ រហោ និសជ្ជាទីនំ អាទិកម្មិកា។ ភគវតា បន បឋមំ បញ្ញត្តសិក្ខាបទានិយេវ គហេត្វា ឧបនន្ទវត្ថុស្មិំ អនិយតក្កមោ ទស្សិតោ។ យទិ ឥមេហិ សិក្ខាបទេហិ វិសុំ បញ្ញត្តា អាបត្តិ នាម នត្ថិ, អថ កស្មា ភគវតា អនិយតទ្វយំ បញ្ញត្តន្តិ? ឯវរូបាយបិ ឧបាសិកាយ វុច្ចមានោ បដិជានមានោយេវ អាបត្តិយា ការេតព្ពោ, ន អប្បដិជានមានោតិ ទស្សនេន ភគវតា យាយ កាយចិ អាបត្តិយា យេន កេនចិ ចោទិតេ បដិញ្ញាតករណំយេវ ទឡ្ហំ កត្វា វិនយវិនិច្ឆយលក្ខណំ ឋបិតំ។ អថ ភិក្ខុនីនំ អនិយតំ កស្មា ន វុត្តន្តិ? ឥទមេវ លក្ខណំ សព្ពត្ថ អនុគតន្តិ ន វុត្តំ។

ទុតិយអនិយតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

អនិយតវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. និស្សគ្គិយកណ្ឌំ

១. ចីវរវគ្គោ

១. បឋមកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៥៩. សមិតាវិនាតិ សមិតបាបេន។ **គោតមកេ ចេតិយេ**តិ គោតមយក្ខស្ស ចេតិយដ្ឋានេ កតវិហារោ វុច្ចតិ។ **បរិភុញ្ជិតុំ អនុញ្ញាតំ ហោតី**តិ ភគវតា គហបតិចីវរេ អនុញ្ញាតេ ពហូនិ ចីវរានិ លភិត្វា ភណ្ឌិកំ កត្វា សីសេបិ ខន្ធេបិ កដិយាបិ ឋបេត្វា អាគច្ឆន្តេ ភិក្ខូ ទិស្វា ចីវរេ សីមំ ពន្ធន្តេន តិចីវរំ បរិភោគត្ថាយ អនុញ្ញាតំ, ន បន អធិដ្ឋានវសេន។ នហាយន្តិ ឯត្ថាតិ **នហានំ**, នហានតិត្ថំ។

៤៦០. ឯកោ កិរ ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ "ពុទ្ធរតនស្ស ច សង្ឃរតនស្ស ច បូជា បញ្ញាយតិ, កថំ នុ ខោ ធម្មរតនំ បូជិតំ នាម ហោតី"តិ។ សោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯតមត្ថំ បុច្ឆិ។ ភគវា អាហ "សចេបិ ព្រាហ្មណ ធម្មរតនំ បូជេតុកាមោ, ឯកំ ពហុស្សុតំ បូជេហី"តិ។ ពហុស្សុតំ ភន្តេ អាចិក្ខថាតិ។ ភិក្ខុសង្ឃំ បុច្ឆាតិ។ សោ ភិក្ខូ ឧបសង្កមិត្វា "ពហុស្សុតំ ភន្តេ អាចិក្ខថា"តិ អាហ។ អានន្ទត្ថេរោ ព្រាហ្មណាតិ។ ព្រាហ្មណោ ថេរំ សហស្សគ្ឃនកេន ចីវរេន បូជេសិ។ តេន វុត្តំ **"បដិលាភវសេន ឧប្បន្ន"**ន្តិ។ **ឧប្បន្ន**-សទ្ទោ និប្ផន្នបរិយាយោបិ ហោតីតិ តំ បដិក្ខិបន្តោ អាហ **"នោ និប្ផត្តិវសេនា"**តិ។ បឋមមេវ ហិ តំ តន្តវាយកម្មេន និប្ផន្នំ។

ថេរស្ស សន្តិកេ ឧបជ្ឈំ គាហាបេត្វា សយំ អនុស្សាវនកម្មំ ករោតីតិ ឯត្ថ សារិបុត្តត្ថេរោបិ តថេវ ករោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ ឯកមេកេន អត្តនោ បត្តចីវរំ ទត្វា បព្ពាជេត្វា ឧបជ្ឈំ គណ្ហាបិតានិ បញ្ច បញ្ច ភិក្ខុសតានិ អហេសុំ។ **អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អតិវិយ មមាយតី**តិ អានន្ទត្ថេរោ តាវ មមាយតុ អខីណាសវភាវតោ, សារិបុត្តត្ថេរោ កថន្តិ? ន ឥទំ មមាយនំ គេហស្សិតបេមវសេន, អថ ខោ គុណសម្ភាវនាវសេនាតិ នាយំ ទោសោ។ **នវមំ វា ទិវសំ ទសមំ វា**តិ កុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនំ , នវមេ វា ទសមេ វា ទិវសេតិ អត្ថោ។ **សចេ ភវេយ្យា**តិ សចេ កស្សចិ ឯវំ សិយា។ **វុត្តសទិសមេវា**តិ ឯត្ថ "វុត្តទិវសមេវា"តិបិ បឋន្តិ។ **ធារេតុ**ន្តិ ឯត្ថ "អាហា"តិ បាឋសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។

៤៦២-៤៦៣. និដ្ឋិតចីវរស្មិន្តិ កម្មវចនស្ស លោបំ កត្វា និទ្ទេសោតិ អាហ **"និដ្ឋិតេ ចីវរស្មិ"**ន្តិ, ចីវរស្ស ករណបលិពោធេ ឧបច្ឆិន្នេតិ វុត្តំ ហោតិ។ បាសបដ្ដគណ្ឋិកបដ្ដបរិយោសានំ យំ កិញ្ចិ កាតព្ពំ, តំ កត្វាតិ យោជេតព្ពំ។ **សូចិយា បដិសាមន**ន្តិ ឥទំ សូចិកម្មស្ស សម្មា បរិនិដ្ឋិតភាវទស្សនត្ថំ វុត្តំ, សូចិកម្មនិដ្ឋានមេវេត្ថ បមាណំ។ **ឯតេសម្បី**តិ វិនដ្ឋាទី បរាមសតិ។

កថិនេ ច ឧព្ភតស្មិន្តិ យំ សង្ឃស្ស កថិនំ អត្ថតំ, តស្មិំ កថិនេ ច ឧព្ភតេតិ អត្ថោ។ **ទុតិយស្ស បលិពោធស្ស អភាវំ ទស្សេតី**តិ អាវាសបលិពោធស្ស អភាវំ ទស្សេតិ។ ឯត្ថ ច "និដ្ឋិតចីវរស្មិំ ឧព្ភតស្មិំ កថិនេ"តិ ឥមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ ទ្វិន្នំ បលិពោធានំ អភាវទស្សនេន អត្ថតកថិនស្ស បញ្ចមាសព្ភន្តរេ យាវ ចីវរបលិពោធោ អាវាសបលិពោធោ ច ន ឧបច្ឆិជ្ជតិ, តាវ អនធិដ្ឋិតំ អវិកប្បិតំ អតិរេកចីវរំ ទសាហតោ បរម្បិ ឋបេតុំ វដ្ដតីតិ ទីបេតិ។ អត្ថតកថិនស្ស ហិ យាវ កថិនស្ស ឧព្ភារា អនាមន្តចារោ អសមាទានចារោ យាវទត្ថចីវរំ គណភោជនំ យោ ច តត្ថ ចីវរុប្បាទោតិ ឥមេ បញ្ចានិសំសា លព្ភន្តិ។ បក្កមនំ អន្តោ អស្សាតិ **បក្កមនន្តិកា**។ ឯវំ សេសាបិ វេទិតព្ពា។ វិត្ថារោ បនេត្ថ អាគតដ្ឋានេយេវ អាវិ ភវិស្សតិ។

ខោមន្តិ ខោមសុត្តេហិ វាយិតំ ខោមបដចីវរំ, តថា សេសានិ។ **សាណ**ន្តិ សាណវាកសុត្តេហិ កតចីវរំ។ **ភង្គ**ន្តិ ខោមសុត្តាទីនិ សព្ពានិ ឯកច្ចានិ វា មិស្សេត្វា កតចីវរំ។ ភង្គម្បិ វាកមយមេវាតិ កេចិ។ ទុកូលំ បដ្ដុណ្ណំ សោមារបដំ ចីនបដំ ឥទ្ធិជំ ទេវទិន្នន្តិ ឥមានិ បន ឆ ចីវរានិ ឯតេសំយេវ អនុលោមានីតិ វិសុំ ន វុត្តានិ។ **ទុកូល**ញ្ហិ សាណស្ស អនុលោមំ វាកមយត្តា។ បដ្ដុណ្ណទេសេ សញ្ជាតវត្ថំ **បដ្ដុណ្ណំ**។ "បដ្ដុណ្ណកោសេយ្យវិសេសោ"តិ ហិ **អភិធានកោសេ** វុត្តំ។ សោមារទេសេ ចីនទេសេ ច ជាតវត្ថានិ **សោមារចីនបដានិ**។ បដ្ដុណ្ណាទីនិ តីណិ កោសេយ្យស្ស អនុលោមានិ បាណកេហិ កតសុត្តមយត្តា។ **ឥទ្ធិជំ** ឯហិភិក្ខូនំ បុញ្ញិទ្ធិយា និព្ពត្តចីវរំ, តំ ខោមាទីនំ អញ្ញតរំ ហោតីតិ តេសំ ឯវ អនុលោមំ។ ទេវតាហិ ទិន្នំ ចីវរំ **ទេវទិន្នំ**, តំ កប្បរុក្ខេ និព្ពត្តំ ជាលិនិយា ទេវកញ្ញាយ អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស ទិន្នវត្ថសទិសំ, តម្បិ ខោមាទីនំយេវ អនុលោមំ ហោតិ តេសុ អញ្ញតរភាវតោ។

មជ្ឈិមស្ស បុរិសស្ស វិទត្ថី សន្ធាយ “**ទ្វេ វិទត្ថិយោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ ឥមិនា ទីឃតោ វឌ្ឍកីហត្ថប្បមាណំ
វិត្ថារតោ តតោ ឧបឌ្ឍប្បមាណំ វិកប្បនុបគន្តិ ទស្សេតិ។ តថា ហិ “សុគតវិទត្ថិ នាម ឥទានិ មជ្ឈិមស្ស បុរិ
សស្ស តិស្សោ វិទត្ថិយោ, វឌ្ឍកីហត្ថេន ទិយឌ្ឍោ ហត្ថោ ហោតី”តិ **កុដិការសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** (បារា. អដ្ឋ.
២.៣៤៨-៣៤៩) វុត្តំ, តស្មា សុគតង្គុលេន ទ្វាទសង្គុលំ វឌ្ឍកីហត្ថេន ទិយឌ្ឍោ ហត្ថោតិ សិទ្ធំ។ ឯវញ្ច កត្វា
សុគតង្គុលេន អដ្ឋង្គុលំ វឌ្ឍកីហត្ថប្បមាណន្តិ ឥទំ អាគតមេវាតិ។

តំ អតិក្កាមយតោតិ ឯត្ថ **ត**ន្តិ ចីវរំ កាលំ វា បរាមសតិ។ **តស្ស យោ អរុណោ**តិ តស្ស ចីវរុប្បាទទិវសស្ស យោ
អតិក្កន្តោ អរុណោ។ **ចីវរុប្បាទទិវសេន សទ្ធិ**ន្តិ ចីវរុប្បាទទិវសស្ស អតិក្កន្តអរុណេន សទ្ធិន្តិ អត្ថោ។ **ទិវស**សទ្ទេន
ហិ តំទិវសនិស្សិតោ អរុណោ វុត្តោ។ **ពន្ធិត្វា**តិ វដ្ឍអាទីហិ ពន្ធិត្វា។ **វេឋេត្វា**តិ វត្ថាទីតិ វេឋេត្វា។

វចនីយោតិ សង្ឃំ អបេក្ខិត្វា វុត្តំ។ **អញ្ញថាបិ វត្តព្ព**ន្តិ ឯត្ថ “ឃាយ កាយចិ ភាសាយ បទបដិបាដិយា អវ
ត្វាបិ អត្ថមត្តេ វុត្តេ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **តេនា**តិ អាបត្តិំ បដិគ្គណ្ហន្តេន។ បដិគ្គាហកេន “**បស្សសី**”តិ វុត្តេ
ទេសកេន វត្តព្ពវចនំ ទស្សេតិ “**អាម បស្សាមី**”តិ។ បុន បដិគ្គាហកេន វត្តព្ពវចនមាហ “**អាយតឹ
សំវរេយ្យាសី**”តិ។ ឯវំ វុត្តេ បុន ទេសកេន វត្តព្ពវចនំ “**សាធុ សុដ្ឋុ សំវរិស្សាមី**”តិ។ ឥមិនា អត្តនោ អាយតឹ សំវរេ
បតិដ្ឋិតភាវំ ទស្សេតិ។ **ទ្វីសុ បន សម្ពហុលាសុ វា**តិ ទ្វីសុ សម្ពហុលាសុ វា អាបត្តីសុ បុរិមនយេនេវ វចនភេទោ
វេទិតព្ពោ។ ញត្តិយំ **អាបត្តិំ សរតិ វិវរតី**តិ ឯត្ថ ទ្វេ អាបត្តិយោតិ វា សម្ពហុលា អាបត្តិយោតិ វា វត្តព្ពន្តិ
អធិប្បាយោ។ **ចីវរទានេបី**តិ និស្សដ្ឋចីវរស្ស ទានេបិ។ **វត្ថុវសេនា**តិ ចីវរគណនាយ។ **គណស្ស វុត្តា បាឡិយេវេត្ថ
បាឡី**តិ ទ្វីសុ ឥមាហំ អាយស្មន្តានំ និស្សជ្ជាមីតិ វចនេ វិសេសាភាវតោ វុត្តំ។ **ឯវំ…បេ…. វត្តុំ វដ្ដតី**តិ វត្វា តត្ថ
ការណមាហ “**ឥតោ គរុកតរានី**”តិអាទិ។ តត្ថ **ឥតោ**តិ ឥតោ និស្សដ្ឋចីវរទានតោ។ ញត្តិកម្មតោ ញត្តិទុតិយ
កម្មំ គរុកតរន្តិ អាហ “**ឥតោ គរុកតរានី**”តិ។ **ឥមាហំ ចីវរ**ន្តិ ឯត្ថ “ឥមំ ចីវរ”ន្តិបិ បឋន្តិ។

៤៦៨. ន ឥធ សញ្ញា រក្ខតីតិ ឥទំ វេមតិកំ អនតិក្កន្តសញ្ញញ្ច សន្ធាយ វុត្តំ។ **យោបិ ឯវំសញ្ញី, តស្សាបី**តិ ន
កេវលំ អតិក្កន្តេ អតិក្កន្តសញ្ញិស្ស, អថ ខោ វេមតិកស្ស អនតិក្កន្តសញ្ញិស្សាបីតិ អត្ថោ។ “ន ឥធ សញ្ញា
រក្ខតី”តិអាទិនា វុត្តមត្ថំ សេសត្តិកេបិ អតិទិសតិ។ **ឯស នយោ សព្ពត្ថា**តិ ឯស នយោ អវិនដ្ឋាទីសុបីតិ អញ្ញេសំ
ចីវរេសុ ឧបចិកាទីហិ ខាយិតេសុ “មយ្ហម្បិ ចីវរំ ខាយិត”ន្តិ ឯវំសញ្ញី ហោតីតិអាទិនា យោជេតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។
អនដ្ឋតោ អវិលុត្តស្ស វិសេសមាហ “**បសយ្ហាវហារវសេនា**”តិ។ ថេយ្យាវហារវសេន គហិតញ្ហិ **នដ្ឋ**ន្តិ អធិប្បេតំ,
បសយ្ហាវហារវសេន គហិតំ **វិលុត្ត**ន្តិ។ **អនាបត្តិ អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតី**តិ ឥទំ និសីទនសន្ថតំ
សន្ធាយ វុត្តំ។ យំ យេន ហិ បុរាណសន្ថតស្ស សាមន្តា សុគតវិទត្ថិ អនាទិយិត្វា អញ្ញំ នវំ និសីទនសន្ថតំ កតំ,
តស្ស តំ និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ តស្មា “អនាបត្តិ អញ្ញេន កតំ បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតី”តិ ឥទំ បរស្ស និស្សគ្គិយំ អប
រស្ស បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ ឥមមត្ថំ សាធេតិ។ **បរិភោគំ សន្ធាយ វុត្ត**ន្តិ អនតិក្កន្តេ អតិក្កន្តសញ្ញិស្ស វេមតិកស្ស ច
បរិភុញ្ជន្តស្សេវ ទុក្កដំ, ន បន អបរិភុញ្ជិត្វា ឋបេន្តស្សាតិ អធិប្បាយោ។

៤៦៩. តិចីវរំ អធិដ្ឋាតុន្តិ នាមំ វត្វា អធិដ្ឋាតុំ។ **ន វិកប្បេតុ**ន្តិ នាមំ វត្វា ន វិកប្បេតុំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។
តស្មា តិចីវរាទីនិ អធិដ្ឋហន្តេន “ឥមំ សង្ឃាដឹ អធិដ្ឋាមី”តិអាទិនា នាមំ វត្វា អធិដ្ឋាតព្ពំ។ វិកប្បេន្តេន បន
“ឥមំ សង្ឃាដិ”ន្តិអាទិនា តស្ស តស្ស ចីវរស្ស នាមំ អគ្គហេត្វាវ “ឥមំ ចីវរំ តុយ្ហំ វិកប្បេមី”តិ វិកប្បេតព្ពំ។ តិចីវរំ
វា ហោតុ អញ្ញំ វា, យទិ តំ តំ នាមំ គហេត្វា វិកប្បេតិ, អវិកប្បិតំ ហោតិ, អតិរេកចីវរដ្ឋានេយេវ តិដ្ឋតិ។ **តតោ
បរំ វិកប្បេតុ**ន្តិ “ចតុមាសតោ បរំ វិកប្បេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ អនុញ្ញាត”ន្តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន
“តតោ បរំ វិកប្បេត្វា យាវ អាគាមិសំវច្ឆរេ វស្សានំ ចាតុមាសំ, តាវ ឋបេតុំ អនុញ្ញាត”ន្តិបិ វទន្តិ។ “តតោ បរំ វិ
កប្បេតុំ អនុជានាមីតិ ឯត្តាវតា វស្សិកសាដិកំ កណ្ឌុប្បដិច្ឆាទិញ្ច តំ តំ នាមំ គហេត្វា វិកប្បេតុំ អនុញ្ញាតន្តិ
ឯវមត្ថោ ន គហេតព្ពោ តតោ បរំ វស្សិកសាដិកាទិនាមស្សេវ អភាវតោ។ តស្មា តតោ បរំ វិកប្បេន្តេនបិ នាមំ
គហេត្វា ន វិកប្បេតព្ពំ។ ឧភិន្នម្បិ តតោ បរំ វិកប្បេត្វា បរិភោគស្ស អនុញ្ញាតត្តា តថា វិកប្បិតំ អញ្ញនាមេន
អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

បច្ចុទ្ធរាមីតិ ឋបេមិ, បរិច្ចជាមីតិ វា អត្ថោ។ **ឥមំ សង្ឃាដឹ អធិដ្ឋាមី**តិ ឯត្ថ “ឥមំ ចីវរំ សង្ឃាដឹ អធិដ្ឋាមីតិ
ឯវម្បិ វត្តុំ វដ្ដតី”តិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ, តម្បិ “ឥមំ ចីវរំ បរិក្ខារចោឡំ អធិដ្ឋាមី”តិ ឥមិនា សមេតិ។ **កាយវិការំ
ករោន្តេនា**តិ ហត្ថេន ចីវរំ បរាមសន្តេន វា ចាលេន្តេន វា។ **ទុវិធ**ន្តិ សម្មុខបរម្មុខភេទេសុ ទុវិធំ។ **ហត្ថបាសេ**តិ
ឥទំ ទ្វាទសហត្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ, តស្មា ទ្វាទសហត្ថព្ភន្តរេ ឋិតំ “ឥម”ន្តិ វត្វា អធិដ្ឋាតព្ពំ។ តតោ បរំ “ឯត”ន្តិ វត្វា
អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ កេចិ វទន្តិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បនេត្ថ ន កិញ្ចិ វុត្តំ។ បាឡិយំ អដ្ឋកថាយញ្ច សព្ពត្ថ “ហត្ថបាសោ”តិ
អឌ្ឍតេយ្យហត្ថោ វុច្ចតិ, តស្មា ឥធ វិសេសវិកប្បនាយ ការណំ គវេសិតព្ពំ។ **សាមន្តវិហារេ** នាម យត្ថ គទហេវ
គន្ត្វា និវត្តិតុំ សក្កា។ “សាមន្តវិហារេ”តិ ឥទំ ទេសនាសីសមត្តំ, តស្មា ឋបិតដ្ឋានំ សល្លក្ខេត្វា ទូរេ ឋិតម្បិ

អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ វទន្តិ។ **ឋបិតដ្ឋានំ សល្លក្ខេត្វា**តិ ច ឥទំ ឋបិតដ្ឋានសល្លក្ខណំ អនុច្ចវិកន្តិ កត្វា វុត្តំ, ចីវរសល្លក្ខណមេវេត្ថ បមាណំ។

អធិដ្ឋហិត្វា ឋបិតវត្ថេហីតិ បរិក្ខារចោឡនាមេន អធិដ្ឋហិត្វា ឋបិតវត្ថេហិ។ អធិដ្ឋានតោ បុព្ពេ សង្ឃាដិអាទិវោហារស្ស អភាវតោ “ឥមំ បច្ចុទ្ធរាមី”តិ បរិក្ខារចោឡស្ស វិសុំ បច្ចុទ្ធារវិធិ ទស្សេតិ។ បរិក្ខារចោឡនាមេន បន អធិដ្ឋិតត្តា “ឥមំ បរិក្ខារចោឡំ បច្ចុទ្ធរាមី”តិ វុត្តេបិ នេវត្ថិ ទោសោតិ វិញ្ញាយតិ។ **បច្ចុទ្ធរិត្វា បុន អធិដ្ឋាតព្ពានី**តិ ឥទញ្ច សង្ឃាដិអាទិចីវរនាមេន អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជិតុកាមំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បរិក្ខារចោឡនាមេនេវ អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស បន បុព្ពេកតអធិដ្ឋានមេវ អធិដ្ឋានំ។ **អធិដ្ឋានកិច្ចំ នត្ថី**តិ ឥមិនា កប្បពិន្ទុទានកិច្ចម្បិ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ មុដ្ឋិបញ្ចកាទិតិចីវរប្បមាណយុត្តំ សន្ធាយ **“តិចីវរំ បនា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **បរិក្ខារចោឡំ អធិដ្ឋាតុ**ន្តិ បរិក្ខារចោឡំ កត្វា អធិដ្ឋាតុំ។ ពទ្ធសីមាយំ អវិប្បវាសសីមាសម្មុតិសព្ភាវតោ ចីវរវិប្បវាសេបិ នេវត្ថិ ទោសោតិ ន តត្ថ ទុប្បរិហារតាតិ អាហ **“អពទ្ធសីមាយំ ទុប្បរិហារ”**ន្តិ។

អនតិរិត្តប្បមាណាតិ សុគតវិទត្ថិយា ទីឃសោ ឆ វិទត្ថិយោ តិរិយំ អឌ្ឍតេយ្យវិទត្ថិញ្ច អនតិក្កន្តប្បមាណាតិ អត្ថោ។ ននុ ច វស្សិកសាដិកា វស្សានាតិក្កមេន, កណ្ឌុប្បដិច្ឆាទិ អាពាធវូបសមេន អធិដ្ឋានំ វិជហតិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. កថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា) “វស្សិកសាដិកា វស្សានមាសាតិក្កមេនបិ, កណ្ឌុប្បដិច្ឆាទិ អាពាធវូបសមេនបិ អធិដ្ឋានំ វិជហតី”តិ វុត្តំ។ តស្មា “តតោ បរំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា”តិ កស្មា វុត្តំ។ សតិ ហិ អធិដ្ឋានេ បច្ចុទ្ធារោ យុត្តោតិ? ឯត្ថ តាវ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** ឥទំ វុត្តំ “បច្ចុទ្ធរិត្វាតិ ឥទំ បច្ចុទ្ធរណំ សន្ធាយ ន វុត្តំ, បច្ចុទ្ធរិត្វាតិ បន វស្សិកសាដិកភាវតោ អបនេត្វាតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ តស្មា ហេមន្តស្ស បឋមទិវសតោ បដ្ឋាយ អន្តោទសាហេ វស្សិកសាដិកភាវតោ អបនេត្វា វិកប្បេតព្ពាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ ‘តតោ បរំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា’តិ វុត្ត”ន្តិ។

កេចិ បន “យថា កថិនមាសព្ភន្តរេ ឧប្បន្នចីវរំ កថិនមាសាតិក្កមេ និស្សគ្គិយំ ហោតិ, ឯវមយំ វស្សិកសាដិកាបិ វស្សានមាសាតិក្កមេ និស្សគ្គិយា ហោតិ, តស្មា កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ បច្ចុទ្ធរិត្វា តតោ បរំ ហេមន្តស្ស បឋមទិវសេ វិកប្បេតព្ពាតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ បច្ចុទ្ធរិត្វា តតោ បរំ វិកប្បេតព្ពាតិ បទយោជនា វេទិតព្ពា”តិ ច វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ កថិនមាសេ ឧប្បន្នញ្ហិ ចីវរំ អតិរេកចីវរដ្ឋានេ ឋិតត្តា អវសានទិវសេ អនធិដ្ឋិតំ កថិនមាសាតិក្កមេ និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ អយំ បន វស្សិកសាដិកា អធិដ្ឋហិត្វា ឋបិតត្តា ន តេន សទិសាតិ វស្សានាតិក្កមេ កថំ និស្សគ្គិយា ហោតិ។ អនធិដ្ឋិតអវិកប្បិតមេវ ហិ តំតំកាលាតិក្កមេ និស្សគ្គិយំ ហោតិ, តស្មា ហេមន្តេបិ វស្សិកសាដិកា ទសាហំ បរិហារំ លភតិយេវ។ ឯវំ កណ្ឌុប្បដិច្ឆាទិបិ អាពាធវូបសមេន អធិដ្ឋានំ វិជហតិ, តស្មា តតោ បរំ ទសាហំ បរិហារំ លភតិ, ទសាហំ បន អនតិក្កមិត្វា វិកប្បេតព្ពាតិ។

កេចិ បន “អធិដ្ឋានភេទលក្ខណេ អវុត្តត្តា វស្សិកសាដិកា វស្សានមាសាតិក្កមេបិ, កណ្ឌុប្បដិច្ឆាទិ អាពាធេ វូបសន្តេបិ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតិ, តស្មា ‘តតោ បរំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា’តិ ឥទំ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ **មាតិកាដ្ឋកថាយ** ន សមេតិ, **សមន្តបាសាទិកាយ** បន សមេតិ។ តថា ហិ “វស្សិកសាដិកា វស្សានមាសាតិក្កមេនបិ, កណ្ឌុប្បដិច្ឆាទិ អាពាធវូបសមេនបិ អធិដ្ឋានំ វិជហតី”តិ ឥទំ **សមន្តបាសាទិកាយំ** នត្ថិ, **បរិវារដ្ឋកថាយញ្ច** “អត្ថាបត្តិ ហេមន្តេ អាបជ្ជតិ, នោ គិម្ហេ”តិ ឯត្ថ ឥទំ វុត្តំ “កត្តិកបុណ្ណមាសិយា បច្ឆិមេ បាដិបទទិវសេ វិកប្បេត្វា ឋបិតំ វស្សិកសាដិកំ និវាសេន្តោ ហេមន្តេ អាបជ្ជតិ។ **កុរុន្ទិយំ** បន ‘កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ អបច្ចុទ្ធរិត្វា ហេមន្តេ អាបជ្ជតី’តិ វុត្តំ, តម្បិ សុវុត្តំ។ ចាតុមាសំ អធិដ្ឋាតុំ, តតោ បរំ វិកប្បេតុន្តិ ហិ វុត្ត”ន្តិ (បរិ. អដ្ឋ. ៣២៣)។

តត្ថ **មហាអដ្ឋកថាយំ** និវាសនបច្ចយា ទុក្កដំ វុត្តំ, **កុរុន្ទដ្ឋកថាយំ** បន អបច្ចុទ្ធារបច្ចយា។ តស្មា **កុរុន្ទិយំ** វុត្តនយេនេវ វស្សិកសាដិកា វស្សានមាសាតិក្កមេបិ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតីតិ បញ្ញាយតិ។ **កុរុន្ទិយ**ញ្ហិ “វស្សានំ ចាតុមាសំ អធិដ្ឋាតុំ, តតោ បរំ វិកប្បេតុ”ន្តិ វចនតោ យទិ កត្តិកបុណ្ណមាយំ ន បច្ចុទ្ធរេយ្យ, អវិជហិតាធិដ្ឋានា វស្សិកសាដិកា ហេមន្តំ សម្បត្តា វិកប្បនក្ខេត្តេ អធិដ្ឋានសព្ភាវតោ ទុក្កដំ ជនេតិ, តស្មា កត្តិកបុណ្ណមាយំ ឯវ បច្ចុទ្ធរិត្វា ហេមន្តេ វិកប្បេតព្ពាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន “កត្តិកបុណ្ណមទិវសេ អបច្ចុទ្ធរិត្វា ហេមន្តេ អាបជ្ជតី”តិ វុត្តំ, តស្មា វីមំសិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។

នហានត្ថាយ អនុញ្ញាតត្តា **“វណ្ណភេទមត្តរត្តាបិ ចេសា វដ្ដតី”**តិ វុត្តំ។ **ទ្វេ បន ន វដ្ដន្តី**តិ ទ្វិន្នំ អធិដ្ឋានាភាវតោ វុត្តំ។ “សចេ វស្សានេ អបរា វស្សិកសាដិកា ឧប្បន្នា ហោតិ, បុរិមវស្សិកសាដិកំ បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេត្វា ច អធិដ្ឋាតព្ពា”តិ វទន្តិ។ **បមាណយុត្ត**ន្តិ ទីឃសោ សុគតវិទត្ថិយា ទ្វេ វិទត្ថិយោ, វិត្ថារតោ ទិយឌ្ឍា, ទសា វិទត្ថីតិ ឥមិនា បមាណេន យុត្តំ។ **បមាណិកា**តិ សុគតវិទត្ថិយា ទីឃសោ ចតស្សោ វិទត្ថិយោ, តិរិយំ ទ្វេ

វិទត្ថិយោតិ ឯវំ វុត្តប្បមាណយុត្តា។ **បច្ចុទ្ធរិត្វា វិកប្បេតព្ពា**តិ ឯត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ “សកឹ អធិដ្ឋិតំ អធិដ្ឋិតមេវ ហោតិ, បុន ន បច្ចុទ្ធរិយតិ កាលបរិច្ឆេទាភាវតោ”តិ វទន្តិ។ អបរេ បន “ឯកវចនេនេវបិ វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ ‘សកឹ អធិដ្ឋិតំ អធិដ្ឋិតមេវា’តិ វុត្តំ”ន្តិ វទន្តិ។ ឧភយត្ថាបិ អស្ស វចនស្ស ឥធ វចនេ អបុព្ពំ បយោជនំ ន ទិស្សតិ, តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** ឥមស្មឹ ឋានេ “សកឹ អធិដ្ឋិតំ អធិដ្ឋិតមេវ ហោតី”តិ ឥទំ បទំ ន វុត្តំ។

“អត្តនោ សន្តកភាវតោ មោចេត្វា បបិតំ សន្ធាយ មហាបច្ចរិយំ អនាបត្តិ វុត្តា”តិ វទន្តិ។ ឥមិនា ភេសជ្ជំ ចេតាបេស្សាមិ, ឥទំ មាតុយា ទស្សាមីតិ បបេន្តេន អធិដ្ឋាតព្ពំ, ឥទំ ភេសជ្ជស្ស, ឥទំ មាតុយាតិ វិស្សជ្ជេត្វា សកសន្តកភាវតោ មោចិតេ អធិដ្ឋានកិច្ចំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ **សេនាសនបរិក្ខារត្ថាយ ទិន្នបច្ចត្ថរណេ**តិ ឯត្ថ “អនិវាសេត្វា អបារុបិត្វា ច កេវលំ មញ្ចបីឋេសុយេវ អត្ថរិត្វា បរិភុញ្ជិយមានំ បច្ចត្ថរណំ អត្តនោ សន្តកម្បិ អនធិដ្ឋាតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ ហេដ្ឋា បន “បច្ចត្ថរណម្បិ អធិដ្ឋាតព្ពមេវា”តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា អត្តនោ សន្តកំ អធិដ្ឋាតព្ពមេវាតិ អម្ហាកំ ខន្តិ, វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

“**ហីនាយាវត្តនេនា**តិ សិក្ខំ អប្បច្ចក្ខាយ គិហិភាវូបគមនេនា”តិ គឹសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ, តំ យុត្តំ អញ្ញស្ស ទានេ វិយ ចីវរេ និរាលយភាវេនេវ បរិច្ចត្តត្តា។ កេចិ បន “ហីនាយាវត្តនេនាតិ ភិក្ខុនិយា គិហិភាវូបគមនេនា”តិ ឯវមត្ថំ គហេត្វា “ភិក្ខុ បន វិព្ភមន្តោបិ យាវ សិក្ខំ ន បច្ចក្ខាតិ, តាវ ភិក្ខុយេវាតិ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតី”តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ “ភិក្ខុនិយា ហីនាយាវត្តនេនា”តិ វិសេសេត្វា អវុត្តត្តា។ ភិក្ខុនិយា ហិ គិហិភាវូបគមនេ អធិដ្ឋានវិជហនំ វិសុំ វត្តព្ពំ នត្ថិ តស្សា វិព្ភមនេនេវ អស្សមណីភាវតោ។ **សិក្ខាបច្ចក្ខានេនា**តិ បន ឥទំ សចេ ភិក្ខុលិង្គេ ឋិតោវ សិក្ខំ បច្ចក្ខាតិ , តស្ស កាយលគ្គម្បិ ចីវរំ អធិដ្ឋានំ វិជហតីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **កនិដ្ឋង្គុលិនខវសេនា**តិ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទំ ទស្សេតិ។ **បមាណចីវរស្សា**តិ បច្ឆិមប្បមាណំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ទ្វេ ចីវរានិ បារុបន្តស្សា**តិ អន្តរវាសកប្បវេសនត្ថាយ **សុប្បដិច្ឆន្នសិក្ខាបទេ** វុត្តនយេន សង្ឃាដឹ ឧត្តរាសង្គញ្ច ឯកតោ កត្វា បារុបន្តស្ស។ **សង្ឃរិតដ្ឋានេ**តិ ទ្វីសុបិ អន្តេសុ សង្ឃរិតដ្ឋានេ។ **ឯស នយោ**តិ ឥមិនា បមាណយុត្តេសុ យត្ថ កត្ថចិ ឆិទ្ទំ អធិដ្ឋានំ វិជហតិ, មហន្តេសុ បន ឥតោ បរេន ឆិទ្ទំ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតីតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ។ **សព្ពេសូ**តិ តិចីវរាទិភេទេសុ សព្ពចីវរេសុ។

អញ្ញំ បច្ឆិមប្បមាណំ នាម នត្ថីតិ សុត្តេ អាគតំ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ ឥទានិ តមេវ វិភាវេតុំ “**យញ្ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ “តំ អតិក្កមយតោ ឆេទនកំ បាចិត្តិយ”ន្តិ វុត្តត្តា អាហ “**តតោ ឧត្តរិ បដិសិទ្ធត្តា**”តិ។ **តំ ន សមេតី**តិ បរិក្ខារចោឡស្ស វិកប្បនុបគបច្ឆិមំ បច្ឆិមប្បមាណន្តិ គហេត្វា ឥតរេសំ តិចីវរាទីនំ មុដ្ឋិបញ្ចកាទិភេទំ បច្ឆិមប្បមាណំ សន្ធាយ “ឯស នយោ”តិអាទិវចនំ ន សមេតិ តាទិសស្ស បច្ឆិមប្បមាណស្ស សុត្តេ អភាវតោតិ អធិប្បាយោ។ **អន្ធកដ្ឋកថាយំ** វុត្តវចនំ ន សមេតីតិ ឥមិនាវ បដិក្ខេបេន វិកប្បនុបគបច្ឆិមស្ស អន្តោ យត្ថ កត្ថចិ ឆិទ្ទំ អធិដ្ឋានំ វិជហតីតិ អយម្បិ នយោ បដិក្ខិត្តោយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តិចីវរញ្ហិ បបេត្វា សេសចីវរេសុ ឆិទ្ទេន អធិដ្ឋានវិជហនំ នាម នត្ថិ, តស្មា អធិដ្ឋហិត្វា បបិតេសុ សេសចីវរេសុ វិកប្បនុបគបច្ឆិមំ អប្បហោន្តំ កត្វា ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្នេសុបិ អធិដ្ឋានវិជហនំ នត្ថិ។ សចេ បន អធិដ្ឋានតោ បុព្ពេយេវ តាទិសំ ហោតិ, អចីវរត្តា អធិដ្ឋានកិច្ចំ នត្ថិ។ **ឧទុទ្វកំ ចីវរ**ន្តិ មុដ្ឋិបញ្ចកាទិភេទប្បមាណតោ អនូនមេវ ឧទុទ្វកចីវរំ។ **មហន្តំ វា ឧទុទ្វកំ ករោតី**តិ ឯត្ថ តិណ្ណំ ចីវរានំ ចតូសុ បស្សេសុ យស្មឹ បទេសេ ឆិទ្ទំ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតិ, តស្មឹ បទេសេ សមន្តតោ ឆិន្ទិត្វា ឧទុទ្វកំ ករោន្តស្ស អធិដ្ឋានំ ន វិជហតីតិ អធិប្បាយោ។

សម្មុខាវិកប្បនា បរម្មុខាវិកប្បនាតិ ឯត្ថ សម្មុខេន វិកប្បនា បរម្មុខេន វិកប្បនាតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ **សន្និហិតាសន្និហិតភាវ**ន្តិ អាសន្នទូរភាវំ។ អាសន្នទូរភាវោ ច អធិដ្ឋានេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ **បរិភោគាទយោបិ វដ្ដន្តី**តិ ឯត្ថ អធិដ្ឋានស្សបិ អន្តោគធត្តា សចេ សង្ឃាដិអាទិនាមេន អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជិតុកាមោ ហោតិ, អធិដ្ឋានំ កាតព្ពំ។ នោ ចេ, ន កាតព្ពំ, វិកប្បនមេវ បមាណំ, តស្មា អតិរេកចីវរំ នាម ន ហោតិ។ **មិត្តោ**តិ ទឡ្ហមិត្តោ។ **សន្ទិដ្ឋោ**តិ ទិដ្ឋមិត្តោ នាតិទឡ្ហមិត្តោ។ **វិកប្បិតវិកប្បនា នាមេសា វដ្ដតី**តិ អធិដ្ឋិតអធិដ្ឋានំ វិយាតិ អធិប្បាយោ **អវិសេសេន វុត្តវចន**ន្តិ តិចីវរាទី អធិដ្ឋេតិ, វស្សិកសាដិកំ កណ្ឌុប្បដិច្ឆាទិញ្ច វិកប្បេតីតិ អវត្វា សព្ពចីវរានំ អវិសេសេន វិកប្បេតីតិ វុត្តវចនំ។ **តិចីវរសង្ខេបេនា**តិ តិចីវរនីហារេន, សង្ឃាដិអាទិអធិដ្ឋានវសេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។

តុយ្ហំ ទេមីតិអាទីសុ “តស្មឹ កាលេ ន គណ្ហិតុកាមោបិ សចេ ន បដិក្ខិបតិ, បុន គណ្ហិតុកាមតាយ សតិ គហេតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **ឥត្ថន្នាមស្សា**តិ បរម្មុខេ ឋិតំ សន្ធាយ វទតិ។ **“តុយ្ហំ គណ្ហាហី”តិ វុត្តេ “មយ្ហំ គណ្ហាមី”តិ វទតិ, សុទិន្នំ សុគ្គហិតញ្ចា**តិ ឯត្ថ “យថា បរតោ ‘តវ សន្តកំ ករោហី’តិ វុត្តេ ទុទ្ទិន្នម្បិ ‘សាធុ, ភន្តេ, មយ្ហំ គណ្ហាមី’តិ វចនេន ‘សុគ្គហិតំ ហោតី’តិ វុត្តំ, ឯវមិធាបិ ‘តុយ្ហំ គណ្ហាហី’តិ វុត្តេ សុទិន្នត្តា ‘មយ្ហំ គណ្ហាមី’តិ អ

វុត្តេបិ ‘សុទិន្នមេវា’’’តិ វទន្តិ។ “**គណ្ហាហី**តិ ច អាណត្តិយា គហណស្ស គប្បដិពទ្ធតាការណវសេន បវត្តត្តា តទា គណ្ហាមីតិ ចិត្តេ អនុប្បាទិតេ បច្ឆា គហេតុំ ន លភតី’’តិ វទន្តិ។

តំ ន យុជ្ជតីតិ វិនយកម្មស្ស ករណវសេន គហេត្វា ទិន្នត្តា វុត្តំ។ សចេ បន បរោ សច្ចតោយេវ វិស្សាសំ គណ្ហាតិ, បុន កេនចិ ការណេន តេន ទិន្នំ តស្ស ន វដ្តតីតិ នត្ថិ។ និស្សគ្គិយំ បន ចីវរំ ជានិត្វា វា អជានិត្វា វា គណ្ហន្តំ “មា គណ្ហាហី’’តិ និវារណត្ថំ វុត្តំ។ កាយវាចាហិ កត្តព្ពអធិដ្ឋានវិកប្បនានំ អកតត្តា ហោតីតិ អាហ “**កាយវាចាតោ សមុដ្ឋាតី**’’តិ។ ចីវរស្ស អត្តនោ សន្តកតា, ជាតិប្បមាណយុត្តតា, ឆិន្នបលិពោធភាវោ, អតិរេកចីវរតា, ទសាហាតិក្កមោតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

បឋមកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧទោសិតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៧១-៤៧៣. ទុតិយេ អថាននុត្តេរោ កថំ ឱកាសំ បដិលភតិ, កឹ ករោន្តោ ច អាហិណ្ឌតីតិ អាហ “**ថេរោ កិរា**’’តិអាទិ។ **អវិប្បវាសេ**តិ និមិត្តត្ថេ ភុម្មំ, អវិប្បវាសត្ថន្តិ អត្ថោ, វិប្បវាសបច្ចយា យា អាបត្តិ, តទភាវត្ថន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៤៧៥-៤៧៦. **ឯវំ ឆិន្នបលិពោធោ**តិ ឯវំ ឥមេហិ ចីវរនិដ្ឋានកថិនុព្ភារេហិ ឆិន្នបលិពោធោ។ **អធិដ្ឋិតេសូ**តិ តិចីវរាធិដ្ឋានេនយេន អធិដ្ឋិតេសុ។ **តិចីវរេន វិប្បវុត្ថោ ហោតី**តិ “វុក្ខោ ឆិន្នោ, បដោ ទឌ្ឍោ’’តិអាទីសុ វិយ អវយវេបិ សមុទាយវោហារោ លព្ភតីតិ វុត្តំ។

៤៧៧-៤៧៨. **បរិខាយ វា បរិក្ខិត្តោ**តិ ឥមិនា ច សមន្តា នទីតឡាកាទិឧទកេន បរិក្ខិត្តោបិ បរិក្ខិត្តោយេវាតិ ទស្សេតិ។ **ឯត្តាវតា**តិ “បរិក្ខិត្តោ’’តិ ឥមិនា វចនេន។ **អាកាសេ អរុណំ ឧដ្ឋាបេតី**តិ យស្ស ឧបរិ អាកាសេ អឌ្ឍតេយ្យរតនប្បមាណំ អតិក្កមិត្វា អរុណំ ឧដ្ឋាបេតិ។ យំ និវេសនុទោសិតាទិលក្ខណមេវ, ន បន បាដិយេក្កំ យំ នាម អត្ថីតិ អាហ “**ឯត្ថ ចា**’’តិអាទិ។

៤៧៩. បាឡិយំ វុត្តនយេន “សភាយេ’’តិ អវត្វា “**សភាយ**’’ន្តិ បច្ចត្តវចនំ **សភាយ**-សទ្ទស្ស នបុំសកលិង្គតាវិភាវនត្ថំ វុត្តំ។ **សភា**-សទ្ទបរិយាយោបិ ហិ **សភាយ**-សទ្ទោ នបុំសកលិង្គយុត្តោ ឥធ វុត្តោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “**លិង្គព្យត្តយេន សភា វុត្តា**’’តិ អាហ។ **ចីវរហត្ថបាសេ វសិតព្ពំ នត្ថី**តិ ចីវរហត្ថបាសេយេវ វសិតព្ពន្តិ នត្ថិ។ **យំ តស្សា…បេ… ន វិជហិតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ តស្សា វីថិយា សម្មុខដ្ឋានេ សភាយទ្វារានំ គហណេនេវ តត្ថ សព្ពានិបិ គេហានិ សា ច អន្តរវីថិ គហិតាយេវ ហោតិ។ **អតិហរិត្វា ឃរេ និក្ខិបតី**តិ តំ វីថឹ មុញ្ចិត្វា បិតេ អញ្ញស្មឹ ឃរេ និក្ខិបតិ។ **បុរតោ វា បច្ឆតោ វា ហត្ថបាសេ**តិ ឃរស្ស ហត្ថបាសំ សន្ធាយ វទតិ។

និវេសនាទីសុ បរិក្ខិត្តតាយ ឯកូបចារតា, អបរិក្ខិត្តតាយ នានូបចារតា ច វេទិតព្ពាតិ ទស្សេន្តោ “**ឯតេនេវុបាយេនា**’’តិអាទិមាហ។ និវេសនាទីនិ គាមតោ ពហិ សន្និវិដ្ឋានិ គហិតានីតិ វេទិតព្ពំ។ អន្តោគាមេ ឋិតានញ្ហិ គាមគ្គហណេន គហិតត្តា គាមបរិហារោយេវាតិ។ **សព្ពត្ថាបី**តិ គាមាទីសុ អជ្ឈោកាសបរិយន្តេសុ បន្នរសសុ។ **បរិក្ខេបាទិវសេនា**តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន អបរិក្ខេបស្សេវ គហណំ វេទិតព្ពំ, ន ឯកកុលាទីនម្បិ។

៤៨០-៤៨៧. **ឱវរកោ** នាម គព្ភស្ស អព្ភន្តរេ អញ្ញោ គព្ភោតិបិ វទន្តិ។ **មុណ្ឌច្ឆទនបាសាទោ**តិ ចន្ទិកង្គណយុត្តោ បាសាទោ។

៤៨៩. **សត្ថោ**តិ ជង្ឃសត្ថោ សកដសត្ថោ វា។ **បរិយាទិយិត្វា**តិ វិនិវិជ្ឈិត្វា។ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតិ “**អន្តោបវិដ្ឋេន…បេ… ឋិតោ ហោតី**’’តិ។ តត្ថ **អន្តោបវិដ្ឋេនា**តិ គាមស្ស នទិយា វា អន្តោបវិដ្ឋេន។ **នទីបរិហារោ ច លព្ភតី**តិ ឯត្ថ “វិសុំ នទីបរិហារស្ស អវុត្តត្តា គាមាទីហិ អញ្ញត្ថ វិយ ចីវរហត្ថបាសោយេវ នទីបរិហារោ’’តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **វិហារសីម**ន្តិ អវិប្បវាសសីមំ សន្ធាយាហ។ **វិហារំ គន្ត្វា វសិតព្ព**ន្តិ អន្តោសីមាយ យត្ថ កត្ថចិ វសិតព្ពំ។ **សត្ថសមីបេយេវា**តិ ឥទំ យថាវុត្តអព្ភន្តរបរិច្ឆេទវសេន វុត្តំ។ បាឡិយំ **នានាកុលស្ស សត្ថោ ហោតិ, សត្ថេ ចីវរំ និក្ខិបិត្វា ហត្ថបាសា ន វិជហិតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ **ហត្ថបាសោ** នាម សត្ថស្ស ហត្ថបាសោតិ វេទិតព្ពំ។

៤៩០. **ឯកកុលស្ស ខេត្តេ**តិ អបរិក្ខិត្តំ សន្ធាយ វទតិ។ យស្មា “នានាកុលស្ស បរិក្ខិត្តេ ខេត្តេ ចីវរំ និក្ខិបិត្វា ខេត្តទ្វារមូលេ វា តស្ស ហត្ថបាសេ វា វត្ថព្ព”ន្តិ វុត្តំ, តស្មា ទ្វារមូលតោ អញ្ញត្ថ អន្តោខេត្តេបិ វសន្តេន ចីវរំ ហត្ថបាសេ កត្វាយេវ វសិតព្ពំ។

៤៩១-៤៩៤. “**វិហារោ** នាម សបរិក្ខិត្តោ វា អបរិក្ខិត្តោ វា សកលោ អាវាសោ”តិ វទន្តិ។ **យស្មិំ វិហារេ**តិ ឯត្ថ បន ឯកំ គេហមេវ វុត្តំ។ **ឯកកុលនានាកុលសន្តកតា** ចេត្ថ ការាបកានំ វសេន វេទិតព្ពា។ **ឆាយាយ ផុដ្ឋោកាសស្ស អន្តោ ឯវា**តិ យទា មហាវិថិយំ ឧជុកមេវ គច្ឆន្តំ សូរិយមណ្ឌលំ មជ្ឈន្ហិកំ បាបុណាតិ, តទា យំ ឱកាសំ ឆាយា ផរតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អគមនបថេ**តិ យំ តទហេវ គន្ត្វា បុន អាគន្តុំ សក្កា ន ហោតិ, តាទិសំ សន្ធាយ វុត្តំ។

៤៩៥. **នទី ឱតរតី**តិ ហត្ថបាសំ មុញ្ចិត្វា ឱតរតិ។ **ន អាបជ្ជតី**តិ បរិភោគបច្ចយា ទុក្កដំ នាបជ្ជតិ។ តេនាហ “**សោ ហី**”តិអាទិ។ **អបរិភោគារហត្តា**តិ ឥមិនាវ និស្សគ្គិយចីវរំ អនិស្សជ្ជេត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស ទុក្កដំ អចិត្តកន្តិ សិទ្ធំ។ **ឯកំ បារុបិត្វា ឯកំ អំសកូដេ ឋបេត្វា គន្តព្ព**ន្តិ ឥទំ ពហូនំ សញ្ចារដ្ឋានេ ឯវំ អកត្វា គមនំ ន សារុប្បន្តិ កត្វា វុត្តំ។ **ពហិគាមេ ឋបេត្វា...បេ.... វិនយកម្មំ កាតព្ព**ន្តិ វុត្តត្តា អធិដ្ឋានេ វិយ បរម្មុខា ឋិតម្បិ និស្សគ្គិយំ ចីវរំ និស្សជ្ជិតុំ និស្សដ្ឋចីវរញ្ច ទាតុំ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។

គមនេ សឧស្សាហត្តា “**និស្សយោ បន ន បដិប្បស្សម្ភតី**”តិ វុត្តំ។ **មុហុត្តំ សយិត្វា...បេ.... និស្សយោ ច បដិប្បស្សម្ភតី**តិ ឯត្ថ “ឧស្សាហេ អបរិច្ចត្តេបិ គមនស្ស ឧបច្ឆិន្នត្តា បុន ឧដ្ឋាយ សឧស្សាហំ គច្ឆន្តានម្បិ អន្តរា អរុណេ ឧដ្ឋិតេ និស្សយោ បដិប្បស្សម្ភតិយេវា”តិ វទន្តិ។ បរតោ **មុហុត្តំ ឋត្វា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **អញ្ញមញ្ញស្ស វចនំ អគ្គហេត្វា គតា**តិ ឯត្ថ សចេ ឯវំ គច្ឆន្តា “បុរារុណា អញ្ញមញ្ញំ បស្សិស្សាមា”តិ ឧស្សាហំ វិនាវ គតា ហោន្តិ, អរុណុគ្គមនេ និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិ ន វត្តព្ពា បឋមតរំយេវ បដិប្បស្សម្ភនតោ។ អថ “បុរារុណា បស្សិស្សាមា”តិ សឧស្សាហាវ គច្ឆន្តិ, និស្សយបដិប្បស្សទ្ធិយេវ ន វត្តព្ពា។ ឯវញ្ច សតិ “**សហ អរុណុគ្គមនា និស្សយោ បដិប្បស្សម្ភតី**”តិ កស្មា វុត្តំ? វុច្ចតេ – សឧស្សាហត្តា បឋមតរំ បដិប្បស្សទ្ធិ ន វុត្តា។ សតិបិ ច ឧស្សាហភាវេ ឯកតោ គមនស្ស ឧបច្ឆិន្នត្តា “មុហុត្តំ ឋត្វា”តិ ឯត្ថ វិយ សហ អរុណុគ្គមនា បដិប្បស្សទ្ធិយេវ វុត្តា។

អន្តោសីមាយំ គាមន្តិ អវិប្បវាសសីមាសម្មុតិយា បច្ឆា បតិដ្ឋាបិតគាមំ សន្ធាយ វទតិ គាមំ អន្តោ កត្វា អវិប្បវាសសីមាសម្មុតិយា អភាវតោ។ **នេវ ចីវរានិ និស្សគ្គិយានិ ហោន្តី**តិ អវិប្បវាសសីមាភាវតោ វុត្តំ, **ន និស្សយោ បដិប្បស្សម្ភតី**តិ សឧស្សាហភាវតោ។ **អន្តរាមគ្គេយេវ ច នេសំ អរុណំ ឧគ្គច្ឆតី**តិ ធម្មំ សុត្វា អាគច្ឆន្តានំ អរុណំ ឧគ្គច្ឆតិ។ **អស្សតិយា គច្ឆតី**តិ អស្សតិយា អត្តនោ ចីវរំ អបច្ចុទ្ធរិត្វា ថេរស្ស ចីវរំ អបច្ចុទ្ធរាបេត្វា គច្ឆតិ។ ឯវំ គតេ តស្មិំ បច្ឆា ថេរេន សរិត្វា បដិបជ្ជិតព្ពវិធិំ ទស្សេតិ “**អត្តនោ ចីវរំ បច្ចុទ្ធរិត្វា ទហរស្ស ចីវរំ វិស្សាសេន គហេត្វា ឋបេតព្ព**”ន្តិ។ **គន្ត្វា វត្តព្ពោ**តិ អាគតកិច្ចំ និដ្ឋបេត្វា វិហារំ គតេន បដិបជ្ជិតព្ពវិធិំ ទស្សេតិ។ អនធិដ្ឋិតចីវរតា, អនត្ថតកឋិនតា, អលទ្ធសម្មុតិតា, រត្តិវិប្បវាសោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ឧទោសិតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. តតិយកឋិនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៤៩៧-៤៩៩. តតិយេ បាឡិយំ **ចីវរបច្ចាសា និក្ខិបិតុ**ន្តិ ឯត្ថ ចីវរបច្ចាសាយ សតិយា និក្ខិបិតុន្តិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ ភណ្ឌិកាពទ្ធានិ ភណ្ឌិកពទ្ធានីតិបិ បឋន្តិ, ភណ្ឌិកំ កត្វា ពទ្ធានីតិ អត្ថោ។ **និដ្ឋិតចីវរស្មិំ ភិក្ខុនា**តិ ឯត្ថ បុរិមសិក្ខាបទេ វិយ សាមិវសេនេវ ករណវចនស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៥០០. អនត្ថតេ កឋិនេ ចីវរមាសេ ភិក្ខុនោ ឧប្បន្នចីវរំ អនធិដ្ឋិតំ អវិកប្បិតំ តស្មិំ មាសេ ឋបេតុំ វដ្ដតីតិ អាហ “**ឯកំ បច្ឆិមកត្តិកមាសំ ឋបេត្វា**”តិ។ កេចិ បន “កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នំ, ឯតំ អកាលចីវរន្តិ វចនតោ អនត្ថតេ កឋិនេ បច្ឆិមកត្តិកមាសសង្ខាតេ ចីវរមាសេ ឧប្បន្នចីវរស្សបិ បច្ចាសាចីវរេ អសតិ ទសាហបរិហារោយេវ, តតោ បរំ ឋបេតុំ ន វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយ ន សមេតិ។ តថា ហិ **អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទដ្ឋកថាយំ** (បារា. អដ្ឋ. ២.៦៤៦-៦៤៩ អាទយោ) “បវារណមាសស្ស ជុណ្ហបក្ខបញ្ចមិយំ ឧប្បន្នស្ស អច្ចេកចីវរស្ស អនត្ថតេ កឋិនេ ឯកាទសទិវសាធិកោ មាសោ, អត្ថតេ កឋិនេ ឯកាទសទិវសាធិកា បញ្ច មាសា បរិហារោ”តិ វុត្តំ។ តមេវ ច បរិហារំ សន្ធាយ “ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយ បន ឧប្បន្នំ អនច្ចេកចីវរម្បិ បច្ចុទ្ធរិត្វា ឋបិត

ចីវរម្បិ ឯតំ បរិហារំ លភតិយេវា”តិ (បារា. អដ្ឋ. ២.៦៤៦-៦៤៩) វុត្តំ។ តស្មា ចីវរមាសេ ទសាហតោ បរម្បិ អនធិដ្ឋិតំ អវិកប្បិតម្បិ ឋបេតុំ វដ្ដតិ។

យទិ ឯវំ “កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នំ, ឯតំ អកាលចីវរ”ន្តិ ឥទំ កស្មា វុត្តន្តិ ចេ? អកាលចីវរសាមញ្ញតោ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ បឋមានិយតេ សោតស្ស រហោ វិយ។ ឯកាទសមាសេ សត្តមាសេ ច ឧប្បន្នម្បិ ចីវរំ វុត្តវសេហិ សេសេហិ ច សម្មុខីភូតេហិ ភាជេតុំ លព្ភតីតិ អកាលចីវរំ នាម ជាតំ។ កាលេ បន “សង្ឃស្ស ឥទំ អកាលចីវរំ ទម្មី”តិ អនុទ្ទិសិត្វា “សង្ឃស្ស ទម្មី”តិ ទិន្នំ វុត្តវសេហិយេវ ភាជេតព្ពំ, ន អញ្ញេហីតិ កាលចីវរន្តិ វុច្ចតិ។ អាទិស្ស ទិន្នំ បន សម្មុខីភូតេហិ សព្ពេហិយេវ ភាជេតព្ពន្តិ អកាលចីវរំ, តស្មា កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នស្ស វុត្តវសេហិ សេសេហិ ច សម្បត្តេហិ ភាជនីយត្តា អកាលចីវរសាមញ្ញតោ “កាលេបិ អាទិស្ស ទិន្នំ, ឯតំ អកាលចីវរ”ន្តិ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តំ។ យទិ ឯវំ “ឯកបុគ្គលស្ស វា ឥទំ តុយ្ហំ ទម្មីតិ ទិន្ន”ន្តិ កស្មា វុត្តំ។ ន ហិ បុគ្គលស្ស អាទិស្ស ទិន្នំ កេនចិ ភាជនីយំ ហោតីតិ? នាយំ វិរោធោ អាទិស្ស វចនសាមញ្ញតោ លព្ភមានមត្ថំ ទស្សេតុំ តថា វុត្តត្តា។

ឯវំ បន អវត្វាតិ “តតោ ចេ ឧត្តរិ”ន្តិ ឥមស្ស “មាសបរមតោ ឧត្តរិ”ន្តិ បទភាជនំ អវត្វា។ **តាវ ឧប្បន្នំ បច្ចាសាចីវរ**ន្តិ បច្ចត្តវចនំ **“អត្តនោ គតិកំ ករោតី”**តិ ករណកិរិយាយ កត្តុភាវតោ។ អន្តរា ឧប្បន្នម្បិ បច្ចាសាចីវរំ មាសបរមំ មូលចីវរំ ឋបេតុំ អទត្វា អត្តនោ ទសាហបរមតាយ ឯវ បរិច្ឆិន្ទតីតិ អត្តនោ គតិកំ ករោតិ។ **តតោ ឧទ្ធំ មូលចីវរ**ន្តិ ឯត្ថ បន **មូលចីវរ**ន្តិ បច្ចត្តវចនំ។ វីសតិមទិវសតោ ឧទ្ធម្បិ ឧប្បន្នំ បច្ចាសាចីវរំ ទសាហបរមំ គន្តុំ អទត្វា មូលចីវរំ អត្តនា សទ្ធឹ ករណសម្ពន្ធតាមត្តេន សកកាលវសេន បរិច្ឆិន្ទតីតិ អត្តនោ គតិកំ ករោតិ។ បច្ចាសាចីវរេ បន លភិត្វា វិសុំ ឋបេន្តស្ស ទសាហំ អនតិក្កន្តេ នត្ថិ តប្បច្ចយា អាបត្តិ។ បាឡិយំ **ទសាហា ការេតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ **ទសាហា**តិ ករណត្ថេ និស្សក្កវចនំ, ទសាហេនាតិ អត្ថោ។ **បញ្ចាហុប្បន្នេ**តិអាទី វស្សំ ក ត្វាបិ បឋន្តិ។ **ឯកវីសេ ឧប្បន្នេ...បេ.... នវាហា ការេតព្ព**ន្តិអាទិ បច្ចាសាចីវរស្ស ឧប្បន្នទិវសំ ឋបេត្វា វុត្តំ។

អញ្ញំ បច្ចាសាចីវរំ...បេ.... ការេតព្ពន្តិ ឥទំ សតិយា ឯវ បច្ចាសាយ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ សចេ បន “ឥតោ បដ្ឋាយ ចីវរំ ន លភិស្សាមី”តិ បច្ចាសា ឧបច្ឆិន្នា, មូលចីវរម្បិ ទសាហំ ចេ សម្បត្តំ, តទហេវ អធិដ្ឋាតព្ពំ។ **បច្ចាសាចីវរម្បិ បរិក្ខារចោឡំ អធិដ្ឋាតព្ព**ន្តិ បឋមតរំ ឧប្បន្នំ វិសភាគបច្ចាសាចីវរំ សន្ធាយ វទតិ។ **អញ្ញមញ្ញ**ន្តិ អញ្ញំ អញ្ញំ, អយមេវ វា បាឋោ។ អង្គំ បនេត្ថ បឋមកថិនេ វុត្តសទិសមេវ។ កេវលញ្ហិ តត្ថ ទសាហាតិក្កមោ, ឥធ មាសាតិក្កមោតិ អយំ វិសេសោ។

តតិយកថិនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បុរាណចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥០៣. ចតុត្ថេ **ភត្តវិស្សគ្គ**ន្តិ បាឡិបទស្ស ភត្តកិច្ចន្តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ, “ភត្តសំវិធាន”ន្តិបិ កេចិ។ **តត្ថ នាម តុ**ន្តិ ឥមស្សបិ សោ នាម តុន្តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ, “តាយ នាម តុ”ន្តិ កេចិ។

៥០៥. បិតា ច មាតា ច បិតរោ, បិតូនំ បិតរោ បិតាមហា, តេសំយេវ យុគោ បិតាមហយុគោ, តស្មា **យាវ សត្តមា បិតាមហយុគា** បិតាមហទ្វន្ទាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវញ្ហិ បិតាមហគ្គហណេនេវ មាតាមហោបិ គហិតោតិ។ “យាវ សត្តមា បិតាមហយុគា”តិ វចនតោ ហេដ្ឋា ច ឧទ្ធញ្ច អដ្ឋមយុគោ ញាតិ នាម ន ហោតិ។ **ទេសនាមុខមេវ ចេត**ន្តិ **បិតាមហយុគា**តិ **បិតាមហ**-គ្គហណំ ទេសនាមុខំ បិតាមហីមាតាមហីអាទីនម្បិ អធិប្បេតត្តា។ បិតុ មាតា **បិតាមហី**។ មាតុ បិតា **មាតាមហោ** ។ មាតុ មាតា **មាតាមហី**។ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ បញ្ចសតសាកិយានីនំ វសេន ភិក្ខុភាវេ ឋត្វា បរិវត្តលិង្គាយ ភិក្ខុនិយា ច វសេន ឯកតោឧបសម្បន្នា ភិក្ខុនី លព្ភតិ, តថាបិ បកតិនិយាមេនេវ ទស្សេតុំ “ភិក្ខុនី នាម ឧភតោសង្ឃេ ឧបសម្បន្នា”តិ វុត្តំ។ **“កប្បំ កត្វា**តិ វចនតោ ទិន្នកប្បមេវ បាចិត្តិយំ ជនេតី”តិ វទន្តិ។ “បុរាណចីវរំ នាម សកឹ និវត្ថម្បិ សកឹ បារុតម្បី”តិ ឥទំ និទស្សនមត្តន្តិ អាហ **“អន្តមសោ បរិភោគសីសេនា”**តិអាទិ។ “កាយេន ផុសិត្វា បរិភោគោយេវ បរិភោគោ នាមា”តិ **កុរុន្ទិយំ** អធិប្បាយោ។

៥០៦. **កាយវិការំ កត្វា**តិ ឥទំ យាវ “ឱរតោ ឋបេតី”តិ បទំ, តាវ សព្ពបទេសុ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ យថា សា “ចោរាបេតុកាមោ អយ”ន្តិ ជានាតិ, ឯវំ កាយវិការំ កត្វាតិ អត្ថោ។ “កាយវិការំ កត្វា”តិ វចនតោ កាយ វាចាហិ កញ្ចិ វិការំ អកត្វា ហត្ថេន ហត្ថេ ទេន្តស្សបិ អនាបត្តិ។ **អន្តោទ្វាទសហត្ថេ ឱកាសេ**តិ ឥទំ វិសេសនំ យថាសម្ភវំ យោជេតព្ពំ។ តថា ហិ ហត្ថេន ហត្ថេ ទេន្តស្ស បាទមូលេ ច ឋបេត្វា ទេន្តស្ស “អន្តោទ្វាទសហត្ថេ ឱកាសេ”តិ ឥទំ វត្តព្ពន្តិ នត្ថិ អញ្ញថា អសម្ភវតោ។ សតិ ហិ សម្ភវេ ព្យភិចារេ ច វិសេសនំ សាត្ថកំ ហោតិ។ ឧបរិ

“ខិបតី”តិអាទីនិ បន សន្ធាយ ឥទំ វិសេសនំ វុត្តំ, តស្មា អន្តោទ្វាទសហត្ថេ ឱកាសេ ឋត្វា ឧបរិ ខិបន្តស្ស អញ្ញស្ស ហត្ថេ បេសេន្តស្ស ច អាបត្តិ។ ឧបចារំ បន មុញ្ចិត្វា កាយវាចាហិ វិការំ កត្វា អាណាបេន្តស្សបិ អនាបត្តិ។ **ឧបចារេ**តិ អន្តោទ្វាទសហត្ថមេវ ឱកាសំ វទតិ។ **ឧបចារំ មុញ្ចិត្វា**តិ ទ្វាទសហត្ថូបចារំ មុញ្ចិត្វា។

ឯកេន វត្ថុនាតិ បឋមំ កត្វា និដ្ឋាបិតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **រជនេ អនាបត្តី**តិ រជនំ បច្ឆាសីសន្តស្សបិ “ធោវិត្វា អានេហី”តិ វុត្តត្តា អនាបត្តិ អនាណត្តិយា កតត្តា។ “អវុត្តា ធោវតី”តិ ឥមិនា “អវុត្តា រជតិ, អវុត្តា អាកោដេតី”តិ ឥទម្បិ វុត្តមេវ ហោតីតិ អាហ – **“អវុត្តា ធោវតីតិ ឥមិនា លក្ខណេន អនាបត្តី”**តិ។ **សម្ពហុលា អាបត្តិយោ អាបជ្ជតី**តិ បាចិត្តិយេន សទ្ធឹ ទ្វេ ទុក្កដានិ អាបជ្ជតិ។ **យថាវត្ថុកមេវា**តិ និស្សគ្គិយមេវាតិ អត្ថោ។ បញ្ច សតានិ បរិមាណមេតាសន្តិ **បញ្ចសតា**។

៥០៧. ចីវរំ ធោវាតិ…បេ… អាណាបេន្តស្សាតិ ឯត្ថ តាយ ធោវនំ បច្ឆាសីសន្តស្សបិ អនាបត្តិ។ បុរាណចីវរតា, ឧបចារេ ឋត្វា អញ្ញាតិកាយ ភិក្ខុនិយា អាណាបនំ, តស្សា ធោវនាទីនិ ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បុរាណចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចីវរបដិគ្គហណសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥០៨. បញ្ចមេ **អបញ្ញត្តេ សិក្ខាបទេ**តិ គណម្ហា ឱហីយនសិក្ខាបទេ អបញ្ញត្តេ។ **វិហារវារន្តិ** វិហារបដិជគ្គនវារំ។ **កោដ្ឋាសសម្បត្តី**តិ សកលា អង្គបច្ចង្គសម្បត្តិ។ **សព្ពបរិយន្តន្តិ** ឆដ្ឋស្ស អញ្ញចីវរស្ស អភាវា បញ្ចន្នំ ចីវរានំ ឯកមេកំ សព្ពេសំ បរិយន្តន្តិ **សព្ពបរិយន្តំ**។ អន្តរវាសកាទីសុ ហិ បញ្ចសុ ឯកមេកំ អញ្ញស្ស ឆដ្ឋស្ស អភាវា បញ្ចន្នំ អន្តមេវ ហោតិ។ អថវា បញ្ចសុ ចីវរេសុ ឯកមេកំ អត្តនោ អញ្ញស្ស ទុតិយស្ស អភាវា អន្តមេវ ហោតីតិ សព្ពមេវ បរិយន្តន្តិ **សព្ពបរិយន្តំ,** សព្ពសោ វា បរិយន្តន្តិ **សព្ពបរិយន្តំ**។ តេនាហ – **“អញ្ញំ…បេ… នត្ថី”**តិ។ **យថា តស្ស មនោរថោ ន បូរតី**តិ “សរីរបារិបូរិំ បស្សិស្សាមី”តិ តស្ស ឧប្បន្នោ មនោរថោ យថា ន បូរតិ។ **ឯវំ ហត្ថតលេយេវ ទស្សេត្វា**តិ សរីរំ អទស្សេត្វាវ ទាតព្ពចីវរំ ហត្ថតលេ “ហន្ទា”តិ ទស្សេត្វា។

៥១០. វិហត្ថតាយាតិ វិហតហត្ថតាយ, អគណតាយ អប្បច្ចយតាយ អប្បដិសរណតាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សមភិតុន្នត្តា**តិ បីឡិតត្តា។ បរិវត្តេតព្ពំ បរិវត្តំ, បរិវត្តមេវ **បារិវត្តកំ,** បរិវត្តេត្វា ទីយមានន្តិ អត្ថោ។

៥១២. ឧបចារេតិ ទ្វាទសហត្ថូបចារំ សន្ធាយ វទតិ។ **ឧបចារំ វា មុញ្ចិត្វា ខិបន្តី**តិ ទ្វាទសហត្ថំ មុញ្ចិត្វា ឱរតោ ឋបេន្តិ, ន បុរិមសិក្ខាបទេ វិយ ទ្វាទសហត្ថព្ភន្តរេយេវាតិ អធិប្បាយោ។ **អញ្ញត្រ បារិវត្តកា**តិ យំ អន្តមសោ ហរីតកខណ្ឌម្បិ ទត្វា វា ទស្សាមីតិ អាភោគំ កត្វា វា បារិវត្តកំ គណ្ហាតិ, តំ ឋបេត្វា។ **អចិត្តកភាវេន ន សមេតី**តិ យថា អញ្ញាតិកាយ ញាតិកសញ្ញិស្ស វេមតិកស្ស ច គណ្ហតោ អចិត្តកត្តា អាបត្តិ , ឯវមិធាបិ “ភិក្ខុនិយា សន្តកំ ឥទ”ន្តិ អជានិត្វា គណ្ហតោបិ អាបត្តិយេវាតិ អធិប្បាយោ។ **វស្សាវាសិកំ ទេតី**តិ បុគ្គលិកំ កត្វា ទេតិ។ បំសុកូលំ អត្តនោ អត្ថាយ ឋបិតភាវំ ជានិត្វា គណ្ហន្តេនបិ អញ្ញស្ស សន្តកំ គហិតំ នាម ន ហោតីតិ អាហ – **“សចេ បន សង្ការកូដាទីសូ”**តិអាទិ។ អសាមិកញ្ហិ **បំសុកូលន្តិ** វុច្ចតិ។ **បំសុកូលំ អធិដ្ឋហិត្វា**តិ “អសាមិកំ ឥទ”ន្តិ សញ្ញំ ឧប្បាទេត្វា។ ឯវំ បន បំសុកូលសញ្ញំ អនុប្បាទេត្វា គណ្ហិតុំ ន វដ្ដតិ។

៥១៣. អញ្ញាតិកាយ អញ្ញាតិកសញ្ញីតិ តិកបាចិត្តិយន្តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ។ តីណិ បរិមាណមស្សាតិ តិកំ, តិកញ្ច តំ បាចិត្តិយញ្ចាតិ **តិកបាចិត្តិយំ,** តីណិ បាចិត្តិយានីតិ អត្ថោ។

៥១៤. បត្តត្ថវិកាទី យំកិញ្ចីតិ អនធិដ្ឋានុបគំ សន្ធាយ វទតិ។ “ចីវរំ នាម ឆន្នំ ចីវរានំ អញ្ញតរំ ចីវរំ វិកប្បនុបគំ បច្ឆិម”ន្តិ ហិ វុត្តត្តា អធិដ្ឋានុបគំ យំកិញ្ចិ ន វដ្ដតិ។ តេនេវាហ – **“វិកប្បនុបគបច្ឆិមចីវរប្បមាណ”**ន្តិអាទិ។ យស្មា ភិសិច្ឆវិ មហន្តាបិ សេនាសនសង្គហិតត្តា ចីវរសង្ខ្យំ ន គច្ឆតីតិ នេវ អធិដ្ឋានុបគា ន វិកប្បនុបគា ច, តស្មា អនធិដ្ឋានុបគសាមញ្ញតោ វុត្តំ។ សចេបិ មញ្ចប្បមាណា ភិសិច្ឆវិ ហោតិ, វដ្ដតិយេវាតិ។ **កោ បន វាទោ បត្តត្ថវិកាទីសូ**តិ មហតិយាបិ តាវ ភិសិច្ឆវិយា អនធិដ្ឋានុបគត្តា អនាបត្តិ, តតោ ខុទ្ទកតរេសុ អនធិដ្ឋានុបគេសុ បត្តត្ថវិកាទីសុ កិមេវ វត្តព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ បដិគ្គហណំ **កិរិយា,** អបរិវត្តនំ **អកិរិយា**។ វិកប្បនុបគចីវរតា, បារិវត្តកាភាវោ, អញ្ញាតិកាយ ហត្ថតោ គហណន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ចីវរបដិគ្គហណសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥១៥. ឆដ្ឋេ **បតិតិង្គោ**តិ និហីនោ, លាមកោតិ អត្ថោ។ **លោលជាតិកោ**តិ លោលសភាវោ។ បដុយេវ **បង្គោ**។ តេនាហ **“ឆេកោ”**តិអាទិ។ **កិស្មិំ វិយា**តិ ឯត្ថ “កិស្មិំ វិយា”តិ និបាតវសេន សមានត្ថំ “កីសុ វិយា”តិ និបាតបទន្តិ អាហ **“កីសុ វិយា”**តិ, កីំ វិយាតិ អត្ថោ, ទុក្ខំ វិយាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ **“កិលេសោ វិយា”**តិអាទិ។ ធម្មវសេន ឧបចារវសេន និមន្តនា **ធម្មនិមន្តនា**តិ បាឡិបទស្ស អត្ថោ វេទិតព្វោ។ សចេ បន “វទេយ្យាថ, ភន្តេ, យេនត្ថោ”តិ ឥទំ សច្ចមេវ វុត្តំ សិយា, បវារិតោយេវ ហោតិ។ យស្មា បន បវារេត្វាបិ អទាតុកាមោ អប្បវារិតដ្ឋានេយេវ តិដ្ឋតិ, តស្មា ភគវា បវារិតាបវារិតភាវំ អវិចារេត្វា “ញាតកោ តេ, ឧបនន្ទ, អញ្ញាតកោ”តិ ញាតកអញ្ញាតកភាវេយេវ វិចារេសិ។ **មុសីសូ**តិ វិលុម្បីសុ។

៥១៧. **អនុបុព្ពកថា**តិ អនុបុព្ពេន វិនិច្ឆយកថា។ សេសបរិក្ខារានំ សទ្ធិវិហារិកេហិ គហិតត្តា និវាសនបារុបនមត្តមេវ អវសិដ្ឋន្តិ អាហ **“និវាសនបារុបនមត្តំយេវ ហរិត្វា”**តិ។ សទ្ធិវិហារិកានំ តាវ អាគមនស្ស វា អនាគមនស្ស វា អជាននតាយ វុត្តំ **“ថេរេហិ នេវ តាវ…បេ… ភុញ្ជិតព្ព”**ន្តិ។ **បរេសម្បិ អត្ថាយ លភន្តី**តិ អត្តនោ ចីវរំ ទទមានា សយំ សាខាភង្គេន បដិច្ឆាទេន្តីតិ តេសំ អត្ថាយបិ ភញ្ជិតុំ លភន្តិ។ “តិណេន វា បណ្ណេន វា បដិច្ឆាទេត្វា អាគន្តព្ព”ន្តិ វចនតោ ព្លទិសេសុ ភូតគាមបាតព្យតាបិ អនុញ្ញាតាយេវ ហោតីតិ អាហ – **“នេវ ភូតគាមបាតព្យតាយ បាចិត្តិយំ ហោតី”**តិ។ **ន តេសំ ធារណេ ទុក្កដ**ន្តិ តេសំ តិត្ថិយទ្ធជានំ ធារណេបិ ទុក្កដំ នត្ថិ។

យានិ ច នេសំ វត្ថានិ ទេន្តីតិ សម្ពន្ធោ។ ថេរានំ សយមេវ ទិន្នត្តា វុត្តំ **“អច្ឆិន្នចីវរដ្ឋានេ ឋិតត្តា”**តិ។ យទិ លទ្ធី គណ្ហាតិ, តិត្ថិយបក្កន្តកោ នាម ហោតិ, តស្មា វុត្តំ **“លទ្ធី អគ្គហេត្វា”**តិ។ “នោ ចេ ហោតិ សង្ឃស្ស វិហារចីវរំ វា…បេ… អាបត្តិ ទុក្កដស្សា”តិ ឥមិនា អន្តរាមគ្គេ បវិដ្ឋវិហារតោ និក្ខមិត្វា អញ្ញត្ថ អត្តនោ អភិរុចិតដ្ឋានំ គច្ឆន្តស្ស ទុក្កដំ វុត្តំ។ ឥមិនា ច “យំ អាវាសំ បឋមំ ឧបគច្ឆតី”តិ វុត្តំ អន្តរាមគ្គេ ឋិតវិហារម្បិ សចេ នគ្គោ ហុត្វា គច្ឆតិ, ទុក្កដមេវាតិ វេទិតព្វំ។ យទិ ឯវំ តត្ថ កស្មា ន វុត្តន្តិ ចេ? អនោកាសត្តា។ តត្ថ ហិ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, អច្ឆិន្នចីវរស្ស វា…បេ… ចីវរំ វិញ្ញាបេតុ”ន្តិ ឥមិនា សម្ពន្ធេន សង្ឃិកម្បិ ចីវរំ និវាសេតុំ បារុបិតុញ្ច អនុជានន្តោ “យំ អាវាសំ បឋមំ…បេ… គហេត្វា បារុបិតុ”ន្តិ អាហ, តស្មា តត្ថ អនោកាសត្តា ទុក្កដំ ន វុត្តំ។

វិហារចីវរន្តិ សេនាសនចីវរំ។ **ចិមិលិកាហី**តិ បដបិលោតិកាហិ។ **តស្ស ឧបរី**តិ ភូមត្ថរណស្ស ឧបរិ។ ***វិទេសគតេនា***តិ អញ្ញំ ចីវរំ អលភិត្វា វិទេសគតេន។ **ឯកស្មិំ…បេ… ឋបេតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ “លេសេន គហេត្វា អគតត្តា បបេន្តេន ច សង្ឃិកបរិភោគេនេវ ឋបិតត្តា អញ្ញស្មិំ សេនាសនេ និយមិតម្បិ អញ្ញត្ថ ឋបេតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **បរិភោគេនេវា**តិ អញ្ញំ ចីវរំ អលភិត្វា បរិភុញ្ជនេន។

៥១៩-៥២១. **បរិភោគជិណ្ណ**ន្តិ យថា តេន ចីវរេន សរីរំ បដិច្ឆាទេតុំ ន សក្កា, ឯវំ ជិណ្ណំ។ **កប្បិយវោហារេនា**តិ កយវិក្កយាបត្តិតោ មោចនត្ថំ វុត្តំ។ “វិញ្ញាបេន្តស្សា”តិ ឥមស្សេវ អត្ថំ វិភាវេតិ **“ចេតាបេន្តស្ស បរិវត្តាបេន្តស្សា”**តិ។ អត្តនោ ធនេន ហិ វិញ្ញាបនំ នាម បរិវត្តនមេវាតិ អធិប្បាយោ។ សង្ខ្យាវសេន បវារិតានំ វិញ្ញាបនេ វត្តំ ទស្សេតិ **“បមាណមេវ វដ្ដតី”**តិ។ សង្ខ្យាវសេន ហិ បវារិតេ សព្ពេសំ សាធារណត្តា អធិកំ វិញ្ញាបេតុំ ន វដ្ដតិ។ **យំ យំ បវារេតី**តិ យំ យំ ចីវរាទិ ទស្សាមីតិ បវារេតិ។ **វិញ្ញាបនកិច្ចំ នត្ថី**តិ វិនា វិញ្ញត្តិយា ទីយមានត្តា វិញ្ញាបេត្វា កីំ ករិស្សតីតិ អធិប្បាយោ។ **អញ្ញស្សត្ថាយា**តិ ឯត្ថាបិ “ញាតកានំ បវារិតាន”ន្តិ ឥទំ អនុវត្តតិយេវាតិ អាហ **“អត្តនោ ញាតកបវារិតេ”**តិអាទិ។ វិកប្បនុបគចីវរតា, សមយាភាវោ, អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិ, តាយ ច បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. តតុត្តរិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥២២. សត្តមេ បាឡិយំ **បគ្គាហិកសាល**ន្តិ ទុស្សវាណិជកានំ អាបណំ។ “បគ្គាហិកសាល”ន្តិបិ បឋន្តិ។

៥២៣-៥២៤. **អភីតិ ឧបសគ្គោ**តិ តស្ស វិសេសត្ថាភាវំ ទស្សេតិ។ តេនាហ **“ហរិតុន្តិ អត្ថោ”**តិ។ **វរ**-សទ្ទស្ស ឥច្ឆាយំ វត្តមានត្តា អាហ **“ឥច្ឆាបេយ្យា”**តិ។ **ទឡ្ហ ខេមតោ**តិ ឯត្ថ គាថាពន្ធវសេន អនុនាសិកលោបោ ទដ្ឋព្វោ។ **សអន្តរ**ន្តិ អន្តរវាសកសហិតំ។ **ឧត្តរ**ន្តិ ឧត្តរាសង្គំ។ **អស្ស ចីវរស្សា**តិ សាទិតព្ពចីវរស្ស។ **អច្ឆិន្នសព្ពចីវរេនា**តិ អច្ឆិន្នានិ សព្ពានិ តីណិ ចីវរានិ អស្សាតិ អច្ឆិន្នសព្ពចីវរោ, តេនាតិ អត្ថោ។ យស្ស ហិ អច្ឆិន្នសមយេ

តីណិ ចីវរានិ សន្និហិតានិ ហោន្តិ, តានិ សព្ពានិ អច្ឆិន្នានីតិ សោ "អច្ឆិន្នសព្ពចីវរោ"តិ វុច្ចតិ។ តេនេវ **"អច្ឆិន្នសព្ពចីវរេន តិចីវរកេនា"**តិ វុត្តំ។ **តិចីវរកេនា**តិ ហិ អច្ឆិន្នសមយេ តិចីវរស្ស សន្និហិតភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន វិនយតេចីវរិកភាវំ ធុតង្គតេចីវរិកភាវំ វា សន្ធាយ។ **ឯវំ បដិបជ្ជិតព្ពន្តិ** "សន្តរុត្តរបរមំ តេន ភិក្ខុនា តតោ ចីវរំ សាទិតព្ព"ន្តិ វុត្តវិធិនា បដិបជ្ជិតព្ពំ។ **អញ្ញេនា**តិ អច្ឆិន្នអសព្ពចីវរេន។ យស្ស តីសុ ចីវរេសុ ឯកំ វា ទ្វេ វា ចីវរានិ អច្ឆិន្នានិ ហោន្តិ, តេនាតិ អត្ថោ។ **អញ្ញថាបី**តិ "សន្តរុត្តរបរម"ន្តិ វុត្តវិធានតោ អញ្ញថាបិ។ យស្ស ហិ តីសុ ទ្វេ ចីវរានិ អច្ឆិន្នានិ ហោន្តិ, ឯកំ សាទិតព្ពំ។ ឯកស្មិំ អច្ឆិន្នេ ន សាទិតព្ពន្តិ ន តស្ស សន្តរុត្តរបរមសាទិយនំ សម្ភវតិ, អយមេវ ច អត្ថោ បទភាជនេន វិភាវិតោ។ តេនាហ **"តំ វិភាគំ ទស្សេតុ"**ន្តិ។

កេចិ បន "តិចីវរកេនាតិ វុត្តត្តា តិចីវរំ បរិក្ខារចោឡវសេន អធិដ្ឋហិត្វា បរិភុញ្ជតោ តស្មិំ នដ្ឋេ ពហូនិបិ គហេតុំ លភតី"តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ បទភាជនស្ស ហិ អធិប្បាយំ ទស្សេន្តេន យស្មា បន "អច្ឆិន្នសព្ពចីវរេន…បេ… តំ វិភាគំ ទស្សេតុ"ន្តិ វុត្តំ, បទភាជនេ ច ន តាទិសោ អត្ថោ ឧបលព្ភតិ, តស្មា តំ ន គហេតព្ពមេវ។ យម្បិ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. តតុត្តរិសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ "យស្ស អធិដ្ឋិតចីវរស្ស តីណិ នដ្ឋានី"តិ, តត្ថាបិ អធិដ្ឋិតគ្គហណំ សរូបកថនមត្តន្តិ គហេតព្ពំ, ន បន តិចីវរាធិដ្ឋានេន អធិដ្ឋិតចីវរស្សេវាតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ បាឡិយំ អដ្ឋកថាយញ្ច តថា អត្ថស្ស អសម្ភវតោ។ ន ហិ តិចីវរាធិដ្ឋានេន អធិដ្ឋិតចីវរស្សេវ ឥទំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តន្តិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ បុរិមសិក្ខាបទេន ហិ អច្ឆិន្នចីវរស្ស អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិយា អនុញ្ញាតត្តា បមាណំ អជានិត្វា វិញ្ញាបនវត្ថុស្មិំ បមាណតោ សាទិយនំ អនុជានន្តេន ភគវតា ឥទំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តស្មា "បរិក្ខារចោឡិកស្ស ពហុម្បិ សាទិតុំ វដ្ដតី"តិ អយមត្ថោ នេវ បាឡិយា សមេតិ, ន ច ភគវតោ អធិប្បាយំ អនុលោមេតិ។

យស្ស តីណិ នដ្ឋានិ, តេន ទ្វេ សាទិតព្ពានីតិ ឯត្ថ យស្ស តិចីវរតោ អធិកម្បិ ចីវរំ អញ្ញត្ថ ឋិតំ អត្ថិ, តទាគតស្ស ចីវរស្ស អលព្ភនីយភាវតោ តេនបិ សាទិតុំ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ **បកតិយាវ សន្តរុត្តរេន ចរតី**តិ សាសង្កសិក្ខាបទវសេន វា អវិប្បវាសសម្មុតិវសេន វា តតិយស្ស អលាភេន វា ចរតិ។ "ទ្វេ នដ្ឋានី"តិ អធិការត្ថា វុត្តំ **"ទ្វេ សាទិតព្ពានី"**តិ។ **ឯកំ សាទិយន្តេនេវ សមោ ភវិស្សតី**តិ តិណ្ណំ ចីវរានំ ទ្វីសុ នដ្ឋេសុ ឯកំ សាទិយន្តេន សមោ ភវិស្សតិ ឧភិន្នម្បិ សន្តរុត្តរបរមតាយ អវដ្ឋានតោ។ **យស្ស ឯកំយេវ ហោតី**តិ អញ្ញេន កេនចិ ការណេន វិនដ្ឋសេសចីវរំ សន្ធាយ វុត្តំ។

៥២៦. "សេសកំ តុយ្ហេវ ហោតូតិ ទេន្តី"តិ វុត្តត្តា "បមាណយុត្តំ គណ្ហិស្សាម, សេសកំ អាហរិស្សាមា"តិ វត្វា គហេត្វា គមនសមយេបិ "សេសកម្បិ តុម្ហាកញ្ញេវ ហោតូ"តិ វទន្តិ, លទ្ធកប្បិយមេវ។ **បរារិតាន**ន្តិ អច្ឆិន្នកាលតោ បុព្ពេយេវ បវារិតានំ។ **បាឡិយា ន សមេតី**តិ សន្តរុត្តរបរមតោ ឧត្តរិ សាទិយនេ អនាបត្តិទស្សនត្ថំ "អនាបត្តិ ញាតកានំ បវារិតាន"ន្តិ វុត្តត្តា ន សមេតិ។ សន្តរុត្តរបរមំ សាទិយន្តស្ស ហិ អាបត្តិប្បសង្គោយេវ នត្ថិ, សតិ ច សិក្ខាបទេន អាបត្តិប្បសង្គេ អនាបត្តិ យុត្តា ទស្សេតុន្តិ អធិប្បាយោ។ កេចិ បន **"បមាណមេវ វដ្ដតី**តិ ឥទំ សល្លេខទស្សនត្ថំ វុត្ត"ន្តិ វទន្តិ។

យស្មា បនិទំ…បេ… ន វុត្តន្តិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ – "អញ្ញស្សត្ថាយា"តិ វុច្ចមានេ អញ្ញេសំ អត្ថាយ បមាណំ អតិក្កមិត្វាបិ គណ្ហិតុំ វដ្ដតីតិ អាបជ្ជតិ, តញ្ច អញ្ញស្សត្ថាយ វិញ្ញាបនវត្ថុស្មិំ បញ្ញត្តត្តា វត្ថុនា សំសន្ទិយមានំ ន សមេតិ។ ន ហិ យំ វត្ថុំ និស្សាយ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តស្មិំយេវ អនាបត្តិវចនំ យុត្តន្តិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន តីសុបិ "ឥមស្ស សិក្ខាបទស្ស អត្តនោ សាទិយនបដិពទ្ធតាវសេន បវត្តត្តា 'អញ្ញស្សត្ថាយា'តិ វត្តុំ ឱកាសោយេវ នត្ថិ, តស្មា ន វុត្ត"ន្តិ កថិតំ។ ឥធ "អញ្ញស្សត្ថាយា"តិ អវុត្តត្តា អញ្ញេសំ អត្ថាយ ញាតកបវារិតេសុ អធិកំ វិញ្ញាបេន្តស្ស អាបត្តីតិ ចេ? ន, តត្ថ បុរិមសិក្ខាបទេនេវ អនាបត្តិសិទ្ធិតោ។ តតុត្តរិតា, អច្ឆិន្នាទិការណតា, អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិ, តាយ ច បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

តតុត្តរិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. បឋមឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥២៧. អដ្ឋមេ **អបិ មយ្យា**តិ បាឋេបិ សោយេវត្ថោ។ អយ្យាតិ បន ពហុវចនេន អាមន្តនំ កតំ។

៥២៨-៥២៩. **អបទិស្សា**តិ "ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ ទស្សាមី"តិ ឯវំ អបទិសិត្វា។ **បច្ចយំ កត្វា**តិ ការណំ កត្វា។ **ឧទ្ទិស្សាតិ ឯត្ថ យោ កត្តា**តិ "ឧទ្ទិស្សា"តិ ឥមិនា វុត្តឧទ្ទិសនកិរិយាយ យោ កត្តា។ ចីវរំ ចេតាបេន្តិ បរិវត្តេន្តិ ឯតេនាតិ **ចីវរចេតាបន្នំ**។ ន-ការាគមំ កត្វា ចីវរចេតាបន្នន្តិ វុត្តំ, "ចីវរចេតាបន"ន្តិបិ បឋន្តិ។ **បច្ចុ**

វោហារវសេនាតិ យេភុយ្យវោហារវសេន។ យេភុយ្យវសេន ហិ យរសាមិកំ ទដ្ឋុកាមា តស្ស យរំ គច្ឆន្តីតិ តថេវ ពហុលំ វោហារោ។ **ព្យញ្ជនមត្តមេវា**តិ អត្ថោ នេតព្ពោ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។

៥៣១. សមកេបិ បន អនាបត្តីតិ យទគ្ឃនកំ សោ ទាតុកាមោ ហោតិ, តទគ្ឃនកេ អនាបត្តិ មូលំ វឌ្ឍេត្វា អធិកវិធានំ អនាបន្នត្តា។ ឯត្ថ ច “ទាតុកាមោម្ហី”តិ អត្តនោ សន្តិកេ អវុត្តេបិ ទាតុកាមតំ សុត្វា យទគ្ឃនកំ សោ ទាតុកាមោ ហោតិ, តទគ្ឃនកំ អាហរាបេតុំ វដ្ដតិ។ **អគ្ឃវឌ្ឍនកញ្ហិ ឥទំ សិក្ខាបទ**ន្តិ ឯត្ថ អគ្ឃវឌ្ឍនំ ឯតស្ស អត្ថីតិ **អគ្ឃវឌ្ឍនកំ**, អគ្ឃវឌ្ឍនំ សន្ធាយ ឥទំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ **ចីវរំ ទេហី**តិ សង្ឃាដិអាទីសុ យំកិញ្ចិ ចីវរំ សន្ធាយ វទតិ។ ចីវរេ ភិយ្យោកម្យតា, អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិ, តាយ ច បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បឋមឧបក្ខដសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥៣២. ទុតិយឧបក្ខដេ វត្តព្ពំ នត្ថិ។

១០. រាជសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៣៧-៥៣៨. រាជសិក្ខាបទេ បន “អជ្ឈណ្ហោ”តិ បាឋេ “អជ្ឈណ្ហោ”តិបិ បឋន្តិ។ **ភោគោ**តិ ភុញ្ជិតព្ពោ។ យំ វុត្តំ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** “ឥមិនា ចីវរចេតាបន្នេន ចីវរំ ចេតាបេត្វា ឥត្ថន្នាមំ ភិក្ខុំ ចីវរេន អច្ឆាទេហីតិ ឥទំ អាគមនសុទ្ធឹ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ សចេ ហិ ‘ឥទំ ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ ទេហី’តិ បេសេយ្យ, អាគមនស្ស អសុទ្ធត្តា អកប្បិយវត្ថុំ អារព្ភ ភិក្ខុនា កប្បិយការកោបិ និទ្ទិសិតព្ពោ ន ភវេយ្យា”តិ, តត្ថ អាគមនស្ស សុទ្ធិយា វា អសុទ្ធិយា វា វិសេសប្បយោជនំ ន ទិស្សតិ។ សតិបិ ហិ អាគមនស្ស អសុទ្ធភាវេ ទូតោ អត្តនោ កុសលតាយ កប្បិយវោហារេន វទតិ, “កប្បិយការកោ ន និទ្ទិសិតព្ពោ”តិ ឥទំ នត្ថិ, ន ច ទូតេន កប្បិយវោហារវសេន វុត្តេ ទាយកេន ឥទំ កថំ បេសិតន្តិ ឦទិសី វិចារណា ឧបលព្ភតិ, អវិចារេត្វា ច តំ ន សក្កា ជានិតុំ, យទិ បន អាគមនស្ស អសុទ្ធត្តា កប្បិយការកោ និទ្ទិសិតព្ពោ ន ភវេយ្យ, ចីវរានំ អត្ថាយ ទូតស្ស ហត្ថេ អកប្បិយវត្ថុស្មឹ បេសិតេ សព្ពត្ថ ទាយកេន កថំ បេសិតន្តិ បុច្ឆិត្វាវ កប្បិយការកោ និទ្ទិសិតព្ពោ ភវេយ្យ។ តស្មា អសតិបិ អាគមនសុទ្ធិយំ សចេ សោ ទូតោ អត្តនោ កុសលតាយ កប្បិយវោហារវសេន វទតិ, ទូតស្សេវ វចនំ គហេតព្ពំ។ យទិ ហិ អាគមនសុទ្ធិយេវេត្ថ បមាណំ, មូលសាមិកេន កប្បិយវោហារវសេន បេសិតស្ស ទូតស្ស អកប្បិយវោហារវសេន វទតោបិ កប្បិយការកោ និទ្ទិសិតព្ពោ ភវេយ្យ, តស្មា សព្ពត្ថ ទូតវចនមេវ បមាណន្តិ គហេតព្ពំ។

ឥមិនា ចីវរចេតាបន្នេនាតិអាទិនា បន ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ – កប្បិយ វសេន អាគតម្បិ ចីវរមូលំ ឦទិសេន ទូតវចនេន អកប្បិយំ ហោតិ, តស្មា តំ បដិក្ខិបិតព្ពន្តិ។ តេនេវាហ – “តេន ភិក្ខុនា សោ ទូតោ ឯវមស្ស វចនីយោ”តិអាទិ។ សុវណ្ណំ, រជតំ, កហាបណោ, មាសកោតិ ឥមានិ ហិ ចត្តារិ និស្សគ្គិយវត្ថូនិ, មុត្តា, មណិ, វេឡុរិយោ, សង្ខោ, សិលា, បវាឡំ, លោហិតង្កោ, មសារគល្លំ, សត្ត ធញ្ញានិ, ទាសិទាសំ, ខេត្តំ, វត្ថុ, បុប្ផារាមផលារាមាទយោតិ ឥមានិ ទុក្កដវត្ថូនិ ច អត្តនោ វា ចេតិយសង្ឃគណបុគ្គលានំ វា អត្ថាយ សម្បដិច្ឆិតុំ ន វដ្ដន្តិ, តស្មា តំ សាទិតុំ ន វដ្ដតីតិ ទស្សនត្ថំ “ន ខោ មយំ, អាវុសោ, ចីវរចេតាបន្នំ បដិគ្គណ្ហាមា”តិ វុត្តំ, “ចីវរញ្ច ខោ មយំ បដិគ្គណ្ហាមា”តិ ឥទំ បន អត្តានំ ឧទ្ទិស្ស អាភតត្តា វុត្តំ វដ្ដតិ, តស្មា វុត្តំ។ “វេយ្យាវច្ចករោ និទ្ទិសិតព្ពោ”តិ ឥទំ “អត្ថិ បនាយស្មតោ កោចិ វេយ្យាវច្ចករោ”តិ កប្បិយវចនេន វុត្តត្តា អនុញ្ញាតំ។ សចេ បន ទូតោ “កោ ឥមំ គណ្ហាតី”តិ វា “កស្ស ទេមី”តិ វា វទតិ, ន និទ្ទិសិតព្ពោ។ “អារាមិកោ វា ឧបាសកោ វា”តិ ឥទំ សារុប្បតាយ វុត្តំ, ឋបេត្វា បន បញ្ច សហធម្មិកេ យោ កោចិ កប្បិយការកោ វដ្ដតិ។ “ឯសោ ខោ, អាវុសោ, ភិក្ខូនំ វេយ្យាវច្ចករោ”តិ ឥទំ ភិក្ខុស្ស កប្បិយវចនទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឯវមេវ ហិ វត្តព្ពំ, “ឯតស្ស ទេហី”តិអាទិ ន វត្តព្ពំ។ **សោ វា ចេតាបេស្សតិ វា**តិ ឯត្ថ ឯកោ **វា**-សទ្ទោ បទបូរណោ, “សញ្ញត្តោ សោ មយា”តិអាទិ បន ទូតេន ឯវំ អារោចិតេយេវ តំ ចោទេតុំ វដ្ដតិ, នេវាស្ស ហត្ថេ ទត្វា គតមត្តការណេនាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។

ឯតានិ ហិ វចនានិ…បេ…. ន វត្តព្ពោតិ ឯត្ថ “ឯវំ វទន្តោ បដិក្ខិត្តស្ស កតត្តា វត្តភេទេ ទុក្កដំ អាបជ្ជតិ, ចោទនា បន ហោតិយេវា”តិ **មហាគណ្ឋិបទេ មជ្ឈិមគណ្ឋិបទេ** ច វុត្តំ។ **ឧទ្ទិដ្ឋចោទនាបរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា**តិ “ទុតិយម្បិ វត្តព្ពោ”តិអាទិនា ទស្សេត្វា។ **បុច្ឆិយមានោ**តិ ឯត្ថ បុច្ឆិយមានេនាតិ អត្ថោ គហេតព្ពោតិ អាហ **“ករណត្ថេ បច្ចត្តវចន”**ន្តិ។ **អាគតការណំ ភញ្ជតី**តិ អាគតការណំ វិនាសេតិ។

ឯត្ថ កេចិ វទន្តិ “អាគតការណំ នាម ចីវរគ្គហណំ, តំ ភញ្ជតីតិ វុត្តត្តា បុន តំ ចីវរំ យេន កេនចិ អាការេន គហេតុំ ន វដ្ដតី”តិ។ កេចិ បន “អាគតការណំ នាម កាយវាចាហិ ចោទនា, តំ ភញ្ជតីតិ វុត្តត្តា បុន តំ យេន កេនចិ អាការេន ចោទេតុំ ន លភតិ។ សចេ សយមេវ ទេតិ, មូលសាមិកោ វា ទាបេតិ, គហេតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ អបរេ បន “អាគតការណំ នាម ឋានំ, តំ ភញ្ជតីតិ វុត្តត្តា យថា ‘អត្ថោ មេ, អាវុសោ, ចីវរេនា’តិ ឯកាយ ចោទនាយ ទ្វេ ឋានានិ ភញ្ជតិ, ឯវមិធាបិ សចេ អាសនេ និសីទតិ, ឯកាយ និសជ្ជាយ ទ្វេ ឋានានិ ភញ្ជតិ។ អាមិសំ ចេ បដិគ្គណ្ហាតិ, ឯកេន បដិគ្គហណេន ទ្វេ ឋានានិ ភញ្ជតិ។ ធម្មំ ចេ ភាសតិ, ធម្មទេសនាសិក្ខាបទេ វុត្តបរិច្ឆេទាយ ឯកាយ វាចាយ ទ្វេ ឋានានិ ភញ្ជតី”តិ វទន្តិ។ ឥមេសំ បន សព្ពេសម្បិ វាទំ “អយុត្ត”ន្តិ បដិក្ខិបិត្វា គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** ឥទំ វុត្តំ “អាគតការណំ នាម ឋានមេវ, តស្មា ‘ន កត្តព្ព’ន្តិ វារិតស្ស កតត្តា និសជ្ជាទីសុ កតេសុ ឆសុ ឋានេសុ ឯកំ ឋានំ ភញ្ជតី”តិ។

តត្រ តត្រ ឋានេ តិដ្ឋតីតិ ឥទំ ចោទកស្ស បិតដ្ឋានតោ អបក្កម្ម តត្រ តត្រ ឧទ្ទិស្ស ឋានំយេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ “សាមំ វា គន្តព្ពំ, ទូតោ វា បាហេតព្ពោ”តិ ឥទំ សភាវតោ ចោទេតុំ អនិច្ឆន្តេនបិ កាតព្ពមេវាតិ វទន្តិ។ មុខំ វិវរិត្វា សយមេវ កប្បិយការកត្តំ ឧបគតោតិ **មុខវេវដិកកប្បិយការកោ**។ **អវិចារេតុកាមតាយា**តិ ឥមស្មឹ បក្ខេ “នត្ថម្ហាកំ កប្បិយការកោ”តិ ឥទំ “តាទិសំ ករោន្តោ កប្បិយការកោ នត្ថី”តិ ឥមិនា អធិប្បាយេន វុត្តំ។

“**មេណ្ឌកសិក្ខាបទេ វុត្តនយេន បដិបជ្ជិតព្ព**”ន្តិ វត្វា ឥទានិ តំ មេណ្ឌកសិក្ខាបទំ ទស្សេន្តោ “**វុត្តញ្ហេត**”ន្តិអាទិមាហ។ ឥទមេវ ហិ “សន្តិ, ភិក្ខវេ, សទ្ធា បសន្នា”តិអាទិវចនំ ភេសជ្ជក្ខន្ធកេ មេណ្ឌកវត្ថុស្មឹ (មហាវ. ២៩៩) វុត្តត្តា “មេណ្ឌកសិក្ខាបទ”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ ហិ មេណ្ឌកេន នាម សេដ្ឋិនា –

> “សន្តិ , ភន្តេ, មគ្គា កន្តារា អប្បោទកា អប្បភក្ខា, ន សុករា អបាថេយ្យេន គន្តុំ, សាធុ, ភន្តេ, ភគវា ភិក្ខូនំ បាថេយ្យំ អនុជានាតូ”តិ –

យាចិតេន ភគវតា –

> “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បាថេយ្យំ បរិយេសិតុំ។ តណ្ឌុលោ តណ្ឌុលត្ថិកេន, មុគ្គោ មុគ្គត្ថិកេន, មាសោ មាសត្ថិកេន, លោណំ លោណត្ថិកេន, គុឡោ គុឡត្ថិកេន, តេលំ តេលត្ថិកេន, សប្បិ សប្បិត្ថិកេនា”តិ –

វត្វា ឥទំ វុត្តំ –

> “សន្តិ, ភិក្ខវេ, មនុស្សា សទ្ធា បសន្នា, តេ កប្បិយការកានំ ហត្ថេ ហិរញ្ញំ ឧបនិក្ខិបន្តិ ‘ឥមិនា អយ្យស្ស យំ កប្បិយំ, តំ ទេថា’តិ។ អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, យំ តតោ កប្បិយំ, តំ សាទិតុំ, ន ត្វេវាហំ ភិក្ខវេ កេនចិ បរិយាយេន ជាតរូបរជតំ សាទិតព្ពំ បរិយេសិតព្ពន្តិ វទាមី”តិ។

ហិរញ្ញំ ឧបនិក្ខិបន្តីតិ ឯត្ថាបិ ភិក្ខុស្ស អារោចនំ អត្ថិយេវាតិ គហេតព្ពំ។ អញ្ញថា អនិទ្ទិដ្ឋកប្បិយការកត្តំ ភជតីតិ ន ចោទេតព្ពោ សិយា។ យទិ មូលំ សន្ធាយ ចោទេតិ, តំ សាទិតមេវ សិយាតិ អាហ “**មូលំ អសាទិយន្តេនា**”តិ។

“**អញ្ញាតកអប្បវារិតេសុ វិយ បដិបជ្ជិតព្ព**ន្តិ ឥទំ អត្តនា ចោទនាឋានញ្ច ន កាតព្ពន្តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ អញ្ញំ បន កប្បិយការកំ បេសេត្វា លោកចារិត្តវសេន អនុយុញ្ជិត្វាបិ កប្បិយវត្ថុំ អាហរាបេតុំ វដ្ដតិ អត្តានំ ឧទ្ទិស្ស និក្ខិត្តស្ស អត្តនោ សន្តកត្តា”តិ កេចិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយំ “អញ្ញាតកអប្បវារិតេសុ វិយ បដិបជ្ជិតព្ពំ។ សចេ សយមេវ ចីវរំ អានេត្វា ទេន្តិ, គហេតព្ពំ។ នោ ចេ, កិញ្ចិ ន វត្តព្ពា”តិ ទឡ្ហំ កត្វា វុត្តត្តា ន គហេតព្ពន្តិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ ន ហិ អញ្ញាតកអប្បវារិតំ សយំ អវិញ្ញាបេត្វា អញ្ញេន វិញ្ញាបេតុំ វដ្ដតិ, ន ច យត្ថ អញ្ញំ បេសេត្វា អាហរាបេតុំ វដ្ដតិ, តត្ថ សយំ គន្ត្វា ន អាហរាបេតព្ពន្តិ សក្កា វត្តុំ។ យទិ ចេត្ថ អញ្ញេន អាហរាបេតុំ វដ្ដតិ, “អញ្ញាតកអប្បវារិតេសុ វិយ បដិបជ្ជិតព្ព”ន្តិអាទិវចនមេវ និរត្ថកំ សិយា។ “ទូតេនា”តិ ឥមស្ស ព្យភិចារំ ទស្សេតិ “**សយំ អាហរិត្វាបី**”តិ។ ទទន្តេសូតិ ឥមិនា សម្ពន្ធោ ។ **បិណ្ឌបាតាទីនំ អត្ថាយា**តិ ឥមិនា បន “ចីវរចេតាបន្ន”ន្តិ ឥមស្ស ព្យភិចារំ ទស្សេតិ។ “ឯសេវ នយោ”តិ វុត្តត្តា បិណ្ឌបាតាទីនំ អត្ថាយ ទិន្នេបិ ឋាន ចោទនាទិ សព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ កាតព្ពំ។

បដិគ្គហណេបិ បរិភោគេបិ អាបត្តីតិ បដិគ្គហណេ បាចិត្តិយំ, បរិភោគេ ទុក្កដំ។ **ស្វេវ សាបត្តិកោ**តិ ទុក្កដាបត្តឹ សន្ធាយ វទតិ។ ឥទញ្ច អដ្ឋកថាបមាណេនេវ គហេតព្ពំ។ “បរស្ស និទ្ទោសភាវទស្សនត្ថំ ស្វេវ

សាបត្តិកោ សទោសោតិ វុត្តំ ហោតី"តិបិ វទន្តិ។ **"ចោទេតី**តិ វុត្តត្តា បន អាបត្តិយា ចោទេតីតិ កត្វា ស្វេវ សាបត្តិកោតិ ឥទំ ទុក្កដំយេវ សន្ធាយ វត្តុំ យុត្ត"ន្តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **បដិគ្គហណេបិ បរិភោគេបិ អាបត្តិយេវា**តិ ទុក្កដមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ តទ្ឋាកស្សបិ ខេត្តសង្គហិតត្តា តស្ស បដិគ្គហណេបិ អាបត្តិ វុត្តា។ **ចត្តារោ បច្ចយេ សង្ឃោ បរិភុញ្ជតូតិ ទេតី**តិ ឯត្ថ "ភិក្ខុសង្ឃោ ចត្តារោ បច្ចយេ បរិភុញ្ជតុ, តឡាកំ ទម្មី"តិ វា "ចតុបច្ចយបរិភោគត្ថំ តឡាកំ ទម្មី"តិ វា វទតិ, វដ្ដតិយេវ។ "ឥតោ តឡាកតោ ឧប្បន្នេ ចត្តារោ បច្ចយេ ទម្មី"តិ វុត្តេ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។

អម្ហាកំ ឯកំ កប្បិយការកំ បបេថាតិ វុត្តេតិ ឥទំ ឦទិសំយេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ កប្បិយក្កមេន សម្បដិច្ឆិតេសុ ខេត្តតឡាកាទីសុ បន អវុត្តេបិ កប្បិយការកំ បបេតុំ លព្ភតិយេវ។ យស្មា បរសន្តកំ នាសេតុំ ភិក្ខូនំ ន វដ្ដតិ, តស្មា **"ន សស្សកាលេ"**តិ វុត្តំ។ **"ជនបទស្ស សាមិកោ**តិ ឥមិនាវ យោ តំ ជនបទំ វិចារេតិ, តេនបិ អច្ឆិន្ទិត្វា ទិន្នំ វដ្ដតិយេវា"តិ វទន្តិ។ **ឧទកវាហក**ន្តិ ឧទកមាតិកំ។ **កប្បិយវោហារេបី**តិ ឯត្ថ "វិធានំ វក្ខាមា"តិ បាឋសេសោ។ **ឧទកវសេនា**តិ ឧទកបរិភោគត្ថំ។ **សុទ្ធចិត្តាន**ន្តិ កេវលំ ឧទកបរិភោគត្ថមេវាតិ អធិប្បាយោ។ អលជ្ជិនា ការាបិតេ វត្តព្ពមេវ នត្ថីតិ អាហ **"លជ្ជីភិក្ខុនា"**តិ។ **បកតិភាគោ** នាម ឥមស្មឹ រដ្ឋេ ចតុអម្ពណមត្តំ។ អកដ្ឋបុព្ពំ **នវសស្សំ** នាម។ **អបរិច្ឆិន្នភាគេ**តិ "ឯត្តកេ ភូមិភាគេ ឯត្តកោ ភាគោ ទាតព្ពោ"តិ ឯវំ អបរិច្ឆិន្នភាគេ។

វជ្ជយា វា ទណ្ឌេន វាតិ ឯត្ថ "បាទេហិបិ មិនិតុំ ន វដ្ដតី"តិ វទន្តិ។ **ខលេ វា ឋត្វា រក្ខតី**តិ ឯត្ថ បន ថេនេត្វា គណ្ហន្តេ ទិស្វា "មា គណ្ហថា"តិ និវារេន្តោ រក្ខតិ នាម។ សចេ បន អវិចារេត្វា កេវលំ តុណ្ហីភូតោវ រក្ខណត្ថាយ ឱលោកេន្តោ តិដ្ឋតិ, វដ្ដតិ។ សចេបិ តស្មឹ តុណ្ហីភូតេ ចោរិកាយ ហរន្តិ, "មយំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស អារោចេស្សាមា"តិ ឯវំ វត្តុំ វដ្ដតីតិ វទន្តិ។ **នីហរាបេតិ បដិសាមេតី**តិ ឯត្ថាបិ "សចេ បរិយាយេន វទតិ, វដ្ដតី"តិ វទន្តិ។ អបុព្ពស្ស អនុប្បាទិតត្តា អញ្ញេសំ វដ្ដតីតិ អាហ **"តស្សេវ តំ អកប្បិយ"**ន្តិ។

ននុ ច ទុព្ពិចារិតមត្តេន តស្សេវ តំ អកប្បិយំ, ន សព្ពេសំ រូបិយសំវោហារេ ចតុត្ថបត្តោ វិយ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ (បារា. អដ្ឋ. ២.៥៨៩) "យោ បន រូបិយំ អសម្បដិច្ឆិត្វា 'ថេរស្ស បត្តំ កិណិត្វា ទេហី'តិ បហិតកប្បិយការកេន សទ្ធឹ កម្មារកុលំ គន្ត្វា បត្តំ ទិស្វា 'ឥមេ កហាបណេ គហេត្វា ឥមំ ទេហី'តិ កហាបណេ ទាបេត្វា គហិតោ, អយំ បត្តោ ឯតស្សេវ ភិក្ខុនោ ន វដ្ដតិ ទុព្ពិចារិតត្តា, អញ្ញេសំ បន វដ្ដតិ មូលស្ស អសម្បដិច្ឆិតត្តា"តិ។ តស្មា **យំ តេ អាហរន្តិ, សព្ពេសំ អកប្បិយំ។ កស្មា? កហាបណានំ វិចារិតត្តា**តិ ឥទំ កស្មា វុត្តន្តិ? ឯត្ថ កេចិ វទន្តិ "កហាបណេ សាទិយិត្វា វិចារិតំ សន្ធាយ ឯវំ វុត្ត"ន្តិ។ សង្ឃិកត្តា ច និស្សជ្ជិតុំ ន សក្កា, តស្មា សព្ពេសំ ន កប្បតីតិ តេសំ អធិប្បាយោ។ កេចិ បន "អសាទិយិត្វាបិ កហាបណានំ វិចារិតត្តា រូបិយសំវោហារោ កតោ ហោតិ, សង្ឃិកត្តា ច និស្សជ្ជិតុំ ន សក្កា, តស្មា សព្ពេសំ ន កប្បតី"តិ វទន្តិ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន តីសុបិ ឥទំ វុត្តំ "ចតុត្ថបត្តោ គិហិសន្តកានំយេវ កហាបណានំ វិចារិតត្តា អញ្ញេសំ កប្បតិ, ឥធ បន សង្ឃិកានំ វិចារិតត្តា សព្ពេសំ ន កប្បតី"តិ។ សព្ពេសម្បិ វាទោ តេន តេន បរិយាយេន យុជ្ជតិយេវ។

ចតុសាលទ្វារេតិ ភោជនសាលំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **បរិយាយេន កថិតត្តា**តិ "គណ្ហា"តិ អវត្វា "សីមា គតា"តិ បរិយាយេន កថិតត្តា។ បកតិភូមិករណត្ថំ **"ហេដ្ឋា គហិតំ បំសុ"**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ទាសំ ទម្មី**តិ ឯត្ថ "មនុស្សំ ទម្មីតិ វុត្តេ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ។ **កុក្កុដសូករា...បេ.... វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ កុក្កុដសូករេសុ ទីឃមានេសុ "ឥមេហិ អម្ហាកំ អត្ថោ នត្ថិ, សុខំ ជីវន្តុ, អរញ្ញេ វិស្សជ្ជេថា"តិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ "ខេត្តវត្ថុបដិគ្គហណា បដិវិរតោ ហោតី"តិអាទិវចនតោ (ទី. និ. ១.១០, ១៩៤) ខេត្តាទីនំ បដិគ្គហណេ អយំ សព្ពោ វិនិច្ឆយោ វុត្តោ។ កប្បិយការកស្ស ភិក្ខុនា និទ្ទិដ្ឋភាវោ, ទូតេន អប្បិតតា, តតុត្តរិ វាយាមោ, តេន វាយាមេន បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

រាជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ ចីវរវគ្គោ បឋមោ។

២. កោសិយវគ្គោ

១. កោសិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៤២. បាឡិយំ **"កោសិយការកេ"**តិ ឯត្ថ កោសំ ករោន្តីតិ កោសការកាតិ លទ្ធវោហារានំ បាណកានំ កោសតោ និព្ពត្តំ កោសិយំ, តំ ករោន្តីតិ កោសិយការកា, តន្តវាយា។ សំហននំ **សង្ឃាតោ** , វិនាសោតិ អត្ថោ។

កោសិយមិស្សកន្តិ កោសិយតន្តុនា មិស្សំ “អវាយិម”ន្តិ វុត្តត្តា វាយិត្វា ចេ ករោន្តិ, អនាបត្តិ។ **អនាបត្តិ វិតានំ វាតិ**អាទិនា វិតានាទីនំ អត្ថាយ ករណេបិ តេនាការេន បរិភោគេបិ អនាបត្តិ វុត្តា។

ឯវម្បិ មិស្សេត្វា កតមេវ ហោតីតិ ឥមិនា វាតេន អាហរិត្វា បាតិតេបិ អចិត្តកត្តា អាបត្តិយេវាតិ ទស្សេតិ។ កោសិយមិស្សកតា, អត្តនោ អត្ថាយ សន្ថតស្ស ករណំ ការាបនំ, បដិលាភោ ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

កោសិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥៤៧. សុទ្ធកាឡកសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៣. ទ្វេភាគសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៥២. ទ្វេភាគសិក្ខាបទេ បន **ទ្វេ ភាគាតិ** ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទោ កាឡកានំ អធិកគ្គហណស្ស បដិក្ខេបវសេន សិក្ខាបទស្ស បញ្ញត្តត្តា។ **តតិយំ ឱទាតានំ ចតុត្ថំ គោចរិយានន្តិ** អយំ ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទោ តេសំ អធិកគ្គហណេ បដិក្ខេបាភាវតោ, តស្មា កាឡកានំ ភាគទ្វយតោ អធិកំ ន វដ្ដតិ, សេសានំ បន វុត្តប្បមាណតោ អធិកម្បិ វដ្ដតិ។ “កាឡកានំយេវ ច អធិកគ្គហណស្ស បដិក្ខិត្តត្តា កាឡកានំ ឧបឌ្ឍំ ឱទាតានំ វា គោចរិយានំ វា ឧបឌ្ឍំ គហេត្វាបិ កាតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ, “អនាបត្តិ ពហុតរំ ឱទាតានំ ពហុតរំ គោចរិយានំ អាទិយិត្វា ករោតិ, សុទ្ធំ ឱទាតានំ សុទ្ធំ គោចរិយានំ អាទិយិត្វា ករោតី”តិ ឥមិនា តំ សមេតិ។ “កាឡកេ ឱទាតេ ច បបេត្វា សេសា គោចរិយេសុយេវ សង្គហំ គច្ឆន្តី”តិ វទន្តិ។ **ទ្វេ កោដ្ឋាសា កាឡកានន្តិ** ឯត្ថ បន “ឯកស្សបិ កាឡកលោមស្ស អតិរេកភាវេ និស្សគ្គិយំ ហោតី”តិ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ទ្វេភាគសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ, តំ “ធារយិត្វា ទ្វេ តុលា អាទាតព្ពា”តិ វចនតោ តុលាធារណាយ ន សមេតិ ។ ន ហិ លោមេ គណេត្វា តុលាធារណា ករីយតិ, អថ គណេត្វាវ ធារយិតព្ពំ សិយា, កឹ តុលាធារណាយ, តស្មា ឯវមេត្ថ អធិប្បាយោ យុត្តោ សិយា – អចិត្តកត្តា សិក្ខាបទស្ស បុព្ពេ តុលាយ ធារយិត្វា ឋបិតេសុ ឯកម្បិ លោមំ តត្ថ បតេយ្យ, និស្សគ្គិយន្តិ។ អញ្ញថា ទុក្កិញ្ញេយ្យភាវតោ ទ្វេ តុលា នាទាតព្ពា, ឩនកតរាវ អាទាតព្ពា សិយុំ។

ទ្វេភាគសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ឆព្ពស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៥៧. ឆព្ពស្សសិក្ខាបទេ បន “យេសំ នោ សន្ថតេ ទារកា ឧហទន្តិបិ ឧម្មិហន្តិបិ, យេសំ នោ សន្ថតា ឧន្ទូរេហិបិ ខជ្ជន្តី”តិ ឯវំ បាឡិបទានំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ។ **ហទ** ករីសោស្សគ្គេ, **មិហ** សេចនេតិ បនិមស្សត្ថំ សន្ធាយាហ “**វច្ចម្បិ បស្សាវម្បិ ករោន្តី**”តិ។ បវារណាឧបោសថបាដិបទទិវសេសុ សន្ថតំ ករិត្វា បុន ឆដ្ឋេ វស្សេ បរិបុណ្ណេ បវារណាឧបោសថបាដិបទទិវសេសុ ករោន្តោ “**ឆព្ពស្សានិ ករោតី**”តិ វុច្ចតិ។ ទុតិយទិវសតោ បដ្ឋាយ ករោន្តោ បន **អតិរេកឆព្ពស្សានិ ករោតិ** នាម។

ឆព្ពស្សសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. និសីទនសន្ថតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៦៥-៦. និសីទនសន្ថតសិក្ខាបទេ បន **បញ្ញាយិស្សតីតិ** សចេ សា កតិកា មនាបា ភវិស្សតិ, មនាបតាយ ភិក្ខុសង្ឃោ សន្ទិស្សិស្សតិ។ សចេ អមនាបា, អមនាបតាយ សន្ទិស្សិស្សតីតិ អធិប្បាយោ, អារញ្ញិកង្គាទីនិ តីណិ បាឡិយំ បធានង្គវសេន វុត្តានិ, សេសានិបិ តេ សមាទិយីសុយេវាតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវាហ “**សន្ថតេ ចតុត្ថចីវរសញ្ញិតាយា**”តិ។ **ឧជ្ឈិត្វាតិ** វិស្សជ្ជេត្វា។

៥៦៧. និសីទនសន្ថតត្តា និវាសនបារុបនកិច្ចំ នត្ថីតិ អាហ “**សកឹ និសិន្នញ្ញេវ និបន្នញ្ច**”តិ ។ **វិទត្ថិមត្តន្តិ** សុគតវិទត្ថិ សន្ធាយ វទតិ។ ឥទញ្ច ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “វិតានាទីនំយេវ អត្ថាយ ករណេ អនាបត្តិវចនតោ សចេ និបជ្ជនត្ថាយ ករោន្តិ, អាបត្តិយេវា”តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ អកប្បិយត្តា បន “**បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតី**”តិ វុត្តំ។ ឥទញ្ច និសីទនសន្ថតំ នាម និសីទនចីវរមេវ, នាញ្ញន្តិ វទន្តិ។ និសីទនសិក្ខាបទេបិ និសីទនំ នាម សទសំ វុច្ចតីតិ ច អដ្ឋកថាយញ្ចស្ស “សន្ថតសទិសំ សន្ថរិត្វា ឯកស្មឹ អន្តេ សុគតវិទត្ថិយា វិទត្ថិមត្តេ បទេសេ ទ្វីសុ ឋានេសុ ផាលេត្វា តិស្សោ ទសា ករីយន្តិ, តាហិ ទសាហិ សទសំ នាម វុច្ចតី”តិ (បាចិ. អដ្ឋ. ៥៣១)

វចនតោ ឥធាបិ “និសីទនំ នាម សទសំ វុច្ចតី”តិ ច “សន្ថតេ ចតុត្ថចីវរសញ្ញិតាយា”តិ ច វចនតោ តំ យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ។ កេចិ បន “និសីទនសន្ថតំ ឯឡកលោមានិ សន្ថរិត្វា សន្ថតំ វិយ ករោន្តិ, តំ អវាយិមំ អនធិដ្ឋានុបគំ, និសីទនចីវរំ បន ឆន្នំ ចីវរានំ អញ្ញតរេន ករោតិ អធិដ្ឋានុបគំ, តំ ករោន្តា ច នន្តកានិ សន្ថរិត្វា សន្ថតសទិសំ ករោន្តី”តិ វទន្តិ, វីមំសិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។

និសីទនសន្ថតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឯឡកលោមសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៧១. ឯឡលោមសិក្ខាបទេ បន **អាសុម្ភី**តិ ឯត្ថ “អសុម្ភី”តិ បឋន្តិ។ **កិលន្តា**តិ ឥមិនា កិលន្តកាយ តេ ឱនមិត្វា បាតេតុំ ន សក្កោន្តីតិ ទស្សេតិ។ **អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នស្សា**តិ ឥទំ វត្ថុមត្តទីបនវសេន បាឡិយំ វុត្តំ។ យត្ថ កត្ថចិ បន ធម្មេន លភិត្វា គណ្ហិតុំ វដ្ដតិយេវ។ **តិយោជនបរម**ន្តិ ច គហិតដ្ឋានតោ តិយោជនប្បមាណំ ទេសន្តិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។

៥៧២. **សហត្ថា**តិ ករណត្ថេ និស្សក្កវចនន្តិ អាហ **“សហត្ថេនា”**តិ។ **អសន្តេ ហារកេ**តិ **បាឡិយំ** ភិក្ខុនោ អនុរូបតាទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន បន ហារកេ វិជ្ជមានេ តិយោជនព្ភន្តរេ សហត្ថា ហរន្តស្ស អាបត្តិទស្សនត្ថំ។ តិយោជនតោ ពហិ **ពហិតិយោជន**ន្តិ អាហ **“តិយោជនតោ ពហិ បាតេតី”**តិ។ **តេន ហរិតេបិ អាបត្តិយេវា**តិ សឧស្សាហត្តា អនាណត្តិយា ហដត្តា ច។ សតិបិ ហិ សឧស្សាហភាវេ អាណត្តិយា ចេ ហរតិ, អនាបត្តិ “អញ្ញំ ហរាបេតី”តិ វចនតោ។ អញ្ញោ ហរិស្សតីតិ អធិប្បាយាភាវតោ **“សុទ្ធចិត្តេន ឋបិត”**ន្តិ វុត្តំ។ **សឧស្សាហត្តា**តិ តិយោជនាតិក្កមនេ សឧស្សាហត្តា។ ឥទញ្ច “អញ្ញោ ហរិស្សតី”តិ អសុទ្ធចិត្តេន ឋបិតំ សន្ធាយ វុត្តំ, **អចិត្តកត្តា**តិ ឥទំ បន សុទ្ធចិត្តេន ឋបិតំ សន្ធាយ។ **អនាបត្តិ បាឡិយា ន សមេតី**តិ “តិយោជនំ ហរតី”តិអាទិបាឡិយា, វិសេសតោ “អញ្ញំ ហរាបេតី”តិ បាឡិយា ច ន សមេតិ។

សចេ សាមិកំ ជានាបេត្វា ឋបេតិ, អាណត្តិយា ហរាបេតិ នាមាតិ អាហ **“សាមិកស្ស អជានន្តស្សេវា”**តិ។ **អគច្ឆន្តេបី**តិ គមនំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា ឋិតយានេបិ។ **ហេដ្ឋា វា គច្ឆន្តោ**តិ ភូមិយំ គច្ឆន្តោ។ **អញ្ញំ ហរាបេតី**តិ ឯត្ថ **អញ្ញ**-គ្គហណេន សាមញ្ញតោ តិរច្ឆានគតាបិ សង្គហិតាតិ អាហ – **“អញ្ញំ ហរាបេតីតិ វចនតោ អនាបត្តី”**តិ។ **សុង្កឃាតេ អាបត្តិ ហោតី**តិ អញ្ញំ ហរាបេន្តស្ស អាបត្តិ។ **តត្ថ អនាបត្តី**តិ អញ្ញវិហិតស្ស ថេយ្យចិត្តាភាវតោ អនាបត្តិ។

៥៧៥. **“តំ ហរន្តស្សា**តិ បុន តិយោជនំ ហរន្តស្សា”តិ **មហាគណ្ឋិបទេ** វុត្តំ។ តំ បន **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** អង្គេសុ “បឋមប្បដិលាភោ សតិ ឥមិនា វចនេន ន សមេតិ។ “បឋមប្បដិលាភោ”តិ ហិ ឥទំ ទុតិយប្បដិលាភោ អាបត្តិយា អង្គំ ន ហោតីតិ ទីបេតិ, តស្មា បាឡិយំ អដ្ឋកថាយញ្ច វិសេសាភាវតោ អច្ឆិន្នំ បដិលភិត្វា ហរន្តស្ស បុន តិយោជនាតិក្កមេបិ អនាបត្តិ វុត្តាតិ អម្ហាកំ ខន្តិ។ អញ្ញថា អច្ឆិន្នំ បដិលភិត្វា បុន តិយោជនំ ហរតីតិ វទេយ្យ។ វីមំសិត្វា យុត្តតរំ គហេតព្ពំ។ **អនាបត្តិ កតភណ្ឌ**ន្តិ ឯត្ថ “កម្ពលកោជវាទិកតភណ្ឌម្បិ។ បកតិចីវរេ លគ្គលោមានិ អាបត្តឹ ជនេន្តិយេវា”តិ វទន្តិ។ តន្តុកបត្ថត្ថវិកន្តរេ អយដ្ឋនត្ថំ បក្ខិបន្តិ។ **បក្ខិត្ត**ន្តិ កណ្ណច្ឆិទ្ទេ បក្ខិត្តំ។ **និធានមុខំ នាមា**តិ ឥមិនា កតភណ្ឌសង្ខ្យំ ន គច្ឆតីតិ ទស្សេតិ។ ឯឡកលោមានំ អកតភណ្ឌតា, បឋមប្បដិលាភោ, អត្តនា អាទាយ វា អញ្ញស្ស អជានន្តស្ស យានេ បក្ខិបិត្វា វា តិយោជនាតិក្កមនំ, អាហរណបច្ចាហរណំ, អវាសាធិប្បាយតាតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ឯឡកលោមសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥៧៦. ឯឡកលោមធោវាបនសិក្ខាបទំ ឧត្តានត្ថមេវ។

៨. រូបិយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៨៣-៥៨៤. រូបិយសិក្ខាបទេ បន **សត្ថុវណ្ណោ**តិ សត្ថុនា សមានវណ្ណោ។ សត្ថុនោ វណ្ណោ សត្ថុវណ្ណោ, សត្ថុវណ្ណោ វិយ វណ្ណោ អស្សាតិ សត្ថុវណ្ណោតិ មជ្ឈបទលោបីសមាសោ ទដ្ឋព្ពោ។ **បាកតិកោ** នាម ឯតរហិ បកតិកហាបណោ។ **រុក្ខផលពីជមយោ**តិ តិន្តិណិកាទិរុក្ខានំ ផលពីជេន កតោ។ **ឥច្ចេតំ សព្ពម្បី**តិ យថាវុត្តភេទំ សព្ពម្បិ ចតុព្ពិធំ និស្សគ្គិយវត្ថុ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **ជាតរូបមាសកោ**តិ សុវណ្ណកហាបណោ។

គណ្ហេយ្យាតិ អត្តនោ អត្ថាយ ទីយមានំ វា កត្ថចិ ឋិតំ វា និប្បរិគ្គហំ ទិស្វា សយំ គណ្ហេយ្យ។ “ឥទំ អយ្យស្ស ហោតូ”តិ ឯវំ សម្មុខា វា “អសុកស្មិំ នាម ឋានេ មម ហិរញ្ញសុវណ្ណំ អត្ថិ, តំ តុយ្ហំ ហោតូ”តិ ឯវំ បរម្មុខា ឋិតំ វា កេវលំ វាចាយ វា ហត្ថមុទ្ទាយ វា “តុយ្ហ”ន្តិ វត្វា បរិច្ចត្តស្ស កាយវាចាហិ អប្បដិក្ខិបិត្វា ចិត្តេន សាទិយនំ **ឧបនិក្ខិត្តសាទិយនំ** នាម។ “សាទិយតី”តិ វុត្តមេវត្ថំ វិភាវេតិ “**គណ្ហិតុកាមោ ហោតី**”តិ។ “**ឥទំ គុត្តដ្ឋាន**”ន្តិ **អាចិក្ខិតព្ព**ន្តិ បច្ចយបរិភោគំយេវ សន្ធាយ អាចិក្ខិតព្ពំ។ “ឥធ និក្ខិបាហី”តិ វុត្តេ “ឧគ្គណ្ហាបេយ្យ វា”តិ វុត្តលក្ខណេន និស្សគ្គិយំ ហោតីតិ អាហ – “**ឥធ និក្ខិបាហីតិ ន វត្តព្ព**”ន្តិ។ បរតោ “**ឥមំ គណ្ហា”តិ ន វត្តព្ព**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **កប្បិយញ្ច អកប្បិយញ្ច និស្សាយ ឋិតមេវ ហោតី**តិ យស្មា តតោ ឧប្បន្នបច្ចយបរិភោគោ កប្បតិ, តស្មា កប្បិយំ និស្សាយ ឋិតំ។ យស្មា បន ទុព្ពិចារណាយ តតោ ឧប្បន្នបច្ចយបរិភោគោបិ ន កប្បតិ, តស្មា អកប្បិយំ និស្សាយ ឋិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

ន តេន កិញ្ចិ កប្បិយភណ្ឌំ ចេតាបិតន្តិ ឯត្ថ ចេតាបិតំ ចេ, នត្ថិ បរិភោគុបាយោ, តស្មា ឯវំ វុត្តំ។ អកប្បិយញ្ហិ និស្សគ្គិយំ វត្ថុំ ឧគ្គណ្ហិត្វា តំ អនិស្សជ្ជិត្វាវ ចេតាបិតំ កប្បិយភណ្ឌំ សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋម្បិ សព្ពេសំ ន កប្បតិ។ កេចិ បន “យស្មា និស្សគ្គិយំ វត្ថុំ បដិគ្គហេត្វា ចេតាបិតំ កប្បិយភណ្ឌំ សង្ឃស្ស និស្សជ្ជាមីតិ និស្សជ្ជំ វិនាវ ឧបាយំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, តស្មា ‘ន តេន កិញ្ចិ កប្បិយភណ្ឌំ ចេតាបិត’ន្តិ វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ “**អារាមិកានំ វា បត្តភាគ**ន្តិ ឥទំ គិហីនំ ហត្ថគតោបិ សោយេវ ភាគោតិ កត្វា វុត្តំ។ សចេ បន តេន អញ្ញំ បរិវត្តេត្វា អារាមិកា ទេន្តិ, បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី”តិ **មជ្ឈិមគណ្ឋិបទេ ចូឡគណ្ឋិបទេ** ច វុត្តំ។ **តតោ ហរិត្វា**តិ អញ្ញេសំ បត្តភាគតោ ហរិត្វា។ **កសិណបរិកម្ម**ន្តិ អាលោកកសិណបរិកម្មំ។ **មញ្ចបីឋាទីនិ វា**តិ ឯត្ថ “តតោ គហិតមញ្ចបីឋាទីនិ បរិវត្តេត្វា អញ្ញំ ចេ គហិតំ, វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **ឆាយាបី**តិ ភោជនសាលាទីនំ ឆាយាបិ។ **បរិច្ឆេទាតិក្កន្តា**តិ គេហបរិច្ឆេទំ អតិក្កន្តា, ឆាយាយ គតគតដ្ឋានំ គេហំ នាម ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **មគ្គេនបី**តិ ឯត្ថ “សចេ អញ្ញោ មគ្គោ នត្ថិ, មគ្គំ អធិដ្ឋហិត្វា គន្តុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ **កីតាយា**តិ តេន វត្ថុនា កីតាយ។ **ឧបនិក្ខេបំ ឋបេត្វា សង្ឃោ បច្ចយេ បរិភុញ្ជតី**តិ សចេ ឧបាសកោ “អតិពហុ ឯតំ ហិរញ្ញំ, ឥទំ, ភន្តេ, អជ្ជេវ ន វិនាសេតព្ព”ន្តិ វត្វា សយំ ឧបនិក្ខេបំ ឋបេតិ, អញ្ញេន វា ឋបាបេតិ, ឯតំ ឧបនិក្ខេបំ ឋបេត្វា តតោ ឧទយំ បរិភុញ្ជន្តោ សង្ឃោ បច្ចយេ បរិភុញ្ជតិ, តេន វត្ថុនា គហិតត្តា “**អកប្បិយ**”ន្តិ វុត្តំ។

៥៨៥. បតិតោកាសំ អសមន្នាហរន្តេន បាតេតព្ពន្តិ ឥទំ និរបេក្ខភាវទស្សនបរន្តិ វេទិតព្ពំ, តស្មា បតិតដ្ឋានេ ញាតេបិស្ស គូថំ ឆឌ្ឌេន្តស្ស វិយ និរបេក្ខភាវោយេវេត្ថ បមាណន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អសន្តសម្ភាវនាយា**តិ អត្តនិ អវិជ្ជមានឧត្តរិមនុស្សធម្មារោចនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **ថេយ្យបរិភោគោ** នាម អនរហស្ស បរិភោគោ។ ភគវតា ហិ អត្តនោ សាសនេ សីលវតោ បច្ចយា អនុញ្ញាតា, ន ទុស្សីលស្ស។ ទាយកានម្បិ សីលវតោ ឯវ បរិច្ចាគោ, ន ទុស្សីលស្ស អត្តនោ ការានំ មហប្ផលភាវស្ស បច្ចាសីសនតោ។ ឥតិ សត្ថារា អននុញ្ញាតត្តា ទាយកេហិ ច អបរិច្ចត្តត្តា ទុស្សីលស្ស បរិភោគោ ថេយ្យបរិភោគោ។ ឥណវសេន បរិភោគោ **ឥណបរិភោគោ**, បដិគ្គាហកតោ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិយា អភាវតោ ឥណំ គហេត្វា បរិភោគោ វិយាតិ អត្ថោ។ **តស្មា**តិ “សីលវតោ”តិអាទិនា វុត្តមេវត្ថំ ការណភាវេន បច្ចាមសតិ។ **ចីវរំ បរិភោគេ បរិភោគេ**តិ កាយតោ មោចេត្វា មោចេត្វា បរិភោគេ។ បុរេភត្ត...បេ.... បច្ឆិមយាមេសុ បច្ចវេក្ខិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ តថា អសក្កោន្តេន យថាវុត្តកាលវិសេសវសេន ឯកស្មិំ ទិវសេ ចតុក្ខត្តុំ តិក្ខត្តុំ ទ្វិក្ខត្តុំ សកិំយេវ វា បច្ចវេក្ខិតព្ពំ។

សចស្ស អបច្ចវេក្ខតោវ អរុណោ ឧគ្គច្ឆតិ, ឥណបរិភោគដ្ឋានេ តិដ្ឋតីតិ ឯត្ថ “ហិយ្យោ យំ មយា ចីវរំ បរិភុត្តំ, តំ យាវទេវ សីតស្ស បដិឃាតាយ...បេ.... ហិរិកោបីនប្បដិច្ឆាទនត្ថំ, ហិយ្យោ យោ មយា បិណ្ឌបាតោ បរិភុត្តោ, សោ នេវ ទវាយាតិអាទិនា សចេ អតីតបរិភោគបច្ចវេក្ខណំ ន ករេយ្យ, ឥណបរិភោគដ្ឋានេ តិដ្ឋតី”តិ វទន្តិ, វីមំសិតព្ពំ។ **សេនាសនម្បិ បរិភោគេ បរិភោគេ**តិ បវេសេ បវេសេ។ ឯវំ បន អសក្កោន្តេន បុរេភត្តាទីសុ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ។ តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ សក្កា វិញ្ញាតុន្តិ ឥធ វិសុំ ន វុត្តំ។ **សតិបច្ចយតា**តិ សតិយា បច្ចយភាវោ, បដិគ្គហណស្ស បរិភោគស្ស ច បច្ចវេក្ខណសតិយា បច្ចយភាវោ យុជ្ជតិ, បច្ចវេក្ខិត្វាវ បដិគ្គហេតព្ពំ បរិភុញ្ជិតព្ពញ្ចាតិ អត្ថោ។ តេនេវាហ “**សតី កត្វា**”តិអាទិ។ **ឯវំ សន្តេបី**តិ យទិបិ ទ្វីសុបិ ឋានេសុ បច្ចវេក្ខណា យុត្តា, ឯវំ សន្តេបិ។ អបរេ បនាហុ “សតិបច្ចយតាតិ សតិភេសជ្ជបរិភោគស្ស បច្ចយភាវេ បច្ចយេតិ អត្ថោ។ ឯវំ សន្តេបីតិ បច្ចយេ សតិបី”តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ។ តថា ហិ បច្ចយសន្និស្សិតសីលំ បច្ចវេក្ខណាយ វិសុជ្ឈតិ, ន បច្ចយសព្ភាវមត្តេន។

ននុ ច “បរិភោគេ ករោន្តស្ស អនាបត្តី”តិ ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរសីលំ វុត្តំ, តស្មា បច្ចយសន្និស្សិតសីលស្ស បាតិមោក្ខសំវរសីលស្ស ច កោ វិសេសោតិ? វុច្ចតេ – បុរិមេសុ តាវ តីសុ បច្ចយេសុ វិសេសោ បាកដោយេវ, គិលានបច្ចយេ បន យថា វតី កត្វា រុក្ខមូលេ គោបិតេ តស្ស ផលានិបិ រក្ខិតានិយេវ ហោន្តិ, ឯវមេវ បច្ចវេក្ខណាយ បច្ចយសន្និស្សិតសីលេ រក្ខិតេ តប្បដិពទ្ធំ បាតិមោក្ខសំវរសីលម្បិ និប្ផន្នំ នាម ហោតិ។ គិលាន

បច្ចយំ អបច្ចវេក្ខិត្វា បរិភុញ្ជន្តស្ស សីលំ ភិជ្ជមានំ បាតិមោក្ខសំវរសីលមេវ ភិជ្ជតិ, បច្ចយសន្និស្សិតសីលំ បន បច្ឆាភត្តបុរិមយាមាទីសុ យាវ អរុណុគ្គមនា អបច្ចវេក្ខន្តស្សេវ ភិជ្ជតិ។ បុរេភត្តញ្ហិ អបច្ចវេក្ខិត្វាបិ គិលាន បច្ចយំ បរិភុញ្ជន្តស្ស អនាបត្តិ, ឥទមេតេសំ នានាករណំ។

ឯវំ បច្ចយសន្និស្សិតសីលស្ស វិសុទ្ធឹ ទស្សេត្វា តេនេវ បសង្គេន សព្ពាបិ សុទ្ធិយោ ទស្សេតុំ “**ចតុព្ពិធា ហិ សុទ្ធី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ សុជ្ឈតិ ឯតាយាតិ សុទ្ធិ, យថាធម្មំ ទេសនាវ សុទ្ធិ **ទេសនាសុទ្ធិ**។ វុដ្ឋានស្សបិ ចេត្ថ ទេសនាយ ឯវ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឆិន្នមូលាបត្តីនំ បន អភិក្ខុតាបដិញ្ញាវ ទេសនា។ អធិដ្ឋានវិសិដ្ឋោ សំវរោវ សុទ្ធិ **សំវរសុទ្ធិ**។ ធម្មេន សមេន បច្ចយានំ បរិយេដ្ឋិ ឯវ សុទ្ធិ **បរិយេដ្ឋិសុទ្ធិ**។ ចតូសុ បច្ចយេសុ វុត្តវិធិនា បច្ចវេក្ខណាវ សុទ្ធិ **បច្ចវេក្ខណសុទ្ធិ**។ ឯស តាវ សុទ្ធីសុ សមាសនយោ។ សុទ្ធិមន្តេសុ សីលេសុ ទេសនា សុទ្ធិ ឯតស្សាតិ **ទេសនាសុទ្ធិ**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ន បុន ឯវំ ករិស្សាមី**តិ ឯត្ថ **ឯវ**ន្តិ សំវរភេទំ សន្ធាយាហ។ **បហាយា**តិ វជ្ជេត្វា, អកត្វាតិ អត្ថោ។ ទាតព្ពដ្ឋេន ទាយំ, តំ អាទិយន្តីតិ **ទាយាទា**, អននុញ្ញាតេសុ សព្ពេន សព្ពំ បរិភោគាភាវតោ អនុញ្ញាតេសុយេវ ច បរិភោគសព្ភាវតោ ភិក្ខូហិ បរិភុញ្ជិតព្ពបច្ចយា ភគវតោ សន្តកា។ **ធម្មទាយាទសុត្តញ្ចេត្ថ សាធក**ន្តិ –

> “ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ, ភវថ, មា អាមិសទាយាទា។ អត្ថិ មេ តុម្ហេសុ អនុកម្បា, ‘កិន្តិ មេ សាវកា ធម្មទាយាទា ភវេយ្យុំ, នោ អាមិសទាយាទា’”តិ (ម. និ. ១.២៩) –

ឯវំ បវត្តំ ធម្មទាយាទសុត្តញ្ច ឯត្ថ ឯតស្មិំ អត្ថេ សាធកំ។

អវីតរាគានំ តណ្ហាបរវសតាយ បច្ចយបរិភោគេ សាមិភាវោ នត្ថិ, តទភាវេន វីតរាគានំ តត្ថ សាមិភាវោ យថារុចិ បរិភោគសព្ភាវតោ។ តថា ហិ តេ បដិកូលម្បិ អប្បដិកូលាការេន អប្បដិកូលម្បិ បដិកូលាការេន តទុភយម្បិ វជ្ជេត្វា អជ្ឈុបេក្ខនាការេន បច្ចយេ បរិភុញ្ជន្តិ, ទាយកានញ្ច មនោរថំ បរិបូរេន្តិ។ តេនាហ – “**តេ ហិ តណ្ហាយ ទាសព្យំ អតីតត្តា សាមិនោ ហុត្វា បរិភុញ្ជន្តី**”តិ។ យោ បនាយំ សីលវតោ បច្ចវេក្ខិតបរិភោគោ, សោ ឥណបរិភោគស្ស បច្ចនីកត្តា អាណណ្យបរិភោគោ នាម ហោតិ។ យថា ហិ ឥណាយិកោ អត្តនោ រុចិយា ឥច្ឆិតទេសំ គន្តុំ ន លភតិ, ឯវំ ឥណបរិភោគយុត្តោ លោកតោ និស្សរិតុំ ន លភតីតិ តប្បដិបក្ខត្តា សីលវតោ បច្ចវេក្ខិតបរិភោគោ អាណណ្យបរិភោគោតិ វុច្ចតិ, តស្មា និប្បរិយាយតោ ចតុបរិភោគវិនិមុត្តោ វិសុំយេវាយំ បរិភោគោតិ វេទិតព្ពោ។ សោ ឥធ វិសុំ ន វុត្តោ, ទាយជ្ជបរិភោគេយេវ វា សង្គហំ គច្ឆតីតិ។ សីលវាបិ ហិ ឥមាយ សិក្ខាយ សមន្នាគតត្តា សេក្ខោត្វេវ វុច្ចតិ។ **សព្ពេស**ន្តិ អរិយានំ បុថុជ្ជនានញ្ច។

កថំ បុថុជ្ជនានំ ឥមេ បរិភោគា សម្ភវន្តីតិ? ឧបចារវសេន។ យោ ហិ បុថុជ្ជនស្សបិ សល្លេខប្បដិបត្តិយំ ឋិតស្ស បច្ចយគេធំ បហាយ តត្ថ អនុបលិត្តេន ចិត្តេន បរិភោគោ, សោ សាមិបរិភោគោ វិយ ហោតិ។ សីលវតោ បន បច្ចវេក្ខិតបរិភោគោ ទាយជ្ជបរិភោគោ វិយ ហោតិ ទាយកានំ មនោរថស្ស អវិរាធនតោ។ តេនេវ វុត្តំ “ទាយជ្ជបរិភោគេយេវ វា សង្គហំ គច្ឆតី”តិ។ កល្យាណបុថុជ្ជនស្ស បរិភោគេ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ តស្ស សេក្ខសង្គហតោ។ សេក្ខសុត្តញ្ចេតស្ស អត្ថស្ស សាធកំ។

លជ្ជិនា សទ្ធឹ បរិភោគោ នាម លជ្ជិស្ស សន្តកំ គហេត្វា បរិភោគោ។ **អលជ្ជិនា សទ្ធិ**ន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **អាទិតោ បដ្ឋាយ ហិ អលជ្ជី នាម នត្ថី**តិ ឥមិនា ទិដ្ឋទិដ្ឋេសុយេវ អាសង្កា ន កាតព្ពាតិ ទស្សេតិ។ **អត្តនោ ភារភូតា** សទ្ធិវិហារិកាទយោ។ **សោបិ និវារេតព្ពោ**តិ យោ បស្សតិ, តេន និវារេតព្ពោ។ យស្មា អលជ្ជី បរិភោគោ នាម លជ្ជិនោ វុច្ចតិ, តស្មា អាបត្តិ នាម នត្ថិ ឧភិន្នម្បិ អលជ្ជីភាវតោ, “អលជ្ជីបរិភោគោ”តិ ឥទំ នាមមត្តមេវ ន លព្ភតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “អាបត្តិ បន អត្ថិយេវាតិ វទន្តី”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

អធម្មិយោតិ អនេសនាទីហិ ឧប្បន្នោ។ **ធម្មិយោ**តិ ភិក្ខាចរិយាទីហិ ឧប្បន្នោ។ **សង្ឃស្សេវ ទេតី**តិ ភត្តំ អគ្គហេត្វា អត្តនា លទ្ធសលាកំយេវ ទេតិ។ **សចេ បន លជ្ជី អលជ្ជឹ បគ្គណ្ហាតិ...បេ.... អន្តរធាបេតី**តិ ឯត្ថ កេវលំ បគ្គណ្ហិតុកាមតាយ ឯវំ កាតុំ ន វដ្ដតិ, ធម្មស្ស បន សាសនស្ស សោតូនញ្ច អនុគ្គហត្ថាយ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពំ។ បុរិមនយេន “សោ អាបត្តិយា ការេតព្ពោ”តិ វុត្តត្តា ឥមស្ស អាបត្តិយេវាតិ វទន្តិ។ ឧទ្ទេសគ្គហណាទិនា ធម្មស្ស បរិភោគោ **ធម្មបរិភោគោ**។ ធម្មានុគ្គហេន គណ្ហន្តស្ស អាបត្តិយា អភាវេបិ ថេរោ តស្ស អលជ្ជិភាវំយេវ សន្ធាយ “**បាបោ កិរាយ**”ន្តិអាទិមាហ។ **តស្ស បន សន្តិកេ**តិ មហារក្ខិតត្ថេរស្ស សន្តិកេ។

៥៨៦. រាជោរោធាទយោតិអាទិ “ឥទំ គណ្ហិស្សាមី”តិ ចេតនាមត្តសម្ភវតោ វុត្តំ។ **អស្សតិយា ទិន្ន**ន្តិ ឯត្ថ អស្សតិយា ទិន្នំ នាម អបរិច្ចត្តំ ហោតិ, តស្មា ទសន្តេ ពន្ធកហាបណាទិ អស្សតិយា ទិន្នំ ភិក្ខុនា វត្ថុសញ្ញាយ

បដិគ្គហិតញ្ច, តតោ នេវ រូបិយំ ទិន្នំ, នាបិ បដិគ្គហិតញ្ច ហោតីតិ ឯត្ថ អាបត្តិទេសនាកិច្ចំ នត្ថិ, តំ បន ទាយកានមេវ បដិទាតព្ពំ។ តេន អកប្បិយវត្ថុនា តេ ចេ ទាយកា សប្បិអាទីនិ កិណិត្វាន សង្ឃស្ស តស្ស ច ភិក្ខុនោ ទេន្តិ, សព្ពេសំ កប្បតិ ទាយកានំយេវ សន្តកត្តា។ អដ្ឋកថាយំ បន បុញ្ញកាមេហិ បរិច្ចជិត្វា ទិន្នមេវ សន្ធាយ "បុញ្ញកាមា...បេ.... រូបិយេ អរូបិយសញ្ញី រូបិយំ បដិគ្គណ្ហាតីតិ វេទិតព្ពោ"តិ វុត្តំ, តស្មា បរិច្ចជិត្វា ទិន្នំ វត្ថុសញ្ញាយ គណ្ហតោបិ និស្សគ្គិយមេវ។ តេន យទិ តេ ទាយកា នោ អាគន្ត្វា គណ្ហន្តិ, ទាយកេ បុច្ឆិត្វា អត្តនោ អត្ថាយ ចេ បរិច្ចត្តំ, សង្ឃេ និស្សជ្ជិត្វា អាបត្តិ ទេសេតព្ពា។ **តវ ចោឡកំ បស្សាហីហិ** ឥមិនា គិហិសន្តកេបិ "ឥទំ គណ្ហថា"តិអាទិអកប្បិយវោហារេន វិធានំ ភិក្ខុនោ ន កប្បតីតិ ទីបេតិ។ **ឯកបរិច្ឆេទានីតិ** កិរិយាកិរិយភាវតោ ឯកបរិច្ឆេទានិ។ ជាតរូបរជតភាវោ, អត្តុទ្ទេសិកតា, កហាបណាទីសុ អញ្ញតរភាវោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

រូបិយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៨៧. រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទេ ជាតរូបាទិចតុព្ពិធម្បិ និស្សគ្គិយវត្ថុ ឥធ រូបិយគ្គហណេនេវ គហិតន្តិ អាហ "**ជាតរូបរជតបរិវត្តន**"ន្តិ។ **បដិគ្គហិតបរិវត្តនេតិ** សាទិតរូបិយស្ស បរិវត្តនេ, អសាទិយិត្វា វា កប្បិយេន គាហេន បដិគ្គហិតរូបិយបរិវត្តនេ។

៥៨៩. **គ**-ការស្ស **ក**-ការំ កត្វា "សីសូបក"ន្តិ លិខិតំ, បទភាជនេ **យនកត**ន្តិ បិណ្ឌំ កតំ។ **សត្ថុវណ្ណោ**តិអាទីសុ "សត្ថុវណ្ណោ ច កហាបណោ ច...បេ.... យេ ច វោហារំ គច្ឆន្តី"តិ ឯវំ សព្ពត្ថ សមុច្ចយោ វេទិតព្ពោ។ **រូបិយេ រូបិយសញ្ញី**តិ សកសន្តកំ វទតិ។ **រូបិយំ ចេតាបេតី**តិ បរសន្តកំ វទតិ។ "**និស្សគ្គិយវត្ថុនា ទុក្កដវត្ថុំ វា កប្បិយវត្ថុំ វា ចេតាបេន្តស្សបិ ឯសេវ នយោ**"តិ ឥទំ កស្មា វុត្តំ។ ន ហិ "រូបិយេ រូបិយសញ្ញី អរូបិយំ ចេតាបេតិ , និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយ"ន្តិអាទិត្តិកោ បាឡិយំ វុត្តោតិ អាហ "**យោ ហី**"តិអាទិ។ **តស្សានុលោមត្តា**តិ ឯត្ថាយមធិប្បាយោ – រូបិយសំវោហារោ នាម ន កេវលំ រូបិយេន រូបិយបរិវត្តនមេវ, អថ ខោ "អរូបិយេ រូបិយសញ្ញី រូបិយំ ចេតាបេតី"តិ វុត្តត្តា អរូបិយេន រូបិយចេតាបនម្បិ រូបិយសំវោហារោ នាម ហោតីតិ ឯតស្មិំ បក្ខេបិ រូបិយេ សតិ រូបិយសំវោហារោយេវ ហោតីតិ អយមត្ថោ អវុត្តោបិ វិញ្ញាយតីតិ។ **អរូបិយំ** នាម ទុក្កដវត្ថុកប្បិយវត្ថូនិ។ **ឯកន្តេន រូបិយបក្ខេ**តិ ឯកេន អន្តេន រូបិយបក្ខេតិ អយំ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ "ឯកតោ រូបិយបក្ខេ"តិ វា បាឋោ វេទិតព្ពោ។ "ឯករូបិយបក្ខេ"តិបិ បឋន្តិ, តត្ថាបិ ឯកតោ រូបិយបក្ខេតិ អយមេវត្ថោ គហេតព្ពោ។

កប្បិយវត្ថុនា កប្បិយវត្ថុនោ កយវិក្កយេបិ តាវ និស្សគ្គិយំ ហោតិ, ទុក្កដវត្ថុនា ទុក្កដវត្ថុនោ កយវិក្កយេ កស្មា ន ហោតីតិ **អនុកដ្ឋកថាយ** អធិប្បាយោ។ ឥទំ សិក្ខាបទំ...បេ.... អរូបិយេន ច រូបិយចេតាបនំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទេ។ **តត្ថា**តិ កយវិក្កយសិក្ខាបទេ។ **តេនេវា**តិ កប្បិយវត្ថុនាយេវ។

បុន កប្បិយភាវំ នេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា "**មហាអកប្បិយោ នាមា**"តិ វុត្តំ។ "**ន សក្កា កេនចិ ឧបាយេន កប្បិយោ កាតុ**ន្តិ ឥទំ បញ្ចន្នំយេវ សហធម្មិកានំ អន្តរេ បរិវត្តនំ សន្ធាយ វុត្តំ, គិហីហិ បន គហេត្វា អត្តនោ សន្តកំ កត្វា ទិន្នំ សព្ពេសំ កប្បតី"តិ វទន្តិ។ "ន សក្កា កេនចិ ឧបាយេន កប្បិយោ កាតុ"ន្តិ បន ឥមិនាវ បដិគ្គហិតរូបិយំ អនិស្សជ្ជិត្វាវ តេន ចេតាបិតំ កប្បិយភណ្ឌម្បិ សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋំ បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។

យេ បន "បដិគ្គហិតរូបិយំ អនិស្សជ្ជិត្វាបិ តេន បរិវត្តិតំ កប្បិយភណ្ឌំ សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ, តេសំ "ន សក្កា កេនចិ ឧបាយេន កប្បិយោ កាតុ"ន្តិ ឥទំ ន យុជ្ជតិ។ តេ បនេត្ថ ឯវំ វទន្តិ "យស្មា និស្សជ្ជិតព្ពវត្ថុំ អនិស្សជ្ជិត្វាវ ឧបរូបរិ អញ្ញំ អញ្ញំយេវ កតំ, តស្មា បរិច្ឆេទាភាវតោ ឥធ និស្សជ្ជិតុំ អវត្វា 'ន សក្កា កេនចិ ឧបាយេន កប្បិយោ កាតុ'ន្តិ វុត្តំ, បរិច្ឆេទាភាវតោយេវ 'មូលេ មូលសាមិកានំ , បត្តេ ច បត្តសាមិកានំ ទិន្នេ កប្បិយោ ហោតី'តិ ច ន វុត្ត"ន្តិ។ យទិ បដិគ្គហិតរូបិយំ អនិស្សជ្ជិត្វា ចេតាបិតំ កប្បិយភណ្ឌម្បិ សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិ, ឯវំ សន្តេ ឥធាបិ អវសានវត្ថុំ គហេត្វា សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋំ កស្មា ន វដ្ដតិ, "យោ បន រូបិយំ ឧគ្គណ្ហិត្វា...បេ.... បត្តេ ច បត្តសាមិកានំ ទិន្នេ កប្បិយោ ហោតី"តិ ឥមិនាបិ បដិគ្គហិតរូបិយំ អនិស្សជ្ជិត្វា ចេតាបិតំ កប្បិយភណ្ឌម្បិ សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋំ បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតីតិ សិទ្ធំ។ យទិ តំ និស្សដ្ឋំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដេយ្យ, "មូលេ មូលសាមិកានំ, បត្តេ ច បត្តសាមិកានំ ទិន្នេ កប្បិយោ ហោតី"តិ ន វទេយ្យ។ អបរេ បនេត្ថ ឯវំ វទន្តិ "យទិ សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋំ ហោតិ, រូបិយបដិគ្គាហកស្ស ន វដ្ដតិ, តស្មា តស្សបិ យថា វដ្ដតិ, តថា ទស្សនត្ថំ 'មូលេ មូលសាមិកាន'ន្តិអាទិ វុត្ត"ន្តិ។

ទុតិយបត្តសទិសោយេវាតិ ឥមិនា បញ្ចន្នម្បិ សហធម្មិកានំ ន កប្បតីតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ ការណមាហ “**មូលស្ស សម្បដិច្ឆិតត្តា**”តិ។ អថ មូលស្ស សម្បដិច្ឆិតត្តា រូបិយបដិគ្គាហកស្ស តាវ អកប្បិយោ ហោតុ, សេសានំ បន កស្មា ន កប្បតីតិ មញ្ញមានោ បុច្ឆតិ “**កស្មា សេសានំ ន កប្បតី**”តិ។ ការណមាហ “**មូលស្ស អនិស្សដ្ឋត្តា**”តិ។ បត្តស្ស កប្បិយភាវេបិ សម្បដិច្ឆិតមូលស្ស និស្សជ្ជិតព្ពស្ស អនិស្សដ្ឋត្តា តេន គហិតបត្តោ សេសានម្បិ ន កប្បតិ។ យទិ ហិ តេន សម្បដិច្ឆិតមូលំ សង្ឃមជ្ឈេ និស្សដ្ឋំ សិយា, តេន កប្បិយេន កម្មេន អារាមិកាទីហិ គហេត្វា ទិន្នបត្តោ រូបិយបដិគ្គាហកំ ឋបេត្វា សេសានំ វដ្ដតិ។ អបរេ បន “មូលំ សម្បដិច្ឆិត្វា គហិតបត្តោបិ យទិ សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋោ, សេសានំ កប្បតី”តិ វទន្តិ។ ឯវំ សន្តេ “មូលស្ស អនិស្សដ្ឋត្តា”តិ ន វត្តព្ពំ, “សង្ឃស្ស អនិស្សដ្ឋត្តា”តិ ឯវមេវ វត្តព្ពំ។

ទុព្ពិចារិតត្តាតិ ឥមិនា រូបិយសំវោហារោ អនេន កតោតិ ទស្សេតិ។ **អញ្ញេសំ បន វដ្ដតី**តិ យស្មានេន រូបិយសំវោហារមត្តមេវ កតំ, ន មូលំ សម្បដិច្ឆិតំ, តស្មា វិនយកម្មវសេន សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ អញ្ញេសំ វដ្ដតិ។ ឥមស្មិំយេវ ច អត្ថេ បមាណំ ទស្សេន្តោ “**មហាសុមត្ថេរស្ស កិរា**”តិអាទិមាហ។ អបរេ បន “ទុព្ពិចារិតត្តាតិ ឥមិនា កេវលំ គិហិសន្តកភាវេន ឋិតេ ទុព្ពិចារិតមត្តំ វុត្តំ, ន រូបិយសំវោហារាបជ្ជនំ, តស្មា រូបិយសំវោហារាភាវតោ សោ បត្តោ និស្សជ្ជិតុំ ន សក្កាតិ តស្ស ន កប្បតិ, អនិស្សដ្ឋោបិ អញ្ញេសំ កប្បតិ។ អនិស្សដ្ឋស្សេវ ច អញ្ញេសំ កប្បិយភាវទស្សនត្ថំ ‘មហាសុមត្ថេរស្ស កិរា’តិអាទិវត្ថូនិ ឧទាហដានិ។ **សង្ឃស្ស និស្សជ្ជី**តិ ឥទញ្ច អញ្ញេសំ កប្បិយត្តា កេវលំ សង្ឃស្ស បរិច្ចត្តភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន វិនយកម្មវសេន សង្ឃស្ស និស្សដ្ឋភាវំ។ ឥមស្ស ច អត្ថស្ស **សប្បិស្ស បូរេត្វា**តិ ឥទំ វចនំ សាធក”ន្តិ វទន្តិ។

៥៩១. រូបិយបដិគ្គហណរូបិយសំវោហារេសុ យេន ឯកេកមេវ កតំ, តេន តត្ថ តត្ថ វុត្តនយេនេវ និស្សជ្ជិតព្ពំ។ យេន បន បដិគ្គហិតរូបិយេនេវ សំវោហារោ កតោ, តេន កថំ និស្សជ្ជិតព្ពន្តិ? នយិទំ ទុក្ករំ, “អហំ, ភន្តេ, នានប្បការកំ រូបិយសំវោហារំ សមាបជ្ជិ”ន្តិ ឯវមេវ និស្សជ្ជិតព្ពំ។ “ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេបិ ‘អរូបិយេ រូបិយសញ្ញី, អាបត្តិ ទុក្កដស្សា’តិអាទិត្តិកស្ស អវសានបទេ អនាបត្តិយា វុត្តត្តា កប្បិយវត្ថុវសេនេវ ឥទំ តិកំ វុត្ត”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “អរូបិយគ្គហណេន កប្បិយវត្ថុទុក្កដវត្ថូនំ សង្គហោតិ បុរិមបទទ្វយំ កប្បិយវត្ថុទុក្កដវត្ថូនំ វសេន វុត្តំ, អវសានបទមេវ កប្បិយវត្ថុវសេន វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន យុជ្ជតិ អនាបត្តិមិស្សិតេ អវសានត្តិកេ សញ្ញានានត្តំ ឋបេត្វា វត្ថុនានត្តស្ស អភាវតោ។ ទុក្កដវត្ថុនា បន ទុក្កដវត្ថុនោ ចេតាបនំ នេវ ឥធ, ន តត្ថ បាឡិយំ វុត្តន្តិ វចនមេត្ថ សាធកំ។ យំ អត្តនោ ធនេន បរិវត្តតិ, តស្ស វា ធនស្ស វា រូបិយភាវោ ចេវ, បរិវត្តនញ្ចាតិ ឥមានេត្ថ ទ្វេ អង្គានិ។

រូបិយសំវោហារសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. កយវិក្កយសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៩៣. កយវិក្កយសិក្ខាបទេ បាឡិយំ **ជានាហី**តិ ឯត្ថ ឧបធារេហីតិ អត្ថោ, សុដ្ឋុ ឧបធារេត្វា គណ្ហ, ឥទំ ន មនាបន្តិ បុន ទាតុំ ន សក្ខិស្សសីតិ អធិប្បាយោ។

៥៩៤-៥៩៥. **កយ**ន្តិ បរភណ្ឌស្ស គហណំ។ **វិក្កយ**ន្តិ អត្តនោ ភណ្ឌស្ស ទានំ។ តេនាហ “**ឥមិនា ឥមំ ទេហី**”តិអាទិ។ យស្មា កយិតំ នាម បរស្ស ហត្ថតោ គហិតំ វុច្ចតិ, វិក្កីតញ្ច បរស្ស ហត្ថេ ទិន្នំ, តស្មា “**កយិតញ្ច ហោតិ បរភណ្ឌំ អត្តនោ ហត្ថគតំ ករោន្តេន, វិក្កីតញ្ច អត្តនោ ភណ្ឌំ បរហត្ថគតំ ករោន្តេនា**”តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ បាឡិយំ បរតោ “កយិតញ្ច ហោតិ វិក្កយិតញ្ចា”តិ វត្វា “អត្តនោ ភណ្ឌំ បរហត្ថគតំ បរភណ្ឌំ អត្តនោ ហត្ថគត”ន្តិ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ “**ឥមិនា ឥមន្តិអាទិវចនានុរូបតោ បនា**”តិអាទិ។ **ឥមិនា**តិ ហិ សកសន្តកំ វុត្តំ។ តទនុរូបតោ បាឡិយំ បឋមំ អត្តនោ ភណ្ឌំ ទស្សិតំ, ន កយវិក្កយបទានុរូបតោ។ តញ្ហិ វិបរីតតោ បរសន្តកគ្គហណំ បុរេក្ខត្វា ឋិតំ។

កាមំ សេសញាតកេបិ “ឥមំ ទេហី”តិ វទតោ វិញ្ញត្តិ ន ហោតិ, សទ្ធាទេយ្យវិនិបាតនស្សបិ បន អភាវំ ទស្សេតុកាមោ “**មាតរំ បន បិតរំ វា**”តិ អាហ។ **វិញ្ញត្តិ ន ហោតី**តិ ឥទំ វិសុំ វិញ្ញាបនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អញ្ញំ កិញ្ចិ អវត្វា ឯវំ វទន្តោ អញ្ញាតកំ វិញ្ញាបេតិ នាមាតិ អាហ – “**អញ្ញាតកំ ‘ឥមំ ទេហី’តិ វទតោ វិញ្ញត្តី**”តិ។ អញ្ញំ កិញ្ចិ អវត្វា “ឥមំ គណ្ហាហី”តិ ទិន្នំ អញ្ញាតកស្ស ទិន្នំ នាម ហោតីតិ វុត្តំ “**សទ្ធាទេយ្យវិនិបាតន**”ន្តិ។ **តិស្សោ អាបត្តិយោ**តិ អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសទ្ធាទេយ្យវិនិបាតនកយវិក្កយាបត្តិសង្ខាតា តិស្សោ អាបត្តិយោ។

ឥមំ នាម ករោហីតិ វទតិ, វដ្ដតីតិ ឯត្ថ ភុត្តោសិ, ឥទានិ កស្មា ន ករោសីតិ វត្តម្បិ វដ្ដតិ។ “និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយ”ន្តិ កិញ្ចាបិ សតិយេវ និស្សគ្គិយវត្ថុម្ហិ បាចិត្តិយំ វុត្តំ, អសតិបិ បន តស្មិំ បាចិត្តិយន្តិ ឥទំ អដ្ឋកថាបមាណេន គហេតព្ពន្តិ ទស្សេតុំ **“កិញ្ចាបី”**តិអាទិ វុត្តំ។ **បរិភុត្តេតិ** សប្បិអាទី សន្ធាយ វុត្តំ។ យំ អត្តនោ ធនេន បរិវត្តេតិ, យេន ច បរិវត្តេតិ, តេសំ កប្បិយវត្ថុតា, អសហធម្មិកតា, កយវិក្កយាបជ្ជនញ្ចាតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

កយវិក្កយសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ កោសិយវគ្គោ ទុតិយោ។

៣. បត្តវគ្គោ

១. បត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា

៥៩៨-៦០២. បត្តវគ្គស្ស បឋមេ **ភណ្ឌន្តិ** វិក្កេតព្ពភណ្ឌំ។ យស្មា **វណ្ណសទ្ទោ** សណ្ឋានជាតិរូបាយតនការណបមាណគុណបសំសាទីសុ ទិស្សតិ។ “មហន្តំ សប្បរាជវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១៤២) ហិ សណ្ឋានំ វុច្ចតិ។ “ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ, ហីនោ អញ្ញោ វណ្ណោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៤០២) ជាតិ។ “បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ សមន្នាគតោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.៣០៣) រូបាយតនំ។

“ន ហរាមិ ន ភញ្ជាមិ, អារា សិង្ឃាមិ វារិជំ;
អថ កេន នុ វណ្ណេន, គន្ធត្ថេនោតិ វុច្ចតី”តិ។ (សំ. និ. ១.២៣៤; ជា. ១.៦.១១៦) –

អាទីសុ ការណំ។ “តយោ បត្តស្ស វណ្ណា”តិអាទីសុ (បារា. ៦០២) បមាណំ។ “កទា សញ្ញូឡ្ហា បន តេ គហបតិ ឥមេ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណា”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៧៧) គុណោ។ “វណ្ណារហស្ស វណ្ណំ ភាសតី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣) បសំសា។ តស្មា វុត្តំ **“តយោ បត្តស្ស វណ្ណាតិ តីណិ បត្តស្ស បមាណានី”**តិ។

អឌ្ឍាឡ្ហកោទនន្តិ ឯត្ថ “មាសានំ អឌ្ឍតេរសបលានិ គណ្ហាតី”តិ វទន្តិ។ “មគធនាឡិ នាម ឆបសតា នាឡី”តិ កេចិ។ “អឌ្ឍបសតា”តិ អបរេ។ តត្ថ បុរិមានំ មតេន តិបសតាយ នាឡិយា ទ្វេ នាឡិយោ ឯកា មគធនាឡិ ហោតិ, បច្ឆិមានំ ចតុបសតាយ នាឡិយា ទ្វេ នាឡិយោ ឯកា មគធនាឡិ។ **អាចរិយធម្មបាលត្ថេរេន** បន “បកតិយា ចតុមុដ្ឋិកំ កុឌុវំ, ចតុកុឌុវំ នាឡិកំ, តាយ នាឡិយា សោឡស នាឡិយោ ទោណំ, តំ បន មគធនាឡិយា ទ្វាទស នាឡិយោ ហោន្តី”តិ វុត្តំ, តស្មា តេន នយេន “មគធនាឡិ នាម បញ្ច កុឌុវានិ ឯកញ្ច មុដ្ឋឹ ឯកាយ មុដ្ឋិយា តតិយញ្ច ភាគំ គណ្ហាតី”តិ វេទិតព្ពំ។

សព្ពសម្ភារសង្ខតោតិ ជីរកាទិសព្ពសម្ភារេហិ សង្ខតោ។ **អាលោបស្ស អាលោបស្ស អនុរូបន្តិ** ឯត្ថ “ព្យញ្ជនស្ស មត្តា នាម ឱទនចតុត្ថោ ភាគោ”តិ **ព្រហ្មាយុសុត្តស្ស អដ្ឋកថាយំ** (ម. និ. អដ្ឋ. ២.៣៨៧) វុត្តត្តា អាលោបស្ស ចតុត្ថភាគប្បមាណំ ព្យញ្ជនំ អាលោបស្ស អនុរូបន្តិ គហេតព្ពំ។ ឥធ បន សូបស្សេវ ឱទនចតុត្ថភាគប្បមាណតំ ទស្សេត្វា ឯតស្ស លក្ខណេ ទស្សិតេ ឥតរស្សបិ ទស្សិតមេវ ហោតីតិ ព្យញ្ជនស្ស តថា វិសេសេត្វា បមាណំ ន ទស្សិតំ។

មគធនាឡិយា ឧបឌ្ឍប្បមាណោ ឥធ បត្ថោតិ អាហ **“បត្ថោទនន្តិ មគធនាឡិយា ឧបឌ្ឍនាឡិកោទន”**ន្តិ។ ឥមិនា ច “បត្ថទ្វយំ មគធនាឡី”តិ ទស្សិតំ ហោតិ។ បត្ថោ ច “ចតុបលោ កុឌុវោ, ចតុកុឌុវោ បត្ថោ”តិ ឥមិនា លោកិយវោហារេន វេទិតព្ពោ។ **ភាជនបរិភោគេនាតិ** ឧទកាហរណាទិនា ភាជនបរិភោគេន។

៦០៧. ជោតេតិ បរិភោគាវសានទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន បន ជោតេយេវ ទុក្កដំ អាបជ្ជតិ តតោ បុរេតរំ បរិភោគកាលេយេវ អាបជ្ជនតោ។

៦០៨. បញ្ចហិ ទ្វីហីតិ ឥទំ “ឯកត្តាវតា កាឡវណ្ណតា សម្បជ្ជតី”តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ “យទិ បន ឯកេនបិ បាកេន កាឡវណ្ណោ ហោតិ, អធិដ្ឋានុបគោយេវា”តិ វទន្តិ។ ហត្ថានាគតស្សបិ អធិដ្ឋាតព្ពភាវទស្សនត្ថំ **“យទិហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ ឥមិនា ច ទូរេ ឋិតម្បិ អធិដ្ឋាតុំ វិកប្បេតុញ្ច លភតិ, ឋបិតដ្ឋានសល្លក្ខណញ្ច ន បមាណន្តិ វេទិតព្ពំ។ **សុត្វា វាតិ** បត្តការកេន បេសិតភិក្ខុនា អនាណត្តោ កេវលំ តស្ស កថេន្តស្ស វចនមត្តំ សុត្វា។ **ន**

បមាណន្តិ តេន អបេសិតត្តា។ **សាមន្តវិហារេ**តិ ឥទំ ឧបចារមត្តំ, តតោ ទូរេ ឋិតម្បិ អធិដ្ឋាតុំ វដ្ដតិយេវ។ **ឋបិតដ្ឋានំ សល្លក្ខេត្វា**តិ ឥទម្បិ ឧបចារមត្តំ, បត្តសល្លក្ខណមេវេត្ថ បមាណំ។ **បត្តេ វា ឆិទ្ទំ ហោតី**តិ មុខវដ្ដិតោ ហេដ្ឋា ទ្វង្គុលមត្តោកាសតោ បដ្ឋាយ យត្ថ កត្ថចិ ឆិទ្ទំ ហោតិ។ សេសមេត្ថ បឋមកថិនេ វុត្តនយមេវ។

បត្តសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឩនបញ្ចពន្ធនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦១០. ទុតិយសិក្ខាបទេ **ហត្ថេសុ បិណ្ឌាយ ចរតី**តិ បាឡិបទស្ស ហត្ថេសុ លភិតព្ពបិណ្ឌត្ថាយ ចរតីតិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៦១២-៦១៣. “**តស្ស សោ អបត្តោ**តិ វចនតោ សោ បត្តោ អធិដ្ឋានម្បិ វិជហតិ អបត្តត្តា។ អបត្តភាវតោយេវ ហិ ‘បញ្ចពន្ធនំ បត្តំ ចេតាបេតី’តិ បាឡិយំ ន វុត្ត”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន “អបត្តោតិ ឥទំ ‘អញ្ញំ បត្តំ វិញ្ញាបេតុំ វដ្ដតី’តិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ, សោ បន បត្តោ អធិដ្ឋានំ ន វិជហតី”តិ វទន្តិ, តំ យុត្តំ វិយ ទិស្សតិ “យស្ស បញ្ច ឯកាយេវ វា ទសង្គុលា, សោ ពន្ធោបិ អពន្ធោបិ អបត្តោយេវា”តិ វក្ខមានត្តា។ ន ហិ មុខវដ្ដិយា បញ្ចសុ ឋានេសុ ទ្វង្គុលមត្តាហិ រាជីហិ អធិដ្ឋានំ វិជហតីតិ សក្កា វត្តុំ, ឯកាយ បន រាជិយា ទសង្គុលាយ សចេ តត្ថ វុត្តប្បមាណោ ឆិទ្ទោ បញ្ញាយតិ, ឆិទ្ទេនេវ អធិដ្ឋានវិជហនំ សិយាតិ យុត្តំ វត្តុំ។ ពន្ធនោកាសេ សតិ អសតិ វា ពន្ធនវិរហិតោ បត្តោ **អពន្ធនោ**តិ វុត្តោ, ពន្ធនោកាសវិរហិតោយេវ បន **អពន្ធនោកាសោ**តិ វុត្តោ។

តិបុសុត្តកេន វា ពន្ធិត្វាតិ ឯត្ថ “ពន្ធិតព្ពោ”តិ បាឋោ គហេតព្ពោ។ បុរាណបោត្ថកេបិ ហិ អយមេវ បាឋោ ទិស្សតិ។ **សុទ្ធេហិ…បេ… ន វដ្ដតី**តិ ឥទំ ឧណ្ហភោជនេ បក្ខិត្តេ វិលីយមានត្តា វុត្តំ។ **ផាណិតំ ឈាបេត្វា បាសាណចុណ្ណេន ពន្ធិតុំ វដ្ដតី**តិ បាសាណចុណ្ណេន សទ្ធឹ ផាណិតំ បចិត្វា តថាបក្កេន បាសាណចុណ្ណេន ពន្ធិតុំ វដ្ដតិ។

៦១៥. **អនុកម្បាយ ន គណ្ហន្តស្ស ទុក្កដ**ន្តិ វុត្តត្តា យស្ស សោ បត្តោ ន រុច្ចតិ, តស្សបិ អគណ្ហន្តស្ស អនាបត្តិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ឩនបញ្ចពន្ធនសីក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ “សចេ ថេរស្ស បត្តោ ន រុច្ចតិ, អប្បិច្ឆតាយ វា ន គណ្ហាតិ, វដ្ដតី”តិ។ **បត្តបរិយន្តោ**តិ បរិយន្តបត្តោ, អវសានបត្តោតិ អត្ថោ។ “សង្ឃមជ្ឈេ បត្តំ គាហាបេន្តេន អលជ្ជឹ អគាហាបេតុំ វដ្ដតី”តិ វទន្តិ។ “អនុជានាមិ ភិក្ខវេ អាធារកន្តិ វុត្តត្តា បីឋាទីសុ យត្ថ កត្ថចិ អាធារំ ឋបេត្វា តត្ថ បត្តំ ឋបេតុំ វដ្ដតិ អាធារឋបនោកាសស្ស អនិយមិតត្តា”តិ វទន្តិ។ **អបរិភោគេនា**តិ អយុត្តបរិភោគេន។

៦១៦. បាឡិយំ “អពន្ធនេន បត្តេន អពន្ធនំ បត្តំ។ ឯកពន្ធនំ បត្តំ… ទ្វិពន្ធនំ បត្តំ… តិពន្ធនំ… ចតុពន្ធនំ… អពន្ធនោកាសំ… ឯក… ទ្វិ… តិ… ចតុពន្ធនោកាសំ បត្តំ ចេតាបេតី”តិ ឯវំ ឯកេកេន បត្តេន ទសធា ទសវិធំ បត្តំ ចេតាបនវសេន ឯកនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយសតំ វុត្តំ។ ឥមស្មឹ សិក្ខាបទេ បមាណយុត្តំ អគ្គហិតកាឡវណ្ណម្បិ បត្តំ វិញ្ញាបេន្តស្ស អាបត្តិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អធិដ្ឋានុបគបត្តស្ស ឩនបញ្ចពន្ធនតា, អត្តុទ្ទេសិកតា, អកតវិញ្ញត្តិ, តាយ ច បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

ឩនបញ្ចពន្ធនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ភេសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦២២. តតិយសិក្ខាបទេ **យេសំ មំសំ កប្បតី**តិ ឥទំ និស្សគ្គិយវត្ថុទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន បន យេសំ មំសំ ន កប្បតិ, តេសំ សប្បិអាទីនិ ន កប្បន្តីតិ ទស្សនត្ថំ។ មនុស្សខីរាទីនិបិ ហិ នោ ន កប្បន្តិ, កុតោ សសស្ស សប្បីតិ អាហ “**យេសញ្ហិ ខីរំ អត្ថិ, សប្បិបិ តេសំ អត្ថិយេវា**”តិ។ “ឥទញ្ច យេភុយ្យេន វុត្ត”ន្តិ វទន្តិ។ **ឧគ្គហិតកំ កត្វា និក្ខិត្ត**ន្តិ អប្បដិគ្គហិតំ សយមេវ គហេត្វា និក្ខិត្តំ។ **សយំកតំ និរាមិសមេវ វដ្ដតី**តិ តទហុបុរេភត្តមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ អថ សយំកតំ និរាមិសំ ភុញ្ជន្តស្ស កស្មា សាមំបាកោ ន ហោតីតិ អាហ – “**នវនីតំ តាបេន្តស្ស ហិ សាមំបាកោ ន ហោតី**”តិ។ សវត្ថុកបដិគ្គហិតស្ស វត្ថុគតិកត្តា អាហ – “**សវត្ថុកស្ស បដិគ្គហិតត្តា**”តិ។ **បច្ឆាភត្តំ បដិគ្គហិតេហី**តិ បច្ឆាភត្តំ បដិគ្គហិតខីរទធីហិ។ បុរេភត្តម្បិ ច ឧគ្គហិតកេហិ កតំ អព្ភញ្ជនាទីសុ ឧបនេតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។ **ឧភយេសម្បី**តិ បច្ឆាភត្តំ បដិគ្គហិតខីរទធីហិ ច បុរេភត្តំ ឧគ្គហិតកេហិ ច កតានំ។ **ឯសេវ នយោ**តិ

និស្សគ្គិយំ ហោតីតិ អត្ថោ។ **អកប្បិយមំសសប្បិម្ហី**តិ អកប្បិយមំសសត្តានំ សប្បិម្ហិ។ **ការណបតិរូបកំ វត្វា**តិ សជាតិយានំ សប្បិភាវតោតិ ការណបតិរូបកំ វត្វា។

សប្បិនយេនេវ វេទិតព្វាន្តិ និរាមិសមេវ សត្តាហំ វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ **ឯត្ថា**តិ នវនីតេ។ **ធោតំ វដ្ដតី**តិ អធោតំ ចេ, សវត្ថុកបដិគ្គហិតំ ហោតិ, តស្មា ធោតំ បដិគ្គហេត្វា សត្តាហំ និក្ខិបិតុំ វដ្ដតីតិ ថេរានំ អធិប្បាយោ។ **តក្កតោ ឧទ្ធដមត្តមេវ ខាទិំសូ**តិ ឯត្ថ តក្កតោ ឧទ្ធដមត្តំ អធោតម្បិ បដិគ្គហេត្វា បរិភុញ្ជន្តា ធោវិត្វា បចិត្វា វា បរិភុញ្ជិំសូតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្វោ។ ថេរស្ស ហិ ទធិគុឡិកាទិសហិតម្បិ បដិគ្គហិតំ បច្ឆា ធោវិត្វា បចិត្វា វា បរិភុញ្ជន្តស្ស សវត្ថុកបដិគ្គហណេ ទោសោ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ, តេនេវ ថេរស្ស អធិប្បាយំ ទស្សេន្តេន **"តស្មា នវនីតំ បរិភុញ្ជន្តេន...បេ.... អយមេត្ថ អធិប្បាយោ"**តិ វុត្តំ។ កេចិ បន "តក្កតោ ឧទ្ធដមត្តមេវ ខាទិំសូ"តិ វចនស្ស អធិប្បាយំ អជានន្តា "តក្កតោ ឧទ្ធដមត្តំ អធោតម្បិ ទធិគុឡិកាទិសហិតំ វិកាលេបិ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតី"តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្វំ។ ន ហិ ទធិគុឡិកាទិអាមិសេន សំសដ្ឋរសំ នវនីតំ បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតីតិ សក្កា វត្តុំ។ **នវនីតំ បរិភុញ្ជន្តេនា**តិ អធោវិត្វា បដិគ្គហិតនវនីតំ បរិភុញ្ជន្តេន។ ទធិ ឯវ **ទធិគតំ** យថា "គូថគតំ មុត្តគត"ន្តិ (ម. និ. ២.១១៩)។ **ខយំ គមិស្សតី**តិ វចនតោ ខីរំ បក្ខិបិត្វា បក្កសប្បិអាទិបិ វិកាលេ កប្បតីតិ វេទិតព្វំ។ **កុក្កុច្ចាយន្តិ កុក្កុច្ចកា**តិ តមិនា អត្ថនាបិ តត្ថ កុក្កុច្ចសព្ភាវំ ទីបេតិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. ភេសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា) "និព្ពត្តិតសប្បិ វា នវនីតំ វា បចិតុំ វដ្ដតី"តិ វុត្តំ។ **តានិ បដិគ្គហេត្វា**តិ តានិ ខីរទធីនិ បដិគ្គហេត្វា។

បដិគ្គហេត្វា បបិតភេសជ្ជេហីតិ បដិគ្គហេត្វា បបិតយាវជីវិកភេសជ្ជេហិ។ វុត្តនយេន យថា តណ្ឌុលាទីនិ ន បច្ចន្តិ, តថា លជ្ជីយេវ សម្បាទេត្វា ទេតីតិ លជ្ជីសាមណេរគ្គហណំ, អបិច អលជ្ជិនា អជ្ឈោហរិតព្វំ យំ កិញ្ចិ អភិសង្ខរាបេតុំ ន វដ្ដតិ, តស្មាបិ ឯវមាហ។ **តិលេ បដិគ្គហេត្វា កតតេល**ន្តិ អត្តនា ភជ្ជនាទីនិ អកត្វា គហិតតេលំ។ តេនេវ **"សាមិសម្បិ វដ្ដតី"**តិ វុត្តំ។ **និព្ពដ្ដិតត្តា**តិ យាវកាលិកវត្ថុតោ វិវេចិតត្តា។ **ឧភយម្បី**តិ អត្តនា ច បរេន ច កតំ។ **យាវ អរុណស្ស ឧគ្គមនា តិដ្ឋតិ, និស្សគ្គិយ**ន្តិ សត្តមទិវសេ កតតេលំ សចេ យាវ អរុណុគ្គមនា តិដ្ឋតិ, និស្សគ្គិយំ។

៦២៣. អច្ឆវសន្តិ ទុក្កដវត្ថុនោ វសាយ អនុញ្ញាតត្តា តំសទិសានំ ទុក្កដវត្ថូនំយេវ អកប្បិយមំសសត្តានំ វសា អនុញ្ញាតា, ន ថុល្លច្ចយវត្ថូនំ មនុស្សានំ វសាតិ អាហ **"ឋបេត្វា មនុស្សវស"**ន្តិ ។ **សំសដ្ឋ**ន្តិ បរិស្សាវិតំ។ "កាលេ បដិគ្គហិតំ វិកាលេ អនុបសម្បន្នេនបិ និប្បក្កំ សំសដ្ឋញ្ច បរិភុញ្ជន្តស្ស ទ្វេបិ ទុក្កដានិ ហោន្តិយេវា"តិ វទន្តិ។ យស្មា ខីរទធិអាទីនិ បក្ខិបិត្វា តេលំ បចន្តិ, តស្មា កសដំ ន វដ្ដតិ, តេលមេវ វដ្ដតិ។ តេន វុត្តំ **"បក្កតេលកសដេ វិយ កុក្កុច្ចាយតី"**តិ។ "សចេ វសាយ សទ្ធឹ បក្កត្តា ន វដ្ដតិ, ឥទំ កស្មា វដ្ដតី"តិ បុច្ឆន្តា **"ភន្តេ"**តិអាទិមាហំសុ។ **ឯតំ វដ្ដតី**តិ ននុ ឯតំ ទធិគុឡិកាទីហិ បក្កំ នវនីតំ វដ្ដតីតិ អត្ថោ។

"មធុករីហិ នាម មធុមក្ខិកាហីតិ អយំ ខុទ្ទកមក្ខិកានំ ភមរមក្ខិកានញ្ច សាមញ្ញនិទ្ទេសោ"តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ កេចិ បន "ទណ្ឌកេសុ មធុករា មធុករី មក្ខិកា នាមា"តិ វត្វា "តាហិ មធុករីអាទីហិ តីហិ មក្ខិកាហិ កតំ មធុ នាមា"តិ វទន្តិ។ **ភមរមក្ខិកាហី**តិ មហាភមរមក្ខិកាហិ។ **សិលេសសទិស**ន្តិ យនបក្កំ វុត្តំ។ **ឥតរ**ន្តិ តនុកមធុ។ **មធុបដល**ន្តិ មធុរហិតំ កេវលំ មធុបដលំ។ "សចេ មធុសហិតំ បដលំ បដិគ្គហេត្វា និក្ខិបន្តិ, បដលស្ស ភាជនដ្ឋានិយត្តា មធុនោ វសេន សត្តាហាតិក្កមេ និស្សគ្គិយំ ហោតី"តិ វទន្តិ, "មធុមក្ខិតំ បន មធុគតិកមេវា"តិ ឥមិនា តំ ន សមេតិ។

"ផាណិតំ នាម ឧច្ឆុម្ហា និព្ពត្ត"ន្តិ បាឡិយំ អវិសេសេន វុត្តត្តា អដ្ឋកថាយញ្ច "ឧច្ឆុរសំ ឧបាទាយ...បេ.... អវត្ថុកា ឧច្ឆុវិការតិ 'ផាណិត'ន្តិ វេទិតព្វា"តិ វចនតោ ឧច្ឆុរសោបិ និក្កសដោ សត្តាហកាលិកោតិ វេទិតព្វោ។ **កេនចិ** បន "មធុម្ហិ ចត្តារោ កាលិកា យថាសម្ភវំ យោជេតព្វា, ឧច្ឆុម្ហិ ចា"តិ វត្វា "សមក្ខិកណ្ឌសេឡកំ យាវកាលិកំ, អនេឡកំ ឧទកសម្ភិន្នំ យាមកាលិកំ, អសម្ភិន្នំ សត្តាហកាលិកំ, មធុសិត្ថំ បរិសុទ្ធំ យាវជីវិកំ, តថា ឧច្ឆុ វា រសោ វា សកសដោ យាវកាលិកោ, និក្កសដោ ឧទកសម្ភិន្នោ យាមកាលិកោ, អសម្ភិន្នោ សត្តាហកាលិកោ, សុទ្ធកសដំ យាវជីវិក"ន្តិ ច វត្វា ឧត្តរិបិ ពហុធា បបញ្ចិតំ។ តត្ថ "ឧទកសម្ភិន្នំ មធុ វា ឧច្ឆុរសោ វា ឧទកសម្ភិន្នោ យាមកាលិកោ"តិ ឥទំ នេវ បាឡិយំ, ន អដ្ឋកថាយំ ទិស្សតិ។ "យាវកាលិកំ សមានំ គរុតរម្បិ មុទ្ទិកាជាតិរសំ អត្តនា សំសដ្ឋំ លហុកំ យាមកាលិកភាវំ ឧបនេន្តំ ឧទកំ លហុតរំ សត្តាហកាលិកំ អត្តនា សំសដ្ឋំ គរុតរំ យាមកាលិកភាវំ ឧបនេតី"តិ ឯត្ថ ការណំ សោយេវ បុច្ឆិតព្វោ, សព្ពត្ថ បាឡិយំ អដ្ឋកថាយញ្ច ឧទកសម្ភេទេន គរុតរស្សបិ លហុភាវោបគមនំយេវ ទស្សិតំ។ បាឡិយម្បិ ហិ "អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, គិលានស្ស គុឡំ, អគិលានស្ស គុឡោទក"ន្តិ (មហាវ. ២៨៤) វទន្តេន អគិលានេន បរិភុញ្ជិតុំ អយុត្តោបិ គុឡោ ឧទកសម្ភិន្នោ អគិលានស្សបិ វដ្ដតីតិ អនុញ្ញាតោ។

យម្បិ ច “ឧច្ឆុ ចេ យាវកាលិកោ, ឧច្ឆុរសោ ចេ យាមកាលិកោ, ផាណិតំ ចេ សត្តាហកាលិកំ, តចោ ចេ យាវជីវិកោ”តិ អដ្ឋកថាវចនំ ទស្សេត្វា “ឧច្ឆុរសោ ឧទកសម្ភិន្នោ យាមកាលិកោ”តិ អញ្ញេន **កេនចិ** វុត្តំ, តម្បិ តថាវិធស្ស អដ្ឋកថាវចនស្ស ឥមិស្សា សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ អភាវតោ ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ។ តតោយេវ ច “ឧច្ឆុរសោ ឧទកេន សម្ភិន្នោបិ អសម្ភិន្នោបិ សត្តាហកាលិកោយេវា”តិ កេចិ អាចរិយា វទន្តិ។ **ភេសជ្ជក្ខន្ធកេ** ច “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឧច្ឆុរស”ន្តិ (មហាវ. ៣០០) ឯត្ថ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** អវិសេសេន វុត្តំ “ឧច្ឆុរសោ សត្តាហកាលិកោ”តិ។

សយំកតំ និរាមិសមេវ វដ្ដតីតិ ឯត្ថ អបរិស្សាវិតំ បដិគ្គហិតម្បិ ករណសមយេ បរិស្សាវេត្វា កសដំ អបនេត្វា អត្តនា កតន្តិ គហេតព្ពំ។ **ឈាមឧច្ឆុផាណិត**ន្តិ អគ្គិនា ទឡ្ហេ ឧច្ឆុខេត្តេ ឈាមឧច្ឆុនា កតផាណិតំ។ **កោដ្ដិតឧច្ឆុផាណិត**ន្តិ ខុទ្ទានុខុទ្ទកំ ឆិន្ទិត្វា កោដ្ដេត្វា និប្បីឡេត្វា បក្កំ យេភុយ្យេន ច សកសដំ ផាណិតំ។ តាទិសស្ស ច កសដស្ស អព្ពោហារិកត្តា **“តំ យុត្ត”**ន្តិ វុត្តំ។ **សីតុទកេន កត**ន្តិ មធុកបុប្ផានិ សីតោទកេ បក្ខិបិត្វា មទ្ទិត្វា បុប្ផរសេ ឧទកគតេ សតិ តំ ឧទកំ គហេត្វា បចិត្វា កតផាណិតំ។ **ខីរំ បក្ខិបិត្វា កតំ មធុកផាណិតំ យាវកាលិក**ន្តិ ឯត្ថ ខីរំ បក្ខិបិត្វា បក្កតេលំ កស្មា វិកាលេ វដ្ដតីតិ ចេ? តេលេ បក្ខិត្តខីរំ តេលមេវ ហោតិ, អញ្ញំ បន ខីរំ បក្ខិបិត្វា កតំ ខីរភាវំ គណ្ហាតីតិ ឥទមេត្ថ ការណំ។ យទិ ឯវំ ខណ្ឌសក្ខរម្បិ ខីរំ បក្ខិបិត្វា ករោន្តិ, តំ កស្មា វដ្ដតីតិ អាហ **“ខណ្ឌសក្ខរំ បនា”**តិអាទិ។ តត្ថ **ខីរជល្លិក**ន្តិ ខីរផេណំ។

ភេសជ្ជោទិស្សំ ទស្សេន្តេន **“សត្តវិធញ្ហិ ឱទិស្សំ នាមា”**តិអាទិនា ឥតរានិបិ អត្ថុទ្ធារវសេន វុត្តានិ។ **វិកដានី**តិ អបកតិភេសជ្ជត្តា វិកដានិ, វិរូបានីតិ អត្ថោ។ ទុក្កដវត្ថុនម្បិ អកប្បិយមំសានំ វសាយ អនុញ្ញាតត្តា **“វសោទិស្ស”**ន្តិ វុត្តំ។ ឱឡារិកានម្បិ អាហារត្ថំ ផរិតុំ សមត្ថានំ សប្បិអាទីនំ ភេសជ្ជនាមេន អនុញ្ញាតត្តា **“ភេសជ្ជោទិស្ស”**ន្តិ វុត្តំ ។ **“បច្ឆាភត្តតោ បដ្ឋាយ សតិ បច្ចយេ**តិ វុត្តត្តា បដិគ្គហិតភេសជ្ជានិ ទុតិយទិវសតោ បដ្ឋាយ បុរេភត្តម្បិ សតិ បច្ចយេ បរិភុញ្ជិតព្ពានិ, ន អាហារត្ថំ ភេសជ្ជត្តាយ បដិគ្គហិតត្តា”តិ វទន្តិ។

៦២៤. ទ្វារវាតបានកវាដេសូតិ មហាទ្វារស្ស វាតបានានញ្ច កវាដផលកេសុ។ កសាវេ បក្ខិត្តានិ តានិ អត្តនោ សភាវំ បរិច្ចជន្តិ, តស្មា **“មក្ខេតព្ពានី”**តិ វុត្តំ, យុណបាណកាទិបរិហារត្ថំ មក្ខេតព្ពានីតិ អត្ថោ។ **អធិដ្ឋេតី**តិ “ឥទានិ មយ្ហំ អជ្ឈោហរណីយំ ន ភវិស្សតិ , ពាហិរបរិភោគត្ថាយ គមិស្សតី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។ តេនេវាហ – **“សប្បិញ្ច តេលញ្ច វសញ្ច មុទ្ធនិ តេលំ វា អព្ភញ្ជនំ វា”**តិអាទិ។ “ឯវំ អធិដ្ឋិតញ្ច បដិគ្គហណំ វិជហតី”តិ វទន្តិ។

៦២៥. សចេ ទ្វិន្នំ សន្តកំ ឯកេន បដិគ្គហិតំ អវិភត្តំ ហោតិ, បរិភុញ្ជិតុំ បន ន វដ្ដតីតិ ឯត្ថ មជ្ឈេ បាឋោ បរិហីនោ, ឯវំ បនេត្ថ បាឋោ វេទិតព្ពោ “សចេ ទ្វិន្នំ សន្តកំ ឯកេន បដិគ្គហិតំ អវិភត្តំ ហោតិ, សត្តាហាតិក្កមេ ទ្វិន្នម្បិ អនាបត្តិ, បរិភុញ្ជិតុំ បន ន វដ្ដតី”តិ។ អញ្ញថា បន សទ្ទប្បយោគោបិ ន សង្គច្ឆតិ។ **គណ្ឋិបទេបិ** ច អយមេវ បាឋោ ទស្សិតោ។ តត្ថ **ទ្វិន្នម្បិ អនាបត្តី**តិ យថា អញ្ញស្ស សន្តកំ ឯកេន បដិគ្គហិតំ សត្តាហាតិក្កមេន និស្សគ្គិយំ ន ហោតិ បរសន្តកភាវតោ, ឯវមិទម្បិ អវិភត្តត្តា ឧភយសាធារណម្បិ អវិនិព្ភោគភាវតោ និស្សគ្គិយំ ន ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **បរិភុញ្ជិតុំ បន ន វដ្ដតី**តិ ភិក្ខុនា បដិគ្គហិតត្តា សត្តាហាតិក្កមេ យស្ស កស្សចិ ភិក្ខុនោ បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ បដិគ្គហិតសប្បិអាទីនំ បរិភោគស្ស សត្តាហេនេវ បរិច្ឆិន្នត្តា។ “តានិ បដិគ្គហេត្វា សត្តាហបរមំ សន្និធិការកំ បរិភុញ្ជិតព្ពានី”តិ ហិ វុត្តំ។ **គណ្ឋិបទេសុ** បន តីសុបិ ឥធ បាឋស្ស បរិហីនភាវំ អសល្លក្ខេត្វា “បរិភុញ្ជិតុំ បន ន វដ្ដតីតិ ឥទំ អន្តោសត្តាហេ បរិភោគំ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិ សញ្ញាយ វិស្សាសត្តាហាភាវតោ បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតី”តិ ឯវមត្ថោ វុត្តោ, សោ ន គហេតព្ពោ។

អាវុសោ, ឥមំ តេលំ សត្តាហមត្តំ បរិភុញ្ជ ត្វន្តិ ឥមិនា យេន បដិគ្គហិតំ, តេន អន្តោសត្តាហេយេវ បរស្ស វិស្សជ្ជិតភាវំ ទស្សេតិ។ **កស្ស អាបត្តី**តិ បឋមំ តាវ ឧភិន្នំ សាធារណត្តា អនាបត្តិ វុត្តា។ ឥទានិ បន ឯកេន ឥតរស្ស វិស្សដ្ឋភាវតោ ឧភយសាធារណតា នត្ថីតិ វិភត្តសទិសំ ហុត្វា ឋិតំ, តស្មា ឯត្ថ បដិគ្គហិតស្ស សត្តាហាតិក្កមេ ឯកស្ស អាបត្តិយា ភវិតព្ពន្តិ មញ្ញមានោ “កឹ បដិគ្គហណបច្ចយា បដិគ្គាហកស្ស អាបត្តិ, ឧទាហុ យស្ស សន្តកំ ជាតំ, តស្សា”តិ បុច្ឆតិ។ និស្សដ្ឋភាវតោយេវ ច ឥធ “អវិភត្តភាវតោ”តិ ការណំ អវត្វា **“យេន បដិគ្គហិតំ, តេន វិស្សជ្ជិតត្តា”**តិ វុត្តំ។ ឥទញ្ច វិស្សដ្ឋភាវតោ ឧភយសាធារណតំ បហាយ ឯកស្ស សន្តកំ ហោន្តម្បិ យេន បដិគ្គហិតំ, តតោ អញ្ញស្ស សន្តកំ ជាតំ, តស្មា បរសន្តកបដិគ្គហណេ វិយ បដិគ្គាហកស្ស បដិគ្គហណបច្ចយា នត្ថិ អាបត្តីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ន បន “យេន បដិគ្គហិតំ, តេន វិស្សជ្ជិតត្តា”តិ វចនតោ អវិស្សជ្ជិតេ សតិ អវិភត្តេបិ សត្តាហាតិក្កមេ អាបត្តីតិ ទស្សនត្ថំ អវិស្សជ្ជិតេ អវិភត្តភាវតោយេវ អនាបត្តិយា សិទ្ធត្តា។ សចេ បន ឥតរោ យេន បដិគ្គហិតំ, តស្សេវ អន្តោសត្តាហេ អត្តនោ ភាគម្បិ វិស្សជ្ជេតិ, សត្តាហាតិក្កមេ សិយា អាបត្តិ យេន បដិគ្គហិតំ, តស្សេវ សន្តកភាវមាបន្នត្តា ឥតរស្ស អប្បដិគ្គហិតត្តា។ ឥមិនា តស្ស សន្តកភាវេបិ អញ្ញេន

បដិគ្គហិតសកសន្តកេ វិយ តេន អប្បដិគ្គហិតភាវតោ អនាបត្តីតិ ទីបេតិ។ ឥទំ បន អធិប្បាយំ អជានិត្វា ឥតោ អញ្ញថា **គណ្ឋិបទការាទីហិ** បបញ្ចិតំ, ន តំ សារតោ បច្ចេតព្ពំ។

អបរិភោគំ ហោតីតិ កស្សចិ អមនុញ្ញស្ស បតិតត្តា បរិភោគារហំ ន ហោតិ។ **យេន ចិត្តេនាតិ** យេន បរិច្ចជិតុកាមតាចិត្តេន។ “អន្តោសត្តាហេ”តិ អធិការត្តា “អន្តោសត្តាហេ អនបេក្ខោ ទត្វា បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជតី”តិ ឥមំ សម្ពន្ធំ សន្ធាយ មហាសុមត្ថេរេន **“ឯវំ អន្តោសត្តាហេ ទត្វា”តិអាទិ** វុត្តំ។ **មហាបទុមត្ថេរោ** បន យទិ ឯវំ “វិស្សជ្ជេតី”តិ ឥមិនាវ តំ សិទ្ធំ, សត្តាហាតិក្កន្តំ បន និស្សដ្ឋំ បដិលភិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ, តស្មា តស្ស បរិភោគមុខទស្សនមិទន្តិ អាហ – **“នយិទំ យាចិតព្ព”ន្តិអាទិ**។ **អញ្ញេន ភិក្ខុនាតិ** ឯត្ថ សុទ្ធចិត្តេន ទិន្នត្តា សយម្បិ អាហរាបេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ វដ្ដតិយេវ។ សប្បិអាទីនំ បដិគ្គហិតភាវោ, អត្តនោ សន្តកតា, សត្តាហាតិក្កមោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

ភេសជ្ជសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦២៧. ចតុត្ថេ **សិព្ពនរជនកប្បបរិយោសានេន និដ្ឋាបេត្វាតិ** សូចិកម្មនិដ្ឋានេន សកិម្បិ វណ្ណភេទមត្តរជនេន កប្បពិន្ទុករណេន ច និដ្ឋាបេត្វា។ **សមយេតិ** វស្សានសមយេ។

៦២៨. **កុច្ឆិសមយោតិ** អន្តោសមយោ។ “អយមេកោ អឌ្ឍមាសោ បរិយេសនក្ខេត្តញ្ចេវ ករណក្ខេត្តញ្ច។ ឯតស្មិញ្ហិ អន្តរេ វស្សិកសាដិកំ អលទ្ធំ បរិយេសិតុំ លទ្ធំ កាតុញ្ច វដ្ដតិ, និវាសេតុំ អធិដ្ឋាតុញ្ច ន វដ្ដតី”តិ បោត្ថកេសុ បាឋោ ទិស្សតិ, សោ អបាឋោ។ ឯវំ បនេត្ថ បាឋេន ភវិតព្ពំ “អយមេកោ អឌ្ឍមាសោ បរិយេសនក្ខេត្តំ។ ឯតស្មិញ្ហិ អន្តរេ វស្សិកសាដិកំ អលទ្ធំ បរិយេសិតុំ វដ្ដតិ, លទ្ធំ កាតុំ និវាសេតុំ អធិដ្ឋាតុញ្ច ន វដ្ដតី”តិ។ ន ហិ គិម្ហានំ បច្ឆិមមាសស្ស បឋមោ អឌ្ឍមាសោ ករណក្ខេត្តំ ហោតិ។ “អឌ្ឍមាសោ សេសោ គិម្ហានន្តិ កត្វា និវាសេតព្ព”ន្តិ វចនតោ បន គិម្ហានំ បច្ឆិមមាសស្ស បច្ឆិមោ អឌ្ឍមាសោ ករណក្ខេត្តញ្ចេវ និវាសនក្ខេត្តញ្ច ហោតិ។ តេនេវ **មាតិកាដ្ឋកថាយំ** (កង្ខា. អដ្ឋ. វហិសកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា) “គិម្ហានំ បច្ឆិមោ មាសោ បរិយេសនក្ខេត្តំ, បច្ឆិមោ អឌ្ឍមាសោ ករណនិវាសនក្ខេត្តម្បី”តិ វុត្តំ។ តស្មា បាឡិយា មាតិកាដ្ឋកថាយ ច អវិរោធំ ឥច្ឆន្តេន វុត្តនយេនេវ បាឋោ គហេតព្ពោ។

“វិញ្ញត្តិំ កត្វា និប្ផាទេន្តស្ស អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទេន អនាបត្តី”តិ វទន្តេន “បិដ្ឋិសមយត្តា ឥមិនា សិក្ខាបទេន អាបត្តី”តិ ទីបិតា ហោតិ។ ន ហិ ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ បិដ្ឋិសមយេ សតុប្បាទករណមត្តេនបិ សម្ភវន្តី អាបត្តិ តតោ គរុកតរាយ វិញ្ញត្តិយា ន ហោតីតិ សក្កា វត្តុំ។ តេនេវ **ភទន្តពុទ្ធទត្តាចរិយេន** វុត្តំ –

> “កត្វា បន សតុប្បាទំ, វស្សិកសាដិចីវរំ;
> និប្ផាទេន្តស្ស ភិក្ខុស្ស, សមយេ បិដ្ឋិសម្មតេ។
>
> “ហោតិ និស្សគ្គិយាបត្តិ, ញាតកាញាតកាទិនោ;
> តេសុយេវ ច វិញ្ញត្តិំ, កត្វា និប្ផាទនេ តថា”តិ។

កេនស្ស ហោតិ អាបត្តីតិ អស្ស មាតរំ ចីវរំ យាចន្តស្ស កេន សិក្ខាបទេន អាបត្តីតិ បុច្ឆតិ។ “បរិណតំ វិញ្ញាបេន្តស្ស បរិណាមនសិក្ខាបទេន អាបត្តី”តិ ចោទនាភាវំ ទស្សេតិ **នោ ច សង្ឃេ បរិណតន្តិ**។ អថ អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទេនាតិ ចេ, ឯតម្បិ នត្ថីតិ អាហ **“អនាបត្តិ ច ញាតកេ”តិ**។ “ញាតកេ វិញ្ញាបេន្តស្សា”តិ បាឋសេសោ។ **ឥមមត្ថំ សន្ធាយាតិ** បិដ្ឋិសមយេ វស្សិកសាដិកត្ថំ ញាតកបវារិតដ្ឋានេ សតុប្បាទករណេន អាបត្តិំ, អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទេន អនាបត្តិញ្ច សន្ធាយ។

អញ្ញាតកអប្បវារិតដ្ឋានតោ…បេ… ទុក្កដន្តិ ឥទំ វស្សិកសាដិកំ អទិន្នបុព្ពេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនេវេត្ថ វត្តភេទេ ទុក្កដំ វុត្តំ, ទិន្នបុព្ពេសុ បន វត្តភេទោ នត្ថិ។ តេនេវាហ – **“យេ មនុស្សា…បេ… វត្តភេទោ នត្ថី”តិ**។ **ឥទន្តិ** យថាវុត្តនិស្សគ្គិយបាចិត្តិយំ។ **វិញ្ញត្តិំ កត្វា និប្ផាទេន្តស្សាតិ** អញ្ញាតកអប្បវារិតដ្ឋានតោ វិញ្ញត្តិំ កត្វា និប្ផាទេន្តស្ស។ **បកតិយា វស្សិកសាដិកទាយកា** នាម សង្ឃវសេន វា បុគ្គលវសេន វា អបវារេត្វា អនុសំវច្ឆរំ វស្សិកសាដិកានំ ទាយកា។ **អញ្ញាតកវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទេន អនាបត្តីតិ** ឯត្ថ ឥមិនាបិ សិក្ខាបទេន អនាបត្តីតិ វេទិតព្ពំ។ កុច្ឆិសមយេ ហិ អត្តនោ ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ “ទេថ មេ វស្សិកសាដិក”ន្តិអាទិនា វិញ្ញាបេន្តស្សបិ

អនាបត្តិ។ តេនេវាហ – “**ន វត្តព្ពា ទេថ មេតិ ឥទញ្ហិ បរិយេសនកាលេ អញ្ញាតកអប្បវារិតេ ឯវ សន្ធាយ វុត្ត**”ន្តិ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយញ្ហិ** (កង្ខា. អដ្ឋ. វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ “អត្តនោ ញាតកបវារិតដ្ឋានតោ បន ‘ទេថ មេ វស្សិកសាដិកចីវរ’ន្តិអាទិកាយ វិញ្ញត្តិយាបិ បរិយេសិតព្ព”ន្តិ។

៦២៩. “**អាកាសតោ បតិតឧទកេនេវា**តិ វចនតោ ឆទនកោដិយា បតិតឧទកេន នហាយន្តស្ស អនាបត្តី”តិ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។

៦៣០. **ឆ មាសេ បរិហារំ លភតី**តិ ឯតេន អន្តោវស្សេបិ យាវ វស្សានស្ស បច្ឆិមទិវសា អកតា បរិហារំ លភតីតិ ទីបិតំ ហោតិ។ យស្មា មូលចីវរំ ករោន្តេន ហេមន្តស្ស បច្ឆិមុបោសថទិវសេយេវ កាតព្ពំ, តស្មា តិម្ហានតោ ឯកូនតឹសទិវសេ បរិហារំ លភតិ, ឯវំ សន្តេបិ អប្បកំ ឩនមធិកំ វា គណនូបគំ ន ហោតីតិ កត្វា “**តតោ បរម្បិ...បេ.... ឯកមាស**”ន្តិ វុត្តំ។ **ឯកាហទ្វីហាទិវសេន...បេ.... លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចា**តិ ឥមិនា ឯកាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច, ទ្វីហានាគតាយ...បេ.... ទសាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច, អន្តោវស្សេ វា លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចាតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ។ តត្ថ អាសាឡ្ហិមាសស្ស ជុណ្ហបក្ខបុណ្ណមិយំ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច វស្សិកសាដិកា “ឯកាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចា”តិ វុច្ចតិ។ ឯតេនេវ នយេន ជុណ្ហបក្ខស្ស ឆដ្ឋិយំ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច “ទសាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចា”តិ វុច្ចតិ។ យាវ បឋមកត្តិកតេមាសបុណ្ណមី, តាវ អន្តោតេមាសេ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច “អន្តោវស្សេ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ចា”តិ វុច្ចតិ។ បឋមកត្តិកតេមាសបុណ្ណមិតោ បរញ្ហិ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច យាវ ចីវរកាលោ នាតិក្កមតិ, តាវ អនធិដ្ឋហិត្វា ឋបេតុំ វដ្ដតីតិ ន តត្រាយំ វិចារណា សម្ភវតិ។

តស្មិំយេវ អន្តោទសាហេ អធិដ្ឋាតព្ពាតិ អវិសេសេន វុត្តេបិ វស្សានតោ បុព្ពេ ឯកាហទ្វីហាទិវសេន អនាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ លទ្ធា តេហិ ទិវសេហិ សទ្ធិំ ទសាហំ អនតិក្កមន្តេន វស្សូបនាយិកទិវសតោ បដ្ឋាយ អធិដ្ឋានក្ខេត្តំ សម្បត្តាយេវ អធិដ្ឋាតព្ពា, ន តតោ បុព្ពេ អធិដ្ឋានស្ស អខេត្តត្តា។ អន្តោវស្សេ បន លទ្ធា តស្មិំយេវ អន្តោវស្សេ លទ្ធទិវសតោ បដ្ឋាយ ទសាហំ អនតិក្កាមេត្វា អធិដ្ឋាតព្ពា។

ននុ ច វស្សានតោ បុព្ពេ អនធិដ្ឋហិត្វា ទសាហំ អតិក្កាមេតុំ វដ្ដតិយេវ, តស្មា អធិដ្ឋានស្ស អខេត្តភូតេបិ ទិវសេ គហេត្វា “អន្តោទសាហេ អធិដ្ឋាតព្ព”ន្តិ កស្មា វុត្តំ? យថា “អន្តោវស្សេ លទ្ធាបិ យាវ ន និដ្ឋាតិ, តាវ អនធិដ្ឋហិត្វា ទសាហំ អតិក្កាមេតុំ វដ្ដតី”តិ អកតាយ អនធិដ្ឋានក្ខេត្តសទិសាបិ អតិក្កន្តទិវសា ទសាហំ អតិក្កាមេត្វា និដ្ឋិតាយ គណនូបគា ហោន្តីតិ និដ្ឋិតទិវសេយេវ អធិដ្ឋាតព្ពា, ឯវមិធាបិ វស្សានតោ បុព្ពេ អនធិដ្ឋានក្ខេត្តភូតាបិ ទិវសា លទ្ធទិវសតោ បដ្ឋាយ គណនូបគា ហោន្តីតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ “តស្មិំយេវ អន្តោទសាហេ”តិ អវិសេសេន វុត្តត្តា ទសាហានាគតាយ វស្សូបនាយិកាយ ឆដ្ឋិយំ លទ្ធា បុណ្ណមិយំ អធិដ្ឋាតព្ពាតិ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ “ចាតុមាសំ អធិដ្ឋាតុ”ន្តិ វចនេនេវ បដិក្ខិត្តត្តា។ ឯវំ សន្តេ “ទសាហានាគតាយា”តិ ឥមិនា កឹ បយោជនន្តិ ចេ? វស្សានតោ បុព្ពេយេវ ទសាហេ អតិក្កន្តេ វស្សូបនាយិកទិវសេ និដ្ឋិតា តទហេវ អធិដ្ឋាតព្ពាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តន្តិ ឥទមេត្ថ បយោជនំ។ តេនេវាហ – “**ទសាហាតិក្កមេ និដ្ឋិតា តទហេវ អធិដ្ឋាតព្ពា**”តិ។

ទសាហេ អប្បហោន្តេ ចីវរកាលំ នាតិក្កមេតព្ពាតិ តេមាសព្ភន្តរេ ទសាហេ អប្បហោន្តេ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច ចីវរកាលំ នាតិក្កមេតព្ពាតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “បឋមកត្តិកតេមាសបុណ្ណមិតោ បុព្ពេ សត្តមិតោ បដ្ឋាយ លទ្ធា ចេវ និដ្ឋិតា ច វស្សិកសាដិកា ទសាហេ អនតិក្កន្តេយេវ ចីវរកាលំ ឱតិណ្ណត្តា តត្ថ អនធិដ្ឋហិត្វាបិ ឋបេតុំ វដ្ដតី”តិ។ ឥមិនា ច ឥមំ ទីបេតិ – អកតា ចេ វស្សិកសាដិកា, វស្សានំ ចាតុមាសំ អកតត្តាយេវ បរិហារំ លភតិ, កតាយ បន ទសាហបរមសិក្ខាបទំ អវិកោបេត្វា បរិហារោ វត្តព្ពោតិ។

យទា វា តទា វា អធិដ្ឋាតុំ វដ្ដតីតិ ចាតុមាសព្ភន្តរេ ទសាហេ អតិក្កន្តេបិ នត្ថិ ទោសោតិ អធិប្បាយោ។ “កទា អធិដ្ឋាតព្ពា...បេ.... យទិ នប្បហោតិ, យាវ កត្តិកបុណ្ណមា បរិហារំ លភតី”តិ ឥមិនាបិ **កុរុន្ទិវចនេន** អកតាយ វស្សិកសាដិកាយ ចាតុមាសំ បរិហារោ, កតាយ ទសាហមេវ បរិហារោតិ អយមត្ថោ ទីបិតោយេវាតិ អាហ “**អបិចា**”តិអាទិ។

បាឡិយំ **អច្ឆិន្នចីវរស្ស នដ្ឋចីវរស្សា**តិអាទិនា និស្សគ្គិយេន អនាបត្តិ វុត្តា, ឧទាហុ នគ្គស្ស នហាយតោ ទុក្កដេន អនាបត្តិ វុត្តាតិ? កិមេត្ថ បុច្ឆិតព្ពំ។ សព្ពសិក្ខាបទេសុ ហិ យត្ថ យត្ថ មូលសិក្ខាបទេន អាបត្តិប្បសង្គោ, តត្ថ តត្ថ អនាបត្តិទស្សនត្ថំ អនាបត្តិវារោ អារភីយតីតិ ឥធាបិ និស្សគ្គិយេន អនាបត្តិទស្សនត្ថន្តិ យុត្តំ វត្តុំ។ ន ហិ មូលាបត្តិយា អនាបត្តឹ អទស្សេត្វា អន្តរា វុត្តាយ ឯវ អាបត្តិយា អនាបត្តិទស្សនត្ថំ

អនាបត្តិវារោ អារភិយតីតិ។ តេនេវ គីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** ឥទំ វុត្តំ “អច្ឆិន្នចីវរស្ស នដ្ឋចីវរស្ស ចាតិ ឯត្ថ អច្ឆិន្នសេសចីវរស្ស នដ្ឋសេសចីវរស្ស ច អសមយេ និវាសេន្តស្ស បរិយេសន្តស្ស ច អនាបត្តិ ។ អាបទាសូតិ ឯត្ថ អនិវត្ថំ ចោរា ហរន្តីតិ អសមយេ និវាសេន្តស្ស អនាបត្តី”តិ។ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ (កង្ខា. អដ្ឋ. វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ “អច្ឆិន្នចីវរស្ស វា នដ្ឋចីវរស្ស វា អនិវត្ថំ ចោរា ហរន្តីតិ ឯវំ អាបទាសុ វា និវាសយតោ ឧម្មត្តកាទីនញ្ច អនាបត្តី”តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន នគ្គស្ស នហាយតោ ទុក្កដេនេវ អនាបត្តិ សន្ធាយ “អច្ឆិន្នចីវរស្សាតិ ឯតំ វស្សិកសាដិកមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេសញ្ហិ នគ្គានំ កាយោវស្សាបនេ អនាបត្តិ។ ឯត្ថ ច មហគ្ឃវស្សិកសាដិកំ និវាសេត្វា នហាយន្តស្ស ចោរុបទ្ទវោ អាបទា នាមា”តិ យំ វុត្តំ, តត្ថ ការណំ បរិយេសិតព្ពំ។

អថ ឧភយេនបិ អនាបត្តិទស្សនត្ថំ “អច្ឆិន្នចីវរស្សា”តិអាទិ អារទ្ធន្តិ ឯវមធិប្បាយោ សិយា, ឯវម្បិ “អច្ឆិន្នចីវរស្សាតិ ឯតំ វស្សិកសាដិកមេវ សន្ធាយ វុត្ត”ន្តិអាទិនា វិសេសេត្វា ន វត្តព្ពំ។ ឯវញ្ហិ វត្តព្ពំ សិយា “អច្ឆិន្នសេសចីវរស្ស នដ្ឋសេសចីវរស្ស វា អសមយេ និវាសេន្តស្ស បរិយេសន្តស្ស ច និស្សគ្គិយេន អនាបត្តិ, អច្ឆិន្នវស្សិកសាដិកស្ស នដ្ឋវស្សិកសាដិកស្ស វា នគ្គស្ស នហាយតោ ទុក្កដេន អនាបត្តិ, អាបទាសុ អនិវត្ថំ ចោរា ហរន្តីតិ អសមយេ និវាសយតោ និស្សគ្គិយេន អនាបត្តិ, មហគ្ឃវស្សិកសាដិកំ និវាសេត្វា នហាយន្តស្ស ចោរា ហរន្តិ, នគ្គស្ស នហាយតោ ទុក្កដេន អនាបត្តី”តិ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។

អង្គេសុ បន វស្សិកសាដិកាយ អត្តុទ្ទេសិកតា, អសមយេ បរិយេសនតា, តាយ ច បដិលាភោតិ ឥមានិ តាវ បរិយេសនាបត្តិយា តីណិ អង្គានិ។ សចីវរតា, អាបទាភាវោ, វស្សិកសាដិកាយ សកភាវោ, អសមយេ និវាសនន្តិ ឥមានិ និវាសនាបត្តិយា ចត្តារិ អង្គានិ។

វស្សិកសាដិកសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចីវរអច្ឆិន្ទនសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៣១. បញ្ចមេ **យម្បិ ត្យាហ**ន្តិ ឯត្ថ **យ**ន្តិ ការណវចនំ, តស្មា ឯវមេត្ថ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ – មយា សទ្ធឹ ជនបទចារិកំ បក្កមិស្សតីតិ យំ ការណំ និស្សាយ អហំ តេ, អាវុសោ, ចីវរំ អទាសឹ, តំ ន ករោសីតិ កុបិតោ អនត្តមនោ អច្ឆិន្ទីតិ។ **យ**ន្តិ វា ចីវរំ បរាមសតិ, តត្ថ “មយា សទ្ធឹ ជនបទចារិកំ បក្កមិស្សតីតិ យម្បិ តេ អហំ ចីវរំ អទាសឹ, តំ ចីវរំ គណ្ហិស្សាមីតិ កុបិតោ អនត្តមនោ អច្ឆិន្ទី”តិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។

៦៣៣. **អាណត្តោ ពហូនិ គណ្ហាតិ, ឯកំ បាចិត្តិយ**ន្តិ “ចីវរំ គណ្ហា”តិ អាណត្តិយា ឯកចីវរវិសយត្តា ឯកមេវ បាចិត្តិយំ។ **វាចាយ វាចាយ ទុក្កដ**ន្តិ ឯត្ថ អច្ឆិន្ទនេសុ វត្ថុគណនាយ បាចិត្តិយានិ។ **ឯកវាចាយ សម្ពហុលា អាបត្តិយោ**តិ ឥទំ អច្ឆិន្ទនេសុ វត្ថុគណនាយ អាបជ្ជិតព្ពំ បាចិត្តិយាបត្តឹ សន្ធាយ វុត្តំ។ អាណត្តិយា អាបជ្ជិតព្ពំ បន ទុក្កដំ ឯកមេវ។

៦៣៤. **ឯវ**ន្តិ ឥមិនា “វត្ថុគណនាយ ទុក្កដានី”តិ ឥទំ បរាមសតិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ សិថិលំ គាឡ្ហញ្ច បក្ខិត្តាសុ អាបត្តិយា ពហុត្តំ ឯកត្តញ្ច អតិទិស្សតិ។

៦៣៥. **អាវុសោ, មយ**ន្តិអាទីសុ គណ្ហិតុកាមតាយ ឯវំ វុត្តេបិ តេនេវ ទិន្នត្តា អនាបត្តិ។ **អម្ហាកំ សន្តិកេ ឧបជ្ឈំ គណ្ហិស្សតី**តិ ឥទំ សាមណេរស្សបិ ទានំ ទីបេតិ។ តស្មា កិញ្ចាបិ បាឡិយំ “ភិក្ខុស្ស សាមំ ចីវរំ ទត្វា”តិ វុត្តំ, តថាបិ អនុបសម្បន្នកាលេ ទត្វាបិ ឧបសម្បន្នកាលេ អច្ឆិន្ទន្តស្ស បាចិត្តិយមេវាតិ វេទិតព្ពំ។ អច្ឆិន្ទនសមយេ ឧបសម្បន្នភាវោយេវ ហេត្ថ បមាណំ។ **ទេតី**តិ តុដ្ឋោ វា កុបិតោ វា ទេតិ។ **វុទ្ធថា**តិ និវារេថ។ **ឯវំ បន ទាតុំ ន វដ្ដតី**តិ ឯត្ថ ឯវំ ទិន្នំ ន តាវ តស្ស សន្តកន្តិ អនធិដ្ឋហិត្វាវ បរិភុញ្ជិតព្ពន្តិ វេទិតព្ពំ។ **អាហរាបេតុំ បន វដ្ដតី**តិ ឯវំ ទិន្នំ ភតិសទិសត្តា អាហរាបេតុំ វដ្ដតិ។ **ចជិត្វា ទិន្ន**ន្តិ វុត្តនយេន អទត្វា អនបេក្ខេន ហុត្វា តស្សេវ ទិន្នំ។ **ភណ្ឌគ្ឃេន ការេតព្ពោ**តិ សកសញ្ញាយ វិនា គណ្ហន្តោ ភណ្ឌំ អគ្ឃាបេត្វា អាបត្តិយា ការេតព្ពោ។ វិកប្បនុបគបច្ឆិមចីវរតា, សាមំ ទិន្នតា, សកសញ្ញិតា, ឧបសម្បន្នតា, កោធវសេន អច្ឆិន្ទនំ អច្ឆិន្ទាបនំ វាតិ ឥមានេត្ថ បញ្ច អង្គានិ។

ចីវរអច្ឆិន្ទនសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. សុត្តវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៣៦. ឆដ្ឋេ បាឡិយំ **ចីវរការសមយេ**តិ ឥមិនា វស្សំវុត្ថភិក្ខូនំ ចីវរកម្មសមយត្តា ចីវរមាសោ វុត្តោ, អថញ្ញោបិ បន ចីវរកម្មកាលោ ចីវរការសមយោតិ វត្តុំ វដ្ដតិ។

៦៣៨. **បញ្ចហិបិ មិស្សេត្វា**តិ ខោមាទីហិ បញ្ចហិ មិស្សេត្វា។ វីតវីតដ្ឋានំ យត្ថ សំហរិត្វា ឋបេន្តិ, តស្ស **តុរី**តិ អធិវចនំ។ សុត្តំ បវេសេត្វា យេន អាកោដេន្តា ឃនភាវំ សម្បាទេន្តិ, តំ **វេមន្តិ** វុច្ចតិ។ **យំ យន្តិ** យំ យំ បយោគំ។ តន្តូនំ អត្តនោ សន្តកត្តា វីតវីតដ្ឋានំ បដិលទ្ធមេវ ហោតីតិ អាហ "**ទីឃតោ...បេ.... វីតេ និស្សគ្គិយំ បាចិត្តិយ**"ន្តិ។ បាឡិយម្បិ ហិ ឥមិនាវ អធិប្បាយេន "បដិលាភេន និស្សគ្គិយ"ន្តិ វុត្តំ, តស្មា យាវ ចីវរំ វឌ្ឍតិ, តាវ ឥមិនា បមាណេន អាបត្តិយោ វឌ្ឍន្តិ។

សេសោ កប្បិយោតិ ឯត្ថ ហត្ថកម្មយាចនវសេន។ **បុព្ពេ វុត្តនយេន និស្សគ្គិយ**ន្តិ ទីឃសោ វិទត្ថិមត្តេ តិរិយំ ហត្ថមត្តេ ច វីតេ និស្សគ្គិយំ។ **តេនេវា**តិ អកប្បិយតន្តវាយេន។ **តថេវ ទុក្កដ**ន្តិ បរិច្ឆេទេ បរិច្ឆេទេ ទុក្កដំ។ **កេទារពទ្ធាទីហី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អច្ឆិមណ្ឌលពទ្ធាទិ គហិតំ។ **តន្តេ ឋិតំយេវ អធិដ្ឋាតព្ព**ន្តិ ឯត្ថ "បច្ឆា វីតដ្ឋានំ អធិដ្ឋិតគតិកមេវ ហោតិ, បុន អធិដ្ឋានកិច្ចំ នត្ថិ។ សចេ បន បរិច្ឆេទំ ទស្សេត្វា អន្តរន្តរា អវីតំ ហោតិ, បុន អធិដ្ឋាតព្ព"ន្តិ វទន្តិ។ **ឯសេវ នយោ**តិ វិកប្បនុបគប្បមាណមត្តេ វីតេ តន្តេ ឋិតំយេវ អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ អត្ថោ។ ចីវរត្ថាយ វិញ្ញាបិតសុត្តំ, អត្តុទ្ទេសិកតា, អកប្បិយតន្តវាយេន វាយាបនន្តិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

មាតិកាដ្ឋកថាយំ (កង្ខា. អដ្ឋ. សុត្តវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា) បន វាយាបេយ្យាតិ ឯត្ថ "ចីវរំ មេ, អាវុសោ, វាយថាតិ អកប្បិយវិញ្ញត្តិយា វាយាបេយ្យា"តិ អត្ថំ វត្វា អង្គេសុបិ "អកប្បិយតន្តវាយេន អកប្បិយវិញ្ញត្តិយា វាយាបន"ន្តិ វិសេសេត្វា វុត្តំ, តថាវិធំ បន វិសេសវចនំ នេវ បាឡិយំ, ន អដ្ឋកថាយំ ឧបលព្ភតិ។ បាឡិយម្បិ "ញាតកានំ បវារិតាន"ន្តិ ឯត្តកមេវ អនាបត្តិវារេ វុត្តំ, អដ្ឋកថាយញ្ច សុត្តតន្តវាយានមេវ កប្បិយាកប្បិយភាវេន ពហុធា នយោ ទស្សិតោ , ន កប្បិយាកប្បិយវិញ្ញត្តិវសេនាតិ។ "អកប្បិយវិញ្ញត្តិយា វាយាបេយ្យា"តិ ច វិសេសេត្វា វទន្តេន អយំ នាម កប្បិយវិញ្ញត្តីតិ វិសុំ ន ទស្សិតំ, តស្មា វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

សុត្តវិញ្ញត្តិសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. មហាបេសការសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៤២. សត្តមេ **កិញ្ចិមត្តំ អនុបទជ្ជេយ្យា**តិ ឥទំ តស្ស កត្តព្ពាការមត្តទស្សនំ, ទានំ បនេត្ថ អង្គំ ន ហោតិ សុត្តវឌ្ឍនវសេនេវ អាបជ្ជិតព្ពត្តា។ តេនេវ បទភាជនេបិ "តស្ស វចនេន អាយតំ វា វិត្ថតំ វា អប្បិតំ វា ករោតិ, បយោគេ ទុក្កដំ, បដិលាភេន និស្សគ្គិយ"ន្តិ សុត្តវឌ្ឍនាការមេវ ទស្សេត្វា អាបត្តិ វុត្តា។ **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ (កង្ខា. អដ្ឋ. មហាបេសការសិក្ខាបទវណ្ណនា) វុត្តំ "ន ភិក្ខុនោ បិណ្ឌបាតទានមត្តេន តំ និស្សគ្គិយំ ហោតិ។ សចេ បន តេ តស្ស វចនេន ចីវរសាមិកានំ ហត្ថតោ សុត្តំ គហេត្វា ព្លីសកម្បិ អាយតំ វា វិត្ថតំ វា អប្បិតំ វា ករោន្តិ, អថ តេសំ បយោគេ ភិក្ខុនោ ទុក្កដំ, បដិលាភេន និស្សគ្គិយំ ហោតី"តិ។ អាយតាទីសុ សត្តសុ អាការេសុ អាទិម្ហិ តយោ អាការេ សុត្តវឌ្ឍនេន វិនា ន សក្កា កាតុន្តិ អាហ "**សុត្តវឌ្ឍនអាការមេវ ទស្សេតី**"តិ។ សុវីតាទយោ ហិ អាការេ វិនាបិ សុត្តវឌ្ឍនេន សក្កា កាតុំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវ។ អញ្ញាតកអប្បវារិតានំ តន្តវាយេ ឧបសង្កមិត្វា វិកប្បមាបជ្ជនតា, ចីវរស្ស អត្តុទ្ទេសិកតា, តស្ស វចនេន សុត្តវឌ្ឍនំ, ចីវរស្ស បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

មហាបេសការសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៤៦. អដ្ឋមេ **អសម្មោហត្ថ**ន្តិ ទសាហានាគតបទេ អសម្មោហត្ថំ។ **បឋមបទស្សា**តិ ទសាហានាគតបទស្ស។ **តានិ ទិវសានី**តិ តេសុ ទិវសេសុ។ **ឧប្បជ្ជេយ្យា**តិ សង្ឃតោ វា គណតោ វា ឧជុកំ អត្តនោយេវ វា ឧប្បជ្ជេយ្យ។ **បញ្ចមិតោ**តិ ឯត្ថ វស្សំ វសន្តស្ស សង្ឃស្ស បញ្ចមិតោ បុព្ពេ ឧប្បន្នំ អច្ចេកចីវរំ បញ្ចមិយំ វិភជិត្វា គហិតំ អច្ចេកចីវរបរិហារមេវ លភតិ។ ឧជុកំ អត្តនោយេវ ឧប្បន្នំ ចេ, បញ្ចមិយំ ឧប្បន្នមេវ អច្ចេកចីវរបរិហារំ លភតិ, ន តតោ បុព្ពេតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សទ្ធាមត្តកន្តិ ធម្មស្សវនាទីហិ តង្ខណុប្បន្នំ សទ្ធាមត្តកំ។ **អារោចិតំ ចីវរ**ន្តិ អារោចេត្វា ទិន្នចីវរំ។ ឆដ្ឋិយំ ឧប្បន្នចីវរស្ស ឯកាទសមោ អរុណោ ចីវរកាលេ ឧដ្ឋាតីតិ អាហ "**ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយា**"តិអាទិ។ **បឋិតចីវរម្បី**តិ

បធានចីវរទស្សនមុខេន សព្ពម្បិ អតិរេកចីវរំ វុត្តំ។ អថ “ចីវរមាសេបិ អតិរេកចីវរំ និក្ខិបិតុំ វដ្ដតី”តិ ឥទំ កុតោ លទ្ធន្តិ ចេ? “វិសុំ អននុញ្ញាតេបិ ឥមស្មិំ សិក្ខាបទេ ‘ចីវរកាលសមយោ នាម អនត្ថតេ កឋិនេ វស្សានស្ស បច្ឆិមោ មាសោ, អត្ថតេ កឋិនេ បញ្ច មាសា’តិ វទន្តេន តតិយកឋិនសិក្ខាបទេ ‘អកាលចីវរំ នាម អនត្ថតេ កឋិនេ ឯកាទសមាសេ ឧប្បន្នំ, អត្ថតេ កឋិនេ សត្តមាសេ ឧប្បន្ន’ន្តិ វទន្តេន ច អនុញ្ញាតមេវ ហោតី”តិ វទន្តិ។ “អដ្ឋកថាវចនប្បមាណេន គហេតព្ព”ន្តិ ច កេចិ។

៦៥០. ឥទានិ បឋមកឋិនាទិសិក្ខាបទេហិ តស្ស តស្ស ចីវរស្ស លព្ភមានំ បរិហារំ ឥធេវ ឧបសំហរិត្វា ទស្សេន្តោ **“ឥតិ អតិរេកចីវរស្ស ទសាហំ បរិហារោ”**តិអាទិមាហ។ “អនត្ថតេ កឋិនេ ឯកាទសទិវសាធិកោ មាសោ, អត្ថតេ កឋិនេ ឯកាទសទិវសាធិកា បញ្ច មាសា”តិ អយមេវ បាឋោ គហេតព្ពោ។ កេចិ បនេត្ថ “កាមញ្ចេស ‘ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតព្ព’ន្តិ ឥមិនាវ សិទ្ធោ, អដ្ឋុប្បត្តិវសេន បន អបុព្ពំ វិយ អត្ថំ ទស្សេត្វា សិក្ខាបទំ ឋបិត”ន្តិ បាឋំ វត្វា “ទសទិវសាធិកោ មាសោ, ទសទិវសាធិកា បញ្ច មាសាតិ បាឋេន ភវិតព្ព”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ តស្ស បមាទបាឋត្តា។ ន ហិ ទសាហេន អសម្បត្តាយ កត្តិកតេមាសិកបុណ្ណមាយ ចីវរកាលតោ បុព្ពេ ទស ទិវសា អធិកា ហោន្តិ។ ឯវញ្ហិ សតិ “នវាហានាគតំ កត្តិកតេមាសិកបុណ្ណម”ន្តិ វត្តព្ពំ។

មាតិកាដ្ឋកថាយម្បិ (កង្ខា. អដ្ឋ. អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា) “បវារណមាសស្ស ជុណ្ហបក្ខបញ្ចមិតោ បដ្ឋាយ ឧប្បន្នស្ស ចីវរស្ស និធានកាលោ ទស្សិតោ ហោតី”តិ វត្វា “កាមញ្ចេស ‘ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ ធារេតព្ព’ន្តិ ឥមិនាវ សិទ្ធោ, អដ្ឋុប្បត្តិវសេន បន អបុព្ពំ វិយ អត្ថំ ទស្សេត្វា សិក្ខាបទំ ឋបិត”ន្តិ បាឋោ ទស្សិតោ, សោបិ បមាទបាឋោយេវ។ “ជុណ្ហបក្ខបញ្ចមិតោ បដ្ឋាយា”តិ ច វុត្តត្តា តត្ថេវ បុព្ពាបរវិរោធោបិ សិយា, ឆដ្ឋិតោ បដ្ឋាយាតិ វត្តព្ពំ។ ឯវញ្ហិ សតិ “ទសាហបរមសិក្ខាបទេនេវ សិទ្ធ”ន្តិ សក្កា វត្តុំ។ ឥមមេវ ច បមាទបាឋំ គហេត្វា **ភទន្តពុទ្ធទត្តាចរិយេន** ច –

“តស្សាច្ចាយិកវត្ថស្ស, កឋិនេ តុ អនត្ថតេ;
បរិហារេកមាសោវ, ទសាហបរមោ មតោ។

“អត្ថតេ កឋិនេ តស្ស, បញ្ច មាសា បកាសិតា;
បរិហារោ មុនិន្ទេន, ទសាហបរមា បនា”តិ។ –

វុត្តំ។

អច្ចេកចីវរកាលេ ឧប្បន្នត្តា **“អច្ចេកចីវរសទិសេ”**តិ វុត្តំ។ “បញ្ចមិយំ ឧប្បន្នំ អនច្ចេកចីវរំ ទសាហំ អតិក្កាមយតោ ចីវរកាលតោ បុព្ពេយេវ អាបត្តិ ហោតិ, ន ចីវរកាលាតិក្កមេ, តស្មា ចីវរកាលាតិក្កមេ បុន អាបជ្ជិតព្ពាយ អាបត្តិយា អភាវំ សន្ធាយ ‘អនច្ចេកចីវរេ អនច្ចេកចីវរសញ្ញី អនាបត្តី’តិ វុត្ត”ន្តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ វិកប្បនុបគបច្ឆិមប្បមាណស្ស អច្ចេកចីវរស្ស អត្តនោ សន្តកតា, ទសាហានាគតាយ កត្តិកតេមាសិកបុណ្ណមាយ ឧប្បន្នភាវោ, អនធិដ្ឋិតអវិកប្បិតតា, ចីវរកាលាតិក្កមោតិ ឥមានេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ។

អច្ចេកចីវរសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. សាសង្កសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៥២. នវមេ **អន្តរឃរេ**តិ អន្តរេ ឃរានិ ឯតស្ស, ឯតស្សាតិ វា អន្តរឃរន្តិ លទ្ធវោហារេ គោចរគាមេ។ តេនាហ **“អន្តោគាមេ”**តិ។ បាឡិយំ **វិប្បវសន្តី**តិ ឥទំ យស្មិំ វិហារេ វសន្តា អន្តរឃរេ ចីវរំ និក្ខិបឹសុ, តតោ អញ្ញត្ថ វសន្តេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តស្មិញ្ហិ វិហារេ អន្តរឃរេ ចីវរំ និក្ខិបិត្វា វសិតុំ អនុញ្ញាតត្តា តត្ថ វាសោ វិប្បវាសោ នាម ន ហោតិ។ ទុព្ពលចោឡា **ទុច្ចោឡា** វិរូបចោឡា វា, ទុច្ចោឡត្តា ឯវ **លូខចីវរា**។

៦៥៣. “បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី”តិ ឥមស្ស **វិភង្គេ** “ឧបសម្បជ្ជា”តិ ឧទ្ធរិតព្ពេ “ឧបសម្បជ្ជ”ន្តិ ឧទ្ធរិត្វា “យោ បឋមស្ស ឈានស្ស លាភោ បដិលាភោ”តិអាទិ វុត្តំ, តំ សន្ធាយាហ **“ឧបសម្បជ្ជន្តិអាទីសុ វិយា”**តិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន “អនាបុច្ឆំ វា បក្កមេយ្យា”តិអាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឧបគន្ត្វា**តិ **ឧប**-សទ្ទស្ស អត្ថមាហ។ **វសិត្វា**តិ អខណ្ឌំ វសិត្វា។ “យេន យស្ស ហិ សម្ពន្ធោ, ទូរដ្ឋម្បិ ច តស្ស ត”ន្តិ វចនតោ **“ឥមស្ស…បេ. … ឥមិនា សម្ពន្ធោ”**តិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥមស្សា**តិ “ឧបវស្ស”ន្តិ បទស្ស។ **និក្ខិបេយ្យា**តិ ឋបេយ្យ។

ឯត្តាវតា ច បុរិមិកាយ ឧបគន្ត្វា អខណ្ឌំ កត្វា វុត្ថវស្សេន អារញ្ញកេសុ សេនាសនេសុ វិហរន្តេន សកលំ កត្តិកមាសំ តិចីវរេន វិប្បវសិតុំ អនុញ្ញាតំ ហោតិ។ អនត្ថតកឋិនស្ស ហិ ចីវរមាសេ វិប្បវាសោ ន វដ្ដតិ អត្ថត កឋិនានំយេវ អសមាទានចារស្ស អនុញ្ញាតត្តា។ កេចិ បន "អនត្ថតកឋិនានំ ចីវរមាសេបិ អសមាទានចារោ លព្ភតី"តិ វត្វា ពហុធា បបញ្ចេន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ **ព្យញ្ជនវិចារណ**ន្តិ "ឧបវស្សំ ឧបវស្សិត្វា"តិអាទិវិចារណំ ។ **តស្សបីតិ** "វុត្ថវស្សាន"ន្តិ វិភង្គបទស្ស។ **វុត្ថវស្សាន**ន្តិ ច និទ្ធារណេ សាមិវចនំ។ តេនាហ – "**ឯវរូបានំ ភិក្ខូនំ អព្ភន្តរេ**"តិ។ **សេនាសនេសូ**តិ ឯត្ថ តថារូបេសូតិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។

បរិក្ខេបារហដ្ឋានតោតិ ឯត្ថ "បរិក្ខេបារហដ្ឋានំ នាម ទ្វេ លេឌ្ឌុបាតា"តិ វទន្តិ, តំ ន គហេតព្ពំ។ អបរិក្ខិត្តស្ស បន គាមស្ស បរិយន្តេ ឋិតឃរូបចារតោ បដ្ឋាយ ឯកោ លេឌ្ឌុបាតោ បរិក្ខេបារហដ្ឋានន្តិ ឥទមេត្ថ សន្និដ្ឋានំ។ តេនេវ **វិសុទ្ធិមគ្គេ**បិ (វិសុទ្ធិ. ១.៣១) វុត្តំ "អបរិក្ខិត្តស្ស បឋមលេឌ្ឌុបាតតោ បដ្ឋាយា"តិ។ **សព្ពបឋម**ន្តិ គាមាភិមុខទិសាភាគតោ សព្ពបឋមំ។ **តំ បរិច្ឆេទំ កត្វា**តិ តំ បឋមសេនាសនាទី បរិច្ឆេទំ កត្វា។ ឥទញ្ច **វិនយធរានំ** មតេន វុត្តំ, **មជ្ឈិមភាណកានំ** មតេន បន "សេនាសនាទីនំ ឧបចារេ ឋិតស្ស ឯក លេឌ្ឌុបាតំ មុញ្ចិត្វា មិនិតព្ព"ន្តិ **មជ្ឈិមភាណកា** វទន្តិ។ តេនេវ **មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយំ** "វិហារស្សបិ គាមស្សេវ ឧបចារំ នីហរិត្វា ឧភិន្នំ លេឌ្ឌុបាតានំ អន្តរា មិនិតព្ព"ន្តិ វុត្តំ។ **បញ្ចធនុសតិក**ន្តិ អារោបិតេន អាចរិយធនុនា បញ្ចធនុសតប្បមាណំ។ **តតោ តតោ មគ្គំ បិទហតី**តិ តត្ថ តត្ថ ខុទ្ទកមគ្គំ បិទហតិ។ **ធុតង្គចោរោ**តិ ឥមិនា ឥមស្សបិ សិក្ខាបទស្ស អង្គសម្បត្តិយា អភាវំ ទីបេតិ។

"**សាសង្កានី"តិ សម្មតានី**តិ ចោរានំ និវិដ្ឋោកាសាទិទស្សនេន "សាសង្កានី"តិ សម្មតានិ។ **សន្និហិតពលវភយានី**តិ ចោរេហិ មនុស្សានំ ហតវិលុត្តាកោដិតភាវទស្សនតោ សន្និហិតពលវភយានីតិ អត្ថោ។ **សចេ បច្ឆិមិកាយា**តិអាទិនា វុត្តមេវត្ថំ ព្យតិរេកមុខេន វិភាវេតិ។ **យត្រ ហិ បិណ្ឌាយា**តិអាទិនា វុត្តប្បមាណមេវ វិសេសេត្វា ទស្សេតិ។ **សាសង្កសប្បដិភយមេវា**តិ ឯត្ថ សាសង្កំ វា សប្បដិភយំ វា ហោតុ, វដ្ដតិយេវ។

បាឡិយំ "សិយា ច តស្ស ភិក្ខុនោ កោចិទេវ បច្ចយោ តេន ចីវរេន វិប្បវាសាយ, ឆារត្តបរមំ តេន ភិក្ខុនា តេន ចីវរេន វិប្បវសិតព្ព"ន្តិ ឥមិនា អន្តរឃរេ ចីវរំ និក្ខិបិត្វា តស្មិំ វិហារេ វសន្តស្ស អញ្ញត្ថ គមនកិច្ចេ សតិ វិហារតោ ពហិ ឆារត្តំ វិប្បវាសោ អនុញ្ញាតោ។ វសនដ្ឋានតោ ហិ អញ្ញត្ថ ឆារត្តំ វិប្បវាសោ វុត្តោ, ន តស្មិំ វិហារេ វសន្តស្ស។ តេន ច "**បុន គាមសីមំ ឱក្កមិត្វាតិ ឯត្ថ សចេ គោចរគាមតោ បុរត្ថិមាយ ទិសាយ សេនាសនំ, អយញ្ច បច្ឆិមទិសំ គតោ ហោតី**"តិអាទិ វុត្តំ។ តតោយេវ ច **មាតិកាដ្ឋកថាយ**ម្បិ (កង្ខា. អដ្ឋ. សាសង្កសិក្ខាបទវណ្ណនា) "តតោ ចេ ឧត្តរិ វិប្បវសេយ្យា"តិ ឯត្ថ "ឆារត្តតោ ឧត្តរិ តស្មិំ សេនាសនេ សត្តមំ អរុណំ ឧដ្ឋាបេយ្យា"តិ អត្ថោ វុត្តោ។ **ភទន្តពុទ្ធទត្តាចរិយេន** បន បាកដតរំ កត្វា អយមេវត្ថោ វុត្តោ។ វុត្តញ្ហិ តេន –

> "យំ គាមំ គោចរំ កត្វា, ភិក្ខុ អារញ្ញកេ វសេ;
> តស្មិំ គាមេ ឋបេតុំ តំ, មាសមេកន្តុ វដ្ដតិ។
>
> "អញ្ញត្ថេវ វសន្តស្ស, ឆារត្តបរមំ មតំ;
> អយមស្ស អធិប្បាយោ, បដិច្ឆន្នោ បកាសិតោ"តិ។

"កោសម្ពិយំ អញ្ញតរោ ភិក្ខុ គិលានោ ហោតី"តិ អាគតត្តា "**កោសម្ពកសម្មុតិ អនុញ្ញាតា**"តិ វុត្តំ។ កោសម្ពកស្ស ភិក្ខុនោ សម្មុតិ **កោសម្ពកសម្មុតិ**។ **សេនាសនំ អាគន្ត្វា**តិ វុសិតវិហារស្សេវ សន្ទាយ វុត្តត្តា តស្មិំ គាមូបចារេបិ អញ្ញស្មិំ វិហារេ អរុណំ ឧដ្ឋាបេតុំ ន វដ្ដតិ។ **វសិត្វា**តិ អរុណំ ឧដ្ឋាបេត្វា។ គតដ្ឋានស្ស អតិទូរត្តា "**ឯវំ អសក្កោន្តេនា**"តិ វុត្តំ។ **តត្ថេវា**តិ តស្មិំយេវ គតដ្ឋានេ។

សាសង្កសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. បរិណតសិក្ខាបទវណ្ណនា

៦៥៧-៦៥៩. ទសមេ **ឧទ្ទិស្ស ឋបិតភាគេ**តិ អត្តនោ ឃរេបិ ឧទ្ទិសិត្វា វិសុំ ឋបិតកោដ្ឋាសេ។ "ឯកំ មយ្ហំ, ឯកំ ឥមស្ស ទេហី"តិ ឯវំ ឯកវាចាយ អាបជ្ជិតព្ពត្តា "**អាបជ្ជេយ្យ ឯកតោ**"តិ វុត្តំ។ **តុម្ហាកំ សប្បិអាទីនិ អាភតានី**តិ តុម្ហាកំ អត្ថាយ អាភតានិ សប្បិអាទីនិ។ បរិណតភាវំ ជានិត្វាបិ វុត្តវិធិនា វិញ្ញាបេន្តេន តេសំ សន្តក មេវ វិញ្ញាបិតំ នាម ហោតីតិ អាហ – "**មយ្ហម្បិ ទេថាតិ វទតិ, វដ្ដតី**"តិ។

៦៦០. បុប្ផម្បិ អារោបេតុំ ន វដ្ដតីតិ ឥទំ បរិណតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សចេ បន ឯកស្មិំ ចេតិយេ បូជិតំ បុប្ផំ គហេត្វា អញ្ញស្មិំ ចេតិយេ បូជេតិ, វដ្ដតិ។ **ឋិតំ ទិស្វាតិ** សេសកំ គហេត្វា ឋិតំ ទិស្វា។ **ឥមស្ស សុនខស្ស មា ទេហិ, ឯតស្ស ទេហីតិ** ឥទំ បរិណតេយេវ។ តិរច្ឆានគតស្ស បរិច្ចជិត្វា ទិន្នេ បន តំ បលាបេត្វា អញ្ញំ ភុញ្ជាបេតុំ វដ្ដតិ។ “**កត្ថ ទេមា**តិអាទិនា ឯកេនាការេន បាឡិយំ អនាបត្តិ ទស្សិតា, ឯវំ បន អបុច្ឆិតេបិ អបរិណតំ ឥទន្តិ ជានន្តេន អត្តនោ រុចិយា យត្ថ ឥច្ឆតិ, តត្ថ ទាបេតុំ វដ្ដតី”តិ តីសុបិ **គណ្ឋិបទេសុ** វុត្តំ។ **យត្ថ ឥច្ឆថ, តត្ថ ទេថា**តិ ឯត្ថាបិ “តុម្ហាកំ រុចិយា”តិ វុត្តត្តា យត្ថ ឥច្ឆតិ, តត្ថ ទាបេតុំ លភតិ។ **បាឡិយំ អាគតនយេនេវា**តិ “យត្ថ តុម្ហាកំ ទេយ្យធម្មោ”តិអាទិនា នយេន។ សង្ឃបរិណតភាវេ, តំ ញត្វា អត្តនោ បរិណាមនំ, បដិលាភោតិ ឥមានេត្ថ តីណិ អង្គានិ។

បរិណតសិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតោ បត្តវគ្គោ តតិយោ។

ឥតិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយ សារត្ថទីបនិយំ

និស្សគ្គិយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយោ ភាគោ និដ្ឋិតោ។